Lei 10,20

RAFAELLO GIOVAGNOLI

SPARTACUS

CUTEZ ATORI

RAFAELLO GIOVAGNOLI

SPARTACUS

Ediția a V-a

EDITURA TINERETULUI

În romînește de
DAN FAUR ȘI MAGDA ROȘU

*

Coperta de
ION ION

Traducerea acestei cărți s-a făcut după ediția în limba rusă apărută în "Tînăra Gardă" Leningrad, 1950.

Capitolul I

MĂRINIMIA LUI SULLA

Încă nu se luminase bine de ziuă și străzile Romei începuseră să forfotească de lume în acea zi de noiembrie, ziua a patra dinaintea idelor lui noiembrie [1] ale anului 675 de la întemeierea Romei [2], în timpul consulatului lui Publius Servilius Vatia Isauricus și Appius Claudius Pulcher. Din toate colțurile cetății lumea se îndrepta spre Circul Mare.

O mulțime din ce în ce mai compactă cobora pe străzile înguste, întortocheate și suprapopulate, mai ales de sărăcime, ale Esquilinului și Suburrei, și o apuca pe arterele principale — Via Tabernaria, Via Argiletum și Via Nova — către circ.

Treceau fără contenire, valuri-valuri, cetățeni de vază, meșteșugari, liberți, gladiatori bătrîni, schilozi sau brăzdați de cicatrice, veterani care aparținuseră cîndva falnicelor legiuni, dar care acum ajunseseră infirmi și cerșetori, oameni de rînd, măscărici, histrioni, dansatoare și cete de ștrengari. Se vedea după veselia întipărită pe fețele tuturor, după scînteierea privirilor, după seninătatea vorbei, după verva și glumele care nu mai conteneau, că jocurile la care se duceau să asiste erau spectacolul lor favorit.

Circul Mare, care fusese clădit în anul 138 de la întemeierea Romei [3] de către regele Tarquinius cel Bătrîn, era cunoscut sub acest nume numai din anul 533 [4], de cînd Quintus Flaminius, cenzorul, clădise un alt circ cunoscut sub numele de Circul Flaminius.

---

[1] 10 noiembrie. (n. r.)
[2] 79 î.e.n. (n. r.)
[3] 616 î.e.n. (n. r.)
[4] 221 î.e.n. (n. r.)

În vremea întîmplărilor povestite în această carte, Circul Mare, care se afla așezat în valea Murcia, între colina Palatină și dealul Aventinului, deși nu atinsese încă proporțiile uriașe, nici strălucirea ce i-au dat-o mai tîrziu Iulius Caesar și Octavian August, era totuși o clădire mare și impunătoare. Avea două mii o sută optzeci de pași lungime, nouă sute nouăzeci și opt de pași lățime și o sută douăzeci de mii de locuri.

Construcția circului era aproximativ ovală, cu o latură dreaptă la apus și cu marginea dinspre răsărit de formă semicirculară. Pe latura dinspre apus se găsea clădirea oppidum-ului, alcătuită din treisprezece arcade. Sub arcada centrală erau așa numitele Porți Mari, una dintre cele două intrări principale ale arenei. Pe Porțile Mari își făcea intrarea cortegiul tradițional care simboliza divinitățile cetății, a cărui apariție în arenă era semnalul pentru începerea jocurilor. Sub celelalte douăsprezece arcade erau amenajate grajdurile sau „carcerele". Aici se adăposteau carele de curse și caii, cînd arena servea pentru alergări, iar cînd aveau loc lupte — gladiatorii și fiarele sălbatice.

De la oppidum porneau în cercuri aproape complete nenumărate rînduri de trepte, care serveau de bănci pentru spectatori. Rîndurile de bănci se terminau printr-un portic cu arcade. Aci erau locurile rezervate pentru femeile nobile.

De cealaltă parte a arenei, față în față cu Porțile Mari, erau Porțile Triumfale. Pe aci își făceau intrarea învingătorii. La dreapta oppidum-ului se afla Poarta Morții. Pe sub bolțile ei lugubre, slujitori anume desemnați tîrau afară din arenă, cu ajutorul unor cîngi lungi, trupurile sfîrtecate ale gladiatorilor uciși sau muribunzi.

Un zid nu prea înalt, lung de cinci sute de pași, numit „spina", tăia arena de-a curmezișul, între oppidum și Porțile Triumfale. Cînd aveau loc alergări, acest zid servea la măsurarea distanțelor.

În centrul „spinei" se ridica un obelisc închinat soarelui, iar la dreapta și la stînga obeliscului se înșirau turnulețe, coloane, altare și statui.

Arena propriu-zisă era încinsă de jur împrejur cu un parapet. După parapet urma un șanț cu apă, iar dincolo de șanț, un grilaj de fier. Scopul acestor trei îngrădituri

succesive era să-i apere pe spectatori de eventualele atacuri ale fiarelor sălbatice dezlănțuite în arenă.

Așa arăta măreața construcție destinată jocurilor în aer liber spre care se îmbulzea mulțimea nesfîrșită a locuitorilor Romei.

Dar ce era în ziua aceea ? Ce sărbătoare ? Ce spectacol extraordinar atrăgea la circ atîta omenire ?

Cu cîteva săptămîni înainte, dictatorul Italiei și spaima Romei, Lucius Cornelius Sulla Felix, poruncise să se facă cunoscut locuitorilor Romei că trei zile în șir îi va ospăta și îi va desfăta cu lupte pe cheltuiala sa.

In ajunul zilei hotărîte pentru începerea luptelor, întreaga populație a Romei s-a adunat pe Cîmpul lui Marte, pe malul Tibrului, în jurul meselor așternute din ordinul temutului dictator. Mulțimea a mîncat și a băut pînă la căderea nopții, petrecerea transformîndu-se în cele din urmă într-o adevărată orgie. Luxul împărătesc, bogăția și belșugul mîncărurilor și băuturilor servite la acest ospăț oferit de neîmpăcatul dușman al lui Caius Marius au fost de neînchipuit.

Dărnicia de care a dat dovadă cu prilejul acestor ospețe și jocuri închinate lui Hercule l-a costat pe Sulla Felix o zecime din averea sa.

De fapt, Sulla nu făcea decît să dăruiască cu stînga o parte din bogățiile pe care le prădase cu dreapta, iar cetățenii Romei, care în adîncul sufletului îl urau de moarte pe Lucius Cornelius Sulla, se prefăceau doar că primesc cu plăcere ospețele și jocurile pe care el le oferea.

Se făcuse ziuă de-a binelea. Străbătînd norii, razele strălucitoare ale soarelui poleiau cu aur culmile celor zece coline și făceau să sclipească marmurele albe și scumpe ale templelor, bazilicelor și ale palatelor patricienilor. Cu căldura lui înviorătoare, soarele încălzea oamenii așezați pe treptele Circului Mare.

Mai bine de o sută de mii de oameni așteptau începerea luptelor de gladiatori, spectacolul preferat al poporului roman.

Măreția priveliștii oferite de imensul circ ocupat de peste o sută de mii de spectatori, bărbați și femei, tineri și bătrîni, aparținînd tuturor claselor sociale, e greu de închipuit. Larma mulțimii, asemănătoare vuietului unui vulcan,

și agitația neîntreruptă a capetelor și brațelor, care aminteau frămîntarea furioasă și amenințătoare a talazurilor mării pe vreme de furtună, nu erau decît detalii neînsemnate ale tabloului viu, incomparabil în măreția lui, pe care-l oferea în acea clipă Circul Mare.

Oamenii de rînd din amfiteatru mîncau gustările aduse de acasă. Înfulecau cu poftă șuncă, carne rece, cîrnații lor preferați — un fel de cartaboși umpluți cu tocătură și sînge — plăcinte cu brînză sau cu miere și pesmeți. Gustarea se împletea cu vorbe de duh, cu glume piperate și era însoțită de o trăncăneală fără sfîrșit, de hohote de rîs și udată cu băuturică nu tocmai puțină.

Vînzătorii ambulanți de bob prăjit și plăcinte găseau mulți mușterii printre plebeii care își răsfățau bucuroși soțiile și copiii, cumpărînd aceste bunătăți.

Simandicoase și protocolare, familiile bogătașilor, cavalerilor și patricienilor stăteau deoparte, formînd grupuri însuflețite. Pe băncile de piatră, tineri eleganți așterneau rogojini și covoare pentru frumoasele matroane și pentru fecioarele fermecătoare și deschideau apărătoare din pînză, pentru a le feri de razele arzătoare ale soarelui mediteranean.

Undeva, pe al treilea rînd de trepte, în fața Porților Triumfale, așezată între doi cavaleri, putea fi văzută o matroană de o frumusețe neobișnuită. După silueta ei zveltă și mlădioasă, după umerii ei superbi, recunoșteai dintr-o singură privire că această femeie era o adevărată fiică a Romei. Trăsăturile armonioase, fruntea înaltă, nasul frumos, gura mică, ochii negri, mari și expresivi îi dădeau un farmec irezistibil. Avea părul negru ca pana corbului, bogat, mătăsos și lins. Părul lung îi flutura în voie pe umeri, dar pe frunte era strîns cu o diademă bătută cu nestemate.

Tunica țesută dintr-o lînă albă, foarte fină, care era împodobită pe poale cu un chenar subțire de aur, lăsa să se întrevadă toată grația trupului ei. Peste tunică purta o palla cu dungi purpurii, ce cădea în falduri moi.

Această femeie atît de elegantă și frumoasă, care nu părea să aibă nici treizeci de ani, era Valeria, fiica lui Lucius Valerius Messalla și soră bună cu Quintus Hortensius, vestitul orator, rival al lui Cicero.

Cu cîteva luni în urmă, Valeria fusese repudiată de bărbatul ei sub cuvînt că ar fi sterilă. În realitate, adevăratul motiv al divorțului nu fusese acesta, ci moravurile ei, despre care de mult se vorbea pe față la Roma. Gura lumii spunea că Valeria ar fi o femeie desfrînată. Oricum însă, datorită împrejurărilor în care se despărțise de bărbatul ei, formal, onoarea Valeriei era pusă la adăpost de bîrfeli.

În ziua aceea, Valeria avea lîngă ea, într-o parte, pe Helvinius Medullius, un bărbat înalt, palid, slab, pomădat și parfumat. Fața lui nemișcată, lipsită de orice expresie, purta pecetea plictiselii și apatiei. La treizeci și cinci de ani, viața îi părea lipsită de interes. Helvinius Medullius era unul din acei patricieni romani răsfățați, care lăsau plebeilor dreptul de a se jertfi pentru patrie și pentru glorie, ei preferînd să-și irosească averile și pămînturile strămoșești trăind în lux și trîndăvie.

De partea cealaltă, Valeria Messallina îl avea pe Marcus Decius Caedicius, un patrician de vreo cincizeci de ani, de statură mijlocie, frumos, dar cam grăsun, cu obrazul rotund și deschis, vesel din fire. Pentru el, cea mai mare fericire era să petreacă cît mai mult timp la masă, în triclinium. Irosea jumătate din zi savurînd diferitele mîncăruri alese pe care i le prepara bucătarul său, unul dintre cei mai renumiți bucătari din Roma. Restul zilei era cu gîndul la masa de seară. Într-un cuvînt, digerînd prînzul, Marcus Decius Caedicius visa la cină.

Ceva mai tîrziu veni să se așeze lîngă Valeria și Quintus Hortensius, care, deși nici nu împlinise treizeci și șase de ani, își cîștigase mare renume pentru măiestria sa oratorică. Studiase îndelung și amănunțit feluritele moduri de vorbire și mișcare și se pricepea să-și armonizeze de minune fiecare gest, fiecare cuvînt. La Senat, în triclinium și în orice loc, fiecare din mișcările lui arăta o noblețe și o măreție izbitoare, care erau parcă înnăscute. Hortensius era un actor iscusit; succesele sale le datora, cel puțin pe jumătate, glasului său melodios și artei declamației, ale cărei procedee le stăpînea atît de desăvîrșit, încît, ori de cîte ori rostea o cuvîntare, chiar cunoscutul actor de tragedie Esop și celebrul Roscius luau drumul Forum-ului pentru a învăța declamația de la el.

Nu departe de locul unde se afla Valeria ședeau, sub supravegherea unui educator, doi băieșandri, unul numai de vreo doisprezece ani și altul de vreo paisprezece. Băieșandrii, din care unul se numea Scipio, iar celălalt Cato, erau frați. Ei aparțineau clasei patricienilor, fiind membri ai familiei Porcia și nepoți ai faimosului Cato Cenzorul care pe vremea celui de-al doilea război punic ceruse stăruitor dărîmarea Cartaginei.

Fratele mai mic, Scipio, părea mai vorbăreț și mai prietenos și se adresa mereu educatorului lor, Sarpedon. Celălalt frate, Marcus Porcius Cato, tăcea însă îmbufnat. Pe fața lui se putea citi o expresie de îndîrjire surprinzătoare pentru vîrsta lui. De pe acum se simțeau tăria și fermitatea caracterului, cît și dîrzenia și inflexibilitatea convingerilor sale. Prin agerimea înnăscută a minții sale, prin cunoștințele de filozofie greacă și îndeosebi de filozofie stoică și, în sfîrșit, prin păstrarea dîrză a tradiției legate de numele neînduplecatului său bunic, acest băiat de paisprezece ani putea fi socotit de pe acum un adevărat cetățean. Mai tîrziu, Marcus Porcius Cato avea să-și curme viața la Utica, luînd cu el în mormînt stindardul libertății latine, în care s-a înfășurat ca într-un giulgiu.

Ceva mai încolo, deasupra Porților Triumfale, pe o treaptă aproape de ieșire ședea, alături de educatorul său, alt copil de neam patrician. Copilul era adîncit într-o discuție înflăcărată cu un adolescent care părea să aibă vreo saptesprezece ani. Adolescentul, cu ochi negri, mari, scînteietori de inteligență, fața palidă și părul negru și lucios, nu era altcineva decît Titus Lucretius Carus, care mai tîrziu avea să-și cîștige o faimă nepieritoare prin opera sa „De rerum natura"[1] Copilul care vorbea cu Carus era un băiat de doisprezece ani, voinic si îndrăzneț, Caius Cassius Longinus, fiul fostului consul Cassius. El avea să joace un rol de frunte în lanțul evenimentelor istorice care au premers și au însoțit prăbușirea republicii romane.

Lucretius și Cassius discutau aprins.

Ceva mai departe sedea odrasla lui Sulla, Faustus, un copil viclean și fudul. Pe fața lui gălbejită se vedeau vînătăi și alte urme de lovituri primite nu de mult. Din întreaga atitudine a acestui copil sfrijit, roșcat și cu ochi albaștri

[1] De rerum natura — Despre natura lucrurilor. (n. r.)

spălăciți, se degaja parcă o nespusă mulțumire că soarta îi hărăzise fericirea de a fi odrasla norocosului dictator.

Spectatorii așteptau sosirea consulilor și a lui Sulla, care organizase pe cheltuiala lui luptele ce urmau să aibă loc în acea zi pentru desfătarea cetățenilor Romei. Între timp, elevii școlilor de gladiatori, tironii, își făcuseră intrarea în arenă și se luptau cu avînt remarcabil, lovindu-se, fără a se putea răni, cu ghioage ușurele și cu săbii de lemn.

Acest joc inofensiv nu interesa pe spectatori, cu excepția bătrînilor legionari, a gladiatorilor și retiarilor care își riscaseră de sute de ori viața în lupte. Deodată, un ropot de aplauze puternice, aproape unanim, răsună în amfiteatru. Mii de voci strigau:

— Trăiască Pompeius!... Trăiască Cnaeus Pompeius!... Trăiască Pompeius Magnus!

Pompeius tocmai intrase în amfiteatru și se îndrepta spre locul său de pe platforma oppidum-ului. Salutului mulțimii el îi răspunse cu o elegantă înclinare a capului și apoi, cu vîrful degetelor la gură, trimise, în semn de mulțumire, sărutări în toate direcțiile.

Cnaeus Pompeius avea aproape douăzeci și opt de ani. Era înalt și avea o constituție herculeană. Părul extraordinar de des îi cădea pînă pe sprîncenele de sub care te priveau ochii lui mari, negri, în formă de migdală, dar ficși și lipsiți de expresie. Duritatea, adîncimea și imobilitatea trăsăturilor feței, statura impunătoare și vigoarea lui trupească făceau ca el să fie un tip remarcabil prin frumusețea sa virilă și marțială.

La vîrsta de numai douăzeci și cinci de ani, Pompeius gustase gloria unei primiri triumfale la Roma după campania din Africa. Tot atunci însuși Sulla, probabil într-un acces de neobișnuită bunăvoință, îi conferise titlul de „Magnus"

Iar legiunile de veterani, cărora știuse să le cîștige dragostea și pe care le-a condus prin primejdiile și greutățile a treizeci de campanii, îl proclamaseră „imperator"

Puternica aclamație cu care cetățenii Romei, adunați în Circul Mare, îl întîmpinau acum pe Pompeius se datora în parte și urei ce i-o purtau lui Sulla. Prin aplauzele și aclamațiile adresate lui Pompeius, capabil să repurteze victorii egale victoriilor lui Sulla, cetățenii Romei își expri-

mau în mod implicit şi ura pe care nu cutezau s-o manifeste deschis.

Cîteva clipe după sosirea lui Pompeius îşi făcură intrarea solemnă cei doi consuli în funcţiune, Publius Servilius Vatia Isauricus şi Appius Claudius Pulcher, a căror magistratură avea să expire la 1 ianuarie următor. Servilius, căruia îi aparţineau prerogativele pe luna în curs, intră cel dintîi, precedat de un grup de lictori. Apoi intră Claudius, care exercitase prerogativele luna trecută, urmat de alt grup de lictori, purtînd fasciile.

În momentul apariţiei consulilor pe platforma oppidumului, spectatorii se ridicară în picioare cu toţii ca un singur om, în semn de respect faţă de organele puterii supreme ale republicii.

Imediat după aceea, divertismentul oferit de elevii şcolilor de gladiatori se încheia şi gladiatorii care urmau să se înfrunte în lupte nu mai aşteptau decît un semnal pentru a defila în faţa conducătorilor republicii, conform tradiţiei. Privirile erau aţintite toate spre oppidum, asupra consulilor care aveau să dea semnalul pentru începerea luptelor. Consulii, la rîndul lor, căutau din ochi pe cineva de la care parcă aşteptau şi ei să primească încuviinţarea de a da semnalul. Într-adevăr, ei aşteptau sosirea lui Lucius Cornelius Sulla, care, deşi renunţase la titlul de dictator, continua totuşi să fie deţinătorul puterii supreme la Roma.

Deodată se auziră din nou aplauze, la început slabe şi răzleţe, apoi din ce în ce mai puternice şi mai însufleţite. Toate privirile se întoarseră spre Porţile Triumfale prin care, în acea clipă, îşi făcea intrarea, însoţit de numeroşi senatori, prieteni şi clienţi, Lucius Cornelius Sulla.

Acest ilustru personaj era acum în vîrstă de cincizeci şi nouă de ani. Deşi destul de înalt, bine făcut şi robust, păşea încet şi fără vlagă, ca un om sleit de puteri. Slăbiciunea lui era consecinţa vieţii de desfrîu şi de orgii pe care o dusese totdeauna şi pe care o ducea şi acum mai mult decît oricînd. Însă cauza principală care îi sleia puterile era o boală cumplită, fără leac, care pusese stăpînire pe întreaga-i fiinţă, săpînd pe chipul lui semnele unei bătrîneţi timpurii şi trudite.

Fața lui Sulla era respingătoare, nu pentru că trăsăturile ei ar fi fost urîte. Dimpotrivă, avea trăsături plăcute și proporționale; laolaltă, fruntea înaltă, nasul proeminent, gura mare, ca de leu, și buzele energice îl făceau aproape frumos. Părul roșcat și des îi încadra fața, pe care o luminau doi ochi albaștri-cenușii, adînci, pătrunzători și vii, care aveau cînd scînteieri de vultur, cînd uitătura piezișă și falsă a hienei. Obișmuința de a comanda și setea de sînge se puteau citi în fiecare clipire a ochilor săi cruzi și autoritari.

Portretul lui Sulla, așa cum e schițat mai sus, desigur că nu merita calificativul de respingător. Totuși datorită unei spuzeli grețoase de culoare roșie-pămîntie, punctată ici-colo cu pete albe, chipul lui era cu adevărat respingător. Cum spusese cîndva în batjocură un atenian glumeț, fața lui Sulla arăta ca obrazul stropit cu făină albă al unui locuitor de prin Mauretania.

Cu aerul unui om sătul de viață, Sulla coborî încet treptele amfiteatrului. Peste albul ca de nea al tunicii de lînă, împodobită în partea de jos cu desene brodate cu fir, Sulla nu purta palla sau tradiționala togă albă. Purta purpura roșie aprinsă a unei hlamide elegante cu marginile cusute cu fir de aur, prinsă pe umărul drept într-o pafta de aur bătută cu pietre prețioase. Ca unul care nu se ferea să-și arate deschis disprețul față de oameni, în general, și față de cetățenii săi, în special, Sulla fusese cel dintîi dintre puținii care pe acea vreme începuseră să îmbrace hlamida grecească.

La auzul aplauzelor mulțimii, Sulla strîmbă din buze, schițînd un surîs răutăcios și șoptind printre dinți: „Aplaudați, aplaudați, turmă de dobitoace!“ Între timp, consulii dădură semnalul pentru începerea jocurilor. O sută de gladiatori ieșiră din „carcere“ și, încolonați cîte doi, porniră să defileze în jurul arenei.

In frunte mergeau un retiar și un mirmillon. Între acești doi gladiatori urma să aibă loc prima luptă din program. Discutau liniștit, deși peste cîteva clipe aveau să se bată pe viață și pe moarte. In urma lor veneau nouă lacveatori, înarmați numai cu tridenții și plasele pe care aveau să le arunce asupra celor nouă secutori armați cu scuturi și săbii.

Acestor nouă perechi de gladiatori le urmau alte treizeci de perechi. Aceştia, treizeci de o parte, treizeci de alta, aveau să se măsoare unii cu alţii, realizînd în faţa spectatorilor, în proporţii reduse, o adevărată bătălie.

Erau treizeci de traci şi treizeci de samniţi, toţi tineri, înalţi, voinici, izbitor de frumoşi şi avînd o impresionantă ţinută marţială.

Tracii erau înarmaţi cu săbii scurte, încovoiate la vîrf, şi cu scuturi mici, bombate, dreptunghiulare; pe cap purtau coifuri nu prea mari, fără vizieră. Într-un cuvînt, aveau portul de război al poporului căruia aparţineau. În plus, falnicii traci purtau tunici scurte de purpură, iar la coifurile lor fîlfîiau cîte două pene negre. La rîndul lor, cei treizeci de samniţi erau echipaţi cu armamentul obişnuit al Samniumului; săbii scurte, drepte, căşti avînd viziere în faţă şi aripioare în lături, scuturi mici, pătrate, apărătoare din zale de fier pentru antebraţul drept, care nu era apărat de scut, şi, în sfîrşit, apărătoare, tot de zale, pentru piciorul stîng. Samniţii purtau tunici albastre, iar coifurile le erau împodobite cu două pene albe.

Coloana gladiatorilor o încheiau zece perechi de andabaţi cu tunici scurte, albe şi înarmaţi numai cu nişte lame scurte care semănau mai mult a cuţite decît a săbii. Andabaţii purtau pe cap coifuri cu vizierele lăsate pe faţă şi imobilizate în această poziţie, care nu aveau pentru vedere decît două orificii foarte mici aşezate neregulat. Aceşti douăzeci de nenorociţi erau condamnaţi să se bată orbeşte, căutîndu-se unii pe alţii ca la baba-oarba, stîrnind rîsul şi veselia spectatorilor, pînă cînd anumiţi slujitori ai circului — lorarii — aveau să-i împingă pe unii asupra altora şi să-i întărîte cu răngi de fier înroşite în foc, pentru a se omorî unii pe alţii.

Aceşti o sută de gladiatori făceau înconjurul arenei în aplauzele şi strigătele spectatorilor. Potrivit poruncii lanistului Actianus, cînd ajunseră în dreptul locului unde şedea Sulla, gladiatorii ridicară capetele şi strigară în cor

— Ave, Dictator!

După ce măsură gladiatorii cu privirea de expert a învingătorului încercat în numeroase bătălii, Sulla exclamă, adresîndu-se celor care-l înconjurau:

— Nu-s răi, nu-s răi! Tinerii ăştia îndrăzneţi şi puternici făgăduiesc parcă un spectacol frumos. Vai de Actianus dacă spectacolul va fi sub aşteptări! Două sute de mii de sesterţi mi-a luat, pungaşul, pentru aceste cincizeci de perechi de gladiatori.

Coloana gladiatorilor termină de făcut ocolul arenei şi, după ce salută pe consuli, se întoarse în carcere. În arena scînteietoare ca argintul rămaseră faţă în faţă numai doi oameni — mirmillonul şi retiarul.

Se făcu linişte adîncă şi toate privirile se aţintiră asupra celor doi gladiatori gata de luptă.

Mirmillonul era un tînăr frumos, blond, înalt, ager şi puternic, originar din Galia. Purta un coif împodobit cu un peşte de argint. Într-o mînă ţinea un scut mic, iar în cealaltă — o sabie scurtă şi lată. Retiarul, îmbrăcat într-o tunică simplă, albastră, înarmat cu un trident şi cu o plasă, se oprise la vreo douăzeci de paşi de mirmillon şi părea că chibzuieşte cum să-l prindă mai bine în plasă.

Mirmillonul luase poziţie cu piciorul stîng înainte, aplecat cu toată greutatea corpului pe genunchii uşor îndoiţi. Ţinea sabia în jos, paralel cu şoldul drept, şi aştepta atacul retiarului.

Deodată, făcînd o săritură uriaşă spre mirmillon, cu iuţeala fulgerului, retiarul aruncă asupra lui plasa de la o distanţă de numai cîţiva paşi. Mirmillonul sări repede în lături, spre dreapta, şi, aplecîndu-se pînă la pămînt, izbuti să evite plasa, apoi se năpusti asupra retiarului. Acesta, văzînd că a dat greş, o rupse la fugă. Mirmillonul, după el. Retiarul însă, mult mai iute şi mai sprinten, făcu ocolul întregii arene, ajunse la locul unde-i căzuse plasa şi o ridică. În momentul în care apucă plasa, mirmillonul aproape că-l ajunsese. În clipa în care mirmillonul se aruncă asupra lui, retiarul făcu o întoarcere bruscă şi aruncă peste el plasa.

Mirmillonul reuşi din nou să scape, aruncîndu-se cu faţa la pămînt. Se ridică însă dintr-o săritură, şi vîrful tridentului, cu care retiarul voia tocmai să-l izbească, nu atinse decît scutul.

Din nou retiarul o luă la fugă, însoţit de murmurele de nemulţumire ale mulţimii care era revoltată că retiarul

îndrăznise să apară în arenă fără a şti să mînuiască plasa cum se cuvine.

De astă dată, mirmillonul, în loc să se ia după retiar, porni să-şi întîmpine adversarul din direcţia opusă şi se opri la cîţiva paşi de plasă. Observînd manevra mirmillonului, retiarul se întoarse din drum, ţinîndu-se tot timpul pe lîngă spina — zidul din mijlocul arenei. În dreptul Porţilor Triumfale sări peste spina şi se trezi în cealaltă jumătate a circului, foarte aproape de plasă. Mirmillonul, care îl aştepta, se aruncă asupra lui.

Mii de glasuri răcneau

— Loveşte-l !... Loveşte-l ! Ucide-l pe retiar !... Ucide-l pe mototolul ăsta... Ucide-l pe fricosul ăsta !... Taie-l !... Junghie-l !... Trimite-l să prindă broaşte pe malurile Acheronului.

Încurajat de strigătele mulţimii, mirmillonul îl ataca pe retiar tot mai vîrtos. Alb ca varul, acesta încerca să-şi ţină adversarul la distanţă, agitînd tridentul, şi în acelaşi timp dădea roată mirmillonului, încercînd în fel şi chip să pună mîna pe plasă. Pe neaşteptate, mirmillonul dădu la o parte tridentul cu o lovitură de scut şi se apropie de retiar. Era gata să-i înfigă sabia în piept, cînd, brusc, acesta, lăsînd tridentul să cadă pe scutul adversarului, se repezi cu toată iuţeala spre plasă, nu destul de repede însă, ca să evite tăişul săbiei ; deşi rănit la umărul stîng, din care ţîşnea cu putere un şuvoi de sînge, retiarul se îndepărtă, fugind cu plasa în mînă. După vreo treizeci de paşi se întoarse către adversar şi strigă cu glas tare :

— Rana-i uşoară ! Nimica toată !... Şi peste o clipă începu să cînte : Vino-ncoace, vin' gallul meu, frumosul meu, că eu nu pe tine te vreau, ci la peştele tău poftesc, peştele tău îl rîvnesc !... Vino, vino-ncoa, frumosul meu gall !...

Cîntecul stîrni o explozie de hohote de rîs. Retiarul reuşise să-şi recîştige simpatia spectatorilor. Un puternic ropot de aplauze izbucni în semn de simpatie. Dezarmat, rănit şi cu sîngele curgînd şiroaie, retiarul găsise putere să mai glumească şi să rîdă.

Înfuriat la culme că adversarul îl lua peste picior, mirmillonul se năpusti asupra lui ca turbat. Bătînd în retra-

gere, în salturi, și ferindu-se cu îndemînare de lovituri, retiarul îi striga :

— Vino încoace, gallule ! Am să-i trimit descară un pește prăjit bunului Charon !

Această nouă ironie, care fu pe placul mulțimii, provocă un nou atac din partea mirmillonului. De astă dată, retiarul aruncă plasa cu atîta dibăcie, încît mirmillonul se trezi complet prins în ochiurile ei. Mulțimea începu să aplaude cu frenezie.

Mirmillonul se zbătea, făcînd sforțări supraomenești să scape din plasă. Se încurca însă tot mai rău în ea, provocînd rîsul zgomotos al spectatorilor. Profitînd de imobilizarea adversarului, retiarul dădu o fugă pînă la locul unde lăsase să-i cadă tridentul. Ajunse într-o clipită, ridică tridentul și, întorcîndu-se în pas alergător spre mirmillon, strigă

— O să capete un pește Charon !... Charon o să capete un pește !...

Tocmai cînd să ajungă în fața adversarului, acesta, cu o sforțare herculeană a brațelor sale atletice, izbuti să rupă plasa. Plasa continua să-i învăluie picioarele și nu-i îngăduia să se miște din loc : mîinile însă îi erau libere și putea să se apere de atacul retiarului.

Aplauzele izbucniră din nou. Mulțimea urmărea încordată toate mișcările și stratagemele celor doi adversari. Rezultatul duelului lor atîrna acum de cele mai mici amănunte ; în clipa în care mirmillonul izbutise să rupă plasa, retiarul, încordîndu-și toate puterile, îi aplică o lovitură zdravănă cu tridentul. Mirmillonul pară lovitura cu scutul, care se făcu țăndări. Totuși fu rănit de trident, și din braț sîngele țîșni în trei locuri. Aproape în aceeași clipită, mirmillonul apucă tridentul cu mîna stîngă și, aruncîndu-se cu toată greutatea trupului, înfipse pînă la jumătate lama paloșului în șoldul stîng al retiarului.

Rănit, acesta lăsă tridentul în mîinile adversarului și fugi înroșind arena de sînge. Dar la vreo patruzeci de pași căzu într-un genunchi, iar apoi se prăbuși pe nisip. Între timp, mirmillonul, care căzuse și el în virtutea inerției propriului său trup și a loviturii puternice pe care o dăduse, se ridică, își eliberă picioarele din plasă și se năpusti asupra dușmanului căzut.

Aceste ultime clipe ale luptei fură însoţite de aplauze furtunoase, care nu conteniră nici cînd retiarul, sprijinindu-se în cotul mîinii stîngi, îşi întoarse către spectatori faţa sa de o paloare cadaverică. Deşi gata să întîmpine moartea cu demnitate şi fără frică, se întorsese către spectatori pentru a le cere să-i dăruiască viaţa, nu pentru că ar fi nădăjduit să se salveze, ci fiindcă aşa cerea obiceiul.

Mirmillonul puse piciorul pe trupul adversarului, îi propti sabia în piept şi, ridicîndu-şi capul, începu să-şi rotească privirea printre rîndurile de spectatori spre a afla verdictul lor.

Peste nouăzeci de mii de bărbaţi, femei şi copii arătau cu degetul mare al mîinii drepte în jos, semnul morţii — iar restul, mai puţin de cincisprezece mii de oameni mai îndurători ridicau degetul în sus — semn că doresc să lase viaţa gladiatorului învins.

Printre cei nouăzeci de mii de oameni care arătau cu degetul în jos erau nenumărate vestale neprihănite şi „miloase", care nu doreau altceva decît să-şi satisfacă gustul de a asista la spectacolul agoniei unui nefericit gladiator.

În momentul în care mirmillonul se pregătea să străpungă pieptul, retiarul îi smulse sabia din mînă şi cu putere şi-o înfipse singur în inimă, pînă în plăsele. În clipa următoare, cu o mişcare iute, mirmillonul trase din rană sabia însîngerată, iar retiarul, în chinurile agoniei, se săltă puţin şi strigă cu un glas înfricoşător, care nu mai avea nimic omenesc:

— Fiţi blestemaţi!...

Apoi căzu pe spate şi muri.

Capitolul II

SPARTACUS IN ARENĂ

Mulţimea aplauda frenetic şi discuta cele întîmplate, umplînd circul cu larma a o sută de mii de glasuri.

Mirmillonul se îndreptă spre „carcere," de unde tocmai ieşiseră în acea clipă doi slujitori deghizaţi, unul ca Pluto, altul ca Mercur, şi cîţiva lorari pentru a trage cu cîngile cadavrul retiarului şi pentru a-l scoate din arenă prin Poarta Morţii. Locul unde rămăsese o băltoacă mare de sînge fusese presărat cu o pulbere fină şi strălucitoare de marmură, adusă în saci mici de la carierele învecinate de la Tivoli, şi acum arena strălucea din nou în soare ca argintul.

Mulţimea continua să aplaude şi făcea să răsune amfiteatrul de strigătul :

— Trăiască Sulla !

Adresîndu-se lui Cnaeus Cornelius Dolabella, care fusese consul cu doi ani în urmă şi care şedea alături de dînsul, Sulla comentă :

— Pe Apollo din Delphi, care mă ocroteşte, slugarnic mai e poporul ăsta ! Iţi închipui oare că mă aplaudă pe mine ? Nici gînd ! Il aplaudă pe bucătarul meu, care ieri le-a gătit mîncăruri alese şi din belşug.

— Dar de ce nu ţi-ai rezervat loc pe oppidum ? îl întrebă Cnaeus Dolabella pe Sulla.

— Nu cumva-ţi închipui că un loc pe oppidum mi-ar putea aduce mai multă consideraţie ? răspunse Sulla şi adăugă apoi : Ei, ce zici ? Nu-i aşa că-i destul de bună marfa pe care mi-a vîndut-o Actianus lanistul ?

Titus Aquitius, un senator, care şedea şi el lîngă Sulla, spuse :

— O, cît eşti de darnic, cît eşti de mare !

Ex-dictatorul, care-şi dusese mîna dreaptă la umărul stîng şi se scărpina de zor ca să-şi potolească mîncărimea

provocată de nesuferita boală de piele care-l chinuia, exclamă :

— Trăsnească-i fulgerul lui Jupiter pînă la unul pe ticăloşii de linguşitori ! O clipă mai tîrziu adăugă : Am renunţat la dictatură, m-am întors la viaţa privată şi voi tot nu vreţi să vedeţi în mine altceva decît un stăpîn. Netrebnici ! Altfel decît în robie nici nu puteţi trăi.

Un patrician din suita lui Sulla, care şedea pe aproape, interveni cu îndrăzneală :

— Nu toţi oamenii, o, Sulla, sînt născuţi pentru robie.

Îndrăzneţul nu era altul decît Lucius Sergius Catilina.

Avea douăzeci şi şapte de ani pe atunci. Era înalt, cu pieptul larg şi puternic, avea umeri laţi şi braţe musculoase. Capul îi era mare, acoperit de o claie de păr negru şi des ; faţa brună, bărbătească şi energică, cu partea superioară, de la tîmple în sus, mai dezvoltată. De-a curmezişul frunţii late, spre rădăcina nasului, se vedea puternic reliefată o vînă totdeauna umflată ; ochii lui cenuşii-întunecaţi aveau în permanenţă o sticlire crudă şi înfricoşătoare, iar contractările nervoase ale tuturor muşchilor feţei sale autoritare şi aspre dezvăluiau observatorului atent cele mai mici frămîntări ale sufletului.

La data cînd începe povestirea noastră, Lucius Sergius Catilina îşi şi cîştigase o faimă de om cumplit. Violenţa lui nestăpînită făcea pe toată lumea să tremure. Il ucisese pe patricianul Gratidianus, care trecea liniştit pe malul Tibrului, pentru că refuzase să-i împrumute pe gaj o sumă mare de bani, de care avea nevoie ca să-şi plătească imensele sale datorii, din pricina cărora nu putea obţine nici o funcţie de stat.

Faptul acesta se întîmplase pe vremea proscripţiilor, adică pe vremea cînd, în cruzimea lui fără margini, Sulla înecase Roma în sînge. Gratidianus nu numai că nu figura pe listele proscrişilor, dar făcea chiar parte din partidul lui Sulla ; el era însă extrem de bogat, şi averile celor trecuţi în listele de proscrişi se confiscau. De aceea cînd Catilina aduse lui Sulla, care participa la o şedinţă a Curiei, cadavrul lui Gratidianus şi îl aruncă la picioarele dictatorului, declarînd că-i ucisese pe patrician pentru că

fusese dușmanul lui Sulla și al patriei, acesta nu se arătă prea încîntat. El lăsă însă ca omorul să treacă neobservat, pentru a putea pune mîna pe imensele bogății ale lui Gratidianus.

Într-o zi, la scurt timp după acest omor, Catilina avu cu fratele său un conflict atît de violent, încît ajunseră să încrucișeze săbiile. Sergius Catilina însă, pe lîngă că era foarte puternic, era meșter la duel cum nu mai era altul la Roma. El își ucise fratele în acest duel și, moștenindu-i averea, scăpă de sărăcia în care îl aduseseră risipa, chefurile și desfrîul. Sulla lăsă și fraticidul neobservat, la fel cum făcuse și cu celălalt asasinat; și pentru acest motiv nici questorii nu s-au mai legat de Catilina.

Acum, Lucius Cornelius Sulla, auzind cuvintele îndrăznețe ale lui Catilina, se întoarse liniștit către el și îl întrebă

— Ia spune, Catilina, ce crezi? Cîți cetățeni cutezători ca tine, inimoși, gata și la bune, și la rele, or fi în toată Roma?

— Nu-mi stă în putere, slăvite Sulla — răspunse Catilina — să privesc oamenii și lucrurile de la înălțimea atotputerniciei tale. Mărturisesc însă că dragostea de libertate și ura față de orice fel de tiranie, fie ea exercitată cu mărinimie, fie ascunsă cu fățărnicie, invocînd pretextul fericirii patriei, sînt înnăscute în mine. Trebuie să spun că și în perioadele de tulburări interne sau de războaie civile, fericirea patriei ar fi mai trainică dacă ar fi condusă de poporul întreg decît de despotismul unuia. Fără să-ți judec acțiunile, eu dezaprob deschis, așa cum am făcut-o întotdeauna, dictatura ta. Cred, și aș vrea să cred, că mai sînt la Roma încă mulți cetățeni gata să înfrunte orice torturi, numai să nu încapă iarăși sub dictatura unui singur om, mai ales dacă dictatorul nu va fi Lucius Cornelius Sulla și dacă nu-i va fi capul încununat ca al tău, cu laurii gloriei cîștigate în sute de bătălii.

— Dacă e așa — ripostă Sulla, senin, dar cu un surîs ironic pe buze — ce mai aștepți? De ce nu mă chemi la judecată în fața poporului liber? Am renunțat la dictatură. De ce nu m-a acuzat nimeni? De ce nu s-au depus

plîngeri împotriva mea? De ce n-ai venit să-mi ceri socoteală pentru faptele mele?

— Pentru a evita noi măceluri şi războaie civile ca acelea care timp de zece ani au zguduit Roma... Să nu mai vorbim însă despre asta, pentru că n-am de gînd să te acuz; se prea poate ca tu să fi comis greşeli mari, dar tot tu ai săvîrşit şi atîtea fapte glorioase, a căror amintire tulbură, zi şi noapte, sufletul meu, care la fel cu al tău e însetat de glorie şi putere. Spune-mi, nu ţi se pare şi ţie oare că în vinele poporului nostru mai curge încă sîngele marilor noştri strămoşi, iubitori de libertate? Adu-ţi aminte, totuşi, că acum cîteva luni, în faţa Senatului adunat în Curie, ai renunţat de bună voie la puterea dictatorială şi ai concediat garda de lictori. Pornind spre casă, urmat de prietenii tăi, tocmai în acea zi s-a găsit un tînăr cetăţean care a cutezat să te apostrofeze, mustrîndu-te că ai răpit libertatea Romei, că ai dezlănţuit măcelurile şi jafurile în cetate şi că te-ai făcut tiranul ei. Recunoaşte, Sulla, că, pentru ca să îndrăznească cineva să facă un lucru ca acesta, trebuie să aibă un caracter de oţel; acel tînăr risca să plătească cuvintele sale cu viaţa. Ai fost mărinimos cu el, nu spun asta pentru a te linguşi. Catilina nu linguşeşte pe nimeni, nici chiar pe marele şi atotputernicul Jupiter. Ai fost mărinimos şi nu i-ai făcut nimic, dar trebuie să fii de acord cu mine, că însuşi faptul că s-a găsit un tînăr plebeu, un necunoscut — rău îmi pare că nu-i ştiu numele — în stare să facă un act ca acesta, poate îndreptăţi şi întări credinţa în salvarea patriei şi a republicii.

— Da, recunosc, a fost un act de curaj. Am admirat întotdeauna curajul şi i-am iubit pe viteji, şi numai de dragul curajului pe care l-a arătat acest tînăr n-am vrut să mă răzbun pentru jignirile ce mi le-a adus şi am trecut cu vederea injuriile şi ocările lui. Ştii însă, Catilina, ce consecinţă au avut atitudinea şi cuvintele acestui tînăr?

— Ce consecinţe? îl iscodi Sergius Catilina, cu privirea curioasă şi cercetătoare, aţintită asupra norocosului dictator.

— De aci înainte — îl lămuri Sulla — cine va reuşi să pună mîna pe putere în republică nu va mai renunţa la ea de bună voie.

Catilina chibzui o clipă, cu capul plecat. Apoi, ridicînd capul, întrebă cu vioiciune

— Oare crezi că se va mai găsi cineva care să poată sau care să vrea să ia puterea supremă ?

— Bine, bine — spuse Sulla, surîzînd ironic. Şi arătînd cu un gest spre rîndurile de bănci ale amfiteatrului arhiplin de oameni, adăugă Iată mulţimea de sclavi. S-or găsi şi stăpîni !

Convorbirea aceasta se desfăşurase în mijlocul nesfîrşitelor ropote de aplauze ale mulţimii, care urmărise palpitînd lupta scurtă şi sîngeroasă dintre lacveatori şi secutori, luptă ce se încheiase cu şapte lacveatori şi cinci secutori morţi. Răniţi şi într-o stare jalnică, cei şase supravieţuitori se înapoiau acum la „carcere", însoţiţi de aplauzele frenetice ale poporului.

In timp ce lorarii tîrau afară din arenă cele douăsprezece cadavre şi ştergeau urmele de sînge, Valeria Messallina, care din cînd în cînd aruncase o privire lui Sulla, se ridică de la locul ei, care nu era prea departe de al lui, şi, apropiindu-se pe la spate de dictator, îi smulse un fir de lînă din hlamidă. Surprins, Sulla întoarse capul, măsurînd-o cu ochii lui scînteietori de fiară. Valeria îl atinse uşor în treacăt şi cu un zîmbet fermecător îi spuse :

— Nu interpreta greşit gestul meu. O, Sulla ! Mi-am luat acest fir, ca să mă împărtăşesc şi eu din norocul tău !

După ce se înclină respectuos, ducînd mîna la buze, potrivit obiceiului, Valeria se întoarse la locul ei. Sulla, măgulit de aceste cuvinte amabile, îi răspunse cu o plecăciune curtenitoare şi cu o privire lungă, străduindu-se să dea ochilor săi o expresie blîndă.

— Cine este ? întrebă Sulla pe Dolabella.

— Valeria — răspunse acesta — fiica lui Messalla.

— A ! exclamă Sulla. Sora lui Quintus Hortensius ?

— Da, chiar ea.

Şi Sulla întoarse din nou capul spre Valeria, care-l privea cu ochi de îndrăgostită.

Hortensius, fratele Valeriei, se ridică de la locul său îndreptîndu-se spre locul ocupat de Marcus Crassus, patrician foarte bogat, a cărui zgîrcenie şi ambiţie erau vestite şi care, în ciuda naturii lor contradictorii, la el se îmbinau în mod armonios.

Nu departe de Marcus Crassus şedea o tînără de o rară frumuseţe. După croiala veşmintelor ei se vedea că Euthybida — pentru că acesta era numele tinerei — era originară din Grecia. Era înaltă, zveltă, mlădioasă şi avea o talie atît de delicată, încît ai fi putut s-o cuprinzi între degetele celor două mîini. Avea un cap fermecător : pielea albă ca alabastrul, uşor îmbujorată în obraji ; o frunte splendidă încadrată de un păr roşcat, frumos inelat ; ochi mari şi prelungi ca nişte migdale, cu pupilele de culoarea mării şi cu scînteieri care exercitau o atracţie irezistibilă şi stîrneau patimile. Expresia de impertinenţă a capului era accentuată de nasul ei mic, frumos conturat şi puţin în vînt.

In clipa cînd Hortensius ajunse lîngă el, Marcus Crassus era cu totul pierdut în contemplarea acestui chip fermecător. Euthybida tocmai căsca plictisită cu toată gura ei micuţă, în timp ce cu mîna dreaptă mîngîia steaua de safir ce-i atîrna pe piept.

Crassus avea treizeci şi doi de ani. Era de statură relativ înaltă, de constituţie robustă, dar predispus la obezitate. Avea o ceafă groasă ca de taur, pe care era aşezat un cap destul de mare, dar proporţionat cu corpul. Faţa lui, de un arămiu gălbui, era totuşi cam uscăţivă. Trăsăturile feţei îi erau bărbăteşti şi tipic romane ; nasul acvilin, bărbia foarte proeminentă. Ochii lui cenuşii-gălbui cînd străluceau cu o extraordinară vioiciune, cînd deveneau ficşi şi incolori, de parcă s-ar fi stins.

Originea-i nobilă, remarcabilul talent oratoric, bogăţia imensă, precum şi purtarea lui prietenoasă şi plină de tact îi asiguraseră nu numai popularitate, ci şi glorie şi influenţă. Încă înainte de data de la care porneşte povestirea noastră, Crassus luptase în repetate rînduri, vitejeşte, de partea lui Sulla, în războaiele civile, şi ocupase diferite demnităţi în stat.

Hortensius îl trezi din visare

— Bună ziua, Marcus Crassus ! Precum văd, eşti adîncit în contemplarea stelelor.

— Pe Hercule, ai ghicit ! mărturisi Crassus. Această...

— Care ?

Grecoaica aceasta frumoasă... uite-o colo, cu două rînduri mai sus...

— A ! O văd... E Euthybida.

— Euthybida ? Ce înseamnă asta, ce vrei să spui cu asta ?

— E numele ei... E într-adevăr grecoaică... şi curtezană... — răspunse Hortensius, aşezîndu-se lîngă Crassus.

— Curtezană ? !... Seamănă mai curînd a zeiţă !... O adevărată Veneră... Jur pe Hercule că nici nu pot să-mi închipui o întruchipare mai perfectă a frumuseţii ! Dar unde locuieşte ?

— Pe Via Sacra... nu departe de templul lui Ianus.

Cînd trîmbiţele dădură semnalul pentru începerea luptei dintre cei treizeci de traci şi treizeci de samniţi, Crassus şi Hortensius vorbeau despre Euthybida, iar Sulla, care de cîteva luni devenise pentru a patra oară văduv, prin moartea Caeciliei Metella, era pe de-a-ntregul absorbit de viziunea idilică a unui roman de dragoste cu frumoasa Valeria.

Conversaţiile şi zgomotele încetară. Toate privirile se aţintiră asupra luptătorilor.

Prima ciocnire între cele două tabere fu crîncenă. In liniştea adîncă ce domnea în circ, zăngănitul metalic al scuturilor şi săbiilor răsuna asurzitor. Pene şi bucăţi de coifuri şi de scuturi sfărîmate zburau prin arenă. Înverşunaţi, gladiatorii se încolţeau gîfîind, lovindu-se cu furie unii pe alţii.

După nici cinci minute, sîngele curgea şiroaie : trei gladiatori răniţi mortal îşi dădeau sfîrşitul întinşi în pulberea arenei, călcaţi în picioare de ceilalţi luptători. Încordarea cu care spectatorii urmăreau sîngeroasele peripeţii ale acestei lupte era aproape de neînchipuit. Din numărul total al spectatorilor, cel puţin optzeci de mii făcuseră prinsori, pe măsura mijloacelor lor, unii pe zece sesterţi, unii pe douăzeci, alţii pe cincizeci de talanţi. Unii puseseră rămăşag că vor învinge tracii cu tunicile purpurii, alţii că vor cîştiga samniţii cu tunicile albastre.

Pe măsură ce rîndurile gladiatorilor se răreau, aplauzele, chiotele şi strigătele de încurajare ale spectatorilor se înteţeau.

După un ceas, bătălia era pe sfîrşite. Cincizeci de gladiatori înroşiseră arena cu sîngele lor şi gemeau sfîşietor, zbătîndu-se în spasmele morţii.

Acei dintre spectatori care pariaseră pe samniţi se şi simţeau siguri de victorie. Nu mai rămăseseră în luptă decît trei traci faţă de şapte samniţi şi, pe deasupra, cei trei traci erau înconjuraţi şi ameninţaţi din toate părţile. Aşezaţi spate în spate, formînd un triunghi defensiv, cei trei ţineau piept cu îndărătnicie superiorităţii numerice a adversarului.

Unul dintre cei trei traci era Spartacus. Statura lui atletică, uimitoarea putere a muşchilor, armonia neîntrecută a tuturor părţilor trupului, precum şi combativitatea lui impetuoasă, de neînfrînt, atrăgeau ca un magnet atenţia spectatorilor obişnuiţi. Întrucît pe acea vreme forţa fizică şi energia erau socotite drept calităţile cele mai de preţ ale omului, era firesc ca aceste însuşiri să-l scoată pe Spartacus din rîndul oamenilor. În plus, el poseda o cultură deosebită, fiind înzestrat cu o inteligenţă superioară şi avînd un caracter şi un suflet larg.

Spartacus avea pe atunci cam treizeci de ani. Era blond, cu păr lung, şi purta o barbă deasă, care îi încadra faţa bărbătească, cu trăsături frumoase şi regulate. Cînd era liniştit, ochii lui mari, albaştri, strălucitori, plini de viaţă şi căldură imprimau feţei sale o expresie de bunătate şi blîndeţe. Acum însă, în toiul luptei, cînd era mînios, avea înfăţişarea fioroasă şi ochii săi scăpărau fulgere.

Era născut în Tracia, în munţii Rhodope. Cînd romanii îi cotropiseră ţara, luptase împotriva lor, dar căzuse prizonier. După un timp fusese primit în armata romană, în semn de preţuire pentru puterea şi vitejia sa. Făcu dovada unui curaj fără seamăn. În războiul împotriva lui Mithridate se distinse într-un asemenea chip, încît a fost înălţat decan, adică mai mare peste un grup de zece oameni, şi pe deasupra a fost răsplătit şi cu distincţia de onoare — cununa de cetăţean. Cînd însă romanii reîncepură războiul împotriva tracilor, Spartacus dezertă şi ridică armele pentru a-şi apăra patria împotriva lor. Rănit şi luat prizonier de romani pentru a doua oară, în loc să fie osîndit la moarte, după cum s-ar fi cuvenit, Spartacus fu condamnat să devină gladiator şi

fu vîndut unui lanist, de la care, ceva mai tîrziu, fusese cumpărat de Actianus.

Trecuseră doi ani de cînd Spartacus era gladiator. Cutreierase aproape toate oraşele Italiei cu primul lanist, susţinînd peste o sută de lupte, fără a fi suferit vreodată o rană mai grea. Spartacus se dovedise superior tuturor gladiatorilor care îi fuseseră opuşi, oricît de puternici şi viteji ar fi fost, şi ieşisé învingător în toate luptele, creîndu-şi prin victoriile repurtate în toate amfiteatrele şi circurile Italiei o faimă răsunătoare.

Actianus plătise pentru el un preţ considerabil — douăsprezece mii de sesterţi. Deşi Spartacus îi aparţinea de şase luni, nu-l lăsase încă niciodată să lupte în amfiteatrele Romei, fie pentru că preţuia foarte mult serviciile lui Spartacus ca profesor de scrimă, luptă şi gimnastică pentru şcoala sa de gladiatori, fie pentru că îl costase prea mult pentru a-i risca viaţa în lupte, în schimbul unui preţ care, în caz că ar fi fost ucis, n-ar fi compensat paguba.

In acea zi, Actianus se hotărîse pentru prima oară să-l arunce pe Spartacus în arenă într-o luptă sîngeroasă, numai pentru că de data asta, pentru cei o sută de gladiatori desemnaţi să lupte, Sulla îi numărase în dărnicia lui frumoasa sumă de două sute de mii de sesterţi, şi această sumă nu numai că îi acoperea cheltuiala făcută cu Spartacus, dar îi mai lăsa şi cîştig chiar dacă acesta ar fi fost răpus în luptă.

Rezemat de uşa unei „carcere", Actianus urmărea totuşi, palid şi încordat, ultimele momente ale luptei. Dacă cineva l-ar fi privit cu atenţie, ar fi observat cum tremura pentru soarta lui Spartacus. Urmărea cu extremă înfrigurare fiecare lovitură dată sau parată de Spartacus, fiindcă, la fel ca şi gladiatorii cărora poporul le dăruia viaţa, gladiatorii care supravieţuiau redeveneau proprietatea lanistului.

Miile de spectatori care puseseră rămăşag pe samniţi urlau

— Mai cu nădejde, mai cu foc, hai, samniţilor!

— Loviţi-i, tocaţi-i pe barbarii ăştia trei! îi îndemnau alţii.

Unii spectatori, care aveau numele gladiatorilor scrise pe tăbliţe cerate, strigau :

— Izbeşte, Nebuliane.

— Nu te lăsa, Crixos !

— Doboară-i, doboară-i, Porfyrius !

La fel de zgomotoase erau şi exclamaţiile celor ce ţineau partea tracilor. Deşi Spartacus nu mai avea decît şanse foarte mici, ei totuşi mai nădăjduiau în izbînda lui. Tocmai în momentul acela, Spartacus, care era încă neatins, cu casca şi cu scutul întregi, izbuti să străpungă pe unul din cei şapte samniţi care-l încolţea. Tunete de aplauze, urmate de mii de exclamaţii puternice, izbucniră în circ

— Mai cu curaj, Spartacus !

— Bravo, Spartacus !

— Trăiască Spartacus !

Ceilalţi doi traci erau greu răniţi, de-abia loveau şi se apărau slab, pentru că erau sleiţi de puteri.

Agitîndu-şi cu iuţeala fulgerului sabia scurtă cu care trebuia să pareze în acelaşi timp loviturile tuturor săbiilor samniţilor care-l atacau strîns uniţi, Spartacus le strigă :

— Apăraţi-mi spatele ! Apăraţi-mi spatele... încă o clipă... şi o să învingem !

Glasul îi era întretăiat de un gîfîit puternic, broboane mari de sudoare i se prelingeau pe faţa palidă, iar ochii lui scînteietori ardeau de setea victoriei, de mînie şi deznădejde.

Puţin după aceasta, un alt samnit, care primise o lovitură mortală în pîntec, se rostogoli nu departe de Spartacus, înroşind arena cu sîngele său şi începu să agonizeze, răcnind sălbatic, înjurînd şi blestemînd groaznic. In aceeaşi clipă, unul din cei doi traci care apărau spatele lui Spartacus se prăbuşi cu ţeasta sfărîmată.

Chiotele şi strigătele de încurajare şi larma din circ deveniră asurzitoare. Privirile fiecărui spectator erau aţintite asupra luptătorilor. Lucius Sergius Catilina, care pusese rămăşag că vor învinge tracii, era împietrit de emoţie şi nu mai vedea nimic afară de lupta din arenă. Ochii lui Catilina urmăreau sabia lui Spartacus, ca şi cum viaţa sa ar fi atîrnat de sabia acestuia.

Unui al treilea samnit, Spartacus îi tăie carotida exact în clipa cînd şi ultimul trac, care mai lupta alături de el, cădea străpuns de lovituri, fără să scoată măcar un geamăt.

Ca un muget puternic, o rumoare străbătu întreg circul şi apoi se stinse într-o linişte adîncă, atît de adîncă, încît se putea auzi limpede respiraţia grea şi neregulată a gladiatorilor. Emoţia spectatorilor ajunsese la paroxism; nici dac-ar fi fost în joc soarta Romei, încordarea n-ar fi putut fi mai mare.

Datorită îndemînării şi măiestriei sale la scrimă, în această îndelungată luptă, care durase mai bine de un ceas, Spartacus se alesese numai cu trei răni superficiale, mai exact cu trei zgîrieturi. Acum se afla singur în faţa a patru adversari puternici, care, deşi răniţi şi sîngerînzi, erau de temut, tocmai pentru că erau patru.

Cînd îl văzuse prăbuşindu-se şi pe ultimul său tovarăş, Spartacus, în ciuda vitejiei şi puterii sale, se socotise pierdut.

Dar deodată privirea i se lumină îi venise în minte gîndul de a aplica vechea stratagemă folosită de Horatius împotriva curiaţiilor.

Se puse pe fugă, samniţii, după el. Nu făcu nici cincizeci de paşi, că se şi întoarse brusc şi, năpustindu-se asupra celui mai apropiat samnit, îi înfipse paloşul încovoiat în piept. Samnitul se clătină, întinzînd şi mişcînd braţele în lături, de parc-ar fi căutat sprijin, apoi se prăvăli. Între timp, ajungînd la al doilea samnit, Spartacus pară cu scutul o lovitură de sabie şi apoi îl răpuse pe loc. Spectatorii, care erau acum aproape toţi de partea tracului, izbucniră în strigăte de admiraţie.

Al treilea samnit, care era o rană din cap pînă în picioare, se apropie şi el. Socotind că nu e nevoie să întrebuinţeze sabia şi nevrînd, se vede, să-l omoare, Spartacus îl izbi doar cu scutul în cap. Ameţit de lovitură, samnitul se întoarse de două ori în loc şi căzu grămadă. Ultimul dintre samniţi, deşi cu puterile sleite, se grăbi să-i vină într-ajutor. Spartacus îl atacă furtunos, însă, voind să-l cruţe, se mulţumi să-l dezarmeze din cîteva lovituri. Apoi îl înşfăcă şi-l trînti la pămînt, şoptindu-i la ureche:

— Ţin-te bine, Crixos, sper să te scap!

Apoi, cu un picior pe pipetul lui Crixos şi cu genunchiul pe pieptul celuilalt samnit, care zăcea încă ameţit, Spartacus aşteptă hotărîrea poporului.

Ca un bubuit de tunet izbucniră unanime şi prelungi aplauze asurzitoare; apoi aproape toţi spectatorii făcură semn cu degetul arătător şi mijlociu că dăruiesc viaţa celor doi samniţi.

— Ce om puternic! exclamă Catilina către Sulla, cu fruntea acoperită de sudoare. Ce om puternic! Trebuia să se nască roman!

Intre timp se ridicară sute de voci care strigau

— Libertate viteazului Spartacus!

Ochii gladiatorului scînteiau. Deveni şi mai palid şi îşi duse mîna la inimă, ca şi cum ar fi vrut să-i stăpînească bătăile nebuneşti.

— Libertate, libertate! repetau mii de glasuri.

— Libertate — şopti cu glas stins gladiatorul — libertate!... O, zei ai Olympului, nu îngăduiţi ca aceasta să fie numai un vis! Şi simţi cum i se umezesc genele de lacrimi.

— A dezertat din legiunile noastre! răsună un glas puternic. Nu se cade să eliberăm un dezertor!

Mulţi dintre spectatorii care-şi pierduseră răsăgurile din pricina vitejiei lui Spartacus strigară şi ei cu răutate:

— Nu, nu se cade, e dezertor!

Faţa tracului se contractă înfricoşător şi se întoarse în direcţia de unde pornise primul strigăt de imputare împotriva lui. Cu ochii fulgerînd de mînie, căuta pe cel care strigase.

Intre timp, mii de glasuri scandau

— Li-ber-ta-te, li-ber-ta-te, li-ber-ta-te lui Spartacus!

Sentimentele care-l frămîntau pe nefericitul gladiator nu pot fi descrise. Se hotăra pentru el ceva mai grav decît însăşi viaţa, şi pe faţa lui palidă se citea o imensă tulburare. Tresăririle muşchilor feţei şi scăpărările ochilor oglindeau limpede lupta dintre nădejde şi deznădejde. Omul acesta, care se luase la trîntă cu moartea un ceas şi jumătate, care înfruntase singur patru adversari deodată, fără a trăda cel mai mic semn de teamă, simţea

acum că i se moaie genunchii și, ca să nu cadă în nesimțire în mijlocul circului, se sprijinea de umărul unuia dintre lorarii care veniseră să curețe arena de cadavre.

— Li-ber-ta-te, li-ber-ta-te !... continua să scandeze mulțimea.

— Într-adevăr, e vrednic să fie liber — șopti Catilina la urechea lui Sulla.

— Și va fi demn de libertate ! exclamă Valeria, pe care în clipa aceea Sulla o admira fascinat.

— Bine, fie — se învoi Sulla, uitîndu-se întrebător în ochii Valeriei, care, duioși, drăgăstoși și plini de compătimire, implorau grațierea gladiatorului... — Bine... Așa să fie !...

Sulla înclină apoi capul în semn de aprobare. In aplauzele zgomotoase ale spectatorilor, Spartacus își redobîndise libertatea.

— Ești un om liber — îi spuse lorarul lui Spartacus. Sulla ți-a dăruit libertatea.

Spartacus nu răspunse și rămase nemișcat. Ținea ochii închiși și nu voia să-i deschidă, de teamă ca nu cumva, deschizîndu-i, să se destrame visul pe care și-l făurise atîta amar de vreme și care, acum, nu-i venea să creadă că se împlinise.

— M-ai ruinat cu vitejia ta, păcătosule ! murmură un glas lîngă urechea gladiatorului.

La auzul acestor cuvinte, Spartacus se trezi. În fața lui stătea lanistul Actianus. El se grăbise să pătrundă în arenă împreună cu lorarii, ca să-l felicite pe Spartacus, crezînd că acesta avea să rămînă proprietatea lui. Acum însă îl blestema pentru vitejia lui. Îl usturau cele douăsprezece mii de sesterți plătiți pentru Spartacus, pe care acum îi pierduse din cauza mărinimiei poporului și a clemenței lui Sulla, care, după părerea lui, erau prosteși și nelalocul lor.

Explozia înciudată a lui Actianus îl convinse pe Spartacus că nu visa. Se îndreptă de spate în toată măreția staturii lui gigantice și, după ce se înclină întîi către Sulla, apoi către popor, părăsi arena însoțit de o nouă explozie de aplauze.

— Nu, nu încape îndoială că nu zeii au creat toate lucrurile — spuse în clipa aceea Titus Lucretius Carus,

reluînd firul convorbirii pe care o începuse cu micul Cassius și cu tînărul Caius Memmius Gemellus, prietenul său cel mai bun, căruia mai tîrziu avea să-i dedice poemul său „De rerum natura", pe care îl concepuse încă de pe vremea aceea.

— Dar atunci cine a făcut lumea? întrebă Cassius.

— Mișcarea continuă a materiei și îmbinarea corpurilor moleculare invizibile. Ah! Pe pămînt și pe cer vezi ivindu-se o mulțime de corpuri, și tu, nepricepînd cauzele ascunse care le produc, socotești că sînt făcute de zei. Nimeni nu poate și niciodată nu va putea să producă ceva din nimic.

— Dar cum rămîne atunci cu Jupiter, Junona, Saturn? întrebă Cassius, mirat.

— Aceștia nu sînt decît plăsmuiri ale ignoranței și fricii care îi stăpînește pe muritori. Am să-ți împărtășesc, dragul meu copil, singura știință adevărată, știința marelui Epicur, care a cutezat să pătrundă cele mai ascunse taine ale naturii, dezvăluind astfel originea și rostul lucrurilor, fără a se teme nici de cerul care bubuie, nici de cutremurele de pămînt care îngrozesc lumea întreagă, nici de puterea și mînia pe care închipuirea o atribuie zeilor.

In clipa aceea, educatorul lui Cassius le propuse să părăsească circul. Cassius se sculă, urmat de Lucretius și de Memmius. Trecură prin fața locului lui Faustus, fiul lui Sulla. Pompeius Magnus, care ședea cu un rînd mai jos, se întorsese către Faustus și discuta cu el cu blîndețe. Cassius se opri din drum și-i spuse lui Faustus:

— Aș vrea, Faustus, să repeți, în fața unui cetățean de vază ca Pompeius Magnus, cuvintele nesocotite pe care le-ai rostit acum trei zile la școală. Mai spune o dată că bine a făcut tatăl tău răpind libertatea romanilor și devenind tiranul patriei noastre. In fața lui Pompeius te-aș bate și mai rău decît te-am bătut acum trei zile, cînd te-am lovit în obraz cu pumnii, ale căror urme se văd și acum.

In zadar așteptă Cassius răspuns din partea lui Faustus. In fața uimitorului curaj al băiețandrului, care din dragoste înflăcărată pentru libertate îndrăznise să-l

loveaască pe el, fiul stăpînitorului Romei, Faustus lăsă capul în jos.

După ce-l salută respectuos pe Pompeius, Cassius se depărtă împreună cu Memmius, cu Lucretius și cu educatorul, și părăsi amfiteatrul.

Tot atunci se ridică de la locul său un tînăr care părea să aibă douăzeci și cinci-douăzeci și șase de ani, care ședea în rîndul de deasupra Porților Morții. Avea o înfățișare maiestuoasă care inspira respect, deși fața îi era delicată și bolnăvicioasă.

— Rămîi cu bine, Galeria — spuse el, sărutînd mîna unei femei tinere și frumoase.

— Adio, Marcus Tullius — răspunse Galeria. Nu uita că te aștept poimîine la Teatrul lui Apollo; se va reprezenta „Electra" lui Sophocle, și joc și eu.

— Fii încredințată că voi veni.

— Mergi sănătos, Tullius! îi urară mai multe glasuri în cor.

— Cu bine, Cicero — îi spuse, strîngîndu-i mîna, un bărbat chipeș de vreo cincizeci și cinci de ani, serios, cu gesturi elegante, machiat și parfumat.

— Zeița Thalia să te aibă în paza ei, prea iscusite Esop — îi răspunse Cicero, strîngînd și el mîna marelui actor.

Trecînd apoi pe lîngă un alt bărbat arătos, care părea să aibă patruzeci de ani și care ședea în apropierea Valeriei, Cicero îi întinse mîna spunînd:

— Incomparabile Quintus Roscius, scumpul meu prieten, îți urez ca cele nouă muze să vegheze asupra ta.

Domol și politicos, Cicero se strecură mai departe prin mulțime. Înzestrat cu o inteligență pătrunzătoare, cu o memorie extraordinară și cu o elocvență înnăscută, deși nu avea decît douăzeci și șase de ani, Cicero își cîștigase prin muncă stăruitoare, pătimașă și dîrză, un renume considerabil, atît ca filozof, cît și ca orator și poet.

Străbătînd încă vreo cîteva rînduri de bănci, el se apropie de Cato și Scipio și începu să discute cu Cato, pentru care nutrea o adîncă simpatie.

— E adevărat ce se spune despre tine? îl întrebă Cicero pe tînărul Cato.

— Da, e adevărat — răspunse băieţandrul. Oare n-am avut dreptate ?

— Cum s-a întîmplat însă că...

— Eram obligat să-i duc pe băieţi, cam o dată pe lună, în vizită la locuinţa lui Sulla — interveni profesorul pentru a-l lămuri pe Cicero. Doream ca el să-i socotească pe băieţi ca pe nişte prieteni ai lui şi să-i trateze cu bunăvoinţă şi consideraţie, pentru ca nu cumva să-i dea vreodată în gînd să-i exileze. Asta numai din pricina temerii pe care o inspiră crimele ce se comit zilnic din ordinul lui Sulla. Odată, ieşind de la Sulla şi trecînd prin Forum, am auzit vaiete îngrozitoare venind de sub boltele închisorii Mamertine...

— Şi atunci — îl întrerupse Cato — l-am întrebat pe Sarpedon cine ţipă. Mi-a răspuns: „Cetăţenii care sînt ucişi din ordinul lui Sulla". Întrebînd pentru ce sînt ucişi, Sarpedon mi-a răspuns: „Pentru că iubesc libertatea".

— Atunci — îi tăie vorba Sarpedon, întrerupîndu-l la rîndul său pe Cato — atunci, acest nebun a strigat tare, în auzul celor din jur, cu o voce înfricoşător de schimbată: „O, de ce nu mi-ai dat o sabie ca să-l fi omorît eu înainte de asta pe crudul tiran al patriei ?"

— Ceea ce am strigat atunci — spuse Cato, încruntîndu-se — sînt gata să-i repet şi în faţă tiranului, care deşi îi face pe toţi să tremure, pe mine, unul, nu mă sperie. O jur în faţa tuturor zeilor Olympului !

Şi peste o clipă, în vreme ce Cicero şi Sarpedon îşi aruncau priviri uimite unul altuia peste capul băieţandrului, acesta strigă cu putere:

— O, de aş putea să îmbrac de pe acum toga de bărbat !...

— Ce-ai face atunci, smintitule ? îl întrebă Cicero, dar, răzgîndindu-se, adăugă îndată: Ai face mai bine să taci.

— Aş vrea să-l chem în judecată pe Lucius Cornelius Sulla, să-l acuz în faţa întregului popor...

— Taci din gură, taci ! îl opri Cicero. Vrei să ne pui pe toţi în primejdie ? Din nenorocire, frica face să îngheţe sîngele în vinele romanilor şi Sulla să fie într-adevăr norocos şi atotputernic.

— Decît să-şi zică sau să fie norocos, mai bine s-ar fi străduit să fie drept — şopti Cato. Apoi, supunîndu-se

rugăminților stăruitoare ale lui Cicero, după ce mai bombăni puțin, se liniști.

Între timp, andabații distrau poporul cu o farsă sîngeroasă și înfiorătoare, în care douăzeci de nefericiți gladiatori aveau să-și piardă viața.

Sulla se săturase de spectacol. Preocupat de gîndul care de cîteva ceasuri pusese stăpînire pe el, se ridică și se îndreptă spre locul unde ședea Valeria. După ce se înclină curtenitor în fața ei, mîngîind-o cu o privire insistentă, pe care căuta pe cît putea s-o îndulcească, s-o facă supusă și prietenoasă, Sulla o întrebă

— Ești liberă, Valeria ?

— Bărbatul meu m-a repudiat de cîteva luni, dar nu pentru vreo faptă rușinoasă, dimpotrivă...

— Știu ! răspunse Sulla, asupra căruia Valeria aruncă privirea prietenoasă a ochilor ei negri, care radiau căldură și dragoste.

— Pe mine însă — adăugă cu glas scăzut ex-dictatorul, după ce tăcuse o clipă — pe mine m-ai putea iubi ?

— Din toată inima — răspunse Valeria, surîzîndu-i tandru, cu ochii plecați.

— Și eu te iubesc, Valeria, și cred că niciodată n-am iubit atît de mult — spuse Sulla, cu tremur în glas. Urmă o scurtă tăcere, după care, sărutînd mîna frumoasei matroane, fostul dictator al Romei adăugă : Peste o lună vei fi soția mea.

Apoi, însoțit de prietenii săi, părăsi circul.

Capitolul III

TAVERNA VENEREI LIBITINE

Pe una din străzile cele mai periferice, mai strîmte și mai murdare ale Esquilinului, aproape de străvechiul zid al cetății, ridicat pe vremea lui Servius Tullius, se afla o tavernă deschisă zi și noapte — și mai ales noaptea — cunoscută sub numele de taverna Venerei Libitine, adică a Venerei Sepulcrale, zeița înmormîntărilor și a mormintelor. Se pare că tavernei i se pusese acest nume pentru că era situată între cimitirul destinat vulgului și maidanul pe care se aruncau cadavrele sclavilor și ale calicilor. Pe acest maidan avea să-și sădească, o jumătate de veac mai tîrziu, bogătașul Maecenas vestitele-i grădini, care alimentau ospețele sale îmbelșugate cu zarzavaturi și fructe minunate, produse de pămîntul îngrășat cu oasele plebeilor.

Deasupra intrării tavernei era pictată o imagine ce voia s-o reprezinte pe Venera Libitină, dar care semăna mai mult a sperietoare de ciori decît a zeiță a frumuseții. Imaginea fusese pictată de pensula unui zugrav beat. Noaptea, un felinar legănat de vînt lumina imaginea acestei sărmane Venere, care de fapt nu avea nimic de cîștigat dacă era văzută mai bine. Lumina șovăitoare a acestui felinar era totuși suficientă pentru a atrage atenția trecătorilor asupra crengii uscate înfiptă deasupra intrării.

După ce se strecura prin ușa mică și joasă și cobora cele cîteva așa-zise trepte, alcătuite din pietre așezate la întîmplare unele peste altele, vizitatorul nimerea într-o încăpere umedă și afumată.

De-a lungul peretelui din dreapta intrării se înălța vatra în care pîlpîia focul și pe care, în vase de cositor, se găteau diferite feluri de mîncare, între care obișnuiții cartaboși din sînge de porc și nelipsitele chiftele, a căror

compoziție nimeni n-ar fi poftit s-o afle. Lutatia Chioara, stăpîna acestui local murdar, gătea.

De-a lungul celorlalți pereți erau așezate cîteva mese vechi înconjurate de bănci lungi necioplite și de scăunașe șchioape.

O ușă, așezată față în față cu intrarea, ducea într-o a doua încăpere, mai mică, dar mai puțin murdară decît cea dintîi. Ca să se distreze, un pictor, nu prea pudic din fire, acoperise pereții acestei încăperi, de sus pînă jos, cu picturile cele mai obscene.

Aproape de ceasul zorilor, taverna Venerei Libitine era plină de mușterii care vorbeau tare, făcînd o larmă asurzitoare, de răsuna nu numai taverna, ci și strada.

Lutatia Chioara și sclava ei, o etiopiană neagră ca funinginea, se osteneau din răsputeri ca să-și servească toți mușteriii însetați și flămînzi.

Mușteriii tavernei Venerei Libitine aparțineau păturii celei mai nevoiașe și mai de jos a populației romane.

Printre obișnuiții tavernei Lutatiei se numărau tîmplari, olari, gropari, atleți de circ, histrioni și bufoni de bîlci, gladiatori, milogi care simulau diverse beteșuguri, cerșetori și femei de moravuri ușoare.

Bancherii, cavalerii și patricienii, firește, nu aveau ce căuta într-o asemenea speluncă. Lutatia Chioara nu era însă mofturoasă. Inimoasă din fire, ea socotea că Jupiter pusese soarele pe cer ca să-i lumineze și pe bogați și pe săraci deopotrivă, și că, de vreme ce pentru bogați existau pivnițe cu vinuri, dughene cu de-ale mîncării, ospătării și hanuri luxoase, trebuiau să-și aibă și săracii tavernele lor. Lutatia era de asemenea convinsă că quadranții[1] și sesterții săracului nu se deosebeau întru nimic de cei ai vreunui cetățean înstărit sau ai vreunui mîndru patrician.

— Ne dai odată chiftelele alea blestemate? strigă un gladiator bătrîn, cu fața și pieptul acoperite de cicatrice.

— Pun prinsoare pe un sestert că Luvenius i-o fi adus Lutatiei ceva carne d-aia de se aruncă drept hrană corbilor, pe maidanul Esquilinului. Altfel din ce-ar fi gătit ea chiftelele astea blestemate — exclamă cerșetorul care ședea lîngă bătrînul gladiator.

---

[1] Quadrans — 1/4 din unitatea monetară as sau sestertius. (n.r.)

Gluma cerșetorului care simula o infirmitate de care nu suferea de fel fu urmată de un hohot de rîs grosolan. Groparului Luvenius, un om scund, greoi și gras, nu i-a fost însă pe plac gluma și îi răspunse cerșetorului, strigînd cu glas răgușit:

— Pe cinstea mea de gropar, Lutatia, că în chifteaua nemernicului ăstuia de Velenius — acesta era numele cerșetorului — ar fi trebuit să pui carne d-aia pe care și-o leagă el cu ață de piept, ca să înduioșeze cu pretinsele lui răni pe cetățenii slabi din fire și să stoarcă de la ei cît mai mulți bani.

Aceste cuvinte provocară o nouă explozie de rîsete.

— Dacă n-ar fi atît de leneș și n-ar dormi așa de greu, n-ar fi păcat ca Jupiter să irosească un fulger, să-l facă scrum pe groparul Venerei, sac puturos și fără fund ce e!

— Pe sceptrul cel negru al lui Pluto, mă jur c-o să-ți car niște pumni peste botul tău de barbar, de-o să-ți fac o rană, să ai cu adevărat dreptul să cerșești mila oamenilor — ripostă groparul, ridicîndu-se de pe scaun ca turbat.

— Hai, vin mai aproape, vin mai aproape, tîmpitule! se răsti Velenius, sărind și el de la locul lui, cu pumnii strînși. Vin să te trimit lui Charon.

— Hei, gloabe bătrîne, încetați! interveni Caius Taurivius, un atlet de circ, de statură uriașă. Încetați, ori mă jur pe toți zeii Romei că vă apuc pe amîndoi și vă izbesc unul de altul pînă am să vă fărîm oasele mîncate de viermi și am să vă fac terci!

În acea clipă, din fericire, Lutatia și Azur, sclava ei neagră, puseră pe masă două tăvi imense încărcate cu chiftele fumegînde. Mușteriii se aruncară asupra lor cu o lăcomie turbată.

Între timp, celelalte grupuri de mușterii discutau subiectul zilei și anume luptele de gladiatori ce avuseseră loc la circ. Fericiții care asistaseră la aceste jocuri, adică cetățenii liberi, povesteau lucruri extraordinare acelora care, sclavi fiind, nu aveau dreptul să calce în incinta circului.

Cu toții elogiau cu căldură vitejia și forța lui Spartacus.

— De s-ar fi născut roman — spuse pe un ton de superioritate atletul Caius Taurivius, el însuși roman de origină — ar fi avut tot ce trebuie pentru a deveni erou...

— Păcat că e barbar! exclamă cu dispreț Aemilius Varinus, un tînăr frumos, de numai douăzeci de ani, pe fața căruia, ca urmare a vieții destrăbălate, apăruseră încă de pe acum cute și zbîrcituri care-l făceau să pară îmbătrînit de timpuriu.

— E totuși foarte norocos Spartacus ăsta! spuse un bătrîn legionar din Africa, cu fruntea brăzdată de o cicatrice lată.

— Da, da, și-a redobîndit libertatea, cu toate că e dezertor! Se mai întîmplă și lucruri d-astea nemaivăzute! E-e-e!... Se vede treaba că în clipa aceea Sulla o fi fost tare bine dispus, dacă s-a îndurat să facă o faptă atît de mărinimoasă.

— Să-l fi văzut pe Actianus lanistul ce s-a mai înfuriat! observă un bătrîn gladiator.

— Și încă ce rău s-a înfuriat! Urla cînd a plecat de la circ că l-au prădat, l-au ruinat, că l-au distrus.

— Și totuși Sulla i-a plătit marfa cu dărnicie.

— Și cînd te gîndești — spuse atletul — că în tinerețe Sulla a fost destul de sărac. Cunosc eu un cetățean în casa căruia, bolnav fiind, Sulla a locuit cîțiva ani, plătindu-i trei mii de sesterți pe an pentru casă și masă. Mai tîrziu și-a luat partea leului din prada făcută în timpul războiului împotriva lui Mithridate, cu asediul și ocuparea Atenei. A venit după asta vremea proscripțiilor și, credeți-mă, au fost omorîți din porunca lui șaptesprezece foști consuli, șapte pretori, șaizeci de edili și questori, trei sute de senatori, o mie șase sute de cavaleri și șaptezeci de mii de cetățeni. Și toate bunurile lor au fost confiscate. Credeți dumneavoastră că din toate acestea lui Sulla nu i-a picat nimic?

— Aș vrea măcar o fărîmiță din cîte și-a făcut parte Sulla în perioada proscripțiilor.

— Și cu toate astea — spuse Aemilius Varinus, care în noaptea aceea părea înclinat să filozofeze — omul ăsta, care din sărac a devenit mare bogătaș și care dintr-un oarecare a devenit dictatorul Romei, obținînd onoruri triumfale, omul ăsta atotputernic, a cărui statuie de aur, purtînd inscripția „Cornelius Sulla Felix Imperator" se înalță în fața Rostrelor, e mistuit de o boală de care nu-l poate vindeca tot aurul lui și nici un leac din lume.

— Așa i se cuvine ! strigă un legionar șchiop, care, ca unul ce participase la războaiele din Africa, venera memoria lui Caius Marius. Merită o astfel de boală fiara asta sălbatică, monstrul ăsta cu chip de om ! Boala asta răzbună sîngele celor șase mii de samniți, care din ordinul lui Sulla au fost strînși la circ și uciși cu săgețile, deși se predaseră cu condiția să li se lase viața. Și cînd senatorii, adunați în Curia lui Hostilius, au sărit înspăimîntați de urletele sfîșietoare ale nenorociților samniți, Sulla le spuse cu sînge rece : „Nu vă alarmați, părinți senatori. Continuați ședința. Nu sînt decît cîțiva răufăcători, pedepsiți din ordinul meu".

— Dar masacrul de la Praeneste, unde Sulla a poruncit să fie uciși într-o noapte cei douăsprezece mii de nenorociți care locuiau în oraș, fără deosebire de sex sau vîrstă, cu singura excepție a cetățeanului în casa căruia era încartiruit el ?

— Ei, băieți — se răsti Lutatia de pe banca ei — pare-mi-se că-l defăimați pe Sulla Felix dictatorul. Vă poftesc să vă țineți fleanca. Nu vreau ca-n taverna mea să se aducă vreo jignire numelui celui mai mare cetățean al Romei.

— I-auzi-o ! E din partidul lui Sulla, Chioara asta blestemată ! exclamă gladiatorul cel bătrîn.

— I-ascultă tu, Mucius — sări îndată Luvenius, groparul — vorbește cuviincios cînd vorbești de scumpa noastră Lutatia !

Deodată se auzi, apropiindu-se pe stradă, zvon de glasuri stridente, femeiești. Toate privirile se întoarseră spre ușa speluncii. Cinci femei tinere, sulemenite, cu rochii indecent de scurte și cu umerii goi, își făcură intrarea, jucînd și chiuind ; strigătelor cu care erau întîmpinate, ele le răspundeau cu cuvinte grosolane.

Lutatia trecuse în cealaltă încăpere, unde, ajutată de sclava ei, așternea o masă ce părea îmbelșugată.

— Mă rog, pe cine aștepți astă-seară în spelunca ta ca să-l tratezi cu pisicile astea fripte în loc de iepuri ? întrebă cerșetorul Velerius. Te pomenești că-l aștepți la cină pe Marcus Crassus.

— Nu, n-ai nimerit-o, îl așteaptă pe Pompeius Magnus.

În ușă se ivi în acea clipă un om de statură uriașă, solid, încă frumos, deși începuse să încărunțească.

— Trebonius...

— Sănătate, Trebonius...

— Fii bine venit, Trebonius! strigară în cor mai multe glasuri.

Trebonius fusese cîndva lanist. Închisese însă de cîțiva ani porțile școlii sale de gladiatori și trăia și acum din economiile realizate de pe urma acestei activități aducătoare de mari cîștiguri. Obișnuința și legăturile de prietenie îl făceau să caute mereu societatea gladiatorilor, și de aceea frecventa regulat mizerele ospătării și taverne ale Esquilinului și Suburrei, care erau locul de întîlnire al acestor oropsiți ai sorții.

Se spunea despre el că ar fi unul din acei cărora, în timpul tulburărilor civile, patricienii le-ar fi dat sarcina de a recruta un cît mai mare număr de gladiatori. Mergea vorba că pe atunci el ar fi reușit să organizeze cete întregi de gladiatori și că, ori de cîte ori patricienii aveau interes să influențeze rezolvarea unei chestiuni importante, fie prin intimidarea magistraților, fie provocînd tulburări sau încăierări, Trebonius își făcea apariția cu cetele lui în Forum sau în Comiții la momentul decisiv. Se afirma că de pe urma legăturilor lui cu gladiatorii, Trebonius ar fi tras mari foloase.

Oricum, un lucru era sigur, anume că Trebonius era prietenul și protectorul gladiatorilor. După încheierea luptelor ce avuseseră loc în acea zi la circ, Trebonius se grăbise spre ieșire pentru a-l aștepta pe Spartacus. După ce îl felicitase, îmbrățișîndu-l și sărutîndu-l călduros, îl poftise să ia cina împreună la taverna Venerei Libitine.

O dată cu Trebonius mai intraseră în taverna Lutatiei Spartacus și un grup de gladiatori. Obișnuiții tavernei primiră pe noii sosiți cu strigăte de bucurie. Cei care asistaseră la luptele de la circ erau mîndri că puteau să-l arate acelora care nu-l cunoșteau pe eroul zilei, pe norocosul și viteazul Spartacus.

— Pe-aici, pe-aici, viteazule gladiator — făcu semn Lutatia lui Spartacus și lui Trebonius, arătînd către cealaltă încăpere. Aci v-am pregătit masa. Poftiți, poftiți! Lutatia ta s-a ostenit pentru tine, Trebonius, și crede că o

friptură de iepure ca asta nu se servește nici la Marcus Crassus.

— Lasă, lasă, drăcoaico, vedem noi numaidecît ce ne-ai pregătit — o bătu pe spate Trebonius. Pînă una alta, adu-ne încă o coșă de vin de Velitrae! Da' zi, e destul de vechi?

Începerea se umplu îndată de o mare hărmălaie, în care glumele hazlii se amestecau cu conversațiile aprinse, zgomotoase. Singur Spartacus, pe care îl cinsteau și-l lăudau cu toții, era mohorît, mînca fără poftă și nu făcea haz, probabil din pricina emoțiilor prin care trecuse în acea zi. Fruntea lui părea învăluită într-un nor de tristețe. Nici amabilitățile, nici vorbele de duh, nici veselia nu aveau efect.

— Pentru numele lui Hercule, nu te înțeleg! izbucni în cele din urmă Trebonius, văzînd cupa lui Spartacus încă plină. Dar ce-i cu tine?... De ce nu bei?

— De ce ești îngîndurat? îl întrebă la rîndu-i unul dintre invitați.

— Bată-mă să mă bată Junona, mama tuturor zeilor! se jură un gladiator, pe care după accent îl recunoșteai că e samnit — dacă nu s-ar putea crede că stăm nu la o masă prietenească, ci la o înmormîntare și că tu bocești moartea mamei tale, în loc să sărbătorești libertatea pe care ai redobîndit-o.

Zguduit de aceste cuvinte, Spartacus oftă adînc și murmură:

— Măicuța mea!

Văzînd că amintirea mamei îi întunecase mai mult chipul, Trebonius se sculă și, ridicînd cupa, strigă

— Propun să închinăm pentru libertate.

— Trăiască libertatea! strigară în cor gladiatorii, ridicînd cupele și privind înainte cu ochii numai scîntei.

— Ești fericit, Spartacus, că ai dobîndit libertatea pe lumea aceasta — spuse cu amărăciune în glas un tînăr gladiator cu părul auriu.

— Noi n-o vom căpăta decît pe lumea cealaltă.

Spartacus, pe care strigătul unanim „libertate" îl înseninase, se ridică în picioare cu fața luminală și, cu un zîmbet pe buze, înălțîndu-și cupa, strigă cu glas limpede, puternic, răsunător:

— Trăiască libertatea!

Cuvintele întunecate ale gladiatorului cu părul auriu îi tăiară însă avîntul. Duse cupa la buze, parcă în silă, dar nu putu să-i soarbă tot conținutul și, copleșit de amărăciune și deznădejde, lăsă capul în jos. Puse apoi cupa pe masă și se așeză la loc, cu buzele strînse, dus pe gînduri.

Se făcu liniște. Cu o expresie de invidie, amestecată cu bucurie, privirile a zece gladiatori erau ațintite asupra norocosului tovarăș eliberat.

Tăcerea fu întreruptă de Spartacus. Încet de tot, de parc-ar fi fost singur sau de parc-ar fi uitat unde se găsește, cu privirea îngîndurată, pironită într-un colț al mesei, șoptea, scandînd fiecare cuvînt, o strofă din cîntecul pe care gladiatorii din școala lui Actianus îl fredonau în orele de exerciții și scrimă

Născutu-s-a liber în lume
Și n-a vrut să-și plece grumazul...
Departe de țară, dușmanii
L-au prins și-n cătușe l-au pus.
Pe urmă-l tîrîră-n războaie
Și nu pentru scumpa lui țară,
Și nici pentru bunii lui zei,
Murea — acum gladiatorul,
Departe de tot ce-ndrăgise

— Cîntecul nostru! șoptiră plini de bucurie și emoție gladiatorii.

Acum strălucirea intensă a ochilor lui Spartacus arăta că e nespus de fericit.

Dar îndată, posomorîndu-se și devenind indiferent, întrebă distrat pe tovarășii săi de suferință

— Din ce școală de gladiatori faceți parte?

— Din școala lanistului Iulius Rabecius.

Spartacus luă cupa de pe masă, o goli și spuse cu glas potolit, parcă adresîndu-se sclavei care intrase în momentul acela

— Lumină!

Gladiatorii se uitară unul la altul. Tînărul cu părul auriu adăugă însă cu o asemenea intonație, de parcă n-ar fi făcut decît să continue o conversație:

— Și libertate... Ai binemeritat-o, prea viteazule Spartacus.

Spartacus îi aruncă o privire plină de tîlc.

În acel moment răsună puternic glasul unui om care apăruse în ușă

— Da. invincibile Spartacus, ai binemeritat libertatea!

Capetele se întoarseră toate spre ușă. În prag stătea Lucius Sergius Catilina, semeț, înfășurat într-o pelerină largă și întunecată.

Cînd acesta rosti cuvîntul „libertate", privirile lui Spartacus și ale tuturor gladiatorilor se ațintiră cercetător asupra lui Catilina.

— Catilina! strigă surprins Trebonius, care, fiind așezat cu spatele spre ușă, nu-l văzuse imediat pe cel ce intrase. Apoi se repezi în întîmpinarea lui. După ce se închină respectuos ducînd după obicei mîna la buze, în semn de salut, Trebonius exclamă Salut, salut, slăvite Catilina... Care este zeița binefăcătoare și protectoare căreia îi datorăm cinstea de a te vedea printre noi?

— Tocmai pe tine te căutam, Trebonius — răspunse Catilina. Și pe tine — adăugă el, întorcîndu-se spre Spartacus.

La auzul numelui lui Catilina, care era vestit în Roma întreagă pentru cruzime, scandalurile, puterea și îndrăzneala lui, gladiatorii se uitară unii la alții, uimiți și chiar speriați. Unii se făcură palizi. Chiar Spartacus, în al cărui piept viteaz inima nu palpita niciodată de frică, tresări auzind înfricoșătorul nume al patricianului. Încruntat, îl privi în ochi pe Catilina și-l întrebă mirat:

— Pe mine?

— Da, da, pe tine — răspunse liniștit Catilina, luînd loc pe banca ce i se oferise și făcînd tuturor semn să se așeze. Nu știam și nici nu nădăjduiam c-am să te întîlnesc chiar pe tine aci, însă eram sigur că am să-l găsesc pe Trebonius și că tu, Trebonius, ai să-mi poți indica locul unde l-aș putea găsi pe omul acesta viteaz și glorios.

Din ce în ce mai mirat, Spartacus îl privea cu curiozitate pe Catilina.

— Ți s-a dăruit libertatea și nu încape nici o îndoială că ești vrednic de ea. Bani însă, cu care să-ți poți lua cele de trebuință pînă-ți vei fi găsit un mijloc sigur de trai, nu ți s-au dat. Și fiindcă astăzi, prin vitejia ta, m-ai făcut să cîștig un rămășag de zece mii de sesterți de la Cnaeus Cor-

nelius Dolabella, te căutam să-ți dau o parte din cîștig. Ți se cuvine pe bună dreptate o parte, pentru că, dacă e adevărat că eu am riscat bani punînd rămășag, tu în schimb ți-ai expus viața timp de două ceasuri.

Cei de față primiră cuvintele aristocratului cu murmure de aprobare și simpatie.

Deoarece de mult se dezobișnuise de a fi tratat cu bunătate, Spartacus fu și el mișcat de gestul lui Catilina.

— Slăvite Catilina, îți mulțumesc din toată inima pentru nobila ta propunere. Totuși nu pot și nu trebuie s-o primesc. Banii de care voi avea nevoie am să mi-i cîștig prin munca mea proprie : voi da lecții de lupte, gimnastică, scrimă.

După ce, pentru a-i abate atenția, îi întinse lui Trebonius cupa, poruncindu-i să amestece cu apă vinul de Velitrae, Catilina se plecă la urechea lui Spartacus și îi șopti în grabă

— Clocotesc și eu de ură împotriva oligarhilor, sînt și eu un rob al acestei mizerabile și putrede societăți romane, sînt și eu un fel de gladiator printre patricieni, doresc și eu libertatea și... știu totul...

Și deoarece Spartacus își lăsase, tresărind, capul pe spate, cercetîndu-l cu privirea pe Catilina, acesta continuă :

— Eu știu totul și... sînt cu voi... și voi rămîne cu voi. Apoi, după ce se îndreptă din spate, spuse mai tare, ca să-l audă toți De dragul acestui lucru, tu nu vei refuza cele două mii de sesterți, în monede de aur noi și frumoase, care se află în pungulița asta. Și, întinzîndu-i lui Spartacus o pungă mică, elegantă, adăugă : Îți repet că acești sesterți, eu nu ți-i dăruiesc, i-ai cîștigat tu, sînt ai tăi. Reprezintă partea ta din cîștigul nostru de azi.

În timp ce toți cei prezenți se întreceau în laude respectuoase și exclamații admirative în legătură cu generozitatea lui Catilina, acesta luă mîna dreaptă a lui Spartacus în mîna sa și o strînse într-un anumit fel, ceea ce îl făcu pe gladiator să tresară :

— Acum crezi că știu totul ? întrebă patricianul, cu glas scăzut.

Deși nedumerit de unde putuse afla Catilina unele semne și formule secrete, Spartacus nu mai avea nici o îndoială că într-adevăr știa totul. Răspunse strîngerii de

mînă și, ascunzînd la piept sub tunică punga ce o primise în dar, îi spuse:

— Sînt atît de tulburat și plin de admirație în fața gestului tău, nobile Catilina, că nici nu sînt în stare să-ți mulțumesc cum se cuvine. Dacă încuviințezi, am să vin mîine seară la tine acasă să-mi exprim recunoștința. Spartacus sublinie cuvintele din urmă, accentuîndu-le în mod deosebit, și schimbă o privire de înțelegere cu patricianul, care înclină capul în semn de încuviințare.

— Vei fi totdeauna binevenit în casa mea, Spartacus — răspunse Catilina. Apoi se adresă lui Trebonius și celorlalți gladiatori: Hai să bem acum o cupă de Falern, bineînțeles dacă se găsește asemenea vin în această speluncă.

Vinul de Falern, care fu adus și turnat într-o clipă, era deosebit de bun, deși nu chiar atît de vechi cît ar fi fost de dorit.

— Cum găsești vinul, slăvite Catilina? întrebă Lutatia.

— Nu-i rău.

Privind masa cu ochii larg deschiși, Catilina rămase cîtăva vreme tăcut și nemișcat în mijlocul comesenilor, care tăceau și ei.

Strălucirea sîngerie a pupilelor, tremurul mîinii, contractările nervoase ale tuturor mușchilor feței și îngroșarea subită a vinei care-i brăzda fruntea arătau că o luptă crîncenă se dădea în sufletul lui Catilina și că în creierul său roiau planuri amenințătoare.

— La ce te gîndești, Catilina? Ce te frămîntă atîta? îndrăzni în cele din urmă să întrebe Trebonius, după ce Catilina scoase un oftat asemenea unui muget.

— Mă gîndesc — răspunse Catilina — că în anul cînd s-a turnat în amforă acest vin de Falern, a fost ucis mișelește, sub porticul casei sale, tribunul Livius Drusus; la fel cum, cîțiva ani mai înainte, fusese asasinat tribunul Lucius Apuleius Saturninus și cum mai înainte fuseseră măcelăriți cu sălbăticie Tiberius și Caius Gracchus, doi oameni demni de admirat, care sînt fala patriei noastre. Toți aceștia s-au jertfit pentru aceeași cauză, cauza celor lipsiți și asupriți, și toți au pierit de aceeași mînă criminală, mîna lipsită de scrupule a aristocrației. După o clipă de gîndire exclamă: Oare scrie în poruncile zeilor atotputernici că cei asupriți nu vor afla niciodată pace, că cei

săraci nu vor căpăta niciodată pîine, scrie oare că omenirea va fi pe vecie împărțită în două tabere, a lupilor și a mieilor, adică a celor care mănîncă pe alții și a celor care se lasă mîncați ?!

— Nu! Jur pe toți zeii Olympului! izbucni cu glas tare Spartacus, izbind cu pumnul în masă.

În intervalul cît durase această discuție, larma și strigătele din cealaltă încăpere crescuseră în aceeași măsură cu cantitatea de vin băut.

Deodată, Catilina și comesenii săi auziră țipete:

— A, Rhodopeia! Rhodopeia!

Spartacus tresări din tot trupul la auzul acestui nume care îi aducea aminte de Tracia lui natală, de munții, de casa și de familia lui. Oropsitul! Cîte amintiri dulci și dureroase în același timp.

— Fii binevenită, fii binevenită, prea frumoasă Rhodopeia — strigau într-un glas vreo douăzeci de bețivani.

Rhodopeia era o fată de douăzeci și doi de ani, fermecătoare, înaltă și zveltă, cu ochi albaștri, vioi și expresivi. Părul ei blond îi încadra fața cu trăsături regulate. Purta o tunică albastră, tivită cu argint pe margini; pe brațe — brățări de argint, iar în jurul capului — o panglică albastră de lînă. Se vedea după portul ei că nu era cetățeană romană, ci roabă, și era ușor de închipuit ce viață de chin era silită să ducă.

Purtarea atentă și respectuoasă a obișnuiților tavernei Venerei Libitine, care altfel erau atît de îndrăzneți și de triviali, arăta că, deși atît de veselă în aparență, și în ciuda tuturor greutăților vieții, Rhodopeia era nemărginit de bună și în același timp nespus de nenorocită.

Odată, mai de mult, bătută pînă la sînge de proxenetul care-i era stăpîn, Rhodopeia nimerise în taverna Lutatiei și cerșise o picătură de vin, ca să mai prindă puteri. Din ziua aceea, Rhodopeia făcea tot ce-i sta în putință pentru a trece, o dată la două-trei seri, pe la taverna Lutatiei. Un sfert de ceas de libertate petrecut aci îi părea un popas încîntător în comparație cu iadul în care era silită să trăiască.

Încălziți de prea multă băutură, groparul Luvenius, tovarășul său Aresius și cerșetorul simulant Velenius se treziră vorbind despre Catilina. Știau că se afla în camera

vecină. Zadarnic se străduiră mușteriii ceilalți să-i domolească; cei trei bețivani continuau să îndruge tot soiul de vorbe de ocară la adresa patricienilor.

Groparul Aresius țipa cît îl ținea gura:

— Nu, nu, nu, pe Hercule! Lipitorile astea mîrșave, care ne sug sîngele, nu trebuiesc lăsate să intre aci, nu trebuie să le dăm voie ca prin prezența lor să ne jignească și în locurile noastre de adunare.

— Cine mai e și acest Catilina? Nu e un bogătaș care se ține de chefuri și crime, nu e un ucigaș tocmit de Sulla? Vine aci cu lacticlavia lui somptuoasă ca să-și bată joc de mizeria noastră, a cărui pricină este el însuși, împreună cu toți prietenii lui, patricienii?

Astfel perora Luvenius,care-și ieșise din fire și se zbătea să scape din mîinile atletului, care-l ținea să nu se năpustească în cealaltă cameră și să provoace scandal.

— Ține-ți gura odată, bețivan blestemat! De ce să jignești un om care nu ți-a făcut nimic? Nu vezi că are cu el zece sau doisprezece gladiatori, care o să-ți taie bucățele pielea ta bătrînă?

— Puțin îmi pasă de gladiatori!... Puțin îmi pasă — urlă la rîndul său ca un nebun Aemilius Varinus. Sînteți cetățeni liberi, și ce, pe fulgerele atotputernice ale lui Jupiter, tremurați de acești pîrliți de sclavi osîndiți să se ucidă unii pe alții pentru desfătarea noastră?... Pe frumusețea divină a Venerei Aphrodita, vreau ca ticălosul cu toga scumpă, care întrunește în persoana sa toate viciile patricienilor și toate viciile vulgului mizerabil, să primească o lecție care să-l sature să mai vină vreodată să contemple nenorocirile plebei sărace.

— Să se care de aici! Pe Palatin e locul lui! răcni Velenius.

— Cît despre mine, poate să se înece și în Styx, numai s-o șteargă de aici! strigă Aresius.

— Afară cu patricienii! Afară cu aristocrații! Afară cu Catilina! strigară în cor opt sau zece voci.

Auzind aceste răcnete, Catilina se încruntă și sări în picioare. Trebonius și unul dintre gladiatori încercară să-l rețină, dar Catilina, dîndu-i la o parte, se repezi înainte și se opri în ușă. Cu capul sus, cu privirea cruntă și cu bra-

țele încrucișate pe piept, îi apostrofă cu toată vehemența de care era capabilă vocea sa tunătoare:

— Hei, broscoi descreierați! Ce orăcăiți acolo? De ce mînjiți prea cinstitul nume al lui Catilina cu gura voastră spurcată de robi? Ce poftiți de la mine, viermi nesuferiți?

O clipă s-a părut că această explozie înfricoșătoare îi speriase pe scandalagii, dar îndată cineva strigă:

— Vrem să pleci de aici, asta vrem!

— Pe Palatin! Pe Palatin! Acolo e locul tău! izbucniră alte voci.

— Sau la Gemonii! Acolo-i locul tău — se auzi glasul strident al lui Aemilius Varinus.

— Hai, încercați numai să mă izgoniți de aici. Hai, dați-i drumul mai cu curaj, adunătură ticăloasă! urlă Catilina, întinzînd brațele înainte, gata de luptă.

Plebea șovăi o clipă.

În cele din urmă, groparul Aresius izbucni:

— Pentru numele tuturor zeilor Infernului! Pe mine n-ai să mă apuci pe la spate ca pe sărmanul Gratidianus. Doar nu ești Hercule.

Și se năpusti asupra lui Catilina. Primi însă de la acesta, drept în mijlocul pieptului, o izbitură atît de strașnică, încît se clătină și căzu în brațele celor dinapoi; aproape în aceeași clipă, celălalt gropar, Luvenius, care și el se năpustise asupra lui Catilina, din doi pumni vîrtoși repeziți de acesta cu iuțeala fulgerului, unul după altul, în țeasta-i pleșuvă, se prăvăli pe spate, lîngă perete.

Inspăimîntate, femeile se ascunseră pe după tejgheaua Lutatiei, țipînd și bocind în hohote. În încăperea mare se produse învălmășeală. Zgomotul vaselor sparte, al băncilor răsturnate se amesteca cu țipete, înjurături și blesteme. Din cealaltă încăpere, Trebonius, Spartacus și ceilalți gladiatori îl conjurau pe Catilina să se dea la o parte din ușă, ca să poată lua și ei parte la încăierare.

Între timp, Catilina doborîse la pămînt, cu o puternică lovitură de picior în burtă, pe Velenius, cerșetorul, care se aruncase asupra lui cu pumnalul în mînă. În acest moment, adversarii lui Catilina, care se îmbulziseră lîngă ușa celei de-a doua încăperi a tavernei, se traseră puțin înapoi, iar Lucius Sergius scoase din teacă sabia lui scurtă și se avîntă înainte, lovind din toate puterile cu latul ei peste

spatele beţivanilor. In acelaşi timp striga cu glas răguşit şi cu accente ce semănau cu urletele unei fiare:

— Gloată nemernică, nerușinaților! Totdeauna gata să lingeți tălpile cui vă calcă în picioare, totdeauna gata să ocărîți pe cel care se coboară pe sine pentru a vă întinde mîna...

Îndată ce Catilina lăsă trecerea liberă, Trebonius, Spartacus şi tovarăşii lor năvăliră în cealaltă încăpere.

Gloata, care sub grindina loviturilor lui Catilina începuse să se retragă, acum, sub presiunea gladiatorilor, o luă la goană. Taverna se goli într-o clipă. Rămaseră numai Velenius şi Luvenius, întinşi pe podea şi gemînd năuciţi, şi Caius Taurivius, care nu luase parte la încăierare şi stătuse cu braţele încrucişate la piept, într-un colţ, lîngă vatră, ca spectator imparţial.

— Pleavă ticăloasă, strigă gîfîind Catilina, care urmărise pe fugari pînă la ieşire. Întorcîndu-se către femeile care nu mai conteneau să plîngă şi să scîncească, se răsti: Ia mai tăceţi odată, bocitoare blestemate! Apoi, aruncînd cinci monede de aur pe tejgheaua după care Lutatia bocea vasele sparte, şi mîncarea, şi băutura neplătită de trîntorii care fugiseră, Catilina spuse: Na, ţine, ţine, bocitoare nesuferită! Catilina plăteşte pentru toată şleahta asta de netrebnici!

Rhodopeia, care, cu ochii dilataţi de spaimă, îl privise pe Catilina şi pe prietenii lui, se făcu dintr-o dată albă ca varul şi se repezi la Spartacus, exclamînd:

— Nu, nu mă înşel! Nu mă înşel! Tu eşti Spartacus, tu eşti fratele meu!

La auzul acestui glas, gladiatorul se întoarse repede şi, privind cu nespusă emoţie pe fata care se apropiase de el, strigă:

— Tu? E cu putinţă? Tu eşti, Myrtis!... Myrtis! Surioara mea!...

In mijlocul uimirii generale, fratele şi sora se aruncară unul în braţele celuilalt.

După multe lacrimi şi sărutări, Spartacus se desfăcu brusc din îmbrăţişare, îşi smuci sora de încheietura mîinii şi, îndepărtînd-o de el, o măsură din cap pînă în picioare. Palid ca un mort, cu glasul tremurînd, bolborosi:

— Dar tu... ah! Apoi, respingînd-o cu un gest de dispreț și dezgust, strigă: Tu ai devenit...

— Sînt sclavă — bîigui nefericita, plîngînd în hohote. Sînt sclava unui ticălos... Bătăi cu nuielele, torturi cu fierul înroșit... Înțelegi, Spartacus, înțelegi?

— Sărmana de tine! Nefericito! șopti gladiatorul, cu vocea înfiorată de milă. Vino aci, la inima mea... Și o trase pe Myrtis spre el, o strînse la piept și o sărută.

O clipă după aceea, Spartacus, cu ochii înlăcrimați și aprinși de mînie, ridicați spre tavan, amenință cu pumnul lui puternic și strigă cu patimă:

— Și se zice că Jupiter are fulgerele în puterea lui? Că Jupiter e zeu?... Nu, Jupiter nu e decît un caraghios, Jupiter nu e decît un bufon, Jupiter este un ticălos!...

Myrtis, cu fața lipită de pieptul herculean al lui Spartacus, plîngea hohotind.

După o clipă de tăcere apăsătoare, sărmanul trac răcni, și răcnetul său nu avea nimic omenesc:

— O, blestemată să fie în veci, blestemată să fie memoria infamă a omului care cel dintîi i-a despărțit pe oameni în liberi și sclavi!

Capitolul IV

CUM ȘI FOLOSEA SPARTACUS LIBERTATEA

Trecuseră două luni de la întîmplările povestite.

Într-o dimineață, în ajunul idelor lui ianuarie (12 ianuarie) a anului 676 [1], vîntul de miazănoapte sufla în rafale puternice pe străzile Romei, alungînd norii plumburii care dădeau cerului un aspect trist și posomorît.

Cetățenii, unii în grupuri, alții singuri, treceau grăbiți spre Forum, după treburi. În Forum, adăpostiți sub porticurile clădirilor înconjurătoare, forfoteau mii de cetățeni. Înghesuială mare era mai ales la basilica lui Aemilius, o construcție monumentală, care avea un vast portic central, străjuit de o splendidă colonadă, și două portice laterale care se desprindeau din porticul central, unul la dreapta și altul la stînga.

Aci, patricienii se îmbulzeau cot la cot cu plebeii, oratorii cu negustorii, orășenii cu tîrgoveții. În grupuri mici, discutau despre afacerile lor. Vuia aerul de zvonul glasurilor și de zgomotul provocat de forfota neîntreruptă a mulțimii.

În partea din fund a porticului central, opusă intrării, era o balustradă mare. Aceasta despărțea de restul basilicii o porțiune a porticului, care forma un fel de încăpere separată, ferită de învălmășeală. De obicei aici cercetau magistrații procesele și tot aici își dezvoltau oratorii pledoariile. Jur împrejurul întregii încăperi a basilicii, sus, deasupra colonadei, era o galerie de unde se putea vedea tot ce se petrece jos.

În dimineața aceea, pietrari, zidari și fierari lucrau la balustrada care împrejmuia această galerie; o împodobeau cu scuturi de bronz pe care erau reprezentate cu uimitoare măiestrie victoriile lui Marius în războiul cu cimbrii. Basi-

[1] 78 î.e.n. (n.r.)

lica lui Aemilius fusese clădită de un strămoș al lui Marcus Aemilius Lepidus, care tocmai obținuse consulatul împreună cu Quintus Lutatius Catulus. Lepidus făcea parte din partidul lui Marius, și de aceea primul act al magistraturii sale fu să împodobească basilica construită de străbunul său, cu aceste scuturi, numai ca să-i facă în ciudă lui Sulla, care dărîmase toate arcadele și monumentele ridicate în cinstea gloriosului său rival.

În mijlocul celor care se învîrteau pe galerie, fără treabă, privind la forfota de jos, stătea Spartacus, rezemat cu coatele pe balustrada de marmură. Se uita distrat și indiferent la mulțimea care se agita jos.

Purta o tunică albastru-deschis, iar peste tunică, prinsă pe umăr cu o frumoasă agrafă de argint, o pelerină scurtă, după moda grecească, roșie ca vișina.

În apropierea lui discutau aprins trei cetățeni. Pe doi dintre ei, și anume pe atletul Caius Taurivius și pe Aemilius Varinus, cititorul îi cunoaște. Al treilea era unul din nenumărații cetățeni care se plimbau toată ziua, fără a face nimic, și trăiau din pomana de fiecare zi a vreunui patrician ; ei se declarau clienți ai unui patrician, îl însoțeau în Forum sau la Comiții, votau după voia lui, îl lăudau, îl lingușeau și-l sîcîiau cu neîncetata lor milogeală.

Era după victoriile din Africa și din Asia, cînd luxul și lenea orientală începuseră să se infiltreze la Roma și cînd Grecia, îngenuncheată de armele romane, îi subjuga la rîndul ei pe biruitori, prin corupția și descompunerea moravurilor. În acea vreme, un număr tot mai mare de sclavi era pus să execute toate muncile pe care mai înainte le îndeplineau cetățenii harnici și liberi. Era momentul cînd romanii începuseră să disprețuiască izvorul cel mai de seamă al puterii, al moralei și al fericirii — munca. Sub fațada de măreție, bogăție și putere a Romei începeau să devină perceptibile primele semne ale prăbușirii fatale ce urma să vie. În perioada la care se referă povestirea noastră, clientela era una din plăgile care provocau în cel mai mare grad putrezirea organismului statului roman. Orice patrician, orice cetățean ambițios, suficient de bogat, hrănea cinci-șase sute de clienți, iar cetățenii deosebit de ambițioși și bogați hrăneau peste o mie de clienți. Sănătoși și apți pentru muncă, clienții își îndeplineau obligațiile

ce le reveneau cu aceeași conștiinciozitate cu care altădată strămoșii lor se îndeletniceau cu fierăria, zidăria sau cizmăria; muritori de foame, cu togele murdare, oamenii aceștia venali trăiau din intrigi, din vînzarea voturilor lor, din pomană și slugărnicie.

Individul care pălăvrăgea cu Caius Taurivius și Aemilius Varinus, pe galeria basilicii lui Aemilius, făcea parte din clientela lui Marcus Licinius Crassus. Numele lui era Appuleius Tudertinus.

Acești trei oameni trăncăneau despre fel de fel de fleacuri, nu departe de Spartacus, dar el nu auzea ce vorbesc, fiind cufundat în gînduri adînci și triste.

Prima lui grijă, primul lui gînd, după ce își regăsise sora într-o situație atît de degradantă, fusese s-o smulgă din ghearele ticălosului ei stăpîn. Cu generozitatea proprie caracterului său, dar, trebuie să spunem, de data aceasta nu complet dezinteresat, Catilina pusese imediat la dispoziția lui Spartacus restul de opt mii de sesterți, cîștigați de la Dolabella, pentru ca s-o poată răscumpăra pe Myrtis.

Plin de recunoștință, Spartacus acceptase acești bani făgăduindu-i lui Catilina să-i restituie. Apoi se dusese la stăpînul surorii sale ca s-o răscumpere. Cum era de prevăzut, observînd stăruința lui Spartacus și ghicind cît era de vie dorința lui de a o vedea liberă pe sora sa, proxenetul își ridică pretențiile și ceru o sumă exorbitantă. Îi spuse lui Spartacus că Myrtis îl costase douăzeci și cinci de mii de sesterți, cînd în realitate îl costase jumătate din această sumă, că Myrtis era o fată frumoasă și modestă, și încheie pretinzînd că ea ar reprezenta pe puțin un capital de cincizeci de mii de sesterți. Se jură pe Mercur și pe Venera din Mursi că din acest preț nu va lăsa nici măcar un sestert.

Ce se petrecu atunci în sufletul sărmanului gladiator e mai ușor de închipuit decît de descris. Îl rugă și-l imploră pe abjectul negustor de carne vie, dar acest nemernic, tare pe drepturile sale și sigur că legea e de partea sa, rămase neînduplecat.

Turbat de mînie, Spartacus îl apucă de beregată și, dacă nu s-ar fi stăpînit la timp, l-ar fi sugrumat în cîteva clipe. Spre norocul proxenetului, Spartacus se gîndi însă la Myrtis, la patria sa și la mișcarea secretă a cărei con-

ducere îi fusese încredințată și care cu siguranță ar fi pierit o dată cu el.

După ce își recăpătă stăpînirea de sine, Spartacus îl slobozi din strînsoare pe stăpînul lui Myrtis. Acesta rămase locului, năucit, aproape fără simțire, cu ochii ieșiți din orbite, cu fața vînătă. După cîteva clipe de chibzuire, Spartacus se întoarse către el și-l întrebă cu glas liniștit, deși mai era palid la față și încă tremura de mînie și emoție:

— Așadar, vrei cincizeci de mii de sesterți?

— Nu... nu... nu mai vreau nimic... Du-te... Du-te dracului... sau am să... chem pe toți sclavii mei...

— Iartă-mă... Scuză-mă... Mi-am ieșit din fire... Sărăcia mea... dragostea pentru soră-mea... Ascultă-mă, o să cădem la înțelegere.

— La înțelegere cu cineva care se apucă să sugrume oamenii?! exclamă stăpînul fetei; după ce se mai liniști puțin și după ce făcu cîțiva pași înapoi, pipăindu-și gîtul cu mîinile, răcni: Pleacă de aci! Afară!

Totuși, încetul cu încetul, Spartacus izbuti să-l liniștească pe tîlhar și ajunse cu el la următoarea înțelegere: să-i dea pe loc două mii de sesterți, cu condiția ca lui Myrtis să-i fie pusă la dispoziție o încăpere separată în casa stăpînului ei, unde să locuiască cu Spartacus; iar dacă pînă într-o lună Spartacus nu-și va fi răscumpărat sora, proprietarul de sclavi să-și reia toate drepturile asupra ei.

Proxenetul primise pentru că strălucirea monedelor de aur era atît de ademenitoare, pentru că erau atît de favorabile condițiile, el urmînd să cîștige cel puțin o mie de sesterți fără să riște nimic.

După ce se încredință că Myrtis a fost mutată într-o cameră mică și comodă, Spartacus dădu fuga în Suburra, la Trebonius. Îi povesti acestuia tot ce se întîmplase și îl rugă să-i dea ajutor și sfat.

Trebonius căută să-l liniștească. Îi făgădui să-l ajute să-și atingă țelul, adică să-și vadă sora, dacă nu liberă, cel puțin la adăpost de orice ofensă.

Oarecum liniștit, Spartacus se grăbi să meargă la locuința lui Catilina pentru a-i restitui, cu mulțumiri, cei opt mii de sesterți pe care-i primise cu împrumut de la el și de care în momentul de față nu mai avea nevoie. Mîn-

drul patrician se închise în bibliotecă cu gladiatorul și acolo se întreținu îndelung cu el. Judecînd după măsurile de precauție pe care le luase Catilina, pentru a nu fi tulburați în timpul acestei convorbiri, se poate deduce că chestiunile discutate constituiau secrete de cea mai mare importanță. Din ziua aceea, Spartacus începu să frecventeze des casa patricianului, și toate aparențele păreau să indice că între ei se înnodase o legătură întemeiată pe prețuire și prietenie reciprocă.

În cursul celor două luni ce trecuseră de la eliberarea lui Spartacus, lanistul Actianus îl urmărise neobosit, plictisindu-l cu repetate încercări de a-l convinge că situația lui e precară și că trebuie să caute să-și asigure în mod temeinic existența. Discuțiile se încheiau invariabil cu propunerea ca Spartacus să vină să conducă școala lui de gladiatori sau, mai bine, să i se vîndă lui, de astă dată de bună voie, ca gladiator. Pentru cea din urmă alternativă îi oferise o sumă uriașă, o sumă mai mare decît se oferise vreodată unui om născut liber.

Trebuie să menționăm că, afară de nefericiții prizonieri de război care erau vînduți ca sclavi și desemnați să devină gladiatori, și afară de cei osîndiți de magistrați să devină gladiatori, mai erau și gladiatori voluntari. Aceștia se recrutau de obicei dintre trîntorii, cheflii sau bătăușii îngîodați pînă peste cap în datorii care nu puteau să-și astîmpere setea frenetică de plăceri și care disprețuiau viața. Asemenea oameni își vindeau viața, sub jurămînt, unui lanist și sfîrșeau pe arena unui amfiteatru sau circ.

Spartacus respinsese hotărît toate propunerile fostului său stăpîn ; acesta însă nu se lăsa. Umbla fără preget după el și îi da tîrcoale ca un duh rău.

Trebonius, care-l iubea pe Spartacus și care poate că-și făcea planuri mari de viitor în legătură cu el, începuse între timp să se ocupe foarte energic de soarta Myrtidei. Cunoscîndu-l bine pe Quintus Hortensius, Trebonius izbuti să-i transmită Valeriei, care era sora lui Hortensius, propunerea ca aceasta s-o cumpere pe Mirtys și s-o ia în rîndul sclavelor ce se aflau în serviciul ei. Mirtys era bine crescută și instruită, vorbea perfect greceşte și cunoștea unsorile și aromele folosite pentru dichisul femeilor nobile.

Valeria declară că e dispusă s-o cumpere pe Myrtis, cu condiția ca aceasta să-i fie pe plac, și ceru s-o vadă. După ce stătu de vorbă cu ea și o găsi pe gustul ei, Valeria o cumpără cu patruzeci și cinci de mii de sesterți, și Myrtis se mută, laolaltă cu celelalte sclave ale Valeriei, în casa lui Sulla, cu care Valeria se căsătorise recent, anume la 15 decembrie al anului care abia se încheiase.

Această soluție, deși nu corespundea dorinței lui Spartacus de a-și vedea sora liberă, era totuși cea mai bună soluție posibilă în împrejurările date, deoarece o punea, probabil pentru totdeauna, pe Myrtis la adăpost de rușine și batjocură.

Liniștit în privința surorii, Spartacus continua să se îndeletnicească cu anume uneltiri tainice. Acestea trebuie să fi fost deosebit de importante, judecînd după numeroasele sale discuții cu Catilina, după vizitele zilnice ce le făcea pe la toate școlile de gladiatori din Roma și după faptul că seară de seară dădea o raită prin toate tavernele și ospătăriile Suburrei și Esquilinului, unde căuta totdeauna să întrețină legături cu gladiatorii și sclavii.

Care-i erau țelurile? La ce se gîndea? Ce punea la cale?

Cititorul va afla îndată.

Așa cum sta acum rezemat de balustrada galeriei basilicii lui Aemilius, Spartacus era fără îndoială absorbit de gînduri foarte serioase. Nu auzea nimic din ce se vorbea în jurul lui și nici măcar o dată nu-și întoarse capul spre locul unde, nu departe de el, Caius Taurivius, Aemilius Varinus și Appuleius Tudertinus vorbeau tare, cu gesturi caraghioase.

— O să vedeți — spuse Varinus interlocutorilor săi — că anul ăsta trebuie să se întîmple ceva nemaivăzut.

— De ce?

— Pentru că undeva, lîngă Ariminium s-a întîmplat un lucru aproape de necrezut.

— Ce anume s-a întîmplat?

— Un cocoș de pe un domeniu al lui Valerius, în loc să cînte, a început să vorbească cu glas de om.

— O! De-i adevărat, asta-i o minune nemaipomenită. Desigur că această minune prevestește întîmplări cumplite.

— Te mai îndoiești că-i adevărat ?... Dar despre asta vorbește Roma întreagă ; vestea s-a răspîndit îndată după întoarcerea de la Ariminium a lui Valerius însuși și a rudelor, prietenilor și sclavilor lui.

— Asta într-adevăr e o minune nemaipomenită ! murmură Appuleius Tudertinus, om din cale-afară de superstițios și credul, care se frămînta să descopere semnificația tainică a acestei minuni, pentru că era ferm convins că o minune se întîmplase și că ea era un semn al zeilor.

În acea clipă, un bărbat de statură potrivită, cu pieptul și umerii puternici, cu trăsături bărbătești, energice, cu barba și ochii negri ca smoala îl bătu ușor pe umăr pe Spartacus, trezindu-l din meditație.

— Atîta ești de adîncit în planurile tale, încît, deși privesc fix, ochii tăi nu văd nimic ?...

— A, Crixos ! exclamă Spartacus, ducînd mîna dreaptă la cap și frecîndu-se cu ea pe frunte, de parcă ar fi vrut să-și alunge gîndurile. Nu te-am văzut.

— Și te uitai totuși la mine cînd am trecut pe acolo, pe jos, cu lanistul nostru Actianus.

— Fir-ar blestemat să fie !... Dar ia spune, ce se mai aude ? îl întrebă Spartacus.

— L-am văzut pe Artorix, s-a întors din călătorie.

— A fost la Capua ?

— Da.

— A văzut pe careva ?

— S-a văzut cu un german, un anume Oinomaos, care e socotit cel mai puternic și mai energic dintre toți tovarășii lui.

— Ei... și ce-i cu el ? stărui Spartacus, din ce în ce mai curios și cu ochii strălucind de bucurie și nădejde. Ei, și mai departe ?

— Acest Oinomaos nutrea nădejdi și vise asemenea alor noastre. De aceea a acceptat planul nostru din toată inima. A depus jurămînt în fața lui Artorix, făgăduind să susțină sacra și dreapta noastră cauză — iartă-mă că spun „a noastră", în loc să spun „a ta" — printre cei mai viteji gladiatori ai școlii lui Lentulus Batiatus.

— Eh — exclamă încet Spartacus, cu un sentiment de imensă mulțumire — dacă zeii din Olymp vor sprijini străduințele nenorociților și asupriților, sînt sigur că nu mai e

departe vremea fericită, cînd sclavia va fi ștearsă de pe fața pămîntului.

— Artorix mi-a spus totuși — adăugă Crixos — că Oinomaos ăsta, deși foarte îndrăzneț, e cam lesne încrezător, imprudent și nu prea copt la minte...

— Pe Hercule... asta nu e bine... nu e de loc bine...

— Și eu tot așa gîndesc!

Amîndoi tăcură. Apoi Crixos rupse tăcerea:

— Dar cu Catilina ce-i?

— Încep să mă conving — răspunse Spartacus — că niciodată n-are să se alăture mișcării noastre.

— Va să zică, faima de care se bucură el e mincinoasă și mult lăudata lui mărinimie nu e decît un basm?

— Nu, nu e așa. Catilina are un suflet mare și o minte și mai mare. E însă pătruns de toate prejudecățile educației sale pur romane. Ar vrea să folosească săbiile noastre ca să răstoarne pe actualii cîrmuitori, dar nicidecum pentru a desființa legile prin care Roma tiranizează lumea întreagă. Și, după o pauză, Spartacus adăugă: Astă-seară, în casa lui Catilina mă întîlnesc cu el și cu prietenii lui pentru a ajunge la o înțelegere în privința unei acțiuni comune. Mă tem însă că n-o să ajungem la nici un rezultat.

— Nu cumva Catilina și prietenii săi cunosc secretul nostru?

— Nici dacă l-ar cunoaște nu-i nici o primejdie; chiar de nu vom reuși să ne înțelegem, ei nu ne vor da în vileag în nici un caz. Romanii se tem atît de puțin de noi, sclavii, slugile și gladiatorii, încît nu ne socotesc în stare să reprezentăm o primejdie serioasă pentru puterea lor. Pe sclavii care s-au revoltat în Sicilia acum cincizeci și șase de ani sub conducerea lui Eunous, un sclav originar din Siria, și care au dus o bătălie atît de crîncenă cu Roma, romanii i-au luat mai în serios decît ne iau pe noi.

— Adevărat, pe aceia aproape că i-au socotit ca pe niște oameni.

— Iar noi nu sîntem oameni pentru ei, ci o specie inferioară.

În ochii lui Crixos scăpăra o mînie sălbatică.

— Ah, Spartacus, Spartacus — șopti el — dacă ai să duci la bun sfîrșit această grea sarcină căreia i te-ai închinat, am să-ți fiu mai recunoscător decît îți sînt pentru viața

pe care mi-ai salvat-o în arenă. Unește-ne, îndrumează-ne, ca să putem scoate sabia: caută să ne asiguri un prilej de a ne măsura puterea cu acești banditi de neam mare, în luptă deschisă. O să le arătăm noi atunci că nu sîntem o specie inferioară, ci oameni la fel cu ei.

— O, am să lupt pentru cauza noastră pînă la ultima suflare, cu dîrzenie, cu voință de nezdruncinat, cu energie nestăvilită, cu toată puterea sufletului meu, și ori o voi duce la izbîndă, ori voi pieri luptînd pentru ea.

Spartacus rostise aceste cuvinte cu fermitate și convingere în glas, strîngînd dreapta lui Crixos. Acesta, foarte emoționat, după ce își duse mîna la inimă, spuse:

— O, Spartacus, salvatorul meu, ești născut pentru fapte mărețe, din oameni ca tine se zămislesc eroi!

— Sau martiri — completă în șoaptă Spartacus, cu capul plecat pe piept și cu o expresie de adîncă mîhnire.

Cei doi gladiatori se îndreptau vorbind către scara exterioară ce ducea spre porticul central al basilicii.

Abia ajunși la portic, un om se apropie de ei și, adresîndu-se lui Spartacus, spuse:

— Ei bine, Spartacus, cînd ai să te hotărăști odată să te întorci la școala mea?

Era lanistul Actianus.

— Înghiți-te-ar de viu Styxul! se răsti mîniat gladiatorul, întorcîndu-se către fostul său stăpîn. Cînd ai să mă lași în pace odată? Cînd ai să încetezi să mă cicălești cu blestematele tale stăruințe?

— Dar eu nu insist decît pentru binele tău — spuse Actianus, cu o voce mieroasă, lingușitoare. Insist numai din grija pe care o port viitorului tău. Eu...

— Ascultă-mă, Actianus, și întipărește-ți bine în minte cuvintele mele: nu sînt copil și n-am nevoie de tutore; și chiar dacă vreodată aș avea nevoie, niciodată nu mi-aș dori să-mi fii tocmai tu tutore. Ține minte: să nu-mi mai ieși în cale, sau — mă jur pe Jupiter din Rhodope, zeul părinților mei — că am să-ți pocnesc una în țeasta asta pleșuvă și bătrînă, de am să te trimit direct în Infern, fără să-mi pese de ce-o să urmeze. Peste o clipă, Spartacus adăugă: Cred că știi puterea pumnului meu. Pe cei zece sclavi corsicani, pe care i-am învățat meseria de gladiator, ai văzut chiar tu

cum i-am croit cu pumnul ăsta al meu, cînd m-au atacat într-o bună zi cu toți odată înarmați cu săbii de lemn.

Lanistul începu să se scuze servil, încredințîndu-l pe Spartacus de prietenia lui, dar acesta îi spuse:

— Hai pleacă, și de acum înainte să nu te mai văd în ochi!

Lăsîndu-l pe Actianus încurcat și stînjenit în mijlocul porticului, cei doi gladiatori ieșiră în Forum, îndreptîndu-se către porticul lui Catulus de pe Palatin, unde Spartacus avea întîlnire cu Catilina.

Locuința lui Catulus era una din cele mai somptuoase și elegante din toată Roma. Splendidul portic din fața casei era decorat cu trofee de război luate de la cimbri și cu taurul de bronz în fața căruia cimbrii își depuneau jurămîntul. Acest portic era locul de întîlnire al femeilor romane, care aici obișnuiau să se plimbe și să facă exerciții de gimnastică. Reprezentanții tineretului elegant, patricieni și cavaleri, se adunau aci ca să privească și să admire pe minunatele fiice ale lui Quirinus.

Cînd Spartacus și Crixos ajunseră la porticul lui Catulus, bărbații care admirau femeile formau un adevărat zid în jurul porticului. În ziua aceea, aglomerația era și mai mare decît de obicei, deoarece ningea și ploua.

În mijlocul sclipirilor aurului, smaraldelor, diamantelor, jaspurilor și rubinelor, în mijlocul culorilor vii de o nesfîrșită varietate ale pallelor, peplumurilor, stofelor și tunicilor țesute, unele din lîna cea mai fină, altele din fir de in subțire, albul orbitor al brațelor și umerilor cu contururi de o frumusețe divină constituia o priveliște cu adevărat minunată, seducătoare.

Aici strălucea frumusețea Aureliei Orestilla, amanta lui Catilina, și maiestuoasa frumusețe a tinerei Sempronia, care avea să-și cîștige un extraordinar renume, datorită meritelor ei personale și inteligenței ei neobișnuite, și avea să cadă, în cele din urmă, în lupta de lîngă Pistorium, luptînd ca cel mai viteaz dintre soldați, alături de Catilina. Mai erau aici și Aurelia, mama lui Caesar, Valeria, soția lui Sulla, vestala Licinia și sute de matroane și tinere fete aparținînd celor mai de vază familii romane.

Unele se dădeau în leagăn în interiorul vastului și splendidului portic, altele se jucau cu mingea, jocul pre-

ferat al romanilor de ambele sexe, de toate vîrstele și rangurile sociale.

Așa cum se cădea să facă niște oameni ca ei care aparțineau claselor inferioare, Spartacus și Crixos se opriră la cîțiva pași de mulțimea patricienilor și cavalerilor și începură să-l caute cu privirea pe Lucius Sergius Catilina. Îl zăriră. Era lîngă o coloană, împreună cu Quintus Curius (din vina căruia avea să fie descoperit mai tîrziu firul conspirației lui Catilina) și cu tînărul Lucius Calpurnius Bestia (care avea să fie tribun al poporului în anul conspirației).

Ferindu-se ca nu cumva să atingă pe vreunul din aristocrații adunați aici și strecurîndu-se binișor prin mulțime, gladiatorii se apropiară de Catilina. Surîzînd sarcastic, acesta spunea în acea clipă prietenilor săi:

— Aș vrea să fac într-o zi cunoștință cu vestala Licinia, pe care o dezmiardă, cu mîngîieri atît de dulci, grăsunul ăsta de Marcus Crassus, și să-i povestesc despre amorul lui pentru Euthybida.

— Da, da — îl aprobă Lucius Bestia — și să-i spui că i-a dăruit Euthybidei două sute de mii de sesterți.

— Marcus Crassus să dea două sute de mii de sesterți unei femei! exclamă Catilina. Asta e ceva mai extraordinar decît minunea de la Ariminium, unde, după cum se povestește, un cocoș a început să cînte cu glas omenesc.

— E lucru de mirare, într-adevăr, dar numai pentru că Marcus Crassus e de o zgîrcenie legendară — observă Quintus Curius. De fapt, două sute de mii de sesterți pentru el sînt cam cît ar fi un firicel de nisip față de tot nisipul Tibrului.

— Are dreptate — întări Lucius Bestia, holbînd ochii cu o expresie de lăcomie. Asta nu înseamnă nimic pentru Marcus Crassus, care posedă peste șapte mii de talanți.

— Asta înseamnă parcă ceva mai mult de un bilion și jumătate de sesterți!...

— Ai putea crede că cifra aceasta e imaginară, dacă n-ai ști că ea există cu adevărat!

— Iată cum în republica noastră atît de bine cîrmuită se deschide larg drumul spre mărire și onoruri unui om cu sufletul meschin și cu mintea strîmtă — comentă cu amărăciune Catilina. Iară eu, care mă simt puternic și

sînt destoinic să duc orice campanie la un sfîrșit glorios, nu voi putea obține niciodată o comandă militară, pentru simplul motiv că sînt sărac și împovărat de datorii. Mîine însă, dacă mînat de ambiție, Crassus va dori să fie numit undeva, în vreo provincie, unde trebuie condusă o expediție militară oarecare, el va obține neîntîrziat numirea, tocmai pentru că e atît de bogat încît poate să cumpere nu numai poporul simplu, nenorocit și flămînd, ci chiar și pe senatorii bogați și lacomi.

— Și cînd te gîndești — adăugă Quintus Curius — cît de murdar a fost izvorul acestei nesfîrșite bogății!

— Desigur — completă tînărul Bestia — cînd te gîndești cum le-a dobîndit! A cumpărat bunurile confiscate de Sulla de la victimele proscripției la prețurile cele mai mici. A dat bani cu împrumut, percepînd dobînzi uriașe. A cumpărat aproape cinci sute de sclavi, arhitecți și zidari, cu care a construit un număr mare de case pe terenuri virane, dobîndite aproape pe nimic, pe terenurile unde fuseseră altădată locuințele vulgului, care au fost mistuite din cauza deselor incendii...

— Așa că acum — îl întrerupse Catilina — jumătate din casele Romei îi aparțin lui.

— Credeți că acest lucru este drept? Socotiți că asta e cinstit? întrebă Bestia, înfierbîntat.

— Nu, dar prinde bine — îi răspunse Catilina, zîmbind cu amărăciune.

— Și oare așa va rămîne totdeauna? întrebă Quintus Curius.

— N-ar trebui să rămînă așa — mormăi Catilina — dar cine știe ce e scris în cartea neînduratului destin.

— Cine vrea poate — interveni exaltat Bestia. Patru sute treizeci și trei de mii de cetățeni, dintre cei patru sute șaizeci și trei de mii care locuiesc la Roma, nu au bani nici ca să se sature o dată și nu au destul pămînt ca să-și poată odihni măcar oasele obosite. Dacă se va găsi însă un om îndrăzneț să le arate că toate bogățiile restului de treizeci de mii de cetățeni sînt uzurpate și că prin urmare aceste averi sînt stăpînite fără nici un drept, ei bine, Catilina, atunci ai să vezi dacă cei năpăstuiți vor reuși sau nu să-și arate puterea față de aceste caracatițe nesuferite, care sug sîngele poporului flămînd și nenorocit.

— Nu, tinere, nu trebuie să-ți irosești sentimentele în plîngeri neputincioase și în strigăte deșarte — îl mustră pe un ton sever Catilina. Trebuie ca în liniștea caselor noastre să întocmim un plan vast, pe care să-l aducem la îndeplinire cînd va sosi vremea lui, cu o mînă fermă, care să nu șovăie. Taci și așteaptă, Bestia. Poate că nu-i departe ziua cînd, dintr-o lovitură hotărîtă, o să putem nimici acest regim în descompunere, sub a cărui asuprire gemem. Cu toată strălucirea lui aparentă, acest regim e putred tot și plin de crăpături.

— Ia te uită, ia te uită cît de vesel e onatorul Quintus Hortensius — le atrase atenția Curius, parcă vrînd să abată convorbirea în altă direcție. Se vede că se bucură de plecarea lui Cicero, fiindcă acum rămîne fără rival în adunările din Forum.

— Ce mai fricos și acest Cicero! exclamă Catilina. Cum a simțit că a căzut în dizgrația lui Sulla, din pricina entuziasmului său tineresc pentru Marius, s-a și grăbit să se îmbarce și să fugă în Grecia.

— Sînt aproape două luni de cînd a dispărut din Roma.

— Ah, dacă aș avea elocvența lui Cicero! șopti Catilina, strîngînd pumnul cu putere. In două luni aș fi stăpînul Romei.

— Tie îți lipsește elocvența lui, iar lui — forța ta.

— Dacă nu-l vom putea atrage de partea noastră, ceea ce e greu, avînd în vedere firea lui moderată — observă Catilina, grav și îngîndurat — asta nu-l va împiedica totuși să devină cîndva o armă groaznică în mîinile dușmanilor noștri, împotriva noastră.

Cei trei patricieni rămaseră tăcuți.

In acea clipă, mulțimea care înconjura porticul se dădu în lături pentru a face loc cuiva. Valeria, soția lui Sulla, se îndreptă spre lectica ei, care era toată împodobită cu purpură brodată cu aur. O însoțeau cîțiva patricieni, printre care erau Decius Caedicius, cel bondoc, Helvinius Medullius, cel uscățiv, și Quintus Hortensius.

O pallă largă de un albastru-închis, dintr-o țesătură groasă, orientală, ascundea de privirile înfocaților ei admiratori grațiile cu care natura o înzestrase cu atîta dărnicie.

Pe fața ei, foarte palidă, și în ochii ei mari și negri, cu pupilele dilatate și aproape fixe, se citea o melancolie care părea stranie la o femeie măritată abia de o lună.

Răspundea la plecăciunile patricienilor cu mișcări ușoare ale capului. Ajungînd la lectică, strînse mîna celor doi curtezani, Helvinius Medullius și Decius Caedicius, încercînd să-și ascundă căscatul cu un zîmbet. Atît de fidel o urmau pretutindeni acești doi patricieni, încît păreau a fi umbrele Valeriei. Și, firește, ei nu voiau să lase nimănui cinstea de a-i ajuta să se urce în lectică. După ce se așeză în lectică și trase perdelele, Valeria făcu semn sclavilor ce o însoțeau să ridice lectica și să pornească.

Sclavii cappadocieni ridicară binișor lectica și porniră. Unul, care îndeplinea funcția de înaintaș, mergea în fruntea lor. Alți șase, care alcătuiau suita de onoare, mergeau în urmă.

Depărtîndu-se de mulțimea adoratorilor ei, Valeria lăsă să-i scape un oftat prelung de ușurare și, acoperindu-și fața cu un voal, începu să privească, tristă și plictisită, cînd într-o parte, cînd într-alta, la caldarîmul ud și la cerul cenușiu, ploios.

Spartacus, care, cum am spus mai sus, se oprise împreună cu Crixos la cîțiva pași în spatele mulțimii, o recunoscu îndată: frumoasa din lectică era stăpîna surorii sale. Îi trecu parcă un fior și, făcîndu-i semn lui Crixos, îi șopti la ureche:

— Uită-te!... E Valeria, soția lui Sulla!

— Jur că e frumoasă ca însăși Venera! Jur pe dumbrava sfîntă din Arelate!

Lectica consoartei norocosului ex-dictator tocmai trecea prin fața celor doi gladiatori. Ochii Valeriei, care priveau distrat în jur prin portițele lecticii, se opriră asupra lui Spartacus.

Matroana se trezi brusc din visare, de parcă ar fi scuturat-o cineva. Fața i se îmbujoră ușor și, cu ochii ei negri, scînteietori, ațintiți asupra gladiatorului, Valeria scoase puțin capul prin perdelele lecticii, pentru ca să-l mai poată vedea și după ce trecuse de el.

— Asta-i bună! exclamă Crixos, care surprinsese semnele de vădit interes pe care nobila matroană le arăta fericitului său prieten. Îmi pare, dragă Spartacus, că zeița

Fortuna, ca o muiere capricioasă și perfidă ce este, ți-a pus mîna în cap, sau, poate mai exact, îmi pare că ai apucat-o tu de păr pe zeița asta nestatornică. Ține-o bine, prietene, ține-o atît de bine, încît chiar dacă ar vrea să-ți scape, să rămîi cel puțin cu ceva în mînă.

Cînd Crixos se uită la Spartacus, acesta era palid de emoție. Cu un efort de voință, Spartacus se stăpîni însă și îi răspunse cu un zîmbet pe care căuta să-l facă cît mai nepăsător:

— Mai taci odată, smintitule! Ce tot îndrugi despre Fortuna și părul ei. Pe ghioaga lui Hercule, dacă nu ești orb ca un andabat!

Spre a pune capăt zeflemiselii ce nu-i era pe plac, Spartacus se depărtă de Crixos pentru a se apropia de Sergius Lucius Catilina, pe care îl întrebă în șoaptă:

— Să viu astă-seară la tine, Catilina?

Întorcîndu-se către el, Catilina îi răspunse:

— Da, desigur. Nu spune însă „astă-seară", ci spune mai bine „îndată", pentru că s-a și lăsat seara.

Spartacus se înclină și se întoarse lîngă Crixos.

Vorbind încet între ei, cei doi o porniră prin Forum spre Via Sacra.

Bestia, care urmărise cu uimire cordialitatea conversației lui Catilina cu Spartacus, izbucni:

— Martor mi-e Pluto!... Am pierdut firul care m-a călăuzit pînă acum prin complicatul labirint al sufletului tău.

— Dar despre ce e vorba? întrebă Catilina, fără a bănui ceva.

— Un patrician roman să onoreze cu prietenia lui specia josnică și nedemnă a gladiatorilor!

— Vai, într-adevăr, ce scandal! spuse cu surîs și accent sarcastic patricianul. Groaznic lucru, nu-i așa? Și fără a mai aștepta vreun răspuns, adăugă cu ton schimbat: Vă aștept la mine în zori. O să mîncăm, o să ne veselim și... o să vorbim și despre lucruri serioase.

Pe cînd trecea pe Via Sacra, în drum spre Palatin, lui Spartacus și lui Crixos le ieși în cale pe neașteptate o tînără fermecătoare, îmbrăcată foarte luxos; venea din direcția opusă, însoțită de o sclavă între două vîrste și de un sclav care mergea în urma ei.

Pe Crixos, frumusețea acestei femei cu părul roșcat, cu fața albă ca laptele și ochii verzi ca apa mării îl paralizează. Se opri în loc și, privind-o buimăcit, exclamă :

— Pentru numele lui Esus ! Ce frumusețe divină !

Spartacus mergea cu capul în pămînt, copleșit de gînduri întunecate. Cînd își ridică privirea, tînăra era drept în fața lui. Fără a băga în seamă extazul lui Crixos, tînăra se uită fix la Spartacus și, dumerindu-se deodată de unde îl cunoștea și cine era, se opri și îi spuse în grecește :

— Zeii să te binecuvînteze, Spartacus !

Oarecum surprins, Spartacus îi răspunse :

— Mulțumesc din tot sufletul, prea frumoaso. Venus din Cnidos să te ocrotească.

Apropiindu-se de el, tînăra îi șopti la ureche :

— Lumină și libertate, viteazule Spartacus !

Auzind aceste cuvinte, tracul tresări și spuse privindu-și cu uimire interlocutoarea :

— Nu pricep acest joc de cuvinte, prea frumoaso !

— Nu e joc de cuvinte, n-are rost să te prefaci. Cuvintele acestea sînt parola asupriților. Mă numesc Euthybida, sînt curtezană, dar sînt originară din Grecia. Am fost și cu sclavă. Mă număr și eu printre asupriți.

Și cu un surîs drăgălaș, încîntător, strînse mîna lui mare cu mîna ei micuță și gingașă.

Gladiatorul tresări din nou și, mirat peste măsură, murmură :

— Vorbește serios. Cunoaște și ea semnul nostru secret.

— Locuiesc pe Via Sacra, lîngă templul lui Ianus Superior. Vino ! Am să-ți pot da un ajutor destul de însemnat în nobila acțiune ce ai întreprins. Văzînd că Spartacus șovăie, Euthybida adăugă cu duioșie în glas și cu un gest rugător, grațios și sincer : Vino !

— Am să viu — făgădui Spartacus.

— Cu bine ! strigă curtezana pe latinește, salutîndu-i pe cei doi gladiatori.

— Cu bine ! răspunse Spartacus.

— Cu bine, o, tu, cea mai divină dintre toate zeițele frumuseții — spuse Crixos, care stătuse tot timpul neclintit lîngă ea și care nici o clipă nu-și dezlipise ochii de pe chipul frumoasei fete. Parcă încremenit, el o urmărea fas-

cinat pe Euthybida, care se depărta. De nu l-ar fi zgîlțîit Spartacus, cine știe cîtă vreme ar mai fi rămas așa.

— Crixos, nu mai ai de gînd să te miști de-aici?

Gallul se dezmetici și o porni întorcînd necontenit capul după Euthybida. După ce făcură vreo trei sute de pași, exclamă:

— Și tu tot nu mă lași să-ți spun că ești fiul preferat al Fortunei?... Ah, ești un ingrat!... S-ar cădea să-i ridici un templu acestei zeițe capricioase, care și-a întins aripile asupra ta.

— De ce mi s-o fi adresat mie această nefericită?

— Nu știu și nu vreau să știu cine este; știu numai că Venus, dacă există cu adevărat, nu poate fi mai frumoasă decît această fată.

În momentul acela, unul dintre sclavii care însoțeau lectica Valeriei se apropie de gladiatori și-i întrebă:

— Care dintre voi e Spartacus?

— Eu — răspunse tracul.

— Sora ta, Myrtis, te așteaptă să vii la noapte, la ora cînd amuțesc toate zgomotele, în casa Valeriei. Trebuie să stea de vorbă cu tine în privința unei chestiuni ce nu suferă amînare.

— Bine, am să viu.

Sclavul porni îndărăt, iar cei doi prieteni, urmîndu-și calea, se pierdură curînd după dealul Palatinului.

Capitolul V

TRICLINIUM-UL LUI CATILINA ȘI CONCLAVUL VALERIEI

Așezată pe versantul de miazăzi al colinei Palatine, locuința lui Catilina era una din cele mai mari și frumoase case ale Romei. O jumătate de secol mai tîrziu, ea avea să facă parte, împreună cu casa oratorului Hortensius, din complexul reședinței lui Augustus. Interiorul locuinței nu era mai puțin somptuos sau mai puțin confortabil decît interiorul locuințelor celor mai de seamă patricieni din acea vreme, iar triclinium-ul ei, unde în seara aceea benchetuiau, tolăniți pe paturile de ospăț, Catilina și prietenii săi, era unul din cele mai bogate și elegante din Roma de atunci.

Șase coloane din marmură de Tivoli, înfrumusețate cu ghirlande de iederă și trandafiri care exalau parfum și prospețime, despărțeau în două părți sala triclinium-ului, care era foarte lungă și largă.

Statui de marmură, reprezentînd oameni în poziții lipsite de decență și pudoare, dar executate cu o uimitoare și incomparabilă măiestrie, erau așezate de-a lungul zidurilor și între coloane și ghirlande.

Mozaicul care pardosea triclinium-ul înfățișa dansurile sălbatice ale nimfelor, satirilor și faunilor și constituia o adevărată paradă de forme încîntătoare, pe care fantezia artistului le împletise în hore dezmățate.

În fundul sălii se afla o masă rotundă de marmură splendidă, iar în jurul mesei, trei paturi înalte de bronz, destul de încăpătoare, așternute cu saltele de puf și acoperite cu purpura cea mai fină, paturi pe care romanii obișnuiau să stea lungiți la ospețe. Lămpi de aur și argint, iscusit lucrate, atîrnate de tavan, ardeau luminînd sala și răspîndind o mireasmă puternică, îmbătătoare, sub

efectul căreia mintea era cuprinsă de o lene neasemuit de plăcută.

Rezemate de ziduri, se găseau trei dulapuri de bronz, bogat ornamentate cu ghirlande și frunze executate cu o rafinată originalitate, în care erau rînduite vase de argint de toate formele și dimensiunile posibile. Douăsprezece statui de bronz, reprezentînd etiopieni, împodobite din belșug cu coliere și pietre prețioase, susțineau candelabrele de argint, a căror lumină sporea strălucirea orbitoare a triclinium-ului.

Pe paturile de bronz erau tolăniți, rezemați în coate pe pernele de purpură, și cu capul în mîini, Catilina, Curio, Lucius Vestia, tînărul impulsiv care avea să devină tribun al poporului, și Caius Antonius, un tînăr patrician apatic și împovărat de datorii, care mai tîrziu avea să fie complicele lui Catilina în conjurația din anul 691 [1] și colegul de consulat al lui Cicero. Grație energiei lui Cicero, Caius Antonius avea să-l distrugă el însuși pe fostul său complice — pe Catilina, în 691. Mai participa la ospăț și Lucius Calpurnius Piso Cesonnius, un patrician desfrînat, și el înglodat în datorii pînă peste cap. În anul 691 n-a stat în puterea lui să-l salveze pe Catilina. În schimb, soarta a vrut ca în 696 [2], el să-și răzbune prietenul, izbutind, în calitate de consul, să obțină exilarea lui Cicero.

Alături de Piso era lungit un tînăr de douăzeci de ani, de o frumusețe feminină, fardat, cu părul parfumat, încrețit cu fierul, cu obrazul supt și cu glasul totdeauna răgușit de băutură. Acest tînăr era Aulus Gabinius Nepos, cel mai intim prieten al lui Catilina, care mai tîrziu, în 696, avea să devină și el consul și să contribuie, împreună cu Piso, la exilarea lui Cicero.

Locul ocupat de Gabinius, adică locul din margine pe patul așezat în capătul mesei și la dreapta față de intrarea în triclinium, era locul de cinste; asta însemna că Gabinius îndeplinea funcția de rege al ospățului.

Întins pe un alt pat, lîngă Gabinius, mai era un tînăr patrician, desfrînat și risipitor ca și ceilalți, cu o înfățișare robustă și bărbătească, anume Cornelius Lentulus Sura. Acesta avea să moară în temniță, sugrumat din

[1] 63 î.e.n. (n.r.)
[2] 58 î.e.n. (n.r.)

ordinul lui Cicero, în anul 691, chiar în ajunul conjurației lui Catilina, în care urma să joace un rol însemnat. Alături de el pe același pat mai erau culcați Cethegus, un tînăr vioi și glumeț, și Caius Verres, un om ambițios, crud și din cale-afară de hrăpăreț.

Oaspeții erau toți în ținută de ospăț. Purtau veșminte țesute din lîna cea mai fină și mai albă și cununi împletite din iederă, lauri și trandafiri. Somptuosul ospăț dat de Catilina prietenilor săi era pe sfîrșite. Buna dispoziție ce domnea între cei nouă patricieni care luau parte la ospăț, gesturile, glumele, trivialitățile lor, zăngănitul cupelor și conversațiile însuflețite, de care răsuna triclinium-ul, arătau că bucătarul lui Catilina fusese la înălțime și că nici sclavii însărcinați cu umplerea cupelor nu se lăsaseră mai prejos.

— Mai toarnă-mi Falern! strigă senatorul Curio, cu vocea răgușită de băutură, întinzînd mîna în care ținea cupa de argint spre sclavul din apropiere. Hai, toarnă-mi niște Falern, că vreau să înalț cupa pentru a cinsti fastul lui Catilina, numai ca să crape zgîrcitul de Crassus, cu toate bogățiile lui.

— Crassus!... Crassus!... Omul acesta e coșmarul meu, e punctul în jurul căruia gravitează toate gîndurile și toate visele mele! mărturisi oftînd Caius Verres.

— Nu te lasă să dormi nemăsuratele lui bogății, sărmane Verres? întrebă Aulus Gabinius, aruncînd o privire ironică și cercetătoare vecinului său și potrivindu-și cu mîna lui albă părul ondulat și parfumat cu rafinament.

— Oare nu va veni odată ziua egalității? suspină Verres.

— Nu pot înțelege ce au avut în minte proștii aceia de Gracchi și neghiobul de Drusus, cînd s-au apucat să asmută Roma ca să împartă ogoarele între plebei — spuse Caius Antonius. Că la sărmanii patricieni de loc nu s-au gîndit!... Și totuși, cine, cine e mai sărac decît noi, patricienii, care sîntem osîndiți să vedem veniturile domeniilor noastre mistuite de lăcomia nesățioasă a cămătarilor? Sub pretext că urmăresc încasarea dobînzilor la capitalurile ce ne-au împrumutat, ei ne popresc veniturile chiar și înainte de termenul de plată al datoriei.

— Așa e! Oare e cineva mai nenorocit decît noi, aceștia pe care zgîrcenia neomenoșilor noștri părinți și autoritatea legilor atotputernice ne constrîng să trăim cei mai frumoși ani ai tinereții în sărăcie, chinuiți de dorințe nesatisfăcute? întrebă Lucius Bestia, scrîșnind din dinți și strîngînd convulsiv cupa pe care tocmai o golise.

— Cine e mai sărac decît noi, care, prin ironia sorții, ne-am născut patricieni și care numai grație rangului nostru ne bucurăm de respectul vulgului? reflectă Lentulus Sura, cu mîhnire adîncă.

— Nu sîntem decît niște calici învesmîntați în toge, asta sîntem!

— Oameni lipsiți de orice drepturi, îmbrăcați în purpură!

— Niște asupriți și niște amărîți nepoftiți la ospățul bogatei republici romane!

— Moarte cămătarilor și bancherilor!

— Jos cu legea celor douăsprezece table!

— Și cu edictul pretorian!

— Jos cu autoritatea părintească!

— Prăvălească-se asupra Senatului fulgerul atotputernic al lui Jupiter Tonans și scrum să se aleagă de el!

— Numai să-mi dea și mie de veste Jupiter, cînd o face una ca asta, să știu să lipsesc din Senat în ziua aceea! bombăni Curio, complet ametit de băutură.

Adînca cugetare a chefliului stîrni o explozie de rîsete și puse capăt blestemelor și înjurăturilor.

In acea clipă intră în triclinium un sclav care se apropie de gazdă și îi spuse cîteva cuvinte la ureche.

— A, pe toți zeii Infernului! exclamă Catilina, cu glas tare, jubilînd. În sfîrșit! Poftiți-l imediat înăuntru, împreună cu prietenul lui nedespărțit. Sclavul se înclinase și voia să se retragă, cînd Catilina îl opri, adăugînd: Cinstiți-i cum se cuvine. Spălați-le picioarele, ungeți-i cu miresme și dați-le veșminte de ospăț și cununi.

Sclavul se înclină din nou și ieși.

Apoi, Catilina strigă tricliniarhului:

— Epafor, curăță îndată de pe masă resturile ospățului și așază în fața patului de onoare două banchete, pentru doi prieteni pe care îi aștept. Scoate actorii, muzicanții și sclavii din camera asta și pregătește în camera de alături

cele trebuincioase pentru continuarea ospățului într-o atmosferă veselă și plăcută.

În timp ce se făcea rînduială în triclinium, oaspeții stăteau tăcuți, continuînd să bea vinul de Falern, vechi de cincizeci de ani, ce spumega în cupele de argint, și așteptînd curioși și nerăbdători apariția musafirilor. Curînd, cei doi musafiri, gătiți cu toge albe de ospăț și cununi de trandafiri, își făcură intrarea însoțiți de un sclav.

Erau Spartacus și Crixos.

— Zeii să ocrotească această casă și pe nobilii oaspeți! spuse Spartacus, pășind în triclinium.

— Salut tuturor! adăugă Crixos.

— Cinste și slavă prietenului tău și ție, prea viteazule Spartacus! răspunse Catilina, ridicîndu-se pentru a-i întîmpina pe Spartacus și Crixos. Luîndu-l de mînă, îl conduse și-l așeză pe Spartacus în locul său pe patul de ospăț. Apoi, după ce-l instală pe Crixos pe una din cele două banchete ce fuseseră așezate în fața patului de onoare, Catilina se așeză lîngă el pe cealaltă banchetă. Așadar, Spartacus — spuse Catilina — n-ai vrut să-ți petreci seara la masa mea, cu acești tineri nobili și curajoși? Spunînd aceasta, el arătă cu un gest pe oaspeții săi.

— N-am vrut? Nu, n-am putut veni, Catilina, și dacă ostiarul tău a îndeplinit cu punctualitate însărcinarea ce i-am dat-o, ai fost înștiințat că nu voi putea veni.

— E drept, am fost înștiințat că n-ai să poți veni la ospățul meu de astă-seară...

— N-ai știut însă motivul, nu ți l-am comunicat, pentru că n-am avut încredere în discreția ostiarului. A trebuit neapărat să trec pe la o tavernă frecventată de gladiatori, să mă întîlnesc cu oameni care exercită o mare influență asupra acestor oropsiți.

Lucius Bestia întrebă, pe un ton oarecum ironic:

— Care va să zică, noi, gladiatorii, ne gîndim la eliberare, discutăm despre drepturile noastre și ne pregătim să ne apărăm aceste drepturi cu sabia în mînă?...

Spartacus se sculă brusc, avea fața aprinsă de mînie și, bătînd cu pumnul în masă, strigă:

— Da, desigur, pe toate fulgerele lui Jupiter... Se stăpîni însă brusc și, schimbînd tonul, urmă potolit: Cu

voia zeilor de sus și a voastră, nobili patricieni, vom lua armele în mînă pentru libertatea celor asupriți!

— Gladiatorul ăsta mugește ca un taur — bombăni Curio, care începuse să dormiteze, legănîndu-și capul plesuv de pe un umăr pe-altul.

— Asemenea ifose i-ar sta bine dictatorului Lucius Cornelius Sulla Felix — adăugă Caius Antonius.

Catilina, care întrevedea unde ar fi putut duce discuția dacă ironiile oaspeților ar fi continuat, se ridică de la locul său și cuvîntă astfel:

— Nobili patricieni romani, vouă, cărora o soartă nedreaptă v-a răpit libertatea, puterea și bogăția la care mărinimia sufletelor voastre vă dau tot dreptul; vouă, care sînteți atît de virtuoși și plini de bărbăție și ale căror suflete pline de curaj le cunosc, vouă, prietenii mei credincioși și cinstiți, vi-l prezint pe Spartacus, pe prea gloriosul rudiar despre care, avînd în vedere puterea fizică și tăria de caracter de care a dat dovadă, pot spune că ar fi meritat pe deplin să se nască nu trac, ci cetățean roman și patrician. El și-a dovedit vitejia luptînd în rîndurile legiunilor noastre romane și a fost răsplătit cu cununa de cetățean și cu gradul de decan...

— Asta nu l-a împiedicat însă, ca la primul prilej ce s-a ivit, să dezerteze din armata noastră — întrerupse Lucius Bestia.

— Ei și, ce-are a face! ripostă repede și din ce în ce mai înflăcărat Catilina. Oare puteți să-i faceți vreo vină că, pentru a-și apăra patria, părinții și larii, ne-a părăsit pe noi, care pornisem război împotriva țării sale? Care dintre voi, de ar fi căzut prizonier la Mithridate și ar fi fost trecut în rîndurile armatei lui, n-ar fi socotit de datoria sa, de cum ar fi văzut apărînd vulturul roman, să părăsească nesuferitele steaguri ale barbarului, pentru a se întoarce la steagurile concetățenilor săi?

Aceste cuvinte fură primite cu un murmur unanim de aprobare. Profitînd de dispoziția binevoitoare a ascultătorilor, Catilina continuă:

— La circ, am văzut și eu, și voi, și Roma întreagă, cum în luptă acest bărbat puternic s-a dovedit viteaz și de neînvins, săvîrșind fapte vrednice, nu de un simplu gladiator, ci de un comandant priceput. Ei bine, omul acesta,

care e mai presus de situația și de soarta lui nenorocită, și-a propus de cîțiva ani să înfăptuiască un lucru greu, primejdios, dar nobil: a urzit în taină un complot al gladiatorilor. Pe gladiatori, care sînt legați printr-un jurămînt sfînt, el plănuiește să-i ridice, într-o zi dinainte hotărîtă, împotriva tiranici care-i sortește caznelor și morții și să-i conducă înapoi în patria lor, liberi. Catilina tăcu, apoi după o scurtă pauză urmă: Oare noi — adică voi și cu mine — nu chibzuiam de mult cam la același lucru? Ce altceva cer gladiatorii decît libertate? Ce altceva cerem noi? Nu vrem noi să ne răsculăm tocmai împotriva aceleiași oligarhii? Ba vrem, pentru că de cînd republica e la cheremul unui pumn de oameni, aceștia și numai aceștia înghit tributurile regilor, tetrahilor și popoarelor, iar nestul cetățenilor destoinici, fie ei nobili, fie de rînd, devin drojdia societății, niște nenorociți, niște asupriți, niște nemernici și niște mizerabili.

Tinerii patricieni fremătau, ochii lor fulgerau plini de ură, de mînie și de sete de răzbunare. Catilina adăugă:

— În casele noastre domnește mizeria și nu avem decît datorii. Prezentul e jalnic, iar viitorul va fi și mai jalnic. De ce să trăim de azi pe mîine o viață atît de mizerabilă? N-ar fi timpul să ne trezim?...

— Da, să ne trezim! mormăi răgușit și pe jumătate adormit Curio, care, neauzind decît ultimele cuvinte ale lui Catilina, le interpretase greșit și începuse să-și frece ochii.

Deși înflăcărați de cuvîntarea lui Sergius, nici unul dintre conjurați nu se putu abține să nu bufnească în rîs la gestul lui Curio.

— Lua-te-ar să te ia Minos, să te judece cum se cuvine, momîie afurisită, îndopată cu noroi și vin! răcni Catilina, strîngînd pumnii și blestemîndu-l pe bețivanul prostănac.

— Taci și dormi, blestematule! strigă Bestia, trîntindu-i lui Curio un ghiont atît de zdravăn,, încît acesta se întinse pe pat cît era de lung.

Catilina sorbi încet cîteva înghițituri de Falern și, după o scurtă pauză, continuă:

— Și acum, onorați cetățeni, iată, v-am chemat aci ca să cîntărim împreună dacă n-ar fi bine să-l cîștigăm pe

Spartacus și pe gladiatorii lui pentru cauza noastră. Dacă ne-am răscula singuri împotriva oligarhilor și a Senatului, care au în mînă și puterea supremă, și tezaurul statului, și invincibilele legiuni, bineînțeles că n-am putea face nimic. De aceea trebuie să căutăm să obținem sprijinul acelora ce pot fi de folos cauzei noastre. Trebuie să facem ca lupta celor care nu posedă nimic împotriva celor care posedă totul, ca lupta sclavilor împotriva stăpînilor lor, într-un cuvînt, ca lupta asupriților împotriva asupritorilor să fie și lupta noastră. Atunci, de ce n-am atrage oare și gladiatorii de partea noastră, de ce nu i-am lua sub conducerea noastră și nu i-am cuprinde în legiunile romane? Nu pot înțelege de ce n-am face acest lucru. Dacă-mi veți dovedi contrariul, vom amîna înfăptuirea planului nostru pentru vremuri mai bune.

Un murmur confuz se ridică după această încheiere a lui Catilina, care, judecînd după toate aparențele, nu fusese pe gustul majorității. Spartacus, care tot timpul cuvîntării gazdei urmărise cu atenție reacțiile celor prezenți, începu să vorbească liniștit, cu toate că era palid la față:

— Deși nu am nădăjduit nici o clipă că acești nobili patricieni se vor lăsa convinși de tine, m-am hotărît să viu aci numai pentru a-ți face plăcere, ție, Catilina, pentru că te prețuiesc mult. Te rog deci să-mi îngădui, și să încuviințeze și iluștrii tăi prieteni, să vorbesc pe față și să-mi deschid sufletul înaintea voastră. Pe voi, cetățeni liberi, de viță nobilă, casta oligarhilor, care e dușmana poporului, a oamenilor îndrăzneți și a înnoitorilor, această castă a cărei tiranie, de mai bine de o sută de ani, împinge Roma în prăpastia discordiilor, nu vă lasă să luați parte la conducerea treburilor statului și vă despoaie de averi. Din această pricină, pentru voi scopul conjurației se mărginește la răsturnarea actualului Senat, la înlocuirea legilor existente cu alte legi, care să împartă mai echitabil bogățiile și drepturile și să fie mai favorabile pentru popor, și la înlocuirea senatorilor de azi cu oameni din mijlocul vostru. Popoarele de dincolo de Alpi și de peste mare ar rămîne însă pentru voi, la fel ca și pentru stăpînitorii de azi, niște popoare barbare, pe care o să doriți să le țineți mai departe sub jugul autorității romane și să le stoarceți tribut pentru ca locuințele voastre să fie pline de

sclavi și pentru ca în amfiteatre să se poată organiza, ca și acum, lupte sîngeroase de gladiatori. Aceste lupte vă vor face să uitați de grelele griji de stat, cărora mîine, voi, învingătorii, va trebui să vă consacrați. Nici nu vă puteți dori altceva, pentru că pentru voi totul se reduce, pe scurt, la a vă înscăuna voi în locul stăpînitorilor de azi.

Pentru noi însă, pentru nefericiții gladiatori, a ne răscula înseamnă cu totul altceva. Disprețuiți de toată lumea, fără libertate și fără patrie, osîndiți să ne luptăm și să ne ucidem unii pe alții pentru plăcerea altora, noi vrem libertate, însă o libertate deplină și absolută; vrem prin luptă să ne recîștigăm patria și casele noastre strămoșești; datorită acestor împrejurări, sîntem siliți să ne ridicăm nu numai împotriva stăpînitorilor de azi, ci și împotriva acelora care le-ar lua locul, fie că s-ar chema Sulla sau Catilina, Cethegus sau Pompeius, Lentulus sau Crassus.

Pe de altă parte, se pune însă întrebarea: am putea oare singuri noi, gladiatorii, să sperăm în victorie, dacă ne-am ridica izolați împotriva puterii uriașe, împotriva puterii de neînvins a Romei? Nu, o victorie este imposibilă. Chiar și conjurația devine o imposibilitate. Cît timp am nădăjduit că tu, Catilina, împreună cu prietenii tăi, ați putea deveni în mod sincer conducătorii noștri, cît timp mi-am putut închipui că în fruntea legiunilor de gladiatori se vor așeza patricieni și bărbați cu rang consular care vor împrumuta numele și capacitatea lor armatelor formate, am aprins nădejdile multor tovarăși de suferință cu focul propriilor mele speranțe. Acum însă, cînd constat că prejudecățile cu care ați fost crescuți nu vă vor lăsa niciodată să deveniți conducătorii noștri, mă conving că este imposibil să realizăm ideea noastră, idee la care am visat și pe care am păstrat-o în taină în fundul sufletului meu. Cu nesfîrșită părere de rău renunț acum definitiv la această idee, ca la o idee nebunească, irealizabilă.

Cum altfel, decît nebunească și irealizabilă, am fi putut numi răscoala noastră, chiar de am fi putut ridica cinci, zece mii de oameni? Ce autoritate aș fi putut avea, de pildă, eu sau alții din clasa mea, ce importanță, ce prestigiu? În cel mult cincisprezece zile, cele două legiuni ale noastre ar fi fost strivite, așa cum s-a întîmplat și acum douăzeci de ani cu miile de gladiatori pe care un strălucit

cavaler roman, Mudicius sau Decius, le adunase lîngă Capua.

Impresia produsă de cuvîntarea lui Spartacus, care, după părerea oaspeților, era un barbar, ba încă cel mai de disprețuit dintre ei, e greu de descris. Unii se mirau de elocvența lui, alții se minunau de înălțimea gîndurilor sale, alții de adîncimea ideilor lui politice. Absolut toți rămăseseră însă extrem de măguliți de respectul pe care Spartacus îl arătase față de ei și față de atotputernicul nume de roman. Orgoliul romanilor, pe care fostul sclav îl răscolise cu atîta îndemînare, se revărsa sub forma unor laude unanime asupra viteazului trac, căruia toți, și în primul rînd Lucius Bestia, îi oferiseră ocrotire și prietenie.

Dezbaterile în legătură cu răscoala se prelungiră încă multă vreme. Fură exprimate nenumărate și variate păreri, dar pînă la urmă se hotărî ca dezlănțuirea ei să fie amînată pentru momente mai prielnice, așteptînd ca timpul să aducă o inspirație mai bună și ca Fortuna să ofere un prilej mai potrivit pentru executarea îndrăznețului plan.

Spartacus puse la dispoziția lui Catilina și a prietenilor lui brațul său și brațele acelor puțini gladiatori care aveau încredere în el și-l respectau. Tot timpul accentua în trecere cuvîntul „puțin". După ce el și Crixos băură din cupa prieteniei, în care, pe măsură ce ea făcea ocolul mesei, fiecare oaspe arunca petale de trandafir rupte din florile cununilor, Spartacus își luă rămas bun de la Catilina și de la prietenii lui și împreună cu Crixos părăsi casa patricianului.

Ajunși în stradă, se îndreptară spre locuința lui Sulla.

Crixos începu să vorbească:

— Lămurește-mă și pe mine, sper că...

— Taci, pentru numele lui Hercule! îi tăie vorba Spartacus, cu vocea scăzută. Ai să afli totul mai tîrziu. Făcură vreo trei sute de pași în tăcere. Apoi, întorcîndu-se spre Crixos și uitîndu-se împrejur, Spartacus îi spuse aproape în șoaptă: Prea erau mulți oameni acolo, și pe deasupra nu toți erau de partea noastră și nici nu aveau cu toții judecata limpede. Nu te poți încrede în acești tineri. Pentru ei — ai auzit și tu — complotul nostru e mort, trebuie dat uitării ca visul unui creier bolnav. Tu trebuie să te întorci îndată la școala de gladiatori a lui Actianus ca

să schimbi parola, salutul și semnul de recunoaștere. În loc de „lumină și libertate", parola va fi „stăruință și victorie". Semnul secret nu va mai consta în trei scurte strîngeri de mînă, ci în trei ușoare apăsări ale arătătorului mîinii drepte în palma mîinii drepte a celuilalt. Și luînd mîna dreaptă a lui Crixos, Spartacus apăsă de trei ori cu arătătorul mîinii drepte în palma lui Crixos: Așa... Ai înțeles?

— Am înțeles — răspunse Crixos.

— Acum du-te, nu pierde nici o clipă și fă în așa fel ca fiecare șef de grupă să comunice schimbările celor cinci gladiatori ai săi. Explică-le de asemenea că complotul nostru era amenințat de a fi descoperit și că cine ar mai pronunța vechea parolă și ar mai folosi vechile semne de recunoaștere riscă să ducă la pieire cauza noastră și să ne oblige să renunțăm definitiv chiar și la încercarea de a pune în aplicare îndrăznețul nostru plan. Mîine dimineață, devreme, ne vom întîlni la școala lui Iulius Tabecius.

Spartacus strînse mîna lui Crixos, apoi porni cu pași repezi spre casa lui Sulla. Bătu la poartă. I se deschise și din vestibul fu condus în cămăruța surorii sale. Myrtis, care cîștigase întreaga bunăvoință a stăpînii sale, avea acum o funcție foarte importantă: în seama ei era dată găteala Valeriei.

Cînd îl văzu intrînd în cămăruța ei, Myrtis, care își aștepta nerăbdătoare fratele, se aruncă la pieptul lui, îl cuprinse de gît cu amîndouă brațele și-i acoperi obrazul de sărutări. Apoi, radioasă, îi povesti că nu l-ar fi chemat la o oră atît de nepotrivită, fără porunca stăpînei sale. Că aceasta vorbea adeseori cu ea despre Spartacus și că o descosea punîndu-i tot soiul de întrebări despre el, vădind în privința lui un interes mai mare poate decît s-ar fi cuvenit din partea unei matroane atît de nobile, pentru un rudiar. Aflînd că Spartacus nu găsise încă nici o ocupație, Valeria poruncise să fie poftit în seara aceasta, deoarece dorea să propună să ia conducerea școlii de gladiatori, organizată de curînd de Sulla la vila lui de la Cumae.

Auzind cuvintele Myrtidei, Spartacus fu cuprins de o nemărginită bucurie. Apoi își scutură energic capul, ca și cum s-ar fi străduit să alunge niște gînduri stranii ce-l năpădiseră, și în cele din urmă o întrebă:

— Dacă voi primi să conduc această mică școală de gladiatori, Valeria are să-mi ceară oare să mă vînd din nou, sau mă va lăsa liber ?

— De asta nu mi-a spus nimic — răspunse Myrtis. Dar știu că e foarte binevoitoare în ceea ce te privește și o să consimtă probabil să rămîi liber.

— Înseamnă că Valeria asta e foarte bună ?

— Pe cît e de frumoasă, pe atît e de bună !

— O, atunci bunătatea ei e fără margini.

— Pare-mi-se că îi porți o dragoste deosebită ?

— Eu ?... O dragoste nețărmurită, pătrunsă însă de adorație și de respect. Dragostea pe care poate și trebuie să o poarte față de o matroană atît de nobilă un om într-o situație atît de tristă ca a mea.

— Bine, atunci ascultă... Jură-mi că față de ea n-ai să sufli nici un cuvînt, deoarece mi-a interzis cu cea mai mare strășnicie să-ți destăinuiesc acest lucru. Să știi că afecțiunea și dragostea ce-i porți ți-au fost inspirate de zeii atotputernici ca o datorie de recunoștință față de Valeria, pentru că atunci, la circ, pe Sulla numai ea l-a convins să-ți redea libertatea.

— Cum ?... Ea ?... Adevărat ?... exclamă Spartacus. palid și fremătînd de emoție.

— Adevărat... Adevărat... Îți repet însă : poartă-te față de ea ca și cum n-ai ști nimic.

Lăsînd capul în jos, Spartacus căzu pe gînduri.

— Acum mă duc s-o vestesc pe Valeria că ai venit și să-i cer încuviințare să te conduc la ea.

Ușoară ca un fluture, Myrtis dispăru printr-o ușiță.

Spartacus era atît de cufundat în gîndurile sale, încît nici nu băgă de seamă.

Pe Valeria o întîlnise întîia oară cu o lună și jumătate în urmă. O întîlnise într-o zi cînd se dusese la locuința lui Sulla să-și vadă sora. Tocmai ieșea din casă și se îndrepta spre lectică.

Fața ei albă, ochii ei negri strălucitori și părul-i negru ca smoala făcuseră asupra lui Spartacus o impresie puternică, fulgerătoare. Simțise pe loc unul din acele ciudate și tainice elanuri de simpatie, cărora nimic nu le poate sta împotrivă. Atunci se născu subit în mintea lui o aprigă

dorință, gîndul că ar putea săruta măcar poala tunicii acestei femei, care-i părea frumoasă ca însăși Venus.

Între Spartacus și Valeria se stabilise neîndoielnic o legătură tainică, de neînțeles. Firesc ar fi fost ca situația și originea socială a Valeriei să determine cea mai mare rezervă din partea ei. Totuși, din prima clipă și în mod vizibil, Valeria încercă și ea un sentiment asemănător cu acela care tulburase sufletul gladiatorului.

La început, tracul încercase să izgonească acest sentiment nou din inima lui. Rațiunea îi spunea că dragostea aceasta era nu numai imposibilă, dar mai mult, că ea constituia o nebunie fără seamăn, o dragoste desperată, pentru că avea să întîmpine piedici de netrecut. Însă în ciuda tuturor grijilor lui, imaginea acestei femei revenea mereu, stăruitoare și puternică, pînă ce, în sfîrșit, puse cu desăvîrșire stăpînire pe Spartacus.

Uneori, ca și cum l-ar fi mînat pe nesimțite acolo o putere tainică, se trezea ascunzîndu-se după o coloană a porticului lui Sulla, pîndind să iasă Valeria. O văzuse astfel de multe ori, fără ca ea să-l fi observat, și de fiecare dată o găsea mai minunată.

O singură dată Valeria îl observase și, pentru o clipă, sărmanului rudiar i se păruse că-l privește cu bunăvoință, cu afecțiune, aproape. Chiar fusese cît p-aci să creadă că-l privise cu dragoste. Dar pe dată alungase departe acest gînd ca pe o nălucire monstruoasă, provocată de dorințele lui, ca pe un gînd care, simțea bine, în starea lui sufletească l-ar fi putut împinge în pragul nebuniei.

E lesne de înțeles deci impresia făcută de cuvintele Myrtidei asupra lui Spartacus.

Se afla acum în casa lui Sulla, la cîțiva pași de această femeie, de femeia, nu... de zeița pentru care ar fi fost gata să-și dea sîngele, gloria, viața. Într-o clipă avea să fie față în față cu ea, poate chiar singur cu ea, avea să-i audă glasul și avea să-i vadă de aproape trăsăturile feței, ochii, surîsul... Acel surîs pe care nu-l văzuse încă niciodată și care trebuia să fie ca surîsul cerului de primăvară. Se găsea aici, și numai cîteva clipe îl mai despărțeau de o fericire neasemuită, la care nu numai că nu rîvnise, dar la care nici nu cutezase să viseze... Dar ce se întîmpla totuși cu el ?... Poate visa un vis dulce sub înrîurirea nălucirilor

imaginației lui biciuite de patimă?... Sau începuse să-și piardă mințile?... Ori poate că, nenorocitul de el, înnebunise de-a binelea?

La gîndul acesta, Spartacus tresări și se uită împrejur cu priviri rătăcite, căutîndu-și sora. Ea însă nu mai era acolo.

Își strînse fruntea în palme, parcă pentru a domoli zvîcnirile nebunești ale tîmplelor și pentru a alunga negura ce-i învăluia mintea, apoi șopti cu glas abia perceptibil:

— O, zei, nu mă lăsați să-mi pierd mințile...

Încetul cu încetul își veni în fire și își dădu seama unde se găsea.

Fără îndoială, acesta era iatacul surorii sale: patul micuț într-un colț și două banchete de lemn poleit lîngă perete.

Camera era luminată de o lampă cu ulei din lut ars acoperită cu smalț verde, care avea forma unui gușter din gura căruia ieșea fitilul aprins.

După ce își reveni, încă buimac și stăpînit de ideea că sau visează, sau și-a pierdut mințile, Spartacus atinse flacăra lămpii cu arătătorul mîinii stîngi. Durerea arsurii îl convinse că nu dormea.

Atunci, cu un efort de voință, încercă să-și astîmpere sîngele care fierbea în el și să pună pe de-a-ntregul stăpînire pe simțurile sale. Treptat, treptat izbuti, și cîteva minute mai tîrziu, cînd Myrtis intră și-l chemă ca să-l conducă în camera de primire a Valeriei, Spartacus primi vestea destul de liniștit și indiferent, numai că păli, fața lui căpătînd o culoare cadaverică.

Myrtis observă paloarea și-l întrebă îngrijorată:

— Ce-i cu tine, Spartacus?... Te simți cumva rău?...

— Nu, nu... Nu, nu... Nu m-am simțit niciodată atît de bine — răspunse rudiarul.

Condus de soru-sa, coborî scara îngustă (în casele romanilor, sclavii locuiau la catul de sus) și se îndreptă spre camera de primire, unde-l aștepta Valeria.

Camera de primire era odaia în care se retrăgeau matroanele romane ca să citească, să-și primească prietenii apropiați sau pentru convorbiri intime.

Camera de primire din apartamentul de iarnă al Valeriei (în casele patricienilor erau de obicei atîtea apartamente cîte anotimpuri are anul) era o încăpere mică și elegantă. Cîteva țevi din tablă răspîndeau o căldură îmbietoare, cu atît mai plăcută, cu cît frigul de afară era mai aspru. Țevile erau ascunse cu iscusință în cutele somptuoasei draperii de pînză orientală care acoperea pereții. O țesătură scumpă, de mătase albastră, atîrna de-a lungul pereților, din tavan pînă în podea, în falduri grațioase și festoane măiestrit aranjate. Deasupra ei, ca un nor alb, era prinsă o pînză albă ca zăpada, subțire și străvezie, presărată din belșug cu trandafiri proaspeți care răspîndeau în cameră o dulce mireasmă.

O splendidă lampă de aur cu trei brațe, care reprezenta un trandafir cu frunze invoalte, opera unui meșter grec, atîrna din tavan. Pîlpîirea ei albastră, aproape mată, nu risipea decît pe jumătate întunericul și răspîndea parfumul delicat al unor arome arabe amestecate în uleiul care alimenta fitilul lămpii.

In această încăpere, atît de frumos decorată în stil oriental, nu era altă mobilă decît un pat cu saltea de fulgi, îmbrăcat cu mătase albă și albastră, care avea o singură rezemătoare, cîteva banchete tapisate cu același material și un mic scrin de preț, de argint masiv, cu patru sertărașe pe care erau sculptate în basorelief cele patru victorii ale lui Sulla.

La revărsatul zorilor, în această încăpere retrasă, liniștită, plină de miresme, stătea întinsă pe pat frumoasa Valeria, îmbrăcată într-o tunică de lînă albă ca neaua, garnisită pe margini cu panglici de un albastru-închis. Părul ei negru și des, despletit în voie, aproape că-i acoperea umerii divini, brațele-i parcă sculptate din fildeș și bustul ca marmura, pe jumătate dezgolit. Cu cotul rezemat pe o pernă, Valeria își sprijinea capul cu mîna ei albă, micuță, ca de copil.

Ochii-i erau pe jumătate închiși și fața nemișcată. S-ar fi crezut că doarme. Era prinsă într-un vîrtej de gînduri atît de dulci și plăcute, încît nu vedea nimic în jurul ei. Valeria nu se clinti la zgomotul ușor al ușii cînd Myrtis îl introduse pe Spartacus, ci rămase nemișcată chiar atunci cînd ușa se închise în urma sclavei.

Cu fața palidă ca marmura de Paros, cu ochii aprinși, ațintiți asupra frumoasei matroane, Spartacus rămase o vreme nemișcat și tăcut, adîncit într-o contemplație plină de veneraţie, care dezlănțui în pieptul lui zvîcniri atît de tumultuoase și un vălmășag de senzații și sentimente cum nu mai încercase nicicînd.

Trecură astfel cîteva minute. Dacă și-ar fi revenit din visare în acest răstimp, Valeria ar fi putut auzi limpede respirația sacadată și agitată a rudiarului. Deodată, Valeria tresări de parcă ar fi strigat-o cineva și i-ar fi spus că Spartacus era acolo. Ridicîndu-se puțin, se așeză în capul oaselor, întorcînd către trac fața ei care se îmbujorase ușor și, cu un oftat de mulțumire, spuse cu glas blînd:

— Ah! Erai aci?

La auzul glasului ei, fața lui Spartacus se aprinse ca o flacără. Făcu un pas spre Valeria și mișcă din buze ca și cum ar fi vrut să vorbească, dar nu putu să scoată decît un sunet nearticulat și confuz.

Redevenind stăpînă pe sine, Valeria îl întîmpină zîmbind prietenos:

— Zeii să te aibă în pază, viteazule Spartacus! Și... ia loc — îl pofti ea, arătînd spre una din banchete.

De data aceasta, Spartacus prinse curaj și răspunse cu glasul încă slab și tremurător:

— Zeii mă ocrotesc mult mai mult decît merit, divină Valeria. În clipa asta îmi hărăzesc cea mai mare bunăvoință ce poate fi dăruită unui muritor: îmi dăruiesc ocrotirea ta.

— Nu ești numai viteaz, ești și curtenitor — îi mulțumi Valeria, cu o sclipire de bucurie în privire. Apoi îl întrebă deodată în grecește: În țara ta, înainte de a fi căzut prizonier, ai fost unul din conducătorii poporului tău, nu-i așa?

— Da — răspunse Spartacus în limba greacă pe care o vorbea, dacă nu cu o distincție atică, cel puțin cu finețe alexandrină. Eram conducătorul unuia din cele mai puternice triburi trace din munți Rhodope. Aveam casă, numeroase turme de oi și tauri, și pășuni roditoare. Eram bogat, puternic, fericit și, crede-mă, divină Valeria, eram iubitor de oameni, drept, milostiv și bun... — Se opri o clipă, apoi,

oftînd adînc, reluă cu vocea vibrînd de intensitatea emoției. Nu eram nici barbar și nici un gladiator josnic ori demn de dispreț.

Răscolită de compătimire și de elanul iubirii, Valeria își ridică asupra rudiarului ochii-i plini de blîndețe și duioșie și-i spuse:

— Vitejia ta fără seamăn mi-e cunoscută, am stat de multe ori de vorbă cu drăgălașa ta surioară, Myrtis. Acum cînd vorbesc cu tine, văd limpede că niciodată n-ai meritat să fii desconsiderat, și văd că, după cultură, creștere și purtări, ești mai mult grec decît barbar.

Nu poate fi redată emoția pe care i-o pricinuiră lui Spartacus aceste cuvinte rostite cu voce foarte blîndă: simțea că-l podidesc lacrimile. Răspunse cu vocea întretăiată:

— O, fii binecuvîntată... pentru aceste cuvinte pline de omenie... tu, cea mai bună dintre femei. Să te ocrotească zeii atotputernici, să te favorizeze între toți muritorii, așa cum pe deplin meriți; să te facă cea mai fericită dintre femei!

La rîndul ei, Valeria fu mișcată. Strălucirea pătimașă a ochilor ei expresivi și răsuflarea-i adîncă și grăbită îi trădau tulburarea.

Spartacus era ca halucinat. O contempla pe Valeria extaziat, cu priviri în care se citeau devotamentul și adorația; îi asculta glasul melodios și i se părea că aude acordurile harfei lui Apollo, se desfăta uitîndu-se în ochii ei pătimași, plini de foc, care parcă făgăduiau necunoscute voluptăți amoroase.

Deși știa că nu se putea încrede, și nici nu se încredea în făgăduielile care pîlpîiau în ochii ei, pe care le socotea drept simple năluciri ale imaginației sale înfierbîntate, totuși nu-și dezlipea privirile-i înamorate ce scînteiau ca lava în flăcări de la ochii divini ai Valeriei.

După ultimele cuvinte ale lui Spartacus urmă o lungă tăcere, punctată numai de respirația sacadată a matroanei și a tracului. Intre ei se stabilise un flux de sentimente și gînduri care-i înfiora și-i făcea pe amîndoi să tacă stingheriți.

Valeria simți cea dintîi nevoia de a se elibera de povara acestei tăceri încărcate de primejdii:

— Acum, că ești liber, n-ai vrea să conduci o școală de șaizeci de sclavi? În vila de la Cumae, Sulla vrea să pregătească vreo cîțiva sclavi să devină gladiatori.

— Sînt gata să fac tot ce dorești, sînt sclavul tău și la dispoziția ta, fără nici o rezervă — răspunse Spartacus, cu o voce surdă, ațintind asupra Valeriei o privire plină de afecțiune și de nețărmurit devotament.

Fără a scoate un cuvînt, Valeria îl privi țintă un timp, apoi se ridică și se plimbă prin cameră cu pași nesiguri. La un moment dat se opri lîngă rudiar și îl privi iar îndelung, în tăcere. În sfîrșit îl întrebă încetișor:

— Spartacus, fii sincer, spune-mi ce căutai mai deunăzi ascuns după coloanele porticului acestei case?

Ca de văpaia unei flăcări se lumină chipul palid al gladiatorului. Lăsă capul în jos fără să scoată un cuvînt. Apoi de două ori încercă să-și ridice privirea spre Valeria și să-și descleștеze gura ca să vorbească. Zadarnic însă. Îl paraliza un simțămînt de rușine, rușine care-l cuprinsese la gîndul că taina lui fusese descoperită și că Valeria avea să facă haz de pornirea nebunească care împinsese pe un nenorocit de gladiator să-și înalțe privirea asupra uneia din cele mai frumoase și mai de seamă patriciene ale Romei. Simțea toată amărăciunea situației sale umilitoare și nemeritată, și în sinea lui blestema războiul și ticăloasa putere a Romei. Tremura de rușine, de durere și de furie.

După cîteva clipe, Valeria, nepricepînd de ce tăcea Spartacus, se apropie de el și-l întrebă cu glas și mai blînd:

— Spune-mi... ce făceai?

Rudiarul căzu la picioarele ei și, fără să ridice capul, șopti:

— Iartă-mă!... Iartă-mă!... Poruncește să fiu biciuit! Trimite-mă să fiu răstignit pe cîmpul lui Sessorius... Asta merit...

— Ridică-te!... Ce-i cu tine? îl mustră Valeria, apucîndu-l de mînă și îndemnîndu-l să se ridice.

— Îți jur că te-am adorat ca pe Venus, ca pe Junona.

— Ah!... exclamă cu satisfacție matroana. Veniseși să mă vezi?

— Iartă-mă... Iartă-mă... Venisem să mă închin în fața ta.

— Ridică-te, Spartacus, suflet nobil — îl rugă Valeria, cu glasul tremurînd de emoție și strîngîndu-i cu putere mîna.

— Nu, nu, divină Valeria... locul meu e aci, la picioarele tale — și, apucînd marginea tunicii ei, începu s-o sărute cu un avînt pătimaș.

— Ridică-te, ridică-te, locul acesta nu-i pentru tine — șopti Valeria, tremurînd toată.

Acoperind mîinile Valeriei cu sărutări pătimașe, Spartacus se sculă și, privind-o cu ochi de îndrăgostit, repeta ca în delir cu glas surd și răgușit!

— O, divină... divină... divină Valeria!

Capitolul VI

AMENINȚĂRI, INTRIGI ȘI PRIMEJDII

— Hai, spune-mi odată — stărui Euthybida, rezemîndu-se într-un cot pe o grămadă de perne moi îmbrăcate în purpură, în exedra casei sale. Știi ceva, sau nu știi nimic? Ai găsit cheia acestei enigme?...

Omul căruia i se adresa era un bărbat spîn, de vreo cincizeci de ani, cu fața ca de femeie, plină de zbîrcituri care se vedeau, în ciuda sulimanului alb și roșu. După îmbrăcăminte îți puteai da lesne seama că era actor.

— Vrei să-ți spun ce părere am despre tine, Metrobius? Niciodată nu te-am prețuit prea mult; acum însă nici nu te mai socotesc om.

— O, pe masca lui Momus, care mă ocrotește! exclamă actorul, cu glas pițigăiat. Îți dau cuvîntul meu de cinste, Euthybida, cuvîntul meu de prieten apropiat al lui Cornelius Sulla, că dacă n-ai fi mai frumoasă decît Diana si mai atrăgătoare decît Cypris [1], m-aș supăra. Îți jur pe Hercule Învingătorul, dacă altcineva mi-ar fi vorbit astfel, aș fi plecat pur și simplu și i-aș fi urat drum bun spre malurile Styxului!

— Spune-mi totuși ce-ai făcut? Ce-ai aflat despre planurile lor?

— Iacă... să-ți spun... Am aflat multe, și totuși nimic...

— Ce înseamnă asta?

— Ai răbdare, îți explic tot. Sper că nu-ți poate trece prin gînd să crezi că eu, bătrîn actor de comedie, care de treizeci de ani interpretez roluri de femei la spectacolele populare, n-aș fi meșter în meșteșugul de a ademeni oamenii. Mai ales cînd e vorba numai de barbari și sclavi ignoranți, sau de gladiatori și mai ignoranți, și cînd, pentru

---

[1] Cypris — epitet al zeiței Venus, adorată în Cypru. (n.r.)

a-mi atinge țelul, am la îndemînă un mijloc atît de sigur ca aurul...

— Nu mă îndoiesc de arta ta; de aceea ți-am și încredințat această sarcină, dar...

— Dar... prea frumoasă Euthybida, trebuie să înțelegi că, dacă cumva trebuia să-mi arăt priceperea descoperind complotul gladiatorilor, va trebui să mă pui la încercare altfel, întrucît un asemenea complot nu există, nu poate fi descoperit.

— E cu putință una ca asta?

— Desigur, nu încape nici o îndoială, prea frumoaso.

— Totuși, acum două luni, gladiatorii urzeau un complot și organizau o asociație secretă, aveau parole, aveau imnuri și semne anumite de recunoaștere și, după toate aparențele, puneau la cale o răscoală ca aceea a sclavilor din Sicilia.

— Și tu ai crezut într-adevăr în posibilitatea unei răscoale a gladiatorilor?

— De ce nu? Nu sînt ei învățați să lupte și să moară?

— Ba da, dar în amfiteatre...

— Tocmai de aceea, pentru că sînt învățați să se bată și să moară pentru desfătarea poporului, ei ar putea lupta și ar putea muri pentru a-și cuceri libertatea.

— Ehei!... În orice caz, chiar dacă începuseră cîndva să urzească un complot, te asigur că acum nu mai există nici un complot al gladiatorilor.

— Ah!... suspină ușor, dusă pe gînduri, frumoasa grecoaică. Nu cunosc pricinile acestei schimbări... și chiar mă tem să le aflu.

— Cu atît mai bine!... Nici eu nu le cunosc și nici nu am chef să le aflu.

— Gladiatorii erau înțeleși între ei, și dacă patricienii romani, care sînt adversarii legilor în vigoare și ai actualului Senat, ar fi luat comanda lor, gladiatorii ar fi trecut la fapte.

— Ai dreptate, dar acești patricieni romani, oricît de ticăloși sînt ei, nu s-au înjosit pînă acolo încît să se așeze în fruntea gladiatorilor...

— Totuși a existat și un asemenea moment... Destul însă, n-avem de ce să mai vorbim despre aceasta, Metrobius, mai bine mi-ai spune...

— Nu, mai întîi vreau să-mi astîmperi curiozitatea — o întrerupse actorul — și să-mi spui de la cine deții informațiile despre complotul gladiatorilor ?

— De la un grec... de la un compatriot care e și el gladiator.

— Euthybida, aci pe pămînt tu ești mai puternică decît e Jupiter în cer. Stai cu un picior în Olympul oligarhilor, iar cu celălalt în mlaștina murdară a vulgului...

— Ah, fac tot ce-mi e cu putință ca să dobîndesc...

— Să dobîndești ce ?

— Puterea ! strigă Euthybida, înfiorată, ridicîndu-se de pe perne, cu fața schimonosită de furie, cu o lucire cumplită în ochii aprinși și cu o căutătură ce oglindea o îndrăzneală, o ură și o voință neînduplecată, de care nimeni nu ar fi crezut-o capabilă pe această tînără, gingașă și grațioasă. Da, ca să dobîndesc puterea, să fiu bogată, atotputernică, ca să fiu invidiată... și — adăugă ea cu glas ceva mai scăzut, dar cu exaltare crescîndă — ca să mă pot răzbuna.

Deși deprins cu toate artificiile mimice ale scenei, Metrobius privea uluit la fața schimonosită a Euthybidei. Aceasta însă, redevenind stăpînă pe sine, pufni brusc într-un rîs sonor și exclamă

— Nu-i așa că aș putea declama rolul Medeei, dacă nu chiar atît de bine ca Galeria Embolaria, în orice caz nu prea rău ? Tu, sărmane Metrobius, deși ești un comediant bătrîn și încercat, te-ai anchilozat și ai să continui să joci veșnic numai roluri de femei și băiețași. Și Euthybida continua să rîdă din toată inima, dîndu-i lui Metrobius un nou prilej de uimire: Ca să dobîndesc... ce ? reîncepu ea după o scurtă pauză. Ce să dobîndesc, curcan servil și prost ? Punîndu-i această întrebare, îi dădu un bobîrnac peste nas și, fără a conteni să rîdă, urmă Ca să ajung bogată ca Nicopolis, amanta lui Sulla, sau ca bătrîna curtezană Flora. Ca să ajung bogată, foarte bogată, înțelegi tu, bătrîn prost ? Ca să pot gusta toate bucuriile, toate plăcerile vieții, mai presus de care, cum ne învață divinul Epicur, nu există nimic. Pricepi tu acum pentru ce îmi concentrez toată arta mea și toate mijloacele de seducție cu care m-a înzestrat natura ? Tocmai pentru a sta cu un picior în Olymp, iar cu celălalt în mocirlă, și...

— Dar în mocirlă te poți murdări...

— După care poți însă să te și speli. Sînt oare puține terme și băi la Roma ? Nu am eu oare o baie în această casă a mea ? Dar luați seama, o, zei atotputernici, cine se încumetă să-mi dea lecții de morală ?... Un om care toată viața s-a complăcut în cloaca celor mai nerușinate și mai dezgustătoare fapte și a celei mai josnice mișelii ?

— Hai, nu-mi mai zugrăvi portretul în culori atît de vii. S-ar putea să-l faci prea asemănător cu originalul și riști să-i faci pe oameni s-o ia la fugă la vederea unui chip atît de dezgustător. Glumeam. Morala mea e în călcîie. Ce vrei să fac cu ea ? Rostind aceste cuvinte, Metrobius se apropie de Euthybida și, luîndu-i mîna, începu s-o sărute, întrebînd : Oare cînd ai să mă răsplătești ?

— Să te răsplătesc ?... Oare pentru ce vrei răsplată, satir bătrîn ? se răsti Euthybida, smucindu-și mîna și trăgîndu-i o palmă peste obraz. Aflat-ai ce plănuiesc gladiatorii ?

— Dar cum aș putea eu să descopăr ceva ce nu există, prea frumoasa mea Euthybida ? se jelui bătrînul, gudurîndu-se servil pe lîngă curtezana care, înfuriată, se plimba de colo-colo prin odaie. Pot eu, oare, dulcea mea iubire, pot eu, oare ?...

— Bine, bine — spuse tînăra, întorcînd capul și aruncînd comediantului o privire blîndă și un zîmbet fermecător. Dacă vrei să meriți o răsplată și dacă vrei să-ți dovedesc recunoștința mea...

— Poruncește, poruncește, făptură divină...

— Trebuie să pîndești și să iscodești mai departe. Eu nu sînt de loc convinsă că gladiatorii ar fi renunțat cu totul la ideea răscoalei.

— Am să mai iscodesc la Cumae, am să mă opresc în treacăt la Capua...

— Dacă vrei să descoperi ceva, trebuie întîi de toate să nu-l scapi din ochi pe Spartacus. Și pronunțînd numele lui Spartacus, obrajii Euthybidei se făcură roșii ca focul.

— O, dar pe Spartacus îl urmăresc pas cu pas, de mai bine de o lună, și nu doar de dragul tău, ci și pentru mine personal, sau, mai bine zis, pentru binele lui Sulla.

— Ce ?... Cum ?... Ce-ai spus ? izbucni curtezana, cu neașteptată însuflețire, repezindu-se spre Metrobius.

Metrobius se uită împrejur ca un om care se teme să nu-l mai audă cineva, apoi, ducînd arătătorul mîinii drepte la buze, în semn că îi încredințează un mare secret, șopti:

— E o bănuială a mea... e secretul meu; s-ar putea însă să greșesc și să-l supăr pe Sulla prin acest amestec în treburile lui, de aceea nu voi încredința nimănui secretul pînă ce presupunerile mele nu vor fi confirmate.

Pe măsură ce Metrobius dădea aceste explicații, pe fața Euthybidei apărură semnele unei tulburări adînci, de neînțeles pentru Metrobius.

— Nu-i așa, dragul meu Metrobius, că mie ai să-mi povestești totul acum? îl întrebă ea deodată, luîndu-i mîna și mîngîindu-l pe față. Poți oare să te îndoiești de mine?... Nu știi tu cît de serioasă sînt și cît sînt de deosebită de celelalte femei?... Nu mi-ai spus tu însuți, de multe ori, că aș fi putut fi al optulea înțelept al Greciei?... Îți jur pe Apollo Caldeanul, care mă ocrotește, că de la mine nu va afla nimeni ce-mi vei spune. Hai, vorbește! Hai, bunul meu Metrobius, spune-i Euthybidei tale. Am să-ți fiu nemărginit de recunoscătoare.

Ademenindu-l, mîngîindu-l și aruncîndu-i privirile cele mai fermecătoare și zîmbetele cele mai dulci, Euthybida birui rezistența bătrînului și scoase de la el tot ce voia să știe.

— E cu neputință să scape omul de tine pînă nu-ți îndeplinește dorința — spuse în cele din urmă Metrobius. Află atunci că bănuiesc, și am destule temeiuri pentru aceasta, că Spartacus e îndrăgostit de Valeria, și ea de el.

— Ah, jur pe făcliile Eryniilor răzbunătoare! E cu putință așa ceva? strigă Euthybida, strîngînd sălbatic pumnii și pălind brusc.

— Deși nu am dovezi... toate împrejurările mă fac să cred acest lucru. Bagă însă de seamă, nu sufla nimănui vreun cuvînt despre asta...

— Ah!... scrîșni Euthybida, căzînd pe gînduri și parcă vorbind cu sine însăși. Asta e pricina... Firește, nici că putea fi altceva. Doar o altă femeie... O alta... O alta!... strigă ea, cuprinsă de furie sălbatică. Iată, nenorocito, nebuno, frumoasa care te-a învins... iată cine te-a biruit!...

Își acoperi apoi fața cu mîinile și izbucni în hohote năvalnice de plîns.

E lesne de închipuit că Metrobius a fost uluit de aceste hohote de plîns și de aceste cuvinte fără șir care dezvăluiau taina inimii Euthybidei. Încîntătoarea Euthybida, după care suspinau cei mai nobili și mai bogați patricieni, Euthybida, care pînă atunci nu îndrăgise pe nimeni, clocotea de dragoste pătimașă pentru viteazul gladiator. Ea, care era obișnuită să-i disprețuiască pe adoratorii ei sus-puși, se vedea acum nesocotită de un gladiator de nimic.

Spre cinstea lui, Metrobius fu cuprins de un sentiment de adîncă simpatie pentru nefericita Euthybida ; se apropie de ea și încercă s-o mîngîie.

— Dar poate că... nu e adevărat... Poate că m-am înșelat... Poate că e numai o născocire a imaginației mele.

— Nu, nu ! N-ai greșit !... Nu, nu e o născocire... E adevărul adevărat, știu și simt că e așa — răspunse Euthybida, ștergîndu-și ochii înlăcrimați cu marginea pelerinei de purpură. Și după o clipă adăugă hotărît, cu voce surdă : Oricum, e bine că am aflat... Bine că mi-ai dezvăluit tu adevărul.

— Te implor însă... Nu mă trăda.

— Nu te teme, Metrobius, nu te teme, dimpotrivă. Am să-ți fiu recunoscătoare atît cît voi putea și, dacă ai să mă ajuți să-mi duc la îndeplinire planul pînă la capăt, vei vedea de cîtă generozitate e capabilă Euthybida. După o clipă de tăcere, reluă cu glas sacadat : Pleacă, pleacă neîntîrziat la Cumae... dar acum... chiar astăzi... urmărește-i pas cu pas, iscodește-le fiecare mișcare, fiecare răsuflare... Adu-mi o dovadă și o să răzbunăm pe loc și onoarea lui Sulla, și amorul meu propriu de femeie. Și pronunțînd aceste cuvinte, Euthybida, care de ciudă tremura din tot corpul, ieși fuga din cameră, strigîndu-i lui Metrobius, care sta buimăcit : Așteaptă puțin... Mă întorc îndată. Peste un minut se întoarse în exedră și, întinzîndu-i o pungă grea de piele, îi spuse : Ia această pungă, sînt o mie de aurei. Mituiește sclavii, ademenește sclavele, însă pune mîna pe o mărturie, ai înțeles... Și dacă mai ai nevoie de bani...

— O să-mi ajungă și aceștia...

— Bine ! Cheltuiește banii fără să-i precupețești, am să ți-i dau înapoi... Dar pleacă... Pornește chiar astăzi și să nu faci nici un popas pe drum... Intoarce-te cît mai repede cu dovezi.

Vorbind, Euthybida îl împingea afară din exedră.

Îl conduse spre vestibul, prin coridorul care se întindea de-a lungul camerei de primire, trecînd prin fața altarului consacrat larilor, prin fața bazinului în care se strîngea apa de ploaie și prin atrium. În vestibul, Euthybida se adresă sclavului care-i slujea de portar:

— Îl vezi pe omul acesta, Hermogene? Oricînd ar veni, să-l conduci neîntîrziat în camerele mele.

După ce îi ură drum bun lui Metrobius, Euthybida se întoarse grăbită în camera ei și se încuie acolo. Se plimbă în lungul și latul camerei vreme îndelungată. Chipul ei surexcitat, care din pricina privirilor cumplite, sticloase, ca de fiară turbată, avea o expresie sinistră, oglindea dorințele și sentimentele ce se perindau în sufletul ei. Apoi, izbucnind din nou în plîns, se aruncă pe pat și, mușcîndu-și brațele albe ca zăpada, bolborosi:

— Oh, Eumenidelor!... Îngăduiți-mi să mă răzbun și am să vă ridic un altar măreț!... Sînt însetată de răzbunare. Vreau răzbunare!... Răzbunare!...

Pentru a lămuri cauzele furiei sălbatice care o cuprinsese pe fermecătoarea Euthybida, vom istorisi în puține cuvinte întîmplările din cele două luni care au urmat zilei în care Valeria, biruită de pasiunea arzătoare ce pusese stăpînire pe ea, se dăruise lui Spartacus.

Pe lîngă bărbătească frumusețe a trupului său minunat proporționat, gladiatorul avea un chip nobil și atrăgător. Căutătura îi era blajină, avea un surîs plin de bunătate și ochi mari, albaștri, deosebit de expresivi. Nu era de mirare că Spartacus aprinsese în inima Valeriei o pasiune la fel de adîncă și puternică ca aceea care ardea în sufletul său. Descoperind în fiecare clipă noi virtuți și însușiri în sufletul ales al lui Spartacus, Valeria ajunse foarte curînd să fie cu totul subjugată de el. Nu numai că îl iubea nebunește, ci îl și respecta și îl admira, așa cum, cu cîteva luni mai înainte, crezuse că îl va putea respecta și admira pe Lucius Cornelius Sulla.

Fericirea lui Spartacus era nespusă. Însă în această beție a dragostei, în plenitudinea fericirii sale, în acest extaz suprem, devenise egoist, uitase cu desăvîrșire de tovarășii de suferință, uitase lanțurile care îl mai încătu-

sau pînă ieri, uitase sfînta cauză a libertății, pe care se jurase s-o ducă la izbîndă cu orice preț.

În timp ce se găsea în această stare sufletească și se socotea cel mai fericit om din lume, Spartacus primise din partea Euthybidei cîteva invitații. Îl poftea stăruitor să vină la ea, invocînd ca pretext unele chestiuni în legătură cu răscoala gladiatorilor. În cele din urmă, Spartacus făcu o vizită curtezanei.

Euthybida nu împlinise încă douăzeci și patru de ani. Era născută în împrejurimile Atenei. În anul 668 de la întemeierea Romei, adică cu opt ani înainte de evenimentele relatate aici, cînd, după un asediu prelungit, Sulla cucerise Atena, Euthybida, care avea paisprezece ani, fusese luată ca sclavă. Căzînd pe mîna unui patrician desfrînat și fiind invidioasă și orgolioasă din fire și înclinată spre rele, foarte curînd ea își pierdu, în beția voluptoaselor orgii, orice sentiment de cuviință.

Tînăra fată își recîștigase în scurt timp libertatea datorită dragostei ce i-o purta bătrînul depravat. Se obișnuise însă să trăiască numai în petreceri, și de aceea își alese ocupația dezonorantă de curtezană, dobîndind trecere și putere și agonisind bogăție. Natura nu o înzestrase numai cu o rară frumusețe, ci și cu o deosebită inteligență, pe care o folosea țesînd tot soiul de intrigi și uneltiri perfide.

După ce desfrînarea n-a mai avut pentru ea nici o taină, după ce s-a săturat de toate plăcerile și după ce a încercat toate viciile, începuse să fie dezgustată de viața ei destrăbălată. Și nimeri să-l vadă pentru întîia oară pe Spartacus, tocmai în această perioadă. Faptul că Spartacus îmbina o putere herculeană cu o neobișnuită frumusețe deșteptă în inima Euthybidei un capriciu, fruct al imaginației și poftelor ei aprinse. Că ar fi putut întîmpina cea mai mică rezistență în satisfacerea acestui capriciu, nici nu-i trecuse prin minte.

Încet, încet, pe nesimțite, acest capriciu crescuse și căpătase proporțiile unei adevărate pasiuni, care, din pricina viciilor Euthybidei, avea să se transforme într-o patimă sălbatică. Hotărîtoare a fost vizita pe care i-o făcuse Spartacus, păcălit de pretextul sub care fusese invitat. Euthybida a descoperit cu acest prilej zădărnicia tuturor mrejelor pe care le putea născoci mintea ei perversă și a

priceput că pe Spartacus nu era chip să-l ispitească cu nici un fel de momeli ; tot atunci se convinsese că avea în față pe singurul bărbat din lume care nu dorea dragostea ei.

Curînd după aceea, devenind instructorul gladiatorilor lui Sulla, Spartacus plecase la Cumae, în împrejurimile căreia se găsea minunata vilă a dictatorului. Sulla, cu toată familia și oamenii lui, era instalat acolo.

Adînc jignită în iubirea și în amorul ei propriu, Euthybida ghicise instinctiv că pe Spartacus nu l-ar fi putut opri de a se arunca în brațele ei nimic altceva decît o altă pasiune, o legătură cu altă femeie. Se străduise în toate chipurile să-l uite pe rudiar și să-i alunge amintirea, dar în zadar ! Așa e făcută inima omului, și așa a fost de cînd lumea ! Poftește ceea ce nu are și, cu cît sînt mai mari piedicile ce stau în calea îndeplinirii unei dorințe, cu atît mai mult stăruie ea în năzuința de a o satisface. Iată de ce Euthybida, care pînă atunci fusese atît de senină și fericită, se afla în cea mai dureroasă situație în care se poate afla un om care trăiește în mijlocul unor bogății și a unei fericiri de care e sătul.

Cititorii au văzut cu cîtă înflăcărare îmbrățișase Euthybida posibilitatea de a se răzbuna dintr-o singură lovitură atît pe cel pe care-l ura și-l iubea în același timp, cît și pe fericita ei rivală.

In vreme ce, zăvorîtă în cameră, Euthybida continua să-și descarce sufletul impur plîngînd, și în vreme ce Metrobius călare pe un cal bun gonea spre Cumae, întîmplări nu mai puțin însemnate aveau loc și în taverna Venerei Libitine.

Pe înserate, în ziua a șaptesprezecea înainte de Calendele lui Aprilie (16 martie) 676 [1], mai mulți gladiatori se aflau în taverna Lutatiei Chioara, ca să se ospăteze cu cîrnați și friptură de porc și să se cinstească cu vin de Velitrae și Tusculum.

Crixos, gladiatorul, originar din Gallia, care-i poftise la ospăț, ședea în capul mesei. Datorită forței și bărbăției sale, el se bucura de o binemeritată autoritate asupra tovarășilor lui și de încrederea și prețuirea lui Spartacus.

---

[1] 78 î.e.n. (n.r.)

Masa gladiatorilor era pusă în încăperea din fund a tavernei. Aci, gladiatorii se simțeau în largul lor și puteau vorbi nestingheriți despre treburile lor, cu atît mai mult cu cît în încăperea din față nu erau decît puțini mușterii. De altfel, puținii clienți care intrau în tavernă la acea oră beau la repezeală o cupă de vin de Tusculum și plecau mai departe.

După ce se așezase la masă cu tovarășii săi, Crixos băgă de seamă că într-un ungher al încăperii se afla o măsuță la care, judecînd după resturile de mîncare rămase, se vedea că cu cîteva clipe înainte șezuse cineva.

— Pentru numele Cybelei, maica zeilor, spune-mi tu, Lutatia — se adresă Crixos stăpînei, care trebăluia în jurul mesei lor — spune-mi, te rog, cine a mîncat la măsuța aceea ?

Lutatia se întoarse să se uite, apoi exclamă uimită :

— Da' unde o fi plecat ? Ia uită-te !... Și peste o clipă adăugă : Ah !... Ajută-mă, Juno Lucina [1]...

— Cînd ți-o făta pisica... — murmură unul din gladiatori.

— Hoțul, nu mi-a plătit ! Lutatia se repezi la măsuță.

Crixos întrebă din nou :

— Dar spune, cine e acela despre care tot vorbești ?

— Vai ! exclamă Chioara, ușurată. L-am învinovățit pe degeaba... Știam că-i om cinstit. Opt sesterți mi-a lăsat pe masă, atît cît făcea socoteala... Ba chiar mai mult decît făcea, cu patru ași și jumătate.

— Mînca-te-ar boala, hai spune odată !...

— Sărăcuțul — continua Lutatia, strîngînd de pe masă — și-a uitat tăblița cu însemnările și stylul.

— Scorpie bătrînă ! Mîncați-ar Proserpina limba, chiar astăzi, fiartă în oțet dulce ! Ai sau n-ai de gînd să ne spui cine a fost muștériul ăsta misterios — se răsti Crixos, scos din răbdări de trăncăneala Lutatiei.

— La ce vă trebuie numele lui... cerșetorilor ? Sînteți mai curioși ca muierile — răspunse Lutatia, supărată. Aici, la masa asta a mîncat un sabin, un negustor de grîne, venit la Roma după treburi. De cîteva zile vine regulat aici la ora asta.

---

[1] Juno Lucina — zeița nașterilor. (n.r.)

— Ia hai, arată-mi-o și mie — îi spuse Crixos, smulgînd din mîna Lutatiei tăblița mică de lemn acoperită cu ceară și stylul de os lăsat pe masă. Începu să citească însemnările negustorului.

Pe tăbliță erau într-adevăr însemnate diverse cantități de grîne cu prețurile respective și cu numele proprietarilor care primiseră, se vede, arvună de la negustor, deoarece în dreptul numelor lor erau trecute diferite cifre.

— Nu mă dumiresc însă cînd anume a plecat — urmă Lutatia Chioara. Aș fi putut să jur că era încă aici în clipa cînd ați intrat... A... înțeleg! Se vede că m-a strigat cînd eram ocupată cu gătitul cîrnaților pentru voi și, fiind foarte grăbit, a plecat... și, ca un om cinstit, a lăsat banii pe masă.

După ce căpătă înapoi stylul și tăblița cu însemnări, Lutatia se depărtă bodogănind:

— Dacă vine mîine... și-o să vină cu siguranță, am să-i dau înapoi toate astea.

Gladiatorii luară masa într-o tăcere aproape absolută și abia după un răstimp unul întrebă:

— Nici o veste despre soare[1], nu-i așa?

— E tot timpul acoperit de nori[2] — răspunse Crixos.

— Ciudat totuși — comentă încă unul.

— De neînțeles — șopti altul.

— Dar cu furnicile[3] ce mai e? întrebă un al treilea, adresîndu-se lui Crixos.

— Sporesc la număr și-și văd sîrguincios de treabă. Așteaptă venirea verii.

— O, de-ar veni mai degrabă vara[4] și de-ar străluci soarele cu toată puterea razelor lui, ca să se înveselească furnicile harnice și să ardă aripile viespilor perfide[5].

— Dar, spune-mi, Crixos, cam cîte stele se văd[6]?

— Pînă ieri, două mii două sute șaizeci.

— Și nu mai apar altele noi?

---

[1] Limbaj convențional folosit de gladiatori, ca să aibă posibilitatea să vorbească între ei fără teamă că vor fi înțeleși, atît în școlile de gladiatori, cît și în prezența oamenilor străini de cauza lor. Soarele este marele învățător, adică Spartacus. (n.a.)

[2] N-a trimis ordine și deocamdată păstrează tăcerea. (n.a.)

[3] Dar răsculații? (n.a.)

[4] Semnalul răscoalei. (n.a.)

[5] Romanii (n.a.)

[6] Numărul adepților. (n.a.)

— Ba au să apară mereu, pînă ce luminoasa boltă a cerului va străluci deasupra Universului, bătută cu miriade de stele.

— Ia seama la vîslă[1] — îi vesti unul din gladiatori, văzînd-o pe sclava etiopiană, care tocmai venea cu vinul.

După ce aceasta se depărtă, un alt gladiator, originar din Gallia, spuse într-o latinească stîlcită:

— La urma urmei, sîntem singuri aici și putem să vorbim în voie, fără să ne mai canonim cu limbajul ăsta păsăresc. Eu, care m-am alăturat abia de curînd, nici nu l-am învățat încă așa cum trebuie. Vă întreb deci deschis dacă numărul partizanilor noștri crește. Cînd putea-vom în sfîrșit să ne ridicăm, să pornim serios la luptă și să le arătăm îngîmfaților noștri stăpîni că sîntem deopotrivă de viteji ca ei, ba poate chiar mai ceva decît ei?

— Prea te grăbești, Brezovir — răspunse Crixos, zîmbind — prea te pripești și te înfierbînți. Numărul partizanilor Ligii crește din zi în zi, numărul apărătorilor cauzei noastre sfinte sporește ceas de ceas, clipă de clipă... Așa, de pildă, chiar astă-seară, la ora primei făclii, în pădurea consacrată zeiței Furrina, de cealaltă parte a podului Sublicius, între dealurile Aventin și Ianicul, încă unsprezece gladiatori, siguri, devotați și încercați, au să fie primiți cu ceremonia cuvenită ca membri ai Ligii.

— În pădurea zeiței Furrina — cuvîntă înflăcărat Brezovir — acolo unde prin frunzișul stejarilor mai geme încă spiritul nerăzbunat al lui Caius Gracchus, cu al cărui sînge nobil ura patricienilor a udat acest pămînt sacru și inviolabil, în această pădure trebuie să se strîngă laolaltă asupriții pentru a-și cîștiga libertatea.

— Eu, unul — se amestecă în vorbă un gladiator, samnit de origină — aștept cu nerăbdare ceasul cînd va izbucni răscoala, nu pentru că aș avea prea multă încredere în succesul ei, ci pentru că abia aștept să mă bat cu romanii, ca să răzbun samniții și marsii uciși în sacrul război civil.

— Păi eu, dacă n-aș fi crezut în victoria cauzei noastre drepte, bineînțeles că n-aș fi intrat în Liga asupriților.

— Eu însă am intrat în Ligă pentru că sînt osîndit la moarte și prefer să cad pe cîmpul de luptă, decît să pier în arena vreunui circ.

---

[1] Atențiune, vine cineva. (n.a.)

În clipa aceea, unuia din gladiatori îi căzu sabia jos. Se aplecă s-o ridice, dar deodată strigă :

— E cineva sub bancă !

I se păruse că zărește sub bancă un picior și marginea unei tunici verzi.

La strigătul gladiatorului, toți săriră alarmați. Crixos exclamă

— La seama la vîslă ! Brezovir și Torquatus să gonească gîngăniile [1], iar noi să prăjim peștele [2].

Cei doi gladiatori îndeplinirră porunca, postîndu-se lîngă ușă și discutînd nepăsători unul cu celălalt. Ceilalți ridicară într-o clipă banca și, ghemuit sub ea, descoperiră un bărbat cam de vreo treizeci de ani.

Înșfăcat de patru brațe vînjoase, acesta începu să cerșească îndurare.

— Taci — îi porunci Crixos, încet dar amenințător. Nici o mișcare, de vrei să nu mori. Și zece paloșe scînteietoare întăriră aceste cuvinte, arătînd iscoadei că, de ar încerca să scoată un sunet, într-o clipă ar fi trimis pe lumea cealaltă.

— A !... Tu ești negustorul de grîne, tu ești sabinul care lasă fără socoteală sesterții pe mese ? îl întrebă Crixos, cu o sumbră strălucire în ochii injectați.

— Credeți-mă, vitejilor, nu eu... încercă să se apere tînărul înghețat de frică, vorbind cu glas tărăgănat.

— Taci, fricosule ! îi reteză vorba un gladiator, lovindu-l zdravăn cu piciorul.

— Stai, Eumaclus — îl dojeni Crixos. Trebuie să-l lăsăm să vorbească, să ne spună pentru ce a venit aici și cine l-a trimis. Și, adresîndu-se așa-zisului negustor de grîne, adăugă imediat : Așadar, n-ai venit pentru afaceri de grîne, ci pentru a iscodi și a trăda...

— Să mă bată zeii atotputernici, dacă nu spun adevărul... Mi s-a încredințat... — reîncepu nenorocitul, cu voce șovăitoare și tremurată.

— Cine ești tu ?... Cine te-a trimis aici ?

— Cruțați-mi viața... și am să vă spun tot... dar îndurați-vă... fie-vă milă, lăsați-mi viața !

---

[1] Păziți intrarea ! (n.a.)

[2] Să punem mîna pe iscoadă ! (n.a.)

— Hotărîm noi asta mai pe urmă... deocamdată, vorbește.

— Mă numesc Silvius Cordenius Verres... Sînt grec... Am fost sclav... Acum sînt libert al lui Caius Verres.

— Aha! Atunci ai venit aici la porunca lui!

— Da, la porunca lui.

— Dar noi cu ce i-am greșit lui Caius Verres? Ce-l face să ne urmărească și să umble să ne denunțe? Dacă a căutat să descopere scopul adunărilor noastre secrete. avea, de bună seamă, gînd să ne denunțe Senatului.

— Nu știu! Despre asta... nu știu... — tăgădui libertul lui Caius Verres, cu același tremur în glas.

— Nu te mai preface, hai! Nu mai face pe prostul cu noi... Dacă ți-a încredințat o misiune atît de delicată și primejdioasă, înseamnă că Verres te-a crezut în stare s-o duci la bun sfîrșit. Spune-ne tot ce știi, și bagă bine de seamă că dacă ai să cauți să ascunzi ceva, nu te vom ierta.

Silvius Cordenius simțea că nu era de gluimit cu acești oameni și că se găsea numai la cîțiva pași de moarte. Atunci, așa cum omul care se înecă se prinde și de un pai, se hotărî să fie sincer pentru a-și salva viața.

Istorisi tot ce știa.

Cu prilejul ospățului din triclinium-ul lui Catilina, Caius Verres aflase că există o Ligă a gladiatorilor care pregătește o răscoală împotriva puterii romane. Nu-i veni însă a crede că acești oameni curajoși, care disprețuiau moartea, ar fi putut renunța atît de ușor la o acțiune de pe urma căreia, fără a avea ceva de pierdut, ar fi putut cîștiga totul. Nu dăduse crezare asigurării date de Spartacus în seara aceea, în trincliniuin-ul lui Catilina, că gladiatorii renunță definitiv la orice gînd de răscoală. Dimpotrivă, Caius Verres rămase cu convingerea că complotul continua să se întindă și să se întărească pe ascuns și că într-o bună zi, fără colaborarea patricienilor, gladiatorii aveau să înalțe singuri steagul răscoalei.

După ce chibzui îndelung ce să facă în această împrejurare, Caius Verres, om lacom de bani, care considera că pentru cîștig este bun și permis orice mijloc, se hotărî să pună la cale spionarea mișcării gladiatorilor, pentru ca, descoperind toate țițele complotului, să le denunțe Senatului. Nădăjduia că drept recompensă avea să obțină fie o

însemnată sumă de bani, fie numirea ca guvernator al unei provincii, unde, sub scutul legilor, să se poată îmbogăți jefuindu-i pe locuitori. Așa obișnuiau să facă questorii, pretorii și proconsulii romani, știind bine că plîngerile celor jefuiți nu erau niciodată luate în seamă de venalul Senat roman, totdeauna gata să primească mită.

Ca să-și ajungă ținta, Verres îi dăduse încă de o lună libertului său, Silvius Cordenius, sarcina de a-i spiona pe gladiatori pentru a le afla planurile.

De o lună, Cordenius frecventase stăruitor toate speluncile, lupanarele, tavernele și birturile din cartierele sărace ale Romei, care erau locurile de întîlnire preferate ale gladiatorilor. Trăgînd mereu cu urechea, el strînsese unele dovezi și, în cele din urmă, ajunsese la concluzia că, dacă într-adevăr exista un complot, căpetenia trebuia să fie Crixos. Începuse în consecință să-l urmărească pe Crixos. Deoarece aflase că Crixos este un obișnuit al tavernei Venerei Libitine, șase sau șapte zile în șir Silvius Cordenius vizitase regulat taverna, cîteodată chiar de două ori într-o zi. Prinsese de veste că în seara aceea avea să aibă loc o adunare a șefilor de grupe, la care urma să ia parte și Crixos, și se hotărîse să recurgă la o stratagemă, anume, ca în momentul cînd sosirea gladiatorilor va abate atenția lutatiei Chioara, să se ascundă sub bancă.

Cînd Silvius Cordenius isprăvi aceste mărturisiri făcute fragmentar și incoherent, Crixos, care-l urmărise atent, tăcu un răstimp, apoi spuse cu glas rar și liniștit:

— Știi că ești un ticălos fără pereche?

— Nu, nu mă socoti mai păcătos decît sînt, nobile Crixos, și...

— Nu, nu! Ești un ticălos mult mai mare decît pari la prima vedere. În ciuda mutrei tale de prostănac, ești rafinat și viclean, nu glumă.

— Dar nu v-am făcut nimic rău... N-am făcut decît să îndeplinesc porunca stăpînului meu... Aveți în vedere sinceritatea mea. Față de faptul că mă jur pe toți zeii Olympului și ai Infernului să nu suflu nimănui, nici lui Verres, nimic din cele aflate, cred că mă puteți cruța și că ați putea să mă lăsați să plec.

— Nu te pripi, bunul meu Silvius, mai vorbim noi despre asta — îi răspunse Crixos în bătaie de joc. Făcu

semn cîtorva gladiatori să se apropie și le spuse: Să ieșim afară o clipă. Ieși cel dintîi, strigînd celor care rămăseseră înăuntru: Păziți-l!... Nu-i faceți nici un rău.

Cîțiva gladiatori îl urmară afară din tavernă.

Se opriră pe ulicioară și se strînseră în jurul lui Crixos, care-i întrebă:

— Ce să facem cu acest ticălos?

— Auzi, mai e întrebare? exclamă Brezovir. Trebuie ucis ca un cîine turbat.

— A-l lăsa să plece — spuse un altul — sau a ne denunța singuri, ar fi tot una.

— Să-i lăsăm viața și să-l ținem prizonier undeva, ar fi periculos — observă al treilea.

— De altfel, unde l-am putea ascunde? adăugă al patrulea gladiator.

— Așadar, să-l ucidem? întrebă Crixos, cercetîndu-și din ochi tovarășii unul cîte unul.

— E noapte...

— Ulița e pustie...

— Să-l ducem în vîrful dealului, în celălalt capăt al uliței...

— Mors sua, vita nostra[1] — spuse Brezovir, cu accent barbar, pronunțînd aceste patru cuvinte latine, de parc-ar fi rostit o sentință.

— Da, nu se poate altfel — întări Crixos și, după ce făcu un pas spre intrarea tavernei, se opri și întrebă: Dar de ucis, cine are să-l ucidă?

Nu primi nici un răspuns. După o tăcere de cîteva clipe, unul dintre gladiatori mormăi:

— Să ucizi un om dezarmat care nu se poate apăra...

— Dacă ar avea măcar o sabie... — gîndi cu glas tare un altul.

— Aș lua sarcina asta asupra mea, numai de ar putea sau ar încerca măcar să se apere — adăugă Brezovir.

— Dar să nu ucizi un om dezarmat... — obiectă samnitul Torquatus.

— Sînteți viteji și nobili, și meritați să fiți liberi! exclamă Crixos, mișcat. Pentru binele obștesc e totuși necesar ca unul dintre noi să-și biruie dezgustul și să execute

---

[1] Moartea lui e viața noastră. (n.r.)

sentința pe care o pronunță, prin gura mea, tribunalul Ligii asupriților.

Toți plecară capul în semn de supunere.

— De altfel — urmă Crixos — ce, el a venit oare să se bată cu noi, cu arme egale, în luptă fățișă ? Nu e oare el o iscoadă ? De nu l-am fi descoperit în ascunzătoarea lui, peste două ceasuri ne-ar fi trădat. Mîine am fi fost zvîrliți cu toții în închisoarea Mamertină și, pînă în două zile, ne-ar fi răstignit pe cruce, pe cîmpul Sessorian...

— Așa e, așa e ! întăriră cîteva glasuri.

— De aceea, în numele tribunalului Ligii asupriților, ordon lui Brezovir și lui Torquatus să-l ucidă pe omul acesta.

Cei doi plecară capul, apoi, urmîndu-l pe Crixos, se întoarseră în tavernă.

Silvius Cordenius Verres continuase să dîrdîie de spaimă, așteptînd să i se hotărască soarta. Fiecare minut i se păruse un veac. Acum își ridică privirile îngrozite asupra lui Crixos și asupra tovarășilor săi și păli. Expresia lor nu prevestea nimic bun.

— Ei, ce... — se rugă el, cu lacrimi în glas — mă iertați ? Îmi dăruiți viața ?... Eu... în genunchi, smerit, vă conjur pe viața părinților voștri, a mamelor voastre, pe viața celor scumpi vouă...

— Crezi oare că mai avem mame și tați ? întrebă lugubru Brezovir, al cărui chip se posomorîse și devenise înfricoșător.

— Ne-a mai rămas, crezi, vreunul din cei care ne erau dragi ? adăugă alt gladiator, cu ochii aprinși de ură și setoși de răzbunare.

— Ridică-te, mișelule ! se răsti Torquatus.

— Tăcere ! strigă Crixos. Apoi, adresîndu-se libertului lui Caius Verres, îi spuse : Vei merge cu noi. La capătul acestei ulicioare ne vom sfătui și-ți vom hotărî soarta.

Făcu semn alor săi să-l scoată din tavernă pe Silvius Cordenius, căruia îi mai dăduse această ultimă rază de nădejde, ca nu cumva să trezească toată ulița cu vaietele lui. Apoi ieși urmat de gladiatorii care-l tîrau după ei pe libertul mai mult mort decît viu. Verres nu făcea nici o mișcare de împotrivire și nu scotea nici un cuvînt.

Un gladiator rămase în urmă pentru a plăti Lutatiei socoteala. În învălmășeăla celor douăzeci de gladiatori care

ieșeau, Lutatia nici nu-l mai putu zări pe negustorul ei de grîne. La ieșirea din tavernă, gladiatorii apucară la dreapta, pornind la deal pe ulicioara murdară și șerpuită care se termina tocmai lîngă zidul cetății. Ceva mai departe era un cîmp deschis. Ajungînd pe acest cîmp, gladiatorii se opriră. Silvius Cordenius se prăbuși în genunchi și începu să plîngă, cerșind îndurarea gladiatorilor.

Brezovir îl întrebă pe libert, care pierduse orice nădejde :

— Vrei, ticălosule, să înfrunți cu arme egale pe vreunul din noi ?

— O, fie-vă milă... Fie-vă milă... Vă cer îndurare în numele fiilor mei...

— Noi nu avem fii ! strigă un gladiator.

— Și sîntem osîndiți să nici nu avem vreodată ! urlă un altul.

— Altceva decît să te ascunzi și să iscodești nu știi ? se mînie Brezovir. Nu știi să lupți cinstit ?

— O, cruțați-mă !... Viața... vă conjur, cruțați-mi viața !

— Atunci — răcni Brezovir — în Infern cu tine, mișelule ! și înfipse pumnalul în pieptul libertului.

Și, după Brezovir, Torquatus samnitul îl mai lovi și el de două ori pe cel căzut, strigînd :

— Și cu tine o dată piară toți selavii mișei și necinstiți !

Îngrămădiți în jurul muribundului, gladiatorii întunecați la față și gînditori rămaseră parcă împietriți, urmărind în tăcere ultimele lui convulsiuni.

Ca să șteargă urmele de sînge înainte de a se închega, Brezovir și Torquatus înfipseră de cîteva ori pumnalele în pămînt, după care le puseră în teacă.

Apoi, gravi și tăcuți, cei douăzeci de gladiatori o apucară pe ulița pustie, îndreptîndu-se spre străzile mai animate ale Romei.

Într-o seară, opt zile după întîmplările ce s-au povestit mai sus, la ora primei făclii, intra în Roma, prin Poarta Capena, venind dinspre Via Appia, un călăreț înfășurat într-o pelerină care abia îl apăra de ploaia torențială care de cîteva ore inunda străzile Romei. Atît călărețul cît și calul său de rasă gîfîiau asudați și obosiți din cauza drumului lung și erau acoperiți de noroi din cap pînă în picioare.

In curînd, calul și călărețul ajunseră în Via Sacra și se opriră în fața locuinței Euthybidei. Călărețul descălecă, apucă ciocanul de bronz de la poartă și bătu cu putere de cîteva ori. Îi răspunse imediat lătratul cîinelui de pază, care nu lipsea din nici o casă romană.

Cîteva minute mai tîrziu, călărețul auzi pașii grăbiți ai portarului, care, alergînd să deschidă poarta, poruncea cîinelui să se astîmpere.

— Zeii să te aibă în pază, bunul meu Hermogen. Sînt eu, Metrobius, vin de la Cumae...

— Fii bine venit!...

— Sînt ud ca un pește... Jupiter, stăpînul ploilor, a vrut să facă haz, arătîndu-mi ce bine-i merg stăvilarele... Cheamă, te rog, pe careva dintre servitori și poruncește să adăpostească acest biet cal în grajdul hanului vecin și să-i dea puțin ovăz.

Portarul lipi degetul mijlociu al mîinii drepte de degetul cel mare și apoi îl pocni în palmă — acesta era semnul cu care se chemau sclavii. Luînd după aceea calul de căpăstru, îl pofti pe vizitator:

— Intră, Metrobius! Doar cunoști casa; ai s-o găsești lîngă galerie pe Aspasia, e una din sclavele stăpînei. Ea o va înștiința pe stăpînă de sosirea ta. De cal îngrijesc eu, am să fac cum ai poruncit.

Metrobius trecu pragul, ținîndu-se cu grijă să nu lunece, pentru că ar fi fost semn rău dacă ar fi lunecat. Intră în vestibul, unde, la lumina unei lămpi de bronz, atîrnată de tavan, citi pe pardoseala de mozaic inscripția obișnuită „Salve“ [1]. Dintr-o colivie agățată în perete, după obiceiul vremii, un papagal începu și el să repete acest salut, întîmpinînd primii pași ai oaspetelui.

După ce trecu prin vestibul și atrium, Metrobius ajunse în coridorul cel lung și porunci sclavei s-o înștiințeze pe Euthybida de sosirea sa.

Curtezana se afla în camera înmiresmată de parfumuri și împodobită cu mobilă scumpă, care îi servea drept cameră de primire în timpul iernii. Asculta declarațiile de dragoste ce i le făcea un tînăr, așezat la picioarele ei. Euthybida îl alinta, jucîndu-se cu mîna în părul lui moale și negru, iar

---

[1] Fii sănătos! (n.r.)

el, cu pîlpîiri pătimașe în priviri, îi vorbea despre sentimentele sale. Tînărul era Titus Lucretius Carus.

Pătruns încă din copilărie de învățătura lui Epicur, el înfăptuia în viață preceptele acestuia, ferindu-se să aspire la pasiuni intense și adînci:

„Dorinți care mocneau în el își ațîțau din nou văpaia,
Atunci cînd spre rîvnita țintă cumplite patimi îl mînau."

El căuta dragostea capricioasă și trecătoare:

...„săgețile iubirii noi să o alunge pe cea veche".

Aceste precepte nu l-au împiedicat însă să moară la patruzeci și patru de ani, sinucigîndu-se, după toate aparențele, din pricina unui amor neîmpărtășit și deznădăjduit.

Lucretius era un tînăr atrăgător, foarte talentat și bogat, care nu precupețea nimic cînd era vorba de plăcerile lui. Venea adesea să petreacă cîteva ceasuri în casa Euthybidei. Pe acest oaspete spiritual și plăcut, Euthybida îl primea cu mai multă amabilitate decît pe alții.

— Mă iubești, deci? insista șăgalnic curtezana, continuînd să se joace cu părul lui. Nu te-ai plictisit de mine?

— Nicidecum; te iubesc din ce în ce mai mult. Dragostea e singurul bun care, pe măsură ce îl dobîndești, nu-ți potolește focul inimii ci, dimpotrivă, îl ațină.

Se auzi un ciocănit ușor în ușă.

— Cine-i? întrebă Euthybida.

Cu glas scăzut, Aspasia anunță

— A sosit Metrobius de la Cumae...

— Ah! exclamă Euthybida, ridicîndu-se grăbit de pe pat, bucuroasă și cu fața îmbujorată. A sosit!... Condu-l în exedră... Vin imediat. Apoi, adresîndu-se lui Lucretius, stărui vorbind repede și întretăiat, dar cu accent rugător: Așteaptă-mă... Mă întorc îndată. Dacă veștile ce-mi aduce omul acesta sînt cele pe care le aștept cu nerăbdare de opt zile, și dacă răzbunîndu-mă cum doresc am să-mi astîmpăr astă-seară ura... voi fi voioasă, și din această voioșie o parte se va revărsa asupra ta.

După ce rosti aceste cuvinte, Euthybida, adînc tulburată, părăsi camera de primire, lăsîndu-l pe Lucretius într-o stare de uimire amestecată cu nemulțumire și curiozitate.

După ce clătină puțin din cap, acesta începu să se plimbe în sus și în jos prin cameră, adînc îngîndurat.

Afară se pornise furtună. Fulgerele, din ce în ce mai dese, umpleau camera cu reflexe sinistre, tunetele bubuiau asurzitor zguduind casa ; și în răstimpul dintre bubuiturile tunetului se auzea răpăitul neobișnuit de violent al grindinii și al ploii. Un vînt aprig de miazănoapte, dezlănțuit cu furie, sufla șuierînd strident pe la uși, pe la ferestre și prin toate crăpăturile.

Cu un zîmbet ușor ironic, tînărul murmură :

— Jupiter, zeul mulțimii, se delectează arătîndu-și puterea de distrugere.

După ce se mai plimbă încă un timp prin cameră, Lucretius se așează pe pat și, parcă dăruindu-se cu totul senzațiilor provocate de lupta elementelor dezlănțuite, luînd de pe un scrin mic și elegant o tabulă cerată, începu să scrie repede cu un bețișor de argint cu vîrful de fier.

Între timp, Euthybida trecuse în exedră, unde o aștepta Metrobius, care-și scosese pelerina și-i cerceta cu părere de rău găurile. Curtezana strigă sclavei, care dădea să iasă :

— Hai, întețește focul și scoate veșminte uscate de schimb pentru Metrobius al nostru, apoi pregătește în triclinium o cină bună. Pe urmă, întorcîndu-se repede către Metrobius, îl întrebă

— Ei, ce-ai făcut, dragul meu Metrobius ?... Mi-ai adus vești bune ?

— Da, vești bune de la Cumae, dar cît se poate de proaste din drum.

— Văd, văd bine, sărmanul meu Metrobius. Stai jos aci, mai aproape de foc — îl pofti ea, împingînd bancheta aproape de cămin — și spune-mi repede dacă ai pus mîna pe dovezile dorite.

— Aurul, cum știi și tu, prea frumoasă Euthybida, i-a deschis lui Jupiter porțile de bronz ale turnului Danaei...

— Nu mai trăncăni !... Te-a udat ploaia pînă la piele și tot nu ți-a trecut pofta de peroratii ?

— Cu bani am cumpărat o sclavă și, printr-o găurică făcută în ușă, l-am văzut de cîteva ori pe Spartacus intrînd în camera Valeriei pe la cîntatul cocoșilor.

— Ajutați-mă, o, zei ai Infernului ! strigă Euthybida, transfigurată de o bucurie sălbatică.

Ca o tigroaică înfuriată începu să-l scuture pe Metrobius și să-l întrebe, cu fața schimonosită, cu glasul întretăiat, sufocată :

— Și... în fiecare zi... așa... nerușinații necinstesc... nobilul nume... al lui Sulla ?

— În focul patimii lor, cred că n-au lăsat să treacă nici o zi, nici chiar zilele nefaste.

— O, ce zile negre vin acum pentru ei ! Capetele lor blestemate le voi hărăzi zeilor Infernului ! strigă Euthybida, triumfătoare. Făcu apoi o mișcare către ușă, se opri însă și, întorcîndu-se către Metrobius, adăugă : Schimbă-ți veșmintele, apoi poftește să iei o gustare și așteaptă-mă în triclinium.

Trecînd în încăperea rezervată oaspeților, ca să-și schimbe veșmintele ude, bătrînul comediant își zise : „Nu prea am chef să mă amestec într-o treabă care ar putea să iasă prost".

După ce îmbrăcă alte haine și intră în triclinium, unde-l aștepta o masă îmbelșugată și vin de Falern, bătrînul comediant se străduí să dea uitării blestemata călătorie ce făcuse și să gonească presentimentul că îl pîndește o mare și iminentă nenorocire.

Nici nu apucase să-și astîmpere foamea, și iată că își făcu apariția în triclinium Euthybida, palidă, dar calmă, ținînd în mînă un sul de papyrus de cea mai bună calitate. Sulul era învelit într-o foiță de pergament, împodobită pe dinafară cu roșu de miniu, avînd marginile îndoite și lipite cu ceară și purtînd, legată cu un șnur de in, pecetea inelului Euthybidei. Pecetea reprezenta chipul Venerei ieșind din spuma mării.

Metrobius, întrucîtva tulburat de apariția Euthybidei, întrebă :

— Da... prea frumoasă Euthybida, aș fi dorit... aș fi vrut... Cui îi este adresată scrisoarea ?

— Mai întrebi ?... Lui Lucius Cornelius Sulla.

— Ah, copila mea, jur pe masca zeului Momus că n-ar trebui să ne pripim cu hotărîrile noastre...

— Cu hotărîrile noastre ?... Dar ce amestec ai tu în treaba asta ?...

— Ajută-mă, prea bunule Jupiter !... Ce ne facem dacă Sulla are să se supere că ne amestecăm în treburile lui ?...

Dacă în loc să se mînie pe consoarta lui, o să se facă foc şi pară pe denunţător ?... Şi dacă, ceea ce ar fi mai rău, dar este cel mai probabil, Sulla are să se supere şi pe consoartă şi pe denunţător ?

— Dar pe mine asta ce mă priveşte ?

— Bine, dar... adică... uite... fetiţa mea... mînia lui Sulla, dacă pentru tine nu înseamnă nimic... pentru mine înseamnă foarte mult...

— Dar cui îi pasă de tine ?

— Mie, mie, prea frumoasă Euthybida, scumpă şi oamenilor şi zeilor, mie îmi pasă, deoarece mă iubesc tare mult pe mine însumi ! protestă Metrobius, cu căldură.

— Dar n-am pomenit numele tău de fel... şi, de toate cîte se pot întîmpla, tu ai să rămîi cu totul străin.

— Înţeleg... foarte bine... însă vezi tu, fetiţa mea, de mai bine de treizeci de ani sînt intim prieten cu Sulla.

— O, ştiu acest lucru... eşti chiar mai intim prieten cu el decît e compatibil cu bunul tău renume.

— Asta n-are nici o legătură... Eu cunosc fiara asta... adică omul ăsta... şi ştiu că în ciuda prieteniei ce ne leagă de atîţia ani, este perfect capabil să-mi sucească gîtul ca unui pui de găină... Şi sînt convins că, după ce-mi va suci gîtul, are să poruncească să fiu înmormîntat cu cea mai mare pompă, şi ca cincizeci de gladiatori să se lupte în jurul rugului meu. Dar dacă s-ar întîmpla una ca asta, din nefericire pentru mine, n-aş mai fi în stare să mă delectez la acest spectacol.

— Nu-ţi fie frică, nu-ţi fie frică — îl linişti Euthybida — no să ţi se întîmple nici o nenorocire.

Un sclav gata de călătorie intră în clipa aceea în triclinium.

— Ţine bine minte instrucţiunile mele, Demofil, şi nu te opri nicăieri pînă la Cumae.

Sclavul luă papyrusul din mîna Euthybidei, îl strecură între tunică şi cămaşă şi, după ce-l legă cu o sfoară în jurul mijlocului, făcu o plecăciune în faţa stăpînei sale, se înfăşură în pelerină şi ieşi.

Metrobius începu iarăşi să vorbească despre temerile sale. Euthybida căuta să-l liniştească. După ce-i făgădui că are să stea de vorbă cu el a doua zi, ea părăsi triclinium-ul şi se întoarse în camera de primire. Acolo, ţinînd în mînă

tabula cerată, Lucretius se pregătea să recitească cele scrise.

— Iartă-mă, am fost nevoită să te las singur mai mult decît aș fi vrut... Dar văd că nu ți-ai pierdut timpul. Citește-mi aceste versuri, imaginația ta nu se poate exprima decît în versuri... și numai în versuri minunate.

— Aceste versuri mi le-ai inspirat tu și furtuna care bîntuie afară. De aceea trebuie să ți le citesc... Furtunii le voi citi în drum spre casă.

Al mărilor vînt furios lovește năvalnic talazul,
Și năruie grele corăbii, și norii de plumb îi alungă,
Vîrtejuri pe cîmp el rotește în goană nebună, urcînd,
Și trunchiuri puternice frînge, și culmi ne-ntinate răzbate.
Iar norii se sparg din senin, îi smulge cel vifor prădalnic,
Cu vuiet turbat amenință cotropitoarea-i năvală;
Dar poate că vîntu-i făptură, de noi niciodată văzută.
Intinderi și ape ridică, cu mare și groaznică zarvă,
Iar norii se sparg din senin, îi smulge cel vifor prădalnic,
Și mătură totul în cale neostoitul puhoi.
Așa ne apare că-i apa, deși din fire-i domoală...
Cînd iată, e fluviu puternic, umflat de năvalnice ploi,
Și-i nestăvilită vîltoare, ce din înalt se prăvale
Purtînd ale codrilor ramuri, mînînd și vînjoșii copaci.
Nu-s punți să înfrunte ăst iureș. Gonesc tulburate puhoaie
Și zdruncină poduri din bîrne, spulberînd ale lor temelii.
Apoi în muget sălbatic de ape ce-și duc pustiirea
Pornesc bolovanii la vale. Căci stavilă nu-i nicăieri.
Și vezi, la fel e furtuna. Pornește-n cumplita ei goană
Și iară și iar biciuiește. Cumplit volburoasa-i suflare
Totul cuprinde și poartă departe-n năprasnic vîrtej.

Euthybida era, după cum am mai spus, grecoaică și nu putea să nu se entuziasmeze de vigoarea și eleganța acestor versuri, mai ales că limba latină era încă săracă și, cu excepția lui Ennius, Plautus, Lucilius și Terentius, nu avea poeți renumiți.

În cuvinte pline de avînt, Euthybida îi împărtăși lui Lucretius admirația ei. Ridicîndu-se pentru a-și lua rămas bun, poetul îi răspunse zîmbind

— Pentru încîntarea ce ai resimțit-o, te rog să-mi dăruiești această tabulă cerată, pe care o iau cu mine...

— Te rog însă să mi-o aduci înapoi îndată ce vei fi copiat versurile pe papyrus.

După plecarea lui Lucretius, Euthybida, însoțită de Aspasia, se retrase în camera ei de culcare, dorind să chib-

zuiască asupra celor puse la cale și să guste voluptatea răzbunării. Spre marea ei uimire, plăcerea răzbunării, pe care o dorise cu atîta patimă, se dovedi a-i fi mai puțin dulce decît se așteptase ; i se părea de neînțeles de ce simțea o satisfacție atît de slabă.

Cumpăni asupra celor ce scrisese și asupra urmărilor probabile ale scrisorii ei. Cine știe, poate că, în turbarea lui, Sulla reușea să-și stăpînească mînia pînă noaptea tîrziu, cînd avea să-i pîndească și să-i prindă îmbrățișați, după care urma să-i dea morții pe amîndoi.

Gîndul că în curînd avea să primească vestea că Valeria, matroana îngîmfată și sigură de ea, care o privea de sus, deși ea însăși nu era tocmai nepătată, murise acoperită de rușine, gîndul că avea să audă de moartea acestei femei ipocrite și mîndre îi umplea inima de bucurie și-i alina chinurile geloziei, care continuau s-o tortureze.

Altele erau însă sentimentele Euthybidei în privința lui Spartacus. Se ostenea să-l dezvinovățească și să-l scuze, și i se părea că bietul trac era mult mai puțin vinovat decît Valeria. Spartacus nu era de fapt decît un sărman rudiar pe care soția lui Sulla, chiar de ar fi fost și slută, era firesc să-l fascineze mai mult chiar decît o zeiță. Valeria, această femeie depravată, îl atița probabil cu mîngîieri, îl fermeca și îl ispitea în așa fel, că bietul de el nu mai putea să-i reziste... Chiar așa s-o fi întîmplat în realitate. Altfel cum ar fi putut cuteza un gladiator oarecare să-și ridice privirea obraznică pînă la soția lui Sulla ? Afară de asta, o dată ce cucerise dragostea unei femei ca Valeria, era firesc ca sărmanul Spartacus să fie atît de copleșit, încît nici să nu mai poată visa la dragostea alteia. De aceea începu să i se pară Euthybidei că pentru Spartacus moartea ar fi o pedeapsă nemeritată.

Frămîntată de sentimente atît de diferite și contradictorii, Euthybida nu putea să adoarmă și se întorcea cînd pe o parte, cînd pe alta. Totuși ațipise cîte puțin, istovită de oboseală.

Deodată, Euthybida sări jos din pat, cu un urlet de groază, și, plină de mîhnire, strigă sacadat :

— Nu... nu, Spartacus, eu n-am să te ucid !... Ea te omoară... Tu n-ai să mori însă !

Era cutremurată de visul care, într-un răstimp de somnolență, se înfiripase în jurul gîndului ce pusese stăpînire pe conștiința ei. În vis îi apăruse chipul lui Spartacus în agonie, care îi cerea îndurare.

Sări jos din pat, își aruncă pe umeri o pelerină mare, albă, și o strigă pe Aspasia, căreia îi porunci să-l trezească îndată pe Metrobius.

Nu vom descrie eforturile depuse de Euthybida pentru a-l convinge pe comediant că era neapărat necesar să pornească imediat, să-l ajungă pe Demofil din urmă și să împiedice astfel ca scrisoarea pe care o trimisese cu trei ceasuri mai înainte să ajungă în mîinile lui Sulla.

Ostenit de călătoria din ajun, Metrobius dormea un somn adînc, atît din cauza cantității de vin ce băuse, cît și din cauza căldurii plăpumilor de puf. Ca să-l gătească de drum au fost necesare mai bine de două ceasuri și a trebuit pusă în mișcare toată arta și toate farmecele Euthybidei.

— Demofil are un avans de cinci ceasuri asupra ta — îi spuse Euthybida comediantului. Pentru a-l ajunge trebuie nu să gonești, trebuie să zbori cu calul tău...

— Da, dacă armăsarul meu ar fi Pegas, cu siguranță că l-aș face să zboare...

— La urma urmei va fi mai bine și pentru tine...

Cîteva minute mai tîrziu, cîțiva dintre fiii lui Quirinus fură treziți din somn de tropotul unui cal care gonea în galop turbat. După ce urmăriră un timp tropotul care se depărta, se înveliră mai bine în plăpumile lor și, răsfățîndu-se la căldură, se simțeau parcă și mai bine la gîndul că la acea oră din noapte mulți nenorociți se mai aflau sub cerul liber, în cîmp sau la drum, înfruntînd sălbaticele rafale ale vîntului care șuiera ascuțit.

Capitolul VII

CUM MOARTEA A LUAT-O ÎNAINTEA LUI DEMOFIL ȘI METROBIUS

Călătorul care, părăsind Roma prin Porta Capena, urmînd Via Appia, și după ce ajungea la Capua cotea spre Cumae, avea în față o priveliște de o frumusețe încîntătoare. Privirea lui cuprindea dealuri acoperite cu păduri de măslini și portocali în floare, cu livezi și cu vii, precum și cîmpii încărcate de rod auriu și lunci verzi, fragede, pe care pășteau numeroase cirezi de vaci și turme de oi. Dincolo de aceste pajiști înmiresmate era litoralul, de-a lungul căruia se întindeau, semănate ca prin farmec, la mici intervale, Liternum, Misenum, Cumae, Baiae, Puteoli, Neapolis, Herculaneum și Pompei, temple și vile mărețe, terme minunate, pădurici încîntătoare, numeroase sate și lacuri. Mai încolo, marea liniștită și albastră se răsfăța între malurile care parcă o îmbrățișau drăgăstos. În sfîrșit, în depărtare, pe mare se vedea o salbă de insulițe fermecătoare : Ischia, Procida, Nisida și Capri, care erau împodobite cu terme și vile și aveau o vegetație îmbelșugată. Această feerică panoramă era luminată de un soare strălucitor și mîngîiată de suflul unei adieri blînde și călduțe.

Nu e de mirare că pe acea vreme această priveliște încîntătoare dăduse naștere credinței că aci îi așteptă pe morți Charon, luntrașul, cu barca lui, pentru a-i duce din lumea aceasta spre cîmpiile Elysee.

Cumae era situat, parte pe cele două versante dinspre mare ale unei coline, unul alungit și altul cu pantă dulce, parte în șesul de pe malul mării. Era un oraș bogat și foarte populat și una din localitățile cele mai frecventate. Aici veneau în timpul sezonului de băi numeroși patricieni romani. Iar cei care aveau vilele pe litoral veneau bucuroși să-și petreacă aici și o parte din toamnă și din primăvară.

Cumae oferea tot confortul și toate distracțiile pe care le putea oferi Roma pe vremea aceea bogătașilor și oame-

nilor celor mai de vază. Erau la Cumae și porticuri, și basilici, și foruri, și circuri, și un grandios amfiteatru, ale cărui ruine se păstrează pînă în ziua de azi, iar sus pe colină, pe Acropole, se ridica un splendid templu închinat zeului Apollon, unul din cele mai frumoase și mai bogate temple din întreaga Italie.

Nu departe de Cumae, sus, pe un deal frumos, de unde se vedea tot malul mării și golful, era așezată luxoasa și monumentala vilă a lui Lucius Cornelius Sulla.

Tot ce putuse născoci ambiția, originalitatea și fantezia bogată a lui Sulla fusese îngrămădit în această vilă. Vila se întindea pînă la marginea mării, unde Sulla poruncise să se zidească un bazin special pentru creșterea peștilor, care erau îngrijiți cu deosebită atenție.

Locuința propriu-zisă se putea compara cu cele mai somptuoase case din Roma.

Clădirea termelor, care era în întregime îmbrăcată în marmură, avea cincizeci de compartimente pentru băi calde, călduțe și reci. În jurul vilei se aflau sere cu flori, pavilioane pentru păsări și crînguri împrejmuite cu garduri vii, unde trăiau în libertate cerbi și căprioare, vulpi și vînat de tot soiul.

Cu două luni mai înainte de evenimentele descrise aici, fiorosul și atotputernicul dictator al Romei se retrăsese în locul acesta încîntător, dorind să trăiască izolat și liniștit ca un cetățean oarecare.

Aici își petrecea zilele cugetînd și scriind „Comentariile" sale, pe care avea să le dedice bunului și bogatului său prieten Lucius Licinius Lucullus, care în acel timp conducea vitejește războiul împotriva lui Mithridate. Faima acestui Lucullus a ajuns pînă în zilele noastre, deși nu era atît de renumit pentru vitejiile și izbînzile sale, cît pentru imensele sale bogății și pentru luxul rafinat cu care se înconjura.

Sulla își petrecea nopțile la vila sa, în orgii gălăgioase și destrăbălate, și razele soarelui de dimineață îl găseau întins pe patul de ospăț, beat și somnoros, înconjurat de mulțimea mimilor, bufonilor și comedianților, care erau tovarășii săi obișnuiți de petrecere.

La trei zile după întîmplările povestite la sfîrșitul capitolului precedent, Sulla porunci să se pregătească un

ospăț nocturn în triclinium-ul dedicat lui Apollo din Delphi, care era cel mai mare și mai fastuos din cele patru triclinii ale uriașului său palat de marmură.

Aici, în triclinium-ul lui Apollo, la lumina făcliilor ce ardeau în toate colțurile, în atmosfera parfumată de mireasma florilor, în mijlocul ispititoarelor dansatoare pe jumătate goale, care surîdeau voluptos, și în sunetul voios al flautelor, lyrelor și țiterelor, ospățul degeneră repede într-o orgie dintre cele mai desfrînate.

In vasta sală a triclinium-ului, în jurul mesei, erau nouă paturi de ospăț, pe care ședeau, sprijiniți în coate, douăzeci și șase de invitați. Un singur loc era neocupat, locul lui Metrobius, favoritul lui Sulla, care lipsea.

Îmbrăcat în veșminte de ospăț, albe ca zăpada, și încununat cu trandafiri, fostul dictator ocupa locul din mijloc pe patul așezat în capul mesei, avînd alături pe cel mai bun prieten al său, pe actorul Quintus Roscius, care era regele ospățului.

Rîsul vesel, expansivitatea și mai ales frecvența libațiunilor pe care le făcea păreau să indice că Sulla petrece din toată inima și nici o grijă nu-i chinuie sufletul.

Observîndu-l însă mai cu luare-aminte, s-ar fi putut vedea cu ușurință că de patru luni de zile Sulla îmbătrînise, slăbise și devenise încă și mai respingător. Abcesele sîngerînde ce-i acopereau fața se înmulțiseră; părul îi albise de tot; tristețea, slăbiciunea și suferința care se oglindeau în toată făptura lui erau rezultatul insomniilor la care era condamnat de cumplita boală ce-l mistuia.

Pătrunzătorii lui ochi albaștri-cenușii mai reflectau totuși vigoare și energie. Încordîndu-și voința, Sulla se străduia să ascundă celor din jur chinurile insuportabile care-l torturau. Uneori, mai ales în timpul orgiilor, izbutea să pară ca și cum ar fi uitat de boală.

— Hai, povestește, Pontianus — insistă Sulla, adresîndu-se unui patrician din Cumae — povestește ce-a spus Granius.

— Dar n-am auzit ce a spus Granius — încercă să se eschiveze patricianul, fîstîcindu-se și pălind subit.

— Am ureche fină, știi bine, Pontianus — îi reproșă Sulla, cu glas liniștit, însă cu sprîncenele încruntate amenințător. Am auzit tot ce i-ai spus lui Aelius Lupercus.

— Nu, nu — ripostă stînjenit Pontianus — crede-mă... norocosule și atotputernicule dictator.

— I-ai spus totuși aceste cuvinte: „Cînd i s-a cerut să plătească o amendă aplicată de Sulla, Granius, edilul în funcțiune la Cumae, a refuzat spunînd că...“ Ajuns aici, ți-ai ridicat privirea spre mine și, observînd că te-am auzit, te-ai întrerupt. Te rog acum să-mi repeți exact, cuvînt cu cuvînt, ce a spus Granius.

— Dar dă-mi voie, o, Sulla, tu cel mai mare dintre romani...

— N-am nevoie de laudele tale! exclamă Sulla, înălțîndu-se puțin pe patul său de ospăț și bătînd energic cu pumnul în masă. Lingușitor ticălos! Lauda mi-am scris-o singur în analele consulare cu faptele mele eroice și cu triumfurile mele. N-am nevoie să mi le repeți tu, coțofană limbută ce ești! Ce-a spus Granius, asta doresc să știu, și tu să-mi repeți ce a spus. De nu, jur pe harpa divinului Apollo, protectorul meu, pe viața lui Lucius Cornelius Sulla, că ai să-mi îngrași grădina de zarzavaturi cu hoitul tău.

Invocînd numele lui Apollo, pe care și-l alesese ca protector cu mulți ani în urmă, Sulla strînse cu mîna dreaptă o mică statuetă de aur a lui Apollo, pe care o adusese din templul de la Delphi. Purta aproape totdeauna această statuetă la gît, atîrnată de un lanț de aur lucrat cu măiestrie.

Auzind acest jurămînt solemn, cei prezenți, care-l cunoșteau bine pe Sulla, păliră și se uitară unul la altul speriați. Muzica și dansurile încetară, și în locul zgomotului și veseliei de pînă atunci se lăsă o tăcere mormîntală.

Bîlbîindu-se de frică, nefericitul Pontianus mărturisi imediat:

— Granius a spus: „Nu plătesc acum, pentru că Sulla are să se prăpădească curînd și voi fi scutit de plată“.

— Aha!... răcni Sulla, a cărui față surescitată și congestionată devenise dintr-o dată albă de mînie. Aha!... Granius așteaptă cu nerăbdare moartea mea?... Bravo, Granius!... Așa și-a făcut el socoteala... Sulla tremura, căutînd să-și stăpînească furia care scînteia în ochii lui... E clarvăzător! Toate le prevede!...

Se întrerupse o clipă și, după ce pocni din degete, strigă :

— Chrysogonos ! Apoi, cu o voce înfricoșătoare, adăugă : Vom vedea dacă nu se înșală cumva în socotelile sale.

Chrysogonos, libertul și confidentul lui Sulla, se apropie de fostul dictator, care îi șopti o poruncă. Chrysogonos îi răspunse plecînd capul și se îndreptă spre ușă. Sulla strigă după el

— Mîine ! Apoi, întorcîndu-se vesel către oaspeți și ridicîndu-și cupa plină cu Falern, exclamă : Ei !... Ce-i cu voi ? Ce-ați amuțit și ați adormit așa ?... Pe toți zeii Olympului, oi fricoase ce sînteți, s-ar zice că asistați la ospățul meu de înmormîntare.

— Să ne ferească zeii de asemenea gînduri !

— Noroc să-ți dea Jupiter, și Apollo să te aibă în paza lui !

— Să trăiești ani mulți, atotputernice Sulla ! strigără în cor numeroși oaspeți, ridicîndu-și cupele pline cu Falern spumos.

— Să bem pentru sănătatea și gloria lui Lucius Cornelius Sulla Felix ! exclamă Quintus Roscius, cu vocea lui clară și sonoră, ridicînd cupa.

Însușindu-și urarea lui Roscius, toți cei prezenți goliră cupele. Sulla, descrețindu-se la față, îi mulțumi lui Roscius, îmbrățișîndu-l, apoi strigă muzicanților și comedianților :

— Ce păziți voi acolo, măscăricilor ?... De nimic nu sînteți buni, decît să-mi beți vinul de Falern... Dar-ar somnul veșnic peste voi, netrebnici blestemați !

Nici nu contenise bine Sulla cu înjurăturile — Sulla vorbea aproape totdeauna grosolan — că muzicanții și prinseră a cînta și, împreună cu comedianții și dansatoarele, începură un dans în care mișcările comice se împleteau cu gesturile obscene.

După încheierea dansului, sclavii aduseră un vultur cu pene cu tot, de parcă ar fi fost viu, și-l așezară pe masa din mijloc, în dreptul căreia erau culcați Sulla și Roscius. În ciocul vulturului era prinsă o cunună de lauri cu panglică purpurie, pe care erau înscrise cu litere de aur următoarele cuvinte : „Sullae Felici, Epaphrodito", adică : „Lui

Sulla cel norocos, favoritul Venerei". Porecla de „Epaphrodit" era una din cele mai plăcute urechilor lui Sulla.

Salutat de oaspeți cu ropote de aplauze, Roscius scoase cununa din ciocul vulturului și o întinse Attiliei Iuventina, o frumoasă libertă a lui Sulla, care ședea alături de acesta. Împreună cu cîteva femei din Cumae, și ele culcate pe paturile de ospăț, alături de invitați, Attilia Iuventina constituia una din principalele atracții ale petrecerii.

Attilia Iuventina așeză această cunună de lauri peste cununa de trandafiri care împodobea fruntea lui Sulla, proclamînd cu glas suav :

— Ție, favorit al zeilor, ție, imperator invincibil, îți este hărăzită de admirația lumii întregi această cunună de lauri.

Sulla spintecă cu cuțitul pieptul și pîntecele vulturului, în care găsi o mulțime de ouă, pe care le împărți invitaților. Înăuntru fiecărui ou se afla, într-un sos galben, piperat, cîte un sitar fript.

Ceva mai tîrziu se aduse la masă o tortă enormă, a cărei glazură, din unt și miere, imita cu o precizie uimitoare coloanele dispuse simetric, în cerc, ale unui templu. În clipa cînd torta fu tăiată, un stol de vrăbii, care număra atîtea vrăbii cîți invitați erau, își luă zborul din interiorul tortei. Fiecare vrabie purta o panglicuță în jurul gîtului și de panglicuță atîrna un dar cu numele invitatului căruia îi era destinat.

Această surpriză pregătită de iscusitul bucătar al lui Sulla fu întîmpinată cu aplauze și rîsete. Zgomotul, țipetele și larma provocate de urmărirea vrăbiilor care zadarnic căutau o ieșire din triclinium se prelungiră multă vreme. Desprinzîndu-se pentru o clipă din dezmierdările Iuventinei, Sulla puse capăt tărăboiului, strigînd

— Ei !... Astă-seară sînt bine dispus și vreau să vă ofer vouă și mie un spectacol cum nu se vede prea des la petreceri... Ascultați... scumpii mei prieteni... Ați vrea să asistați la o luptă de gladiatori chiar aici ?

— Da, da, desigur ! răspunseră în cor cincizeci de voci, deoarece nu numai oaspeții, ci și țiterașii și dansatoarele aveau mare slăbiciune pentru luptele de gladiatori. Entuziasmați, țiterașii și dansatoarele răspunseră și ei „da", uitînd că nu lor le era adresată întrebarea.

— Da, da, vrem gladiatori !... Gladiatori !... Trăiască Sulla... Sulla cel mărinimos !

Scurt timp după aceea își făcură apariția în sală zece gladiatori. Cinci erau în costum trac, iar ceilalți cinci în costum samnit.

— Dar Spartacus unde e? întrebă Sulla pe Chrysogonos.

— N-a fost găsit la școală ; se vede că e la sora lui.

Tocmai în acea clipă Spartacus intră în triclinium. Gifiia. După ce respiră adînc, duse mîna la gură, salutîndu-l pe Sulla și pe oaspeții săi.

— Spartacus, vreau să mă conving de iscusința ta ca instructor de scrimă — îi spuse Sulla rudiarului. O să vedem acum ce i-ai învățat și ce știu elevii tăi.

— Nu sînt decît două luni de cînd iau lecții de scrimă. Încă n-au avut vreme să-și însușească mare lucru.

— O să vedem, o să vedem ! îi curmă vorba Sulla. Adresîndu-se apoi oaspeților, adăugă : Oferindu-vă o luptă de gladiatori în timpul petrecerii, eu nici nu calc obiceiurile noastre, nici nu creez obiceiuri noi, nu fac decît să împrospătez un obicei pe care, o, fii ai Cumaei, strămoșii voștri, primii locuitori ai acestei provincii, locuitorii Campaniei, l-au practicat pînă acum două secole.

Inima lui Spartacus începu să clocotească de mînie, înțelegînd ratînamentul, cruzimea premeditată și setea nebunească de sînge pe care Sulla le dădea în vileag cu atîta cinism și cu o liniște atît de bestială. Se cutremura la gîndul că zece nefericiți tineri, născuți cetățeni liberi ai unor țări libere, erau osîndiți să se bată între ei, fără a nutri vreo vrăjmășie unul față de celălalt, și să piară în chip rușinos, mult înainte de sorocul firesc, și asta nu prin hotărîrea majorității, ci datorită capriciului unui singur om.

Afară de aceste motive generale ce-l indignau, mai era și un motiv personal care sporea în acea clipă mînia rudiarului, și anume faptul că, sub ochii lui, Artorix, un tînăr gall de o rară fumusețe, la care ținea foarte mult, se găsea în primejdie de moarte.

Aliniindu-i pe luptători, Spartacus îl întrebă încet de tot pe Artorix :

— Dar tu de ce-ai venit ?

Artorix îi răspunse în șoaptă :

— Mai de mult am întrebat zarurile cine dintre noi are dreptul să meargă ultimul la moarte. Am pierdut. Soarta vrea ca să fiu unul dintre primii zece gladiatori ai lui Sulla care trebuie să se lupte între ei.

Spartacus nu-i răspunse nimic, dar după o scurtă pauză se adresă lui Sulla

— Îngăduie-mi, prea mărinimosule Sulla, să trimit la școală după un alt gladiator pentru a-l pune în locul acestuia, care... — spuse el, arătîndu-l pe Artorix.

— Dar acesta de ce nu poate lupta? întrebă fostul dictator.

— Pentru că e cu mult mai puternic decît ceilalți. Cu el, tabăra tracilor, în rîndurile căreia ar urma să se lupte el, ar fi nemăsurat mai puternică decît cealaltă...

— Pentru atîta lucru vrei să ne faci să mai așteptăm? Lasă-l și pe viteazul acesta să se lupte. Nu mai vrem să așteptăm și... cu atît mai rău pentru samniți!.

În mijlocul nerăbdării care cuprinsese pe cei prezenți, însuși Sulla dădu semnalul pentru începerea luptei.

Lupta nu dură mult: după douăzeci de minute, un trac și doi samniți fuseseră uciși și alți doi samniți, grav răniți, zăceau pe podea și-l implorau pe Sulla să le lase viața; în cele din urmă, acesta le dărui viața.

Singurul samnit rămas în luptă se apăra cu îndărătnicie de atacurile celor patru traci; era însă rănit în mai multe locuri și, din pricina sîngelui răspîndit pe pardoseala de mozaic, alunecă și căzu. Cu ochii înlăcrimați, Artorix, care era prieten cu bietul samnit, îl străpunse cu sabia, ca să-l scape de o chinuitoare agonie.

Triclinium-ul se cutremură de ropotele aplauzelor unanime.

Sulla întrerupse aplauzele, strigînd cu vocea răgușită de băutură:

— Ascultă, Spartacus, tu care ești cel mai puternic, hai ridică scutul unuia dintre cei căzuți în luptă, apucă paloșul tracului ucis și arată-ți puterea luptînd tu singur împotriva celor patru traci rămași în viață!

Propunerea lui Sulla fu salutată cu o gălăgioasă aprobare. Sărmanul rudiar rămase buimăcit, de parcă l-ar fi izbit cineva cu o măciucă în cap.

Credea că-l înșela auzul sau că și-a pierdut mintea. Cu fața albă ca varul, încremeni privindu-l fix pe Sulla.

Băgînd de seamă extraordinara tulburare de care fusese cuprins Spartacus, Artorix îi șopti

— Curaj !...

La acest îndemn, rudiarul tresări, privi în jur și apoi, întorcîndu-se iar către Sulla, îi spuse

— Prea măritule și norocosule dictator... fie-mi îngăduit să-ți aduc aminte că nu mai sînt gladiator : că sînt rudiar și liber, și că în casa ta nu am alte îndatoriri decît acelea de lanist al gladiatorilor tăi.

— Ha !... Ha !... Ha !... hohoti batjocoritor Sulla, care era beat. Asta-mi ești, prea viteazule Spartacus ? Frică ți-e de moarte, frică !... Neam mîrșav de gladiatori !... Și după o pauză de o clipă mai adăugă : Jur pe măciuca lui Hercule cel victorios c-ai să lupți totuși — și, bătînd cu pumnul în masă, urmă poruncitor : Cine ți-a dăruit viața și libertatea, barbar fricos ?... Oare nu Sulla ți le-a dăruit ?... Ei, acum Sulla îți poruncește să lupți... Și vei lupta !... Jur pe toți zeii Olympului... că ai să lupți !

De cîteva ori, în aceste clipe, Spartacus simți ispita să ia sabia unuia dintre gladiatorii uciși și, ca fulgerul, să se năpustească asupra lui Sulla cu sălbăticia tigrului și să-l taie în bucăți. Și de fiecare dată nu izbutise să se stăpînească decît cu greu, ca prin minune.

In cele din urmă, acționînd ca un automat, aproape fără a-și da seama ce face, scoase un sunet asemănător răcnetului unei fiare, ridică un scut, puse mîna pe o sabie și, cu glasul tremurînd de mînie, strigă :

— Nu sînt nici laș, nici barbar, o, Lucius Sulla, și ca să-ți fiu pe plac, am să lupt. Jur însă pe toți zeii tăi că dacă nenorocirea mă va face să-l rănesc pe Artorix...

Deodată un țipăt ascuțit de femeie întrerupse cuvintele nesocotite ale gladiatorului. Cei de față se întoarseră într-acolo de unde izbucnise țipătul.

Nemișcată, în pragul unei uși ce se afla în spatele lui Sulla și al invitaților, stătea, albă ca varul, Valeria.

Cînd venise să-l caute sclavul lui Sulla, Spartacus era la ea. Chemarea însăși și ora neobișnuită la care era făcută dăduse de gîndit rudiarului și o îngrozise pe Valeria. Avea o temere că pe Spartacus îl amenința o primejdie mai mare

decît cea care-l pîndea în realitate. Împinsă de dragostea pentru Spartacus, alergase în triclinium-ul unde avea loc ospățul în acea seară, călcînd astfel toate regulile de bunăcuviință și prevedere.

Ascunsă după draperie, matroana asistase la sălbatica încăierare a gladiatorilor și la scena ce urmase între Spartacus și Sulla.

Văzînd că Sulla îl silește pe Spartacus să se lupte cu Artorix, pe care știa cît de mult îl iubea Spartacus, și auzind începutul imprecației sale pătimașe, care nu se putea încheia altfel decît cu amenințări și blesteme împotriva lui Sulla, ea își dădu limpede seama că, fără intervenția ei imediată, Spartacus era sortit pieirii.

Atunci, c-un strigăt pornit din inimă, ea atrase asupră-i privirile oaspeților și ale lui Sulla.

— Valeria ! exclamă Sulla, buimac, străduindu-se zadarnic să se scoale de pe patul de ospăț. Bunătățile ce mîncase și vinul de Falern parcă îl țintuiseră locului. Valeria !... Tu !... Aici... la ceasul acesta ?...

Oaspeții se ridicară sau măcar dădură să se ridice, deoarece nu toți se mai puteau ține pe picioare, și mai mult sau mai puțin ceremonios o salutară pe matroană în tăcere.

Iuventina, liberta, după ce mai întîi se roșise ca purpura și după ce apoi se făcuse foarte palidă, se lăsă binișor jos de la locul ei, fără să se bage de seamă, și în cîteva clipe se furișă sub masă, unde în dosul pînzei ce acoperea masa era la adăpost de orice privire.

După un minut de tăcere, în care își rotise privirile prin vasta sală a triclinium-ului, căutînd să se liniștească, și după ce schimbase o privire plină de înțeles cu Spartacus, Valeria spuse :

— Vă salut pe toți ! Zeii să-l ocrotească pe Sulla și pe prietenii lui !

Rudiarul, care nu începuse lupta, privea țintă în ochii ei. Neașteptata apariție a Valeriei în clipa aceea i se părea un lucru divin, supranatural.

Sulla o privi nedumerit, dar matroana îl lămuri zîmbind

— O, Sulla, de atîtea ori m-ai poftit să vin la un ospăț, încît astă-seară, neputînd să dorm și auzind de departe larma ospățului vostru, am hotărît să mă gătesc pentru a

veni să beau din cupa prieteniei și, spre folosul sănătății tale, a te îndemna să te retragi în apartamentul tău cel mai tirziu la ivirea zorilor. Am venit și văd aici sclipiri de săbii, și mai văd pardoseala acoperită de cadavre. Insuflețită de o adîncă indignare, matroana întrebă cu vehemență : Asta ce mai înseamnă ? Nu vă mai ajung victimele fără număr ce cad în circuri și amfiteatre, și atunci cu voluptate sălbatică reînviați obiceiuri barbare de mult îngropate ? Vreți ca în mijlocul petrecerii să vă îmbătați, urmărind suferințele morții ? Vreți să imitați cu buzele voastre schimonosite de prea multă băutură convulsiunile buzelor arse de focul agoniei și al deznădejdii ?

Toți tăceau, privind în jos, și în cele din urmă însuși Sulla, care la început încercase să îngaime ceva, tăcu ca un vinovat prins asupra faptului.

Doar gladiatorii, îndeosebi Spartacus și Artorix, o priveau pe Valeria, plini de dragoste și recunoștință.

După o clipă de tăcere, soția lui Sulla porunci sclavilor

— Ascultați ! Cărați imediat aceste cadavre de aici și îngropați-le ; spălați pardoseala și stropiți-o cu untdelemn și rășină, apoi turnați Falern în cupa murrină a lui Sulla și, ca un simbol al prieteniei, treceți cupa din mînă în mînă tuturor oaspeților.

Sclavii se grăbiră să îndeplinească poruncile Valeriei, iar gladiatorii se retraseră.

În mijlocul unei liniști mormîntale, cupa prieteniei făcu ocolul mesei, dar numai foarte puțini oaspeți aruncară petale de trandafiri în ea ; apoi, tăcuți, oaspeții, unul cîte unul, părăsiră triclinium-ul, împleticindu-se ; unii se opriră să se odihnească în odăile de musafiri ale vastului palat, iar alții se duseră la Cumae.

Între timp, Sulla se prăbușise din nou pe pat și stătea întins fără să scoată un cuvînt, parcă dus pe gînduri, deși de fapt era numai ametit de băutură. După ce îl zgîlțîi, Valeria îl mustră :

— Auzi, cîntă cocoșii ! Nu te mai hotărăști odată să te duci în camera de culcare ?

Încet și cu anevoință, Sulla înălță puțin capul și începu să bîiguie cuvinte, care parcă îi gîlgîiau în gîtlej :

— Tu... tu ai răvășit totul... ai spart petrecerea... în triclinium... m-ai lipsit de... plăcerile mele! O, pe Jupiter Stator... Nemaipomenit... asta-i o știrbire a autorității... lui Sulla Felix... a Epaphroditului... a dictatorului. Pe zeii cei atotputernici... jur că sînt stăpînul Romei... și al întregii lumi... și nu sufăr să am stăpîni. Nu îngădui... — Valeria îl privea cu milă amestecată cu dispreț. Sulla bîigui mai departe: Metrobius... Unde ești, scumpul meu Metrobius? Ajută-mă... Vreau s-o gonesc de aici. Vreau s-o repudiez... să-și ia cu ea plodul ce-l poartă în pîntec... Nu vreau să-l recunosc...

Ochii negri ai Valeriei scăpărară scîntei de mînie. Schiță un gest de amenințare, apoi, cuprinsă de dezgust, porunci

— Ei, Chrysogonos, cheamă sclavii să-l ducă la culcare pe stăpînul tău. E beat și prea s-a îndopat cu multă mîncare. E grețos ca un gropar.

După ce-l duseră la culcat, Sulla dormi tot restul nopții și cea mai mare parte a zilei următoare. Valeria însă nu putu să închidă ochii nici o clipă.

Pe la amiază, Sulla se deșteptă. De cîteva zile, boala lui de piele îl chinuia mai aprig ca de obicei. Îi pricinuia acum mîncărimi cumplite. Cum se dădu jos din pat, își aruncă o togă largă peste cămașă și, însoțit de sclavii atașați persoanei sale și sprijinit de Chrysogonos, favoritul său, trecu spre terme, străbătînd atrium-ul monumental care era susținut de o splendidă colonadă în stil doric.

Intrînd în clădirea termelor, după ce traversă sala de așteptare, Sulla pătrunse în vestiar, o sală mică și elegantă, cu pereți de marmură și cu mozaic pe jos. Trei uși diferite duceau: una, în încăperea rezervată băilor reci, alta, în sala în care era bazinul cu apă caldă, iar a treia, la baia de aburi.

Sulla se așeză pe o banchetă de marmură acoperită cu perne și cu o țesătură de purpură și, după ce, ajutat de sclavi, se dezbrăcă, intră în camera de aburi.

Aceasta era îmbrăcată toată în marmură. Aerul fierbinte care încălzea baia pătrundea prin niște orificii amenajate în pardoseală.

La dreapta era o firidă semicirculară în care se afla o bancă de marmură, iar la stînga, un mic bazin cu apă fierbinte.

Sulla intră în firidă, se așeză și începu să ridice greutăți de fier de diferite mărimi, care se foloseau în exercițiile menite să stimuleze sudația. Ieșind apoi din firidă, se afundă în bazinul cu apă fierbinte. Așezîndu-se pe banca de marmură din bazin, el se dărui plăcutei senzații de căldură, care, judecînd după expresia de destindere de pe fața lui, îi alina suferința.

— Ah... Am o senzație de beatitudine cum de mult n-am mai încercat... Mai repede, Diodor, mai repede — îl zori Sulla pe sclavul care de obicei îl masa pe tot corpul. Ia mai repede peria și freacă-mă pe unde e pielea iritată. Apoi îl întrebă pe Chrysogonos: Făcut-ai teaca de pergament purpuriu pentru volumul al douăzeci și doilea al „Comentariilor" mele, cel pe care l-am terminat de dictat alaltăieri? Știi, acela pe care ți l-am dat ieri?

— Da, bunul meu stăpîn, și nu numai pentru exemplarul tău, ci și pentru încă zece copii făcute de sclavii copiști.

— Bun băiat ești tu, Chrysogonos. Ai avut deci grijă să se scrie zece copii? se minună Sulla, cu fața luminată de mulțumire.

— Da, firește, am avut... Am pus să se scoată copii, nu numai după ultimul volum, dar și după toate celelalte. Una ca să fie pusă în biblioteca acestei vile, alta pentru biblioteca locuinței tale de la Roma, a treia pentru biblioteca mea, iar celelalte copii le-am trimis în dar lui Lucullus, Hortensius... Împărțind exemplare din opera ta în diferite locuri, vreau s-o feresc de riscul incendiilor și al dispariției.

— Imi pare că aud zgomot în vestiar — îi spuse Sulla lui Chrysogonos. Du-te repede, vezi ce-i acolo.

Libertul se duse imediat.

Subit, Sulla, care poate din cauza chefului din ajun părea mai îmbătrînit și mai cadaveric decît în ultimele zile, gemu săgetat de o durere cruntă. Simțea o groaznică greutate pe piept. După ce termină masajul, Diodor fugi să-l cheme pe libertul Sirmion din Rhodos, medicul lui

Sulla, care locuia împreună cu dictatorul și-l însoțea pretutindeni.

Cuprins de un fel de toropeală, Sulla își lăsase capul pe marginea bazinului și părea că doarme.

Peste cîteva clipe, Chrysogonos se întoarse. Sulla tresări și înălță capul.

— Ce-i cu tine? întrebă îngrijorat libertul, repezindu-se spre bazin.

— Nimic... Un fel de toropeală... Dar știi, am avut un vis...

— Ce-ai visat?

— Am visat că Caecilia Metella, aceea dintre soțiile mele pe care am iubit-o cel mai mult și care a murit anul trecut, mă chema la ea.

— Nu da crezare acestor superstiții...

— Superstiții? De ce, Chrysogonos, să socotim că credința în vise ar fi superstiție? Am avut totdeauna mare încredere în semnele primite în vis și totdeauna am procedat cum îmi porunceau zeii prin mijlocirea viselor. Și niciodată n-am avut de ce să mă căiesc.

— Dacă e vorba de succesul campaniilor tale, cred că victoriile nu le-ai repurtat urmînd arătările primite în vis, ci datorită înțelepciunii și vitejiei tale.

— Nu, nu e așa, Chrysogonos. Soarta prielnică m-a ajutat totdeauna mai mult decît judecata și bărbăția mea, tocmai de aceea n-am avut încredere decît în soartă. Crede-mă, campaniile în care am luat hotăriri de-a dreptul, fără multă chibzuire, au fost cele mai glorioase.

Evocarea isprăvilor sale, din care multe fuseseră odioase, dar la fel de multe fuseseră cu adevărat mărețe și glorioase, părea că-i restabilise echilibrul sufletesc și-i înseninase oarecum fruntea... De aceea Chrysogonos socoti că l-ar putea anunța pe Sulla că, potrivit instrucțiunilor lui, venise Granius de la Cumae și că aștepta ordinele lui.

Auzind de Granius, fața fostului dictator se congestionă dintr-o dată de mînie. Ochii îi scăpărară sălbatic și cu glasul răgușit și plin de furie strigă

— Adu-l... pe nemernic chiar acum... aici... la mine... e singurul om din lume care a cutezat să-și bată joc de ho-

tărîrile mele... care-mi dorește moartea! Apoi strînse nervos bordura bazinului cu mîinile lui slabe și osoase.

— N-ai vrea să-l lași să aștepte pînă ieși din baie?

— Nu, nu... imediat... Aici... În fața mea.

Chrysogonos ieși, apoi, după puțin, se întoarse cu edilul Granius.

Acesta era un bărbat de vreo patruzeci de ani, de statură atletică; pe fața lui, searbădă și necioplită, se citea șiretenia și răutatea. Cînd păși în camera de baie a lui Sulla, Granius era foarte palid și abia își putea ascunde teama care-l stăpînea. Făcînd nenumărate plecăciuni și sărutîndu-i mîinile, se adresă lui Sulla, cu glas tremurînd

— Zeii să-l ocrotească ani mulți pe mărinimosul Sulla Felix.

— Nu tot așa vorbeai alaltăieri, nemernicule, mișelule! Rîdeai de sentința prin care pe drept ai fost condamnat să plătești amendă fiscului. Țipai că nu vrei să plătești și că ai să fii iertat de amendă, pentru că într-o zi, două am să mor.

— Nu, niciodată n-am zis așa ceva, nu da crezare unor asemenea calomnii... — bolborosi Granius, înspăimîntat.

— Mișelule, tremuri acuma! Trebuia să tremuri înainte de a aduce jignire celui mai puternic și mai norocos dintre oameni... Mișelule!...

Și, fierbînd de mînie, Sulla îl izbi drept în obraz pe nefericitul Granius, care, căzînd în genunchi lîngă bazin, începu să plîngă și să cerșească îndurare.

— Îndurare... Fie-ți milă... Te conjur, iartă-mă! implora bietul om.

— Îndurare?! urlă mînios Sulla. Să-mi fie milă de tine, care m-ai batjocorit... cînd pe mine mă sfîșie dureri cumplite?... Ai să mori, mișelule, acum, aici... Ard de nerăbdare să mă delectez urmărind ultimele tale convulsiuni, ascultînd horcăitul tău de moarte. Sulla începu să se zvîrcolească și să se frămînte ca un dement, apoi, aproape sufocat de mînie, strigă sclavilor: Voi, de colo... leneșilor... ce căscați gura?... Puneți mîna pe el și omorîți-l în bătaie aici, în fața mea... gîtuiți-l... omorîți-l!... Și deoarece sclavii parcă șovăiau, își încordă toate puterile și mai strigă cu glas înfricoșător: Gîtuiți-l, de nu,

jur pe făcliile și pe șerpii Eryniilor, pun să vă răstignească pe toți!

Sclavii se aruncară asupra nefericitului Granius, îl trîntiră la pămînt, începură să-l bată și să-l calce în picioare, iar Sulla, turbat, continua să se răsucească de colo-colo, ca o fiară care simte mirosul sîngelui, și răcnea:

— Așa! Mai tare!... Dă-i!... Calcă-l!... Sucește-i beregata ticălosului!... Gîtuie-l, gîtuie-l!... Pentru numele tuturor zeilor Infernului, gîtuiți-l!...

Granius, asupra căruia se năpustiseră patru sclavi mai vînjoși decît el, căuta să se apere, aplicîndu-le lovituri puternice.

La început, conformîndu-se poruncii numai în mod pasiv, sclavii îșl loviseră victima fără vlagă. Cînd însă Granius începuse să dea în ei, se înfuriară și izbutiră să-l imobilizeze. Atunci, unul din ei își încleștă amîndouă mîinile pe beregata lui Granius și, apăsîndu-l pe piept cu toată greutatea genunchilor, în cîteva clipe îl sugrumă.

Cu ochii holbați, aproape ieșiți din orbite, cu gura strîmbată de spasme convulsive, Sulla urmărea cu încordare bătaia. Gusta fiecare lovitură cu plăcerea crîncenă a unei fiare și exclama cu glas din ce în ce mai stins:

— Așa... Așa!... Mai tare!... Dă-i!... Sugrumă-l!

În clipa în care Granius își dădu sufletul, Sulla, istovit de sforțările făcute, de țipete și de un puternic acces de febră, se răsturnă pe spate în bazin și horcăi cu glas stins, de nerecunoscut:

— Ajutor!... Mor!... Ajutor!...

Umbra morții se așternu pe chipul fostului dictator, pleoapele i se închiseră, dinții încleștați scrîșniră, iar buzele se contractară, schimonosindu-se.

Chrysogonos și ceilalți sclavi forfoteau în jurul lui Sulla, străduindu-se să-l aducă în simțiri, cînd, deodată, o zvîrcolire îi zgudui tot corpul. Apoi fu cuprins de un acces puternic de tuse și, peste puțin, vărsînd o uriașă cantitate de sînge și horcăind, muri fără a mai deschide ochii.

Astfel se stinse, la șaizeci de ani, omul acesta care, pe cît era de puternic, pe atît era de viclean; cruzimea și desfrînarea înăbușiseră în el un mare talent și orice simțăminte generoase. Făcuse isprăvi măreție, însă atrăsese

în același timp multe nenorociri asupra patriei sale. Deși în timpul vieții sale a fost proslăvit ca un mare conducător, istoria vorbește de el ca de unul dintre cei mai răi cetățeni ai Romei. De aceea, analizîndu-i toate faptele, e greu de ghicit dacă la el precumpănea curajul și energia, sau perfidia și falsitatea.

Din acest motiv, consulul Cnaeus Papirius Carbo, care, ca partizan al lui Marius, avusese mult de furcă cu Sulla, obișnuia să sublinieze că de cîte ori avusese de înfruntat leul și vulpea, ce trăiau împerecheate în sufletul lui Sulla, cele mai mari greutăți le întîmpinase totdeauna din partea vulpii.

Sulla abia murise, cînd, însoțit de medicul Sirmion, sclavul Diodor dădu buzna în camera de baie, strigînd din prag:

— A sosit o ștafetă de la Roma... cu vești foarte însemnate din partea...

Dar cuvintele se opriră în gîtlejul sclavului, care încremeni văzînd forfota celor de față, impresionați de moartea lui Sulla.

Sirmion se repezi în cameră, poruncind ca trupul lui Sulla să fie îndată scos din bazin și să fie întins jos, pe un culcuș din perne improvizat la repezeală. Apoi începu să-l examineze, îi luă pulsul, îi ascultă inima și în cele din urmă declară, clătinînd din cap cu amărăciune:

— S-a sfîrșit... A murit.

Sclavul Euthybidei, care aducea scrisoarea ei, intrase și el în urma lui Diodor în camera de baie. Multă vreme rămase într-un colț, uimit și înfricoșat. Apropiindu-se apoi de Chrysogonos, care-i părea persoana cea mai importantă dintre cei de față, îi înmînă scrisoarea, spunîndu-i:

— Stăpîna mea, prea frumoasa Euthybida, mi-a poruncit să înmînez această scrisoare lui Sulla, dar fiindcă zeii au vrut să mă pedepsească, făcîndu-mă să-l găsesc mort pe cel mai mare dintre toți oamenii, nu-mi rămîne decît să-ți predau ție scrisoarea ce-i era destinată lui.

Zăpăcit de durere, Chrysogonos luă mașinal scrisoarea și, complet absent, fără ca măcar să se uite la ea, o strecură între tunică și cămașă, continuînd să se agite în jurul trupului neînsuflețit al stăpînului și binefăcătorului său.

Vestea morții lui Sulla se și răspîndise în toată casa. Se dezlănțui o adevărată panică. Tînguindu-se și plîngînd în hohote, sclavii năvăleau din toate părțile spre terme. Peste cîteva clipe intră gîfîind și comediantul Metrobius. Tocmai atunci sosise într-o goană nebună de la Roma.

Cu veșmintele răvășite, el își făcu loc în camera de baie, palid ca un mort, vărsînd șiroaie de lacrimi și urlînd:

— Nu! Asta nu se poate!... Nu, nu... nu e adevărat!

După ce dădu cu ochii de trupul țeapăn al lui Sulla, izbucni într-un hohot de plîns amarnic și, îngenunchind lîngă cadavru, începu să-i acopere obrazul cu sărutări, tînguindu-se:

— Ai murit cînd eram departe de tine, neîntrecutul meu prieten... prietenul meu cel mai iubit. N-am auzit ultimele tale cuvinte... N-am primit ultimul sărut, o, iubitul meu Sulla, o, scumpul meu Sulla!

Capitolul VIII

URMĂRILE MORȚII LUI SULLA

Vestea morții lui Sulla se răspîndi cu iuțeala fulgerului în toată Italia și peste tot, dar mai ales la Roma, ea provocă stupoare.

Curînd însă, stupoarea generală făcu loc zvonurilor, întrebărilor și deducțiilor. Fiecare voia să știe din ce pricină, cum și cînd survenise acest sfîrșit neașteptat.

Partidul oligarhic, patricienii și bogătașii deplîngeau moartea marelui bărbat de stat, privind-o ca pe un dezastru național, ca pe o pierdere ireparabilă. Ei făceau mare larmă și cereau cu stăruință să se acorde onoruri militare pentru înmormîntarea eroului și în cinstea lui să se înalțe statui și temple, ca pentru un salvator al republicii sau un semizeu.

Ei erau susținuți de cei zece mii de sclavi eliberați, cărora Sulla le împărțise parte din averea victimelor proscripției.

Acești zece mii de oameni datorau totul lui Sulla și erau legați de partidul lui nu numai prin recunoștință, ci și de teama ca nu cumva după moartea lui să li se ia înapoi tot ce el le dăruise cu atîta generozitate.

În plus mai erau în Italia cei o sută douăzeci de mii de legionari care luptaseră sub comanda lui Sulla în războaiele împotriva lui Mithridate și în războiul civil împotriva lui Marius. Majoritatea acestor legionari erau așezați în orașele din care locuitorii fuseseră izgoniți sau uciși de Sulla în timpul luptelor cu Marius. Acești o sută douăzeci de mii de oameni îl divinizau pe dictator și erau gata să apere toate înfăptuirile lui Sulla.

Cumpăna părerilor de rău ale acestui puternic partid era ținută de bucuria sutelor de mii de exilați, a sutelor

de mii de victime ale exceselor lui Sulla și a numeroaselor și puternicelor rămășițe ale partidului lui Marius. Toți adversarii lui Sulla blestemau pe față pe asasinul rudelor și prietenilor lor, pe acela care le răpise averea și viața; doreau schimbări, se agitau, se frămîntau și cereau răzbunare.

La fel simțeau și plebeii, cărora Sulla le răpise nenumărate drepturi și le călcase în picioare numeroase și însemnate privilegii. Ei rîvneau, firește, să redobîndească tot ce pierduseră.

Datorită acestor împrejurări, vestea morții fostului dictator dezlănțuise frămîntări, patimi, zvonuri și o neliniște cum de mulți ani nu se mai văzuse la Roma.

Oameni de toate vîrstele, aparținînd tuturor păturilor sociale, se îmbulzeau în Forum, prin basilici, pe sub porticuri, pe străzi, prin dughene și în piețe, într-un cuvînt peste tot unde puteau afla ultimele știri, și își împărtășeau unii altora noutățile zilei. Unii jeleau zgomotos pierderea suferită, alții, în gură mare, binecuvîntau zeii că au luat viața tiranului și că au izbăvit republica de robie. Pretutindeni izbucneau certuri, răsunau amenințări reciproce, scăpărau scînteile urii stăpînite și se aprindea focul jignirilor înecate în tăcere.

Încordarea devenea din ce în ce mai mare. Pînă atunci, cei doi consuli, care făceau parte din partide deosebite ce se vrăjmășeau, duseseră între ei o luptă ascunsă. Acum însă, patimile erau dezlănțuite și se închegau rîndurile celor două tabere, fiecare avînd în frunte personalități remarcabile ce se bucurau de egală autoritate. Războiul civil era iminent, cert, inevitabil.

În semn de doliu, numeroși senatori, cetățeni și liberți își lăsaseră barbă, purtau toge cernite și cutreierau posomorîți cetatea. De asemenea, numeroase femei îndoliate și despletite alergau de la un templu la altul, invocînd ocrotirea zeilor, de parcă moartea lui Sulla ar fi expus Roma celor mai mari primejdii.

Bucuroși de moartea lui Sulla, adversarii acestuia se plimbau voioși prin Forum și pe străzi, ironizînd și batjocorind pe cei ce-l jeleau.

Trei zile după moartea lui Sulla, în inima cetății, în locurile unde se afișau legile, se putea citi, scrisă pe tăblițe speciale, următoarea epigramă:

„Stăpîn al lumii — dictator ferice!"
Așa-i plăcea mereu să i se spună.
Și ca răspuns deșartei năzuinți,
Peaeapsă cruntă-i pregătiră zeii.

Acela ce, nesocotit, rîvnit-a
Să-i cadă Roma la picioare, roabă,
Și-a dat suflarea-n chinuri fără seamăn.
Iar trupul lui fu hrană pentru viermi.

In alte părți ale cetății apărură inscripții: „Jos legile sumptuarii! Vrem inviolabilitatea tribunilor!" Aceste atitudini arătau, mai mult ca oricare altele, cît de nesuportat devenise despotismul lui Sulla. Ici-colo se puteau citi și inscripții: „Slavă lui Caius Marius!"

Toate aceste fapte și ieșiri îndrăznețe dovedeau fără putință de tăgadă că opinia publică era în plină fierbere. Marcus Aemilius Lepidus, care nici cît trăise Sulla nu se sfiise să-și manifeste ostilitatea față de politica lui, acum începu să acționeze hotărît, fiind încredințat că partidul lui Marius și poporul sînt alături de el.

In schimb, celălalt consul, Lutatius Catulus, lăsă să se înțeleagă că el va rămîne hotărît de partea Senatului și a legilor.

Catilina, bineînțeles, se amestecă și el în aceste frămîntări. Deși cu Sulla întreținuse totdeauna bune relații, totuși năzuințele, mulțimea datoriilor și patimilor îl făceau să dorească o schimbare, deoarece nu avea nimic de pierdut și putea trage multe foloase de pe urma unei schimbări de regim. Din această pricină, Catilina și prietenii săi alimentau și ațițau focul urii împotriva oligarhiei, care mocnea printre cei nemulțumiți.

Cnaeus Pompeius și Marcus Crassus erau singurii care își întrebuințau marea lor popularitate și autoritate, pentru ca prin toate mijloacele să potolească spiritele, să sădească în suflete respectul față de legi și să trezească patriotismul și dragostea pentru republica romană, pe care un nou război civil ar fi expus-o multor nenorociri.

Pentru a discuta ce onoruri se cuveneau a fi acordate gloriosului învingător al lui Mithridate, Senatul roman se întruni în Curia lui Hostilius.

Galeria și încăperile Curiei erau supraaglomerate. În rîndurile senatorilor se vedea o frămîntare neobișnuită și o neîntreruptă și însuflețită mișcare.

Fostul consul, Publius Servilius Vatia Isauricus, un om deosebit de viteaz și înțelept, prezida Senatul. După ce deschise ședința, dădu cuvîntul lui Quintus Lutatius Catulus. Acesta ținu o cuvîntare cumpătată, împăciuitoare. Ferindu-se să aducă vreo jignire adversarilor lui Sulla, el evocă mai întîi glorioasele fapte ale defunctului zdrobirea lui Jugurtha în Africa, victoria de la Chaeronea asupra lui Archelaos, înfrîngerea lui Mithridate și izgonirea lui în fundul Asiei, cucerirea Atenei și înăbușirea focului atotmistuitor al războiului civil. Apoi, subliniind bărbăția și vitejia lui Sulla, adresă Senatului rugămintea de a încuviința funeralii demne de personalitatea lui Sulla și de poporul roman, al cărui comandant și conducător fusese.

În încheiere, el propuse ca rămășițele pămîntești ale lui Sulla să fie aduse cu pompă și solemnitate de la Cumae pentru a i se da ultimele onoruri la Roma, pe Cîmpul lui Marte.

Scurta cuvîntare a lui Catulus fu zgomotos aprobată de aproape toți senatorii, însă la galerie ea stîrni o puternică rumoare.

După ce se restabili liniștea, se ridică Lepidus, care făcu următoarea declarație:

— Îmi pare rău, amarnic de rău, părinți senatori, că astăzi trebuie să combat părerea ilustrului meu coleg, Catulus, a cărui virtute și noblețe sufletească le recunosc și le prețuiesc mai mult ca oricare altul. Mi se pare că propunerea pe care a făcut-o numai din imboldul sufletului său nobil, nesocotind interesele statului și fără a-i păsa de onoarea patriei noastre, nu este numai o propunere nepotrivită, ci și dăunătoare și nedreaptă. Catulus a invocat în favoarea defunctului Lucius Cornelius Sulla toate argumentele care ar putea îndemna această înaltă adunare să-i acorde onoruri militare și să-i facă funeralii publice în Cîmpul lui Marte. El a uitat însă, sau, mai bine zis, a fost obligat să facă uitate atît marile nenorociri pe

care Sulla le-a adus patriei noastre, cît și crimele cu care a îndoliat-o și — s-o spunem deschis, fără nici o teamă, fără ocol și fără șovăire — Catulus a uitat toate viciile cu care Sulla și-a pătat numele.

Aceste cuvinte provocară o puternică rumoare în rîndurile senatorilor. În schimb, ele au fost salutate cu aplauze foarte zgomotoase de cei de la galerie.

Servilius Vatia Isauricus făcu semn suflătorilor, iar aceștia, cu sunetele trîmbițelor lor, restabiliră liniștea.

— Da, da, să fim sinceri — urmă Aemilius Lepidus. La Roma, numele lui Sulla a ajuns un nume nefast. Datorită crimelor și viciilor de care s-a făcut vinovat fostul dictator, numele lui nu trezește acum decît amintirea acestor legi ale patriei, pe care el le-a nesocotit ; decît amintirea călcării în picioare a demnității consulilor ; amintirea știrbirii autorității tribunilor ; amintirea că sub domnia lui despotismul devenise adevăratul principiu al guvernării ; amintirea că, în numele lui, au fost asasinați mii și mii de cetățeni nevinovați, că au fost săvîrșite proscripții nerușinate, jafuri, siluiri, fraude și alte fapte dăunătoare patriei, care au contribuit la prăbușirea republicii. Și iată că tocmai acestui om, al cărui nume nu evocă cetățenilor cinstiți nimic altceva decît nenorociri, tocmai acestui om care-și înălțase la rang de lege toate capriciile și toate patimile, vrem noi astăzi să-i acordăm onoruri și să-i facem funeralii solemne, la care să participe întregul popor ?

E cu putință așa ceva ? Se cuvine oare ca pe Lucius Sulla, care a surpat temeliile republicii, să-l incinerăm în Cîmpul lui Marte, acolo unde se înalță, venerat de toți, mormîntul lui Publius Valerius Publicola, unul dintre întemeietorii republicii ? Îngădui-vom oare ca oasele aceluia care a proscris și a ucis pe cei mai nobili și mai de frunte cetățeni ai epocii noastre să se odihnească tot acolo unde, în virtutea dispozițiunilor Senatului, sînt înhumate rămășițele pămîntești ale celor mai de seamă și mai viteji cetățeni ai vremurilor trecute ? Ceea ce acordau strămoșii noștri odinioară pentru a încununa virtutea, avem noi dreptul să dăm ca răsplată răutății și viciului ? Dar întreb pentru ce, pentru ce anume să facem o faptă atît de josnică, atît de contrarie demnității și conștiinței noastre ?

S-o facem cumva de frica celor douăzeci și șapte de legiuni care au luptat sub comanda lui Sulla și care sînt cantonate în cele mai frumoase orașe ale Italiei, în acele locuri unde Sulla și-a dovedit cruzimea în modul cel mai sîngeros ? Sau s-o facem de teama celor zece mii de sclavi ticăloși, pe care, călcînd în picioare obiceiurile și legile noastre, în mod arbitrar, dintr-un capriciu despotic, Sulla i-a eliberat și le-a acordat prerogativa cea mai de cinste și mai respectată, aceea de cetățean roman ?

Înțeleg că nimeni n-a îndrăznit să ceară poporului și Senatului respectarea legilor patriei noastre, atîta timp cît nemărginitele și nefastele puteri exercitate de Sulla insuflau temere și deznădejde tuturor. În numele zeilor care ocrotesc Roma, vă întreb însă, părinți senatori, ce anume vă mai silește acum să susțineți că este drept ceea ce de fapt este strîmb ? Ce vă mai silește acum să slăviți ca pe un om cu o conștiință aleasă pe unul care a fost nu numai un rău, dar chiar un primejdios cetățean ? Ce vă silește să acordați celui mai mîrșav și mai odios dintre fiii Romei onorurile rezervate numai oamenilor mari și virtuoși ?

Dați-mi, o, dați-mi putința, părinți senatori, să nu pierd orice nădejde în destinele patriei noastre ; îngăduiți-mi să cred mai departe că bărbăția, virtutea, conștiința și simțămîntul demnității sînt însușirile acestei înalte adunări ; convingeți-mă că în sufletul senatorilor romani nu precumpănește frica josnică, ci un adînc simț al propriului lor prestigiu.

Respingeți propunerea de a se incinera rămășițele lui Lucius Cornelius Sulla în Cîmpul lui Marte, cu onorurile cuvenite unui cetățean de seamă și unui vestit conducător de oști, ca pe o făclie care ar putea aprinde noi răscoale, ca pe o măsură nevrednică și infamă.

Aceste cuvinte însuflețite și pline de curaj, rostite de Marcus Aemilius Lepidus, fură primite cu aplauze puternice. Nu numai poporul de la galerie aplauda, ci și mulți senatori.

După ce se potoli larma, se ridică Cnaeus Pompeius Magnus, unul din cei mai tineri și mai iubiți, și cu siguranță unul dintre cei mai populari senatori romani. În cuvîntarea sa, e drept, nu prea curgătoare și elegantă, deoarece nu se distingea prin elocvență, dar adînc simțită,

pentru că izvora de-a dreptul din inimă, Cnaeus Pompeius făcu panegiricul lui Sulla. El nici nu ridică în slavă faptele glorioase și acțiunile nobile ale lui Sulla; nici nu încercă să ascundă acțiunile lui reprobabile sau rușinoase, acțiunile dezonorante. Pe acestea din urmă el nu le atribui însă lui Sulla, ci împrejurărilor anormale prin care trecuse republica, stării dezastruoase în care se găsise și cerințelor imperative ale cumplitelor vremuri în care Sulla stătuse la cîrma statului. Sinceritatea, simplitatea și căldura discursului lui Pompeius făcură o impresie covîrșitoare asupra tuturor, dar mai cu seamă asupra senatorilor. Zadarnic se mai străduiră după această cuvîntare Lentulus Sura și Quintus Curius să stîrnească adunarea împotriva propunerii consulului Quintus Lutatius Catulus.

Trecîndu-se la votarea propunerii prin vot deschis, patru cincimi din numărul senatorilor prezenți se rostiră pentru încuviințarea ei.

La cererea cîtorva senatori, propunerea fu pusă din nou la vot, prin vot secret; au fost numărate trei sute douăzeci și șapte de voturi pentru propunerea lui Catulus și nouăzeci și trei contra.

Astfel, victoria a fost cîștigată de partidul lui Sulla și ședința fu ridicată într-o atmosferă de vie agitație care, din Curia lui Hostilius, se propagă afară în Comitium, unde dădu naștere la felurite manifestații furtunoase. Partizanii lui Sulla îl întîmpinară cu aplauze pe Lutatius Catulus, pe Vatia Isauricus, pe Cnaeus Pompeius și pe Marcus Crassus. Ceilalți făcură o primire și mai zgomotoasă, și mai pompoasă lui Marcus Aemilius Lepidus, lui Sergius Catilina și lui Lentulus Sura, care se împotriviseră dîrz propunerii lui Catulus.

Puțin a lipsit ca mulțimea ce se înghesuia în fața porților Curiei să nu se încaiere în clipa cînd Pompeius și Lepidus ieșiră împreună, continuînd sub formă de discuție duelul lor oratoric. Tumultul desigur că nu s-ar fi isprăvit fără vărsare de sînge, dacă Pompeius și Lepidus, străbătînd la braț șirurile mulțimii, nu ar fi ridicat glasul pentru a-și îndemna energic partizanii să păstreze liniștea și ordinea și să se ducă la casele lor. Prin ospătării și taverne, pe la răscrucile mai frecventate, în Forum, prin basilici și pe sub porticuri avură totuși loc, în ciuda acestor îndem-

muri, conflicte, violente și încăierări sîngeroase. Mulți oameni au fost omorîți, și încă și mai mulți au fost răniți în noaptea aceea. Cîțiva aderenți mai exaltați ai partidului popular încercară chiar să pună foc la casele celor mai de seamă partizani ai lui Sulla.

În vreme ce la Roma aveau loc aceste evenimente, împlări nu mai puțin importante pentru povestirea noastră se petreceau la Cumae.

Cîteva ore după neașteptatul sfîrșit al dictatorului, un om, care după ținută și după fizic părea să fie gladiator, sosi la vila din Cumae, venind dinspre Capua, și întrebă dacă-l poate vedea pe Spartacus.

Omul părea de vreo patruzeci de ani, era vînjos și înalt ca Hercule. De la prima vedere puteai ghici că era neobișnuit de puternic. Fața lui oacheșă, ciupită de vărsat, cu trăsături cam necioplite, avea ceva mohorît, aproape respingător.

În ochii lui negri, îndrăzneți, vii și aprinși era ceva sălbatic, ceva cumplit. Impresia de sălbăticie era întărită de o chică deasă și o barbă zbîrlită.

În ciuda aspectului său fioros, omul acesta inspira simpatie de la prima vedere. Fața lui oglindea o sinceritate și o cinste de sălbatic, de primitiv, și din fiecare privire, din fiecare gest și din fiecare mișcare se desprindea o deosebită mîndrie. Școala gladiatorilor se afla destul de departe de clădirile principale ale vilei lui Sulla, de aceea, pînă ce un sclav fugi să-l cheme pe Spartacus, uriașul se plimbă încolo și încoace de-a lungul aleii care ducea de la palatul lui Sulla la vila gladiatorilor.

Nu trecu un sfert de oră și sclavul se înapoie. Puțin în urma sclavului apăru și Spartacus. Venea grăbit în întîmpinarea oaspetelui său, cu brațele deschise.

Cei doi gladiatori se îmbrățișară. Spartacus întrebă:

— Ei, ce mai e nou, Oinomaos?...

— Nimic, toate-s vechi — îi răspunse gladiatorul, cu glas sonor, adînc și plăcut. Eu socot că e un trîntor fără seamăn cine nu stă de veghe, cine nu luptă, cine nu face nimic. Mi se pare, iubite Spartacus, că a venit vremea să tragem sabia și să înălțăm steagul răscoalei.

— Astîmpără-te, Oinomaos! Pentru numele zeilor care-i ocrotesc pe germani, tu ai să compromiți cauza!

— Dimpotrivă, vreau ca ea să fie încununată de victorii strălucite.

— Da, desigur, exaltatule, dar fără țipete. Victoria o vom cîștiga prin înțelepciune și chibzuință.

— O să biruim?... Cînd oare?... Asta ard să știu și eu.

— Cînd totul va fi pregătit pentru răscoală...

— Toate la timpul lor! Dar știi tu cum se coc roadele de felul răscoalei noastre?... E nevoie de îndrăzneală, de bărbăție, de cutezanță... Să pornim, să începem imediat și ai să vezi că de cum vom ieși în stradă, lucrurile vor merge de la sine.

— Ascultă-mă... și ai răbdare! Cîți oameni din școala lui Lentulus Batiatus au intrat în Liga noastră în ultimele trei luni?

— O sută treizeci.

— Din zece mii au intrat o sută treizeci... Și ți se pare că s-au copt roadele trudei noastre?

— Cînd se va dezlănțui răscoala, unul va trage pe altul, așa cum se întîmplă cu vișinele cînd le tragi din grămadă: una trage pe cealaltă.

— Cum ar putea să ni se alăture, fără a ști nimic despre cauza noastră, nici cine sîntem și ce țeluri urmărim, nici de ce mijloace dispunem pentru îndeplinirea cu succes a planului nostru? Cu cît încrederea pe care o vom insufla tovarășilor noștri de nenorocire va fi mai adîncă, cu atît victoria noastră va fi mai sigură. Înflăcăratul Oinomaos cugetă în tăcere asupra acestor cuvinte. Peste o clipă, Spartacus reluă firul vorbei: Dar tu, Oinomaos, ce ai făcut pînă în ziua de azi, tu, care ești cel mai voinic dintre cei zece mii de gladiatori ai școlii lui Lentulus Batiatus? Cum ai folosit autoritatea pe care ai cîștigat-o în mijlocul lor prin puterea și bărbăția ta? Cîți oameni ai recrutat și ai atras în Liga noastră de luptă? Cîți din ei cunosc esența acțiunii puse la cale de noi? Nu sînt unii care nu prea au încredere în persoana ta și se cam feresc de tine din cauza firii tale violente și ușuratice? Și sînt oare mulți aceia care mă cunosc pe mine sau cel puțin pe Crixos?

— Tocmai pentru că nu sînt atît de luminat ca tine și pentru că nu știu să vorbesc atît de frumos și de convingător, m-am străduit din toate puterile să-l fac pe lanistul

Batiatus să te poftească ca instructor de scrimă la școala lui. Și iată că am izbutit: prin această tabulă, Batiatus te invită să vii la Capua.

Oinomaos scoase de la brîu o foaie de papyrus și o întinse lui Spartacus.

Cu o mînă tremurîndă, Spartacus luă papyrusul și, după ce smulse pecețile, citi scrisoarea, tulburat. Batiatus, impresionat de faima iscusinței și vitejiei lui Spartacus, după cum însuși scria, îl poftea să vină la Capua, dacă dorește, pentru a-i instrui elevii, și-i făgăduia în schimb hrană îmbelșugată și un salariu considerabil.

— Spune-mi, zăpăcitule, pentru ce, pentru ce te-ai apucat de pălăvrăgeală, în loc să-mi dai această scrisoare de cum ai venit? îl mustră Spartacus, băgîndu-și scrisoarea în sîn. Tocmai asta așteptam, deși nici nu îndrăzneam să sper. Acolo este locul meu, acolo, în mijlocul celor zece mii de tovarăși de nenorocire! exclamă el, înflăcărat, cu chipul lucind de bucurie. Acolo voi putea vorbi cu fiecare om în parte și voi putea aprinde în sufletele tuturor credința care arde în pieptul meu. De acolo, în ziua hotărîtă, cînd se va da semnalul, va ieși o armată de zece mii de luptători, o armată de zece mii de sclavi care și-au sfărîmat lanțurile și care vor zvîrli verigile lanțurilor sfărîmate în obrazul asupritorilor; zece mii de sclavi care din fierul umilitoarelor lanțuri își vor făuri tăișul săbiilor de neînvins... În sfîrșit... în sfîrșit... mă voi strecura în cuibul unde voi putea ascuți dinții puilor de zmei care vor frînge aripile fălоșilor vulturi romani.

Nebun de bucurie, Spartacus ba se depărta, ba se întorcea cu pași repezi spre Oinomaos, rostind cuvinte de neînțeles.

Oinomaos îl urmărea încîntat. Cînd tracul se mai potoli puțin, îi spuse

— Sînt fericit că te văd mulțumit. Dar și mai fericiți vor fi cei o sută treizeci de noi tovarăși ai noștri din Ligă; ei te așteaptă nerăbdători și sînt încredințați că vei săvîrși fapte mari...

— Nu trebuie să se aștepte la prea multe.

— O să fie foarte bine dacă ai să vii la noi, ai să restabilești liniștea printre răzvrătiții de acolo.

— Da, din moment ce sînt cei mai apropiați prieteni ai tăi, sînt sigur la fel de nestăpîniți ca și tine... Înțeleg!... Tocmai de aceea șederea mea la Capua va fi folositoare cauzei noastre. Voi ști să împiedic izbucnirile neașteptate și nesocotite, care ar putea deveni fatale.

— Spartacus, vreau să te încredințez că am să fiu totdeauna alături de tine, că am să te ascult și că am să fac tot ce vei porunci.

Urmă un moment de tăcere.

Pe cît îi îngăduia privirea lui sălbatică, Oinomaos îl privea pe Spartacus cu dragoste și duioșie. Deodată exclamă:

— Știi, Spartacus, că de cînd te-m văzut întîia oară, acum mai bine de o lună, te-ai făcut parcă mai blînd și mai frumos?... Iartă-mă, aș putea spune... chiar mai feminin... numai că nu ți se potrivește cuvîntul acesta...

Oinomaos amuți, deoarece Spartacus, pălind brusc, șopti

— O, zei!... Cu ea ce se va întîmpla? șopti însă atît de încet, încît uriașul nu auzi decît niște sunete confuze.

Pe nefericitul rudiar, pe care o clipă dragostea de libertate, solidaritatea frățească cu cei asupriți și nădejdea în biruință îl făcuseră să uite de toate, îl apăsa povara amintirii neașteptate.

Tăcerea se prelungi. Adîncit în gînduri chinuitoare, Spartacus nu mai scoase nici un cuvînt, iar Oinomaos urmărea mîhnit suferințele rudiarului.

În cele din urmă, germanul întrebă cu un glas pe care se străduia să-l facă blînd și prietenos

— Așadar, vrei să ne părăsești, Spartacus?

— Nu, niciodată!... Niciodată!... protestă el, fremătînd și ridicîndu-și spre Oinomaos ochii albaștri, înlăcrimați. Mai ușor mi-aș părăsi sora, mai ușor aș părăsi pe.... — Șovăi o clipă. Apoi urmă Voi părăsi totul... orice... nu însă cauza celor asupriți, a sclavilor, a celor uitați de toți. Asta niciodată!... Niciodată!... După o scurtă pauză adăugă: Să nu zăbovim, Oinomaos, urmează-mă. Deși e zi de mare doliu în această casă, nu se poate să nu găsim în bucătăria lui Sulla ceva cu care să mai prinzi puteri; nu sufla însă nici un cuvînt, nimănui,

despre Liga noastră, nici o izbucnire de mînie, nici un blestem !...

Şi rostind aceste cuvinte, Spartacus porni însoţit de gladiator spre palat.

Douăsprezece zile după publicarea hotărîrii Senatului cu privire la funerariile ce urmau să fie făcute lui Lucius Cornelius Sulla, procesiunea funebră porni de la vila dictatorului spre Roma.

Oameni din toate colţurile Italiei se adunaseră spre a-l saluta pentru ultima oară pe defunct. Carul funebru porni de la Cumae, fiind urmat de consulul Lutatius Catulus, de două sute de senatori, de un număr egal de cavaleri romani şi de toţi patricienii din Cumae, Capua, Baiae, Herculaneum, Neapolis, Pompei, Puteoli, Liternum şi din celelalte oraşe şi sate ale Campaniei şi de reprezentaţii municipiilor şi oraşelor Italiei. După aceştia veneau douăzeci şi patru de lictori, insignele consulare, vulturii tuturor legiunilor ce luptaseră sub comanda lui Sulla, aproape cincizeci de mii de legionari înarmaţi, veniţi pentru a-i da ultimele onoruri neînvinsului lor comandant, cîteva mii de liberţi din Roma, îmbrăcaţi în doliu, numeroase cete de trîmbiţaşi, flautişti şi ţiteraşi. Cortegiul îl încheiau mii de matroane îmbrăcate în toge cenuşii, purtînd doliul cel mai sever, şi o mulţime nesfîrşită de oameni care veniseră la Cumae din toate colţurile Italiei.

Carul pe care era aşezat trupul dictatorului, îmbălsămat cu miresme şi arome şi înfăşurat într-o mantie de general purpuriu-aurie, era urmat de Faustus şi Fausta, copii lui Sulla din căsătoria cu Caecilia Metella, care erau îmbrăcaţi în toge întunecate. După ei păşeau Valeria şi Hortensius, apoi celelalte rude şi o mare mulţime de liberţi şi servitori ; toţi aceştia se străduiau să se arate cuprinşi de o nemîngîiată durere.

Procesiunea, care înainta foarte încet, dură zece zile. In fiecare sat şi în fiecare oraş, mereu alţi oameni veneau să îngroaşe rîndurile procesiunii, accentuîndu-i caracterul solemn şi fastuos.

In întîmpinarea cortegiului funebru ce însoţea rămăşiţele lui Sulla, ieşiseră din Roma, pe Via Appia, aproape zece mii de oameni.

Cînd cortegiul ajunse la Porta Capena, maestrul de ceremonii al funerariilor îl opri, pentru ca, stabilind o ordine perfectă, să sporească măreţia ceremoniei. După cîteva ceasuri, cortegiul îşi făcu intrarea în cetate, în ordinea următoare

În cap, înaintea tuturor, păşea designatorul, adică maestrul de ceremonii al funeraliilor, urmat de doisprezece lictori în veşminte negre. După ei venea un grup de cîntăreţi, care suflau în nişte flaute lungi, de înmormîntare. In urma acestora se înghesuiau cinci sute şi mai bine de bocitoare, îmbrăcate în doliu. Acestea vărsau şiroaie de lacrimi, îşi smulgeau părul din cap şi preamăreau în gura mare faptele de arme şi binefacerile defunctului.

Bocitoarele fuseseră înştiinţate de către designator că visteria statului avea să fie deosebit de darnică la această înmormîntare. De aceea, lacrimile pe care le vărsau pentru Sulla curgeau fără contenire, părînd că izvorăsc direct din inimă. Iar după spusa bocitoarelor, binefacerile făptuite de fostul dictator al Romei erau atît de mari, încît întreceau şi lăsau în umbră toate binefacerile lui Camillus şi ale lui Cincinnatus, ale lui Fabricius, ale lui Fabius Maximus, ale lui Cato şi Scipio laolaltă.

In urma bocitoarelor păşea un grup de cîntăreţi, care umpleau văzduhul cu melodii triste. După cîntăreţi veneau rînduri-rînduri de oameni, care purtau peste două mii de cununi de aur şi darurile trimise în grabă de oraşele şi legiunile ce luptaseră de partea lui Sulla.

Urmau apoi victimarii, care aveau să înjunghie lîngă rug animalele preferate ale defunctului.

După victimari mergeau slujitori ducînd portretele strămoşilor lui Lucius Cornelius Sulla, trofeele luate în Grecia, în Asia şi în războaiele italice şi cununile ce-i fuseseră conferite.

Apoi, în urma altui grup de cîntăreţi, păşea Metrobius, machiat şi fardat, ca să semene cît mai mult cu Sulla, şi purtînd veşmintele şi insignele acestuia; lui Metrobius i se încredinţase rolul de a-l înfăţişa pe defunct aşa cum fusese în viaţă.

După Metrobius, la care mulţimea curioasă, îmbulzită de-a lungul drumului ce urma să fie parcurs, holba ochii,

venea, purtată cu rîndul pe umeri de cei mai tineri și puternici senatori, o lectică ferecată în aur și pietre scumpe. Pe această lectică se odihnea trupul neînsuflețit al lui Lucius Cornelius Sulla, acoperit de însemnele bogate ale puterii imperatorului roman. În urma lecticii pășeau rudele cele mai apropiate și servitorii favoriți ai defunctului.

După rudele care petreceau trupul învingătorului lui Mithridate urmau colegiile de preoți.

În urma preoților veneau Senatul, cavalerii, cele mai de vază patriciene și cetățene ale Romei și o mulțime nesfîrșită de cetățeni, iar în urma acestora, servitorii și sclavii defunctului. Servitorii duceau de căpăstru calul de luptă al lui Sulla și păzeau cîinii lui și animalele care urmau să fie jertfite în timpul incinerării.

Cortegiul îl încheiau legiunile ce luptaseră sub comanda lui Sulla, care reprezentau o armată impunătoare și disciplinată.

Procesiunea se îndreptă spre Forum, unde sarcofagul lui Sulla fu așezat în Comitium, chiar în fața Rostrelor.

Aici, oratorii își rostiră discursurile funebre, care fură întrerupte de plînsetele și bocetele tuturor celor din partidul oligarhic. Apoi, în aceeași ordine, cortegiul se puse din nou în mișcare, pornind mai departe spre Cîmpul lui Marte.

Acolo, totul era pregătit pentru ceremonia funebră. Lectica fu lăsată jos, lîngă rug. Valeria se apropie de cadavru, îi închise ochii, cum cerea obiceiul și, după ce îi vîrî în gură moneda de aramă cu care avea să-l plătească pe Charon ca să-l treacă peste valurile Acheronului, îl sărută pe buze și își luă rămas bun:

— Adio! Te vom urma și noi cu toții, în ordinea dinainte hotărîtă de soartă.

Cîntăreții intonară atunci cîntecele de înmormîntare, în sunetul cărora victimarii jertfiră nenumărate animale. Amestecat cu lapte, miere și vin, sîngele jertfelor fu împrăștiat jur împrejur. Apoi, din mulțimea nesfîrșită, cei ce se aflau mai aproape începură să arunce pe rug unsori, uleiuri, parfumuri, arome și nenumărate cununi de flori și lauri, care acoperiră nu numai rugul, ci și tot locul dimprejur.

O dată cu săvîrșirea acestor ritualuri începu înpropierea rugului și lupta de gladiatori. Participau la ea toți gladiatorii lui Sulla cu excepția lui Artorix, căruia, la rugămintea lui Spartacus, Valeria îi poruncise să rămînă la Cumae. Lupta nu se prelungi mult. Ca toate luptele de gladiatori ce aveau loc cu prilejul funeraliilor, lupta se sfîrși cu moartea tuturor combatanților, pentru că la acest fel de lupte nu se cădea să se cruțe nici o viață.

După ce luară sfîrșit toate aceste ceremonii, Pompeius Magnus luă din mîna libitinarului făclia cu care, după datină, se dădea foc rugului, și pentru a-i aduce încă un omagiu defunctului său prieten, dădu el însuși foc grămezii de vreascuri, arome și alte materii inflamabile din care era clădit rugul pe care erau așezate rămășițele pămîntești ale lui Sulla.

Acest ultim onor dat răposatului de către tînărul care repurtase recent triumful în Africa stîrni aplauzele asurzitoare ale celor adunați pe tot întinsul Cîmpului lui Marte. Focul se aprinse într-o clipă și se întinse cu repeziciune, învăluind rugul cu mii de limbi de foc care șerpuiau în mijlocul norilor de fum gros și înmiresmat.

O jumătate de ceas mai tîrziu nu mai rămăsese aproape nimic din trupul aceluia care atîția ani făcuse să tremure Roma și Italia, și a cărui faimă făcuse ocolul lumii. Rămăsese doar un pumn de oase și cenușă, pe care bocitoarele îl strîngeau cu grijă într-o urnă de bronz, bogat împodobită cu argint și minunate încrustații de aur.

Urna fu așezată în templul ridicat cu cîțiva ani mai înainte din ordinul lui Sulla, pe locul unde cîștigase victoria asupra partizanilor lui Marius. Templul acesta, Sulla îl consacrase lui Hercule Învingătorul. Ulterior, urna fu mutată din templu, în Cîmpul lui Marte, într-un somptuos mausoleu clădit pe socoteala statului, pe locul unde fusese rugul.

Ca lanist în slujba lui Sulla, Spartacus fusese nevoit și el să ia parte la procesiune, îmbrăcat cu tunică și mantie de doliu, și să asiste, abia stăpînindu-și mînia și durerea, la măcelărirea nefericiților săi elevi, cărora le împărtășise nu numai tainele scrimei, dar îi și inițiase în secretele Ligii asupriților. Cînd luă sfîrșit incinerarea,

Spartacus răsuflă ușurat: acum era liber și putea să meargă unde voia.

Se strecură prin mulțimea oamenilor care se întorceau încet de la locul ceremoniei spre oraș. Comentariile pe marginea evenimentelor zilei, care frămîntau toată lumea, nu mai conteneau.

— Crezi că mult timp o să rămînă această urnă în templul lui Hercule Învingătorul?

— Onoarea Romei și demnitatea poporului roman mă fac să nădăjduiesc că în curînd mînia mulțimii are să azvîrle urna de acolo și are s-o sfărîme, împrăștiind cenușa în vînt.

— Ba, dimpotrivă, pentru binele Romei să sperăm că unii ca voi, netrebnice rămășițe ale lui Marius, o să fiți foarte curînd sugrumați în temniță la Tulianum.

Mai departe, în alt loc, cineva spunea:

— Ți-o repet, vai de sărmana Romă, vaï și amar de noi! Cît timp trăia el și chiar cînd era plecat, nu cuteza nimeni să se gîndească la schimbări.

— Acum însă... Numai de n-ar îngădui Jupiter... Nenorocitele legi!...

— Care legi? Ce legi?... Ia ascultă, Ventudeius, ce spune tînărul ăsta. Legi numește el violarea de către Sulla a tuturor drepturilor omenești și divine.

— Legi spui?... Cine a vorbit de legi?... Ce, parcă noi nu știm ce înseamnă legea?... O mreajă de păianjen! O mreajă în care mușteie mici se prind, iar cele mari o sparg!

Pretutindeni se auzeau cuvinte de batjocură și glume amare pe socoteala oligarhiei.

Făcîndu-și loc cu coatele, Spartacus ajunse printre cei dintîi la zidurile orașului. Cînd pătrunse în oraș, i se păru că nimerise în țara morții, atît erau de tăcute și pustii străzile Romei, care de obicei erau foarte populate la acea oră.

Spartacus ajunse la școala de gladiatori a lui Iulius Rabecius, unde avea întîlnire cu Crixos.

Discuția celor doi rudiari fu însuflețită și prietenească. Ca și Spartacus, Crixos era revoltat de măcelul gladiatorilor care avusese loc la incinerarea lui Sulla. Spartacus, care asistase la măcel de nevoie, nu-și mai venea în fire,

fierbea de mînie. Crixos încerca să-l convingă să treacă la executarea planurilor fără amînare și să primească neîntîrziat propunerea lui Lentulus Batiatus, spre a putea atrage cît mai mulți adepți pentru cauza lor printre gladiatorii aflați în școala din Capua.

— Succesul cauzei noastre — spuse gallul, încheindu-și argumentarea naivă, dar înflăcărată — se găsește acum în mîinile tale, Spartacus, și dacă sufletul tău e stăpînit de vreun alt sentiment mai puternic decît ideea eliberării sclavilor, orice nădejde de a vedea cu ochii triumful marei noastre cauze va pieri pe vecie.

— Oricare ar fi sentimentele care mi-ar stăpîni sufletul — declară Spartacus, oftînd — nimic, Crixos, nimic, auzi tu, nimic pe lume nu mă va clinti de la hotărîrea de a servi cauza noastră sfîntă; nimic nu mă va face să mă abat, măcar pentru o clipă, de la drumul pe care mi l-am trasat, nimic și nimeni nu mă va face să-mi schimb gîndul!

Discuția dură mult. După ce se înțelese cu Crixos asupra tuturor măsurilor ce urmau să fie luate, Spartacus părăsi școala lui Iulius Rabecius, îndreptîndu-se grăbit spre casa moștenitorilor lui Sulla.

Cînd trecu pragul, portarul îl înștiință că Myrtis îl aștepta în anticamera odăii de primire a Valeriei.

Spartacus, cu inima zvîcnind, de parcă ar fi presimțit o nenorocire, alergă spre apartamentul Valeriei. Văzîndu-l, Myrtis exclamă:

— În sfîrșit!... De un ceas întreg te așteaptă stăpîna!

Fugi s-o anunțe pe Valeria de sosirea lui Spartacus și, după un minut, îl conduse în camera de primire.

Nespus de palidă, înfășurată în toga întunecată și cu vălul cenușiu, Valeria părea mai frumoasă și mai gingașă ca niciodată.

Melancolia o prindea de minune.

— Spartacus!... Spartacus al meu!... șopti ea, ridicîndu-se de pe pat și făcînd cîțiva pași către el. Oare ai să mă iubești totdeauna?... Mă mai iubești mai presus de orice pe lume?

Stînjenit de această neașteptată întrebare, Spartacus răspunse după o scurtă pauză:

— De ce-mi pui această întrebare, Valeria mea? Te-am supărat cu ceva?... Datu-ți-am un prilej să te îndoiești de dragostea mea, de devotamentul și adorația mea? Pentru mine, tu ești totul, totul pe lume... Mă simt legat numai de tine, ție îți sînt închinate toate simțirile inimii mele...

— Ah — îl întrerupse fericită Valeria, cu ochii plini de lumină — așa vreau să mă iubești. Spune-mi Spartacus, că ai să mă iubești totdeauna așa.

— Da!... O, da!... Totdeauna așa!... șopti rudiarul, cu glasul vibrînd de emoție. Apoi, căzînd în genunchi în fața matroanei, îi prinse amîndouă mîinile și i le acoperi cu sărutări pătimașe: Te voi iubi totdeauna, Valeria, ca pe o zeiță, chiar dacă... chiar atunci cînd... — dar nu putu să sfîrșească vorba, izbucnind într-un plîns amar.

— Dar ce-i cu tine?... De ce plîngi?... Ce s-a întîmplat, Spartacus?... Spune-mi... ce-i cu tine? insistă înfiorată Valeria, mîngîindu-l, sărutîndu-l pe frunte și strîngîndu-l la piept.

În clipa aceea se auzi un ciocănit ușor în ușă.

— Ridică-te! îi șopti Valeria, apoi, căutînd să regăsească tonul ei obișnuit, întrebă: Ce vrei, Myrtis?

— Fratele tău, Hortensius, a venit și vrea să te vadă — răspunse de după ușă glasul sclavei.

— Atît de repede?! se miră Valeria. Și apoi imediat adăugă: Să aștepte puțin...

— Bine.

Valeria rămase tăcută, ascultînd cu luare-aminte. Cînd nu mai auzi zgomotul pașilor Myrtidei, se destăinui lui Spartacus în grabă:

— Uite... a și venit... De aceea te așteptam cu atîta nerăbdare... Și de aceea te-am întrebat dacă ești gata să jertfești totul pentru mine... Să știi... Hortensius... știe totul... știe că te iubesc, că mă iubești...

— Ce-ai spus?... Cum?... strigă Spartacus, alarmat.

— Taci!... Cum, nu știu nici eu... Mi-a spus doar în treacăt... și m-a anunțat că va veni astă-seară... Tu, acum, ascunde-te... aici... în cămăruța asta — îi arătă Valeria, ridicînd draperia unei uși. Fără a putea fi văzut, ai să auzi tot... și ai să afli cum poate să iubească Valeria.

După ce-l împinse pe rudiar în cămăruță, îi mai spuse încet: Orice s-ar întîmpla, nu sufli nici o vorbă, nu faci nici o mișcare pînă nu te chem.

Lăsă draperia să cadă, apoi puse mîinile la piept ca să-și domolească bătăile inimii și se așeză pe pat. Izbuti destul de iute să redevină stăpînă pe sine și să-și ia un aer indiferent. Atunci, cu glasul ei obișnuit, strigă:

— Myrtis!

Tînăra fată apăru în ușă.

— I-ai spus lui Hortensius că sînt singură în camera de primire?

— Ți-am îndeplinit porunca.

— Bine, acum poftește-l aici.

Un minut mai tîrziu intră în cameră, grav și posomorît, vestitul orator, cu barba nerasă de vreo cincisprezece zile, îmbrăcat cu o tunică de culoare închisă și cu o togă de stofă tot de culoare închisă.

— Bună ziua, dragul meu Hortensius! îl întîmpină Valeria.

— Bună ziua, sora mea — răspunse el, posac.

— Stai jos, frate, nu fii supărat pe mine și vorbește deschis, fără ocol.

— Cu moartea iubitului nostru Sulla, asupra mea nu s-a abătut numai o singură nenorocire, ci și o a doua, neașteptată și nemeritată. Mi-a fost dat să aflu că sora mea, uitînd ce-și datorează sieși și lăsînd la o parte nu numai orice considerație față de mine și față de sîngele lui Messalla, dar și respectul cuvenit patului conjugal al lui Sulla, s-a dezonorat aventurîndu-se într-o legătură vinovată cu un gladiator nemernic. Valeria, Valeria!... Ce-ai făcut?

Tăcu, mîhnit și îngîndurat, cu cotul rezemat de spetеaza scaunului, sprijinindu-și cu mîna fruntea plecată.

— Ascultă, Hortensius, mi-aduci o învinuire foarte gravă; înainte de a mă apăra, te întreb de unde vine această acuzație?

Ridicînd capul și trecîndu-și mîna peste frunte, Hortensius răspunse sacadat:

— Din mai multe locuri... Șase sau șapte zile după moartea lui Sulla, Chrysogonos mi-a dat această scrisoare.

Și Hortensius îi înmînă Valeriei un papyrus mototolit. Ea îl desfăcu și citi:

„LUI LUCIUS CORNELIUS SULLA,
IMPERATORULUI, DICTATORULUI,
NOROCOSULUI,
EPAPHRODITULUI,
SALUT PRIETENESC!

In locul cuvintelor: „Păzește-te de cîine!“ pe zidul casei tale ai putea scrie de azi înainte: „Păzește-te de șarpe!“ sau mai bine zis de șerpi, deoarece sub acoperișul tău și-a făcut cuib nu un singur șarpe, ci doi: Valeria și Spartacus.

Nu te lăsa furat de un acces de mînie; pîndește-i la cîntatul cocoșilor și te vei convinge cum se necinstește patul conjugal și numele omului celui mai temut și puternic din lume. Păzească-te zeii de asemenea nenorociri în viitor!“

La citirea primelor cuvinte ale scrisorii, sîngele năvăli în obrazul Valeriei, însă, pînă să isprăvească de citit, redeveni palidă ca un mort.

— Dar Chrysogonos — întrebă ea printre dinți, cu glas înăbușit — de unde a primit această scrisoare?

— Din păcate, zadarnic s-a străduit, nu și-a putut aminti din partea cui era. Își amintește doar că sclavul care i-a înmînat-o sosise la Cumae cîteva clipe după moartea lui Sulla.

După o clipă de tăcere, Valeria îi spuse liniștită:

— Nu voi încerca să te conving că un denunț nesemnat nu constituie o dovadă și nici nu e un temei pe care tu, fratele meu, Hortensius, să mă poți învinovăți pe mine, Valeria Messalina, văduva lui Sulla.

— Fapt este însă că, zece sau douăsprezece zile după moartea lui Lucius, Metrobius a venit la mine, adînc îndurerat de pierderea prietenului său și, socotind că este datoria lui sfîntă să-i spele onoarea pîngărită, mi-a po-

vestit despre legătura ta cu Spartacus. Pentru a-și întări spusele, Metrobius a adus-o cu el și pe sclava care l-a dus într-o cameră vecină cu a ta, de unde l-a văzut pe Spartacus intrînd la tine noaptea.

— Ajunge, ajunge! porunci Valeria, schimbîndu-se la față la gîndul că sărutările și cuvintele lor, că tainele amorului lor erau cunoscute de o sclavă și de un om atît de josnic ca Metrobius. Ajunge, Hortensius! Acum, deoarece mi-ai adus o învinuire, am să vorbesc și eu. Se ridică de pe pat, își îndreptă fața mînioasă către fratele ei, încrucișă brațele pe piept și, fulgerîndu-l cu privirea, îi spuse cu mîndrie: Da, îl iubesc pe Spartacus. Îl iubesc cu toată ardoarea inimii mele! Ei, și?

— O, zei mari, o, zei atotputernici! izbucni uluit Hortensius, ridicîndu-se în picioare și acoperindu-și fața cu mîinile.

— Lasă în pace zeii! Ei nu te aud. Mai bine ascultă-mă cînd vorbesc cu tine...

— Vorbește...

— Da, îl iubesc și am să-l iubesc...

— Valeria! o întrerupse Hortensius, măsurînd-o cu indignare. Mă înspăimînți... Ești o femeie nebună de-a binelea...

— Nu, nu sînt decît pur și simplu o femeie și sînt hotărîtă să calc în picioare legile voastre despotice și prejudecățile voastre stupide și să scutur lanțurile cu care voi, învingătorii lumii, legați de mîini și de picioare pe femeile voastre. Iată, asta vreau! Și te încredințez, frate, că dacă vreau acest lucru nu e nicidecum semn de nebunie, ci, dimpotrivă, dovadă că mi-am redobîndit rațiunea. Paiața asta mîrșavă de Metrobius, care e atît de pervers, încît toate nevestele cu ai căror bărbați are legături sînt geloase, tocmai el s-a găsit să mă învinovățească! Ciudat îmi pare, Hortensius, că de vreme ce pui atîta temei pe învinovățirile lui, nu propui ca Senatul să-l aleagă cenzor... Ar fi un cenzor nimerit pentru moravurile Romei!... Metrobius, paznic al castității vestalelor!... Lupul care duce mieii la păscut!... E tocmai ce-i mai lipsea Romei, acestui oraș dezgustător, în care se ridică statui și temple lui Sulla, care a însîngerat tot orașul cu crimele lui, unde, la adăpostul Legii celor Douăsprezece Table,

i-a fost îngăduit aceluiași Sulla ca sub ochii mei să-și petreacă nopțile în orgii nerușinate. O, legi ale patriei mele, cît sînteți de drepte!... Chiar și mie îmi asigură ceva aceste legi: dreptul de a asista cu indiferență la toate aceste lucruri și chiar acela de a vărsa lacrimi, însă în ascuns, pe pernele patului meu de văduvă și, în sfîrșit, dreptul de a mă vedea repudiată în orice moment numai pentru motivul că n-am dat moștenitor domnului și stăpînului meu! Fața Valeriei ardea de indignare. Tăcu un moment, apoi se întoarse către Hortensius, care o urmărea înmărmurit, cu ochii ficși și pupilele dilatate, și continuă: În fața acestor legi, bineînțeles, mi-am călcat îndatoririle... o știu... o recunosc. Nu am de gînd nici să mă apăr, nici să mă dezvinovățesc. Mi-am călcat îndatoririle prin aceea că n-am avut curajul să plec cu Spartacus din casa lui Sulla. Nu socotesc că faptul de a mă fi îndrăgostit de acest om e o crimă și mă mîndresc cu dragostea mea. Are suflet ales și plin de mărinimie, mintea lui e capabilă de gînduri mărețe. Dacă ar fi înfrînt legiunile romane în Tracia, ar fi stîrnit mai multă admirație decît Sulla și Marius și ar fi fost mai temut decît Hannibal și Mithridate!... Dar a fost înfrînt și voi l-ați făcut gladiator. Și pentru că voi l-ați făcut gladiator, pentru că i-ați pus acest nume, credeți că i-ați schimbat și sufletul? Credeți cumva că ajunge un decret de-al vostru ca să transformați un om cu suflet mare și minte ageră într-o oaie fără judecată?

Uimit și în același timp mîhnit, Hortensius, marele orator, o întrebă:

— Înseamnă asta oare că te ridici împotriva legilor patriei noastre, împotriva obiceiurilor noastre, împotriva oricărui simțămînt de decență?...

— Da, da!... Mă ridic împotriva lor, mă ridic... Renunț la cetățenia romană, la numele meu, la familia mea... Am să plec cu Spartacus să trăiesc undeva, într-o vilă singuratică, mă voi retrage undeva într-o provincie depărtată, poate în Tracia la poalele munților Rhodope, și voi toți, rudele mele, n-o să mai auziți de mine!

Istovită de atîta zbucium, Valeria se prăbuși pe pat.

Valeria poate că nu avea dreptate în măsura în care i se părea. Trecutul ei nu era fără pată. Se prea poate că

era puțin cam ușuratică chiar în dragostea pentru Spartacus, prima dragoste adevărată, care-i făcea inima să zvîcnească. Totuși cuvintele ei tari, întrucîtva incoherente, zugrăveau tabloul fidel al suferințelor, asupririlor și umilințelor la care legile Romei condamnau femeia.

Această jalnică situație a femeii romane, situație care era mult mai rea decît aceea a copiilor aflați sub autoritatea nelimitată a părintelui lor, este, alături de plaga mereu mai răspîndită a legăturilor nelegitime și a descompunerii familiei și de răspîndire a sclaviei, care a adus după sine lenevirea cetățenilor, una din adevăratele cauze ale decăderii Romei.

Hortensius o privi pe sora sa cu compătimire, apoi cu glas blînd și duios îi spuse:

— Îmi dau seama, draga mea Valeria, că nu te simți prea bine...

— Eu? strigă matroana, sărind de pe pat. Mă simt admirabil...

— Nu, nu, Valeria, crede-mă, nu ți-e bine... ești tulburată... zbuciumul tău e prea mare și îți răpește acea liniște și seninătate a minții, care sînt absolut necesare pentru a discuta un subiect atît de serios.

— Dar eu...

— Să lăsăm această discuție pentru un moment mai potrivit.

— Te previn că sînt neînduplecată...

— Bine... bine... Vom mai vorbi despre asta... o să ne mai vedem... Deocamdată, rog zeii să te ocrotească în veci. Am să plec. Rămîi cu bine, Valeria. Rămîi cu bine.

— Cu bine, Hortensius.

Și oratorul părăsi camera de primire a surorii sale. Cîteva clipe mai tîrziu intră în cameră Spartacus. Se aruncă la picioarele Valeriei și, sărutînd-o, îi mulțumi pentru cuvintele ei pline de căldură, pentru adîncimea sentimentului ei.

— Da, vreau să trăiesc lîngă tine pe vecie, să fiu mereu cu tine, nobilul meu Spartacus, voi deveni soția ta, și munții Traciei tale ospitaliere vor adăposti dragostea noastră — spunea Valeria, strîngîndu-l la piept.

Îmbătat de sărutările ei, uitînd de sine și de lumea întreagă, rudiarul șopti:

— Da... sînt al tău... al tău... pe vecie... sînt robul tău... slujitorul tău...

Deodată, Spartacus întoarse capul, păli, iar apoi, smulgîndu-se din brațele Valeriei și strunindu-și parcă toate coardele sufletului său, ascultă atent.

— Ce-i cu tine? întrebă Valeria, tulburată.

— Taci! șopti rudiarul.

Ascultară amîndoi, într-o adîncă tăcere, un cor de glasuri sonore, puternice, tinerești, care, într-o limbă pe jumătate barbară, un amestec de greacă și tracă, intonau următorul imn:

O libertate scumpă, zeiță-a lumii noastre,
Aprinde-n inimi focul măreților porniri
Și dă-i putere-n luptă, lui, robului nevolnic;
Sub scutul tău de aripi ne ia, ocrotitoare.
In clipa cînd va-ncepe cumplita bătălie
Și legiuni dușmane porni-vor la atac,
Ale sclaviei lanțuri în paloș le preschimbă.
In țările întinse ce zac sub grea robie,
Dă-i trîndavului sabia în mîini, s-o țină zdravăn,
Șovăitor de-i altul, împinge-l înainte.
O, libertate scumpă, zeiță-a lumii noastre,
Scîntei din vîlvătaia-ți să cadă și să ardă
Oriunde-i apăsare, amar, sclavie, jale,
Oriunde huzurește călăul de tiran,
Oriunde curge vinul și sîngele, ca apa,
Și frații se ucid, scrîșnind, rînjind sălbatic,
Zeiță, du-ne-acolo în crunta bătălie!
Spre tine se înalță din inimi o văpaie,
Tu iartă cîntul nostru atît de nedibaci.
Și brațelor sleite tu dă-le iar vigoarea.
Cu arma-n mînă, zee, să-ți așteptăm chemarea.
La arme, voi, prieteni! Călăi, v-așteaptă moartea!

Spartacus era numai urechi, ca și cum viața lui ar fi atîrnat de acest cîntec, din care Valeria nu putuse înțelege decît cîteva cuvinte grecești.

Valeria tăcea. Fața ei albă ca marmura reflecta parcă îngrijorarea tainică ce era zugrăvită pe chipul rudiarului, cu toate că ea nu înțelegea cauza acestei îngrijorări.

Ascultară tăcuți pînă ce cîntecul gladiatorilor se pierdu în depărtare. Apoi, Spartacus, sărutînd mîinile Valeriei, bîigui cu vocea înecată în lacrimi:

— Eu nu pot... nu pot... iartă-mă... scumpa mea Valeria... nu pot fi cu totul al tău... eu nu-mi aparțin.

— Spartacus!... Ce vorbești? Ce-ai spus? Cine e femeia care poate cere să împartă cu mine inima ta?

— Nu, nu-i vorba de nici o femeie — o liniști gladiatorul, clătinînd din cap mîhnit. Altceva, nu o femeie mă oprește să fiu fericit. Nu, nu! Dar... Nu-ți pot spune ce anume mă oprește... Nu pot vorbi... Sînt legat prin jurămînt sacru și inviolabil. Nu-mi mai aparțin. Și cu glas tremurînd adăugă: E destul să știi că departe de tine, lipsit de sărutările tale divine... voi fi nefericit... voi fi cel mai nefericit dintre oameni!...

— Despre ce vorbești? întrebă alarmată Valeria, cuprinzîndu-i capul cu mîinile ei mici și silindu-l s-o privească în față. Ți-ai ieșit din minți?... Ce-ai spus?... Aiurezi?... Cine te oprește să fii al meu?... Vorbește!... Hai, scurtează-mi chinurile și spune-mi cine-i?...

— Ascultă-mă, ascultă, iubită Valeria, adorato — se rugă cu voce tremurîndă Spartacus, pe a cărui față răvășită se citea tot zbuciumul celor două forțe ce se înfruntau în sufletul lui. Ascultă-mă... Nu pot vorbi... Nu pot să-ți spun pricina care mă reține... trebuie să te mulțumești cu atît: nu e o altă femeie... trebuie să înțelegi... Ar putea oare o altă femeie să mă smulgă de sub farmecele tale? Cu inima curată și cinstită, jur pe viața ta, pe reputația ta, pe renumele și pe viața mea, că oriunde voi fi, aproape sau departe de tine, sînt al tău și voi rămîne numai al tău în veci, și că nu voi adora și nu mă voi închina niciodată decît amintirii și chipului tău...

— Dar ce e cu tine? întrebă biata femeie abia stăpînindu-și plînsul. De ce nu-mi încredințezi taina! Te îndoiești de dragostea mea, de devotamentul meu? Nu ți-am dat oare destule dovezi de nestrămutată credință?... Mai vrei alte dovezi?... Vorbește... Poruncește... Ce vrei de la mine?

— Nu pot să vorbesc, nu pot! strigă nefericitul Spartacus ca nebun. Nu am dreptul să vorbesc!

Izbucnind în plîns, Valeria îl îmbrățișă.

— Dar mă voi întoarce — îi făgădui Spartacus — mă voi întoarce după ce voi fi primit învoirea să calc jurămîntul pentru tine. Mă voi întoarce mîine, poimîine, îndată ce voi putea, și atunci ai să mă ierți și ai să mă iubești și mai mult... dacă între noi poate exista iubire

mai puternică decît aceea care ne unește acum... Rămîi cu bine... Rămîi cu bine... Valeria mea adorată!

Făcînd o sforțare supraomenească, nefericitul Spartacus se smulse din brațele femeii iubite și ieși în fugă din cameră. Zdrobită de emoție și durere, Valeria căzu fără simțire.

Capitolul IX

CUM UN BEȚIV ȘI-A ÎNCHIPUIT CĂ E SALVATORUL REPUBLICII

Trecuseră patru ani de la moartea lui Lucius Cornelius Sulla. Mai erau cincisprezece zile pînă la Calendele lui Marte, ale anului 680 [1] de la întemeierea Romei. Ca în fiecare an, romanii celebrau în acea zi Lupercalia, o sărbătoare, zice-se, instituită de Romulus și Remus pentru pomenirea copilăriei lor minunate și în cinstea doicii lor Luperca și a zeului Pan, despre care datina spunea că făcea să rodească ogoarele.

Pe coasta colinei Palatine, în pădurea închinată zeului Pan, se găsea o grotă ce se numea Lupercal. Potrivit tradiției, în această grotă îi hrănise lupoaica, cu laptele ei, pe Romulus și Remus.

În grota Lupercal se adunaseră din zori, îmbrăcați în odăjdii lupercii, membrii unui colegiu de preoți recrutați dintre tinerii cei mai iluștri aparținînd castei patricienilor. Puțin mai tîrziu veniră și numeroși alți tineri nobili. Doi dintre ei, cărora le revenea un rol special în ceremonia sacrificării animalelor, purtau toge albe și cununi de iederă.

Îndată după sosirea tinerilor, victimarii, înarmîndu-se cu cuțite, înjunghiară doisprezece țapi și doisprezece căței. După aducerea acestui prinos, unul din luperci luă o sabie, o înmuie în sîngele animalelor jertfite și atinse cu ea frunțile celor doi tineri patricieni în toge albe și cu cununi de iederă. Apoi ceilalți luperci începură să-i șteargă cu lînă muiată în lapte de urmele de sînge. După ștergerea urmelor de sînge de pe frunte, cei doi tineri izbucniră, așa cum cerea ritualul, în hohote de rîs răsunătoare.

---

[1] 74 î.e.n. (n.r.)

Această ceremonie tradițională pare-se că amintea străvechea rînduială a purificării păstorilor.

Potrivit datinii, urmă spălarea, după care, într-un loc anume al peșterii, lupercii, cu cei doi tineri purificați și cu prietenii lor, se așternură la un ospăț îmbelșugat.

În timp ce lupercii continuau să se ospeteze, peștera începu să se umple de oameni. În pădurea lui Pan și pe toate drumurile care duceau spre ea se înghesuia o mare mulțime, în rîndurile căreia erau numeroase femei.

Ce aștepta această mulțime? Lucrul se lămuri cînd, după terminarea ospățului, lupercii, însuflețiți și veseli, puseră peste tunici fîșii late ca niște brîuri, tăiate din pielea animalelor jertfite, și, în mînă cu bice făcute tot din pielea animalelor, ieșiră grămadă din peșteră și porniră să fugă pe străzi ca niște zănatici, croind cu bicele în dreapta și în stînga pe toți cei ce le ieșeau în cale.

Pe toate drumurile se vedeau matroane și fete tinere alergînd întru întîmpinarea lupercilor și întinzînd bucuroase brațele ca să fie lovite, pentru că pe atunci fetele credeau că loviturile acestor bice rituale ar influența în bine asupra căsătoriilor, iar femeile măritate — că le-ar putea spori fecunditatea.

Toate ritualurile aparținînd religiilor antichității, ca și cele ale religiilor din vremea noastră, nu erau decît pretexte pentru adunări vesele, mai mult sau mai puțin obscene și mai mult sau mai puțin învăluite în mister, organizate în majoritatea cazurilor de șarlatani, pe spinarea naivilor lesne încrezători. Serbarea Lupercaliei se făcea totuși pe socoteala lupercilor, deoarece ea le satisfăcea ambiția; căci nu mică era cinstea de a fi preot și nu mică era plăcerea de a mîngîia cu biciul fete frumoase și matroane ispititoare, precum și plăcerea de a fi răsplătit cu vorbe dulci și zîmbete drăgălașe.

Însoțiți de mulțime, o parte din luperci se îndreptară în fugă către insula de pe Tibru. Pe insulă, care pe acea vreme era încă slab populată, erau trei temple, închinate unul lui Esculap, al doilea lui Jupiter și al treilea lui Faunus.

În porticul templului lui Faunus, rezemat de o coloană, stătea un tînăr înalt, voinic, perfect proporționat, care urmărea cu indiferență forfota lupercilor. Pe gîtul său puternic, care amintea statuile grecești, se înălța

falnic un cap plin de distincție. Avea păr negru ca abanosul, care-i cădea pe fruntea înaltă, și ochi frumoși, expresivi, pătrunzători și autoritari. Nasul era drept, frumos și precis conturat, iar gura mică, cu buze puțin cam groase și răsfrînte, trăda două patimi setea de putere și senzualitatea. Pielea foarte albă sporea frumusețea și farmecul ce-l avea acest bărbat deosebit de plăcut la vedere.

El nu era altul decît Caius Iulius Caesar.

Ținuta lui era de o eleganță pur grecească. Peste tunica de in subțire, albă ca zăpada, cu chenar de purpură, strînsă în talie cu șnur de lînă purpurie, Caesar îmbrăcase o togă de postav alb, cu un chenar lat, albastru.

Avea pe atunci douăzeci și șase de ani. Datorită talentului, culturii, elocvenței, blîndeței, vitejiei, inteligenței sale pătrunzătoare și eleganței sale neîntrecute, Iulius Caesar se bucura încă de pe atunci de o nemărginită popularitate la Roma.

Caesar aparținea partidului lui Marius atît prin vederile și simpatiile sale personale, cît și în virtutea tradiției și a legăturilor de familie — prin mătușa sa Iulia era nepotul lui Caius Marius. Pe deasupra, el se căsătorise la optsprezece ani cu Cornelia, fiica lui Lucius Cornelius Cinna, care fusese de patru ori consul și era socotit ca un partizan înfocat al lui Caius Marius, învingătorul cimbrilor și teutonilor. Îndată după ce-și lichidase inamicii și luase puterea dictatorială, Sulla ordonase uciderea a doi membri ai familiei Iulia care simpatizau cu Marius, iar pe tînărul Caius Iulius Caesar îl obligă să se despartă de soția sa Cornelia. Caesar, care încă de pe atunci dovedise că poseda o voință de fier și o fermitate de neclintit, nu voi să se supună, fapt pentru care Sulla îl condamnă la moarte. Nu scăpase cu viață decît datorită unor influenți partizani ai lui Sulla și stăruinței colegiului Vestalelor.

Cît timp puterea rămase în mîinile lui Sulla, Caesar nu se mai simți în siguranță la Roma. Nu e lipsit de semnificație faptul că, referindu-se la numeroasele cereri de a-l grația pe Caesar, dictatorul comentase: „În acest tînăr Iulius se ascund mai mulți Marius".

Caesar se retrase în ținutul sabinilor, unde, cutreierînd munții Latiumului și Tibrului, se ascunse pînă la moartea lui Sulla.

Îndată după întoarcerea sa la Roma, el plecă la război și deveni vestit prin vitejia lui.

După terminarea campaniilor, Caesar se îmbarcă pentru a merge în Grecia, unde intenționa să-i asculte pe cei mai vestiți filozofi și să frecventeze școlile celor mai iluștri oratori. În apropiere de Pharmacussa, corabia lui Caesar fu capturată de pirați, iar el, împreună cu servitorii săi, căzu prizonier. În captivitate, Caesar dovedi nu numai un curaj fără seamăn, dar și acel talent înnăscut de a se impune, care mai tîrziu avea să-i aducă stăpînirea lumii întregi. Cînd îi întrebă pe pirați cît cer pentru răscumpărarea lui, aceștia cerură douăzeci de talanți; la aceasta el răspunse semeț că prețuiește cincizeci de talanți și că le va plăti această sumă, dar că îndată ce își va recăpăta libertatea va porni în urmărirea lor și că, după ce-i va lua prizonieri, va porunci să fie răstigniți.

Convins că un descendent al familiei Iulia trebuie să fie crezut pe cuvînt, Caesar trimise cîțiva servitori la Efes, Samos și prin alte cetăți învecinate, ca să procure cei cincizeci de talanți. Reuși să-i adune și îi înmînă piraților. Îndată ce fu eliberat, cu cîteva trireme adunate în porturile vecine, porni în urmărirea lor, îi atacă, îi învinse și, luîndu-i prizonieri, îi dădu pe mîna pretorului, pentru ca acesta să poruncească răstignirea lor. Prinzînd de veste că pretorul caută să-i vîndă ca sclavi, Caesar porunci, pe răspunderea sa proprie, ca toți să fie răstigniți, declarînd că-i gata să răspundă în fața Senatului și a poporului roman pentru ordinul dat.

Toate aceste întîmplări îi aduseră lui Iulius Caesar o mare popularitate. Dar cînd îl acuză fățiș pe Cnaeus Cornelius Dolabella, căruia i se încredințase administrarea Macedoniei, că a comis fel de fel de crime, popularitatea lui crescu încă și mai mult. Caesar susținu acuzarea cu o elocvență atît de surprinzătoare și atît de originală, încît Cicero, care era cel mai bun orator al vremii, nu putu obține decît cu foarte mare greutate achitarea lui Dolabella.

Acesta era bărbatul ce stătea în porticul templului lui Faunus şi privea mulţimea.

— Sănătate lui Caius Iulius Caesar! îi ură Titus Lucretius Carus, trecînd pe lîngă el.

— Bună ziua, Carus — răspunse Caesar, strîngînd mîna aceluia ce avea să fie autorul poemului „De rerum natura".

— Cinste şi slavă măritului Iulius! se închină Metrobius, comediantul, care trecea prin faţa templului, în mijlocul unui grup de mimi şi acrobaţi.

— A, Metrobius! observă Iulius Caesar, zîmbind ironic. Cum văd, nu-ţi iroseşti viaţa în van. Nu laşi să treacă nici o sărbătoare, nici cel mai neînsemnat prilej de petrecere.

— Ce altceva aş putea face, mărite Iulius... Trebuie să ne bucurăm de viaţa ce ne-au dăruit-o zeii... aşa cum ne-a învăţat Epicur, că...

— Ştiu, ştiu — îl întrerupse Caesar, scutindu-l de oboseala de a cita.

Scărpinîndu-se delicat în cap, cu degetul mic al mîinii stîngi, ca nu cumva să-şi strice pieptănătura, Caesar îi făcu semn lui Metrobius, cu arătătorul mîinii drepte, ca să se apropie.

Metrobius se despărţi pe dată de prietenii săi. Unul din ei îi strigă:

— Te aşteptăm la taverna lui Esculap!

— Bine! se învoi comediantul. Apropiindu-se apoi de Caesar, cu un surîs mieros şi linguşitor, îi spuse insinuant: Mă favorizează desigur vreun zeu dacă astăzi mi se oferă prilejul, mărite Caius, astru strălucitor al neamului lui Iulius, să-ţi fiu de folos cu ceva.

Caesar, cu zîmbetul său puţin cam dispreţuitor, ripostă:

— Nu e prea mare serviciul pe care am să te rog să mi-l faci, prea bunule Metrobius. Eşti poftit cîteodată în casa lui Cnaeus Iunius Norbanus?...

— Da, firește, sînt — confirmă Metrobius, bucuros, şi adăugă vorbind ca de un prieten intim Bunul Norbanus mă simpatizează... foarte mult, mă simpatizează de multă vreme... Încă de pe vremea cînd trăia ilustrul meu prieten, nemuritorul Lucius Cornelius Sulla...

O ușoară strîmbătură de dezgust contractă buzele lui Caesar, ceea ce nu-l împiedică să răspundă cu o bunăvoință simulată

— Da, bine... — Apoi, după ce se gîndi o clipă, adăugă: Poftește astă-seară la mine, la cină, Metrobius, și îți voi spune pe îndelete despre ce este vorba.

— O, ce plăcere!... Ce cinste!... Nu pot spune cît îți sînt de recunoscător, prea bunule Iulius.

— Bine, bine!... Ajunge cu mulțumirile. Du-te, te așteaptă prietenii. Ne vedem deseară.

Și cu un gest maiestuos, Caesar îl concedie pe Metrobius, care, după nesfîrșite ploconeli și mulțumiri, se îndreptă către taverna lui Esculap.

Avînd în vedere, pe de o parte, odioasele însușiri ale omului căruia i se adresase, și, pe de altă parte, reputația de tînăr cu mare trecere la femei, de care se bucura Caesar, părea neîndoielnic că informațiile pe care acesta dorea să le obțină de la Metrobius erau în legătură cu vreo intrigă amoroasă.

Metrobius intră în taverna lui Esculap, radiind de mulțumire în urma acestui succes, deoarece socotea că o invitație din partea lui Caesar era o mare cinste pentru el. Aci, cu un aer foarte satisfăcut de sine, începu să povestească cele întîmplate prietenilor săi, care se și așezaseră la masă.

Gîndul că peste cîteva ceasuri îl aștepta o cină îmbelșugată nu-l împiedică să înceapă a înfuleca cu poftă și a-și turna și mai cu poftă din minunatul vin de Velitrae.

In vîrtejul glumelor și al rîsetelor ce răsunau în jurul mesei, comediantul pierdu atît socoteala minutelor și orelor care treceau, cît și a numărului nesfîrșit de cupe ce golise. După două ore, din pricina prea copioaselor libațiuni de Velitrae, se îmbătă atît de tare, sărmanul, încît scăpă frînele mai de vreme decît de obicei. Prin ceața deasă ce-i învăluia mintea mîji totuși gîndul că nu mai trebuie să bea, căci altfel într-un ceas va fi incapabil să se mai urnească pentru a merge la cină, la Caesar. Luă o hotărîre eroică și, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile de masă, cu o mare sforțare, se ridică în picioare. Apoi, luîndu-și rămas bun de la amicii săi, le

explică cu limba împleticită că trebuia să plece pentru că era așteptat la cină la Cae...Cae...Caeras.

Această bîlbîială fu salutată de ceilalți bețivi cu o salvă de rîsete zgomotoase, și o adevărată ploaie de spirite și înțepături se abătu asupra-i, cînd, legănîndu-se, o porni spre ieșire.

— Bine ai să mai arăți acolo la „Caeras"! comentă unul.

— Ți s-a înnodat limba, bietul meu Metrobius! strigă altul.

— Nu mai dănțui, că nu ești pe scenă!

— Ține-te drept... că de nu, ai să ștergi toate zidurile!

— E înțeles cu zugravii!

— Umblă pe două cărări ca șarpele.

Ieșind în stradă, Metrobius bolborosi:

— Rî... deți... rî... deți... golanilor! Dar eu... mă duc la masă la Caesar... E un om bun... Caesar... și îi iubește pe ar... ar... tiști! Pe Jupiter Capi... Capi... lotinul! Nu pot... înțelege... să merg pe aici... vinul ăsta de Velitrae... era amestecat... și înșelător ca sufletul... Eu... Eu... Eubytidei!

După vreo douăzeci de pași, nărăvitul bețiv se opri și, după ce stătu puțin pe gînduri, se hotărî să profite de cele două ceasuri ce mai avea pînă la întîlnirea cu Iulius Caesar, pentru a-și răcori capul înnegurat de vinul de Velitrae.

— Unde... unde să mă duc mai bine?... Spre culme... da, desigur, aerul e mai... răcoros... și mi-e cald... calendarul spune... că în februarie... e iarna... Dar ce, februarie e lună de iarnă?... O fi, nu însă pentru unul care a băut atîta... dar dacă o iau pe drumul ăsta, ce o să fie?... Am să dau de mormîntul bunului rege Numa... niciodată n-am avut pic de prețuire pentru Numa ăsta... nu-i plăcea vinul... Nu-i plăcea. Dar nici nu cred că nu-i plăcea vinul... și aș putea să jur pe cei doisprezece zei ai Concordiei... că cu nimfa Egeria nu vorbea numai de treburi de stat... Da... Da...

Mergînd pe două cărări, Metrobius continuă să-i vorbească de rău pe toți defăimătorii băuturii și mai ales pe bietul rege Numa. Ajunse în curînd în pădurea Furrinei, zeița furtunilor.

După ce rătăci cîtva timp pe potecile înguste ale pădurii, ochi un copac uriaș, care se afla aproape în mijlocul pădurii. În jurul copacului era un luminiș rotund. Metrobius se așeză aici, cu spatele rezemat de trunchiul bătrînului copac.

— Într-adevăr, e ciudat — murmură comediantul — cînd te gîndești că tocmai în pădurea închinată zeiței furtunilor... am să astîmpăr furtuna asta care mă răscolește...

Trăncănind așa, el tot închise și deschise pleoapele-i grele ca plumbul, pînă ce adormi.

Visă că se găsea pe un cîmp uscat și sterp, în bătaia razelor soarelui. Îi ardea gîtlejul, îi era sete... și simțea o strîngere în piept... Din fericire auzi susurul unui izvor... alergă spre el... fugea... și totuși nu putea fugi, pentru că picioarele i se îngreunaseră... ca de piatră se făcuseră... și nu mai putea dezlipi tălpile de pămînt... și izvorul era încă departe! Nici Metrobius nu înțelegea cum se făcuse că în albia izvorului se rostogoleau valuri, valuri de Falern... Și, lucru straniu, susurul izvorului semăna cu zvonul unor glasuri omenești ce vorbeau în șoaptă. Murea de sete; continuă să alerge mai departe și ajunse în sfîrșit la izvor; dar cînd se aruncă jos și era gata să-și potolească setea cu acel minunat Falern, deodată apăru Numa Pompilius și-l opri să bea! Avea o barbă albă, foarte lungă, și chipul aspru; îl privi încruntat pe Metrobius și-l mustră cu cuvinte grele! Ce mai glas răsunător, metalic avea și Numa Pompilius!... Dar în timp ce acesta vorbea, Metrobius auzi din nou un zvon de glasuri care veneau parcă din izvor și deodată vinul de Falern se transformă în sînge roșu și fierbinte.

Numa Pompilius răcni cu glas năprasnic:

— Ți-e sete?... Ți-e sete, tiranule?... Atunci bea din sîngele fraților tăi, mișel nemernic!

Visul se făcea tot mai întunecat. Metrobius simți cum i se strînge inima; i se făcu frică de acest moș cu glas cumplit și o luă la goană nebunește, poticnindu-se în fugă de niște crengi și căzînd... Cînd se trezi, în prima clipă nu putu să se dumirească nici unde era, nici dacă mai dormea sau dacă se trezise. Se frecă la ochi privind împrejur. Văzu că era într-o pădure, că era noapte și că

numai ici și colo razele lunei care se strecurau printre ramurile copacilor împrăștiau întunericul. Se strădui să-și adune și să-și limpezească gîndurile, dar nu izbutea, deoarece, chiar după ce se trezise de-a binelea, încă mai auzea glasul de tunet al lui Numa Pompilius, aruncîndu-i cuvinte pline de mînie. De aceea se gîndise în prima clipă că mai doarme și mai visează. Se convinse foarte repede însă că era treaz cu adevărat. Își aminti vag cum ajunsese acolo și pricepu că glasul ce-l auzise în vis era glasul unui om viu, care răsuna pe undeva pe aproape, în poiana cea mică.

— Moarte pentru moarte! Să ne silim cel puțin să murim pentru binele nostru, nu pentru desfătarea stăpînilor! îndemnă glasul plin de avînt și de energie. Fiarele astea turbate și crude, cu chip de om, sînt setoase de sînge ca tigrii deșertului Lybiei. Bine! Să încrucișeze săbiile lor cu săbiile noastre, să curgă șîngele lor amestecîndu-se cu al nostru, fie, ca să înțeleagă o dată că și sclavii, și gladiatorii, și asupriții au inimă. Au să se convingă — jur pe toți zeii Olympului! — că soarele trebuie să strălucească și că pămîntul trebuie să rodească pentru toți deopotrivă, au să se convingă că viața trebuie să ofere plăcere și mulțumire deopotrivă tuturor oamenilor.

După aceste cuvinte se auzi o rumoare generală de aprobare.

Metrobius ghici îndată că aici se întruniseră niște oameni care, vedea bine, puneau ceva la cale împotriva republicii. I se păru că mai auzise undeva glasul acela puternic.

Al cui era însă glasul? Unde-l mai auzise Metrobius? Cînd? Nu putea să-și amintească de loc. Ca să audă mai bine, își ținu răsuflarea și își încordă toată atenția.

— După cinci ani de muncă tainică și stăruitoare, putem oare să spunem acum că s-au ivit zorile mîntuirii? întrebă răgușit și grav alt glas, într-o latinească stricată.

— Vom putea oare să începem în cele din urmă lupta? întrebă alt glas și mai răgușit, și mai grav decît cel dintîi.

— Da, vom putea! răspunse glasul pe care Metrobius îl auzise cînd se deșteptase. Artorix va porni mîine...

La auzul acestui nume, Metrobius indentifică al cui era acest glas: glasul nu era al altcuiva decît al lui Spartacus, şi Metrobius înţelese îndată ce fel de adunare se ţinea acolo.

— Mîine, Artorix pleacă la Ravenna — continuă Spartacus — şi va vesti pe Granicus să-i ţină gata pe cei cinci mii două sute de gladiatori ai săi; ei alcătuiesc întîia legiune a armatei noastre. A doua va fi aceea pe care o vei comanda tu, Crixos, şi se compune din cei şapte mii şapte sute cincizeci de membri ai Ligii noastre, care locuiesc în Roma. Legiunea a treia şi a patra le voi comanda eu şi Oinomaos; ele sînt alcătuite din cei zece mii de gladiatori din şcoala lui Lentulus Batiatus, de la Capua.

— Douăzeci de mii de gladiatori organizaţi în legiuni — izbucni Oinomaos, cu voce răsunătoare şi cu o expresie de bucurie sălbatică. Douăzeci de mii!... E strașnic!... Pe zeii Infernului!... E strașnic!... Pun rămăşag că o să vedem şi noi cum arată de la spate platoşele mîndrilor legionari ai lui Sulla şi Marius.

— In numele dragostei ce purtăm ţărilor noastre subjugate, pentru izbînda cauzei noastre, în virtutea sfintei credinţe care ne leagă — spuse Spartacus — vă rog să fiţi prevăzători şi să acţionaţi chibzuit. Să nu primejduim izbînda cauzei noastre. Acum, orice explozie de îndrăzneală ce s-ar produce înainte de vremea hotărîtă ar fi o crimă de neiertat. Pînă în cinci zile o să auziţi despre primele noastre acţiuni şi o să aflaţi că răsculaţii au pus stăpînire pe Capua. Oinomaos şi cu mine ne vom concentra detaşamentele la ţară; totuşi, îndată ce se va ivi un prilej, vom căuta să dăm o lovitură îndrăzneaţă capitalei Campaniei. In acel moment, voi, cei din Ravenna şi din Roma, uniţi-vă toate puterile şi ieşiţi la luptă pentru a vă uni cu noi. Pînă ce nu se va răscula Capua, în mijlocul vostru trebuie să domnească în aparenţă, ca şi pînă acum, pace şi linişte.

Apoi urmă o discuţie însufleţită, dar incoherentă, la care participară toţi gladiatorii întruniţi acolo, care alcătuiau statul major al Ligii asupriţilor.

După ce se sfătuiră reciproc să fie prevăzători, după ce se îmbărbătară, dîndu-şi imbold unii altora, gladiatorii

își luară rămas bun frățesc și începură să plece. Discutînd cu însuflețire, porniră cu toții spre locul unde se afla Metrobius; Spartacus însă le strigă din urmă, certîndu-i:

— Nu toți într-o singură parte, fraților! Mergeți cîte doi sau trei, și la cinci-șase sute de pași unii de alții. Întorceți-vă în oraș unii pe la podul Cestius... ceilalți peste podul Sublicius, iar restul peste podul lui Aemilius.

Supunîndu-se ordinului, gladiatorii ieșiră din pădure pe poteci diferite. Trecînd pe lîngă copacul după care era pitit Metrobius, care tremura ca varga, Spartacus îi spuse lui Crixos, strîngîndu-i mîna dreaptă:

— Ne vedem mai tîrziu, pe la miezul nopții, la Lutatia Chioara; te aștept acolo să-mi dai răspuns dacă putem fi siguri sau nu că o să primim transportul acela de platoșe ce mi s-a făgăduit că sosește pînă în cinci zile.

— Chiar acum mă duc să mă întîlnesc cu cafîrgiul care mi-a făgăduit să facă transportul cît se poate de repede.

— Ei! izbucni Oinomaos, batjocoritor. Ce nevoie avem de aceste platoșe? Jurămîntul nostru, săbiile și vitejia noastră — iată platoșele noastre.

Cu pași iuți, Crixos se îndreptă spre podul Cestius, iar Spartacus, Oinomaos și Artorix apucară spre podul Sublicius.

„Ia te uită! cugetă între timp Metrobius, care pe măsură ce gladiatorii se îndepărtau devenea din ce în ce mai viteaz. Ia te uită!... Ce vijelie amenință republica! Douăzeci de mii de gladiatori înarmați... Mai mult decît trebuie pentru ca să se aprindă un nou război cu sclavii, cum a fost cel din Sicilia... Ba încă mai rău... pentru că prin vioiciunea inteligenții și spiritului de inițiativă, Spartacus e mult superior lui Eunous, sclavul sirian care a fost căpetenia sclavilor din Sicilia... Nici vorbă că providența însăși m-a mînat în pădure... Fără îndoială că zeii atotputernici m-au ales pe mine ca instrument al lor... ca să scape republica de la pieire. Desigur... Oare nu s-au folosit ei cîndva de gîștele din Capitoliu pentru o misiune asemănătoare?... De ce n-aș fi și eu bun pentru asemenea treabă? Ptiu! Ce mai comparații îmi vin la beție!“

Şi adînc jignit de concluzia la care fusese adus de această comparaţie, Metrobius se ridică şi făcu cîţiva paşi şovăitori prin pădure, ca să se încredinţeze dacă plecaseră într-adevăr toţi gladiatorii şi dacă nu cumva rămăsese vreunul să păzească locul.

Atunci îşi aminti deodată de Caesar; acum era aproape de miezul nopţii şi Caesar îl aşteptase la cină pe la apusul soarelui. Metrobius se necăji, apoi însă luă hotărîrea să se ducă la Caesar, îndată ce va putea părăsi fără primejdie pădurea zeiţei Furrina, şi să-i destăinuiască acest secret de uriaşă însemnătate. Comediantul socotea că descoperirea unui asemenea complot îl va face pe Caesar să-i scuze întîrzierea.

Cînd se convinse că plecaseră toţi gladiatorii, Metrobius ieşi din pădure şi se îndreptă grăbit spre podul Cestius. Pe drum recapitulă cele întîmplate şi, pornind de la premiza că, de nu s-ar fi îmbătat, cu siguranţă nu s-ar fi nimerit să fie în pădurea Furrinei la ora întrunirii gladiatorilor, ajunse la concluzia că trebuie să binecuvînteze atît băutura, cît şi darul beţiei, şi vinul acela de Velitrae din taverna lui Esculap, pe care nu de mult îl blestemase, acum i se părea divin.

Filozofînd astfel, Metrobius ajunse la locuinţa lui Caesar şi, intrînd, ceru să i se comunice stăpînului casei că-l roagă să poftească îndată în bibliotecă, pentru că are să-i aducă la cunoştinţă un fapt deosebit de însemnat, de care s-ar putea să depindă soarta Romei.

Întrucît ştia ce beţiv şi palavragiu e Metrobius, întîia pornire a lui Caesar fu să nu ia în serios comunicarea lui. După ce chibzui puţin, se hotărî totuşi să-l asculte. Cerîndu-şi iertare de la oaspeţi, Caesar se duse în bibliotecă, unde Metrobius îi relată, pe scurt şi cu însufleţire, despre cele puse la cale de gladiatori.

Lui Caesar relatarea îi păru ciudată. Ca să se convingă dacă nu cumva cele povestite erau năluciriile unui beţiv, îl copleşi cu întrebări pe comediant. Încredinţîndu-se de contrariu, Caesar se încruntă şi rămase cîteva clipe adînc cufundat în gînduri. Apoi, după ce tresări ca un om care în sfîrşit a luat o hotărîre, îi spuse lui Metrobius, cu un surîs neîncrezător

— Ai să recunoşti că povestirea ta miroase a basm, iar basmul, pare-mi-se, îşi are izvorul în numărul prea mare al cupelor cu vin de Velitrae pe care l-ai golit în taverna lui Esculap.

— Nu tăgăduiesc, mărite Iulius, că vinul de Velitrae îmi place peste măsură, mai ales dacă e bun — mărturisi Metrobius. Şi nici nu neg că am fost puţin cam ameţit în seara asta. Cît priveşte însă cuvintele auzite în pădurea Furrinei, pot jura că le-am auzit unele după altele, întocmai cum ţi le-am şi repetat, pentru că între timp un somn bun şi aerul rece de pe colina Janiculum mă readuseseră complet în simţiri. Astfel fiind, e oare cu putinţă ca tu să laşi republica expusă unei primejdii atît de grave, fără a preveni consulii şi Senatul?

Caesar rămase pe gînduri, cu capul plecat.

— Nu uita că fiecare clipă măreşte primejdia!

Caesar însă nu răspunse.

Metrobius tăcu şi el, deşi, judecînd după atitudinea şi după nervozitatea mişcărilor lui, se vedea bine că era frămîntat de o „patriotică" nerăbdare. Peste un minut întrebă:

— Atunci, cum rămîne?

Ridicîndu-şi capul, Caesar răspunse:

— Aş vrea, Metrobius, să judec singur dacă patria noastră este sau nu este într-adevăr ameninţată de o primejdie serioasă!

— O! mărite Iulius!... Dacă ai vrea, dacă ai vrea, bucuros ţi-aş lăsa meritul de a fi descoperit acest complot, deoarece eu ştiu şi am credinţa nestrămutată că mărinimosul Caius Iulius Caesar va şti să-şi dovedească totdeauna recunoştinţa.

— Metrobius, îţi mulţumesc atît pentru sentimentele, cît şi pentru propunerea ta. Să nu crezi că am vrut să verific cum stau lucrurile pentru a stoarce vreun folos personal de pe urma secretului pe care soarta l-a dat în mîinile tale. Nu, am făcut-o numai pentru a putea chibzui ce atitudine să luăm în împrejurări atît de grave.

Metrobius făcu semn cu capul că nu se îndoia de acest lucru, iar Caesar continuă

— Treci, te rog, în triclinium şi aşteaptă-mă acolo, dar nu sufla nici un cuvînt nimănui! Nimănui, mă în-

țelegi, Metrobius? Nici despre ce ai auzit în pădurea Furrinei, nici despre ce am vorbit noi aci. Nimeni nu trebuie să știe unde plec în această clipă. Pînă într-o oră mă înapoiez. O să discutăm atunci ce e de făcut pentru binele patriei noastre.

— Voi face întocmai cum îmi poruncești, Caesar!

— N-ai să regreți, pentru că eu știu să fiu recunoscător, și în cartea destinelor stă scris că Iulius Caesar nu va muri cu fruntea încununată numai cu lauri din aceia ce se dăruiesc în circ, la curse.

Lăsîndu-l singur pe Metrobius, Caius Iulius trecu într-o cameră vecină cu biblioteca. Dezbrăcă veșmîntul alb de ospăț și, după ce-și aruncă o mantie pe umeri și-și acoperi capul cu gluga, porunci unuia din sclavi să-l însoțească și ieși din casă. Cu pași mari se îndreptă spre ulicioarele care duceau la taverna Venerei Libitine.

Afară de casa de pe Palatin, Caesar mai avea o casă, în inima Suburrei. Ca să-și cîștige încrederea și favoarea săracilor care populau acest cartier al Romei, el venea adesea să locuiască în această casă. Adeseori, îmbrăcînd o tunică grosolană în locul laticlavei, Caesar străbătea străzile întunecoase și murdare ale Suburrei și Esquilinului, ajutînd cu o dărnicie fără pereche pe săraci și oropsiți. Cunoștea pe degete cele mai depărtate și mai murdare fundături ale acestei cloace dezgustătoare, în care se revărsau atîtea nenorociri, rușini și ticăloșii.

Ajungînd la taverna Lutatiei Chioara, Caesar trecu de-a dreptul în încăperea din fund, unde zări îndată grupul rudiarilor și gladiatorilor care ședeau la masă.

Salută grupul cu obișnuitul „salvete", se așeză într-un colț și ceru sclavei etiopiene să-i aducă două cupe cu vin. Vorbind lucruri indiferente cu însoțitorul său și căutînd să nu atragă cu nimic atenția, Caesar urmărea iscoditor toate mișcările gladiatorilor și trăgea cu urechea la convorbirea lor.

Spartacus, care ședea între Crixos și Oinomaos, era palid, mohorît și adîncit în gînduri. Tracul devenise mai matur în cei patru ani de la moartea lui Sulla. O cută adîncă, mărturie a frămîntărilor sufletești și a grijilor apăsătoare prin care trecuse, îi brăzda fruntea.

După ce auzi rostindu-se numele de Spartacus, Caesar ghici îndată că Spartacus nu putea fi altul decît bărbatul cel impunător, frumos, a cărui fizionomie trăda o extraordinară energie și o inteligență strălucită. Urmărindu-l cu privirea pătrunzătoare a omului de geniu, Caesar observă în cîteva minute că Spartacus avea un suflet generos și viteaz, că era înzestrat cu talente neobișnuite și că era predestinat să săvîrșească fapte însemnate și să cucerească izbînzi măreție.

Intre timp, sclava Azur adusese cele două cupe cu vin. După ce ridică una din cupe, Caesar făcu semn sclavului s-o ia pe cealaltă și îl îndemnă :

— Bea !

Sclavul bău, Caesar însă se prefăcu numai că bea. Doar duse cupa la gură ; buzele lui însă nici nu atinseseră vinul, căci obișnuia să bea numai apă.

Peste puțin timp, Caesar se sculă de la locul său și se apropie de gladiator :

— Salut, viteazule Spartacus ! Soarta să-ți surîdă așa cum meriți ! N-ai vrea să stai puțin de vorbă cu mine ?

Toți comesenii întoarseră capul spre interlocutorul lui Spartacus și cîțiva dintre ei izbucniră mirați :

— Caius Iulius Caesar.

— Iulius Caesar ! repetă Spartacus, surprins, ridicîndu-se. Îl cunoștea pe Caesar numai din auzite. Nu-l mai văzuse niciodată.

— Mai încet... mai încet — îi rugă zîmbind prietenos viitorul dictator. Altfel, mîine, toată Roma o să știe că unul dintre pontifi colindă noaptea tavernele Suburrei și Esquilinului.

Tăcut, rudiarul îl privi un timp pe urmașul familiei Iulia, apoi îi spuse :

— Am să mă socotesc cel mai fericit dintre oameni, Caius Iulius, dacă mă socoți vrednic să-ți fiu de folos cu ceva.

— N-ai vrea să renunți puțin la tovărășia acestor voinici și să vii să facem o plimbare pînă la zidul cetății ?

Gladiatorii se uitară unii la alții, uimiți. Cu o expresie de mulțumire zugrăvită pe față, Spartacus consimți.

— E măgulitor pentru un obscur şi sărac rudiar să facă o plimbare cu unul dintre cei mai nobili şi mai iluştri fii ai Romei.

— Un viteaz nu e niciodată sărac — protestă Caesar şi, după ce făcu semn sclavului său să-l aştepte în tavernă, se îndreptă spre uşă.

— Ah — oftă Spartacus, urmîndu-l pe Caesar. Oare la ce-i mai foloseşte leului puterea cînd e în lanţuri?

Străbătură încăperea din faţă a tavernei, ieşiră pe ulicioară, apucară la dreapta şi, tăcuţi, se îndreptară către locul de lîngă zidul cetăţii, unde, cu patru ani în urmă, gladiatorii îl uciseseră pe libertul lui Caius Verres.

Caesar şi Spartacus, care, văzuţi de departe, în bătaia alburie, lăptoasă a lunei, semănau a fantome, se opriră pe maidanul pustiu ce se întindea între ultimele case ale cetăţii şi zidul lui Servus Tulius. Rămaseră nemişcaţi şi tăcuţi şi se măsurau voind parcă să se cîntărească reciproc. In adîncul sufletului simţeau bine că întruchipează două principii contradictorii, de neîmpăcat, două steaguri, că sînt simbolul a două cauze: simbolul cauzei despotismului şi simbolul cauzei libertăţii.

Caesar rupse tăcerea.

— Cîţi ani ai?

— Treizeci şi trei — răspunse Spartacus, privindu-l pe Caesar drept în ochi, căutînd parcă să-i ghicească gîndurile.

— Eşti de neam trac?

— Da.

— Tracii sînt viteji în luptă şi neînfricaţi în faţa primejdiilor. Tu nu eşti însă numai puternic şi viteaz, tu ai şi purtări alese şi eşti învăţat. Nu-i aşa?

— De unde ştii toate acestea?

— De la o femeie. Dar nu de asta trebuie să vorbim acum cînd tu şi cauza căreia te-ai închinat sînteţi ameninţaţi de o mare primejdie...

— Despre ce cauză şi ce primejdie vorbeşti — întrebă Spartacus, înmărmurit.

— Ştiu tot, Spartacus, şi n-am venit aici să-ţi fac vreun rău. Dimpotrivă, sînt mînat numai de dorinţa de a te salva. Noaptea asta, un om care din întîmplare şedea

după un copac în crîngul Furrinei a tras cu urechea la dezbaterile voastre.

— Blestem zeilor... — răcni Spartacus, consternat.

— Pînă acum, omul acela n-a adus încă la cunoștință consulilor cele descoperite. Oricît m-aș strădui, nu încape însă îndoială că va face acest lucru noaptea aceasta sau mîine în zori, și cele patru legiuni ale gladiatorilor tăi vor fi risipite mai înainte de a se fi adunat.

Spartacus era pradă unei frămîntări năprasnice. Cu capul în mîini își smulgea smocuri întregi din părul blond și des și, vorbind parcă cu sine însuși, șoptea cu glasul întretăiat de suspine :

— Cinci ani de jertfe, de muncă, de nădejdi și lupte, și totul se va nărui într-o singură clipă !... Se va sfîrși oare totul și nu va mai rămîne nici o licărire de speranță pentru cei asupriți ? Noi, sclavii, vom trăi mai departe viața asta ticăloasă ?...

Caesar urmărea cu simpatie, compătimitor și chiar respectuos zbuciumul atît de nobil, atît de cumplit și adînc în care se zbătea Spartacus. Fără să vrea, îl admira pe gladiator. Îl uimea acest om, care în dragostea lui sfîntă de libertate izbutise să găsească energia necesară pentru a concepe și înfăptui o acțiune demnă de eroii greci sau romani ; acest om care, cu stăruință, prevedere și îndrăzneală, crease o adevărată armată de douăzeci de mii de gladiatori.

La gîndul acestor isprăvi, privirea lui Caesar se aprinse de o dorință aprigă și pătimașă și capul începu să-i vîjie. Cu ochii larg deschiși, ațintiți asupra culmilor munților Albani, purtat de aripile gîndului, el se avîntă în spațiile nemărginite ale închipuirii. „Dacă — se gîndea el — mi s-ar da patru legiuni — douăzeci de mii de soldați — în cîțiva ani aș putea cuceri lumea întreagă și aș deveni stăpînul Romei, spaima patricienilor și idolul adorat al maselor populare."

Cîteva minute rămaseră amîndoi fără a scoate un ouvînt, unul prins de un vîrtej de gînduri mohorîte și pline de neliniște, celălalt țesînd adevărate visuri de mărire. În cele din urmă, încruntat, Spartacus spuse hotărît :

— Nu, nu, pe fulgerele lui Jupiter Ultor, asta nu se va întîmpla.

— Ce ai de gînd să faci? întrebă Caesar, trezit din visare de glasul rudiarului.

Uitîndu-se țintă în ochii calmi ai lui Caesar, Spartacus întrebă

— Tu, Caesar, ne ești prieten sau vrăjmaș?

— Aș dori să vă fiu prieten, în nici un caz însă n-am să vă fiu vrăjmaș.

— Atunci poți face pentru noi totul: mîntuirea noastră e în mîinile tale.

— Cum?

— Dă-l în mîna noastră pe omul care deține secretul nostru.

— Cu alte cuvinte, îmi ceri ca eu, cetățean roman, deși pot împiedica acest lucru, să las să se dezlănțuie o răscoală a tuturor sclavilor Italiei, care va duce Roma la pieire?

— Ai dreptate, am uitat că ești roman.

— Și că vreau ca lumea întreagă să fie la picioarele Romei.

— Da, firește! Ești personificarea tiraniei latinilor asupra tuturor popoarelor pămîntului. Asta înseamnă că ți-ai făurit planuri mai mărețe decît Alexandru Macedon! Ce ai să faci după ce vulturii romani își vor fi întins aripile deasupra tuturor popoarelor pămîntului? Vei fereca popoarele în lanțuri, le vei ține în pumnul tău de fier? Roma să fie stăpîna popoarelor, iar tu — stăpînitorul Romei!

Privirea lui Caesar se aprinse de focul ambițiilor. După o clipă însă, Caesar își reluă expresia obișnuită și-i spuse lui Spartacus, surîzînd

— La ce visez eu nimeni nu știe și poate nu știu nici eu. Dar tu, Spartacus, cu o energie și o chibzuință uimitoare, cu adevărat vrednice de un mare general, ai ridicat o armată de sclavi, ai izbutit să făurești cu ei legiuni disciplinate și ești gata să pornești la luptă cu aceste legiuni. Spune-mi, Spartacus, ce plănuiești? Ce nădejdi nutrești?

Cu ochii scăpărînd, rudiarul răspunse:

— Nădăjduiesc să dărîm această destrînată lume romană și să văd cum pe ruinele ei încolțește independența popoarelor. Nădăjduiesc să răstorn legile rușinoase care-i obligă pe oameni să se plece unii în fața altora și să se istovească muncind nu pentru ei, ci pentru alții care își petrec vremea în lene și trîndăvie. Nădăjduiesc să înec gemetele asupriților în sîngele asupritorilor, să sfărîm lanțurile nefericiților care sînt ferecați la carul victoriilor romane. Din rămășițele acestor lanțuri nădăjduiesc să făuresc săbii cu care popoarele să se poată înarma și să poată să vă alunge de pe pămînturile lor și să vă țină înăuntrul hotarelor Italiei, pentru că numai Italia v-a fost hărăzită de zeii supremi și pentru că voi n-ar fi trebuit să călcați niciodată dincolo de hotarele ei. Nădăjduiesc să dau pradă focului toate amfiteatrele, în care poporul-fiară, care pe noi ne numește barbari, se îmbată de măcelărirea și prăpădul unor nefericiți care, deși născuți și ei pentru a gusta bucuria sufletească, fericirea și dragostea, sînt siliți să se ucidă unii pe alții. In numele tuturor fulgerelor atotputernicului Jupiter, nădăjduiesc să văd șterse de pe fața pămîntului rușinea sclaviei. Vreau libertate, sînt însetat de libertate, ard de dorul libertății și strig: libertate, libertate fiecărui individ, libertate popoarelor, fie ele mari sau mici, libertate pentru cele puternice, ca și pentru cele slabe! Și, o dată cu libertatea, să se statornicească pacea, viața înfloritoare, dreptatea și toate marile fericiri pe care zeii nemuritori le-au lăsat omului ca să se bucure de ele pe pămînt!

Nemișcat, Caesar îl asculta pe Spartacus, cu un surîs compătimitor.

— Și după aceea, nobile visător?

— După asta, dreptatea va pune frîu forței, rațiunea va precumpăni asupra patimilor — răspunse rudiarul, și expresia lui înflăcărată oglindea parcă nobilele sentimente ce se frămîntau în pieptul lui. Apoi va fi egalitate între oameni, frăție între popoare și binele va triumfa în lume.

— Sărmane visător! Crezi tu oare că se pot realiza toate aceste lucruri minunate? întrebă Iulius Caesar, binevoitor, dar ușor ironic. Sărmane visător! Tăcu o clipă, apoi urmă: Ascultă-mă, Spartacus, și cîntărește bine cuvintele mele, care izvorăsc din stima pe care ți-o port. Trebuie să-ți spun că deși Caesar își dăruiește rar stima și încă și

mai rar respectul, stima sa e cu mult mai adîncă și mult mai puternică decît ai putea crede. Cîntărind atît țelurile ce ți-ai propus, cît și mijloacele de realizare de care dispui, ceea ce ai plănuit e mai mult decît imposibil, e o curată himeră. Nici tu nu crezi, desigur, că cei douăzeci de mii de gladiatori ai tăi vor putea face Roma să tremure. Singurul element pe care te bizui este masa uriașă a sclavilor, pe care cuvîntul „libertate" o va atrage sub steagurile tale. Să presupunem că numărul acestor sclavi se va ridica pînă la o sută sau, să zicem, chiar pînă la o sută cincizeci de mii, ceea ce nu se va întîmpla niciodată. Să mai presupunem că datorită ție vor fi uniți printr-o disciplină de fier, să presupunem că, însuflețiți de vitejia deznădejdii, se vor bate cum nu se poate mai bine. Să admitem. Dar care va fi rezultatul? Crezi că ei au să poată birui cele patru sute de mii de legionari care au îngenuncheat pe regii Asiei și Africii? Trebuie să ai în vedere că legionarii sînt cetățeni și proprietari și că se vor lupta cu o cruntă înverșunare cu voi, care sînteți niște sclavi fără avere, care îi amenințați cu ruina. Voi veți lupta împinși de deznădejde, iar ei de instinctul de conservare; voi veți lupta pentru drepturi, iar ei pentru a-și păstra avutul. Fiind superiori la număr, vor găsi aliați în fiecare oraș și municipiu, iar voi nu veți găsi decît dușmani. La dispoziția lor vor sta toate bogățiile patricienilor. De partea lor vor fi prestigiul Romei, înțelepciunea unor generali încercați, interesele tuturor orașelor și ale tuturor cetățenilor, nenumăratele corăbii ale republicii și trupe auxiliare din toată lumea. Să zicem că vitejia, dîrzenia și înțelepciunea ta vor putea menține ordinea și disciplina în rîndul mulțimii barbarilor, încăpățînați, sălbatici, veniți din cele mai diferite țări. Vreau să presupun acest lucru, deși el este irealizabil. Recunosc că tu, cu voința ta neclintită, cu inteligența ta, ești vrednic să comanzi o armată, dar tu nu vei reuși să acoperi slăbiciunile armatei tale decît așa cum se pot acoperi plăgile unui om, adică numai pentru a zdruncina credința dușmanului în victorie. Dar chiar dacă ai săvîrșit minuni de clarviziune și vitejie, putea-vei oare cuceri victoria?

— Nu-i nimic! replică Spartacus, cu abnegația caracteristică oamenilor mari. Voi muri acoperit de glorie pentru o cauză justă, iar sîngele vărsat de noi va face să rodească

cîmpia libertății, va însemna pe fruntea asupritorilor încă un stigmat rușinos, va face să se nască răzbunători nenumărați. Iată cea mai frumoasă moștenire ce se poate lăsa posterității: o pildă vrednică de urmat!

— Abnegația ta e mare, dar jertfa pe care o vei aduce este stearpă și inutilă! Ți-am arătat că mijloacele de care dispui sînt insuficiente pentru atingerea țelului. Am să-ți dovedesc acum că însuși țelul tău nu e decît născocirea unei imaginații înfierbîntate, o nălucă pe care omenirea n-o poate prinde. De departe îți pare apropiată și vie, dar cu cît te apropii se depărtează de tine, și cînd crezi că ești gata s-o prinzi, se risipește din fața ochilor. De cînd omul a părăsit pădurile și a început să trăiască în societate, libertatea a dispărut și și-a făcut loc sclavia. Și, vezi tu, chiar în republica noastră romană, care se întemeiază pe puterea poporului, întreaga putere este concentrată în mîinile unui mănunchi de patricieni care dețin toate avuțiile și deci toată puterea, și care au izbutit să facă din ea un drept ereditar al clasei lor. Cele patru milioane de cetățeni romani care nu au nici pîine, nici adăpost, nici veșminte ca să-i apere de gerurile iernii, sînt ei oare liberi? Nu, ei sînt sclavii primului venit care dorește să le cumpere votul; dreptul de vot este singura moștenire, singura avuție a acestor muritori de foame, care își zic „stăpînitori ai lumii". De aceea, „libertate" e un cuvînt lipsit de înțeles, dar în același timp e o strună care găsește totdeauna răsunet în sufletul maselor și adesea, cînd se pricep s-o facă să vibreze, ea folosește tocmai asupritorilor. După cum vezi, Spartacus, pătimesc și eu din pricina aroganței pline de îngîmfare a patricienilor, și toate durerile și nenorocirile ce se abat asupra sărmanilor plebei mă fac să sufăr. Eu văd că bunăstarea acestora nu se poate întemeia decît pe nimicirea puterii patricienilor. Pentru a distruge însă dominația clasei patricienilor, trebuie nu numai să satisfaci poftele poporului, dar în același timp să-l și ții în frîu, să-l conduci cu o tărie de fier și cu maximum de autoritate. Cu semenii lor, oamenii se poartă ca lupii, și soarta împarte neamul omenesc în două tabere: miei și lupi, sau ulii și porumbei, tabăra celor care sfîșie și a celor ce sînt sfîșiați. Ținînd seama de acest fapt, mi-am ales drumul în viață și mi-am pus următorul țel: să pun mîna pe putere și să inversez rolurile ce-

lor două categorii, transformîndu-i pe asupritori în asupriți și trecîndu-i pe cei care sfîșie în locul celor sfîșiați.

— Asta înseamnă, Caesar, că, în parte, ești însuflețit de aceleași simțăminte ca mine.

— Da, îi compătimesc pe gladiatori, mi-e milă de sclavi și sînt totdeauna gata să-i ajut. Cînd organizam reprezentații de circ pentru popor, nu îngăduiam niciodată ca, pentru a satisface instinctele sălbatice ale plebei, gladiatorii să se ucidă unii pe alții în mod sălbatic. Pentru a atinge țelul propus, dacă voi ști să-l ating, am nevoie, ca de niște tovarăși de nădejde la un drum primejdios, de iscusință mai mult decît de violență, de îndemînare mai mult decît de forță și în același timp de îndrăzneală și de prudență. Presimt că sînt sortit să mă ridic pe culmi înalte, vreau să ajung și voi ajunge. Și pentru a-mi atinge țelul, caut și eu să folosesc toate forțele ce-mi ies în față, ca fluviul care, pentru a ajunge la mare, tumultuos și puternic, adună în albia lui toate rîurile întîlnite în cale. De aceea, Spartacus, eu te întreb: nu vrei să renunți la gîndul nebunesc al acestei răscoale sortite eșecului și să devii în schimb locotenentul și prietenul lui Caesar? Steaua mea, Venus, înaintașa neamului meu, mă călăuzește în viață și-mi prevestește o soartă măreață. Mai curînd sau mai tîrziu voi obține administrarea vreunei provincii și comanda unor legiuni, voi cîștiga izbînzi, voi dobîndi triumfuri, voi deveni consul, voi răsturna tronuri, voi îngenunchea popoare și voi subjuga state...

Caesar era în culmea exaltării. Pentru o clipă, strălucirea ochilor săi scînteietori ce-i luminau chipul, căldura glasului său emoționat, accentul hotărît și convingerea cu care vorbea reușiră să-l vrăjească pe Spartacus.

Cînd Caesar se opri, Spartacus, care între timp izbutise să se smulgă de sub vraja elocvenței, întrebă cu voce profundă și aspră:

— Și pe urmă?

Un fulger străbătu privirea lui Caesar, care, palid de emoție, răspunse cu glasul vibrînd, dar hotărît:

— Pe urmă... stăpînirea lumii întregi! Urmă o scurtă tăcere. — Părăsește deci planul tău — reluă peste cîteva clipe Caesar, care se potolise de tot. E sortit eșecului chiar de la început. Planul tău va fi imediat adus la cunoștința

consulilor. Convinge-i pe tovarășii tăi de nenorocire să rabde orice și totodată să nu piardă nădejdea că-și vor cîștiga dreptatea, nu cu arma în mînă, ci cu ajutorul legii. Fii prietenul meu și urmează-mă în expedițiile mele; vei primi comanda unor soldați curajoși și vei putea atunci să-ți desfășori în toată strălucirea însușirile alese cu care te-a înzestrat natura.

— Nu pot! Mi-e cu neputință! refuză Spartacus. Din tot sufletul îți mulțumesc, Caius Iulius, și pentru prețuirea ce mi-ai arătat-o, și pentru mărinimoasa ta propunere. Trebuie însă să urmez calea arătată de soartă, nu pot și nu vreau să-mi părăsesc frații de robie. Dacă zeii Olympului mai decid soarta oamenilor, dacă acolo sus mai există o dreptate, deoarece aici pe pămînt nu mai există, atunci cauza noastră nu e pierdută. Dacă însă și oamenii și zeii vor lupta împotrivă-mi, eu voi ști să mor ca Ajax, fără a mă înjosi, bărbățește și senin.

Caesar se simți din nou cuprins de un val de admirație. Luă mîna lui Spartacus și, strîngînd-o cu căldură, îi spuse:

— Fie! Dacă ești atît de neînfricat, cred că îți pot prooroci o soartă fericită; știu că neînfricarea alungă nenorocirile. Norocul, care joacă un rol hotărîtor în toate împrejurările, e schimbător în război. In noaptea asta, cauza ta pare a fi pe pragul unui dezastru irremediabil, e posibil însă ca mîine, dacă Fortuna îți va surîde, această cauză să ajungă la un pas de izbîndă și triumf. Acum grăbește-te însă să ajungi la Capua. Pe omul care a surprins secretul vostru nu pot și nu trebuie să-l împiedic să meargă să dezvăluie consulilor complotul vostru. Tu străduiește-te să ajungi, dacă ai noroc, la Capua, înaintea ștafetelor Senatului...

— Zeii să te aibă în pază, Caius Iulius... și... rămîi cu bine.

Pontiful și rudiarul își strînseră mîna și, tăcuți, coborîră de-a lungul ulicioarei pustii, către taverna Venerei Libitine.

Caesar plăti și, însoțit de sclavul său, plecă spre casă.

Spartacus, după ce-și strînse tovarășii de luptă în jurul său, dădu fiecăruia ordine urgente. Porunci lui Crixos să șteargă toate urmele complotului în rîndurile gladiatorilor din Roma; lui Artorix — să plece în goană la Ravenna, la

Granicus. El însuși și Oinomaos, după ce luară cinci talanți din casa Ligii asupriților pentru a putea cumpăra cai de schimb pe drum, încălecară pe doi cai vînjoși și, ieșind prin Porta Capena, porniră în goană nebună spre Capua.

Ajuns acasă, Caesar află că, după alte libațiuni cu vin de Falern, Metrobius, îmboldit de un patriotism arzător și alarmat de absența îndelungată a lui Caesar, plecase lăsînd vorbă că se duce drept la consul pentru a salva republica. De fapt însă, și după mărturia portarului, plecase împleticindu-se, făcînd ocoluri mari.

Caesar rămase adîncit în gînduri vreme îndelungată. Apoi își zise: „Gladiatorii și ștafetele Senatului se vor lua acum la întrecere. Cine știe care va ajunge întîi? Și după o clipă de gîndire, adăugă: Evenimentele cele mai însemnate atîrnă adesea de amănuntele cele mai mărunte!... În împrejurarea de față, totul depinde de cai!"

Capitolul X

RĂSCOALA

În vremea evenimentelor descrise aici, Capua, bogata și vesela capitală a Campaniei, regiunea cea mai rodnică, cea mai înfloritoare și mai frumoasă din Italia, își pierduse splendoarea și puterea ei din trecut, splendoare și putere care, înainte de expediția lui Hannibal, o făceau să fie considerată drept rivala Cartaginei și a Romei.

După victoriile cîștigate de Hannibal asupra romanilor la Trebia și la lacul Trasimenus și după înfrîngerea decisivă de la Cannae, Capua trecuse de partea învingătorului, care transformă acest încîntător oraș într-o bază pentru viitoarele sale operațiuni militare. Foarte curînd însă, Hannibal fu învins și o dată cu înfrîngerea lui apuse și steaua orașului Capua. Parte din locuitorii orașului fură uciși de romani, parte alungați și parte vînduți ca sclavi. Orașul fu colonizat de romani, munteni și plugari, de prin împrejurimi, care rămăseseră credincioși Romei.

Trecuseră de atunci aproape o sută treizeci și opt de ani. Datorită coloniilor de legionari create în jurul orașului, prin străduința lui Sulla, Capua își refăcuse într-o oarecare măsură bunăstarea de altădată. Cu aproape o sută de mii de locuitori, apărată de ziduri foarte puternice, avînd străzi minunate, temple mărețe, basilici bogate, precum și porticuri, palate, terme și amfiteatre monumentale, Capua oferea o priveliște care nu numai că putea rivaliza cu aceea a Romei, dar o și întrecea. Cerul, care strălucea deasupra Capuei cu veșnicul lui surîs și clima minunat de dulce îi sporeau și mai mult farmecul. Hotărît, natura nu se arătase la fel de darnică cu cele șapte coline pe care se înălța măreața cetate eternă a lui Romulus.

La 20 februarie al anului 680, la ora cînd soarele apunea încet după culmile dealurilor, învăluit de o masă de nori, unii trandafirii, alții albi ca neaua, alții roșii-aprinși, care

radiau o lumină fosforescentă, la Capua, forfota era aceeași ca în orice altă seară. Meșteșugarii opriseră lucrul, atelierele se închideau.

Cetățenii care treceau pe larga și impunătoarea Via Albana se opriseră în loc și urmăreau uimiți un grup de soldați călări, cu un decurion în frunte, ce se apropia în galop venind dinspre Via Appia. Noroiul și praful de care erau acoperiți caii, aburii care le pufneau pe nări și zăbalele înspumate, totul trăda graba extremă a călăreților și arăta că aduceau o veste foarte importantă.

— Pe sceptrul lui Jupiter Tifatinul! exclamă un cetățean, adresîndu-se prietenului cu care se plimba. Galop ca ăsta n-am mai văzut decît cu mulți ani în urmă, cînd ștafetele au adus vestea victoriei repurtate de Sulla aici, în vecinătatea templului Dianei Tifatine, asupra consulului Norbanus, partizan al lui Marius.

— Ăștia se vede bine că vin de la Roma — își dădu cu părerea un fierar, scoțînd șorțul de piele pe care, pe acea vreme, îl purtau la lucru toți fierarii.

— Să fie vorba de vreo noutate?

— Cine știe, poate că au descoperit planurile noastre? îi șopti, îngălbenindu-se brusc, un tînăr gladiator tovarășului său.

Călăreții se opriră în fața casei prefectului Maecius Libeo, guvernatorul roman al orașului. După ce descălecă, decurionul pătrunse în porticul casei și ceru să fie imediat primit de prefect, deoarece avea să-i înmîneze comunicări foarte urgente din partea Senatului roman.

Călăreții fură înconjurați de curioși. Unii se minunau de jalnica stare a soldaților și a cailor în urma galopului lor turbat. Alții făceau fel de fel de presupuneri cu privire la motivul sosirii micului detașament. În sfîrșit, alții încercau să intre în vorbă cu soldații.

Toate presupunerile și încercările curioșilor capuani nu duseră la nici un rezultat. Singurul lucru ce-l aflară din răspunsurile scurte și seci obținute de la soldați era amănuntul, care atîța și mai mult curiozitatea mulțimii, fără ca să contribuie însă la dezlegarea enigmei, că detașamentul venea de la Roma. Între timp, din casa prefectului ieșiră în grabă cîțiva sclavi, care se îndreptară în diferite direcții în pas alergător.

— Oho ! exclamă un capuan. Se vede că-i lată rău !

— Bucuros aș da și zece borcane de dresuri din cele mai fine — rosti un grăsan, cu fața roșie și unsuroasă, care vindea sulimanuri — numai să aflu despre ce e vorba !

— Pe aripile Iridei, vestitoarea zeilor ! Ce-mi văd ochii colo ?

— Unde ? Unde ?

— Acolo, uite, în colțul Viei Albane...

— Nu ne lăsați, zei atotputernici, ajutați-ne ! se jeli vînzătorul de sulimanuri. Ia te uită, acela-i tribunul militar !

— Da, sigur !... El e... Titus Servilianus...

— Ce-o mai fi însemnînd și asta ?...

— Păzește-ne și ne mîntuiește, Diana !

În vreme ce tribunul militar Titus Servilianus se îndrepta spre casa prefectului, doi bărbați înalți și spătoși, prăfuiți și stropiți cu noroi, care după echipament păreau a fi gladiatori, mergeau gîfîind de-a lungul apeductului ce alimenta Capua cu apă de băut de pe dealurile înconjurătoare.

Cei doi erau Spartacus și Oinomaos. Părăsiseră Roma în noaptea de 15 spre 16 februarie, în galop întins, schimbînd caii la fiecare popas. Curînd au fost ajunși din urmă de decurionul care, escortat de zece călăreți, gonea spre Capua, pentru a-l preveni pe prefect de răscoala ce se pregătea. Din această pricină nu numai că deveni imposibilă schimbarea cailor, dar cei doi gladiatori s-au văzut adesea nevoiți să părăsească Via Appia și s-o ia pe drumuri lăturalnice.

Reușiseră totuși să cumpere doi cai de la un colon și-și continuaseră drumul. Cînd rătăcind drumul, cînd recuperînd întîrzierea, tăind drept peste cîmp, gladiatorii izbutiseră să ajungă la drumul care ducea de la Atella la Capua.

Socoteau că aveau un avans de aproape un ceas asupra mesagerilor Senatului, cînd, deodată, la aproximativ șapte mile de Capua, cu desăvîrșire epuizat, calul lui Spartacus căzu cu călăreț cu tot, și în cădere rudiarul își scrînti brațul stîng, cu care încercase să ajute bietul animal.

Durerea fizică era fleac pe lîngă jalea și mîhnirea ce-l copleșiseră pe Spartacus. Acest accident neprevăzut îl demoraliză complet. Nădăjduise să ajungă cu o jumătate de oră înaintea dușmanului la școala lui Lentulus Batiatus, și

acum era sigur că avea să ajungă prea tîrziu și că va asista la năruirea din temelii a edificiului ce-l ridicase în cinci ani de strădanii neobosite.

Dintr-o săritură, Spartacus se ridică în picioare și, în culmea deznădejdii, răcni ca un leu rănit de moarte:

— Ah, pe Ereb, jur că s-a sfîrșit totul!...

Oinomaos îl pipăi pentru a se convinge că nu i se întîmplase nimic grav.

— Ce tot spui tu? îl certă el. Cum poți spune că s-a sfîrșit totul, atîta vreme cît avem mîinile slobode și avem sabie?

Spartacus chibzui cîteva clipe în tăcere; apoi, măsurînd din ochi calul lui Oinomaos, începu să vorbească:

— Șapte mile... Nu mai avem decît șapte mile, iar noi, blestemați fie zeii care ne sînt potrivnici, trebuie să părăsim orice nădejde de a mai ajunge la timp!... Încă trei sau patru mile dacă ne-ar putea duce calul tău, celelalte le-am parcurge foarte repede pe jos; avem un avans de o oră asupra adversarilor noștri, în plus, după sosirea ștafetei, autorităților le va mai trebui cel puțin o oră ca să ia măsuri pentru zădărnicirea planurilor noastre.

— Socoteala ta e bună — încuviință germanul. Vorba e, va putea oare bietul cal să ne ducă pe amîndoi, fie numai și în trap, măcar două mile?

Examinarea mai atentă a calului îi convinse că nu mai era bun de mimic. Grîiia. Ieșeau aburi din el. Coastele i se ridicau și coborau convulsiv. Calul acesta ar fi avut același sfîrșit ca și primul, era limpede. De aceea, după un moment de gîndire, hotărîră să lase caii și să se grăbească să ajungă pe jos la Capua.

Deși osteniți, istoviți și nemîncați de cîteva zile, cei doi merseră cu asemenea iuțeală, încît în mai puțin de un ceas și jumătate se treziră la porțile orașului.

Aici făcură un scurt popas, ca să răsufle puțin și să se mai liniștească, spre a nu da de bănuit străjerilor de la porți, deoarece se putea prea bine ca aceștia să fi primit porunca să cerceteze cu luare-aminte pe cei ce pătrundeau în oraș și să aresteze pe suspecți.

Apoi porniră din nou la drum. Inima le bătea cu putere, tremurau și simțeau cum pe frunte li se prelingeau bro-

boane de sudoare rece. Tăria sufletească le era zdruncinată de nemaipomenita încordare la care erau supuși.

Cînd ajunseră la cîțiva pași de porțile orașului, inima lui Spartacus, care nu tresărise niciodată, nici în fața celor mai grave și înfricoșătoare primejdii, zvîcnea cu atîta putere, încît se temea să nu-i plesnească. Dintre soldații ce erau de strajă, doi dormeau întinși pe niște bănci de lemn, trei jucau arșice, iar alți doi glumeau între ei pe socoteala trecătorilor și călătorilor ce intrau și ieșeau pe porțile orașului.

Unei țărănci bătrîne și sărmane care, în niște coșuri mici, rotunde, împletite din nuiele de salcie, ducea turte de brînză proaspătă, unul dintre cei doi legionari îi strigă batjocoritor:

— Cam devreme ai pornit-o la tîrg, vrăjitoare bătrînă!

— Zeii să vă aibă în pază! răspunse smerită bătrînica, văzîndu-și de drum.

— Uită-te la ea — glumi celălalt legionar — și spune-mi dacă nu seamănă cu Atropos, cea mai bătrînă și mai urîtă din cele trei Parce! Fața ei zbîrcită nu-ți amintește oare un papyrus scorojit de căldură?

— N-aș gusta din brînza ei nici dacă mi-ar da douăzeci de sesterți pe deasupra!

În acea clipă trecură pe poartă Spartacus și Oinomaos, care, cu frica în sîn, cu niște fețe cadaverice, căutau să pară mai mici. Unul dintre legionarii mucaliți comentă:

— Ia te uită și garda de onoare a Parcei!...

— Ei, pe Jupiter Stator! Haimanalele astea de gladiatori, slabi și murdari, arată de parcă acum ar fi ieșit din apele Styxului!

Tăcuți și umili, Spartacus și Oinomaos trecură înainte. Străbătuseră primul rînd de arcade ale porților, cel ce adăpostea grilajele mobile cu care ele se închideau, grilaje care, în acel moment, erau ridicate sus cu niște lanțuri. Depășiseră și locul de trecere unde era proptită scara care ducea sus, la meterezele de pămînt și la posturile de strajă. Tocmai erau să treacă prin al doilea rînd de arcade, care constituia intrarea propriu-zisă în cetate, cînd deodată își făcură apariția, venind dinspre oraș, treizeci de legionari, echipați de luptă, cu coifuri, platoșe, scuturi, cu săbii, lănci și sulițe scurte. Aveau în fruntea lor un centurion ce ținea

în mînă toiagul, semnul funcției sale. Ajuns sub arcadă, centurionul strigă tare, cum se dau comenzile militare :

— La arme !

Auzind această comandă, legionarii care erau de strajă săriră în grabă și se aliniară milităreşte în front, cu o iuțeală uimitoare.

Cînd, la un semn al centurionului, Spartacus și Oinomaos se văzură reținuți, le îngheță inima de jale ; schimbară o privire și se dădură cîțiva pași înapoi. Rudiarul reuși să oprească la timp mîna germanului, care și apucase mînerul sabiei.

— Așa faceți de gardă, nemernicilor ? îi mustră cu asprime centurionul. O tăcere adîncă se lăsă sub bolțile porții. Așa păziți voi, trîntorilor ? Și-l croi cu toiagul pe unul dintre legionarii care ațipiseră pe bănci, și care, trezindu-se mai încet decît tovarășii lui, își luase locul în front cu întîrziere.

Adresîndu-se apoi comandantului străjii, care stătea foarte stingherit în capătul din stînga al frontului, îi spuse :

— Ție, Livius, deoarece nu ți-ai îndeplinit îndatoririle așa cum trebuie și nu respecți disciplina, îți iau comanda acestei gărzi. De acum încolo vei fi sub ordinele lui Lucius Medinius, care comandă noul detașament pe care l-am adus pentru a întări paza porților. Sîntem amenințați — mai adăugă centurionul — de o răscoală a gladiatorilor ; după cum afirmă ștafetele trimise de Senat, răscoala ar putea fi foarte gravă. De aceea grilajele trebuiesc lăsate în jos, închideți porțile, fiți cu ochii în patru, ca la război, și înmulțiți străjile.

Și, în timp ce noua căpetenie a postului îi așeza pe două rînduri pe cei douăzeci și patru de oameni ai săi, centurionul se apropie de Spartacus și Oinomaos și-i întrebă încruntat :

— Sînteți gladiatori ?

— Da, sîntem gladiatori — răspunse cu glas hotărît Spartacus, abia putînd să-și ascundă încordarea și deznădejdea.

— Din școala lui Lentulus, desigur ?

— Nu, ai greșit, viteazule Pompilius — îl contrazise Spartacus — sîntem în slujba lui Maecius Libeo, prefectul.

— Mă cunoști ? îl întrebă centurionul.

— Te-am văzut de multe ori în casa stăpînului nostru.

— Într-adevăr... — ezită Pompilius, privindu-i cu băgare de seamă pe cei doi gladiatori. Se lăsase însă întuneric și le vedea numai siluetele uriașe, fără să le poată deslușì trăsăturile feței. Într-adevăr, mi se pare că...

— Sîntem germani amîndoi și sîntem atașați nobilei matroane Laelia Domitia, soția lui Maecius, a cărei lectică o însoțim totdeauna.

În cei patru ani de cînd trăia la Capua, Spartacus atrăsese în Liga asupriților cîțiva dintre gladiatorii ce aparțineau familiilor patriciene din oraș; de aceea îi cunoștea foarte bine și pe cei doi uriași gladiatori germani care aparțineau prefectului Maecius Libeo. Profitînd de întuneric, Spartacus încercă această stratagemă și ea îi salvă.

— Da, da, asta e! confirmă centurionul. Adevărat!... Vă recunosc acum...

— Chiar... închipuie-ți... mi-aduc aminte că te-am întîlnit odată, pe la miezul nopții, în fața casei tribunului Titus Servilianus, unde o petrecusem pe Domitia cu lectica ei — se lungi la vorbă Spartacus, cu un aer nevinovat. Călătoriile nocturne și secrete ale stăpînei noastre sînt atît de frecvente, încît...

— Pentru numele zeilor tăi barbari, taci, tu, cimbru murdar! se răsti Pompilius. Nu-i plăcea să se vorbească pe tonul acesta, în prezența legionarilor, despre moravurile, nu tocmai ireproșabile, ale matroanei prefectului.

Și, după o pauză în care cei doi gladiatori nu putură să nu ofteze ușurați, centurionul îl întrebă pe Spartacus

— Dar acum de unde veniți?

Spartacus păru încurcat o clipă, dar răspunse repede, cu tonul cel mai firesc:

— Venim de la vila din Cumae a stăpînului, unde am însoțit un transport de obiecte de preț.

După aceea, centurionul mai încercă să-i descoasă:

— Dar despre o răscoală pusă la cale la școala lui Lentulus Batiatus nu știți voi nimic?

— De unde să știm noi despre așa ceva? răspunse Spartacus cu tonul natural al omului neînvățat, căruia nu-i place să vorbească despre lucruri pe care nu le înțelege. Dacă ar fi hotărît să facă vreo trăsnaie nesupușii și neastîmpărații ciraci ai lui Lentulus, desigur că nu nouă

ne-ar fi încredințat acest secret; ei ne pizmuiesc pentru norocul nostru. Nouă ne merge foarte bine la prea bunul nostru stăpîn.

Ceea ce spusese era verosimil. Vorba lui Spartacus avea ceva atît de firesc, încît centurionul fu convins.

Totuși socoti necesar să spună:

— Deși nu cred în zvonul despre răscoala gladiatorilor, e datoria mea să iau toate măsurile de prevedere posibile. De aceea vă ordon să predați săbiile... Sînteți totuși și voi niște gladiatori, niște ticăloși, capabili de orice. Dați săbiile încoace!

Oinomaos, impulsiv și nesocotit cum era din fire, cînd auzi acest ordin, fu cît pe-aci să zădărnicească sforțările lui Spartacus și să compromită definitiv totul.

Germanul apucase sabia cu furie și aproape o scosese din teacă, cînd Spartacus, cu mîna dreaptă i-o luă din tăiș și, scoțîndu-și în același timp sabia sa din teacă, cu stînga le înmînă respectuos pe amîndouă centurionului. Totodată, ca să împiedice vreo izbucnire din partea lui Oinomaos, se grăbi să spună:

— Nu faci bine, Pompilius, că te îndoiești de noi. Nu cred că stăpînul nostru, prefectul, îți va fi recunoscător pentru neîncrederea ta. În orice caz, iată săbiile noastre, și acum lasă-ne să mergem la casa lui Maecius.

— Lasă tu, gladiator nemernic, dau eu socoteală stăpînului tău de cele ce fac. Acum cărați-vă amîndoi de aici!

Spartacus îi strînse mîna dreaptă lui Oinomaos, care fremăta de furie, și, după ce se înclină în fața centurionului, intră în oraș împreună cu tovarășul său.

Pe măsură ce înaintau pe Via Albana, înconjurați de o zarvă neobișnuită, gladiatorii se convingeau din ce în ce mai mult că socoteala lor dăduse greș și că, cu toate silințele lor, vor ajunge prea tîrziu la școala gladiatorilor.

Cînd ajunseră ca la o aruncătură de săgeată de porțile orașului, cei doi iuțiră pasul și începură să alerge spre școala lui Lentulus Batiatus.

Aceasta era situată aproape de zidul orașului, într-unul din cartierele cele mai îndepărtate.

Școala se compunea din mai multe clădiri, care, ca aspect exterior, aproape nu se deosebeau unele de altele. Avînd toate aceeași destinație, arhitectura lor era identică;

fiecare clădire avea patru aripi care alcătuiau un patrulater, în interiorul căruia se afla o vastă curte interioară. Cînd vremea era frumoasă, gladiatorii făceau exerciții în aceste curți, iar cînd ploua, făceau gimnastică și scrimă în săli anume amenajate.

Coridoare lungi străbăteau cele patru aripi ale fiecărei clădiri. De-a lungul lor se înșira un număr nesfîrșit de celule, în care abia putea să încapă un om și unde, pe grămezi de paie sau de frunze uscate, se odihneau gladiatorii.

Afară de o sală de scrimă, în fiecare clădire se mai găsea cîte o săliță în care erau înmagazinate armele gladiatorilor. În aceste încăperi închise cu uși trainice de stejar și ferecate cu gratii de fier se păstrau săbiile, scuturile, cuțitele, tridentele și toate felurile de arme cu care lanistul era dator să-și echipeze gladiatorii înainte de a-i trimite în amfiteatre.

Alei și poteci înguste legau între ele cele optsprezece sau douăzeci de clădiri ale școlii. Școala făcuse cîndva parte din oraș, dar, în urma unei încercări de răscoală întîmplată cu vreo douăzeci și opt de ani înaintea evenimentelor descrise aici, terenul școlii fusese împrejmuit cu zid. Această măsură fusese luată din ordinul Senatului roman pe vremea cavalerului roman Vettius sau Minucius, cum își zicea el. În unele locuri, zidul era înalt de douăzeci și opt de picioare, iar în altele, de treizeci. Școala devenise astfel ca o cetate în interiorul marelui oraș.

Lucru ciudat și neobișnuit, în seara acelei zile de 20 februarie, toți gladiatorii rămăseseră în incinta școlii. Unii erau în sălile de scrimă și făceau exerciții cu săbiile de lemn — aceste arme inofensive erau singurele pe care aveau dreptul să le folosească. Unii mai întîrziau prin curți, făcînd exerciții de gimnastică. Alții se plimbau, pîlcuri. pîlcuri, pe aleile dintre diferitele clădiri ale școlii, scandînd stranii cîntece barbare, ale căror cuvinte erau de neînțeles pentru paznici. În sfîrșit, alții se înghesuiau pe coridoare sau se pregăteau să se culce în celulele lor.

Eforturile pe care le făceau acești nefericiți de a părea veseli sau nepăsători erau zadarnice. Oricine și-ar fi dat osteneala să urmărească cu luare-aminte mișcările, atitudinea și expresia lor lesne și-ar fi dat seama că așteptau cu înfrigurare un eveniment de o excepțională gravitate.

— Cum se poate, gladiatorii nu ies astăzi la plimbare? întrebă unul din paznici.

— Cine știe? Se vede că, împotriva obiceiului, au de gînd să-și petreacă aici seara.

— Ce seară plictisitoare o să mai fie și asta pentru iubovnicele lor nesuferite. Degeaba o să-i aștepte prin birturile și tavernele din apropiere.

— Pe atotputernicia lui Cornelius Sulla, mă jur că nu e lucru curat!

— Da, e ciudat, așa de ciudat că — asta îți spun numai ție — sînt oarecum îngrijorat.

— Ți-e frică de vreo răscoală?

— Cum să-ți spun... Nu, o răscoală nu cred că e cu putință... Dar poate o dezordine oarecare... Cine știe?... Un protest... Nu numai că mi-e frică, dar, să-ți spun drept, mă și aștept la așa ceva.

— Ah, pe Furiile Infernului, jur că mă cam mănîncă palmele! Și dacă o fi cumva...

Aici legionarul se întrerupse brusc și-i făcu semn tovarășului său să tacă, deoarece în spatele acestuia îl zărise venind pe Lentulus Batiatus, proprietarul și conducătorul școlii.

Cînd Lentulus se apropie, cei doi legionari se înclinară respectuos în fața lui.

— Nu știe careva dintre voi — întrebă Lentulus — care-i pricina că la ora asta, cînd de obicei școala e pustie, sînt aici toți gladiatorii?

— Nu știu... — bolborosi unul din legionari.

— Ca și tine ne mirăm și noi — răspunse celălalt, cu sinceritate.

— Totuși, ce se întîmplă? stărui Batiatus, încruntînd din sprîncene. Nu cumva or fi punînd ceva la cale?

Negustorul de gladiatori nu primi nici un răspuns de la ei. Peste puțin timp însă răspunsul îi fu adus de libertul prefectului, pe care acesta îl trimisese la Lentulus să-l avertizeze de primejdia ce amenința nu numai școala, ci și orașul, și republica.

Totodată, prefectul îi recomanda lui Lentulus să vegheze ca depozitele de arme să fie păzite și apărate cu strășnicie de orice atac posibil și să închidă toate porțile școlii, și-i făgăduia că, pînă într-o jumătate de ceas, o să i-l trimită

pe tribunul Titus Servilianus cu două cohorte și cu un puternic detașament de miliție orășenească.

Lentulus Batiatus întîi amuți de uimire la primirea acestor vești: rămase neclintit, fără să scoată un cuvînt, de parcă și-ar fi pierdut cunoștința. Cine știe cît ar fi rămas așa, dacă cei din jurul lui nu l-ar fi trezit la realitate, cerîndu-i să ia măsuri energice pentru a preveni pericolul ce-i amenința.

După ce-și reveni, Lentulus ordonă să se înarmeze îndată cei două sute cincizeci de legionari și cei două sute cincizeci de sclavi care alcătuiau personalul școlii. După ce oamenii se înarmară pe ascuns, fără ca gladiatorii să prindă de veste, ei se adunară în grabă la porțile Fortunei, prin care școala comunica cu acea parte a orașului unde era situat templul Fortunei Campane. Aici, Lentulus le comunică măsurile pe care avea de gînd să le ia.

In timp ce Lentulus, speriat, lua aceste măsuri de prevedere, sosi și Titus Servilianus, un bărbat bine legat, de vreo douăzeci și opt de ani, curajos, dar prea sigur de sine și cam nechibzuit. Venise la școală în fruntea uneia din cele două cohorte ce se aflau în oraș la dispoziția prefectului, pentru caz de nevoie.

— Oh! oftă adînc Lentulus, cu mulțumire. Jupiter să te aibă în pază și să te ajute Marte!... Bine ai venit!

— Spune-mi, spune-mi, ce s-a petrecut la școală pînă acum!... Unde sînt răzvrătiții?

— Nu s-a produs nici o mișcare pînă în clipa de față, nici un semn de răzvrătire.

— Ce-ai făcut pînă acum? Ce dispoziții ai dat?

Lentulus raportă tribunului, pe scurt, dispozițiile date și îi declară că, întrucît are toată încrederea în înțelepciunea lui, e gata să se supună orbește ordinelor pe care le va da.

După ce chibzui puțin asupra măsurilor ce trebuiau luate, Titus Servilianus întări cu cîte douăzeci de legionari de-ai săi fiecare din detașamentele gata formate de Lentulus pentru paza armelor și porților. Dădu ordin să se închidă toate porțile școlii, afară de cele ale Fortunei, unde rămase personal în fruntea celui mai puternic dintre detașamente, care număra aproape două sute șaizeci de legionari.

Executarea acestor măsuri provocă o puternică neliniște în rîndurile gladiatorilor. Ei se adunară în curțile interioare în grupuri mari, care creșteau necontenit, și discutau cu glas tare :

— Se închid magaziile de arme !...

— Înseamnă că am fost trădați.

— Se știe totul !...

— Sîntem pierduți !...

— Cel puțin de ar fi fost Spartacus aici !...

— Nici el, nici Oinomaos n-au sosit : i-au răstignit la Roma !...

— Ne urmărește nenorocul !...

— Blestemați să fie zeii nedrepți !...

— Iată, încuie și porțile !...

— Și n-avem arme !...

— Arme !... Arme !...

— Cine ne va da arme ?...

Peste puțin, larma făcută de cele zece mii de voci ce urlau, înjurau și blestemau se îngroșă ca tunetul și deveni înfricoșătoare ca vuietul mării pe timp de furtună. Numai mulțumită silințelor depuse de comandanții de legiune, împreună cu comandanții de cohorte numiți de Spartacus, gladiatorii începură să se potolească și să se întoarcă fiecare, potrivit ordinelor primite, la cohorta lui.

Astfel, o dată cu căderea întunericului, o ordine absolută și cea mai adîncă liniște puseră stăpînire pe curțile imense, unde o clipă înainte mai domneau învălmășeala, zarva și deznădejdea.

In fiecare curte, o cohortă de gladiatori, tăcuți și înfiorați, aștepta hotărîrile ce aveau să fie luate de comandanții lor, care țineau sfat într-una din sălile de scrimă.

Așa stăteau lucrurile în clipa cînd, după ce făcuseră atîtea sforțări și trecuseră prin atîtea primejdii, Spartacus și Oinomaos ajunseră în fața școlii lui Lentulus și se opriseră locului, deoarece în apropiere se zăreau sulițe, lănci și coifuri care scînteiau în beznă, reflectînd lumina unei făclii de rășină.

— Iată legionarii ! îi șopti Oinomaos lui Spartacus.

— Da — mormăi acesta, simțind o sfîșiere în inimă.

— Am venit prea tîrziu... Școala e încercuită... Ce ne facem ?

— Stai!

Și trăgînd cu urechea ca să audă cele mai neînsemnate și îndepărtate zgomote și șoapte, Spartacus urmări cu luare-aminte făclia ce se depărta, pînă ce aceasta dispăru cu totul.

Atunci, Spartacus îi ordonă lui Oinomaos:

— Stai locului și nu face nici un zgomot.

Apoi, cu cea mai mare băgare de seamă, porni către locurile pe unde tocmai trecuseră legionarii romani. După șase sau șapte pași, tracul se opri și trase iar cu urechea. Auzind un zgomot ușor, duse mîna dreaptă la ochi, ca să vadă mai bine. Încordîndu-și privirea, izbuti peste o clipă să deosebească o formă întunecată, care se mișca la capătul străzii. Apoi, după ce se întoarse binișor la punctul de pornire, îl luă cu el pe Oinomaos și coborî străduța. Coti la stînga pe o potecă și, după vreo zece pași, se opri și îi șopti grăbit:

— Abia au început încercuirea școlii, mai au pînă să termine. Acum așază detașamente de soldați la fiecare încrucișare de străzi. O să ajungem cu vreo zece minute înaintea lor la zidul dinspre oraș, pentru că noi cunoaștem mai bine decît ei toate potecile acestea încîlcite. Zidul e vechi și are doar douăzeci și opt de picioare. Pe acolo vom putea pătrunde în școală.

Dîrz, cu un calm și un curaj uimitor, așa înfruntă acest om deosebit soarta vitregă.

Lucrurile se petrecură așa cum prevăzuse și, furișîndu-se pe poteci întortocheate și întunecoase, Spartacus și Oinomaos ajunseră cu bine la zidul școlii, în punctul hotărît. Aici, Oinomaos începu să se cațere pe zid cu o îndemînare uimitoare pentru un uriaș ca el. Agățîndu-se de toate ieșiturile și colțurile ascuțite de piatră, pe care le găsea pe pipăite, ajunse repede pe creasta zidului și începu coborîșul de cealaltă parte.

Îndată ce-l pierdu din vedere pe german, Spartacus, apucîndu-se cu dreapta de muchia unui pietroi care ieșea din zid, începu și el să se cațere. Apoi, uitînd că avea brațul stîng scrîntit, își lăsă toată greutatea corpului pe el. Săgetat de durere, strigă și căzu pe spate.

— Ce-ai pățit, Spartacus? întrebă cu glas înăbușit Oinomaos, care sărise jos de pe zid și se găsea acum în curtea școlii.

— Nimic... — răspunse rudiarul. Apoi, făcînd un mare efort de voință și neluînd în seamă durerea violentă pe care i-o pricinuia brațul ce se umflase foarte tare, începu din nou să se cațere pe zid, cu îndemînarea unei pisici. Nu-i nimic... Brațul meu scrîntit...

— Ah, pe toți șerpii Infernului! blestemă Oinomaos, abia stăpînindu-se să nu urle. Ai dreptate!... Nu ne-am gîndit la asta... Așteaptă, mă urc înapoi pe creasta zidului să te ajut.

Cînd să înceapă să se cațere din nou, îl auzi pe Spartacus repetînd:

— Nu-i nimic... Nu-i nimic... Nu te mișca... Ajung la tine într-o clipă... fără nici un ajutor...

Nu pronunțase bine aceste ultime cuvinte, că masiva siluetă a lui Spartacus apăru într-adevăr pe creasta zidului, și Oinomaos îl văzu coborînd iute, ca pe o scară, din piatră în piatră, din crăpătură în crăpătură, și apoi sărind la pămînt.

Oinomaos se repezi la el, vrînd să vadă starea brațului, dar înfiorat de fizionomia rudiarului, se opri. Cu fața vînătă, cu ochii sticloși și holbați, semăna mai mult a strigoi decît a om viu.

— Spartacus!... Spartacus!... îl mustră germanul, cu glas scăzut. Și chipul necioplit al sălbaticului Oinomaos se lumină, căpătînd o expresie de duioșie, de care nimeni nu l-ar fi crezut capabil. Spartacus... tu suferi prea mult, suferi mai mult decît poate un om să îndure. Ai să leșini... Spartacus... Stai jos aici.

Oinomaos îl strînse în brațe pe trac, cu dragoste, și-l așeză pe un bolovan, rezemîndu-l cu spatele de zid.

Din pricina încordării fizice și morale la care fusese supus în cursul ultimelor cinci zile, Spartacus era într-adevăr istovit. Fața lui avea un aspect cadaveric. Deși rece ca marmura, fruntea îi era acoperită de sudoare. Fălcile îi erau încleștate. Buzele palide i se contractau convulsiv și din cînd în cînd gemea surd. De cum îl rezemase Oinomaos de zid, el lăsă capul pe umăr și încremeni.

Părea mort.

Uluit, ursuzul german, care pe neașteptate se vedea transformat în îngrijitor de răniți, își privi prietenul, neștiind ce să facă. În cele din urmă apucă mîna stîngă a lui Spartacus, de la încheietură și, ridicîndu-i încet brațul, îi suflecă mîneca tunicii. Brațul se umflase tare. Oinomaos socoti că brațul trebuia legat îndată și-și rupse o bucată din pulpana mantiei, pentru a face o fașă.

Apucînd prea iute brațul lui Spartacus, îi pricinui o durere atît de mare, încît acesta gemu și deschise încet ochii.

Îndată ce-și veni în fire, privi jur împrejur, apoi, ridicîndu-se în picioare, exclamă cu glas batjocoritor:

— Ce mai erou sînt!... Pe Jupiter Olympianul, Spartacus a ajuns o muiere plîngăreață! În vreme ce pe frații noștri îi omoară și în vreme ce cauza e amenințată să se prăbușească definitiv, eu leșin! Sînt un mișel!

Cu mare greutate reuși Oinomaos să-l convingă că nu avea nici un temei să gîndească astfel, că leșinul nu durase decît două minute, dar că starea brațului era gravă.

În timp ce-i vorbea, germanul îi legă strîns brațul. Apoi, după ce-i petrecu fașa pe după ceafă, potrivind-o așa fel ca antebrațul să-i stea orizontal pe piept, căută să-l îmbărbăteze:

— Ai să suferi mai puțin acum. Lui Spartacus, ca să fie invincibil, îi ajunge dreapta.

— Numai de am reuși să punem mîna pe săbii! murmură tracul, îndreptîndu-se iute către clădirea cea mai apropiată.

Sala din față era goală. O străbătură și pătrunseră în curtea interioară.

Cinci sute de gladiatori stăteau acolo tăcuți, aliniați pe cohorte. Neașteptata apariție a lui Spartacus și Oinomaos fu întîmpinată cu puternice strigăte de bucurie.

— Tăcere! strigă Spartacus.

— Tăcere! repetă Oinomaos.

— Tăcere și stați gata de luptă! ordonă rudiarul. Nu e momentul acum pentru strigăte zadarnice.

Cînd se făcu tăcere, Spartacus întrebă:

— Tribunii, centurionii, căpeteniile, unde sînt?

— Aici, aproape, în clădirea Aurorei; țin sfat ca să hotărască ce e de făcut — răspunse unul dintre decani.

Școala e încercuită de cohorte romane, iar depozitele de arme sînt păzite de puternice detașamente de legionari.

— Știu tot — răspunse Spartacus. Apoi, adresîndu-se lui Oinomaos, spuse: Să mergem la școala Aurorei. Înainte de a pleca le mai spuse tare gladiatorilor: În numele tuturor zeilor Cerului și Infernului, vă ordon, păstrați ordine și liniște!

Părăsind școala veche (așa se numea clădirea în care petrecuseră aceste cîteva minute), se îndreptară cu pași grăbiți spre altă clădire, numită școala Aurorei, și intrară în sala de scrimă, unde aproape două sute de fruntași ai gladiatorilor — tribuni, centurioni și membri ai comandamentului suprem al Ligii asupriților — discutau tactica care trebuia adoptată în această clipă de grea primejdie.

La apariția rudiarului, cîteva glasuri izbucniră:

— Spartacus!

— Sîntem pierduți! îl întîmpină pe Spartacus gladiatorul care prezida adunarea.

— Încă nu — îl contrazise Spartacus. Dacă reușim să punem mîna măcar pe unul din depozitele de arme, nu sîntem pierduți.

— Dar cum am putea face asta?

— Făclii avem? întrebă Spartacus.

— Avem vreo trei sute cincizeci sau patru sute.

— Iată arma noastră! strigă Spartacus cu ochii scînteind de bucurie. Voi sînteți, fără îndoială, cei mai îndrăzneți dintre toți cei zece mii de gladiatori ai școlii. Voi trebuie să dovediți astă-seară, prin vitejia și îndrăzneala voastră fără seamăn, că tovarășii voștri de nenorocire nu s-au înșelat cînd și-au ales comandanții. Sînteți gata la orice?

— Sîntem gata la orice! răspunseră cu fermitate, într-un singur glas, cei două sute de gladiatori.

— Sînteți gata, de va fi nevoie, să luptați cu mîna goală împotriva unor oameni înarmați și să fiți măcelăriți ca oile?

— Da, sîntem gata! răspunseră în cor două sute de glasuri.

— Atunci, repede!... Adunați toate făcliile... O să dublăm numărul lor sau o să-l întreim, dacă va fi cu putință, apoi le vom aprinde și ne vom înarma cu ele. Năpustin-

du-ne cu făcliile asupra paznicilor celui mai apropiat depozit de arme, îi vom pune pe fugă, apoi vom da foc ușii și vom dobîndi atîtea arme de cîte avem nevoie pentru a cîștiga o adevărată și hotărîtoare izbîndă. Pe zeii cei sacri ai Olympului, jur că situația nu este desperată. Cît mai avem încredere în cauza noastră, cît mai avem curaj, nu e totul pierdut! Dimpotrivă, dacă vom fi ferm hotărîți să învingem sau să murim, izbînda va fi a noastră!

Sclipirea ochilor rudiarului arunca parcă pe chipul lui înflăcărat o lumină cu reflexe supranaturale. Ca o undă, credința și avîntul ce-l însuflețeau pe Spartacus pătrunseră în inimile celor două sute de gladiatori și le aprinse. Într-o clipă, ei adunară făclii de tot felul — cîlți îmbibați cu smoală și seu, mănunchiuri de surcele smolite, umplute cu material inflamabil — le aprinseră și, agitîndu-le cu furie ca pe niște săbii, se pregătiră să întîmpine toate primejdiile cu această armă atît de puțin eficace.

Între timp, centurionul Pompilius, după ce întărise toate străjile de la porțile orașului, aduse mai bine de trei sute de legionari la școala de gladiatori și trecu împreună cu ei sub comanda tribunului Titus Servilianus. În același timp, aproape șapte sute de soldați din miliția orășenească din Capua, sub comanda directă a prefectului Maecius Libeo, sosiră la porțile Fortunei.

Prefectul părea să fie de vreo cincizeci de ani, înalt de statură, gras, cu obrazul proaspăt și rumen, pe care se citea calmul, placiditatea și predilecția pentru plăcerile epicuriene ale mîncării și băuturii. Era de mulți ani prefect al orașului Capua și se înfruptase din plin din privilegiile oferite de acest post înalt și rîvnit. În vreme de pace, îndatoririle lui erau foarte ușoare. De aceea, norii de furtună, care din senin apăruseră deasupra orașului, îl găsiseră cu totul nepregătit și mirat, ca omul trezit brusc dintr-un somn dulce. Bietul prefect era zăpăcit și dezorientat ca un pui de găină rătăcit într-o grămadă de cîlți.

Totuși, gravitatea situației, teama de eventuale sancțiuni, stăruințele energice ale soției sale, Domitia, care era o femeie ambițioasă și încăpățînată și sfaturile întreprinzătorului tribun Servilianus precumpăniră. Rezultatul a fost că, fără să înțeleagă limpede ce se întîmpla și fără să prevadă urmările dispozițiilor ce dădea, Maecius se

hotărî în cele din urmă să întreprindă ceva, să dea anumite ordine.

O consecință cît se poate de neașteptată a ordinelor date fu cererea zgomotoasă formulată de soldații miliției orășenești, îndată după ce li se împărțiră armele, ca să fie duși la luptă de însuși prefectul, pentru că numai în el aveau încredere.

La început, sărmanul prefect refuză cu toată energia pe care i-o dădea frica. Căută să-i convingă pe milițieni că el era un om al togei și nu al săbiei și să-i asigure că prezența lui la prefectură era indispensabilă, era nevoie ca cineva să prevadă tot, să poarte grijă de toate și să ia măsurile necesare. Totuși, încolțit de insistențele senatorilor capuani, de o parte, de rugămințile milițienilor și de cicăleala soției, de altă parte, nenorocitul nu avu încotro, trebui să se supună și să-și pună coiful și platoșa, să ia sabia din cui și să pornească în fruntea miliției capuane spre școala de gladiatori. Nu porni însă ca un comandant care merge în fruntea armatei sale să se bată cu dușmanul, ci ca o victimă tîrîtă la altar.

Nici nu ajunseseră bine soldații capuani la porțile Fortunei, că tribunul Servilianus, însoțit de Pompilius și Lentulus Batiatus, se prezentară prefectului și-i spuseră că trebuie neapărat ținut un consiliu pentru a discuta planul apropiatei lor acțiuni.

— Da... consiliu, consiliu... e puțin zis... a ține sfat... apoi trebuie văzut dacă toți știu... dacă toți sînt în stare... — bolborosi foarte încurcat Maecius, a cărui stare era agravată de dorința de a-și ascunde frica ce pusese stăpînire pe el. La urma urmei — continuă el, după ce păstrase o clipă de tăcere, anume ca să facă impresia că se gîndește la ceva — eu cunosc toate legile republicii și la nevoie pot de asemenea să mînuiesc și sabia... iar dacă patria o cere... pot să-mi dau și viața... să comand însă miliția... așa... pe neașteptate... fără să știu măcar împotriva cui... cum... și unde... pentru că, în general... dacă ar fi fost vorba de un dușman pe față... la cîmp deschis... aș ști ce trebuie făcut... ceea ce aș fi în stare să fac... însă...

Elocvența lui împleticită se slei. Oricît mai căutase el, scărpinîndu-și întîi urechea, apoi nasul, să găsească alte cuvinte ca să-și încheie cuvîntarea, nu ajunse la nici un

rezultat și, contravenind la toate regulile retoricii, bietul prefect își încheie cuvîntarea cu acest „însă".

Tribunul Servilianus surise. Cunoștea bine firea prefectului și înțelegea încurcătura în care se găsește. Pentru a-l ajuta să iasă din impas și în același timp pentru ca să asigure adoptarea planului său propriu, tribunul interveni, spunînd

— Socot că pentru înăbușirea complotului urzit de pleava asta nu se poate aplica decît un singur plan, și anume: să păzim și să apărăm sălile unde sînt depozitate armele. Pentru asta trebuie să închidem porțile școlii, să le păzim, ca să împiedicăm fuga gladiatorilor, și trebuie să baricadăm toate străzile și ieșirile spre oraș. Am și luat măsurile necesare pentru executarea acestui plan.

— Foarte bine ai făcut, viteazule Servilianus, că te-ai îngrijit de toate acestea — îl aprobă prefectul, cu un aer important și foarte mulțumit că spiritul de prevedere al tribunului îl scutea de osteneala de a da ordine și de a fi răspunzător de ele.

— Acum — reluă Servilianus — îmi rămîn aproximativ o sută cincizeci de legionari. Alăturîndu-le acestora pe curajoșii milițieni ai orașului, i-aș putea ataca cu hotărîre și energie pe răsculați, i-aș putea constrînge să se risipească și să se întoarcă în celulele lor.

— Foarte bine, minunat te-ai gîndit la toate! E tocmai ceea ce voiam să propun! exclamă Maecius Libeo. Faptul că Servilianus lua asupra lui conducerea operațiunilor militare i se părea prefectului o nemaipomenită fericire.

— In ce te privește, înțeleptule Libeo, desigur că tu dorești să iei parte directă la acțiune...

— O... cînd ești tu aici... om viteaz și încercat în lupte, vrei ca eu să pretind... O, nu, niciodată nu se va întîmpla ca eu...

— Cum dorești — continuă tribunul, tăind vorba prefectului. Poți rămîne cu o sută din acești milițieni capuani la porțile școlii lui Hercule, care se află cam la două aruncături de săgeată de aci, pentru ca, împreună cu legionarii care au și fost puși acolo, să păziți ieșirea.

— Vezi însă... înțelegi tu că... la urma urmei, sînt un om al togei... totuși... dacă tu crezi că...

— A, înțeleg: dorești să iei parte la lupta pe care vom fi poate nevoiți s-o dăm cu această gloată... dar totuși paza acestor porți e o misiune delicată, și de aceea te rog s-o iei asupra ta. Și repede îi șopti la ureche lui Libeo: Acolo nu e nici un fel de primejdie. Urmă apoi cu glas tare: De altfel, dacă socotești că e mai bine să dai alte ordine...

— Dar nu... nu... — spuse Maecius Libeo, prinzînd puțin curaj. Du-te și-i împrăștie pe răsculați, du-te, tinere viteaz și înțelept! Eu împreună cu o sută de soldați am să mă duc la locul indicat, iar dacă o să încerce să iasă pe acolo... dacă au să vină să mă atace... o să vedeți... o să vadă ei... o să le meargă rău... deși... la urma urmei, sînt un om al togei... dar n-am uitat încă de faptele mele de arme din tinerețe... va fi vai și amar de acești nenorociți...

Sporovăind astfel și făcîndu-și curaj, prefectul strînse mîna lui Servilianus și, urmat de soldații lăsați sub comanda lui, se îndreptă spre postul ce-i fusese încredințat, amărît în adîncul sufletului de situația fără ieșire în care intrase din pricina aiurelilor nebunești ale acestor zece mii de răzvrătiți.

Între timp, oscilînd între nădejde și desperare, gladiatorii, înarmați cu făclii, mai întîrziau prin curți, așteptînd ordinele căpeteniilor lor, gata să facă orice jertfă pentru a pune stăpînire pe magazia de arme a școlii lui Hercule. Intrarea acestei magazii era păzită de vreo cincizeci de legionari și sclavi, hotărîți să apere magazia cu prețul vieții.

În clipa cînd Spartacus, Oinomaos și ceilalți gladiatori erau gata să se năpustească pe coridorul care ducea la magazie, un sunet de trîmbiță sfîșie tăcerea nopții, răsunînd trist deasupra curților în care se înghesuiau nefericiții gladiatori.

— Tăcere! porunci Spartacus, oprindu-și tovarășii de luptă pentru a aștepta să audă ce va urma.

După glasul de trîmbiță se auzi într-adevăr vocea puternică a unui crainic care, în numele Senatului roman, îi soma pe răsculați să se risipească și să se retragă în celulele lor, avertizîndu-i că în caz de nesupunere vor fi împrăștiați de forța armată a republicii.

Apoi, înștiințarea se auzi din nou, dar mai slab, mai de departe, ca un ecou al munților din apropiere; o repetau cuvînt cu cuvînt crainicii postați la intrările celorlalte curți, în care erau concentrați gladiatorii.

Întunecat și crîncen, cu ochii în pămînt, Spartacus mai rămase o clipă să-și adune gîndurile și să chibzuiască. Se întoarse apoi către tovarășii săi și le spuse destul de tare, ca să-l audă toți

— Dacă va reuși atacul ce-l vom da acum pentru a forța magazia de arme vecină, atunci săbiile ce vom găsi acolo au să ne ajungă pentru a pune stăpînire pe celelalte magazii ale școlii și vom birui. De va fi însă respins, ne mai rămîne o singură cale pentru a scăpa cauza noastră de pierzanie. Centurionii principali din amîndouă legiunile care sînt aci să se întoarcă la tovarășii noștri din celelalte clădiri. Dacă pînă într-un sfert de ceas nu vor auzi imnul nostru de libertate, să ceară tuturor să se risipească în liniște și să se retragă în celule; tăcerea va fi semn că n-am izbutit să punem mîna pe arme. În acest caz vom dobori poarta care e peste drum, cam la jumătate aruncătură de săgeată de porțile școlii lui Hercule, și îi vom da foc. Ne vom face apoi drum la taverna lui Ganymede, iar acolo ne vom înarma cu ce vom găsi. Va trebui să învingem toate obstacolele ce vom întîlni în cale, și cîți vom supraviețui și vom răzbi, o sută, șaizeci sau numai treizeci, vom așeza tabăra pe muntele Vezuviu, înălțînd acolo drapelul libertății. Într-acolo să pornească pe căile cele mai scurte toți ai noștri, cu sau fără arme, în grupuri sau izolați; de acolo vom dezlănțui lupta asupriților împotriva asupritorilor.

Băgînd de seamă, după un răstimp, că cei doi centurioni principali nu plecau, neîndurîndu-se să părăsească locul unde în acea clipă primejdia era cea mai mare, Spartacus repetă ordinul

— Armodius și Cluvianus, în numele comandamentului suprem, vă ordon să plecați!

Cei doi tineri plecară capetele și, cu inima strînsă, se îndreptară fiecare spre postul său.

În același moment, Spartacus, întorcîndu-se către cei rămași, ordonă

— Acum... înainte!

Intră primul, împreună cu Oinomaos, în coridorul unde se afla magazia cu arme și, cu iuțeala fulgerului, se năpusti asupra legionarilor. Comandantul legionarilor, un veteran ciung și chior, striga :

— Înainte !... Haide, înainte !... Mai îndrăzniți... să vă vedem... Gladiatori nesuferiți !... Îndrăz...

Nu apucă însă să isprăvească. Spartacus, întinzîndu-și mîna cît era de lungă, îl lovi peste gură cu o făclie lungă care ardea cu vîlvătăi.

Veteranul scoase un urlet cumplit și se dădu la parte. Zadarnic încercară ceilalți legionari să-i doboare pe Oinomaos și pe Spartacus, care, mînuind cu sălbăticia deznădejdii ciudata lor armă, îi încolțea și îi alunga din ușa magaziei.

În acest timp, legionarii, sub conducerea lui Titus Servilianus, și două detașamente de milițieni capuani, conduse de centurioni, porniseră concomitent atacul împotriva a trei curți interioare, zvîrlind sulițele lor scurte asupra gladiatorilor care, dezarmați, stăteau înghesuiți în grupuri mici.

Urmă un moment groaznic. Urlînd și blestemînd, gladiatorii, alungați de ploaia deasă de sulițe, căutau adăpost în clădirile școlii și strigau într-un glas :

— Arme !... Arme !... Arme !...

Ploaia de sulițe nu mai contenea. Un scurt timp, gladiatorii fură cuprinși de panică și retragerea lor se transformă în fugă.

Începură să se înghesuie la intrări și să se îmbulzească pe coridoare. Se striveau, se călcau în picioare și se ascundeau în celulele lor. Se auzeau răcnete sălbatice, rugăciuni, blesteme amestecate cu gemetele și vaietele răniților și muribunzilor.

Măcelărirea și fuga gladiatorilor adunați în curțile primelor trei clădiri pricinuiră panică și descurajare în mijlocul cohortelor adunate în celelalte curți. Rîndurile gladiatorilor fură rupte și începură să se destrame cu repeziciune. Dacă ar fi avut arme, gladiatorii ar fi putut să lupte, și ori ar fi murit pînă la ultimul, ori ar fi repurtat izbînda deplină ; fiind însă neînarmați și văzînd că erau sortiți să fie măcelăriți, acești oameni, care nu se mai gîndeau decît la propria lor scăpare, nici nu puteau și nici nu voiau să mai rămînă laolaltă măcar un sfert de oră.

Intre timp, Spartacus și Oinomaos, împreună cu alți doi tovarăși, luptau ca niște tigri flămînzi — coridorul fiind îngust nu permitea ca să lupte mai mult de patru inși în front. In scurt timp, ei izbutiră să-i urnească pe legionari de lîngă ușa magaziei. Urmărindu-i, fără a le da răgaz, îi goniră curînd în atrium și în curtea interioară, în care, treptat, se adunaseră mai mult de o sută de gladiatori, cu făclii în mînă. Aceștia, răsturnînd la pămînt pe unii din legionari, îi dezarmau și-i ucideau, iar pe alții, care erau arși și orbiți, îi puneau pe fugă. Gladiatorii care rămăseseră pe coridor aruncară făcliile lor aprinse grămadă în fața ușii magaziei cu arme, străduindu-se să-i dea foc, pentru ca să-și poată croi drum înăuntru.

Legionarii, puși pe fugă de asaltul turbat al lui Spartacus, alergau în toate direcțiile, urlînd și țipînd de durere. Unii din ei nimeriră în mijlocul cohortelor lui Servilianus, Pompilius și Solonius, care, potrivit ordinului primit, înaintau în formație strînsă, în urmărirea gladiatorilor puși pe fugă.

Tribunul și centurionii au fost astfel preveniți că-i amenință o nouă primejdie. Pompilius porni atunci în pas alergător spre școala lui Hercule și năvăli pe coridor. Ușa magaziei începuse să ardă. Văzînd că săbiile nu erau eficace împotriva făcliilor gladiatorilor, Pompilius ordonă celor din ultimele rînduri să arunce sulițele asupra inamicului. Această armă îi asigură și aici o victorie rapidă și deplină asupra bărbăției răsculaților.

Detașamentul lui Spartacus fu nevoit să se retragă; fiind însă alcătuit din gladiatorii cei mai viteji și mai puternici, retragerea se făcu într-o ordine perfectă, gladiatorii continuînd să arunce cu făcliile în romani și să smulgă sulițele înfipte în trupurile morților și răniților, pentru a le lua cu ei. Retrăgîndu-se pe coridor, în partea dinspre atrium și curtea interioară, ei apărară cu înverșunare ieșirea din coridor, mînuind sulițele ca pe niște săbii.

Ieșind din atrium în curte împreună cu Oinomaos și cu vreo sută de gladiatori, Spartacus văzu în ce panică se aflau gladiatorii. Înțelese după strigătele, tînguirile și urletele care se auzeau de pretutindeni că totul era pierdut în interiorul curților și că mai rămînea o singură cale de scă-

pare, și anume să se retragă din școală și să caute adăpost pe Vezuviu. Se întoarse atunci în atrium și strigă cu glas de tunet, care se ridică peste toate urletele și zgomotele încăperii:

— Acei care au săbii să rămînă pe loc și să apere de legionari, cît mai mult timp, această ieșire!

Înarmați cu săbii și sulițe luate de la inamic, cîțiva gladiatori se postară ca un gard viu în dreptul ieșirii pe care Pompilius se străduia zadarnic să pună stăpînire.

— Urmați-mă! ordonă Spartacus, agitîndu-și făclia deasupra capului, pentru a da semnalul și celorlalți gladiatori.

Apoi, împreună cu Oinomaos, se îndreptă cu pași mari către un anume punct al zidului școlii, unde exista o portiță îngustă și scundă, încuiată și baricadată de mulți ani, care reprezenta acum pentru gladiatori singura cale de salvare.

Pentru ca această portiță să fie mistuită de flăcări, ar fi trebuit însă pe puțin o jumătate de oră. Era limpede că, înaintînd din toate părțile, învingătorii nu aveau să dea gladiatorilor atîta răgaz. Pe de altă parte, gladiatorii nu aveau nici topoare, nici ciocane pentru a dărîma poarta. Ce era de făcut? Cum să deschidă cît mai repede această portiță?

În timp ce, agitați și alarmați, toți se frămîntau să găsească un mijloc pentru a învinge dificultatea, privirea puternicului Oinomaos se opri asupra coloanei de marmură ce zăcea părăsită în apropierea porții. Îndată, el strigă:

— Cei mai voinici să iasă în față!

Într-o clipă, șapte sau opt din cei mai falnici și vînjoși gladiatori ieșiră din rînduri și se prezentară în fața lui Oinomaos. După ce-i cercetă repede cu ochi de cunoscător, Oinomaos făcu semn unui samnic musculos, care avea o statură la fel de uriașă ca el. Apoi se aplecă și, apucînd cu mîinile de un capăt al coloanei, îi spuse samnitului:

— Ei, acum să vedem cît ești de puternic. Apucă coloana de celălalt capăt.

Toți îi ghiciră gîndul. Germanul și samnitul ridicară coloana fără nici un efort și o cărară pînă în dreptul portiței. Aici se opriră și, după ce legănară blocul enorm de cîteva ori în direcția ușii, îl repeziră în ea cu toată puterea. Sub povara puternicei izbituri, ușa pîrîi.

Cei doi gladiatori mai trebuiră să izbească în poartă încă de două ori, pînă ce, în sfîrșit, a treia oară, ușa căzu sfărîmată. După ce stinseră și aruncară făcliile, gladiatorii se strecurară în tăcere pe portiță și, urmîndu-l pe Spartacus, se îndreptară către taverna lui Ganymede.

Fiind situată foarte aproape de școala lui Lentulus, această tavernă era frecventată mai cu seamă de gladiatori. Proprietarul tavernei era un rudiar, bun prieten cu Spartacus și părtaș la răscoală.

Taverna, care avea deasupra intrării o firmă grotescă, reprezentînd un hidos Ganymede vărsînd nectar în cupa unui Jupiter nu mai puțin respingător, se găsea la mai puțin de o bătaie de balistă de punctul păzit de soldații de sub comanda rotofeiului și pașnicului prefect Maecius Libeo.

Spartacus și cei două sute de gladiatori înaintau în tăcere, încolonați unul după altul. La o comandă transmisă în șoaptă, coloana se opri.

Tracul, germanul și alți cîțiva gladiatori intrară în tavernă. Proprietarul tavernei, rudiarul Vibinius, care, după țipetele și zgomotele ce se auzeau dinspre școală, bănuise că începuse lupta și care ardea de nerăbdare să afle rezultatul, le ieși înainte într-un suflet și începu să-i întrebe:

— Ei, cum merge?... Ce e nou?... Cum decurge lupta?...

Spartacus opri scurt ploaia de întrebări, spunîndu-i

— Vibinius, dă-ne toate armele pe care le ai; dă-ne orice obiecte care ar putea servi de armă în mîinile unor oameni disperați.

Rostind aceste cuvinte, Spartacus fugi la vatră și înșfăcă frigarea cea mare. Între timp, Oinomaos apucă un topor atîrnat în perete. După ce luă în brațe atîtea frigări, cuțite și coase cîte putea duce, Spartacus ieși din tavernă și împărți aceste arme tovarășilor săi. Ceilalți îi urmară pilda, și peste puțin, toți erau înarmați.

Porniră tăcuți spre strada păzită de soldații romani.

Străjile detașamentului încă nu apucaseră bine să dea alarma, că gladiatorii se și năpustiră asupra lor cu o înverșunare sălbatică, lovindu-i cu disperare. Încăierarea dură doar cîteva minute. Asaltul deznădăjduit al gladiato-

rilor îi zdrobi repede pe miliţienii capuani şi pe legionarii care erau puţini la număr.

Tînărul centurion al miliţiei, Quintus Volusius, îşi îndemna soldaţii la luptă, răcnind

— Înainte, capuanilor ! Pentru numele lui Jupiter Tifatinul ! Maecius... viteazule Maecius, îmbărbătează-ţi soldaţii mai cu curaj.

De la apariţia neaşteptată a întîiului val de gladiatori, Maecius Libeo, cuprins de o panică de nedescris, se ascunsese în spatele unui mic detaşament. Auzind acum cu cîtă stăruinţă era chemat la datorie, începu să vocifereze rostind fără şir cuvinte pe care nici el nu le înţelegea

— Adevărat că... Desigur... Mai cu îndrăzneală, capuanilor ! Înainte, curajoşi capuani ! Eu vă conduc... voi luptaţi... fără teamă... nu-i nimic... Loviţi... Ucideţi !...

Şi la fiecare cuvînt se dădea cu un pas înapoi.

Îndrăzneţul Quintus Volusius căzu străpuns de o puternică lovitură de frigare dată de Spartacus, şi gladiatorii, dînd peste cap linia de apărare, se năpustiră înainte, trecînd în fugă pe lîngă bietul prefect, care, făcîndu-se mic, căzu în genunchi şi începu să se vaiete cu glas tremurat, plîngînd în hohote :

— Sînt un om al togei... N-am făcut... nimic rău... Îndurare... îndurare... îndurare, o, vitejilor !... Cruţare !...

Nu-şi mai continuă însă ruga, deoarece Oinomaos, care se apropiase de el, îl lovi crunt cu piciorul în piept.

După ce gladiatorii parcurseră în fugă trei sute de paşi, Spartacus se opri şi, gîfîind, îi spuse lui Oinomaos

— Jumătate din noi trebuie să reziste aici, ca să-i ţină în loc pe urmăritorii noştri măcar o jumătate de ceas şi să dea celorlalţi răgaz să treacă de zidul oraşului.

— Rămîn eu ! strigă Oinomaos.

— Nu, tu ai să-i conduci spre Vezuviu, aici rămîn eu...

— În nici un caz ! Dacă mor, ai să poţi continua tu războiul, dar dacă ai muri tu, totul ar fi pierdut.

— Du-te, du-te tu, Spartacus — îl îndemnară cîţiva gladiatori. Rămînem noi aici cu Oinomaos.

Ochii lui Spartacus se umplură de lacrimi, văzînd cum aceşti oameni se întreceau în a-şi arăta abnegaţia şi dragostea. După ce-i strînse mîna prietenului, le spuse :

— Rămîneți cu bine... Vă aștept pe Vezuviu...

Și, însoțit de o parte din gladiatori, Spartacus se depărtă și dispăru pe cărările întortochiate ce duceau spre zidul orașului. Oinomaos porunci celor rămași cu el să scoată bănci, paturi și alte mobile, din casele învecinate, pentru ca, baricadînd strada, să pregătească o rezistență dîrză și îndelungată împotriva cohortelor romane ce se apropiau.

Capitolul XI

DE LA CAPUA LA VEZUVIU

În timp ce Oinomaos, care se întărise îndărătul baricadelor, opunea rezistență legionarilor Romei, Spartacus, împreună cu tovarășii săi de luptă, se apropie de zidul orașului. La adăpostul întunericului, punînd cap la cap și legînd cu frînghii trei scări luate din taverna lui Vibinius, ei se cățărară pe zid, traseră scările după ei și, rezemîndu-le de partea exterioară a zidului, coborîră în partea cealaltă. Apoi dezlegară cele trei scări, le așezară una peste cealaltă de-a curmezișul șanțului adînc, plin cu apă și mîl, și după ce trecură dincolo, zvîrliră scările în șanț și o porniră în marș forțat peste cîmp, urmînd o linie dreaptă, între drumul spre Atella și cel spre Cumae. Pe la miezul nopții, detașamentul se opri în fața vilei lui Cornelius Dolabella, care era așezată pe un deal pitoresc, la aproximativ opt mile de Capua.

Apropiindu-se de grilajul de fier al vilei, Spartacus bătu în poartă pînă îl trezi pe portar, un bătrîn sclav tessalian. Buimăcit de somn, portarul porni spre poartă, ferind cu mîna flacăra unui felinar de aramă și bodogănind în greceşte:

— Jupiter să-l pedepsească pe obraznicul ăsta !... Care mai e ăla de se întoarce acasă după miezul nopții ?... Chiar mîine am să-i spun administratorului vilei.

Bodogănind astfel, bătrînul veni pînă la grilaj, însoțit de doi dulăi bondoci și fălcoși, cu colții rînjiți, care săreau și lătrau furioși.

— Binevoitor să-ți fie Jupiter Olympianul și totdeauna să-ți ajute Apollo Pegass — începu Spartacus tot în greceşte. Sîntem niște gladiatori greci, nefericiți ca și tine, care am fugit din Capua. Deschide-ne, nu ne sili să întrebuințăm forța, că va fi rău de tine.

Văzînd pîlcul de oameni istoviţi şi înarmaţi cu cele mai stranii obiecte, portarul încremeni.

După un minut de tăcere, întreruptă numai de lătratul dulăilor, Spartacus îl trezi de-a binelea pe bătrîn, amenin-ţînd cu voce înfricoşătoare :

— Pe pădurile seculare de pe Ossa şi Pelion, vrei să ne deschizi de bună voie şi să-i astîmperi pe urîcioşii ăştia de dulăi ai tăi, sau vrei să punem mîna pe topoare ?...

Această ameninţare nu mai lăsa loc la şovăială şi portarul se pregăti să deschidă poarta, în timp ce striga :

— Taci, Pyrrhos !... Binişor, Alcide !... Zeii să vă ajute... oameni curajoşi ce sînteţi... Vă deschid îndată... Mai domol, dulăi blestemaţi !... Poposiţi aici, o să vă fie bine... şi o să-l chem şi pe administratorul casei... Grec şi el... om destoinic... O să găsiţi şi ceva de îmbucat.

Îndată ce gladiatorii intrară pe poarta vilei, Spartacus ordonă să se închidă la loc poarta şi lăsă cinci din oamenii săi să facă de pază. Apoi, însoţit de ceilalţi gladiatori, se opri pe un platou mare înconjurat de copaci şi, trecîndu-şi în revistă tovarăşii de arme, constată că împreună cu el erau şaptezeci şi opt la număr.

Spartacus lăsă privirea în jos şi chibzui. După cîteva clipe oftă, îşi înălţă capul şi îşi împărtăşi gîndul unui gall înalt, tînăr, cu păr roşu şi ochi albaştri, plini de îndrăzneală şi energie, care se afla lîngă el

— Da, Bortorix !... Dacă norocul ar surîde îndrăznelii noastre, acest pumn de voinici ar putea dezlănţui un război greu, care ar putea deveni scînteia unei cauze măreţe !... Adăugă însă îndată Din păcate, istoria judecă măreţia faptelor după rezultatele lor !... Totuşi, cine ştie dacă în paginile istoriei acestor şaptezeci şi opt de oameni nu le este rezervat un loc de cinste alături de cei trei sute de la Thermopyle !... Cine ştie !

Curmînd însă firul acestei meditaţii, el ordonă imediat să se pună străji şi la celelalte intrări şi îl chemă pe administratorul vilei lui Dolabella. Acestuia îi făgădui că nu va lua din vilă decît merinde, unele obiecte care le erau absolut necesare şi toate armele ce se vor găsi ; îi mai făgădui că nici el, nici tovarăşii lui nu vor pricinui nici un rău stăpînului lor. Spartacus îl convinse apoi să le dea de

bună voie lucrurile ce le erau necesare, pentru a evita neplăcerile.

Astfel, gladiatorii obținură repede mîncare și băutură, ca să mai prindă puteri și, potrivit dispoziției lui Spartacus, luară merinde pentru trei zile.

Printre cei nouăzeci de sclavi care munceau la vilă era și un medic grec, Dionysios Eudenios. El nu avea decît un drept restrîns de a practica nu-i era îngăduit decît să-i îngrijească pe ceilalți sclavi, în caz de boală.

Cu multă tragere de inimă, acesta începu să îngrijească de brațul lui Spartacus. Îi așeză la loc osul scrîntit și îi imobiliză brațul cu ajutorul unor scîndurele, pe care le fixă cu grijă în jurul brațului, cu un bandaj special. După ce isprăvi, îl sfătui pe Spartacus să se odihnească și să doarmă, ca să se mai întremeze puțin, și îl preveni că altfel riscă să fie apucat de un acces de friguri.

După ce-i dădu lui Bortorix ordine foarte amănunțite și precise, Spartacus se culcă într-un pat bun și ordonă gallului să-l deștepte în zori. După sfatul lui Dionysios Eudenios, acesta îl lăsă pe Spartacus să doarmă pînă se trezi singur.

Cînd se trezi, Spartacus avea sufletul plin de încredere și nădejde nouă. De trei ceasuri, soarele își revărsa lumina asupra frumoasei vile și asupra dealurilor înconjurătoare.

Cum se deșteptă, Spartacus adună pe toți sclavii lui Dolabella pe platoul vilei și, împreună cu administratorul și paznicul, se duse să cerceteze închisoarea, accesoriu nelipsit al tuturor vilelor și palatelor de pe latifundiile romanilor. Închisoarea era locul unde erau ținuți sclavii pedepsiți. Aceștia erau ferecați în lanțuri și siliți să muncească cu mîinile și picioarele în cătușe. După ce îi puse în libertate pe cei douăzeci și mai bine de nenorociți popriți în închisoare, Spartacus îi aduse și pe ei la locul unde se aflau adunați ceilalți sclavi. În cuvinte înflăcărate și pe înțelesul tuturor, el explică adunării de sclavi pricinile pentru care fugiseră el și tovarășii săi de nenorocire, și le vorbi despre răscoala ce puseseră la cale. Spartacus le zugrăvi în culori vii mărețele țeluri pentru care luptau răsculații dreptate pentru cei asupriți, desființarea sclaviei, eliberarea întregii omeniri.

— Acei dintre voi care vor să fie liberi și care preferă o moarte glorioasă, cu arma în mînă, pe cîmpul de bătălie, jalnicei vieți de sclavi, acei care se simt viteji, tari și capabili să îndure toate greutățile și primejdiile războiului ce am pornit împotriva asupritorilor, acei care simt ocara pe care o reprezintă aceste lanțuri odioase să pună mîna pe orice armă și să ne urmeze.

Însuflețită și convingătoare, cuvîntarea lui Spartacus făcu o impresie covîrșitoare asupra acestor nenorociți, pe care sclavia nu-i sleise încă de toate puterile și nici nu-i abrutizase. Vreo optzeci dintre sclavii lui Dolabella puseră mîna pe topoare, coase și furci și intrară pe loc în Liga asupriților.

Săbiile și sulițele, puține la număr, găsite în vilă, fură luate de Spartacus, Bortorix și de cei mai viteji dintre gladiatori. Pe sclavii lui Dolabella, tracul îi repartiză cu socoteală între gladiatori, pentru ca aceștia să le servească drept pildă de energie și vitejie. La vreo două ceasuri înainte de amiază, după ce rîndui în formație strînsă mica lui cohortă, care acum număra peste o sută cincizeci de oameni, Spartacus părăsi vila lui Dolabella, îndreptîndu-se, pe poteci lăturalnice, peste ogoare și vii, spre Neapolis.

La căderea nopții, după un marș rapid, fără peripeții, detașamentul de gladiatori ajunse aproape de Neapolis, la cîteva mile de oraș. Acolo — potrivit ordinului lui Spartacus — făcură popas la vila unui patrician. Tracul interzise cu strășnicie violențele sau jafurile. Ordonă să se ia merinde pentru încă trei zile și luă toate armele aflate în vilă.

Două ore mai tîrziu, detașamentul porni mai departe. Rîndurile sale se îngroșaseră cu încă cincizeci de sclavi și gladiatori care părăsiseră închisorile și cămărușele lor din vila patricianului, spre a duce alături de Spartacus măreața luptă pentru libertate.

Cu o pricepere și cu un simț al prevederii vrednice de cel mai iscusit comandant, Spartacus își continuă toată noaptea marșul, străbătînd pe drumuri șerpuite cîmpiile și colinele pitorești și parfumate ce se întind între Neapolis și Atella. În drum se opreau la fiecare vilă, atît cît era nevoie, pentru a strînge armele și pentru a-i chema pe sclavi la răscoală. În zori atinseră poalele Vezuviului, ajun-

gînd la drumul din coasta muntelui, care ducea de la Pompei spre vilele şi locurile de recreaţie ale patricienilor.

La vreo două mile de Pompei, Spartacus dădu ordin de oprire şi, după ce ocupă grădinile situate de o parte şi de alta a drumului, îşi ascunse tovarăşii — care acum erau peste trei sute — după perdelele de salcîm şi mirt şi după tufele de rosmarin. Hotărî să aştepte aici răsăritul soarelui.

Deasupra creştetului muntelui, al cărui vîrf părea că atinge bolta albastră a cerului şi se pierdea parcă în adîncul ei, îşi făcu în curînd apariţia un stol de norişori albicioşi şi fumurii. Luminîndu-se treptat, aceşti norişori semănau cu undele uşoare de fum care plutesc peste focurile ce izbucnesc pe neaşteptate pe povîrnişurile învecinate ale Apeninilor şi chiar pe celălalt versant al Vezuviului.

Din albi, norişorii deveniră trandafirii, iar după aceea se aprinseră ca purpura. Apăru apoi un firicel delicat de aur strălucitor şi dintr-o dată rîuri de lumină orbitoare se revărsară asupra întregului munte. Acolo unde pînă atunci nu părea să existe decît o uriaşă şi înfricoşătoare masă de granit, lumina scoase la iveală contururi impunătoare: culmi îmbrăcate cu păduri dese şi întunecate şi prăpăstii căscate în adîncul straturilor de lavă cenuşie. Luminate de soare, pantele, care, coborînd, se întindeau la multe mile depărtare jur împrejur, păreau că aştern la poalele mîndrului gigant un minunat covor ţesut din flori multicolore şi verdeaţă.

Vezuviul avea pe acea vreme o formă foarte diferită de cea actuală şi nu era nici mînios şi nici ameninţător ca în zilele noastre. Mai erupsese el de cîteva ori în trecutul foarte îndepărtat, dar în epoca descrisă în povestirea noastră nu se mai păstra nici măcar amintirea acestor erupţii. Numai depozitele de lavă stratificată, pe care se înălţau oraşele Stabiae, Herculaneum şi Pompei, mai păstrau mărturia trecutelor izbucniri înfricoşătoare ale naturii.

Focul care clocotea în craterul vulcanului nu mai tulburase de veacuri liniştea de rai a acestor locuri fermecate. Locuitorii acestui fericit ţinut erau cîntaţi de poeţi ca şi cum ar fi trăit în pragul cîmpiilor Elysee. Într-adevăr, nicăieri pe pămînt poeţii n-ar fi putut găsi mai multă frumuseţe şi nici chiar în zborul nemărginit al închipuirii lor n-ar fi

putut visa privelişti mai atrăgătoare, mai încîntătoare, mai vrednice de porţile Elyseului.

Singurul lucru care tulbura fericirea locuitorilor Campaniei erau bubuiturile subterane şi cutremurele. Cutremurele erau însă atît de dese şi totodată atît de inofensive, încît lumea se obişnuise cu ele şi nu prea le lua în seamă. De aceea poalele Vezuviului erau acoperite de grădini, vii, cringuri, vile şi palate, şi aveau aspectul unui imens oraş, al unei grădini uriaşe.

Sub razele soarelui ce răsărea, Vezuviul şi golful Baian, sau Napolitan erau atît de minunat de frumoase, încît gladiatorii, după ce mai întîi izbucniră în strigăte de admiraţie, rămaseră muţi contemplînd uimiţi panorama aceea încîntătoare. Aveau în faţă somptuosul şi splendidul Pompei, care părea scăldat în valurile mării. Zidurile lipsite de fortificaţii ale oraşului aminteau că, cu optsprezece ani înainte, locuitorii lui luaseră parte la războiul civil împotriva romanilor şi că, milostivindu-se de ei, Sulla dărîmase numai zidurile Pompeiului. Alături, oraşul Stabiae, dărîmat şi pîrjolit, arăta cu ce cruzime sălbatică se purtase Sulla faţă de locuitorii altor oraşe.

Spartacus se smulse iute de sub vraja zînei zorilor. Scrutînd creasta muntelui, căută să vadă cît de sus ducea drumul croit în lavă, dacă ducea chiar pînă în vîrf. Pădurile foarte dese care acopereau creasta Vezuviului îl împiedicau să poată vedea unde se termina drumul. De aceea, după o scurtă chibzuire, Spartacus hotărî să-l trimită pe Bortorix, cu treizeci dintre oamenii cei mai sprinteni, să recunoască drumul, iar între timp, el, cu grosul detaşamentului, să viziteze vilele şi palatele din apropiere pentru a căuta arme şi a elibera pe sclavi.

După ce mai strînse arme şi după ce-şi mări detaşamentul cu vreo două sute de sclavi şi gladiatori, recrutaţi din vilele învecinate, Spartacus îşi formă din cei cinci sute de oameni ai săi o cohortă împărţită în cinci manipule. Printre cele cinci manipule era una alcătuită numai din optzeci de gladiatori, aleşi dintre cei mai tineri şi mai voinici, pe care izbutise să-i înarmeze cu optzeci de lănci şi tot atîtea suliţe scurte. Comanda acestor gladiatori, cărora — după exemplul armatei romane — le puse numele de „hastaţi", adică sulişi, i-o încredinţă lui Bortorix.

Pentru fiecare zece oameni numi un decan, şi pentru fiecare manipul, cîte doi centurioni. Atît pe decani cît şi pe centurioni, Spartacus îi alese din rîndul celor şaptezeci şi opt de gladiatori care fugiseră cu el din Capua, de a căror vitejie era încredinţat şi pe care ştia că se poate bizui întru totul.

Din recunoaşterea făcută de Bortorix, Spartacus află că drumul pe care se găseau continua încă numai vreo două mile, apoi se transforma într-o potecă îngustă şi abruptă, care urca prin pădure spre culme, iar de la o anumită înălţime, poteca se pierdea cu totul în mijlocul stîncilor şi prăpăstiilor, ceea ce făcea extrem de anevoios accesul pînă în vîrful muntelui.

— O — izbucni Spartacus, radios — după atîtea insuccese încep, în sfîrşit, zeii atotputernici să ocrotească şi cauza noastră! Colo sus, în desişul pădurii, unde-şi face vulturul cuib şi unde se ascund fiarele sălbatice de urmărirea oamenilor, acolo vom împlînta steagul libertăţii noastre. Nici că putea soarta să ne ofere un loc mai bun. Să pornim!

În timp ce cohorta de gladiatori se punea în mişcare către culmea Vezuviului, Spartacus alese nouă gladiatori din şcoala lui Lentulus, cărora le dădu bani de drum şi le ordonă să pornească imediat în grupuri de cîte trei, în trei direcţii diferite la Roma, Ravenna şi Capua. Le încredinţă misiunea de a-şi înştiinţa tovarăşii care se aflau în şcolile de gladiatori din aceste trei oraşe că Spartacus, cu cinci sute de gladiatori, şi-a aşezat tabăra pe Vezuviu, şi de a-i chema să vină să i se alăture cu toţii — cum vor putea, individual, în manipuli sau în legiuni — pentru a participa la lupta pentru libertate.

Spartacus socotise că, trimiţînd cîte trei mesageri în fiecare din cele trei oraşe, chiar dacă unii dintre ei ar fi fost prinşi, din nouă cel puţin trei tot aveau să ajungă la destinaţie. După ce-i povăţui să fie prevăzători şi cu băgare de seamă, Spartacus le ură drum bun. Cei nouă o porniră spre poalele muntelui, iar Spartacus se grăbi să ajungă din urmă avangarda coloanei, care înainta în marş spre culmea muntelui.

Curînd, cohorta de gladiatori părăsi drumul de-a lungul căruia se întindeau de amîndouă părţile grădini, căsuţe şi

vii, și pătrunseră în partea împădurită a muntelui. Cu cît devenea mai abrupt urcușul, cu atît locurile deveneau mai singuratice, iar tăcerea pădurii mai adîncă. Treptat, pe măsură ce urcau, tufișurile și arbuștii făceau loc mărăcinilor, frasinilor, ulmilor, stejarilor seculari și plopilor uriași.

La începutul urcușului, gladiatorii întîlniră numeroși țărani care, cu măgărușii încărcați cu zarzavaturi și fructe, mergeau la tîrg la Pompei, Neapolis și Herculaneum. Aceștia priveau mirați și speriați la detașamentul de oameni înarmați. După ce se înfundară în pădure, gladiatorii nu mai întîlniră decît păstori singuratici, care își pășteau oile și berbecii pe stînci și printre tufișuri. Din timp în timp, ecoul repeta trist behăitul acestor turme jalnice.

După două ore de urcuș greu, cohorta lui Spartacus ajunse pe un platou întins situat pe o stîncă vulcanică, la cîteva sute de picioare sub vîrful Vezuviului. Peste vîrf se întindea, ca un giulgiu enorm, un strat gros de zăpadă veșnică.

Aici, Spartacus lăsă oamenii să se odihnească și, în acest timp, făcu înconjurul platoului. Pe o latură se găsea poteca pieptișă și stîncoasă, pe care suiseră gladiatorii; pe altă latură erau stînci înalte și inaccesibile; iar a treia latură o forma celălalt versant al muntelui. Pe acest versant, urcușul, deci și coborîșul, era mai abrut decît dinspre Pompei, ceea ce făcea ca platoul să fie aproape inatacabil.

În sfîrșit și pe latura dinspre sud, către Salernum, locul de tabără ales de Spartacus era sigur și inaccesibil. Spre sud, stînca pe care era așezat platoul cobora într-o prăpastie adîncă, înspăimîntătoare, presărată cu uriașe cantități de grohotiș aproape pe toate versantele. Acest grohotiș dădea prăpastiei înfățișarea unui puț și făcea ca pe pereții ei interiori să nu se poată cățăra nici oamenii, nici caprele.

Printre crăpăturile stîncilor abia se strecurau în prăpastie cîteva fire de lumină. În fundul prăpastiei se vedea gura unei peșteri, care răspundea tocmai dincolo, în coasta înflorită a muntelui ce se desfășura pe multe mile, pînă departe în șes.

După o cercetare amănunțită a platoului, Spartacus se încredință că nici nu și-ar fi putut închipui un loc mai potrivit pentru tabără. Dădu ordin ca oamenii unuia dintre

manipule să se ducă, înarmați cu topoare și securi, în pădurea cea mai apropiată, să taie lemne, ca să aprindă focuri. Focurile trebuiau să apere pe gladiatori de gerul pătrunzător din timpul nopții, care, în mijlocul lui februarie, la înălțimea aceea, se făcea simțit cu destulă putere. Totodată, Spartacus rîndui un post de strajă în partea aproape inaccesibilă a platoului, spre versantul de răsărit al muntelui, și altul pe versantul dinspre Pompei. De atunci, platoul acesta a căpătat și a păstrat multă vreme numele de Tabăra gladiatorilor.

Cei trimiși în pădure se înapoiară cu lemne de foc, și cu ramuri și vreascuri pentru construirea de umbrare și îngrădiri. Sub conducerea lui Spartacus, gladiatorii zvîrliră trunchiuri mari de copaci și bolovani grei de-a curmezișul potecii pe care veniseră și, după ce săpară un șanț lat îndărătul lor, aruncară și pămîntul peste trunchiuri și bolovani. Clădiră astfel, în cîteva ceasuri, un meterez de pămînt prin care tabăra era solid întărită dinspre singura parte de unde ar fi putut fi atacată. În dosul meterezului postară pentru pază jumătate din efectivul unui manipul, iar dincolo de meterez așezară străji la oarecare distanță unele de altele, astfel încît straja cea mai depărtată se afla la jumătate de milă de tabără.

Osteniți de atîta muncă și griji, gladiatorii adormiră devreme. Pe platou se făcu liniște. Focurile mai ardeau trosnind și flăcările lor pîlpîiau șerpuitoare, luminînd atît siluetele gladiatorilor nemișcați, cît și stîncile plumburii care alcătuiau decorul acestui tablou fantastic.

Doar Spartacus rămase treaz. Statura lui atletică, mîndră, neclintită, proiectată de pîlpîirile focurilor, juca în întuneric ca fantoma unuia dintre giganții despre care mitologia greacă povestește că porniseră cîndva războiul împotriva lui Jupiter, așezîndu-și tabăra lîngă Vezuviu, pe cîmpiile Flegree, unde voiau să clădească munți peste munți, ca să ia cerul cu asalt.

În tăcerea absolută care stăpînea platoul, Spartacus, cu mîna dreaptă rezemată pe brațul stîng care-i atîrna bandajat pe piept, cu capul ușor plecat, privea jos spre mare, fără a-și putea dezlipi ochii de la o lumină ce lucea pe una din corăbiile ancorate în portul Pompeiului. În timp ce ochii continuau această contemplație, încet, încet, furat de

gînduri, Spartacus plutea departe de locul acela. Săltînd de la un gînd la altul, întorcîndu-se de la o amintire la alta, călătorea în închipuire prin munții Traciei natale, în anii dintîi ai copilăriei. Chipul lui, care la începutul acestor evocări fusese liniștit și luminos, se întunecă din nou. Retrăia invazia romanilor, bătăliile sîngeroase, înfrîngerea tracilor, prăpădul turmelor și nimicirea caselor sale, căderea în robie a părinților și...

Deodată, Spartacus, care mai bine de două ceasuri se lăsase purtat de valurile amintirilor și gîndurilor sale, tresări, trase cu urechea și-și întoarse iute capul în direcția potecii, parc-ar fi auzit ceva. Era însă o liniște desăvîrșită. Nu se auzea decît suflarea vîntului care, din timp în timp, mîngîia ramurile copacilor.

Se hotărî să se odihnească sub umbrarul pregătit pentru el de tovarășii săi de luptă. După ce făcu cîțiva pași spre umbrar, Spartacus se opri din nou și, după ce mai trase o dată cu urechea, murmură

— Totuși... urcă niște soldați... Întorcîndu-se, porni în direcția meterezului de pămînt ridicat în seara aceea, adăugînd în șoaptă, parcă și-ar fi vorbit lui însuși: Au și venit?... Atît de repede nu mă așteptam să...

Nici nu ajunse încă la locul unde stătea de veghe jumătate de manipul de gladiatori, cînd în tăcerea nopții răsună limpede și sonor glasul strajei de la postul cel mai înaintat:

— Cine-i acolo?

Apoi mai puternic un strigăt de alarmă:

— La arme!...

Din direcția meterezului se auziră zgomotele unei scurte învălmășeli: gladiatorii se înarmau și se așezau în formație de luptă în spatele întăriturii.

În aceeași clipă, Spartacus, cu sabia în mînă, ajunse lîngă meterez și spuse oamenilor destul de calm:

— Au să ne atace... Pe aici însă n-o să răzbească nimeni.

— Nimeni! strigară gladiatorii într-un glas.

— Să alerge unul din voi în tabără să dea alarma și să transmită ordinul meu ca să se păstreze ordinea și liniștea.

Un decan, însoțit de cîțiva gladiatori, porni la vale să iscodească cine se apropia. Între timp, toată tabăra era în

picioare. În cîteva clipe, fără zgomot, în ordine, fiecare gladiator se echipă și-și luă locul în rîndurile manipulului din care făcea parte. Perfect aliniată în adîncime, de parcă ar fi fost alcătuită din vechi legionari ai lui Marius și Sulla, întreaga cohortă era gata să întîmpine cu bărbăție atacul oricărui dușman.

Cu jumătate de manipul care era de pază, Spartacus aștepta tăcut în dosul meterezului, cu fața spre potecă, pentru a auzi ce se petrece acolo. Deodată răsună plin de bucurie glasul decanului :

— E Oinomaos !

Și imediat după aceea, gladiatorii care-l însoțeau repetară :

— E Oinomaos !

Se auzi apoi glasul puternic al germanului

— Stăruință și izbîndă ! Da, eu, și cu mine împreună nouăzeci și trei de oameni de-ai noștri care au evadat, unul cîte unul, din Capua.

Bucuria stîrnită în inima lui Spartacus de venirea lor e lesne de închipuit. Sări meterezul și fugi înaintea lui Oinomaos. Cei doi gladiatori se îmbrățișară căldūros, frățește.

— O, dragul meu Oinomaos ! izbucni tracul, plin de avînt. Nici că nădăjduiam să te revăd atît de curînd.

— Nici eu — mărturisi germanul, sărutîndu-l pe frunte și mîngîind cu mîinile lui uriașe părul auriu al lui Spartacus.

După primele îmbrățișări, Oinomaos începu să istorisească. Detașamentul lui izbutise să țină piept cohortelor romane mai mult de un ceas. La un moment dat, romanii se împărțiră în două grupuri : unul continuă lupta, iar celălalt se retrase cu gîndul ca, făcînd un ocol pe străzile Capuei, să cadă în spatele gladiatorilor. Ghicindu-le gîndul, Oinomaos părăsi baricadele ce le ridicaseră de-a curmezișul străzii și ordonă gladiatorilor săi să se împrăștie și să se ascundă undeva peste noapte, și apoi, unul cîte unul, să se furișeze afară din oraș și să se adune cu toții sub arcadele apeductului. Povesti apoi că în bătălia din timpul nopții de lîngă școala lui Lentulus pieriseră douăzeci din tovarășii lor de nenorocire și că din cei o sută douăzeci de oameni care împreună cu el rezistaseră romanilor, și care după sfatul lui, se împrăștiaseră fiecare în-

cotro apucase numai nouăzeci şi trei veniseră a doua zi la locul de adunare sub apeduct. Noaptea trecută porniseră la drum. Pe drumuri ocolite au ajuns pînă la Pompei. Aici se întîlniseră cu unul din cei trei mesageri trimişi de Spartacus la Capua şi căpătaseră de la el ştiri precise despre locul unde-şi aşezaseră gladiatorii tabăra. Mare fu bucuria prilejuită de sosirea lui Oinomaos şi a oamenilor săi, cu care se alcătui un al şaselea manipul. Gladiatorii mai aruncară ceva lemne pe foc şi pregătiră noilor veniţi o masă simplă pîine, pesmeţi, brînză şi fructe. După masă, oamenii începură să forfotească în dezordine. Se auzeau strigăte din toate părţile : se căutau între ei, se recunoşteau, se îmbrăţişau şi se descoseau unii pe alţii : „A, şi tu eşti aici ?", „Ce faci ?", „De unde ai venit ?", „Cum ai ajuns aici ?", „Straşnic loc pentru apărare...", „Da, am scăpat", „Dar la Capua treburile cum mai merg ?".

Intrebări şi exclamaţii de acest fel izbucneau din toate părţile. Abia pe la cîntatul cocoşilor se făcu iar linişte în tabără.

In zori răsunară trîmbiţele şi gladiatorii se aliniară îndată în ordine de bătaie. Spartacus şi Oinomaos îi trecură în revistă, dîndu-le ordine noi şi aducînd modificările necesare ordinelor anterioare, îmbărbătînd oamenii şi distribuindu-le armele disponibile. Apoi s-a făcut schimbarea străjilor şi au fost trimise în vale două manipule, unul după alimente, altul după lemne.

Urmînd pilda lui Spartacus şi Oinomaos, gladiatorii rămaşi pe platou puseră mîna pe topoare şi alte unelte şi începură să strîngă bolovani pentru a-i folosi ca proiectile împotriva duşmanului. Aceşti bolovani, pe care gladiatorii aveau grijă să-i ascută bine într-o parte, fură adunaţi în grămezi uriaşe, în partea dinspre Pompei a taberei, acolo unde atacul părea nu numai probabil, ci de neînlăturat.

Cu treaba aceasta, gladiatorii se îndeletniciră toată ziua. In zorii zilei următoare, ei se deşteptară în strigătele străjilor, care-i chemară la arme. Două cohorte de romani, o mie de oameni aproape, sub comanda tribunului Titus Servilianus, urcau din direcţia Pompeiului, gata să-i atace pe gladiatori chiar în tabăra lor.

Două zile după ce reuşise să înăbuşe răscoala celor zece mii de gladiatori din şcoala lui Lentulus, Servilianus

aflase că Spartacus și Oinomaos, împreună cu cîteva sute de răsculați, se refugiaseră în direcția Vezuviului. Mai auzise că prădau vilele (ceea ce era o minciună, deoarece, ca de obicei, zvonul exagera și denatura faptele) și că pe toți sclavii pe care îi întîlneau în cale îi chemau să ia armele și să lupte pentru libertate. De aceea tribunul se grăbise să se prezinte Senatului capuan, cerînd voie să arate ce socotea că s-ar putea face pentru a înăbuși definitiv răscoala, cît era în fașă.

După ce primi încuviințarea de a face acest lucru, îndrăznețul tînăr, care nădăjduia că de va izbuti să înăbușe răscoala are să fie răsplătit cu onoruri și slujbe însemnate, demonstră Senatului că era primejdios ca Spartacus și Oinomaos să fie lăsați în viață și liberi să cutreiere cîmpiile, măcar și cîteva zile, deoarece în fiece clipă li se alăturau alți sclavi și alți gladiatori. După părerea lui, se impunea să se pornească urmărirea, pentru ca fugarii să fie prinși și măcelăriți, iar capetele lor, înfipte în lănci, să fie expuse la școala lui Lentulus Batiatus pentru a-i înfricoșa pe ceilalți gladiatori.

Sugestiile acestea le-au fost pe plac senatorilor capuani, care de frica răscoalei trăiseră atîtea ceasuri de neliniște. Ei adoptară propunerea lui Titus Servilianus și promulgară un decret prin care se ofereau doi talanți răsplată celui care va aduce capetele lui Spartacus sau Oinomaos. De asemenea, decretul îi condamna pe cei doi conducători și pe tovarășii lor de luptă la răstignire pe cruce, și totodată interzicea oamenilor liberi și sclavilor, sub amenințarea pedepselor celor mai aspre, să dea răsculaților cel mai mic ajutor.

Printr-un al doilea decret, Senatul capuan încredința tribunului Titus Servilianus comanda uneia din cele două cohorte de legionari care se aflau la Capua, lăsînd cea de a doua cohortă pe loc, sub comanda centurionului Pompilius, cu misiunea de a supraveghea școala lui Lentulus. Decretul îl mai autoriza pe Servilianus să ridice încă o cohortă din orașul vecin, Atella, și să pornească cu aceste forțe pentru a lichida definitiv această răzmeriță nebunească.

Decretele fură înfățișate spre aprobare prefectului Maecius Libeo. Acesta se mai resimțea încă, atît din pricina

loviturii primite de la Oinomaos, cît și de pe urma spaimei. Zăcuse două zile aproape inconștient, scuturat de friguri violente. Ca să scape de coșmarul pe care i-l pricinuiaú răsculații, el ar fi iscălit bucuros nu două, ci zece mii de decrete.

Titus Servilianus porni chiar în aceeași noapte la Atella, ridică de acolo cea de a doua cohortă și, în fruntea a o mie două sute de oameni, se îndreptă pe drumul cel mai scurt spre Vezuviu.

Poposise peste noapte în coasta muntelui, iar din zori începuse urcușul către pisc. La răsăritul soarelui era lîngă tabăra gladiatorilor.

În ciuda măsurilor de precauție cu care înaintau, de la postul ei de veghe din fața taberei, straja gladiatorilor simți și observă cohortele dușmane de la o bătaie de balistă. Înainte ca dușmanul să ajungă pînă la el, straja alergă la straja următoare, și astfel toate străjile se retraseră repede înapoia meterezului, unde gladiatorii din manipulul de pază stăteau gata să-i întîmpine pe legionarii romani cu o ploaie de proiectile.

În vreme ce gladiatorii din tabără ocupau în grabă posturile de luptă, tribunul Servilianus, care se năpustise înainte, scoase cel dintîi chiotul sălbatic de atac, care fu repetat pe rînd de toți legionarii și care suna aidoma cu mugetul cumplit și înfricoșător al elefantului „barra". Acesta era strigătul cu care se aruncau de obicei legiunile romane la atac.

Servilianus și rîndurile din fruntea primei cohorte nici nu apăruseră bine în fața întăriturii dușmane, cînd cei cincizeci de gladiatori ce stăteau în dosul meterezului începură să arunce asupra lor o ploaie de bolovani.

— Înainte! În numele lui Jupiter Stator, înainte! Curaj! Nu te lăsa! striga tribunul, înaintînd fără frică. Haideți! Încă puțin și am ajuns în tabăra acestor tîlhari, pe care-i vom zdrobi pînă la unul.

Cu toate loviturile și rănile suferite, romanii continuară să înainteze în pas alergător spre meterez.

Abia după ce ajunseră pînă la el putură să-și folosească armele, zvîrlind cu putere sulițele asupra gladiatorilor, care nu erau apărați de meterez.

Larma se înteți se, și încăierarea începea să se transforme într-un măcel sălbatic.

Urmărind operațiunile din vîrful stîncii pe care se găsea armata, Spartacus observă imediat, cu o perspicacitate vrednică de Hannibal sau de Alexandru Macedon, o greșeală grosolană comisă de conducătorul romanilor. Pe o potecă îngustă, pe care încăpea în front numai zece soldați, cot la cot, Servilianus își băgase în luptă soldații în rînduri strînse. Din pricina acestei greșeli, lunga și deasa coloană a romanilor era expusă grindinei de bolovani. Spartacus înțelese greșeala și o exploată îndată, după cum îi permitea poziția pe care o ocupa. Împinse gladiatorii înainte, pe două rînduri, de-a lungul acelei laturi a platoului de unde venea atacul și le ordonă să arunce, cu toate puterile și fără întrerupere, cu bolovani în inamic.

— Pînă într-un sfert de ceas — strigă Spartacus, care ocupase locul cel mai expus din marginea platoului și arunca și el bolovani — au s-o ia la fugă, iar noi îi vom urmări pas cu pas și îi vom ciopîrți cu săbiile noastre!

Lucrurile se petrecură întocmai cum prevăzuse Spartacus. Deși viteazul tribun Servilianus cu mulți legionari îndrăzneți ajunseră pînă la meterez, soldații din urmă, care nu-și puteau întrebuința nici sulițele, nici săbiile, nu mai putură îndura ploaia de bolovani ce se întețea pe fiece clipă. Bolovanii le sfărîmau coifurile și platoșele, le pricinuiau vînătăi, îi loveau în cap, îi amețeau și-i culcau la pămînt. Curînd, coloana atacanților începu să șovăie, să se destrame, să dea înapoi și să se împrăștie. Zadarnic ordona Servilianus, cu vocea răgușită, să se țină piept grindinei de bolovani. În fiece clipă, presiunea rîndurilor celor mai rău lovite devenea tot mai puternică și în cele din urmă provocă o învălmășeală generală. Începu zăpăceala și îmbulzeala: legionarii se răsturnau și se călcau în picioare unii pe alții, și peste puțin o luară la fugă.

Atunci, avîntîndu-se peste meterez, gladiatorii începură urmărirea romanilor. Lanțul nesfîrșit de oameni care se întindea de la meterez — de pe care săreau mereu alți gladiatori, aprinși de setea răzbunării — și pînă la capătul coloanei romane putea să pară unui om, care ar fi privit de departe scena, ca un șarpe uriaș ce se tîra încolăcindu-se pe povîrnișul muntelui.

Caracteristica acestei faze a bătăliei, care pentru romani se transformase pe negîndite într-o înfrîngere, era

faptul că mai mult de două mii de oameni, din care unii se retrăgeau, iar ceilalți îi urmăreau, nu se puteau lupta între ei. Romanii nu se puteau opri nici dacă ar fi dorit, deoarece cei din primele rînduri erau împinși de cei din urmă. Din aceeași pricină nu se puteau opri nici gladiatorii. Îngustimea potecii și unghiul mare al pantei dădea fără voie vitează acestui puhoi de oameni, care, la fel ca o avalanșă ce se rostogolește la vale, nu se poate opri decît la poalele muntelui.

Într-adevăr, numai cînd poteca se transformă într-un drum larg și cînd panta muntelui deveni mai dulce, fugarii putură să se risipească prin grădinile și pe ogoarele cele mai apropiate, iar gladiatorii să-și desfășoare frontul și să-i lovească pe legionari, în stînga și în dreapta, cu săbiile și cu sulițele.

Servilianus se opri locului, își încordă încă o dată puterile și, cu glas răgușit, își chemă legionarii pentru a ține piept gladiatorilor. Puțini însă îl auziră, și mai puțini se adunară sub comanda sa, ca să stăvilească asaltul dușmanului. Cea mai mare parte a legionarilor, care umblau de-a valma, cuprinși de panică, se risipi, deoarece fiecare nu se mai gîndea decît la propria-i salvare.

Cu un manipul de gladiatori, Spartacus se năpusti asupra lui Servilianus și a celor vreo sută de viteji ce i se alăturaseră pentru luptă. Urmă o cruntă și sîngeroasă încăierare, în care Servilianus căzu răpus de mîna lui Spartacus. Numărul gladiatorilor creștea în fiecare clipă și romanii au fost repede învinși și măcelăriți.

Cele două cohorte suferiseră un adevărat dezastru. Mai bine de patru sute de legionari fuseseră uciși și alte trei sute și ceva, parte răniți și parte teferi, căzuseră prizonieri. Potrivit ordinului lui Spartacus, prizonierii, după ce au fost dezarmați, au fost puși în libertate. Învingătorii pierduseră numai treizeci de oameni și nu aveau decît vreo cincizeci de răniți.

Devreme, în după-amiaza aceleiași zile, echipați cu coifuri și platoșe capturate de la inamic, gladiatorii se întoarseră în tabăra lor de pe Vezuviu, aducînd cu ei o enormă cantitate de arme.

Capitolul XII

SPARTACUS ȘI MĂREȘTE NUMĂRUL OSTAȘILOR DE LA ȘASE SUTE LA ZECE MII

Cînd vestea înfrîngerii cohortelor lui Servilianus se răspîndi în cetățile învecinate, toată Campania fu cuprinsă de o mare neliniște. Amănuntele acestui măcel pornit de răsculați uluiră întreaga populație.

Nola, Nuceria, Herculaneum, Baiae, Neapolis, Misenum, Cumae, Capua și toate celelalte cetăți ale acestei foarte rodnice provincii începură să se pregătească de apărare. Zi și noapte, cetățeni înarmați făceau de strajă pe la porți și sus pe ziduri. Pompeiul, avînd zidurile dărîmate, nu se încumeta să se împotrivească gladiatorilor care veneau adesea după provizii, dar spre marea mirare a locuitorilor, gladiatorii se purtau la fel de bine ca și soldații celei mai disciplinate armate.

Prefecții diferitelor cetăți trimiteau ștafete după ștafete la Capua, la Maecius Libeo, care era prefectul întregii provincii, ca să-i ceară să ia măsuri împotriva primejdiei crescînde, iar bietul Maecius Libeo, la rîndul său, trimetea ștafete Senatului roman, implorînd să i se dea grabnic ajutoare.

Totuși, la Roma, afară de Sergius Catilina și de Iulius Caesar, nimeni nu era dispus să ia în serios răscoala gladiatorilor. Numai ei doi, care îi știau rădăcinile și proporțiile și cunoșteau iscusința conducătorului gladiatorilor, puteau să-și dea seama de gravitatea și de seriozitatea răscoalei. Afară de Catilina și Caesar nu se mai gîndea nimeni la cohortele distruse de gladiatori, mai ales că soldații care scăpaseră de măcel și care descriau lucrurile amănunțit aruncau toată vina — și într-o oarecare măsură pe bună dreptate — pe incompetența și înfumurarea tribunului Servilianus.

Afară de asta, poporul roman era preocupat de alte războaie mult mai însemnate și mai primejdioase. Impo-

triva stăpînirii romane se răsculase aproape toată Spania, în frunte cu viteazul şi înţeleptul Sertorius, a cărui chibzuinţă şi îndrăzneală se dovediseră superioare vitejiei tînărului Pompeius şi tacticii bătrînului Metellus. Cam în acelaşi timp, puternicul Mithridate dezlănţuise un nou război împotriva romanilor şi izbutise să-l înfrîngă pe Marcus Aurelius Cotta, care în acel an deţinea consulatul împreună cu Lucius Licinius Lucullus.

Consulul Lucullus se mai afla la Roma şi aştepta concentrarea legiunilor puse sub comanda sa, pentru a porni împotriva lui Mithridate. Cu aprobarea Senatului, el trimise împotriva gladiatorilor, în Campania, un comandant viteaz şi încercat, pe tribunul Claudius Glaber, căruia îi dădu şase cohorte, adică aproape trei mii de oameni, pentru a se lupta cu răzvrătiţii.

Pînă să-şi organizeze Claudius Glaber cohortele ce-i fuseseră încredinţate pentru a le arunca împotriva gladiatorilor, răsculaţii trăseseră mari foloase de pe urma victoriei cîştigate. În numai douăzeci de zile, numărul lor crescuse de la şase sute la o mie două sute şi acum erau aproape toţi bine înarmaţi.

Spartacus, care cunoştea temeinic atît organizarea militară a falangelor greceşti, cît şi aceea a miliţiei trace, a armatei lui Mithridate şi a legiunilor romane, era un înfocat admirator al organizării militare romane şi era convins că tactică mai bună şi mai înţeleaptă decît aceea a războinicului popor latin nu exista. El atribuia disciplinei, dispozitivelor de luptă şi structurii legiunii romane nenumăratele victorii repurtate de latini asupra altor popoare războinice neînfricate şi bine înarmate.

De aceea Spartacus se străduí să aplice în armata gladiatorilor principiile de organizare militară ale armatei romane. Îndată ce, după victoria asupra lui Titus Servilianus, putu să intre în Pompei, porunci să i se făurească o emblemă pentru întîia legiune de gladiatori. În vîrf, unde stindardele romanilor aveau acvila, Spartacus porunci să fie înfiptă scufia roşie, pe care obişnuiau s-o poarte sclavii eliberaţi. Sub scufie ceru să fie pusă o efigie de bronz reprezentînd o pisică, deoarece, fiind animalul cel mai iubitor de libertate, pisica era pusă ca simbol la picioarele statuii libertăţii. Comandă de asemenea emble-

mele pentru fiecare centurie. În vîrful acestora erau fixate efigii de bronz reprezentînd două mîini împreunate, iar sub aceste efigii o scufie mică purtînd două cifre — numărul cohortei și numărul legiunii. Spartacus nu avea nici o îndoială că toți gladiatorii Italiei aveau să i se alăture, și de aceea era sigur că va avea de comandat multe legiuni și încă și mai multe cohorte.

Stăpînind Vezuviul și cîmpiile înconjurătoare, Spartacus trimitea detașamentele sale să facă zilnic îndelungi exerciții pentru a-și însuși manevrele tactice ale legiunilor romane, pentru a învăța să se așeze în formație și să rupă rîndurile, să se adune într-un punct anumit, să facă ocoliri, întoarceri la dreapta și la stînga, să se rînduiască în coloană sau să alcătuiască trei linii de bătaie, să treacă linia a treia prin cea de a doua, pentru a lua poziție în linia întîia, și așa mai departe. Cu trîmbițele și bucinele capturate de la legionarii lui Servilianus, Spartacus alcătui o mică fanfară, pe care o puse să învețe să intoneze deșteptarea, adunarea și semnalul de atac.

Folosind astfel, cu o pricepere vrednică de un iscusit conducător militar, răgazul pe care i-l acorda adversarul, Spartacus se îndeletnicea cu instruirea soldaților săi și se pregătea să opună dușmanului, care urma să-l atace în scurt timp, o dîrză rezistență.

Într-adevăr, Claudius Glaber nu întîrzie să-și facă apariția. Îndată ce-și adună cohortele, porni împotriva gladiatorilor, străbătînd distanțe mari în marș forțat.

Prin disciplina severă pe care o impusese cu atîta energie soldaților săi, Spartacus reușise în scurt timp să cîștige bunăvoința și dragostea tuturor păstorilor și tăietorilor de lemne din împrejurimi. Datorită acestei împrejurări, el află cu o zi înainte de sosirea lui Claudius nu numai că acesta se apropia, dar și cu ce forțe venea să-l atace. Fiindcă știa bine că la cîmp deschis o mie două sute de oameni nu pot înfrunta trei mii de legionari romani, el se retrase în tabăra de pe Vezuviu și acolo așteptă inamicul.

Atacul fu dezlănțuit în după-amiaza zilei a douăzecea de la stabilirea taberei gladiatorilor pe Vezuviu. Un manipul de pedestrime ușoară, înaintînd în lanț de trăgători prin pădurea ce se întindea de amîndouă părțile potecii, se apropia de tabăra gladiatorilor, urcînd încet, și trase

asupra ei o mie de săgeți. Deoarece arcașii trăseseră de departe, săgețile nu făcură mare pagubă; răniră totuși cîțiva gladiatori, printre care și pe Bortorix. In momentul cînd Spartacus se pregătea să iasă din tabără și să meargă în întîmpinarea inamicului, arcașii și prăștiașii se retraseră repede, încetînd atacul.

Spartacus își dădu seama că noul comandant al romanilor trăsese învățătură din înfrîngerea lui Servilianus, că atacuri de felul celui dintîi nu se vor mai repeta împotriva taberei sale și că Claudius va căuta diferite metode pentru a-i momi pe gladiatori în afara taberei, pentru a da lupta cu ei de pe poziții favorabile romanilor.

Intr-adevăr, Claudius nu trimisese pedestrimea sus decît pentru a se convinge că gladiatorii sînt în tabăra lor. Odată încredințat de acest lucru, Claudius, care cunoștea foarte bine locurile, își frecă mîinile și, cu un surîs de mulțumire care nu ședea de loc bine nici buzelor lui groase și severe, nici chipului lui ursuz și ars de soare, exclamă

— Șoarecele s-a prins în cursă! Pînă în cinci zile vor fi toți în mîna noastră.

Centurionii și opționii adunați în jurul lui se uitară unii la alții mirați, neînțelegînd ce voia să spună tribunul. Curînd însă totul deveni limpede. Claudius lăsă pe șoseaua cea mare, la poalele muntelui, o mie de oameni sub comanda centurionului Marcus Valerius Messalla Niger, iar celorlalți le ordonă să meargă mai departe pe drumul ce urca spre Vezuviu, pînă la locul unde începea pădurea și cărarea cea întortochiată, care era singura cale de acces la tabăra gladiatorilor. Acolo își opri armata și, după ce alese un loc potrivit, porunci să se așeze tabăra. Imediat după aceea trimise un opțion să transmită centurionului Valerius Messalla Niger ordinul de a executa întocmai manevra dinainte hotărîtă.

Acest Marcus Valerius Messalla Niger, care mai tîrziu, la vreo nouă ani după întîmplările descrise aici, avea să fie ales consul, era pe atunci un bărbat de treizeci și trei de ani, îndrăzneț, ambițios și setos de glorie și onoruri militare. Luptase de partea lui Sulla și își dovedise bărbăția în timpul războiului civil. Ulterior, cam cu vreo patru ani înainte de evenimentele ce povestim, îl urmase pe Appius Claudius Pulcher, cînd acesta fusese trimis în Macedonia

împotriva cîtorva provincii răsculate, și în special împotriva tracilor. Aici se distinse prin vitejia sa în luptele din munții Rhodope și primise drept răsplată cununa de cetățean și comanda unei centurii. Cînd se răspîndi la Roma vestea despre răscoala gladiatorilor, Valerius Messalla ceruse voie să ia și el parte la expediția de pedepsire împotriva gladiatorilor, deoarece acestui patrician arogant, ca și multor altora, pînă și ideea că s-ar putea duce un „război" cu gladiatorii îi provoca un zîmbet de dispreț.

De altfel, pe lîngă setea de glorie, pe Messalla Niger îl mai determinase să facă acest demers și o cauză pe care n-o cunoștea nimeni: anume ura neîmpăcată pe care i-o purta lui Spartacus. Messalla Niger era înrudit cu Valeria Messallina, văduva lui Sulla, și cînd zvonul despre legătura amoroasă dintre Valeria și Spartacus ajunse la urechile sale, el se simți atît de rușinat și revoltat, încît nu mai voi nici s-o vadă, nici s-o salute pe Valeria. Iar pentru netrebnicul gladiator, care cu îmbrățișările sale spurcase numele de Messalla, resimțea o ură adîncă și nestăpînită.

Îndată ce primi ordinul tribunului Claudius Glaber, Messalla porni cu cele două cohorte ale sale pe la poalele Vezuviului, dînd ocol muntelui, pînă ajunse pe versantul dinspre Nola și Nuceria. Aici, după ce-și opri cohortele, ordonă să se instaleze tabăra.

Nu vom descrie cum cele două detașamente romane și-au ridicat, în două ceasuri, taberele respective pe coasta muntelui. Cele două tabere aveau obișnuita formă pătrată, erau împrejmuite cu șanțuri și cu valuri de pămînt întărite cu pari de lemn înfipți unul lîngă altul și legați. Sînt prea bine cunoscute, datorită descrierilor și laudelor istoricilor și specialiștilor militari, repeziciunea cu care își construiau romanii taberele, perfecțiunea lor și adăpostul sigur pe care îl ofereau. De aceea noi n-am fi putut face altceva decît să consemnăm niște elogii cunoscute.

Întăriți în tabere, Claudius Glaber, într-o parte, iar Messalla Niger, într-alta, închiseră în seara aceea cele două ieșiri ale taberei gladiatorilor. Cohortele romane înțeleseră atunci planul comandantului lor și se înveseliră la gîndul că, într-adevăr, șoarecele se prinsese în cursă.

Ca un comandant socotit și înțelept ce era, Claudius nu trimisese decît o mie de oameni pentru paza potecii ce

ducea spre Nola, deoarece panta foarte abruptă în partea aceea a muntelui constituia ea însăși o barieră naturală care avea să împiedice coborîrea gladiatorilor. El își concentră în schimb cea mai mare parte a forțelor lîngă drumul dinspre Pompei, unde coborîșul era incomparabil mai lesnicios și de unde, prin urmare, era normal să se aștepte la un atac.

În zorii zilei următoare, Spartacus, făcînd obișnuitul ocol în jurul platoului, îi zări pe dușmani instalați în tabără, sub stîncile dinspre Nola. Pentru a lămuri situația, porni în vale în fruntea a două manipule, urmărind cărarea ce ducea spre Pompei. Nu apucase însă să facă nici două mile, cînd avangarda lui descoperi străjile romane. Spartacus opri detașamentul și înaintă singur pînă în punctul atins de avangardă, și de acolo putu să vadă, în toată strășnicia ei amenințătoare, tabără romană.

Spartacus rămase mut, cu ochii țintă la valul ce se înălța în fața lui. Tabăra romanilor îi făcu o impresie aidoma aceleia pe care ar fi produs-o asupra unui om îngropat de viu capacul greu și rece al propriului lui sicriu în clipa trezirii din letargie.

Străjile romane dăduseră alarma încă de la apariția primilor ostași din avangarda gladiatorilor. O centurie întreagă ieși din tabără și începu să înainteze, trăgînd săgeți în direcția lui Spartacus. Adînc mîhnit la gîndul că fusese înconjurat și că era pierdut fără putință de scăpare, Spartacus sta neclintit și nici nu băga în seamă săgețile care zburau șuierînd în jurul lui.

Decanul care conducea avangarda îl trezi la realitate, întrebîndu-l

— Spartacus !... Ce-i de făcut ?... Trebuie sau să pornim înainte la luptă, sau să ne retragem.

— Ai dreptate, Alceste — răspunse mîhnit rudiarul. Trebuie să ne retragem.

Centuria romană îi urmări cîtăva vreme pe gladiatori cu săgețile ei, dar curînd, potrivit ordinului primit, se întoarse în tabără.

Ajuns pe platou, Spartacus chemă la sfat pe Oinomaos, pe Bortorix și pe alți fruntași dintre cei mai viteji și încercați. Le înfățișă situația, subliniind primejdia în care se

găseau, şi apoi îi întrebă ce gîndesc că s-ar putea face în aceste împrejurări atît de grele.

Oinomaos, cu îndrăzneala nechibzuită, cu impulsivitatea şi cu dispreţul de moarte ce-l caracterizau, exclamă :

— Pe Erynii !... Nu ne rămîne nimic altceva de făcut decît să ne năpustim turbaţi ca fiarele sălbatice asupra uneia din cele două tabere romane. O mie au să piară, dar vor scăpa două sute.

— Numai de-ar fi cu putinţă acest lucru ! oftă Spartacus.

— Dar de ce n-ar fi cu putinţă ? întrebă aprins Oinomaos.

— Şi eu m-am gîndit la acest lucru, dar numai scurtă vreme... Ţinut-ai însă seama că taberele duşmanului se găsesc tocmai acolo unde cărările abrupte şi prăpăstioase ies la loc liber şi deschis ?... Îţi dai seama că atît într-un loc, cît şi în celălalt, nu ne vom putea desfăşura oamenii şi nu vom putea ataca cu mai mult de zece oameni în front ?... Ce folos că sîntem o mie două sute, dacă de luptat nu se vor putea lupta deodată mai mult decît douăzeci ?...

Obiecţiile aduse de Spartacus erau atît de întemeiate şi evidente, încît Oinomaos nu mai stărui.

După un scurt răstimp, Spartacus adăugă

— Alimente nu avem decît pentru cinci sau şase zile. Şi pe urmă ?...

Căpeteniilor adunate în jurul lui Spartacus, această întrebare li se impunea neîndurată şi ameninţătoare. Ar mai fi putut rezista aici şapte, opt sau zece zile... Dar după aceea ?

Nu era nici o ieşire. Nu puteau face altceva decît să se predea... sau să piară...

Tăcerea acestor douăzeci de viteji fu lungă şi copleşitoare. Să le fi fost oare scris să-şi vadă cauza prăbuşindu-se atît de jalnic, tocmai într-un moment cînd triumful părea asigurat ?... Ce însemnătate mai putea să aibă moartea, faţă de o nenorocire atît de mare ?

Spartacus rupse această tăcere apăsătoare :

— Veniţi — le spuse el — să mai ocolim o dată platoul, să cercetăm cu luare-aminte dacă nu mai rămîne cumva o posibilitate de scăpare, dacă nu mai există vreun mijloc, oricît de anevoios şi primejdios, ca să ieşim vii din acest mormînt.

Însoțit de tovarășii săi de arme, Spartacus porni să facă ocolul platoului. Din cînd în cînd se oprea, ca un leu închis în cușcă, care caută cu înfrigurare un mijloc de a se strecura printre gratiile închisorii.

Cînd se apropiară cu toții de locul unde se înălțau, ca un perete gigantic, stîncile abrupte care despărțeau platoul de pisc, Spartacus își ridică privirea asupra acestei înfricoșătoare pante și șopti:

— Pe aici, nici veveriţele nu s-ar putea cățăra! După ce reflectă puțin, adăugă: Și chiar dacă ne-am cățăra?... N-am face decît să ne înrăutățim situația.

În cele din urmă căpeteniile gladiatorilor ajunseră în dreptul prăpastiilor adînci dinspre Surrentum și se opriră la marginea platoului, ca să măsoare din ochi adîncimea lor. Înspăimîntați, aproape toți își întoarseră privirile de la această prăpastie ameţitoare.

— Aici — observă unul dintre comandanții de manipule — numai pietrele pot să-i dea de fund.

Pe platou, nu departe, ședeau cincisprezece sau douăzeci de gladiatori, originari din Gallia, care, cu o îndemînare uimitoare, împleteau nuiele groase de salcie, făcînd niște scuturi pe care le acopereau apoi cu bucăți de piele foarte rezistentă. Spartacus continua să fie adîncit în gînduri, dar privirea lui rătăcitoare se opri din întîmplare asupra acestor scuturi.

Văzînd că Spartacus se uita la ei cum lucrează, unul dintre galli îi spuse vesel:

— Nu avem decît șapte sute de scuturi în toată tabăra și pentru a da scuturi și celorlalți cinci sute de luptători, ne-am gîndit să le facem măcar d-astea... O să facem scuturi... cît o să avem piele!

— Esus și Teutates să vă răsplătească din belșug în viața voastră viitoare! le ură Spartacus, impresionat de grija plină de dragoste care îi îndemna pe acești bieți galli să dăruiască toate puterile, toată priceperea, pînă și toate clipele lor libere cauzei eliberării celor asupriți.

— Dar piele mai aveți multă? mai întrebă el.

— Pentru vreo douăzeci de scuturi.

— Am procurat pielea asta de la Pompei, ultima dată cînd am fost trimiși...

— Păcat că pielea nu crește în pădure ca nuielele de salcie...

Aceste cuvinte ale gallului avură asupra lui Spartacus efectul unei revelații fulgerătoare. Tresări, gata parcă să facă un salt. Apoi se aplecă și luă din grămadă un mănunchi de nuiele de salcie.

— Ah !... Pe Jupiter, prea bunul și prea marele, izbăvitorul ! exclamă Spartacus, schimbat la față de bucurie. Sîntem salvați !...

Acest strigăt puternic venea parcă din fundul inimii lui.

Oinomaos, Bortorix și centurionii, opționii și decanii, toți întoarseră capul către Spartacus, privindu-l țintă, nedumeriți și curioși.

— Ce-ai spus ? îl întrebă Oinomaos.

— Cum adică salvați ? întrebă Bortorix.

— Cine ne va salva ? Cine spune asta ?... Cum ?... izbucniră întrebări împrejur.

Spartacus, care examina nuielele cu băgare de seamă, spuse adresîndu-se tovarășilor săi :

— Vedeți aceste nuiele ?... Din ele vom face o scară lungă, nesfîrșit de lungă. Unul din capetele scării îl vom prinde de stînca aceasta... După ce vom coborî, unul cîte unul, în această trecătoare adîncă, vom ieși pe neașteptate în spatele frontului romanilor și-i vom nimici.

Pe buzele tuturor se ivi un surîs amar și neîncrezător, iar Oinomaos, clătinînd din cap deznădăjduit, îi spuse :

— Spartacus, tu aiurezi !

— O scară de opt sau nouă sute de picioare lungime ? întrebă Bortorix, sceptic.

— Cine vrea poate — afirmă Spartacus cu hotărîre. Nimic nu e cu neputință pentru un om care vrea cu tot dinadinsul. Sîntem o mie două sute de oameni și în trei ceasuri împletim scara.

Cu cuvinte energice, înflăcărate de focul credinței sale, el reuși îndată să reînvie încrederea celorlalți. Ordonă ca gladiatorii din patru manipule să se înarmeze cu topoare și să pornească îndată prin pădurile vecine, ca să taie ramuri groase de salcie. Celorlalți le ordonă să se așeze pe platou, în manipule, pe două rînduri, și să strîngă orice sfori și curele potrivite pentru legarea diferitelor părți ale nemaivăzutei scări ce aveau să împletească.

Peste mai puțin de un ceas, grupurile de gladiatori trimise în pădure începură să se întoarcă unul cîte unul cu enorme legături de nuiele. Spartacus ordonă ca să ia parte la lucru toți oamenii: unii să curețe nuielele, alții să le lege, iar ceilalți, pe măsură ce era gata această scară minunată, care avea să-i salveze, s-o împăturească și s-o facă sul.

Gladiatorii se așternură pe împletit cu zelul cerut de primejdia ce-i pîndea. Pe platou era ordine și liniște, deși lucrau cot la cot o mie de oameni.

Scara lungă de aproape nouă sute de picioare fu gata cam cu două ceasuri înainte de apusul soarelui. Spartacus ceru ca patru gladiatori să desfășoare scara ca s-o mai verifice încă o dată cu propriii săi ochi și ca să se convingă personal de rezistența ei.

În amurg, Spartacus dădu ordin ca tabăra să fie ridicată fără zgomot. Deoarece pentru a coborî scara oamenii nu trebuiau să fie împovărați cu greutăți suplimentare, ei strînseră armele la un loc și alcătuiră cîte două legături de arme de fiecare manipul. Se hotărî ca ele să fie lăsate jos cu ajutorul unor frînghii împletite din fîșii de pînză.

După ce puse să i se lege doi bolovani grei la unul din capete, Spartacus ordonă ca scara să fie lăsată încet în prăpastie. Tracul voia să se mai încredințeze o dată că ea poate ține o greutate mare. Afară de aceasta, socotea că bolovanii, fixînd scara pe fundul prăpastiei, vor reduce oscilațiile care, pentru o asemenea scară fragilă, ar fi putut fi fatale.

După terminarea pregătirilor, Oinomaos întreprinse cel dintîi periculoasa coborîre. Uriașul german păli ușor, cînd cuprinse cu amîndouă brațele vîrful stîncii de care era solid ancorată scara. Această primejdioasă coborîre în prăpastie era ceva nou pentru el, un fel de primejdie la care încă nu fusese expus niciodată. Spuse în glumă:

— Pe Wotan cel atotștiutor și atotputernic, nici chiar Hellia, care e cea mai ușoară dintre Walkirii, cred că nu s-ar fi simțit prea bine dacă ar fi trebuit să facă o coborîre atît de neobișnuită.

Treptat, treptat, statura lui uriașă dispăru în mijlocul stîncilor ce înconjurau prăpastia. Curînd nu i se mai văzu nici capul. Aplecat pe marginea stîncii, Spartacus, care

urmărea coborîrea tovarășului său, simțea că-l trec fiori la fiecare oscilație a scării. Era nespus de palid și încordat, de parcă îi era sufletul suspendat de această scară mobilă.

Gladiatorii se îmbulzeau toți la marginea platoului. Gîndurile și privirile tuturor erau îndreptate spre prăpastie. Cei din rîndurile din urmă se înălțau pe vîrfuri pentru a vedea stînca de care atîrna scara. În tăcerea nopții se auzea doar răsuflarea grea a celor o mie două sute de oameni, a căror viață și soartă depindeau de această delicată împletitură de nuiele.

Legănatul scării dură doar vreo trei minute; aceste trei minute li se părură însă sărmanilor gladiatori cît trei olympiade, ba cît trei veacuri. În cele din urmă, legănatul încetă.

Atunci, împinși de un singur gînd, într-un singur impuls, cei o mie două sute de oameni de pe platou își întoarseră urechea spre prăpastie.

Cîteva clipe mai tîrziu se auzi un glas surd, care la început le păru depărtat și înăbușit, dar care se amplifică treptat

— Ascultă !...

Un oftat de ușurare izbucni din piepturile gladiatorilor: era semnalul convenit: însemna că Oinomaos ajunsese cu bine în fundul prăpastiei.

Gladiatorii începură atunci să coboare unul cîte unul această scară minunată care, era limpede, avea să-i readucă de la moarte la viață, de la dezastru la izbîndă și glorie. Coborîrea dură treizeci și șase de ceasuri încheiate, astfel că gladiatorii ajunseră jos în șes tocmai a treia zi în zori.

Ar fi de prisos să se descrie aci călduroasele mărturii de dragoste și recunoștință făcute lui Spartacus de gladiatorii pe care îi salvase de la pieire.

Spartacus îi rugă însă pe gladiatori să păstreze liniștea și ordonă fiecărui manipul să se ascundă în împrejurimi, după stînci, și să rămînă ascunși pînă la căderea nopții.

Lungi cît o veșnicie le părură gladiatorilor nerăbdători aceste ceasuri de așteptare. În sfîrșit, soarele începu să coboare spre asfințit. Cum începu să se întunece, cele două cohorte de gladiatori își părăsiră ascunzișurile, se aliniară, și cu maximum de prudență o porniră, una către malul mării, sub conducerea lui Oinomaos, iar cealaltă, sub comanda lui Spartacus, către Nola.

Pentru că distanțele ce aveau de parcurs erau egale, sosiră aproape în același timp, și una, și alta, în spatele celor două tabere romane, cam la un ceas înainte de miezul nopții.

Ajungînd în imediata apropiere a lagărului lui Messalla Niger, Spartacus ordonă cohortei sale să se oprească, iar el se îndreptă către valul taberei romane.

O santinelă, căreia i se păru că aude un foșnet în via vecină prin care se furișa Spartacus, strigă:

— Cine-i acolo?

Spartacus se opri fără a sufla un cuvînt.

Undeva, prin apropiere, trecea o patrulă, sub comanda unui decan. Auzind strigătul, decanul se grăbi spre santinelă, ca să afle despre ce era vorba.

Noaptea fiind foarte liniștită, tracul putu să audă convorbirea următoare, deși ea se purta în șoaptă:

— Ce s-a întîmplat? întrebă decanul.

— Mi s-a părut c-am auzit un zgomot dinspre butucii ăștia de vie.

— După ce-ai strigat: „Cine-i acolo", ai mai auzit ceva?

— Nu! Deși mi-am încordat auzul, n-am auzit nimic.

— O fi trecut vreo vulpe pe urmele vreunei găini.

— M-am gîndit și eu că foșnetul l-o fi făcut vreun animal ce rătăcea pe cîmp. De gladiatori, desigur că nu poate fi vorba; ei sînt colo sus și de acolo nu vor mai scăpa.

— Într-adevăr, am auzit centurionul spunînd că șoarecele e în cursă.

— Fără îndoială, Claudius Glaber e un motan bătrîn, pentru dinții căruia un șoricel ca Spartacus e o nimica toată!

— Nici vorbă, pe Jupiter Stator! După o pauză scurtă, decanul adăugă: Veghează, Septimius. Vezi numai să nu confunzi vulpile cu gladiatorii.

— Ar fi prea mare cinstea pentru gladiatori! spuse în zeflemea legionarul Septimius.

Se făcu iarăși liniște.

Între timp, ochiul lui Spartacus se deprinsese cu întunericul și începea să deosebească ceea ce-l interesa; forma șanțului și a valului taberei romane. Venise ca să vadă care din cele patru porți ale taberei erau mai aproape.

După ce se înapoie la postul ei, patrula atîță focul de vreascuri, care aproape se stinsese. Curînd, pîlpîirea strălucitoare a flăcărilor înviorate începu să lumineze întăritura de pari, ajutîndu-l pe Spartacus în recunoașterea ce făcea. Acum putea distinge ușor unde era poarta decumană, care în taberele romane era totdeauna așezată pe latura dinapoi, adică pe latura opusă laturii amenințate de inamic. Această poartă, în tabăra lui Messalla, era îndreptată către Nola.

Indată ce văzu cum era dispus valul, Spartacus se retrase. Ajuns înapoi la cohorta sa, el o călăuzi cu mari precauțiuni spre poarta decumană. Detașamentul înaintă în tăcere, pînă ajunse atît de aproape de tabără, încît era imposibil ca zgomotul pașilor să nu ajungă la urechile santinelei romane.

— Cine-i acolo? se răsti deodată legionarul Septimius, cu un timbru care-l făcu pe Spartacus să fie sigur că de astă dată legionarul nu mai confundase vulpile cu gladiatorii.

Neprimind nici un răspuns, Septimius dădu alarma.

Gladiatorii însă se năpustiră, coborîră șanțul în fugă și cu o iuțeală și cu un avînt nemaipomenit, suindu-se unul în spinarea altuia, urcară valul și trecură într-o clipă dincolo de meterez. Spartacus, căruia i se vindecase cu desăvîrșire brațul scrîntit, pătrunse primul în tabără. Se aruncă vijelios asupra legionarului Septimius, care cu greu îi putu para loviturile, și îi strigă cu glas de tunet:

— Mai bine ar fi fost pentru tine, nătărău glumeț, dacă în loc să te atac eu, te atacau vulpile, pe care le prețuiești mai mult decît pe gladiatori.

Dar mai înainte de a-și fi terminat vorba, îl și străpunse pe legionar.

Intre timp, cîte patru, cîte opt sau cîte zece, gladiatorii năvăleau în tabără fără contenire. Incepu un măcel cumplit, cum se întîmplă totdeauna în atacurile de noapte dezlănțuite prin surprindere.

Zadarnic încercau romanii să opună rezistență iureșului sălbatic al gladiatorilor, care sporeau la număr în fiece clipă. Gladiatorii îi înjunghiau și îi tăiau pe legionarii buimăciți de somn și dezarmați, asupra cărora se aruncau pe neașteptate. Vărsarea de sînge fu înfricoșătoare.

Într-o clipă, tabăra romană răsună toată de urlete îngrozitoare și de blesteme. Nici nu mai era luptă, era doar un măcel sălbatic. Într-o jumătate de oră, patru sute de legionari și mai bine își luaseră rămas bun de la viață, restul fugind care încotro. Nu mai opuneau rezistență decît vreo patruzeci de legionari, dintre cei mai viteji, comandați de Valerius Messalla Niger. Aceștia, înarmați la repezeală cu săbii, lănci și sulițe, dar aproape toți fără platoșe și scuturi, se retrăseseră la poarta principală a taberei, care era situată în fața porții decumane. Luptîndu-se cu vitejie, se străduiau să-l întîrzie pe dușman, nădăjduind că rezistența lor va lăsa fugarilor timpul necesar de a se regrupa și de a porni din nou la luptă.

Messalla Niger era în rîndul întîi al acestor viteji. Se lupta cu îndîrjire, îi îmbărbăta pe romani cu îndemnuri pline de avînt și, din cînd în cînd, îl striga pe Spartacus, provocîndu-l să vină să se măsoare cu el la luptă.

— Ei !... Spartacus !... Ticălos vătaf al tîlharilor celor mai mîrșavi !... Unde ești ? Apropie-te, sclav nemernic, să încrucișezi paloșul cu oamenii liberi !... Spartacus ! N-auzi, tîlharule, unde ești ?

În ciuda vaietelor, țipetelor, zăngănitului armelor și larmei ce umplea tabăra, tracul auzi în cele din urmă ocările romanului. Cu brațul său vînjos își croi drum printre soldați, căutînd pe cel care-l provoca la luptă și strigîndu-i la rîndul său :

— Ei !... Prădalnic tîlhar roman, păstrează-ți aceste porecle, sînt singura avere care-ți aparține cu adevărat, jefuitor, nepot și strănepot de jefuitori !... Iată-mă, romanule, ce vrei ?

Era acum față în față cu Messalla. Acesta se năpusti asupra lui Spartacus cu o furie nebună și, cu glasul întretăiat, zbiera amenințător :

— Să te tai, asta vreau... bucăți... să mînjesc cu sîngele tău glorioasa sabie a lui Valerius Messalla.

Vorbele de ocară ale centurionului sporiră turbata înverșunare a tracului. După ce se apără de primul atac năvalnic al romanului, Spartacus trecu la ofensivă. Dintr-o lovitură făcu țăndări scutul lui Messalla, cu o alta îi străpunse cămașa de zale, rănindu-l destul de grav între coaste, iar cu a treia lovitură îl izbi atît de strașnic în creștetul coifului.

încît își ameți adversarul. Noroc că numele de Valerius Messalla, evocîndu-i amintirea iubitei, înfrînă mîna gladiatorului, care era gata să-l străpungă.

Tracul opri sabia la două degete de pieptul dușmanului care căzuse și îi strigă :

— Du-te, tinere, și povestește că un gladiator ticălos ți-a dăruit viața.

Îl ajută pe Messalla să se ridice și-l lăsă în paza a doi gladiatori.

După ce fură răpuși aproape toți vitejii romani care încercaseră să țină piept atacanților, gladiatorii rămaseră singurii stăpîni peste tabăra romană.

La fel se desfășură și atacul lui Oinomaos împotriva lagărului lui Claudius Glaber. În mai puțin de o oră, Oinomaos obținu victoria deplină asupra legionarilor, care o luară la fugă, lăsînd tabăra în mîna răsculaților.

Astfel, datorită agerimii minții și bărbăției lui Spartacus, o mie și ceva de gladiatori obținură o strălucită victorie asupra a trei mii de romani.

O zi mai tîrziu, cele două cohorte de gladiatori se reuniră în tabăra lui Claudius Glaber.

Învingătorii făceau tot felul de spirite și glume usturătoare pe socoteala lui Glaber, pe care-l porecliseră cotoiul care fuge de șoareci. Cîntau, hohotind de rîs, un cîntec vesel, alcătuit de ei, care suna cam așa :

A fost pe vremuri un cotoi bătrîn,
Pe șoareci îi ura cu ne-ndurare
Și dornic să-i înhațe-n gheara lui,
Viclean crezînd că e, s-a prefăcut
C-a adormit pe cînd stătea la pîndă.
Nu se-ndoia c-a lui va fi izbînda.
Și după ceasuri lungi de așteptare,
Poftim că se ivi și-un șoricel!...
„Pe ăsta-l prind numaidecît, sărmanul!"
Și-a spus cotoiul — și îl și vedea
La el în labă. Pînă-atuncea, însă,
Primi o lecție s-o țină minte!
Căci șoricelul a venit tiptil
Și-un clopoțel i-a agățat de coadă.
Iar cînd cotoiul s-a mișcat puțin,
De clinchet, el s-a speriat cumplit,
Și-nspăimîntat porni în goana mare...
..Iar șoarecii și azi mai rîd în hohot.

Intre timp de la Capua, din şcoala lui Lentulus Batiatus, fugeau grupuri, grupuri de gladiatori. Sute de noi răsculaţi soseau în fiece zi, în fiece ceas, în tabăra de lîngă Vezuviu. In primele douăzeci de zile de la izbînda lui Spartacus asupra lui Claudius Glaber veniră mai mult de patru mii. Inarmaţi cu lăncile, scuturile şi săbiile capturate de la romani, noii veniţi alcătuiră, împreună cu cei o mie două sute de oameni care luptaseră sub comanda tracului, întîia legiune a armatei asupriţilor.

Deşi la Roma lumea era frămîntată de chestiuni militare mai serioase şi mai grave, totuşi înfrîngerea suferită de Claudius Glaber stîrni oarecare vîlvă. Senatul şi poporul roman nu puteau să nu considere ca o pată pentru reputaţia armelor romane înfrîngerea şi măcelărirea legionarilor, a învingătorilor lumii, de către o adunătură de gladiatori netrebnici.

Intr-o bună zi, sclavii aceştia nemernici, mai mult de cinci mii la număr, organizaţi în manipule, cohorte şi legiuni, apărură în faţa Nolei, oraş înfloritor, bogat şi populat din Campania. Inainte de a porni la atac, ei cerură cetăţenilor să le deschidă de bună voie porţile oraşului, făgăduindu-le în schimb că viaţa şi averea le vor fi respectate.

Inspăimîntaţi de urgia ce-i ameninţa, cetăţenii se adunară în Forum şi aici, după lungi controverse — unii erau de părere să se predea, alţii să se împotrivească — şi după multă zarvă, teza celor curajoşi învinse. Porţile oraşului fură închise şi cetăţenii se duseră în grabă la ziduri, pentru a respinge orice atac. In acelaşi timp trimiseră ştafete la Neapolis, Brundisium şi Roma, ca să ceară grabnic întăriri.

Ştafetele căzură însă în mîinile lui Spartacus, care supraveghea nu numai drumurile mari, ci şi potecile. Orăşenii încercară să se apere, dar, fiind slab înarmaţi şi nepricepuţi în arta războiului, nu putură rezista mai mult de două ceasuri. Gladiatorii, care dispuneau de numeroase scări, escaladară repede şi cu pierderi neînsemnate zidurile cetăţii şi pătrunseră în oraş. Mîniaţi de împotrivirea ce întîmpinaseră, ei începură să-i masacreze şi să-i jefuiască pe locuitori.

Deşi Spartacus impusese soldaţilor săi cea mai severă disciplină, aceştia — ca toţi soldaţii din istorie — nu puteau să-şi înfrîneze pofta de sînge şi setea de distrugere de

care sînt cuprinşi, fără voia lor, soldaţii cînd sînt siliţi să se lupte pentru a pătrunde într-un oraş.

Cu avîntul şi energia care-i erau proprii, Spartacus porni valvîrtej pe străzile oraşului, străduindu-se să-i oprească pe gladiatori de la jafuri şi omoruri. Sprijinit de ceilalţi comandanţi, el reuşi în cîteva ceasuri să pună capăt măcelului şi jafului.

Bucinele şi trîmbiţele sunară în curînd adunarea şi printre gladiatori se răspîndi ştirea că Spartacus dăduse ordin ca legiunea să se adune în formaţie, în grandiosul Forum din Nola, vestit pentru minunatele sale temple, bazilici şi porticuri.

Pînă într-un ceas, legiunea gladiatorilor era în Forum, aşezată pe trei rînduri, într-o ordine perfectă, iar Spartacus, care se urcase pe treptele templului zeiţei Ceres, îşi privea oamenii, palid şi încruntat de mînie. În mijlocul unei tăceri absolute rămase un timp cu capul în piept, frămîntat de gînduri amare. În cele din urmă ridică fruntea. Ochii îi scăpărau de indignare. Cu glas puternic, care răsuna pînă departe în piaţa cea largă, Spartacus strigă :

— E cu putinţă, oare, sălbatici şi criminali ce sînteţi, să rîvniţi să vă cîştigaţi faima de jefuitori şi reputaţia de tîlhari şi ucigaşi ? După cîteva minute de tăcere generală urmă : Aceasta e libertatea pe care o înţelegem să o dăm sclavilor ? Aceasta e disciplina cu ajutorul căreia ne străduim să fim vrednici de drepturile ce ne-au fost răpite ? Acestea sînt faptele alese prin care voim să cîştigăm simpatia italicilor ? Nu vă ajunge că împotriva voastră sînt renumele şi puterea Romei, şi vreţi să mai stîrniţi şi ura, blestemele şi setea de răzbunare a tuturor popoarelor Italiei ?... Vă par prea mici neajunsurile aduse de tristul renume pe care ni l-au făurit asupritorii, care spun că noi am fi nişte barbari, nişte jefuitori şi cei mai ticăloşi dintre oameni ? Toate acestea nu vă sînt de ajuns, şi în loc să dezminţiţi ponegririle a căror victimă sîntem, prin acte vitejeşti, printr-o disciplină riguroasă, prin purtări fără cusur, vreţi să le mai întăriţi şi să le mai agravaţi prin faptele voastre josnice, ruşinoase şi dezonorate ?... Toată Italia ne priveşte cu teamă, cu suspiciune şi neîncredere. Cauza noastră sfîntă şi steagul pentru care luptăm, care e cel mai generos din cîte au fîlfîit vreodată sub soare

pe cîmpurile de bătălie, nu se bucură de nici o simpatie pe toată întinderea peninsulei. Pentru a cîştiga simpatii, avem un singur mijloc — disciplina.

Verigile de fier ale disciplinei au alcătuit şi alcătuiesc tăria, platoşa de neînvins a legiunilor romane. Superioritatea romanilor nu se trage din aceea că ei ar fi cei mai puternici şi cei mai viteji soldaţi din lume — există doar multe popoare în lume care, în ce priveşte puterea şi vitejia, nu stau mai prejos decît ei. Superioritatea romanilor vine din faptul că încă n-a existat pe lume o armată mai disciplinată decît cea romană. Iată de ce romanii i-au învins pe toţi duşmanii lor. Dacă aşa cum aţi învăţat de la romani să vă organizaţi armata, nu veţi învăţa şi nu veţi aplica în fapt disciplina romană, nici puterea fără seamăn a braţelor voastre şi nici vitejia voastră n-au să vă folosească la nimic.

Dacă doriţi să fiu şi de aici înainte conducătorul vostru, cer să-mi daţi ascultare şi să învăţaţi să vă stăpîniţi ; puterea unei armate constă în ordine, ascultare şi stăpînire de sine.

Cer fiecăruia dintre voi să-mi jure pe zeii şi pe cinstea sa că din ceasul acesta nu va mai săvîrşi nici cea mai neînsemnată abatere de la disciplină.

Dacă vrem să învingem, trebuie să simt că am dreptul şi autoritatea de a tăia capul chiar şi celui mai scump dintre prietenii mei, dacă s-ar face vinovat de cea mai mică încălcare a legilor hotărîte de noi. Trebuie să ne purtăm aşa cum, plini de admiraţie, povestesc istoricii că s-au purtat cîndva nişte legiuni romane care şi-au aşezat tabăra lîngă un măr. După ce s-au ridicat corturile, numărul merelor ce atîrnau în copac era acelaşi ca în ziua în care se aşezase tabăra.

Numai cu această condiţie fi-vom vrednici de libertatea pe care cu atîta strădanie ne luptăm s-o cucerim. Numai cu această condiţie vom dobîndi victoria asupra celei mai puternice şi mai viteze armate din lume.

În tot timpul acestei înflăcărate cuvîntări, în rîndurile gladiatorilor, cuceriţi de elocvenţa brutală, dar mişcătoare a conducătorului lor, s-au auzit murmure de aprobare. Cînd Spartacus îşi încheie cuvîntarea, soldaţii izbucniră în strigăte şi aplauze furtunoase.

Apoi Spartacus, cu grosul armatei sale, părăsi Nola, lăsînd pentru paza cetății numai două cohorte, pe care le schimba zilnic. Își așeză tabăra pe unul din dealurile din apropiere. În tabără își făcu un mare depozit de arme, platoșe și scuturi, adunate de la locuitorii Nolei. Cu armele din acest depozit se echipau sclavii și gladiatorii care, zi de zi, veneau să lupte sub steagul răsculaților.

Spartacus rămase aci, lîngă Nola, peste două luni, în care răstimp se ocupă neobosit de instrucția ostașilor săi, al căror număr, mereu crescînd, ajunsese la opt mii, ceea ce îi îngădui să alcătuiască două legiuni. Ordinea și disciplina, pe care viteazul trac le introdusese în armata sa, îi uimea pe locuitorii Campaniei, a căror viață și proprietate erau la adăpost de orice atingere.

Între timp la Roma se luase hotărîrea de a se trimite împotriva sclavilor și gladiatorilor răsculați o legiune în frunte cu Publius Varinius. Această legiune era alcătuită mai ales din tineri recruți și din voluntari, deoarece veteranii și legiunile ce trecuseră prin școala războiului fuseseră trimise împotriva lui Sertorius și a lui Mithridate.

Mai erau cîteva zile pînă la data fixată pentru plecarea din Roma a lui Publius Varinius cu cele șase mii de pedestrași și cu detașamentul său de trei sute de lăncieri călări, cînd, într-o seară, din pădurea Aricia, care era situată lîngă Via Appia, ieșiră mai bine de două mii de oameni înarmați la întîmplare cu tot felul de arme de lemn, cu pari ascuțiți și numai puțini cu lănci și scuturi.

Aceștia erau gladiatori din școlile lui Actianus, Iulius Rabecius și ale altor laniști din Roma. Se adunaseră în pădurea Enicineză, unul cîte unul, potrivit instrucțiunilor lui Crixos, sub a cărui comandă mărșăluiau acum în direcția Vezuviului, pentru a se alătura legiunilor lui Spartacus.

În dimineața zilei de 15 februarie, cînd Metrobius prezentase denunțul său consulilor Cotta și Lucullus, Crixos colindase școlile de gladiatori, înștiințîndu-și tovarășii despre răscoală și povățuindu-i să stea liniștiți.

Găsit la una din școli, gallul fu ridicat și aruncat în închisoarea Mamertină. Acolo a fost ținut peste două luni, în care timp l-au bătut necontenit cu nuiele. Dacă gladiatorii nu i-ar fi silit pe laniști să intervină pentru eliberarea lui, Crixos ar fi fost cu siguranță răstignit, în ciuda fap-

lului că tăgăduia cu hotărîre orice amestec în răscoala lui Spartacus.

Cînd se văzu iar în libertate, își dădu seama că era urmărit de aproape și că școlile sînt și ele supravegheate. Se hotărî de aceea să se poarte ca și cum n-ar fi știut nimic și n-ar fi avut nici o legătură cu răscoala, străduindu-se să risipească în acest fel bănuielile laniștilor și autorităților.

Din această pricină, sărmanul gall fusese nevoit să-și stăpînească nerăbdarea, avîntul și spiritul de revoltă ce-l frămîntau și, cu toate insistențele lui Spartacus, nu putuse să părăsească Roma sau să trimită măcar un manipul în tabăra de pe Vezuviu.

În cele din urmă, la patru luni și mai bine după izbucnirea răscoalei, folosind nenumărate stratageme și cu prețul unor mari eforturi și riscuri, Crixos reuși să fugă din Roma și să se ascundă în pădurea Aricia. Fugise cu convingerea că cel puțin mare parte dintre gladiatorii cu care își dăduse întîlnire, dacă nu chiar toți, aveau să-l urmeze.

Așa se și întîmplă. După două zile de așteptare prin ungherele singuratice și umbrite ale pădurii, gallul porni spre Vezuviu în fruntea a douăzeci de manipule.

Bucuria și sărbătoarea prilejuite de sosirea acestora în tabăra de la Nola nu pot fi descrise. Spartacus îi făcu o primire frățească lui Crixos, pe care-l iubea și-l prețuia mai mult decît pe toți tovarășii lui de nenorocire.

Cei două mii de gladiatori veniți cu Crixos au fost îndată complet echipați, după care au fost încorporați jumătate în prima legiune, comandată de Oinomaos, și jumătate în a doua legiune, care fu pusă sub comanda lui Crixos. În unanimitate, Spartacus a fost din nou proclamat conducător suprem al întregii armate.

Două zile după sosirea lui Crixos, iscoadele îl înștiințară pe Spartacus că pe Via Appia venea în marș forțat împotriva gladiatorilor pretorul Publius Varinius. Îndată, conducătorul gladiatorilor ordonă armatei sale să ridice tabăra și porni noaptea pe ascuns în întîmpinarea dușmanului.

Capitolul XIII

DE LA BĂTĂLIA DE LA CASILINUM PÎNĂ LA CEA DE LA AQUINUM

Publius Varinius avea patruzeci şi cinci de ani. Plebeu de origine, voinic la trup, neînduplecat şi mîndru din fire, el întrunea cele mai bune însuşiri ale soldatului roman. Cumpătat la mîncare şi băutură, sobru şi modest ca nimeni altul, rezistent la căldură şi ger şi deprins cu marşurile, cu veghea şi cu toate oboselile carierei militare, era scump la vorbă, stăpînit şi foarte îndrăzneţ. Dacă, pe lîngă aceste însuşiri de preţ, Varinius ar fi avut şi o inteligenţă mai pătrunzătoare şi ar fi fost mai învăţat, ar fi avut tot ce trebuia pentru a ajunge consul sau mare general şi pentru a dobîndi triumful. Fiind însă cam mărginit, Publius Varinius, după douăzeci şi opt de ani de activitate, abia se ridicase pînă la rangul de pretor. Şi acest rang îl dobîndise numai din respect pentru sîngele rece şi bărbăţia neclintită cu care ştia să facă faţă tuturor încercărilor şi pentru vasta competinţă şi experienţă ce poseda în ale războiului, şi îndeosebi cu privire la chestiunile de disciplină şi organizare.

Acesta era omul care, în fruntea a şase mii de legionari, o mie de veliţi, şase sute de prăştiaşi şi trei sute de călăreţi, părăsise Roma, în ziua a optsprezecea dinaintea Calendelor lui iulie (14 iunie) ale anului 680, şi care acum înainta pe Via Appia. Avea în total aproape opt mii de soldaţi, tineri, puternici şi cît se poate de bine înarmaţi. Funcţia de questor pe lîngă Publius Varinius o îndeplinea Cnaeus Furius, om de vreo treizeci şi cinci de ani, viteaz, inteligent şi bun cunoscător al artei militare, dar prea înclinat spre chefuri şi orgii.

După trei zile de marş forţat, Publius Varinius ajunse la Caieta, unde-şi aşează tabăra. Chemă pe prefectul cava-

leriei, Paulus Erdenius Tiburtinus, și-i dădu misiunea de a se repezi pînă dincolo de Capua, pentru a culege de acolo știri amănunțite și exacte despre numărul răsculaților, despre armele de care dispuneau, despre poziția ocupată de ei și, dacă va izbuti, și despre intențiile lor.

Tînărul Tiburtinus îndeplini misiunea încredințată cu conștiinciozitate și pricepere. El cercetă nu numai Capua, ci și Cumae, Baiae, Puteoli, Herculaneum și Neapolis, și chiar și Pompei și Atella. De peste tot adună știri despre răsculați, atît de la autoritățile romane, cît și de la locuitori și păstori, iar după patru zile se întoarse în tăbăra lui Varinius. Raportă pretorului că erau aproape zece mii de răsculați la fel de bine înarmați și instruiți ca și romanii, că se aflau cu tabăra în apropiere de Nola, de unde făceau incursiuni în împrejurimi și că, după toate aparențele, nu aveau intenția să se deplaseze. Judecînd după conștiinciozitatea cu care erau executate lucrările de întărire ale taberei, părea că vor să aștepte atacul romanilor acolo, pe loc.

În posesia acestor știri, Varinius cumpăni îndelung care era cea mai bună tactică de urmat. În cele din urmă hotărî să-și împartă forțele în două grupuri, care să înainteze spre tabăra gladiatorilor pe două drumuri diferite, dar aproape paralele, și s-o atace din două părți deodată. După socoteala lui, această manevră avea să-i asigure o victorie deplină și decisivă.

Încredință questorului Cnaeus Furius comanda a patru cohorte de legionari, trei sute de veliți, două sute de prăștiași și o sută de călăreți, și îi dădu ordin să înainteze pe Via Appia, să apuce apoi pe Via Domitia, care urma malul mării în direcția Surrentum, și să meargă pînă la Baiae. De aici, după un popas de o săptămînă, Furius trebuia să pornească spre Atella și acolo să aștepte instrucțiunile lui Varinius. În vreme ce Furius avea să efectueze această mișcare, Varinius hotărîse ca el, cu restul forțelor, să urce pe valea rîului Liris pînă la Interamna și să apuce pe Via Latina, apoi lîngă Allifae să părăsească varianta consulară a Viei Latina și, urmînd varianta pretoriană, care ocolea trecătorile Caudine și ducea la Caudium, să iasă în spatele gladiatorilor. Aici avea să se ascundă și să se odihnească o zi, după care avea să dea ordin questorului să pornească din Atella și să-i atace pe răsculați. Varinius socotea că,

voind să profite de superioritatea numerică ce aveau asupra legionarilor lui Furius, gladiatorii aveau să le iasă înainte cu toate forţele. In acel moment, el avea să le cadă în spate şi avea să-i zdrobească complet.

Acesta era planul de operaţiuni al pretorului Publius Varinius, şi nu era prost. Numai că planul putea reuşi doar dacă gladiatorii i-ar fi aşteptat pe romani fără a se clinti din Nola. Despre acest lucru, Varinius, care-l socotea pe Spartacus nu ca pe un om, ci ca pe un fel de animal spurcat, nu avea nici umbră de îndoială.

Cum află însă că pretorul pornise împotriva sa şi că ajunsese la Caieta, Spartacus porni de-a lungul litoralului, pe Via Domitia, în direcţia Liternum şi izbuti să ajungă în această localitate, parcurgînd drumul în două etape lungi şi foarte istovitoare.

Inaintînd în sens contrar pe Via Domitia, questorul Cnaeus Furius află de la iscoadele sale că Spartacus, cu toate forţele lui, apăruse pe neaşteptate la Liternum şi că se găseau acum cale de o zi şi ceva unul de altul.

Dacă ar fi fost un militar de rînd, Cnaeus Furius ar fi pornit împotriva gladiatorilor şi ar fi primit lupta cu ei. In calitate de comandant, care primise instrucţiuni anumite, nu se socotea însă îndreptăţit să primească lupta cu forţele superioare ale unui inamic asupra căruia nu avea sorţi de izbîndă. Soluţia retragerii îi părea o curată laşitate, care nu avea nici măcar scuza că ar fi fost dictată de prudenţă, deoarece, dacă s-ar fi retras în direcţia Latiului, Spartacus l-ar fi putut uşor ajunge şi zdrobi. De aceea se hotărî să înainteze peste Via Consularis, s-o ia la stînga, să urce pînă la Calenum şi de acolo să ajungă la Capua în cîteva ceasuri. Impreună cu garnizoana acestui oraş, care fusese recent întărită, cei două mii opt sute de soldaţi ai săi puteau opune gladiatorilor o puternică rezistenţă.

In ipoteza că Spartacus ar fi înaintat spre Latium, Cnaeus Furius ar fi putut să ia legătura cu Varinius şi, contopindu-şi forţele, ar fi putut să-l lovească din spate şi să-l distrugă pe cutezătorul răsculat. Iar dacă Spartacus s-ar fi întors cumva din drum, el, Furius, ar fi putut reveni pe Via Domitia şi ar mai fi reuşit să execute la timp ordinele ce primise.

Aceste raționamente judicioase și hotărîrea și mai judicioasă la care se oprise învederau inteligența și destoinicia lui Furius. Probabil că nici Pompeius Magnus n-ar fi luat altă hotărîre.

Cu vreo două ceasuri înainte de ivirea zorilor, Furius ordonă să se strîngă tabăra și porni spre Calenum într-o desăvîrșită ordine și într-o liniște adîncă. În prealabil trimisese însă trei iscoade, îmbrăcate țărănește, pe Via Consularis, cu misiunea de a da inamicului, pe riscul și răspunderea lor, știri false, afirmînd că Cnaeus Furius ar fi făcut cale întoarsă, retrăgîndu-se spre Caieta.

Îndată ce află prin iscoadele sale că alt grup inamic își așezase tabăra la Tifernum, Spartacus înțelese că, împărțindu-și forțele în două grupuri pentru a prinde în clește armata gladiatorilor, pretorul Varinius săvîrșise o greșeală. Ghici pe loc întreg planul inamicului, cu toate manevrele pe care le proiectase. Cu agerimea proprie minților superioare, pricepu într-o clipită că trebuia să se strecoare ca o pană între cele două grupuri ale armatei inamice, pentru ca după aceea, aruncîndu-se cu iuțeala fulgerului întîi asupra unuia, apoi asupra celuilalt, să le nimicească pe amîndouă.

Una din cele mai remarcabile însușiri militare de care a dat dovadă Spartacus în timpul acestei campanii atît de glorioase pentru el a fost iuțeala cu care analiza, raționa, prevedea și descifra orice situație, precum și iuțeala cu care executa hotărîrile luate. Esența talentului lui Spartacus, care avea multe trăsături comune cu acela al lui Napoleon, consta în aceea că, deși pusese la baza armatei sale organizarea militară și disciplina romană, nu se molipsise totuși de acel dogmatism pedant care-i oprea pe generalii romani să se abată de la anumite reguli și norme. Căutînd să pună planurile sale de operațiuni, precum și manevrele și acțiunile de diversiune, în concordanță cu terenul, cu împrejurările obiective și cu situația inamicului, Spartacus a dezvoltat și a aplicat cea mai simplă și, în același timp, cea mai rațională și avantajoasă tactică — anume tactica iuțelii, inițiată de Caius Marius, și care, mai tîrziu, avea să-i asigure lui Iulius Caesar stăpînirea asupra lumii întregi. În toate marile bătălii care s-au încheiat cu izbînda gladiatorilor și prin care Spartacus și-a cîștigat un loc alături

de cei mai vestiți strategi ai antichității [1], victoria nu a fost repurtată numai prin forța fizică a ostașilor săi, ci mai ales prin iuțeala manevrelor.

Să reluăm firul povestirii noastre: Spartacus procedă întocmai cum hotărîse. După ce ținu o scurtă cuvîntare ca să-și însuflețească soldații și să-i convingă că pentru succesul cauzei comune era necesar să îndure greutățile unui nou marș forțat, el dădu ordin să se ridice tabăra. Părăsiră Via Domitia și, pe o potecă întortocheată, ascunsă printre dealurile ce coborau de la Capua spre mare, se îndreptară spre rîul Volturnus, care, vuind, își rostogolea undele năvalnice printre acele dealuri.

În zorii zilei următoare, în vreme ce questorul Furius continua să mărșăluiască spre Calenum, Spartacus, ca urmare a mișcării efectuate, ajunsese de mult lîngă Capua, mai precis la trei mile de oraș, unde se opri pentru a da ostașilor săi un repaus de cîteva ceasuri. Către amiază își continuă marșul. Trecînd prin fața orașului făcu haz de spaima pe care vestea apropierii gladiatorilor o insuflase garnizoanei din Capua, care, după ce ferecase porțile și coborîse grilajele, se îngrămădise toată pe valul de pămînt, în așteptarea atacului. Apucă pe drumul spre Casilinum și ajunse acolo către seară, la ora cînd questorul Furius ajungea la Calenum.

Casilinum era un orășel vesel și plin de viață, situat pe malul drept al rîului Volturnus. În raport cu poziția ocupată în momentul acela de forțele adverse, Casilinum, în vecinătatea căruia urma să se desfășoare ciocnirea apropiată, era un punct crucial. Pentru Spartacus, cucerirea

[1] Trebuie arătat, o dată pentru totdeauna, că romanii și istoricii lor au privit războiul gladiatorilor ca pe un război ruşinos şi nevrednic pentru Roma. De aceea, pentru a nu știrbi reputația romană, istoricii i-au dat puțină atenție, străduindu-se să-l învăluiască în tăcere, așa cum se învăluiesc lucrurile a căror amintire e usturătoare, și căutînd să-i micșoreze semnificația și măreția. Ce au spus însă fără voia lor a fost suficient pentru a-i acoperi de glorie pe gladiatori și îndeosebi pe Spartacus. Noi îl așezăm fără șovăire între Marius și Caesar, deoarece chiar și cel mai îngîmfat dintre istoricii romani, Lucius Florus, care de-a lungul întregii sale relatări nu precupețește expresiile de dispreț în privința gladiatorilor și a conducătorului lor, a fost silit să recunoască că, luptîndu-se cu o neasemuită bărbăție în primele rînduri Spartacus a căzut acoperit de gloria unui viteaz comandant de oști. (n.a.)

orașului prezenta o importanță capitală, deoarece numai cucerindu-l ar fi putut domina amîndouă malurile și, prin urmare, întreaga vale a rîului Volturnus. Așezîndu-și tabăra la Casilinum, el ar fi putut izola cu legiunile sale cele două grupuri inamice, le-ar fi putut tăia orice posibilitate de a se adăposti la Capua și ar fi avut calea deschisă pentru a le ajunge din urmă și a le nimici pe rînd.

Îngroziți de neașteptata apariție a gladiatorilor, locuitorii din Casilinum trimiseră pe magistrații orașului întru întîmpinarea lui Spartacus, pentru a face act de supunere. Gladiatorii fură deci scutiți de a întrebuința forța pentru a pune stăpînire pe oraș. După ce așeză străji la porți și după ce lăsă o cohortă în interiorul orașului, tracul cu legiunile sale părăsi orașul și-și așeză tabăra pe una din înălțimile de lîngă porțile dinspre Calenum.

În răstimpul dintre înfrîngerea lui Claudius Glaber și expediția lui Publius Varinius, liber fiind să cutreiere nestingherit toată Campania, Spartacus ordonase celor mai îndemînatici și mai iscusiți călăreți din armata sa să dreseze pentru luptă mulțimea de armăsari care se găseau pe pășunile roditoare ale acestei provincii. Își alcătuise astfel un detașament de șase sute de ostași călări. În fruntea călărimii îl pusese pe viteazul și chipeșul Bortorix, care, la sosirea lui Crixos, îi cedase acestuia comanda celei de a doua legiuni.

După ce tabăra fu gata, Spartacus ordonă legiunilor, care erau obosite de drum, să se odihnească, deoarece hotărîse să le lase un răgaz de cîteva zile, pînă cînd questorul Furius, despre care Spartacus presupunea că ar înainta pe Via Domitia, va ajunge la Liternum. Spartacus plănuia ca la Liternum să-l atace pe la spate și să-i nimicească cohortele.

Totuși, fiind totdeauna extrem de prevăzător, îl chemă pe Bortorix și-i ordonă să-și împartă călărimea în două și, pe la miezul nopții, s-o trimită în recunoaștere : o parte pe Via Domitia, pînă la Tifernum, ca să culeagă știri despre inamic, iar cealaltă pe Via Appia, pînă la Calenum, ca să cerceteze regiunea, drept măsură de prevedere. Amîndouă detașamentele trebuiau să fie în zori înapoi în tabără, pentru a comunica rezultatele cercetării.

Cel dintîi detașament ce se înapoie fu cel care plecase în direcția Calenum. Se întoarse în tabără cam un ceas înainte de răsăritul soarelui și, spre marea mirare a lui Spartacus, aduse știrea că dușmanul înainta dinspre Calenum direct spre Casilinum. Lui Spartacus întîi nici nu-i veni să creadă acest lucru, dar după ce-l descusu mai bine pe șeful detașamentului și după ce cîntări încă o dată știrile primite, pricepu ce se petrecuse: el se abătuse la dreapta de pe Via Domitia spre a-l lăsa să treacă pe Furius, pentru ca apoi să-i cadă în spate, dar romanul, pentru a-l evita pe gladiator și a se ascunde la Capua, părăsise și el Via Domitia, spre stînga. În felul acesta, voind să se evite, părăsiseră amîndoi calea consulară și se întîlneau acum pe calea pretoriană.

Spartacus ordonă imediat să se sune alarma, scoase din tabără legiunea întîia și o așeză în ordine de bătaie, pe două linii. În linia întîia puse două mii de veliți și prăștiași așezați în lanț, cărora le dădu instrucțiuni să atace inamicul îndată ce-și va face apariția. În linia a doua așeză restul legiunii înarmat cu lănci și sulițe scurte.

Cealaltă legiune, Spartacus o desfăcu în două și o trimise peste ogoare și prin vii, jumătate la dreapta și jumătate la stînga, dînd ordin ca să se depărteze cît mai mult și să se ascundă, iar cînd lupta va fi în toi, să iasă din ascunziș și să-i depășească pe romani prin flancuri, pentru a le cădea în spate și a-i încercui.

Abia răsărise bine soarele, care poleia cu aur dealurile înconjurătoare, viile verzi, mirиștile aurii și luncile înflorite, cînd iată că își făcu apariția călare avangarda romanilor. Cavaleria inamică fu întîmpinată de lanțul prăștiașilor cu o grindină de pietre și bile de plumb. Călăreții se întoarseră în loc și porniră înapoi în galop pentru a-l preveni pe questorul Furius că se apropia inamicul. Îndată ce începu bătălia, Spartacus, care înaintase pe jos, laolaltă cu tovarășii săi de luptă, sări pe minunatul său cal negru ca pana corbului. Dorind să-l atace pe inamic cît se poate de repede, fără a-i da răgaz să se așeze în ordine de luptă, porunci ca trîmbițele să sune semnalul de atac în pas alergător.

Primind vestea neașteptată că se apropiau gladiatorii, Cnaeus Furius ordonă coloanei de legionari să se oprească și, cu acel sînge rece pe care oamenii cu adevărat curajoși

nu-l pierd niciodată, porunci ca veliţii şi prăştiaşii să se desfăşoare îndată, formînd un lanţ. Lungind cît mai mult cu putinţă frontul, el voia să evite încercuirea cohortelor sale de către forţele superioare ale inamicului. Celorlalţi legionari le ordonă să ia poziţie pe dealul de lîngă drum, socotind că în timp ce veliţii şi prăştiaşii vor rezista primului atac al gladiatorilor, cohortele vor putea să se aşeze în linie de bătaie.

In ciuda panicii şi învălmăşelii inerente oricărui atac neaşteptat, executarea dispoziţiilor questorului începu cu mare iuţeală şi în relativă ordine.

Mişcările ordonate erau însă departe de a fi aduse la îndeplinire, cînd gladiatorii se năpustiră asupra frontului prăştiaşilor romani. Deşi s-au apărat cu bravură, sub presiunea forţelor covîrşitoare ale adversarului, prăştiaşii se văzură totuşi siliţi să se retragă la poalele dealului, unde Furius abia reuşise să-şi pună în linie de bătaie cele patru cohorte ale sale. Bucinele dădură semnalul de atac şi, sub comanda lui Furius, legionarii izbiră pe veliţii armatei gladiatorilor cu atîta putere, încît aceştia se văzură siliţi să dea înapoi la rîndul lor. Spartacus porunci să se sune semnalul de retragere şi, după ce aruncară asupra duşmanului ultimele suliţe, cei două mii de gladiatori, uşor înarmaţi, dispărură în intervalele dintre cohortele de gladiatori ce se apropiau. Cu un „barra" ca un tunet, repetat de ecou peste tot, de-a lungul întregii văi şi peste dealurile dimprejur, gladiatorii se năpustiră asupra romanilor. Nu se mai auzi nimic decît zăngănitul asurzitor al scuturilor şi săbiilor şi ţipetele sălbatice ale soldaţilor.

Aproape o jumătate de ceas, cele două armate s-au bătut cu egală înverşunare şi vitejie. Romanii erau însă prea puţini la număr faţă de gladiatori ca să poată ţine piept vreme mai îndelungată unui iureş atît de turbat. Curînd, fiind urmăriţi şi încolţiţi din toate părţile, legionarii lui Furius începură să cedeze teren. In acel moment ieşi şi Crixos din ascunzătoare cu legiunea a doua şi, într-o clipă, văzîndu-se înconjuraţi şi atacaţi din flancuri şi din spate, romanii îşi pierdură cumpătul şi o luară la fugă. Nu reuşiră însă să scape decît puţini, deoarece aproape toţi, printre ei şi Furius, fiind prinşi într-un cerc de oţel, îşi găsiră o moarte glorioasă în luptă.

Astfel se încheie, în mai puțin de două ceasuri, bătălia de la Casilinum, căreia poate i s-ar potrivi mai bine numele de măcelul de la Casilinum.

A doua zi după această nouă izbîndă, pe care gladiatorii o plătiseră cu pierderi ușoare, în comparație cu romanii, Spartacus, fără a mai zăbovi, ridică tabăra de la Casilinum și se îndreptă către Sidicinum, strecurîndu-se printre pantele lăturalnice ale Apeninilor. Aici făcu tabără și trimise îndată călărimea la Teanum, care era la cîteva mile depărtare, pentru a culege știri despre pretorul Publius Varinius, care, potrivit prevederilor lui Spartacus, trebuia să fi trecut pe acolo, în drum spre Allifae, cu două-trei zile mai înainte. La întoarcerea din recunoaștere a cercetașilor, Spartacus constată că nu se înșelase. Publius Varinius plecase din Teanum abia în ajun, îndreptîndu-se spre Allifae. După o matură chibzuire, în cursul căreia cîntări cu grijă toate posibilitățile, gladiatorul hotărî să taie drumul pretorului Varinius și să dea bătălie cu el mai înainte ca sosirea întăririlor pe care pretorul le aștepta din partea orașelor și a aliaților să îngreuneze victoria asupra cohortelor romane.

De aceea, în ziua următoare, Spartacus părăsi Sidicinum și, urmînd cursul rîului Volturnus, trecu pe malul drept al acestuia și apoi înaintă pînă la defileul Furcilor Caudine. Ajunse acolo după opt ore de marș și își așeză tabăra pe malul rîului. A doua zi dimineața, după ce dădu ordin să se taie cît mai mulți copaci și să fie aruncați de-a curmezișul rîului — care în acel moment, fiind scăzut, nu era prea adînc — trecu cu legiunile sale peste acest pod improvizat pe malul stîng și ocupă, nu departe de defileu, o poziție puternică ce domina Via Latina. Aici, în așteptarea adversarului, întinse iar tabăra.

Inamicul nu întîrzie să se arate. Pe la amiază, Publius Varinius, cu cohortele sale, își făcu apariția dinspre Allifae. Legiunile lui Spartacus stăteau gata rînduite și peste puțin începu lupta.

Ciocnirea fu crîncenă și sîngeroasă. Adversarii se luptară pînă la căderea nopții. Deși bărbăția și îndrăzneala de care au dat dovadă romanii a fost mai presus de orice laudă, pe la apusul soarelui ei începură să se retragă în dezordine. Sub presiunea unui nou și puternic val de atac,

retragerea lor se transformă în cîteva minute într-o crîncenă debandadă. Inițial, urmărirea și nimicirea fugarilor fu lăsată în seama gladiatorilor pedeștri. Cînd însă fugarii, cărora de frică parcă le crescuseră aripi, izbutiră să rupă contactul cu urmăritorii, Spartacus ordonă ca bucinele să sune semnalul de încetare. Îndată ce pedestrimea se opri și se dădu în lături, cavaleria gladiatorilor se năpusti în galop asupra pîlcurilor de fugari, făcînd în rîndurile acestora un măcel cumplit.

Două mii și mai bine de romani își găsiră moartea în această bătălie de lîngă Furcile Caudine, iar peste o mie cinci sute fură răniți. Printre răniți se număra și Varinius însuși. Marea majoritate a răniților căzu în mîinile învingătorilor, dar, după ce îi dezarmă, Spartacus îi lăsă liberi, deoarece în anumite împrejurări prezența prizonierilor în tabără ar fi putut constitui o primejdie. De aceea, el hotărîse să nu ia prizonieri pînă cînd nu va avea de partea sa un număr mare de orașe, în care să-i poată ține.

Pierderile suferite de gladiatori în această bătălie au fost destul de mari: mai mult de două sute cincizeci de morți, iar răniți aproape încă o dată pe atît.

Amărît și deznădăjduit, Publius Varinius se refugie la Allifae. Aci îi parveni trista veste despre dezastruoasa înfrîngere a questorului Furius. Temîndu-se că învingătorul ar putea dezlănțui un nou atac, căruia el n-ar fi fost în stare să-i facă față, Varinius trecu repede, în marș forțat, peste Apenini și, părăsind Campania, se adăposti la Bovianum, blestemîndu-și soarta lui cea vitregă, blestemînd zeii Cerului și ai Infernului și pe afurisitul gladiator.

Aceste două strălucite victorii, repurtate în răstimp de trei zile, îi cîștigară lui Spartacus o și mai mare admirație din partea ostașilor săi și făcură numele lui și mai temut în toate provinciile Italiei meridionale.

Fără nici o zăbavă, Spartacus coborî de la Furcile Caudine la Caudium, unde-l găsi pe gladiatorul gall Brezovir. (Cu acesta cititorul a făcut cunoștință la Roma, în taverna Venerei Libitine, în ziua cînd tribunalul suprem al Ligii asupriților a osîndit la moarte iscoada lui Caius Verres). Împreună cu cincizeci de tovarăși de arme, Brezovir tocmai evadase de la Capua și venise în tabăra lui Spartacus.

Urmînd povața lui Brezovir, Spartacus hotărî să încerce o stratagemă prin care spera să obțină încuviințarea de a părăsi Capua pentru cei cinci mii de gladiatori care mai rămăseseră în școala lui Lentulus Batiatus.

Trei zile după bătălia de la Furcile Caudine, Spartacus apăru sub zidurile Capuei, în fruntea a zece mii de ostași. Trimise în oraș un sol ca să ceară prefectului și Senatului să îngăduie celor cinci mii de gladiatori să părăsească neînarmați orașul, punîndu-le totodată în vedere că, de vor refuza să îndeplinească cererea, Spartacus avea să ia cu asalt orașul și avea să-l jefuiască și să-l pîrjolească, căsăpind fără milă pe toți locuitorii, fără deosebire de vîrstă și sex.

Vestea despre victoriile lui Spartacus, cu adăugirile și înfrumusețările făcute de gura lumii, ajunsese și la Capua și făcuse o impresie extraordinară asupra locuitorilor. Cînd temutul dușman apăru în fața porților orașului, sufletele neliniștite ale orășenilor fură cuprinse de deznădejde și spaimă. În urma ultimatumului dat de Spartacus, starea de depresiune se adînci, populația intrînd în panică.

Senatul capuan se adună în templul Dianei, iar în jurul templului, în Forum, se strînse o mulțime uriașă. În mai puțin de o jumătate de oră, toate prăvăliile erau închise. Femei cu părul despletit se refugiau în temple, cerșind ajutorul zeilor. Străzile răsunau de strigătele poporului, care cerea zgomotos senatorilor să accepte propunerea gladiatorului, pentru a salva astfel populația de distrugere.

Palid și desfigurat, tremurînd ca varga și bîlbîindu-se de frică, Maecius Libeo aduse la cunoștința Senatului cererile lui Spartacus. La fel de speriați, neliniștiți și zdruncinați ca și prefectul, senatorii se uitau unul la altul și nu se încumeta nici unul să ia cuvîntul ca să-și spună părerea într-o situație atît de grea și primejdioasă.

Profitînd de nehotărîrea și tăcerea aceasta, tribunul militar, un soldat curajos și încercat, care comanda cele patru cohorte trimise de Senatul roman pentru apărarea orașului, ceru voie să-și arate părerile. Fără cuvinte meșteșugite și totuși elocvente, tribunul, care își păstrase sîngele rece, susținu că ultimatumul dat de Spartacus nu era decît o amenințare goală din partea unui viclean care caută să speculeze lașitatea cetățenilor. Gladiatorul nu pu-

tea să ia și nici nu va lua cu asalt orașul, deoarece acesta era prea bine apărat de strașnicele lui întăriturí. O armată fără scorpioni, catapulte și baliste, fără berbeci, cängi și cîrlige nu se va încumeta niciodată să încerce un asalt.

Teama care-i stăpînea pe molatecii senatori capuani, aceeași care mai înainte făcuse să le înghețe pînă și cuvintele pe buze, îi scutură acum și-i făcu să sară ca mușcați de șarpe. Începură să strige într-un glas că tribunul își pierduse, se vede, mințile, că gladiatorii, mai puțini la număr și mai prost înarmați decît acum, luaseră Nola în două ceasuri, și că acolo casele fuseseră arse și locuitorii măcelăriți; că ei nu doreau să fie căsăpiți, numai pentru a-i face pe plac unui tribun ambițios; că a-i scoate din oraș pe cei cinci mii de gladiatori era o măsură de prevedere înțeleaptă și oportună, pentru că astfel au să fie înlăturate dintr-o dată și primejdia permanentă a răscoalei în oraș și primejdia imediată a asaltului și măcelului. Întrucît peste aceste vociferări se suprapuneau insistențele poporului adunat în Forum, care cerea în gura mare senatorilor să salveze orașul, Maecius Libeo puse la vot o propunere, formulată de mai mulți senatori, pentru a se satisface cererea lui Spartacus... Aproapé în unanimitate, propunerea fu acceptată.

Cei cinci mii de gladiatori, închiși în școala lui Lentulus, au fost astfel lăsați să părăsească orașul și să se alăture lui Spartacus, care își avea tabăra la poalele muntelui Tifata, din apropiere. Gladiatorii eliberați fură înarmați de îndată, alcătuindu-se cu ei o a treia legiune, a cărei comandă fu dată lui Bortorix, care lăsă lui Brezovir comanda cavaleriei.

Numaidecît după aceea, Spartacus se întoarse la Nola, unde rămase vreo treizeci de zile. Acolo se ocupă cu zel de legiunea cea nouă, pe care o instruia în fiecare zi, pentru a o obișnui cu diferite mișcări și dispozitive de luptă. Cînd îi parveni vestea că pretorul Varinius aduna forțe noi cu intenția de a reînnoi ofensiva împotriva gladiatorilor, Spartacus hotărî să i-o ia înainte. Îl lăsă pe Crixos la Nola, cu două legiuni, iar el, cu o legiune, trecu Apeninii și apăru pe neașteptate sub zidurile Bovianumului.

Varinius într-adevăr înaintase Senatului roman o dare de seamă despre mersul nenorocit al acestui război. Re-

amintind modul exemplar în care își slujise patria în trecut, el cerea Senatului, ca o favoare pentru el, veteranul atîtor bătălii, să i se dea mijloace pentru a duce războiul la bun sfîrșit. Voia astfel să răscumpere loviturile sorții vitrege, ca să nu rămînă asupra lui, pe vecie, rușinea înfrîngerilor suferite.

Senatul încuviință dreapta cerere a viteazului Varinius. Îi trimise opt cohorte alcătuite din patru mii de veterani și îi dădu împuternicirea să recruteze încă șaisprezece cohorte printre marsi, samniți și piceni, ca să-și poată alcătui cele două legiuni absolut necesare pentru a termina cu gladiatorii.

În locul rămas vacant prin moartea lui Furius, pretorul numi questor pe tribunul Laelius Cossinius. Acesta avea la dispoziția lui tribuni mult mai inteligenți și mai clarvăzători decît Laelius Cossinius, dar pentru Varinius nu erau hotărîtoare decît vechimea în armată și în grad. El îi încredință lui Cossinius comanda celor opt cohorte care tocmai îi fuseseră trimise de la Roma, și îi dădu instrucțiuni să rămînă cu ele la Bovianum, ca să-l împiedice pe Spartacus să pătrundă în Samnium, iar el, cu cei două mii de legionari, care supraviețuiseră înfrîngerii de la Furcile Caudine, se îndreptă spre ținuturile marsilor și picenilor, ca să recruteze soldați.

Cînd Spartacus se apropie de Bovianum, provocîndu-l la luptă pe Cossinius, acesta rămase în oraș, potrivit instrucțiunilor foarte stricte pe care le primise. Spunnega că nu se poate arunca asupra gladiatorului; trebuia însă să suporte cu răbdare toate jignirile și provocările acestuia.

Atunci, planul lui Varinius deveni clar pentru Spartacus. După ce ajunse la concluzia că nu trebuia să-i dea răgaz lui Varinius să-și recruteze trupe în Samnium și Picenum, Spartacus lăsă legiunea sub comanda lui Oinomaos în tabăra organizată în apropierea Boviannumului, iar el, în fruntea unui detașament de călăreți, se întoarse la Nola.

Aici îl așteptau știri foarte îmbucurătoare. Cea dintîi și cea mai bună dintre știri era vestea sosirii gladiatorului Granicus, cu mai mult de cinci mii de galli, germani și traci de la școlile din Ravenna. Cu aceste întăriri noi, armata gladiatorilor crescuse acum la patru legiuni, cu un

total de douăzeci de mii de oameni. Spartacus se simțea de neînvins. A doua știre, nu mai puțin îmbucurătoare, era aceea că sora sa Myrtis sosise în tabără. Cu lacrimi de duioșie în ochi și foarte emoționat, Spartacus o strînse în brațe și îi acoperi fața cu sărutări. La rîndul ei, Myrtis îi sărută obrazul, mîinile și veșmintele și-i șoptea cu glasul sugrumat de plîns :

— O, Spartacus... Spartacus... fratele meu iubit ! Cum am tremurat, ce teamă mi-a fost pentru tine... Prin cîte primejdii ai trecut în războiul acesta sîngeros. Nicăieri nu găseam liniște... mereu mă gîndeam : „Nu cumva e rănit ?... Oare nu are nevoie de mine ?“ Pentru că nimeni, Spartacus, nu te-ar putea îngriji ca mine... dacă vreodată... Să ne ferească însă zeii de una ca asta !... Am plîns tot timpul... și m-am rugat de mărinimoasa Valeria... de buna mea stăpînă... să-mi dea voie să viu la tine... Și ea s-a milostivit și mi-a împlinit rugămintea ! Fie ca Junona s-o răsplătească pentru bunătatea ei !... M-a ascultat... Știi că mi-a redat libertatea ?... Sînt liberă acum, și voi rămîne cu tine totdeauna.

Ciripea și se alinta ca un copil, cu ochii în lacrimi, cu toate că din fiecare mișcare a ei se vedea cît era de fericită.

Blondul și chipeșul Artorix, sosit cu două zile înainte de la Ravenna, împreună cu Granicus, care era lîngă ei, urmărise tăcut această scenă duioasă. În cele din urmă se apropie șiios și spuse :

— Mie, scumpe Spartacus, conducătorul nostru neînvins, nu vrei oare să-mi faci cinstea unei îmbrățișări și unui sărut ?

Și, pronunțînd aceste cuvinte, tînărul privea pe furiș spre Myrtis, cerîndu-și parcă iertare că voia s-o lipsească de una din sărutările fratelui ei.

Spartacus îl strînse la piept, cu căldură, strigînd :

— O, Artorix !... O, dragă Artorix !... Vin să te sărut... Vin să te îmbrățișez pe tine, cel mai nobil dintre tineri !

Astfel, pe lîngă mulțumirea prilejuită de strălucitele victorii și de marile succese obținute de la începutul acestui crunt război, soarta a vrut să-i hărăzească lui Spartacus și bucuria de a îmbrățișa din nou două ființe scumpe lui : pe sora sa și pe Artorix.

Însă chipul strălucitor de bucurie al lui Spartacus se întunecă și se întristă curînd. Lăsă capul în pămînt, oftă adînc, frămîntat de gînduri amare. După ce-și luă ziua bună de la prieten, porni împreună cu Myrtis spre cortul său. Simțea o dorință arzătoare s-o întrebe despre Valeria, dar îl reținea un delicat sentiment de pudoare.

Noroc că, în neîntreruptă și vesela ei sporovăială, Myrtis aminti și neîntrebată despre văduva lui Sulla, și aceasta, întîmplător, fără gînd ascuns, deoarece Myrtis nu bănuia nimic despre legătura ce exista între Spartacus și Valeria.

— O, crede-mă, Spartacus, crede-mă — repeta Myrtis, în timp ce îi așternea o masă frugală pe buturuga ce-i ținea loc de masă — dacă toate matroanele romane ar fi fost ca Valeria, de mult legile republicii ar fi desființat sclavia. Fiii unor femei ca Valeria n-ar fi putut și nici n-ar fi voit să admită munca silnică, bătaia cu nuielele, răstignirea pe cruce și măcelărirea gladiatorilor.

— Da, cred asta... cred... — confirmă Spartacus, cu căldură.

— Pe tine te stimează mult mai mult decît ar putea orice altă stăpînă să stimeze pe lanistul gladiatorilor săi. Foarte des vorbea despre tine cu admirație, mai ales după ce ți-ai așezat tabăra pe Vezuviu... Și de fiecare dată cînd mai afla cîte ceva despre tine... cînd a auzit că l-ai învins pe tribunul Servilianus... cînd a venit vestea că l-ai zdrobit pe Claudius Glaber... Spunea adesea: „Da, e născut strateg"

— A spus ea asta? izbucni cu însuflețire Spartacus, pe chipul căruia se putea citi fiecare izbucnire a sufletului său zbuciumat de o mulțime de simțăminte, senzații și amintiri.

— Da, da, tocmai așa a spus — îi răspunse Myrtis, continuînd să-i pregătească de-ale mîncării. Dar spune-mi, o să mai rămînem multă vreme în tabăra asta?... Va trebui neapărat să îngrijesc de cortul tău, care așa, cu dezordinea ce domnește în el, nu e de loc potrivit pentru viteazul conducător al gladiatorilor... Nu găsești în el nici lucrurile absolut trebuitoare. Cortul tău seamănă cu cortul celui din urmă soldat. Într-adevăr, chiar așa spunea... Și odată a început chiar o discuție cu oratorul Hortensius, cu fratele

el... Îl cunoști ?... Ea susținea că războiul pe care l-ai dezlănțuit e un război drept și că, dacă într-adevăr zeii ar fi aceia care dictează acțiunile muritorilor, ar fi cu neputință să nu izbîndești în cele din urmă.

— O, divină Valeria! își șopti lui însuși Spartacus, palid și înfiorat de emoție.

— Ea e nefericită, știu asta... am surprins-o de multe ori cu ochii plini de lacrimi... am auzit-o adeseori gemînd adînc și greu... n-am putut să descopăr pricina suspinelor și plînsetului... poate pentru că s-a certat cu rudele lui Messalla... sau pentru decedatul ei soț... Deși nu-mi vine să cred... Într-un cuvînt, nu știu... Singura ei mîngîiere e fetița, Posturnia... Ce încîntător și drăguț copil !...

Spartacus oftă, își șterse lacrimile cu dosul mîinii și, după ce foarte agitat făcu înconjurul cortului, ca să schimbe vorba, o întrebă pe Myrtis :

— Ia spune-mi, surioară, despre Marcus Valerius Messalla Niger, vărul Valeriei, știi ceva ?... M-am ciocnit cu el... am luptat corp la corp... l-am rănit... dar i-am dăruit viața... Știi cumva dacă s-a însănătoșit ?

— Da, da, știu, s-a făcut bine !... Răsunetul faptei tale mărinimoase a ajuns pînă la noi. Cînd Hortensius a venit la vila din Tusculum unde locuiam noi și i-a povestit fapta ta, Valeria te-a binecuvîntat cu lacrimi în ochi. Știi, de la moartea lui Sulla am stat aproape un an întreg la vila ei din Tusculum.

În acea clipă se ivi în pragul cortului un decan, care-i anunță lui Spartacus că un tînăr ostaș, care tocmai sosise de la Roma, dorea să-i vorbească neîntîrziat.

Spartacus ieși în pretorium. Tabăra gladiatorilor fiind întocmită după planul taberelor romane, cortul lui Spartacus se găsea în locul cel mai înalt și avea în fața lui loc pentru sfat și judecăți — loc numit de romani „praetorium".

Ieșind din cort, Spartacus nu găsi un tînăr așa cum se aștepta, ci un băiețaș de vreo paisprezece ani, foarte bogat și elegant echipat.

Purta un pieptar din inelușe mărunte de argint, care îi sta pe umeri ca turnat, îi strîngea mijlocul subțire și cobora pînă aproape de genunchi. Talia îi era încinsă cu o

cingătoare de piele încrustată cu argint și bătută în cuie mici de aur. Pulpare de oțel încheiate cu curelușe de piele îi apărau picioarele; brațul drept era protejat de o armură de asemenea de oțel, iar de brațul stîng îi atîrna un scut de bronz, mic, rotund și ușor, pe a cărui față convexă erau dăltuite figuri, frunze și flori uimitor de frumos lucrate. Petrecut transversal de pe umărul drept pe coapsa stîngă, avea un lanț lung și trainic de aur, de care atîrna o sabie scurtă și ușoară. Pe cap, băiețașul purta un coif mic de argint, care, în locul obișnuitei creste cu pene, avea un șarpe mic de aur. De sub coif îi ieșeau bucle fine de păr roșcat, care-i încadrau chipul pal ca alabastrul, fermecător și copilăresc. Strălucirea vie a ochilor mari, de culoarea apelor mării, în formă de migdală, dădea acestui obrăjor feminin și naiv o expresie de îndrăzneală și hotărîre cam nepotrivită cu gingășia trupească a băiețașului.

După ce se uită la el, Spartacus aruncă o privire decănului care-l chemase afară din cort, întrebîndu-l din ochi dacă acesta era soldatul care dorea să-i vorbească. Văzînd semnul afirmativ făcut de decan, Spartacus se apropie uimit de băiat și-l întrebă:

— Tu ești acela care dorește să-mi vorbească?... Cine ești?... Ce dorești de la mine?

Băiețașului îi năvăli sîngele în obraz, dar apoi, aproape în aceeași clipă, păli. După un moment de ezitare răspunse cu glas hotărît:

— Da, eu, Spartacus, chiar eu. După o scurtă pauză adăugă: Nu mă recunoști?

Spartacus cercetă cu atenție trăsăturile delicate și fermecătoare ale băiețașului, răscolindu-și memoria în căutarea unei amintiri vechi, în urmărirea unei îndepărtate reminiscențe, apoi, privindu-l în ochi, îi răspunse:

— Intr-adevăr... pare-mi-se că... De văzut te-am mai văzut undeva... Dar unde?... Gladiatorul tăcu un minut, apoi îl întrebă pe băiețaș: Ești roman?

Surîzînd, acesta clătină din cap și spuse:

— Memoria, viteazule Spartacus, nu ți-e la fel de puternică cum ți-e brațul!

Ca un fulger, surîsul și cuvintele băiețașului luminară memoria lui Spartacus.

— E cu putință ?... Pe Jupiter ! Ești tu, Euthybida ?

— Da, sînt eu, Euthybida — răspunse băiețașul, sau mai bine-zis fata, deoarece într-adevăr Spartacus o avea în față chiar pe curtezana originară din Grecia. Oare n-am fost sclavă și eu ? N-am văzut cum au fost luați în robie atîția oameni dragi ? Patria nu mi-am pierdut-o și eu ? Nu desfrîul romanilor m-a împins și m-a silit să devin o curtezană demnă de dispreț ?

Rostise aceste cuvinte cu revoltă stăpînită.

— Te-nțeleg... te-nțeleg prea bine... — spuse mîhnit și gînditor Spartacus, aducîndu-și probabil aminte în acel moment de soarta surorii sale. După o clipă de tăcere, ridicîndu-și capul și oftînd adînc și îndurerat, Spartacus adăugă Ești o femeie slabă, ești deprinsă cu confortul și plăcerile unei vieți rafinate... Ce știi să faci ? Ce ai vrea să faci aici ?

— Ah ! izbucni ea, cupinsă de un acces de mînie surprinzător din partea unei fete atît de gingașe. Apollo din Delphi, deschide-i mințile !... Nimic nu pricepe !... A !... Pe Furiile răzbunătoare !... Îți spun că vreau răzbunare pentru tatăl meu, pentru frații mei, pentru patria mea înrobită ; îți spun că vreau să-mi răzbun cinstea tîrîtă în noroi și tinerețea distrusă de destrăbălarea asupritorilor ; că vreau răzbunare pentru viața mea sortită pe veci rușinii ; și tu mă mai întrebi ce pot să fac în această tabără ?

Ochii ei minunați deveniseră atît de înfricoșători, în ei clocotea atîta mînie, atît de mult se schimbase expresia Euthybidei, încît, uimit de această explozie de energie sălbatică, Spartacus se lăsă înduioșat. Întinzîndu-i mîna îi spuse :

— Bine, fie ! Rămîi în tabără. Ai să vii cu noi în expedițiile noastre dacă poți face drumuri obositoare, ai să lupți alături de noi dacă știi să lupți.

— Cred că pot face... tot ce-mi pun în minte — răspunse foarte hotărît fata, cu fruntea și sprîncenele încruntate, strîngînd mîna întinsă de Spartacus.

În această strîngere de mînă, ea își pierdu într-o clipă toată vlaga și energia bărbătească ; începu să tremure toată, deveni lividă ca un mort, simți că i se taie picioarele și leșină. Spartacus o apucă atunci de brațul stîng și o ținu să nu cadă.

La această nouă atingere, Euthybida tresări, scuturată parcă de un fior. Spartacus o întrebă îngrijorat:

— Ce e cu tine? Ce dorești?

— O, gloriosule Spartacus! Vreau să-ți sărut mîinile, mîinile tale glorioase — șopti Euthybida, cu glas înăbușit, plecîndu-se și acoperindu-i mîinile cu sărutări fierbinți.

Peste ochii lui Spartacus parcă se lăsă un nor. Deodată, sîngele începu să-i fiarbă în vine și își simți capul cuprins ca într-o vîlvătaie. O clipă, Spartacus fu cît p-aci s-o cuprindă în brațe, dar se stăpîni și, scuturîndu-se puternic, ca pentru a alunga un farmec, își trase repede mîinile din mîinile ei și, dîndu-se puțin îndărăt, spuse cu asprime:

— Îți mulțumesc, fată îndrăzneață, că vrei să lupți pentru cauza asupriților. Te felicit pentru entuziasmul tău. Noi, cei care vrem să stîrpim din rădăcini sclavia, trebuie să începem însă cu stîrpirea deprinderilor servile.

Rușinată, Euthybida rămase nemișcată, privind în pămînt, tăcută.

După un răstimp, conducătorul gladiatorilor o întrebă:

— Din care legiune a armatei noastre ai vrea să faci parte?

— De cînd ai ridicat steagul răscoalei, am făcut zilnic, de dimineață pînă seara, exerciții de scrimă și călărie... Am adus cu mine trei minunați cai de rasă — răspunse curtezana, care, liniștindu-se și redobîndindu-și treptat stăpînirea de sine, îndrăzni iar să-și ridice ochii la Spartacus. N-ai vrea să mă iei pe lîngă tine, ca să slujesc în rîndul contubernalilor tăi?

— Eu n-am contubernali — răspunse conducătorul gladiatorilor.

— Cînd ți-ai alcătuit armata, din sclavii ce s-au ridicat pentru a-și recuceri libertatea, ai luat armata romană ca model. Acum, cînd armata ta a crescut și a ajuns să aibă patru legiuni, ar fi nimerit ca tu, care ești conducătorul ei, să fii înconjurat, cum sînt și consulii romani, de un stat major, care să ajute la întărirea autorității și la sporirea prestigiului acestei armate. De aci înainte ai să ai neapărată nevoie de contubernali, deoarece pe un front pe care luptă o armată de douăzeci de mii de oameni n-ai să poți fi peste tot în același timp și ai să ai nevoie de

contubernali pentru a transmite comandanților de legiune ordinele tale.

După ce termină de vorbit, Spartacus, care o ascultase uimit, îi șopti:

— Ești o fată extraordinară!...

— Mai bine ai spune că în trupul meu firav de femeie am un suflet înflăcărat și dîrz ca de bărbat — protestă mîndră curtezana. Și peste o clipă adăugă: Inima mi-e de piatră și am un ascuțit spirit de observație; stăpînesc deopotrivă de bine și greaca, și latina. Aș putea aduce însemnate servicii cauzei, căreia înțeleg să-i dăruiesc averea mea toată, aproape șase sute de talanți, și căreia, din clipa aceasta, îi închin întreaga mea viață.

După ce pronunță acest legămînt, Euthybida se depărtă de pretorium, făcînd cîțiva pași pe o alee pe care forfoteau gladiatorii, apoi se opri și fluieră prelung. Îndată apăru un sclav, aducînd de căpăstru un cal, care purta în spinare doi saci plini cu aur. Era darul pe care Euthybida îl făcea răsculaților. Ajungînd în fața lui Spartacus, calul se opri.

Din ce în ce mai uimit de îndrăzneala și avîntul tinerei atheniene, Spartacus rămase un timp fără să știe ce să-i răspundă. În cele din urmă îi spuse că, întrucît tabăra aparține asupriților care vor să-și recucerească libertatea prin luptă, ea este, firește, deschisă tuturor asupriților care vor să lupte pentru cauza comună. De aceea o primește bucuros în tabăra gladiatorilor. Decizia asupra acceptării mărinimosului ei dar avea să fie luată de căpeteniile Ligii, care urmau să se întrunească chiar în acea seară. În privința cererii ei de a fi numită contubernal, îi spuse că nu-i putea făgădui decît un singur lucru, anume că, dacă se va găsi cîndva cu cale să i se dea contubernali, n-avea să uite cererea ei.

După ce-i mulțumi încă o dată, îi mai spuse cîteva cuvinte binevoitoare, dar cu răceală și tristețe. Apoi, luîndu-și rămas bun, se întoarse în cort.

Euthybida rămase pe loc, nemișcată ca o statuie, petrecîndu-l cu privirea pînă ce dispăru în cort. Apoi, dezmeticindu-se, oftă adînc și, cu capul plecat, porni încet spre acel colț al taberei, care la romani era rezervat aliați-

lor, și acolo porunci sclavilor care o însoțiseră să-i așeze cortul.

— Totuși îl iubesc... — șopti ea încet.

Intre timp, Spartacus trimise să-i cheme în cortul său pe Crixos, Granicus, Bortorix, Artorix, Brezovir și pe tribuni, și ținu sfat cu ei pînă noaptea tîrziu.

La acest sfat al căpeteniilor se luă hotărîrea ca banii dăruiți de tînăra curtezană să fie primiți și ca din ei să fie comandate arme, scuturi și platoșe, în mare cantitate, la armurierii din orașele învecinate ale Campaniei. De asemenea se luă hotărîrea să se confere Euthybidei titlul de contubernal, și împreună cu nouă tineri să alcătuiască pe lîngă conducătorul suprem un grup anume pentru transmiterea ordinelor. Din cei șase sute de talanți primiți de la Euthybida, două sute urmau să fie folosiți pentru a se putea întări și spori cît mai repede cavaleria, al cărei efectiv era evident prea mic în raport cu marele număr al pedestrimii, care constituia principala forță a armatei gladiatorilor.

In privința operațiunilor militare se hotărî ca Crixos să rămînă cu două legiuni la Nola și să facă împreună cu Granicus instrucția legiunii formate din gladiatorii de la Ravenna, care sosiseră în tabără abia de două zile, iar Spartacus, cu legiunea lui Bortorix, să se alăture lui Oinomaos lîngă Bovianum și să-i atace pe Cossianus și Varinius, mai înainte ca aceștia să izbutească să-și închege noua armată.

Cînd ajunse la Bovianum, Spartacus află că Oinomaos, care se plictisise de stat în tabără lîngă oraș, ridicase tabăra încă de două zile, îndreptîndu-se spre Sulmo, unde, potrivit știrilor aduse de iscoade, se găsea Varinius, care strîngea trupe.

Pricepînd îndată cît putea să fie de primejdioasă situația în care avea să se găsească Oinomaos peste cîteva zile, Spartacus lăsă legiunea să se odihnească numai șase ceasuri, după care se aruncă pe urmele lui Cossinius, care avea asupra lui un avans de două zile.

Cossinius, soldat bătrîn și urmărit de ghinion, căruia nu-i plăcea să se depărteze de tipic, înainta parcurgînd zilnic o etapă obișnuită de douăzeci de mile. In două etape de mai bine de treizeci de mile fiecare, Spartacus îl ajunse din urmă, lîngă Aufidena, îl atacă pricinuindu-i o grea

înfrîngere și îl urmări cu atîta încăpățînare, încît Cossinius, care de rușine și desperare își ieșise din fire, se aruncă nebunește în rîndurile gladiatorilor, găsindu-și moartea într-o ciocnire neegală. A doua zi, continuînd înaintarea sa rapidă, Spartacus ajunse tocmai la timp pentru a transforma înfrîngerea ce-l amenința pe Oinomaos într-o victorie. Pînă să sosească Spartacus, Oinomaos se și aventurase în luptă cu Variniius, care avea sub comanda lui aproape opt mii de oameni, și gladiatorii începuseră să cedeze sub presiunea romanilor. Dar sosirea lui Spartacus schimbă soarta bătăliei. Variniius fu înfrînt și trebui să se retragă în grabă, cu pierderi mari.

După ce lăsă legiunile să se odihnească trei zile, Spartacus porni valvîrtej prin tot Latiul. În cele două luni următoare intră pe rînd în orașele Anagnia, Arpinum, Ferentinum, Cassinum, Fregellae și, trecînd rîul Liris, luă cu asalt Norba, Suessa-Pometia și Privernum, spre consternarea romanilor, care vedeau cu ochii cum se apropie primejdia de porțile Romei.

Cu prilejul acestor incursiuni, Spartacus recrută un număr atît de mare de sclavi și gladiatori, încît în două luni reuși să alcătuiască și să înarmeze complet încă două legiuni.

Între timp, Publius Variniius, cu aprobarea Senatului, recrutase numeroși soldați printre piceni și căpătase de la Roma noi întăriri. Pe la sfîrșitul lui august, arzînd de dorința de a spăla rușinea înfrîngerilor suferite, Variniius ieși din Ausculum, în fruntea a optsprezece mii de soldați, și porni în marș forțat împotriva lui Spartacus. Aflînd că se apropie Variniius, Spartacus, care tocmai ajunsese la Terracina, îi ieși înainte și-l găsi așezat în tabără lîngă Aquinum. În ajunul idelor lui septembrie (12 septembrie), cele două armate care se aflau față în față angajară o bătălie decisivă.

Lupta fu lungă și sîngeroasă. Către seară, romanii începură să piardă teren și să șovăie; în cele din urmă, dislocați de atacurile turbate ale gladiatorilor, se văzură siliți să fugă. Ultimul atac se dezlănțui cu atîta putere, încît legionarii fură cuprinși de panică, ceea ce dădu biruitorilor posibilitatea de a face un măcel crîncen în rîndurile romanilor.

Varinius luptă cu desperare pentru a salva reputația romană. Rezistă timp îndelungat, însă în cele din urmă, rănit de Spartacus, se văzu silit să lase să-i cadă calul în mîinile acestuia și aduse laudă și prinos zeilor că printr-o minune izbutise să scape cu viață. Pieriră în această bătălie sîngeroasă mai mult de patru mii de romani. Gladiatorii luară ca trofee tot felul de arme, tabăra cu corturile și toate materialele și proviziile, precum și steagurile legiunilor inamice, și făcură prizonieri chiar și pe lictorii care, potrivit obiceiului, mergeau înaintea pretorului.

Capitolul XIV

SPARTACUS ÎȘI TRECE ÎN REVISTĂ LEGIUNILE

În urma înfrîngerii de lîngă Aquinum, pretorul Publius Varinius, după ce adună rămășițele legiunilor sale, aproape zece mii de oameni, se retrase la Norba. Acolo se întări, ca să poată apăra în același timp și Via Appia, și Via Latina, în eventualitatea că odiosul de gladiator, care călca în picioare toate regulile tacticii și tradițiile celor mai încercați generali, ar fi îndrăznit, în ciuda frigului iernii, să pornească împotriva Romei.

Între timp, Spartacus își lăsă legiunile să se odihnească în cantonamentele părăsite de romani.

După ce-i dădu lui Oinomaos comanda celor patru legiuni, și după ce acesta se legă cu jurămînt că sub nici un cuvînt nu va ieși din tabără pînă nu va primi ordin, Spartacus plecă pe ascuns din tabără în fruntea a trei sute de călăreți, îndreptîndu-se spre o țintă cunoscută numai lui.

În tabăra de la Nola, în răstimp de două luni cît durase expediția lui Spartacus prin Samnium și Latium, gladiatorii și sclavii continuaseră să sosească în număr mare. Cu noii veniți, Crixos mai alcătuise încă trei legiuni de cîte cinci mii de oameni fiecare, a căror comandă o încredințase respectiv lui Artorix, Brezovir și unui bătrîn cimbru. Deși necioplit, sălbatic din fire și bețiv, cimbrul acesta, care se numea Vilmir, se bucura de mare cinste și popularitate printre gladiatori, pentru că era înzestrat cu o putere herculeană și avea un adînc spirit de dreptate.

În fiecare zi, potrivit instrucțiunilor lui Spartacus, legiunile ieșeau la instrucție, făcînd exerciții de scrimă și executînd mișcări tactice și teme de atac. Soldații participau la instrucție cu plăcere și erau sîrguitori. Pe toți acești nefericiți, care fuseseră rupți din mijlocul familiilor și prietenilor lor, fiind smulși cu sila din patrie, îi

însufleţea nădejdea că aveau să-şi cîştige libertatea şi aveau să vadă triumful cauzei lor juste. Conştiinţa că păşesc sub steagul luminos al libertăţii le dădea sentimentul că şi-au redobîndit demnitatea călcată în picioare şi îi făcea să se simtă înnobilaţi în propriii lor ochi. Setea de răzbunare pentru umilirile îndurate aprindea în inimile acestor oameni dorinţa de a-i înfrunta în luptă pe asupritori. Avîntul tinerei armate era intensificat şi de marea încredere a gladiatorilor în conducătorul lor, pe care-l slăveau şi pentru care aveau o dragoste nepărmurită.

Vestea izbînzii repurtate de Spartacus asupra legiunilor lui Publius Varinius, lîngă Aquinum, provocă în tabără o bucurie unanimă, care se manifesta zgomotos şi entuziast. Răsuna tabăra de cîntece vesele, de strigăte sărbătoreşti şi de cuvinte pline de avînt.

Zarva şi larma asurzitoare din tabără treziră curiozitatea lui Myrtis. Ieşi din cortul în care stătea aproape zile întregi şi întrebă pe soldaţii care treceau pe acolo ce anume stîrnise această izbucnire de bucurie.

— Spartacus a cîştigat o nouă izbîndă!

— I-a nimicit pe romani cu totul!

— Unde?... Cum?... Cînd?... întrebă înfrigurată fata.

— Lîngă Aquinum...

— Acum trei zile...

— L-a învins pe pretor şi i-a luat şi calul, şi lictorii, şi steagurile!

În clipa aceea intră în pretorium Artorix. Venise anume ca să-i dea lui Myrtis amănunte asupra victoriei lui Spartacus. De cum se apropie însă, se roşi ca focul şi se zăpăci atît de tare, încît nici nu ştiu cum să înceapă vorba.

— Să vezi... bună ziua, Myrtis — bolborosi tînărul, privind încurcat cînd într-o parte, cînd într-alta şi jucîndu-se cu cureaua petrecută pe umărul stîng, de care-i atîrna sabia. Ai şi aflat... s-a desfăşurat lîngă Aquinum... Cu sănătatea cum o duci? Şi după ce mai stătu la îndoială un moment, încheie: Asta înseamnă că Spartacus a învins.

Artorix se fîstîcise şi se simţea cam ridicul. Parcă i se lipise limba de cerul gurii şi abia mai putea vorbi. Pricina era că de cîtăva vreme, Artorix, acest tînăr cu sufletul curat şi delicat, care era atît de devotat lui Spar-

tacuts, trecea printr-un zbucium cum nu mai cunoscuse vreodată. De cîte ori o vedea pe Myrtis se simțea tulburat. Cum îi auzea glasul se stîrnea în el un freamăt neînțeles, iar vorba ei i se părea mai dulce decît dulcele vers al harpei safice, care îl ducea cu gîndul într-o lume necunoscută, vrăjită, și îl făcea să uite de tot ce-l înconjura.

La început se lăsase în întregime cuprins de aceste dulci senzații, fără a dori să ghicească natura și cauza lor. Legănat de armonia lor tainică, nu înțelesese și nu se ostenise să înțeleagă ce se petrecea în sufletul său.

De la plecarea lui Spartacus în Samnium i se întîmplase adesea tînărului gladiator să se trezească în cortul conducătorului, lîngă Myrtis, fără să știe de ce și pentru ce venise acolo. Alteori se trezea la cîteva mile de tabără, în mijlocul unui cîmp, fără să-și poată da seama cum de ajunsese acolo și unde îi fusese gîndul în timp ce mergea.

La început, Myrtis, care nici nu băga de seamă că vizitele lui Artorix erau cam dese, vorbea cu el totdeauna cu plăcere, răspunzînd cu căldură sincerei sale prietenii. După un timp însă, purtarea ei devenise ciudată se roșea și pălea fără motiv, sau o năpădeau valuri de tulburare, sau cădea pe gînduri, rămînînd parcă stingherită de ceva.

Atunci, Artorix începuse să-și cerceteze sufletul și descoperise că o iubea pătimaș pe sora lui Spartacus.

Căutînd explicația straniei schimbări în purtarea Myrtidei, care de fapt nu se deosebea întru nimic de purtarea sa, Artorix ajunse la concluzia că ea îl disprețuia. Nici nu-i trecu prin minte că Myrtis ar putea fi frămîntată de aceleași sentimente ca și el. Cum nu îndrăznise să se mîngîie cu speranța că fata ar nutri pentru el dragoste asemănătoare aceleia pe care i-o purta el, nici nu bănuise că pricina tulburării era aceeași la amîndoi.

Astfel, Myrtis și Artorix se osîndiră singuri să trăiască într-o veșnică neliniște, munciți de un chin tainic. Doreau să fie împreună, dar se fereau totuși unul din calea celuilalt. Tocmai pentru că voiau să nu se vadă, se întîlneau adesea și, întîlnindu-se, ar fi dorit să-și vorbească, dar rămîneau muți. Deși convinși că ar fi trebuit să treacă mai departe indiferenți, se opreau și stăteau nemișcați, cu

ochii în jos, uitîndu-se unul la altul numai pe furiș, de parcă socoteau că privindu-se ar fi săvîrșit o crimă.

Artorix folosise prilejul oferit de vestea noii victorii cîștigate de Spartacus spre a se repezi pînă la cortul traculuí. Pe drum își spunea că motiv mai temeinic de a merge la Myrtis nici că putea să existe și se străduia, pe de altă parte, să se convingă că ar comite nu numai o copilărie, dar chiar o faptă urîtă, dacă, din cauza unui lucru lipsit de importanță, nu ar aduce Myrtidei această veste îmbucurătoare.

Alergase la ea, fremătînd de bucurie și de nădejde, hotărît ca de astă dată să-și stăpînească emoția și să învingă ciudata sfială care-l paraliza cînd se afla în fața ei. Trebuia să-i vorbească cu sinceritate și îndrăzneală, așa cum se cuvenea să vorbească un bărbat și un soldat, trebuia să-i spună tot ce avea pe suflet, deoarece, își zicea el, apropiindu-se de cortul lui Spartacus, trebuia să pună odată capăt acestei situații stranii.

Cum ajunse însă lîngă Myrtis, planurile lui minunate se risipiră toate ca fumul. În fața ei se simți ca un copil pe care dascălul l-a surprins asupra unei greșeli. Torentul de elocvență ce urma să se reverse din gura lui secase brusc, și abia reuși să rostească cîteva cuvinte stinghere și fără înțeles.

Obrajii fetei se aprinseră ca focul și, după o scurtă șovăială, îi spuse lui Artorix, silindu-se să-și stăpînească glasul, care-i tremura ușor :

— Ascultă, Artorix, așa crezi că se cade să-i povestești surorii faptele vitejești ale fratelui ei ?

Această dojană îl făcu să roșească, dar după aceea, regăsindu-și curajul care-i lipsise la început, povesti fetei amănunțit toate știrile pe care le aduseseră ștafetele despre bătălia de lîngă Aquinum.

— Dar Spartacus n-a fost rănit ? repeta mereu Myrtis, urmărind încordată povestirea lui Artorix. Adevărat că nu-i rănit ?... Cu adevărat nu i s-a întîmplat nimic ?

— Nimic ! Ca totdeauna a scăpat nevătămat din toate primejdiile.

— Ah ! oftă Myrtis. Ceea ce mă face să tremur pentru el, ceas de ceas, clipă de clipă, e tocmai vitejia lui, datorită căreia s-ar putea lua la întrecere și cu zeii.

— Nu te teme, nobilă fată. Cît timp Spartacus ține sabia în mînă, nici o armă nu poate ajunge la pieptul lui.

— O, cred că e de neînvins ca Ajax — suspină fata — dar știu că nu e invulnerabil ca Achille.

— Zeii atotputernici sprijină cauza noastră dreaptă, ei ocrotesc prețioasa viață a conducătorului nostru.

Apoi amîndoi tăcură.

Cu ochi de îndrăgostit, Artorix o privea pe fata blondă, cu trăsături fine și trup subțirel.

Myrtis se uita în pămînt, dar simțea, chiar și fără să vadă, privirea ațintită asupra ei, și această privire caldă îi făcea plăcere și în același timp o neliniștea și o stingherea.

Tăcerea nu dură decît un minut. Fetei însă minutul acesta îi păru un veac. In cele din urmă, Myrtis se mișcă și, ridicînd cu îndrăzneală ochii spre Artorix, îl întrebă:

— Azi nu ai de gînd să scoți legiunea la cîmp pentru instrucție?

— Vai, Myrtis, atît ți-e de neplăcută prezența mea? izbucni tînărul, mîhnit de întrebarea ei.

— Nu, de loc, Artorix — ripostă ea, cu un avînt necontrolat. Se stăpîni însă îndată și, făcîndu-se roșie ca purpura, adăugă, bîlbîindu-se: Voiam să spun... tu care... îți îndeplinești atît de conștiincios îndatoririle...

— Crixos a dat astăzi repaus complet legiunilor pentru a sărbători victoria lui Spartacus.

Firul conversației se rupse iarăși.

Myrtis făcu un pas hotărît în direcția cortului și-i spuse fără a se uita la el:

— Cu bine, Artorix.

— O, nu, Myrtis, nu pleca, ascultă ce vreau să-ți spun! Trebuie să-ți spun un lucru ce de mult mă frămîntă... trebuie să ți-l spun astăzi neapărat! o rugă Artorix, care, văzînd că fata voia să plece, devenise îndrăzneț și se hotărîse să n-o lase pînă nu-și va fi deschis sufletul.

— Ce-ai să-mi spui? Ce anume vrei să vorbești cu mine? întrebă Myrtis mai mult tristă decît mirată de cuvintele tînărului gall.

— Uite... Ascultă-mă... Iartă-mă... Voiam să-ți spun... trebuie să-ți spun... dar tu nu trebuie să te superi de vorbele mele... pentru că... nu am nici o vină... și apoi... sînt două luni de cînd... — După ce bolborosi ceva neînțeles, se opri. Apoi, vorbele începură să se reverse din nou impetuos ca apele unui torent umflat de ploi: De ce trebuie să ascund?... De ce trebuie să mă silesc să ascund de tine acest sentiment pe care nu-l mai pot înăbuși, care se oglindește în toate faptele mele, în fiecare vorbă, în fiecare privire, în fiecare suspin al meu? Frica de a te jigni, teama că mă vei respinge, bănuiala că nu mă poți suferi m-au reținut pînă acum. Dar acum nu pot, nu mai pot să rezist farmecului privirilor și glasului tău, nu mai pot să mă împotrivesc puterii nestăvilite care mă atrage către tine. Simt că nu mai pot și nici nu mai vreau să trăiesc în astfel de cazne, în asemenea neliniște... Te iubesc, frumoasă Myrtis, te iubesc, adorată Myrtis, te iubesc cum iubesc steagul nostru, cum îl iubesc pe Spartacus, te iubesc mult mai mult decît pe mine însumi. Iartă-mă dacă te jignesc sau dacă te supăr prin iubirea mea. O forță tainică, mai puternică decît voința mea, a pus stăpînire pe sufletul meu și, crede-mă, nu pot să scap de sub puterea ei!

După aceste cuvinte rostite cu glas vibrînd de emoție, Artorix lăsă capul în jos și rămase tăcut și resemnat, așteptînd hotărîrea ei, cu sufletul la gură.

Myrtis îl ascultase cu o vădită tulburare, a cărei intensitate sporise treptat. Din ochii pe care îi deschisese mari, în prima clipă, și care se umeziseră, începură să se rostogolească lacrimi grele. Cînd Artorix tăcu, zbuciumul fetei ajunsese la culme; pieptul îi zvîcnea cu o putere și cu o iuțeală neobișnuită. Rămase un timp nemișcată; numai lacrimile-i curgeau în voie și ochii ei mîngîiau, cu o privire rugătoare, capul lui blond aplecat spre ea. După un minut de tăcere șopti cu vocea sufocată de plînset:

— Ah, Artorix! Ar fi fost mai bine dacă nu te-ai fi gîndit la mine niciodată. Și ar fi fost încă și mai bine, dacă nu mi-ai fi vorbit niciodată de dragostea ta.

— Înseamnă asta oare că nu-ți sînt indiferent sau urît? întrebă gallul, ridicînd capul, foarte palid și mîhnit.

— Nu-mi ești urît, tinere mărinimos și nobil, și nici nu-mi ești indiferent. De dragostea ta ar trebui să fie mîndră și fata cea mai bogată, și femeia cea mai nobilă, dar dragostea ta pentru mine... trebuie s-o ștergi din inima ta... bărbătește, pentru totdeauna...

— Dar de ce ? Pentru ce ? o imploră nefericitul gladiator, întinzînd mîinile spre ea.

— Fiindcă — îi răspunse Myrtis înecîndu-se în hohote de plîns — fiindcă tu nu mă poți iubi pe mine... fiindcă între noi dragostea e cu neputință...

— Ce ? Cum ? Ce-ai spus ? îi tăie vorba Artorix, apropiindu-se de ea și voind parcă s-o ia de mîini. Ce-ai spus ?... Cu neputință ?... Pentru ce e cu neputință ? protestă el, deznădăjduit.

— Cu neputință ! repetă fata, cu glasul hotărît, dar plin de jale. Îți spun că e cu neputință !

Făcu apoi un pas către cort. Cînd Artorix făcu o mișcare de parc-ar fi vrut s-o urmeze, ea se opri și, schițînd cu mîna dreaptă un gest imperativ, îl conjură cu glas sugrumat :

— Te rog, în numele ospitalității, să nu mai intri în acest cort niciodată... Îți ordon în numele lui Spartacus !

Auzind numele conducătorului adorat, Artorix înclină capul și izbucni în hohote de plîns amarnic, apoi se opri strivit sub povara nenorocirii ce se abătuse asupra sa.

Palidă și încremenită de durere, abia stăpînindu-și lacrimile, Myrtis dispăru în cort...

Ca lovit de trăsnet, cu gîndurile rătăcite, gallul rămase multă vreme pironit locului, îngînînd din timp în timp, încet, încet de tot :

— Cu... ne-pu-tință... cu ne-pu-tință...

Sunetele puternice cu care fanfarele taberei umpluseră văzduhul îl treziră din visare.

Își apăsă amîndouă mîinile pe frunte, pentru a domoli zvîcnirea nebunească a tîmplelor, și se depărtă încet de pretorium, clătinîndu-se ca un om beat.

Cîntece, imnuri și chiote de veselie se auzeau de prin corturile gladiatorilor. Armata întreagă dorea să sărbătorească, așa cum se cuvenea, victoria repurtată de Spartacus lîngă Aquinum.

Între timp, Spartacus gonea spre Roma, în fruntea celor trei sute de călăreți ai săi. Deoarece socotea că a călători ziua în amiaza mare de-a lungul Viei Appia cu numai trei sute de oameni era primejdios, tracul pornea la drum numai după lăsarea nopții, iar înainte de revărsatul zorilor se ascundea în vreo pădure sau în vila vreunui patrician, situată ceva mai departe de drum. A treia zi după plecarea din tabăra de la Aquinum, pe la miezul nopții, Spartacus ajunse la Labicum. Aici, după ce ordonă călăreților săi să-și așeze tabăra într-un loc ferit și sigur, conducătorul gladiatorilor îl chemă pe samnitul care comanda detașamentul și-i dădu instrucțiuni să-l aștepte aici timp de douăzeci și patru de ore. În caz că el nu avea să se întoarcă în acest răstimp, detașamentul trebuia s-o pornească îndărăt la Aquinum, pe același drum pe care venise și cu aceleași precauțiuni.

Apoi, singur, călare, apucă pe drumul care ducea la Tusculum.

Dealurile nespus de pitorești ce înconjurau acest străvechi oraș erau semănate cu vile numeroase, aparținînd patricienilor romani, care își petreceau aici lunile de vară, respirînd aerul tămăduitor al Latiumului.

Cînd ajunse la două mile de Tusculum, Spartacus se rugă de un om, care mergea la munca ogoarelor, să-i arate cum să ajungă la vila Valeriei Messallina, văduva lui Lucius Sulla. După ce căpătă toate lămuririle, mulțumi țăranului și, dînd pinteni calului său negru ca pana corbului, porni pe drumul indicat. Curînd, Spartacus ajunse la vilă. După ce-și lăsă viziera pe față, bătu în poartă.

Portarul nu voia cu nici un chip să-l trezească pe administratorul vilei ca să-i comunice, cum îl rugase Spartacus, că un soldat din cohortele lui Marcus Valerius Messalla Niger, din armata consulului Lucullus, cerea să fie primit de Valeria, avînd a-i da vești deosebit de importante din partea vărului ei.

După ce, cu mare greutate, izbuti să-l înduplece pe portar, după o scurtă convorbire cu bătrînul administrator al vilei, Spartacus se lămuri că acesta era și mai încăpățînat.

Administratorul nu se lăsă înduplecat de nici unul din argumentele lui Spartacus și refuză categoric să-și trezească stăpîna atît de devreme.

În cele din urmă, Spartacus se hotărî să recurgă la un șiretlic, pentru a obține ceea ce voia; îi spuse, prefăcîndu-se, că nu mai stăruie:

— Bine, bine, om bun, dar spune-mi, tu deslușești slova grecească?

— Nu, nu știu nici o buche grecească. Le deslușesc destul de anevoie și pe cele latine...

— Dar poate este măcar vreun sclav grec în vila asta, care să vorbească grecește, sau cineva care să poată citi scrisoarea, cu care tribunul Messalla m-a trimis la vara lui?

Aștepta încordat răspunsul. Se prefăcea că-și caută de zor pergamentul sub platoșe și se pregătea să pretindă că-l pierduse, dacă cumva s-ar fi aflat în vilă vreun sclav care să știe slovă grecească.

Clătinînd însă din cap, administratorul oftă adînc și răspunse cu un zîmbet amar:

— Sclavii greci și de alte neamuri au părăsit vila și au fugit în tabăra gladiatorului... — Și, coborînd puțin glasul, adăugă cu adînc dispreț: În tabăra gladiatorului, ticălosului, infamului și blestematului... fie ca Jupiter atotputernicul să-l facă praf și pulbere.

Spartacus se mînie în primul moment și se simți ispitit să-l lovească pe administrator, așa bătrîn cum era; îl întrebă însă, stăpînindu-și pornirea:

— Dar cînd l-ai blestemat pe gladiator, de ce ai coborît glasul?

— De ce? Pentru că mai de mult, Spartacus ăsta a aparținut casei Valeriei și soțului ei, marele Sulla — explică stînjenit bătrînul. A fost lanistul gladiatorilor lor... și prea buna mea stăpînă, Valeria, s-o ocrotească zeii și să-i dăruiască bucurie ani îndelungați, are slăbiciunea de a-l socoti om mare, pe Spartacus ăsta... și nu dă voie să fie vorbit de rău...

— Da, da, e cea mai vinovată dintre femei!... și în glasul lui Spartacus se simțea ironia.

— Ia ascultă, ostaș — se oțărî administratorul, dîndu-se doi pași înapoi și măsurîndu-l din cap pînă în

picioare cu o privire supărată — îmi pare că ai îndrăznit să vorbești obraznic despre prea cinstita mea stăpînă.

— Ei, asta-i bună!... Nu vreau de loc s-o jignesc... însă dacă ea, o nobilă matroană romană, ține partea gladiatorului...

— Asta așa e... Ți-am spus... Asta e slăbiciunea ei...

— A, înțeleg! Dar dacă tu, ca sclav, nu socotești că această slăbiciune a ei e condamnabilă, nădăjduiesc că eu ca om liber pot găsi că e vinovată.

— Adevăratul vinovat de toate e numai Spartacus!...

— Da, firește, pe sceptrul lui Pluto!... Că Spartacus poartă vină la toate astea, spun doar și eu. Auzi, să lase el o matroană virtuoasă să nutrească simpatie pentru el...

— E cel mai ticălos dintre toți gladiatorii!

— Dar ce rău ți-a făcut ție Spartacus? De ce îl urăști atîta?

— Ce rău mi-a făcut? Întrebi ce rău mi-a făcut?

— Da, te întreb, pentru că, după cîte am auzit, blestematul ăsta proclamă libertatea sclavilor și, fiind și tu sclav, ar fi drept să ții cu el. Și, repede, fără a-i da administratorului vreme să răspundă, mai adăugă: Bineînțeles dacă nu te prefaci...

— Să mă prefac eu... auzi, eu să mă prefac!... O, fie ca Minos să aibă milă de tine în ziua judecății!... De unde ai mai scos că eu m-aș preface? Cu scornirile lui nebunești, nespălatul ăsta de Spartacus a făcut din mine omul cel mai nenorocit. Deși sînt sclav... cînd aveam lîngă mine pe cei doi fii ai mei, eram cel mai fericit dintre oameni. Doi flăcăi minunați! Numai dacă i-ai fi văzut! Numai dacă i-ai fi cunoscut! Gemeni erau, după vrerea zeilor. O mîndrețe de băieți și semănau leit unul cu altul, așa cum semăna Castor cu Pollux...

— Ei, și pe urmă ce s-a întîmplat cu ei?...

— S-au dus în tabăra gladiatorilor și nu mai știu nimic de ei de trei luni de zile. Cine știe dacă mai sînt în viață?... Da, da, cine știe... O, atotputernice Saturn, protector al Samniumului, nu lăsa să fie uciși fiii mei dragi, scumpi și iubiți! Și bătrînul izbucni într-un hohot de plîns nestăvilit, care-l uimi și-l înduioșă pe Spartacus.

După o clipă de reculegere, tracul îl întrebă:

— Tu ești deci de părere că a făcut rău Spartacus cînd a năzuit să cucerească libertatea pentru sclavi? Crezi deci că fiii tăi au făcut rău că i s-au alăturat lui?

— Pe toți zeii ocrotitori ai Samniumului! Firește, a te răzvrăti împotriva Romei e lucru rău. Și-apoi, despre ce fel de libertate trăncănește gladiatorul ăsta prost? Să vezi, m-am născut slobod în munții Samniumului. A venit apoi războiul civil... căpeteniile noastre strigau: „Vrem să cucerim cetățenia pentru noi și pentru toți locuitorii Italiei" Și ne-am răsculat, ne-am luptat, ne-am pus viața în joc... Iar apoi... Apoi eu, păstorul liber din Samnium, am ajuns sclavul familiei Messalla. Încă de mine e bine, că am nimerit la familia asta nobilă și mărinimoasă. Nevasta mea a ajuns și ea sclavă, și fiii pe care i-a născut, i-a născut sclavi și... — Bătrînul se opri o clipă, apoi își urmă povestirea: Nebunie... Visuri deșarte... Iluzii... Lumea a fost și va fi totdeauna împărțită în stăpîni și sclavi, bogați și săraci, nobili și plebei... și va rămîne totdeauna împărțită astfel. Iluzii... Visuri... Și în goană după ele se varsă zadarnic atîta sînge prețios... sîngele fiilor noștri! Dar pentru ce? Ce-mi va folosi mie că sclavii au să fie liberi, dacă fiii mei vor fi pierit pentru a cuceri libertatea lor? La ce are să-mi slujească această libertate? Ca să plîng? Dar dacă fiii mei ar rămîne în viață... Să presupunem că totul o să meargă de minune și că mîine și eu, și fiii mei o să fim liberi. Dar mai departe? La ce are să ne folosească libertatea, dacă nu vom avea de niciunele? Azi, la stăpîna noastră prea bună avem cele trebuincioase, ba chiar mai mult. Avem și de prisos, iar mîine, fiind liberi, o să mergem să muncim cu brațele pe ogoare străine pentru un cîștig atît de mizer, că nici nu vom avea cu ce să ne ținem zilele... O, ce fericiți vom fi cînd om dobîndi libertatea... de a muri de foame!... O, ce fericiți o să mai fim!

Bătrînul tăcu. Povestirea lui, cam vulgară și dezlînată la început, devenise treptat tot mai elocventă și spusele lui făcură o adîncă impresie asupra lui Spartacus. Lăsă capul în jos și rămase așa cîtăva vreme, frămîntat de gînduri apăsătoare, întunecate.

Cînd se dezmetici, îl întrebă pe bătrîn:

— Aici în vilă nu este nimeni care să știe grecește?

— Nimeni.

— Adu-mi un styl și o tabulă.

După ce îngrijitorul îi aduse cele cerute, Spartacus scrise în grecește, pe ceara ce acoperea tabula, două versuri din Homer:

Din depărtări nesfîrșite, a inimii mele stăpînă,
Genunchii să-ți mîngîi venit-am. Ce patimi mă mînă spre tine...

Intinzînd tabula bătrînului, îi spuse:

— Poruncește slujnicei să-și deștepte neîntîrziat stăpîna și să-i înmîneze tăbliția aceasta, deoarece altfel va fi rău de voi amîndoi.

Bătrînul aruncă două-trei priviri asupra tabulei cu semne de neînțeles pentru el, apoi îl mai măsură o dată pe Spartacus, care se plimba gînditor pe alee. In cele din urmă, hotărîndu-se probabil să execute ordinul primit, se îndreptă spre clădirea principală a vilei.

Spartacus își continuă plimbarea pe alee. Infruntînd furtuna ce se dezlănțuise în conștiința lui, pășea cînd mai repede, cînd mai încet, se oprea și iar pornea. Ii răsunau în urechi cuvintele bătrînului, care făcuseră asupra lui o impresie zguduitoare. Se gîndea: „Pe toți zeii Olympului! Are dreptate... Dacă i-ar muri fiii, ce sens ar mai avea libertatea pentru bătrînețele lui singuratice? Ce va însemna pentru el libertatea, dacă ea i se va înfățișa sub chipul scheletic și amenințător al foamei?... Desigur, are dreptate!... Dar atunci... eu ce urmăresc? Spre ce năzuiesc?... Ce sînt?... Pe cine reprezint?... Ce vreau?...“

Se opri puțin, parcă speriat de propriile sale întrebări, apoi porni din nou cu pași rari, șovăitori, cu capul în piept. Își reluă firul gîndurilor:

„Urmăresc deci o himeră care m-a vrăjit și care mi s-a părut a fi un adevăr. Lucrul după care alerg e un miraj pe care nu-l voi prinde niciodată. Aiurez... sau am lăsat frîu liber închipuirii?... Fac să se verse torente de sînge omenesc de dragul nălucirilor mele?...“

După o clipă, însă, înălță capul și începu să calce mai hotărît:

„Pe fulgerul atotputernic al lui Jupiter Olympianul — își dădu el singur răspuns — nicăieri nu e scris că libertatea trebuie să fie însoțită de foame și că demnitatea omenească nu poate exista altfel decît înveșmîntată în

zdrențele murdare ale mizeriei jalnice! Cine a spus una ca asta? Unde, în ce decret al zeilor stă scris așa ceva?"

Pasul lui Spartacus se iuțise și mersul lui era mai avîntat. Starea de deprimare se risipise.

„Arată-te în fața mea, adevăr divin, vino cu toată strălucirea curățeniei tale neprihănite, dă putere sufletului meu, păzește-mi puritatea conștiinței și întărește-mă în năzuințele mele sfinte!... Cine oare, cine a statornicit inegalitatea între oameni?... Oare de născut nu ne naștem egali?... Nu avem toți aceleași nevoi și aceleași dorințe?... Nu avem toți aceleași simțăminte și senzații, aceeași judecată și aceeași conștiință?... Bunurile pămîntești nu sînt ele lăsate pentru toți deopotrivă?... Nu respirăm același aer toți, nu cu aceeași pîine ne hrănim, nu cu apa acelorași izvoare ne potolim setea?... Natura face ea oare deosebire între oameni?... Oare ea luminează și încălzește cu razele fierbinți ale soarelui numai pe unii, iar pe alții îi osîndește să trăiască veșnic în întuneric? Roua, cînd cade, aduce belșug numai unora și prăpăd altora?... Fiii regelui și fiii sclavilor nu se nasc ei la fel?... Ce, pe regine le-au scutit cumva zeii de caznele facerii prin care trece femeia umilului țăran?... Patricienii trăiesc oare veșnic, nu mor ei la fel ca și plebeii?... Nu la fel putrezesc hoiturile stăpînilor și cadavrele sclavilor?... Oasele și cenușa bogaților se deosebesc ele cu ceva de acele ale calicilor? Atunci, întreb: cine, abuzînd de putere, a statornicit inegalitatea între oameni? Cine a uzurpat și a răpit cel dintîi dreptul propriului său frate, cine a pronunțat cel dintîi cuvintele: „lucrul acesta e al meu și acesta e al tău"?... Dacă la obîrșia primei nedreptăți n-a stat decît forța brutală, de ce n-am putea noi oare să reînviem egalitatea, dreptatea și libertatea? Și dacă pentru a ne crește și hrăni copiii udăm cu sudoarea noastră ogoarele străine, de ce oare nu ne-am vărsa sîngele pentru a-i face slobozi pe copiii noștri, pentru a redobîndi pentru ei toate drepturile pierdute?"

Spartacus se opri, punînd stavilă zborului gîndurilor sale, și oftă din adînc, mulțumit. Apoi își încheie meditația astfel:

„Ei bine... Atunci ce tot îndrugă bătrînul? Slăbit, cu conștiința stinsă, abrutizat de robie, nici el însuși nu se

mai socotește om, și-a pierdut cu totul simțămîntul demnității umane și al dreptății, și își mai tîrăște doar existența, ca un animal!"

Tocmai în acea clipă, bătrînul se întoarse și-l înștiință că Valeria se sculase și că-l așteaptă în apartamentul ei.

Cu inima bătînd să-i spargă pieptul, Spartacus se grăbi spre vilă. Fu poftit într-un iatac unde, pe un pat mic, îl aștepta matroana. Își ridică viziera și căzu în genunchi la picioarele ei.

Valeria îl cuprinse cu brațele de gît și, fără nici un cuvînt, fără nici o șoaptă, buzele celor doi îndrăgostiți se uniră într-o prelungă și pătimașă sărutare. Plutind într-un extaz de nespusă fericire, vrăjiți de o beție fără seamăn de dulce, rămaseră tăcuți vreme îndelungată, într-o strînsă îmbrățișare.

În sfîrșit, ca la un semn, se desprinseră și se dădură înapoi ca să se privească. Erau amîndoi palizi, înfiorați, zguduiți. Valeria, învăluită într-o stofă albă ca neaua, cu părul ei negru, des, lăsat pe spate, și cu lacrimi mari în ochii ei negri, strălucitori de bucurie, rupse tăcerea, șoptind cu glas stins:

— O, Spartacus... Spartacus... Cît sînt de fericită că te revăd! Și după ce-l îmbrățișă din nou dezmierdîndu-l și sărutîndu-l cu foc, îi spuse înecată de plîns: Cum am tremurat... cît am mai pătimit... cîte lacrimi am vărsat... Mereu m-am gîndit la primejdiile cărora te expui... am tremurat... pentru tine... Inima mea... crede-mă... inima mea... bate numai pentru tine... Ești dragostea mea cea dintîi și ai să fii și ultima și singura dragoste adevărată din viața mea! Fără a conteni cu dezmierdările, îl copleșea cu întrebări: Spune-mi, Apollo al meu, spune-mi cum ai ajuns aici? Mergi poate cu armata ta împotriva Romei? Nu-i așa că nu te expui nici unei primejdii poposind aici? N-ai vrea să-mi povestești și mie, dar amănunțit, ultima ta bătălie? Am auzit că ai zdrobit optsprezece mii de legionari la Aquinum... Cînd se va termina odată războiul acesta, care mă face să tremur ceas de ceas? Nu-i așa că vei cuceri libertatea? Și că te vei putea reîntoarce în Tracia ta, în această țară fericită, unde au trăit cîndva zeii? Și, după o clipă de șovăire, adăugă, șoptind ademenitor: Și acolo... am să te pot urma și eu... și am să pot trăi

neștiută de nimeni, lîngă tine... iubindu-te veșnic pe tine, care ești îndrăznеț ca Marte și frumos ca Apollo... iubindu-te, o, dragul meu Spartacus, cît voi putea, cu toată puterea sufletului meu.

Zîmbind mîhnit de aceste dulci și înșelătoare iluzii cu care ea căuta să înfrumusețeze viitorul și mîngîind pletele-i negre, gladiatorul o sărută pe frunte și-i răspunse tot în șoaptă :

— Războiul va fi lung și crîncen... și am să fiu prea fericit dacă am să izbutesc să-i duc pe sclavii liberați în patria lor. Însă pentru a statornici iarăși dreptatea și egalitatea în lume, va mai fi nevoie de război, de un război în care toate popoarele lumii să se ridice nu numai împotriva Romei, ci și împotriva lupilor hămesiți, împotriva lacomilor patricieni, împotriva castelor privilegiate din toate țările.

Gladiatorul rosti ultimele cuvinte abătut și sumbru, clătinînd trist din cap. Era vădit că avea puțină nădejde să trăiască pentru a vedea triumful măreței sale cauze. Valeria începu să-l alinte cu sărutări. Mîngîierile ei alungară norul de tristețe ce întunecase fruntea gladiatorului.

Fu adusă în cameră micuța Postumia. Zburdălnicia, rîsul și vorba ei copilărească erau de o drăgălășenie fără seamăn. Era fermecătoare fața ei mică, cu ochii negri, mari și strălucitori, care contrastau minunat cu părul des și bălai.

Treptat, o dată cu lăsarea amurgului, tristețea începu să alunge bucuria care însuflețise puțin liniștea și reculegerea schimnică în mijlocul căreia trăia Valeria. O dată cu lumina zilei zburase din casă și bucuria.

Spartacus îi povesti Valeriei cum făcuse drumul pînă la ea și-i arătă că datoria, datoria lui sfîntă și nestrămutată, îl chema să se întoarcă chiar în noaptea aceea la Labicum, unde îl aștepta detașamentul său de călăreți. Vestea că avea să plece atît de curînd sfîșie inima Valeriei. După ce-o trimise la culcare pe mica Postumia, ea se aruncă, cu ochii umezi de lacrimi, în brațele iubitului ei.

Spartacus și Valeria mai petrecură, îmbrățișîndu-se și sărutîndu-se cu foc, încă șase ceasuri — de la ora celei dintîi făclii pînă la ceasul liniștei depline. Printre lacrimi, Valeria îi repeta mereu că o presimțire funestă îi strînge inima, presimțirea că, dacă el avea să plece acum, nu-l

va mai îmbrățișa niciodată, și că aceasta va fi ultima oară cînd îl mai vede și-l mai mîngîie pe omul pentru care inima ei zvîcnește atît de puternic și cu dragoste atît de adîncă.

Spartacus se strădui să risipească temerile Valeriei și să-i potolească plînsul. Îi șoptea printre sărutări cuvinte dragi, pline de speranță și duioșie, o încuraja și rîdea de presimțirile și temerile ei. Temerile Valeriei se furișaseră totuși și în inima lui Spartacus. Din această cauză, în rîsul lui era ceva silit și sumbru, iar vorba lui devenise mai rară, abia i se desprindeau cuvintele de pe buze. Simțea că-l cotropeau gînduri triste și că presimțiri negre puneau stăpînire pe el și, oricît se străduia, nu putea să alunge aceste simțăminte.

Apa care picura în sfera de sticlă a clepsydrei, așezată pe un scrin lîngă perete, se ridicase, ajungînd la liniuța a șasea, care indica cel de al șaselea ceas al nopții. În acea clipă, Spartacus, care, neobservat de Valeria, privea adesea la clepsydră, desprinzîndu-se din brațele Valeriei, se ridică de pe pat și începu să-și pună platoșa, coiful și paloșul.

Valeria se aruncă de gîtul lui și, lipindu-și de fața lui fața ei palidă, luminată de ochii-i negri, scînteietori, începu să-l roage plîngînd:

— Nu, Spartacus, nu... nu pleca... nu pleca, fie-ți milă... în numele zeilor tăi... în amintirea celor scumpi ție... te implor... te conjur... cauza gladiatorilor e pe calea cea bună... au comandanți viteji... Crixos... Granicus... Oinomaos... îi vor conduce mai departe pe gladiatori, nu... tu... nu... Spartacus... tu ai să rămîi aici... aici, unde căldura... devotamentul... și nemărginita mea dragoste îți vor înconjura viața cu mîngîieri și bucurii...

— O, Valeria, Valeria mea — o mustră Spartacus, căutînd să se desfacă din brațele ei — cum se poate ca tu să dorești să-mi pierd cinstea? Nu se poate, nu pot... Cum îți închipui oare că aș putea să-i trădez pe aceia pe care eu însumi i-am chemat la arme, pe acei care se bizuie pe mine, care mă așteaptă și mă cheamă?... O, Valeria, Valeria, adorata mea, nu pot... nu pot să-i înșel pe tovarășii mei de nenorocire! Altfel aș fi nevrednic de tine. Nu mă face să merit, pe lîngă disprețul oamenilor care mă așteaptă, și propriul meu dispreț... Cu farmecul tău și cu

puterea pe care o ai asupra mea, n-ar trebui să mă descurajezi, ci să cauți să mă îmbărbătezi cît mai mult! Lasă-mă... lasă-mă să plec... Valeria mea... adorata mea Valeria!

Valeria se strîngea tot mai tare lîngă Spartacus, iar el încerca să se desprindă din brațele ei și s-o îndepărteze cu blîndețe.

Fața lui se făcuse înfiorător de albă, iar ochii îi erau împăienjeniți de lacrimi. Învingîndu-se pe sine însuși, Spartacus se desprinse din brațele Valeriei și o culcă pe pat, unde ea rămase sleită de puteri, izbucnind într-un hohot de plîns amar.

Repetînd mereu aceleași cuvinte de încurajare și mîngîiere, tracul își puse platoșa și coiful și își prinse sabia. Tocmai se pregătea să-i dea o ultimă sărutare iubitei, cînd Valeria sări de pe pat, se aruncă desperată în fața ușii și, cu glas slab, înecat de lacrimi, începu iar să-l implore:

— Spartacus... O, Spartacus al meu... simt, vai, simt aici — și-i arătă spre inimă — că dacă ai să pleci, n-am să te mai văd... nici tu n-ai să mă mai vezi... Știu... Presimt... Nu pleca... nu... nu astăzi, nu astăzi... pentru dragostea mea nețărmurită și veșnică te conjur... nu astăzi... nu pleca astăzi, te conjur.

— Nu pot, nu pot... Trebuie să plec.

— Spartacus... Spartacus — stărui nefericita femeie, cu glasul surd, întinzînd brațele spre el într-un gest de implorare — în numele fiicei noastre, te rog... în numele copi...

Vorba i se curmă la jumătate, deoarece tracul o ridicase de pe podea, o strîngea la piept nebunește și pusese stavilă și rugilor, și plînsetului, închizînd cu buzele lui tremurînde gura ei rece.

Rămaseră strîns îmbrățișați, fără a face nici o mișcare. Se auzea numai respirația lor contopită într-o singură suflare.

Treptat-treptat, Spartacus puse frîu valului de înduioșare. Dădu capul puțin pe spate și îi spuse Valeriei, cu voce blîndă și pătimașă:

— O, iubita mea soție, se poate ca tu, pentru care în inima mea am înălțat un altar, pentru că tu ești singura zeiță căreia mă închin, singura zeiță adorată, se poate ca

tu, de la care mi-am luat tot curajul și puterea în clipele cele mai grele, se poate ca tocmai tu, Valeria, care mi-ai inspirat planurile cele mai nobile și faptele cele mai mărețe, tu, Valeria, să vrei să mă îndemni acum să-mi calc cuvîntul, să devin un mișel și să-mi atrag blestemele concetățenilor mei și ale urmașilor ?

— Nu... Nu vreau să te dezonorez... Doresc ca numele tău să fie mărit și slăvit — protestă ea în șoaptă. Sînt însă o biată femeie... fie-ți milă de mine... pleacă mîine... nu astăzi... nu acum... nu așa repede... — Își rezema fața palidă, umedă de lacrimi, de umărul lui Spartacus. Apoi, cu un zîmbet trist și duios, îi șopti : Nu-mi lua permiția asta... mi-e atît de bine... am atîta nevoie de ea...

Închise ochii, parcă pentru a se îmbăta de plăcerea ce resimțea. Chipul ei, pe care mai flutura un zîmbet, semăna mai mult cu chipul unei moarte decît cu chipul unei femei vii.

Spartacus se aplecă asupra ei, privind-o frămîntat de milă, duioșie și dragoste. Ochii lui albaștri, scînteietori, care disprețuiau primejdia și moartea, se umplură de lacrimi calde, grele care i se prelingeau pe față și îi picurau pe platoșă.

Fără a deschide ochii, Valeria murmură încetișor :

— Uită-te la mine... uită-te, Spartacus... cu privirea asta plină de dragoste... văd, și cu ochii închiși... te văd... Ce frunte limpede ai... ce limpede... Aruncă fulgere ochii tăi și totuși sînt atît de blînzi ! O, Spartacus, cît ești de frumos !

Așa mai trecură cîteva clipe.

Apoi, Spartacus schiță o mișcare pentru a o ridica în brațe și a o culca pe pat. Fără a deschide ochii, Valeria se anină repede, cu brațele, de gîtul gladiatorului, și se împotrivi :

— Nu... nu... nu te mișca !...

— Trebuie să plec, Valeria mea ! îi șopti nefericitul rudiar la ureche, cu glasul plin de tristețe.

— Nu !... Nu pleca ! strigă ea, speriată.

Fără a spune un cuvînt, Spartacus cuprinse capul Valeriei cu amîndouă mîinile și începu să-i acopere fruntea cu sărutări fierbinți, în timp ce ea repeta duios, ca un copil :

— Nu-i așa că n-ai să pleci în noaptea asta? Ai să pleci mîine... Noaptea... știi... nu e bine să mergi pe drumuri necunoscute... pe întuneric... în tăcerea lugubră a nopții. Numai că mă gîndesc... și mă trec fiorii... Mi-e frică! Într-adevăr, biata femeie începu să tremure toată și se strînse mai aproape de iubitul ei. Mai bine mîine... în zori... cînd răsare soarele și înviorează firea cu razele lui... în mireasma cîmpiilor... în veselul ciripit al sutelor de păsărele... după ce ai să mă cuprinzi în brațe... după ce ai să mai acoperi o dată cu sărutări fruntea micuței Postumia... după ce îți voi pune la gît, sub tunică, lanțul acesta cu medalion... — Și îi arătă medalionul de aur împodobit cu nestemate, care, prins de un lanț fin de aur, îi atîrna de gîtul alb ca marmura. Să știi, Spartacus, că în acest medalion e închis un talisman prețios, care o să te scape din orice primejdie... Ghicește... ce talisman e?

Cum gladiatorul nu-i răspundea nimic și continua s-o privească zîmbind cu ochii înecați în lacrimi, ea exclamă cu o blîndă dojană în glas

— Încă nu știi despre ce vorbesc? Scoțîndu-și deodată lănțișorul de la gît și deschizînd medalionul, Valeria adăugă: Uite o buclă neagră a mamei și alta blondă a fiicei! Și-i arătă tudiarului, ascunse în medalion, două șuvițe de păr.

Spartacus apucă medalionul, îl duse la buze și-l sărută cu foc.

După ce-l luă și-l sărută și ea, Valeria îl închise și-l prinse cu lănțișorul în jurul gîtului lui Spartacus:

— Poartă-l sub platoșă și sub tunică, pe pieptul gol.

Spartacus simțea că i se sfîșie inima și, neștiind cum să-i mulțumească, se strînse la pieptul Valeriei. Lacrimi mari i se rostogoleau pe obraz.

Deodată, un zgomot de departe pătrunse în camera în care se găseau Spartacus și Valeria. Dinspre platoul din fața vilei se auzeau strigăte și clinchet de arme.

Își opriră respirația și traseră cu urechea.

— Nu deschidem poarta unor tîlhari ca voi! striga, într-o latină stricată, un glas sonor.

— O să vă punem foc! amenințau, parcă de afară, glasuri mînioase.

— Pe Castor și Pollux — întîmpină glasul cel sonor — o să vă găurim cu săgețile noastre.

— Ce e?... Ce s-o fi întîmplat? întrebă Valeria cu vocea înfiorată, privindu-l pe Spartacus cu ochii plini de presimțiri rele.

— Se vede că au prins de veste că mă aflu aici, răspunse tracul, căutînd să se smulgă din brațele Valeriei, care, de cum auzise amenințările ce se rosteau afară, îl îmbrățișase și mai strîns.

— Nu ieși... Nu te mișca... Fie-ți milă de mine!... se ruga ea cu glas înăbușit și cu fața schimonosită și palidă de neliniște și spaimă.

— Vrei să cad viu în mîinile vrăjmașilor? o întrebă el încet, dar ferm. Vrei să mă vezi răstignit?

— Ah, nu!... Nu!... Pe toți zeii Infernului!... exclamă îngrijorată Valeria, desfăcîndu-se din îmbrățișare și dîndu-se puțin înapoi. Apoi, cu o mișcare hotărîtă, cu mîna ei albă, trase din teacă sabia grea spaniolă a lui Spartacus și i-o întinse, îndemnîndu-l cu o voce stinsă, pe care se străduia s-o facă să pară fermă și hotărîtă: Salvează-te dacă poți, dacă trebuie însă să mori, mori cu fața la dușman și cu sabia în mînă.

— Mulțumesc!... Îți mulțumesc, divina mea Valeria! îi răspunse emoționat Spartacus, apucînd sabia și făcînd un pas spre ușă, ca să plece.

— Cu bine — spuse el, strîngînd-o la piept.

Deodată, Spartacus simți că buzele Valeriei, ce se uniseră cu ale sale, sînt reci, că trupul ei atîrnă moale, fără viață, în brațele sale, iar capul Valeriei căzuse neputincios pe umărul său.

— Valeria! Valeria!... Valeria mea!... strigă cu glas sacadat tracul, pe care-l cuprinsese o neliniște nespusă și al cărui obraz se făcuse înfricoșător de palid. Ce e cu tine, Valeria?... Ajută-ne, Junona!... Valeria, adorata mea Valeria, curaj!... Te implor...

Lăsă să-i cadă sabia, își ridică iubita în brațele-i puternice și o culcă pe pat. Așezîndu-se în genunchi lîngă ea, începu s-o mîngîie, s-o strige și s-o încălzească cu sărutările și cu suflarea sa.

Dar Valeria zăcea nemișcată, surdă la chemările și la mîngîierile lui, ca și cînd nu și-ar fi pierdut doar cunoș-

tința, ci ar fi închis ochii pentru vecie. Cu iuțeala fulgerului, un gînd îngrozitor puse stăpînire pe Spartacus. Începu să tremure din tot corpul, cu ochii pironiți asupra buzelor ei înghețate, așteptînd să citească pe ele un semn că mai respiră totuși. Apoi, punînd deodată mîna pe pieptul Valeriei, simți bătaia înceată, abia perceptibilă, a inimii. Se ridică și fugi spre ușița care ducea spre celelalte camere ale apartamentului Valeriei, dădu deoparte draperia, deschise ușa și strigă de cîteva ori:

— Sofronia! Sofronia!... Ajutor!... Sofronia!...

Auzi în clipa aceea o bătaie în cealaltă ușă, prin care voise să iasă ceva mai înainte, se întoarse într-acolo și trase cu urechea. Larma și strigătele furtunoase de adineauri încetaseră cu totul. Apoi deslușì iarăși o bătaie în ușă, după care se auzi o voce bărbătească:

— Milostivă Valeria!... Stăpîna mea!...

Spartacus ridică în grabă sabia de jos și, deschizînd puțin ușa, întrebă:

— Ce dorești?

— Au venit... Sînt aici cincizeci de ostași călări... — spuse tremurînd și bîlbîindu-se bătrînul administrator, care se holba la Spartacus, speriat. Spun... strigă să le dăm înapoi... conducătorul... pretind că ești... Spartacus.

— Du-te, spune-le că vin îndată.

Apoi, Spartacus închise ușa în nasul bătrînului, care încremeni pe loc ca o stană de piatră.

Cînd Spartacus se întoarse lîngă patul pe care zăcea nemișcată Valeria, pe cealaltă ușă tocmai intră slujnica.

— Fugi iute de adu esențe și săruri — îi porunci Spartacus — și mai cheamă pe cineva să îngrijească de stăpîna voastră. A leșinat.

— O, buna mea... sărmana mea stăpînă! începu să se tînguie sclava.

— Mai repede!... Du-te... Nu boci!... se răsti Spartacus la ea.

Sofronia ieși fuga și se întoarse repede, aducînd esențe cu miros pătrunzător. Era însoțită de încă două sclave. Începură cîteșitrele să se frămînte în jurul Valeriei, care zăcea încă fără cunoștință. În cîteva minute, fața palidă a matroanei prinse culoare și ritmul respirației ei deveni mai regulat, mai adînc.

Spartacus, care pînă atunci rămăsese nemișcat, privindu-și țintă iubita, suspină ușurat și-și ridică ochii către cer, parcă mulțumind zeilor. Apoi, după ce îndepărtă sclavele, îngenunche lîngă Valeria, îi sărută mîna albă ca zăpada care atîrna nemișcată de pe pat, o sărută lung pe frunte și ieși iute din iatac.

Ajunse într-o clipă la locul unde îl așteptau cincizeci de călăreți, care descălecaseră și își țineau caii de frîu.

— Ei? întrebă el aspru. Ce căutați aici? Ce vreți?

— Te-am urmărit de departe, din ordinul lui Mamilius — îl lămuri decurionul care comanda detașamentul — și ne-am temut că...

— Încălecați! ordonă scurt Spartacus.

Cît ai clipi din ochi, ținîndu-se cu mîinile de coama cailor, cei cincizeci de călăreți încălecară pe caii lor acoperiți cu harșale simple, albastru-închis.

Îngrămădiți la poartă, cu făclii în mînă, stăteau înspăimîntați cei cîțiva sclavi care, bătrîni fiind, nu părăsiseră vila.

— Calul! le porunci Spartacus.

Trei sau patru din acești bătrîni dădură fuga la grajd, scoaseră de acolo calul lui cel negru și i-l aduseră. După ce sări în șa, Spartacus se apropie de bătrînul administrator și îl întrebă:

— Cum se numesc fiii tăi?

— Vai, mărite Spartacus! începu să se milogească bătrînul. Nu le face lor vină pentru cuvintele nechibzuite ce le-am rostit ieri dimineață...

— Sclav netrebnic! se mînie tracul. Socotești oare că sînt laș și ticălos ca tine? Nu-ți cer numele vitejilor tineri, cărora tu nu ești vrednic să le fii tată, decît pentru a avea grijă de ei.

— Iartă-mă... slăvite Spartacus... Îi cheamă Aquilius și Acilius... fiii lui Libedius... Ia-i sub ocrotirea ta, prea vestitule conducător, și fie ca Jupiter și toți zeii să te ajute...

— În Infern cu toți lingușitorii josnici! strigă Spartacus. Dădu apoi pinteni calului și le strigă călăreților: Galop!

Detașamentul porni în galop pe alee în urma lui Spartacus și ieși repede din curtea vilei.

Cîtăva vreme, bătrînii sclavi ai familiei Messalla rămaseră pe platou, tăcuți și uluiți. Cînd începură să-și vină în fire, nici nu se mai auzea tropotul cailor.

Durerea Valeriei fu nespusă cînd, venindu-și în simțiri, află că Spartacus plecase.

Între timp, Spartacus zbura dînd mereu pinteni calului, voind parcă să lase în urmă neliniștea și grijile care-l munceau.

Atît era de mare iuțeala cu care gonea, încît, deși călăreții își îndemnau și ei caii din răsputeri, Spartacus îi depășise pe nesimțite cu două bătăi de balistă.

Se gîndea la Valeria. Își închipuia ce durere o va cuprinde cînd se va trezi și ce lacrimi avea să verse. Cu o mișcare involuntară și bruscă lovi cu pintenii în burta calului, care, cu coama în vînt, înfierbîntat, gîfîind și scoțînd aburi pe nări, continua să gonească mîncînd pămîntul.

Făcu un efort ca să alunge din minte chipul Valeriei. Își aminti însă atunci de Postumia, fetița fermecătoare, sprintenă, drăguță, deșteaptă, blondă, trandafirie și fericită, care în toate, afară de ochii negri ca ai Valeriei, semăna cu el ca două picături de apă. Ce frumoasă !... Ce drăguță !... Ce prietenoasă era !... Parcă o vedea, veselă, întinzînd către el mînuțele ei dolofane... Gîndul că probabil nu avea s-o mai vadă niciodată îl chinuia cumplit. Și fără să-și dea seama, continua să sfredelească cu pintenii coastele însîngerate ale bietului animal.

Cine știe unde s-ar fi oprit cal și călăreț, dac-ar fi continuat să meargă în acest fel. Spre norocul amîndurora, lui Spartacus îi veniră în minte, pe neașteptate, alte gînduri.

Dar dacă cumva Valeria nici nu și-o fi revenit în simțiri ? Dacă, aflînd de plecarea lui, o fi căzut într-un leșin mai adînc ?... Dacă în clipa de față e greu bolnavă ?... Dacă... — dar asta era imposibil, nu se putea și nu trebuia să se întîmple — dacă, spre marea lui nenorocire, femeia iubită...

La acest gînd, după ce strînse sălbatic cu genunchii calul, smuci energic frîul și opri brusc.

Peste puțin, ceilalți gladiatori îl ajunseră și se opriră lîngă el.

— Eu trebuie să mă întorc neapărat la vila lui Messalla — îi înștiință el, cu glas posomorît — iar voi trebuie să vă înapoiați la Labicum.

— Nu!...

— Niciodată! se împotriviră aproape toți călărețiii într-un glas.

— De ce?... Cine are să mă împiedice?...

— Noi! răspunseră în cor cîteva glasuri.

— Dragostea ce îți purtăm! se mai auzi un glas.

— Onoarea ta! aminti un al treilea.

— Jurămintele tale! strigară vreo patru-cinci oameni.

— Cauza noastră, care fără tine ar fi pierdută!

— Datoria!... Datoria!...

Izbucni apoi o rumoare generală, un zvon unanim de strigăte și de rugăminți.

— Pe atotputernicul Jupiter, nu înțelegeți voi că acolo e femeia pe care o ador, care s-ar putea să se stingă de durere că nu pot să...

— Dacă, din nefericire — să te păzească zeii de una ca asta — a murit, tu n-ai s-o mai poți ajuta cu nimic, vei putea doar să te nenorocești și pe tine! Dar dacă nu s-a întîmplat nenorocirea de care te temi, atunci, ca să vă liniștiți amîndoi, mai bine trimite o ștafetă la ea — îl povățui decurionul, cu respect și simpatie în glas.

— Cu alte cuvinte, eu să fug de primejdie și în locul meu să las pe altul să se expună?... Nu, pe toți zeii Olympului, jur că asemenea infamie nu va îndrăzni să pună nimeni pe socoteala mea niciodată!

— Eu, unul, mă pot întoarce la vila Messalla fără a mă expune nici unei primejdii — interveni cu glas tare și hotărît unul dintre călărești.

— Dar cum ai să procedezi?... Cine ești tu?

Făcîndu-și loc cu calul prin rîndurile tovarășilor săi de luptă, pentru a se apropia de Spartacus, călărețul răspunse:

— Sînt un credincios admirator al tău. Sînt un om care pentru tine e gata să-și jertfească viața. Pentru mine nu poate fi nici o primejdie, deoarece sînt latin și cunosc bine și regiunea, și limba țării — urmă el, apropiindu-se de conducător. Pe drum o să intru în cea dintîi casă țărănească, o să îmbrac straie țărănești și o să merg mai de-

parte la vila Valeriei Messallina. O să mă întorc cu știri sigure despre ea și o să te ajung încă mult înainte ca tu să fii la Nola.

— Dar... dacă nu mă înșel — spuse Spartacus — tu ești Rutilius, și parcă ești născut liber.

— Într-adevăr — întări el — eu sînt Rutilius și sînt foarte bucuros și mîndru, Spartacus, că m-ai recunoscut între zece mii de gladiatori. Nu m-ai uitat.

Rutilius era un tînăr viteaz și prevăzător, pe care se putea pune temei. De aceea, după ce în cele din urmă se lăsă înduplecat de rugămințile soldaților săi, Spartacus primi propunerea latinului. Apoi porni din nou la drum în fruntea detașamentului său și foarte curînd ajunse la o vilă mică. Acolo scrise în grecește, Valeriei, o scrisoare înflăcărată, iar tabula o înmînă lui Rutilius, care făgădui s-o predea personal Valeriei.

După aceasta, cu conștiința mai puțin zbuciumată și cu mintea întrucîtva mai senină, Spartacus, urmat de ceilalți călăreți, se îndreptă spre Labicum.

La revărsatul zorilor ajunse la locul unde îl așteptau îngrijorați Mamilius și cei două sute cincizeci de călăreți ai săi. Acesta îi raportă că prezența gladiatorilor la Labicum alarmase grozav pe toți locuitorii din împrejurimi și îi spuse că era de părere că ar fi prudent să nu mai aștepte căderea nopții, ci s-o pornească neîntîrziat în direcția Aquinumului.

Chibzuita recomandație făcută de Mamilius fu îmbrățișată de Spartacus, care părăsi mica tabără de lîngă Labicum, fără zăbavă. După o zi și o noapte de drum, detașamentul ajunse a doua zi în zori la Alatrium. Caii fiind cu desăvîrșire istoviți, Spartacus ordonă călăreților să facă un popas și-i lăsă să se odihnească toată ziua. Noaptea următoare porni în grabă spre Ferentinum, unde ajunse cam la două ceasuri după răsăritul soarelui. Aci, Spartacus întîlni niște romani care dezertaseră de la Norba, din tabăra lui Varinius, dintr-o legiune care tocmai pornise împotriva gladiatorilor. De la ei află că locuitorii din Labicum alergaseră la Varinius ca să-i aducă la cunoștință că lîngă Tusculum se găsea un detașament de gladiatori călări. Aflînd acest lucru, pretorul Varinius își împărțise călărimea în două grupuri de cinci sute de oameni fiecare.

Unul îl trimisese în urmărirea gladiatorilor semnalați la Tusculum, iar celălalt grup la Ferentinum, ca să taie gladiatorilor singura cale de întoarcere spre tabăra de la Aquinum și să le ia orice posibilitate de scăpare.

Spartacus părăsi îndată Ferentinum și pînă la Fregellae nu încuviință tovarășilor săi de arme nici o clipă de repaus. La miezul nopții porni de aci spre Aquinum, unde sosi pe la revărsatul zorilor.

Către seară, Rutilius ajunse și el la Aquinum și-i aduse tracului vestea că Valeria era sănătoasă și-i dădu din partea ei, ca răspuns la scrisoarea lui, o scrisoare foarte duioasă, deși plină de mustrări.

Valeria îi scria că de aci înainte avea să-l trimită în tabără, din cînd în cînd, pe Libedius, administratorul vilei, cu vești de la ea, și-l ruga stăruitor ca prin acesta să-i dea vești despre el. Totdeauna gata să îndeplinească orice dorință a stăpînei sale, Libedius primise foarte bucuros să se ducă din cînd în cînd în tabăra gladiatorilor, mai ales că întrezărea posibilitatea de a-și revedea fiii.

A doua zi, după ce se sfătui cu Oinomaos, Bortorix și cu ceilalți comandanți de legiuni, Spartacus dădu porunca să se ridice tabăra de lîngă Aquinum și se îndreptă spre Nola, în fruntea celor douăzeci de mii de gladiatori ai săi.

Cei douăzeci și cinci de mii de gladiatori care se aflau în tabăra de la Nola primiră cu furtunoase manifestații de bucurie pe frații ce se întorceau de la Aquinum, acoperiți de slava izbînzilor.

Trei zile în șir, tabăra de lîngă Nola răsună de cîntece și de veselie. Consiliul de pe lîngă comandamentul suprem al Ligii asupriților luă hotărîrea ca armata de gladiatori să treacă în cantonament de iarnă. Avînd în vedere faptul că se apropia cu pași repezi anotimpul ploilor și zăpezilor, își dădeau cu toții seama, pe de o parte, că nu mai avea nici un rost să le fie teamă de Varinius, pe de altă parte înțelegeau că a nutri gîndul să atace Roma era o nebunie, deoarece împotriva Romei nici Hannibal nu izbutise să facă nimic, nici măcar după ce o slăbise prin înfrîngerea de la Cannae. Și Hannibal era unul dintre cei mai mari strategi cunoscuți pe vremea aceea, pe care Spartacus îl punea cu mult mai presus de Cyrus și de Alexandru Macedon.

Gladiatorii părăsiră deci vechea tabără și ridicară alta nouă, mai întinsă, apărată puternic cu șanțuri late și adînci și cu impunătoare valuri întărite cu pari înfipți unul lîngă altul.

De îndată ce gladiatorii se așezară în tabăra cea nouă, Spartacus, care de mult cugeta să dea o nouă structură legiunilor sale, se hotărî să le reorganizeze după criteriul naționalității răsculaților. Noua organizare pe care o plănuise avea neajunsul că putea stîrni ceartă și pizmă între legiuni; oferea însă în schimb un folos foarte mare, și anume, o mai strînsă și mai trainică legătură între soldații fiecărei legiuni. Deosebit de acest obiectiv, Spartacus mai urmărea încă un țel, de cea mai mare însemnătate. Împărțindu-și armata, voia să pună în fruntea fiecărui corp un comandant de aceeași naționalitate cu soldații din care era alcătuit corpul respectiv, pentru ca astfel încrederea lor față de conducători să sporească.

Din cei cincizeci de mii de oameni ai săi — la atît ajunsese numărul răsculaților — Spartacus alcătui în cîteva zile zece legiuni a cîte cinci mii de oameni fiecare. Apoi își împărți armata precum urmează primele două legiuni, formate din germani și comandate respectiv de Vilmir și Maroboduus, alcătuiau primul corp de armată, a cărui comandă o avea Oinomaos; legiunile a treia, a patra, a cincea și a șasea, care toate erau alcătuite din gali și erau comandate de Artorix, Bortorix, Arvinius și Brezovir, formau al doilea corp de armată, în fruntea căruia îl puse pe Crixos; a șaptea legiune, formată din greci, avea comandant pe Tessalonius, un epirot foarte viteaz; legiunea a opta, care era compusă din gladiatorii și păstorii din Samnium, avea drept căpetenie pe Rutilius; legiunile a noua și a zecea, care încorporau pe traci, fuseseră puse de Spartacus sub comanda a doi oameni originari din Tracia, care îmbinau în persoana lor putere fizică, cultură elină și tărie de caracter dublată de o superioară inteligență. Unul din ei, comandantul legiunii a noua, pe nume Messembrius, își îndeplinea întocmai și cu rîvnă toate îndatoririle și era devotat trup și suflet lui Spartacus. Celălalt, pe care-l chema Artacus, era foarte tînăr și atît de neînfricat, încît tracii îl socoteau a fi, după Spartacus, cel mai viteaz gladiator trac. Ultimele patru legiuni alcă-

tuiau al treilea corp de armată, peste care era comandant Granicus, un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, originar din Illyria. Foarte înalt și chipeș, îndemînatic, serios și tăcut, îi mergea faima că ar fi cel mai îndrăzneț și mai de temut dintre cei zece mii de gladiatori ai școlilor din Ravenna.

Călărimea, care număra aproape trei mii de oameni, fusese împărțită de Spartacus în șase escadroane, a căror comandă o încredințase lui Mamilius.

În funcția de comandant suprem fu proclamat din nou, în aclamațiile furtunoase ale celor cincizeci și trei de mii de ostași, Spartacus, cel mai viteaz și cel mai încercat dintrei ei toți.

Cîteva zile mai tîrziu, tracul hotărî să-și treacă armata în revistă. Rînduite în front pe trei linii, cele trei corpuri de armată îl așteptau pe o cîmpie întinsă. Cînd Spartacus își făcu apariția, călare pe calul său negru, care nu era încărcat de nici un fel de podoabe, nici cu frîu bogat, nici cu cioltar scump, din piepturile celor cincizeci și trei de mii de gladiatori izbucni deodată un strigăt unanim, puternic ca tunetul.

— Slavă lui Spartacus !...

Trei ceasuri, Spartacus trecu în revistă frontul tuturor legiunilor sale, împărțind cuvinte de laudă și felicitări și îndemnîndu-i pe ostași să păstreze cea mai severă disciplină, disciplina fiind condiția principală a victoriei.

După ce se termină trecerea în revistă, conducătorul gladiatorilor încălecă din nou și, după ce-și trase sabia din teacă, comandă: „Drepți!" Apoi mai dădu cîteva comenzi, pe care legiunile le executară precis, fără greșeală. În sfîrșit, cele trei corpuri de armată porniră pe rînd la atac, întîi în pas de manevră, apoi în pas alergător, făcînd să răsune văzduhul de înfricoșătorul strigăt „barra".

După ce se termină atacul, legiunile se aliniară și, într-o ordine perfectă, trecură una după alta în marș prin fața conducătorului lor și se întoarseră în tabără.

Spartacus se înapoie în tabără ultimul, împreună cu Oinomaos, Crixos, Granicus și cu conducătorii legiunilor.

Cînd ridicaseră tabăra cea nouă, gladiatorii întinseseră pentru Spartacus, fără știrea lui, un cort vrednic de un mare comandant. În ziua aceea fusese pregătit în cortul

lui un mic prînz pentru cei zece comandanți de legiuni, pentru cei trei locotenenți ai lui Spartacus și pentru comandantul cavaleriei. Mîncarea și băutura pentru masă fuseseră alese cu măsură și cumpătare, pentru a fi pe placul lui Spartacus, deoarece îi erau nesuferite chefurile și orgiile, fiind încă din copilărie cumpătat la mîncare și la băutură, și fiindcă atît prin firea cît și prin deprinderile sale ura excesele și desfrîul.

De aceea masa era sobră și nu tocmai pe gustul și pofta majorității comesenilor; Oinomaos, Bortorix, Vilmir, Brezovir, Rutilius și ceilalți ar fi preferat un chef în lege.

La acest prînz domni totuși veselia cea mai însuflețită, precum și cea mai vie și mai sinceră prietenie... Spre sfîrșitul ospățului, ridicîndu-și cupa plină cu vin spumos, Rutilius închină cu vocea lui răsunătoare:

— Pentru libertatea sclavilor, pentru izbînda asupriților, pentru sănătatea victoriosului și invincibilului Spartacus! Și goli cupa, în mijlocul aplauzelor și strigătelor de aprobare ale tuturor tovarășilor săi, care goliră și ei cupele.

Singur Spartacus abia își înmuie buzele în cupa sa.

Cînd se mai potoli puțin zgomotul aplauzelor, Spartacus înălță la rîndul său cupa și strigă cu glas tare:

— Pentru Jupiter, prea bunul și supremul eliberator! Pentru curata și neprihănita zeiță a Libertății, ca să-și întoarcă privirile ei divine asupra noastră și să ne lumineze și să intervină pentru noi pe lîngă toți zeii care sălășluiesc în Olymp.

Toți cei de față închinară și ei cupele, deși nici galii, nici germanii nu credeau în Jupiter și în ceilalți zei greci și romani. Oinomaos închină și el, invocînd ajutorul lui Odin, iar Crixos ceru sprijinul lui Esus, pentru armată și pentru cauza gladiatorilor. În sfîrșit, epirotul Tessalonius, care urma învățătura lui Epicur și nu credea în zei, luă la rîndul său cuvîntul și spuse:

— Mă înclin în fața credinței voastre... și vă invidiez pentru ea... dar nu o împărtășesc... Așa cum arată învățătura neîntrecutului Epicur, zeii nu sînt altceva decît niște plăsmuiri care își au obîrșia în teama mulțimii. Ori de cîte ori sîntem loviți de o mare nenorocire, e folositor să crezi într-o putere mai presus de fire, e bine să te afunzi în

această credință, pentru că ea îți dă tăria sufletească și mîngîiere !... Cum ai putea să mai crezi însă în așa-numitele zeități, cînd ești pătruns de convingerea că natura însăși creează și nimicește totul ? Cînd ești încredințat că toate forțele pe care le folosește natura, deși nu ne sînt totdeauna cunoscute, sînt totuși totdeauna forțe materiale ? Îngăduiți-mi de aceea, prieteni, să aduc prinos cauzei noastre, potrivit ideilor și convingerilor mele. Și, după o clipă de tăcere, strigă : Pentru unitatea sufletească, pentru vitejia inimilor, pentru tăria paloșelor noastre !

Această închinare a epicureanului fu împărtășită de toți cei de față și, după ce goliră cupele, se așezară, reluînd discuțiile lor vesele și însuflețite.

Frumos îmbrăcată, într-un peplum albastru de pînză de in, cu dungi mărunte de argint, Myrtis, care supraveghease pregătirea bucatelor, dar care nu participase la ospăț, stătea de o parte și, cu ochii plini de duioșie și dragoste, îl privea pe Spartacus. În clipa aceea, chipul ei palid și de obicei trist, pe care în ultima vreme se văzuseră mai des urmele lacrimilor decît zîmbetul, radia bucurie și fericire senină. Se vedea lesne însă că bucuria era trecătoare și că sub această aparentă fericire se ascundea durerea tainică a inimii ei chinuite.

Artorix o privea drăgăstos. Din cînd în cînd, pe furiș, și parcă fără voie, Myrtis arunca și ea cîte o privire curajosului tînăr, care, din pricina iubirii sale deznădăjduite, se ofilise și se trăsese la față în ultimele zile.

De cîtva timp, Artorix ședea tăcut și nemișcat și nu mai participa la vesela discuție a oaspeților lui Spartacus. Era pierdut cu totul în contemplarea fetei care, la rîndul ei, se uita țintă la Spartacus. Devotamentul adînc, admirația nemărginită pe care Myrtis le arăta pentru Spartacus i-o făceau mereu mai dragă și-l cucereau pe Artorix. Într-un elan de admirație, el se ridică de la locul său și, cu un curaj neașteptat, strigă ridicînd cupa :

— Vă propun, prieteni, să bem pentru fericirea Myrtidei, pentru sora iubită a scumpului nostru conducător !

Toți închinară pentru Myrtis, fără ca, în focul băuturii și al vorbei, cineva să bage de seamă roșeața ce aprinsese obrajii tînărului gall. Numai Myrtis, care tresărise la sunetul glasului ce-i rostise numele, se întoarse bruso spre

Artorix, aruncîndu-i o privire plină de recunoștință și de mustrare în același timp. Cînd își dădu însă seama că se abătuse de la austeritatea ce-și pusese în gînd să și-o impună în relațiile cu Artorix, ea se îmbujoră la față, plecă rușinată capul și nu-și mai ridică ochii spre oaspeți, nu se mai mișcă și nu mai rosti nici un singur cuvînt.

Ospățul se mai prelungi încă vreo jumătate de ceas, care trecu cu glume fără răutate, într-o atmosferă de veselie cu totul nevinovată, și cu discuții spumoase așa cum se întîmplă între oamenii pe care îi leagă o sinceră prietenie.

Cînd oaspeții lui Spartacus își luară rămas bun de la el, soarele cobora la asfințit.

Spartacus îi petrecu pînă la intrarea cortului și, după ce se îndepărtară, rămase locului să privească uriașa tabără a gladiatorilor.

Trecînd repede cu gîndul de la unele la altele, se opri să mediteze asupra puterii cuvîntului magic „libertate". În mai puțin de un an, cuvîntul acesta ridicase la răscoală cincizeci de mii de nefericiți, care puțin înainte păreau să fi pierdut orice urmă de demnitate omenească, care păreau lipsiți de orice speranță în viitor, deznădăjduiți și abrutizați, datorită situației în care se găseau. Cuvîntul „libertate" îi înălțase pe acești nefericiți în fruntea tuturor soldaților din lume, turnînd în inimile lor bărbăție, abnegație și conștiința demnității omenești. Se gîndi la puterea tainică și irezistibilă a acestui cuvînt. Dintr-un gladiator sărac și vrednic de dispreț ce era, pe el cuvîntul acesta îl făcuse conducătorul viteaz și temut al unei armate puternice și-i insuflase puterea de a-și stăpîni orice patimă, chiar dragostea nobilă și puternică ce-l lega de Valeria. O iubea pe această femeie divină de o sută de ori mai mult decît pe sine însuși, totuși nu mai mult decît iubea cauza sfîntă căreia își închinase viața.

Capitolul XV

SPARTACUS OBȚINE O VICTORIE ASUPRA UNUI PRETOR ȘI BIRUIE GRELE ISPITE

Abia după cea de-a doua înfrîngere a lui Publius Varinius începură romanii să privească cu îngrijorare întîmplările din Campania. Cu excepția cîtorva orașe, pînă și umbra puterii și autorității romane dispăruseră din această provincie. Stăpîni deplini ai Campaniei erau cincizeci de mii de gladiatori înarmați, sub comanda unui om, căruia, spre marea lor rușine, nici romanii nu-i mai puteau tăgădui îndrăzneala, bărbăția și experiența. Samniumul și Latiumul, adică principalele bastioane de apărare ale Romei, erau direct amenințate de acești cincizeci de mii de gladiatori. Primejdia devenise acum prea mare și amenințătoare, pentru ca romanii s-o mai poată privi cu ușurință și nepăsare.

De aceea, Comițiile din acel an l-au scos pe Varinius din funcția de guvernator al Siciliei, luîndu-i totodată conducerea operațiunilor militare împotriva gladiatorilor, aceste două funcții fiind încredințate printr-o hotărîre aproape unanimă a poporului și a Senatului lui Caius Aufidius Orestes. Noul comandant, care se bucura de mare trecere și simpatie atît în rîndurile poporului cît și ale Senatului, era patrician de neam, avea vreo patruzeci și cinci de ani, poseda o bogată experiență militară și era vestit pentru bărbăția și înțelepciunea sa.

În primele luni ale anului 681, Orestes își strînse o puternică armată compusă din trei legiuni, din care una alcătuită din romani, alta din italici și ultima din aliați — dalmați și illyri. Laolaltă, aceste legiuni constituiau o forță de aproape douăzeci de mii de oameni. Alipindu-li-se și cei zece mii de supraviețuitori ai măcelului de lîngă Aquinum, efectivul armatei crescu la treizeci de mii de soldați. Orestes își concentrase această armată în Latium,

unde o organiza și o instruia, făgăduind că la primăvară avea să-l zdrobească pe Spartacus.

Veni și primăvara, și o dată cu venirea primăverii reapăru și soarele luminos și cald pe seninul cerului albastru, și din nou se așternu peste plaiuri covorul bogat de verdeață, semănat cu flori minunate și îmbălsămate de miresme îmbătătoare. Izbucni iară ciripitul dulce al păsărelelor, și se înfiripară iară din dor tainic nenumăratele chemări ale dragostei. Pentru a stropi cu sînge omenesc cîmpiile verzi ale Italiei, se urniră din loc și cele două armate. Cea romană porni grăbit din Latium, iar cea a gladiatorilor din Campania.

Ieșind din Norba, pretorul Aufidius Orestes înaintă pe Via Appia pînă la Fundi. Aci, aflînd că Spartacus înaintează în întîmpinarea sa pe Via Domitia, Orestes se opri și-și așeză tabăra, ocupînd pozițiile cele mai prielnice, pentru a putea trage maximum de folos de pe urma superiorității numerice a cavaleriei sale, care număra aproape șase mii de oameni.

Cîteva zile mai tîrziu, Spartacus ajunse la Formiae și-și întocmi tabăra pe cele două dealuri, care domină Via Appia. Apoi, în fruntea celor trei mii de călăreți ai săi, se apropie de tabăra dușmanului, pentru a-i descoperi dispozitivul și intențiile.

Pretorul Aufidius Orestes, care era mult mai încercat decît toate căpeteniile romane înfruntate de Spartacus pînă atunci, îi ieși de îndată înainte cu puternica sa cavalerie. După o ciocnire foarte scurtă, lipsită de însemnătate hotărîtoare, Spartacus se văzu nevoit să se retragă în grabă și se întoarse la Formiae.

Mai bine de cincisprezece zile a așteptat Spartacus ca inamicul, încurajat de acest succes neînsemnat, să treacă la atac, dar așteptarea se dovedi zadarnică. Orestes nu era dintre aceia pe care puteai să-i atragi ușor în cursă. Spartacus se hotărî atunci să recurgă la o viclenie, din acelea care nu le vin în minte decît marilor strategi. Într-o noapte foarte întunecoasă, Spartacus ieși în cea mai mare liniște din tabără, în fruntea a opt legiuni, lăsîndu-l pe loc numai pe Oinomaos cu două legiuni și cu cavaleria. Înaintă de-a lungul litoralului noaptea întreagă, prinzînd și luînd cu el pe toți colonii, țăranii, pescarii, femeile și copiii pe care

îi întîlnea în cale, pentru ca să nu aibă cine vesti pe inamic de deplasarea sa. Străbătu în marș rapid pădurea de lîngă Terracina și-și instală tabăra la cealaltă margine a pădurii, la cîteva mile în spatele frontului inamic.

Cînd se văzu încercuit de Spartacus, Orestes rămase uimit. Prudent și chibzuit ca de obicei, se strădui însă în fel și chip să struneasca nerăbdarea și să domolească focul legiunilor sale, deoarece prăștiașii gladiatorilor cutezau să înainteze chiar pînă sub meterezele întărite cu pari ale taberei romane, iar legionarii cereau insistent să pornească la luptă.

Opt zile, Spartacus căută să-i întărîte pe romani. Orestes însă nu se clinti, fiind ferm hotărît să nu primească lupta în condiții neprielnice.

Indemînatic la scornit tot felul de stratageme, conducătorul gladiatorilor se gîndi atunci să tragă folos din situația creată și din configurația regiunii. Și, într-o bună zi, Aufidius Orestes află de la iscoadele sale că gladiatorii mai întinseseră încă două tabere, în afară de cea de lîngă pădurea Terracina : una într-un loc puternic întărit, între Fundi și Interamna, iar cealaltă, între Fundi și Privernum.

Deplasîndu-se ca de obicei în timpul nopții și cu mare iuțeală, Spartacus adusese la Interamna, pe drumuri ocolite, cele patru legiuni de sub comanda lui Granicus, și aici le poruncise să se întărească într-un loc mai înalt. Între timp, Crixos, cu cele două legiuni ale sale, ocupase și întărise, conform indicațiilor lui Spartacus, un punct între Fundi și Privernum.

În acest fel, conducătorul gladiatorilor încercuise complet tabăra lui Aufidius Orestes, punîndu-l în fața alternativei : sau să primească lupta sau să se vadă înfometat și constrîns să se predea pînă în opt zile.

Situația pretorului era gravă. Pentru a ieși din încercuire, trebuia să atace una din taberele gladiatorilor, și aceasta fără ca să poată trage nădejde că ar putea repurta o victorie. Oricît de slabă ar fi fost împotrivirea legiunilor lui Granicus sau Crixos, nu putea, în nici un caz, să fie înfrîntă în mai puțin de trei ceasuri. Și trei ceasuri erau de ajuns pentru ca Crixos să vină în ajutorul lui Granicus, sau ca la nevoie Granicus să-i sară în ajutor lui Crixos. De asemenea, trei ceasuri ar fi fost de ajuns pentru ca Spartacus

să atace legiunile pe la spate și chiar ca să-i permită și lui Oinomaos să sosească pe cîmpul de luptă, pentru a transforma înfrîngerea romanilor într-un dezastru.

Neliniștit, Orestes se frămîntă zadarnic zi și noapte, căutînd o ieșire din situația critică în care se găsea. Legiunile lui erau complet descurajate. După ce mai întîi îl criticaseră în șoaptă, acum legionarii spuneau în gura mare că pretorul era un nepriceput și un fricos: nu voise să se miște cînd existau sorți de izbîndă și, din pricina lui, trebuiau să pornească la luptă acum cînd îi pîndea înfrîngerea și moartea sigură.

Pretorul se hotărî atunci să-și amăgească soldații cu complicitatea preoților. Din păcate, la asemenea mistificări, recurg adesea oamenii lipsiți de curaj, precum și oamenii vicleni și de rea credință, speculînd frica și folosind tendința oamenilor de a se adresa forțelor supranaturale. Oamenii vicleni caută să subjuge astfel conștiința majorității poporului și apoi exploatează această subjugare pentru țeluri întunecate și egoiste.

Crainicii dădură veste în tabăra romană că aveau să fie aduse mari jertfe lui Jupiter, Marte și Quirinus, care, prin mijlocirea augurilor, aveau să arate calea de urmat pentru a scăpa armata romană de înfrîngerea care o amenința.

În orice tabără romană, la dreapta pretorium-ului se afla un loc anume hotărît pentru aducerea jertfelor. Acolo se găsea un altar rotund de piatră. Partea superioară a altarului, unde se făcea focul, era scobită și avea un orificiu prin care se scurgea vinul libațiunilor. În jurul altarului erau înfipți în pămînt pari, împodobiți cu ghirlande de trandafiri și alte flori. La timpul hotărît, preoții lui Jupiter, ai lui Marte și Quirinus se apropiară de altar. Purtau toți trei lungi mantii de lînă albă, prinse la gît cu cîte un ac mare, iar pe cap aveau niște bonete de asemenea din lînă albă.

În urma lor pășeau haruspicii, în veșmintele lor tradiționale grecești, ținînd în mînă bastonașele lor încovoiate ca toiegele păstorilor din zilele noastre. Ei erau urmați de doi slujitori: unul mîna spre altar animalele care aveau să fie jertfite, celălalt avea sarcina să slobozească sîngele animalelor mici. Purtau amîndoi un fel de șorțuri tivite cu purpură, care le ajungeau pînă la glezne.

Primul slujitor era înarmat cu un topor, pe care-l purta pe umăr sprijinindu-i coada în palma dreaptă. Al doilea strîngea în mînă un pumnal lat, bine ascuțit, cu mîner de fildeș. Pe cap, slujitorii purtau, întocmai ca și preoții, cununi de flori, iar din jurul gîtului le atîrnau spre poale panglici cu ciucuri din lînă roșie și albă. Cununi și panglici cu ciucuri identici împodobeau capul și grumazul taurului, vierului și oilor ce urmau să fie jertfite. Veneau apoi slujitorii de rînd ai cultului. Aduceau fiecare cîte ceva: primul, ciocanul de lemn, cu care urma să fie lovit în frunte și ametit taurul înainte de sacrificare, al doilea, turta sacră, al treilea, cutiuța de argint conținînd tămîie sfințită, al patrulea, o cupă de argint care servea pentru umplerea cădelniței, al cincilea, o amforă cu vin, și al șaselea, patera, o cupă anume pentru aspersiunile sacre. Ultimul pășea paznicul găinilor sacre, ținînd în brațe un coteț mare cu găini. Procesiunea religioasă era încheiată de flautiștii care aveau să cînte în timpul aspersiunilor. Cu excepția legionarilor care făceau de pază la porțile taberei, la șanțuri și la meterezele întărite cu pari, întreaga armată romană urma procesiunea.

După ce, cu Orestes în frunte, armata s-a aliniat în careu în jurul altarului, preoții săvîrșiră ritualul curățirii, aruncînd tămîie în cupele de argint și presărînd cu făină animalele de jertfă. Apoi, după rînduială, aduseră jertfa turtei sacre și a stropirii cu vin. Unul din slujitori ridică în sus capul taurului (capetele jertfelor se cuveneau să fie îndreptate în jos numai cînd se aduceau jertfe zeilor subpămînteni) și, după ce îl izbi cu ciocanul de lemn în frunte, îl ucise cu toporul. În același timp, ceilalți slujitori înjunghiară dobitoacele mai mici, al căror sînge înroși într-o clipă tot altarul. O parte din carnea jertfelor o aruncară îndată în focul ce pîlpîia în scobitura altarului, iar mărunțaiele le strînseră cu grijă pe o placă specială de bronz, puțin concavă la mijloc, care era proptită pe patru piciorușe din același metal.

După săvîrșirea acestor ritualuri, placa cu mărunțaiele jertfelor fu înmînată haruspiciilor care, cu un aer foarte grav, porniseră să citească în ele semnele viitorului.

Contactul cu filozofia greacă și răspîndirea rapidă a învățăturii lui Epicur lecuise o mare parte din tineretul ro-

măn de pe acea vreme de credința absurdă în zei și de credința și mai absurdă în meșteșugitele înșelătorii ale preoțimii. În popor însă, smerenia în fața zeilor mai era atît de adînc înrădăcinată, încît tot timpul ceremoniei, care a durat destul de mult, cei treizeci de mii de oameni adunați în jurul altarului au stat muți și nemișcați. După un ceas și jumătate de cercetare atentă, haruspicii vestiră că zeii erau prielnici romanilor, pentru că pe măruntaiele animalelor jertfite nu putuseră descoperi nimic, nici cea mai mică pată, care să prevestească o nenorocire.

Apoi, preoții se apucară să hrănească găinile sacre. Păsările fuseseră pesemne înfometate, nu glumă, deoarece, de cum li se aruncară grăunțe, se năpustiră să le ciugulească cu mare lăcomie. Legionarii izbucniră în aplauze zgomotoase, întrucît lăcomia găinilor sacre era îndeobște socotită drept semn neîndoielnic că Jupiter, Marte și Quirinus acordau divina lor ocrotire și că cei trei zei erau gata să ajute armata romană.

Aceste prevestiri favorabile au fost suficiente pentru a da din nou curaj superstițioșilor legionari. Cîrtirile și blestemele încetară îndată și tradiționala disciplină și încredere în căpetenii fu restabilită. Aufidius Orestes hotărî să profite fără întîrziere de această ridicare a moralului legiunilor și să execute de îndată planul ce concepuse, anume să iasă cu cît mai puține pierderi din cleștele în care fusese prins de Spartacus.

A doua zi după această ceremonie, cinci dezertori din armata lui Orestes veniră să caute refugiu în tabăra lui Spartacus. Aduși în fața conducătorului gladiatorilor, în pretorium, fiecare îi relată în felul lui aceeași istorie. Pretorul ar fi plănuit să iasă pe ascuns din tabără chiar noaptea aceasta, pentru a se arunca asupra gladiatorilor care aveau tabăra lîngă Formiae, socotind să-i strivească și să-și croiască drum spre Cales, pentru ca apoi să meargă să se întărească la Capua. Dezertorii afirmau că fugiseră din tabăra romană numai din dorința de a scăpa de moartea sigură ce-i aștepta în luptă, deoarece, după părerea lor, încercarea lui Orestes era sortită să se sfărîme de cercul de fier în care Spartacus închisese legiunile romane.

Spartacus ascultă cu luare-aminte relatările celor cinci dezertori și le puse o sumedenie de întrebări, fără a-i slăbi

din ochi nici o clipă. Privirea lui, care li se înfigea în suflet ca o lamă ascuțită, îi înfricoșa și îi stingherea. Din această pricină se încurcară în răspunsuri și se contraziseră singuri de cîteva ori. După o lungă tăcere în care chibzuise adînc, Spartacus ridică fruntea și rosti ca și cum ar fi vorbit cu sine însuși :

— Am înțeles... Bine, bine. Apoi, adresîndu-se unuia dintre contubernalii ce erau în preajma lui, în pretorium, porunci : Du-le cu ei, Flavius, însoțește-i ! Vezi să li se dea un cort și să fie bine păziți.

Contubernalul plecă împreună cu dezertorii.

Spartacus îl chemă pe Artacus, comandantul legiunii a zecea și, luîndu-l de-o parte, îi spuse :

— Aștia nu-s dezertori. Sînt iscoade.

— Cum adică ? întrebă uimit tînărul trac.

— I-a trimis Aufidius Orestes ca să mă înduce în eroare.

— E cu putință ?

— Vrea să mă facă să cred poveștile îndrugate de dezertori, pentru ca el să poată acționa tocmai invers.

— Cum anume ? Care e părerea ta ?

— Uite : cel mai firesc și mai logic lucru pe care l-ar putea face în clipa de față Orestes — lucru pe care-l putea face de altfel oricine în locul lui — e să încerce să spargă încercuirea, nu spre Capua, ci în direcția Romei. Dacă s-ar adăposti la Capua cu armata lui zdruncinată și slăbită de pierderile pe care inevitabil le va suferi în luptă, el ar lăsa Latiumul descoperit, permițîndu-ne să ajungem ușor la porțile Romei. Orestes trebuie deci să caute cu orice preț să-și croiască drum spre Roma, ca s-o apere împotriva unui atac din partea noastră. Baza lui de operațiuni e Roma și, avînd Roma în spate, chiar și cu o armată mai slabă decît cea de acum, Orestes are să ne poată ține întotdeauna sub amenințare. De aceea, mai mult ca sigur că își va îndrepta încercarea desperată în direcția Romei, nu spre Formiae, cum vrea să mă convingă cu ajutorul dezertorilor săi.

— Pe Mercur !... Ai dreptate ! Așa e !

— De aceea, o să părăsim tabăra chiar astă-seară. Ne mutăm mai aproape de Crixos, deoarece, dacă nu mă înșel, împotriva lui vor fi concentrate mîine toate eforturile legiunilor romane.

Oinomaos de asemenea va ieși astă-seară din tabăra sa de lîngă Formiae, ca să se instaleze mult mai aproape de dușman.

— Așa vei strînge mai serios cercul în care i-ai prins pe dușmani — strigă plin de sinceră admirație tînărul trac, care acum înțelegea întreg planul lui Spartacus. Și...

— Și în felul acesta — îi tăie vorba Spartacus — izbînda este asigurată ori încotro s-ar mișca pretorul. Chiar de-ar porni împotriva lui Oinomaos, izbînda e sigură, căci vom putea veni repede în ajutorul legiunilor germane, întrucît astă-seară ele se vor apropia de Fundi.

Apoi, Spartacus chemă trei contubernali și le porunci să pornească pe rînd, cu cea mai mare iuțeală, la răstimpuri de o jumătate de ceas, către tabăra lui Oinomaos de lîngă Formiae, și să-i transmită ordinul de a se muta cu șase-șapte mile mai aproape de Fundi. În același timp, Spartacus trimise alți contubernali la Crixos, ca să-i dea de știre că în următoarele cîteva ceasuri trebuia să se aștepte să fie atacat de inamic.

Pe înserate, ștafetele lui Spartacus ajunseră la Oinomaos. Două ceasuri după sosirea ștafetelor, legiunile germanului, avînd în frunte o avangardă de trei mii de călăreți, porniră spre Fundi, înaintînd cu cea mai mare băgare de seamă. La miezul nopții, Oinomaos dădu ordin legiunilor să se oprească în vecinătatea unui deal și să-și instaleze acolo tabăra. Deși de cîteva ceasuri cădea o ploaie rece, mărunță, ca de toamnă, care pătrundea pînă la oase, Oinomaos porunci să se înceapă îndată săparea șanțului și să se înfigă parii în jurul noii tabere. El fu cel dintîi care se apucă de treabă.

Lucrurile se petrecură întocmai cum prevăzuse Spartacus. În zori, străjile așezate în fața taberei lui Crixos vestiră că vrăjmașul venea la atac.

Crixos scoase imediat din tabără și așeză în ordine de bătaie două din legiunile sale — a treia și a patra — care încă de la miezul nopții erau pregătite de luptă. Dădu ordin prăștiașilor să înainteze repede spre a întîmpina dușmanul cu pietre și săgeți.

Orestes înainta cu întreg efectivul desfășurat în formație de luptă. Îndată ce se abătură asupra legionarilor primele săgeți, prin intervalurile frontului, el scoase în

frunte velitii și prăștiașii care, răsfirîndu-se în lanț, porniră împotriva gladiatorilor.

După ce aruncară cîteva săgeți, velitii și prăștiașii se retraseră însă repede spre linia principală, lăsînd drum liber călăreților, în număr de trei mii, să se năpustească cu crîncenă înverșunare asupra prăștiașilor dușmani. Crixos porunci trîmbițașilor să sune neîntîrziat semnalul retragerii. Velitii săi nu putură să se retragă însă destul de repede ca să se ferească din calea loviturii cavaleriei romane și să scape nevătămați, și de aceea încercară pierderi grele. Într-o clipă fură măcelăriți mai mult de patru sute. Din fericire însă, înaintarea romanilor fu întîrziată de un pîrîu destul de lat, în care timp gladiatorii izbutiră să se adăpostească pe malul celălalt.

Crixos porni atunci cu legiunea a treia spre pîrîu, pe malul căruia se strînseseră călăreții romani și, zvîrlind asupra lor un nor de sulițe scurte, îi sili să se retragă în dezordine.

Orestes aruncă imediat două legiuni de pedestrași împotriva legiunii lui Crixos. Trebuia nu numai să învingă cu orice preț, ci mai ales trebuia să învingă repede înainte ca inamicului să-i vină întăriri.

De aceea avîntul cu care romanii năvăliră peste gladiatori fu sălbatic. Legiunea a treia a gladiatorilor se cutremură și fu cît pe-aci să se risipească. Dar îndemnurile și pilda lui Artorix și vitejia fără seamăn a lui Crixos, care, luptînd în primele rînduri, dobora un dușman cu fiecare lovitură de sabie, îi îmbărbătară pe gladiatori, care ținură vitejește piept atacului.

Cerul era întunecat și cenușiu, ploua fără întrerupere, și împrejurimile răsunau de clinchetul armelor și răcnetul celor ce se încăierau.

Pentru a-i lovi pe gladiatori în flanc, Orestes mai aruncă în luptă încă o legiune, care depăși frontul pe la dreapta. Împotriva acestei legiuni ieși Bortorix, în fruntea celei de a patra legiuni a gladiatorilor. Îndată ce Bortorix intră în luptă cu romanii pe flancul drept, Orestes puse și ultima legiune în mișcare, pentru a-i ataca pe gladiatori pe aripa stîngă. Era limpede acum că rezultatul acestei lupte nu avea să fie hotărît nici de bărbăția, nici de neînfricarea soldaților, ci numai de superioritatea numerică. Crixos își

dădea seama că mai mult de o jumătate de ceas nu va putea rezista; după aceea avea să fie complet încercuit și zdrobit.

Izbuti-va, oare, Spartacus să-i vină în ajutor pînă într-o jumătate de ceas? De acest lucru Crixos nu era sigur. De aceea el ordonă atît lui Bortorix, cît și legiunii a treia să se retragă, luptînd, spre tabără.

Oricît de vitejește se apărară gladiatorii, era imposibil ca retragerea să se efectueze fără învălmășeală și pierderi grele. Pentru a intra la adăpost în tabără, gladiatorii se văzură siliți să lase în urmă două cohorte, care să se jertfească pentru a acoperi retragerea și asigura salvarea celei mai mari părți a armatei.

Aceste două cohorte se luptară cu nemaipomenită dîrzenie, privind moartea în față fără frică, aproape cu bucurie. Patru sute din cei o mie de gladiatori care alcătuiau aceste cohorte căzură în cîteva minute. Pentru a-i salva pe ceilalți de la o pieire sigură, gladiatorii ajunși în tabără se repeziră sus pe val și de acolo zvîrliră asupra romanilor o grindină de bolovani și sulițe, care-i sili pe aceștia să înceteze lupta și să dea înapoi.

Orestes porunci atunci ca trîmbițele să sune de îndată retragerea. După ce restabili în mare grabă ordinea în legiunile sale distruse și răvășite de pe urma crîncenei bătălii ce avusese loc, el ordonă legiunilor să pornească în marș forțat spre Privernum. Se și felicita că, grație șiretlicului la care recursese, izbutise să-l depărteze pe Spartacus de Terracina și să-l abată spre Formiae.

Nici nu apucase însă avangarda romană să străbată două mile pe Via Appia, cînd, deodată, se iviră prăștiașii lui Spartacus, care se năpustiră asupra aripii stîngi a legiunilor lui Orestes.

De cum îi zări, mulțumirea lui Orestes se risipi. Opri armata din marș. Își rîndui pentru luptă cele patru legiuni; două le întoarse cu fața către Spartacus, iar celelalte două le așeză spate în spate cu primele, pentru a sta gata să respingă atacul lui Crixos, care era de prevăzut că avea să se arunce fără întîrziere asupra sa.

Așa se și întîmplă. Îndată ce legiunile a cincea și a șasea ale gladiatorilor se încăierară cu romanii, Crixos își alinie

din nou cele două legiuni și se năpusti cu înverșunare asupra spatelui frontului roman.

Bătălia fu din cale-afară de îndîrjită și de sîngeroasă. Vitejește s-au luptat și gladiatorii, și romanii, dar fără a izbuti să se clintească din loc unii pe alții. După vreo jumătate de ceas sosiră la locul bătăliei și legiunile lui Oinomaos. Atacați din trei părți, romanii începură să cedeze teren și apoi, peste puțin timp, rupînd rîndurile, o luară la fugă pe Via Appia, în direcția Privernum.

Spartacus ordonă imediat legiunilor să-i urmărească pe romani pas cu pas, fără a-i slăbi o clipă. In ochii lui Spartacus, această urmărire era în același timp și un mijloc de a-și feri legiunile de cavaleria romană, care, atîta vreme cît continua urmărirea și gladiatorii erau răspîndiți în dezordine, nu putea să atace fără a-i răsturna în cale și pe romanii care se retrăgeau.

Pe cîmpul de bătălie apăru în cele din urmă și corpul de armată al lui Granicus, a cărui tabără era mai departe de Terracina decît celelalte. Sosirea lui Granicus pecetlui izbînda gladiatorilor.

Se produse atunci o învălmășeală cumplită. Șapte mii de romani, dacă nu și mai mulți, fură măcelăriți și aproape patru mii căzură prizonieri.

Numai cavaleria romană ajunse aproape fără pierderi la Privernum, unde se adunaseră în cursul nopții rămășițele istovite ale legiunilor înfrînte.

Gladiatorii suferiseră și ei pierderi grele. Își plătiseră izbînda cu mai mult de două mii de morți și aproape tot atîția răniți.

In zori, în timp ce gladiatorii dădeau ultimele onoruri tovarășilor căzuți în luptă, pretorul Aufidius Orestes, cu resturile armatei sale, părăsi Privernum, retrăgîndu-se în grabă spre Norba.

Cîteva zile mai tîrziu, Spartacus chemă căpeteniile gladiatorilor ca să delibereze asupra mersului războiului. Recunoscură cu toții că a întreprinde ceva împotriva Romei era cu neputință, deoarece cetățenii ei fiind în același timp și soldați, Roma ar fi putut scoate oricînd o sută zece mii de oameni împotriva gladiatorilor. Sfatul căpeteniilor hotărî ca legiunile gladiatorilor să străbată Samniumul și Apulia, ri-

dicînd și adunînd în cale toți sclavii care doreau să se răscoale împotriva asupritorilor.

Executînd hotărîrea luată, Spartacus, în fruntea armatei sale, pătrunse în Samnium pe la Bovianum, fără a întîlni vreo piedică în cale, și de acolo, în etape scurte, zilnice, se îndreptă spre Apulia.

La Roma, cetățenii se cutremurară de groază la vestea înfrîngerii suferite de pretorul Orestes lîngă Fundi. Senatul se întruni în ședință secretă și începu să discute în amănunt mijloacele prin care s-ar fi putut pune capăt acestei răscoale, care, dintr-o neînsemnată răzmeriță, se întinsese și crescuse atingînd proporțiile unui adevărat război și aruncînd asupra armatei romane o grea rușine.

Hotărîrile luate de Senat au fost păstrate în taină. Se află doar un singur lucru anume că, în cursul nopții, după ședința Senatului, consulul Marcus Terentius Varro Lucullus părăsise Roma, apucînd călare pe Via Praenestina, ca un cetățean de rînd, fără insignele magistraturii sale, fără lictori, însoțit doar de cîțiva servitori devotați.

Spartacus și armata sa se aflau în tabără lîngă Venusia. Acolo se îndeletnicea cu instruirea a două legiuni noi, deoarece în cursul ultimelor treizeci de zile i se adăugaseră mai mult de zece mii de sclavi. Într-o zi, pe la amiază, Spartacus fu anunțat că tocmai sosise un sol din partea Senatului roman.

— Pe toate fulgerele lui Jupiter! exclamă Spartacus, cu ochii strălucind de o bucurie fără seamăn. Oare mîndria latinilor a coborît pînă acolo, că nici Senatul roman nu se mai sfiește să înceapă tratative cu un gladiator nevrednic?

După ce își aruncă pe umeri obișnuita mantie de culoare închisă, se așeză pe bancheta de la intrarea cortului său și spuse decanului

— Adu-l aici pe solul Senatului.

Condus de gladiatori, solul fu adus în pretorium, împreună cu cei patru servitori ai săi. Potrivit obiceiului, solul și însoțitorii săi erau legați la ochi.

— Ești în fața conducătorului nostru, în pretorium-ul taberei noastre — se adresă decanul aceluia care declarase că era solul Senatului.

— Salut, Spartacus! rosti cu glas tare și hotărît romanul, salutînd cu mîna dreaptă, plin de demnitate, în direcția în care presupunea că se găsea Spartacus.

— Salut! răspunse tracul.

— Trebuie să-ți vorbesc între patru ochi — făcu cunoscut solul.

— Bine — încuviință Spartacus — vom vorbi singuri. Apoi, adresîndu-se decanului și gladiatorilor care-i însoțiseră pe cei cinci romani, ordonă: Duceți-i pe aceștia în cortul vecin, scoateți-le legăturile de la ochi și ospătați-i.

Decanul se depărtă, urmat de însoțitorii solului, care erau petrecuți de gladiatori. Spartacus se ridică și, desfăcînd legătura ce acoperea ochii romanului, îi spuse:

— Șezi. Poți să privești și să faci cunoștință cu tabăra netrebnicilor și infamilor gladiatori.

Spartacus se așeză la loc, fără a-și lua privirea cercetătoare de la fața solului. Chenarul de purpură cu care-i era tivită toga arăta că acesta era patrician.

Părea să aibă vreo cincizeci de ani. Era voinic, înalt, cu părul cărunt, tuns scurt, și avea trăsături alese și expresive. Ținuta îi era plină de prestanță, poate chiar arogantă. Îndată ce fu dezlegat la ochi, solul începu să-l cerceteze cu luare-aminte pe conducătorul gladiatorilor.

— Stai jos! E drept, bancheta aceasta nu e jețul consular cu care ești deprins, dar, oricum, așezat te vei simți mai bine decît în picioare.

— Mulțumesc, Spartacus, pentru bunăvoință — răspunse patricianul, luînd loc în fața gladiatorului.

Își plimbă apoi privirile în lungul și în latul uriașei tabere, care, de pe înălțimea pe care se găsea pretorium-ul, se vedea în întregime. Nu-și putu stăpîni un strigăt de uimire și admirație.

— Pe cei doisprezece zei ai Concordiei!... Jur că n-am mai văzut niciodată o tabără ca aceasta, afară doar de aceea a lui Caius Marius, de lîngă Aquae Sextiae!...

— Ce spui?! Nu se poate! protestă Spartacus, cu ironie amară. Doar aceea era tabără romană, iar noi... nu sîntem decît niște ticăloși de gladiatori.

— N-am venit aici ca să mă sfădesc cu tine, nici să te ocărăsc, nici să fiu ocărît — spuse demn romanul. Lasă deci ironiile, Spartacus. Eu n-am făcut decît să-mi exprim

admirația cu toată sinceritatea. Își mai roti o dată, încet, ochii, jur împrejur, cîntărind totul cu privirea unui cunoscător. Apoi, întorcîndu-se spre Spartacus, îi spuse : Pe Hercule ! Spartacus, jur că nu ești născut să fii gladiator !

— Nu, nu pentru asta m-am născut ! Nici eu, nici cei șaizeci de mii de nenorociți pe care îi vezi în tabăra aceasta, nici milioanele de oameni pe care i-ați îngenuncheat prin forța voastră brutală nu ne-am născut să fim sclavii semenilor noștri.

— Sclavi au existat totdeauna — răspunse solul, clătinînd din cap compătimitor. Au existat din ziua în care omul a ridicat pentru întîia oară sabia asupra omului. Omul se poartă ca lupul cu oamenii, așa îi e firea. Crede-mă, Spartacus, visul tău e visul unui suflet ales, dar e un vis care nu se poate realiza. Totdeauna vor fi stăpîni și sclavi. Așa cer legile firii omenești.

— Nu ! Aceste privilegii injuste n-au existat totdeauna — interveni înflăcărat Spartacus. Ele n-au apărut decît în ziua în care roadele pămîntului nu i-au mai putut îndestula pe toți oamenii care-l locuiau. Ele au apărut în ziua cînd, deși născut pentru a lucra pămîntul, omul a încetat să mai lucreze pămîntul patriei și, prin aceasta, a încetat să-și dobîndească hrana zilnică. Da, privilegiile au apărut din ziua cînd dreptatea ce sălășluia printre cei care lucrau pămîntul a părăsit ogoarele care-i fuseseră ultimul adăpost și s-a făcut nevăzut în Olimp. De atunci s-au ivit poftele necumpătate, dorințele neînfrînate, fastul, orgiile, dezbinările, războaiele și măcelurile rușinoase.

— Vrei deci să întorci oamenii la starea lor primitivă ? Crezi că se poate face acest lucru ? Eu cred că nici sprijinul Senatului roman, cu toată puterea lui nemărginită, n-ar putea asigura înfăptuirea ideilor tale. Numai zeii ar putea să schimbe firea omului.

După cîteva clipe de tăcere și meditație, Spartacus întrebă :

— E oare neapărată nevoie să existe sclavi ? Învingătorii nu se pot oare desfăta altfel, decît aplaudînd cum se sfîșie între ei nefericiții gladiatori ? Oare setea de sînge și cruzimea aceasta, proprie jivinelor sălbatice, sînt atît de adînc sădite în firea omului ? N-ar putea omul să fie fericit fără ele ?

La aceste întrebări necruțătoare, romanul nu mai răspunse nimic și, lăsînd capul în jos, căzu pe gînduri.

Spartacus rupse tăcerea, întrebîndu-l

— Cu ce scop ai venit aici ?

Patricianul tresări și răspunse :

— Sînt Caius Rufus Ralla, cavaler. Consulul Marcus Terentius Varro Lucullus mă trimite la tine cu două propuneri.

Cu un zîmbet ușor, ironic și neîncrezător, Spartacus îl întrebă :

— Care e prima ?

— Eliberarea prin răscumpărare a romanilor pe care i-ai luat prizonieri în bătălia de la Fundi. Asupra prețului de răscumpărare ne vom înțelege.

— A doua ?...

Solul păru puțin încurcat, deschise gura gata să răspundă, apoi se opri, parcă ezitînd. În cele din urmă spuse :

— Răspunde-mi întîi la prima propunere.

— Sînt gata să eliberez cei patru mii de prizonieri în schimbul a zece mii de săbii spaniole, zece mii de scuturi, zece mii de platoșe și o sută de mii de sulițe scurte, făurite cum trebuie, în cele mai bune dintre atelierele voastre de arme.

— Cum ? sări Caius Rufus Ralla, uimit și indignat. Ceri... și pretinzi ca să te înzestrăm noi înșine cu armele pe care vrei să le folosești împotriva noastră ?

— Da. Repet că armele acestea trebuie să fie de cea mai bună calitate, și cer ca ele să fie aduse în tabăra mea pînă în douăzeci de zile. Altfel n-o să-i înapoiez pe cei patru mii de prizonieri. Apoi mai adăugă : Aceste arme aș putea să le comand în orașele vecine. Aceasta mi-ar lua însă prea mult timp și nu-mi convine. În ultimele cîteva zile am mai strîns două legiuni și trebuie să le înarmez complet. Și...

— Și tocmai de aceea nu vei căpăta armele — îl întrerupse solul, înfuriat. Mai bine să rămînă soldații noștri prizonieri. Sîntem romani, pe faptele vitejești ale lui Hercule Musagetul ! N-o să facem niciodată ceva care să dăuneze patriei și să folosească dușmanului. Știm să ne jertfim, dacă e nevoie !

— Nu face nimic — reluă Spartacus, liniștit. Pînă în douăzeci de zile o să-mi trimiteți toate aceste arme.

— O, pe Jupiter! strigă Rufus Ralla, abia putînd să-și mai ascundă furia. Pricepi ce-ți spun?... Armele nu le vei căpăta, îți repet, nu le vei căpăta! N-ai decît să-ți păstrezi prizonierii.

— Bine, bine. Vedem noi asta! îi curmă nerăbdător vorba Spartacus. Spune-mi acum care e a doua propunere a consului Varro Lucullus? Și zîmbi iarăși ironic.

După ce se gîndi cîteva clipe, romanul începu domol, cu o voce blîndă, aproape ademenitoare:

— Consulul m-a însărcinat să-ți propun să încetezi acțiunile militare.

— O-o-o! exclamă Spartacus, neizbutind să-și stăpînească uimirea. Dar, mă rog, în ce condițiuni?

— Iubești o romană nobilă, de neam ilustru. Și ea te iubește.

Aceste cuvinte ale lui Rufus Ralla îl făcură pe Spartacus să sară ca fript. Sîngele îi năvăli în obraz și ochii îi scînteiară de mînie. Se liniști însă treptat, se așeză la loc și-i întrebă cu asprime pe solul roman:

— Cine a spus asta? Ce știe consulul despre asta? Ce însemnătate pot să aibă pentru voi bietele mele simțăminte? Ce legătură poate fi între aceste simțăminte și războiul nostru? Și ce au ele cu pacea pe care mi-o oferiți?

Năucit de avalanșa de întrebări, solul mormăi încurcat cîteva cuvinte de neînțeles. În cele din urmă începu să vorbească repede, ca un om care luase o hotărîre de neclintit:

— Iubești pe Valeria Messallina, văduva lui Sulla, și ea te iubește. Senatul e gata s-o roage pe Valeria să devină soția ta, pentru a pune capăt hulei pe care ar putea să i-o atragă această dragoste. După ce te vei căsători cu femeia pe care o iubești, consulul Varro Lucullus îți propune: fie să pleci în Spania, sub comanda lui Pompeius, în calitate de questor al acestuia, dacă dorești să te distingi pe cîmpul de bătălie, fie, dacă ești dornic să te bucuri de liniște și de trai plăcut, să te trimită prefect într-unul din orașele Africii sau în ce loc vei dori. Vei avea lîngă tine și pe micuța Postumia, fructul dragostei tale nelegiuite cu consoarta lui Sulla. Altfel, fetița va fi încredințată tutorilor lui

Faustus și Fausta, ceilalți copii ai dictatorului, și atunci, nu numai că vei pierde orice drept asupra Postumiei, dar pierdută va fi chiar și nădejdea de a o mai îmbrățișa vreodată.

Spartacus se ridică în toată înălțimea lui și întrebă încet:

— Dar tovarășii mei de luptă?

— Vor trebui să se împrăștie. Sclavii trebuie să se întoarcă în cazărmi, gladiatorii la școlile lor.

— Și... și cu asta totul va lua sfîrșit? insistă Spartacus, vorbind rar și apăsat.

— Senatul va da uitării și va ierta totul.

— Foarte mulțumesc! exclamă conducătorul gladiatorilor, surîzînd ironic. Cît de bun, cît de milostiv și de nobil e Senatul!

— De ce spui asta? întrebă îngîmfat Rufus Ralla. Senatul ar fi trebuit să poruncească să fie răstigniți toți acești sclavi răzvrătiți, și, în loc să facă asta, îi iartă. Nu e destul?

— O!... Ba, dimpotrivă, găsesc chiar că e prea mult... Să consimtă Senatul să ierte un dușman care nu numai că e înarmat, ci chiar victorios!... Într-adevăr, e o mărinimie fără pereche. Tăcu o clipă, apoi adăugă plin de amărăciune: Opt ani mi-am închinat toate puterile minții, tot focul inimii mele pentru o cauză nobilă, justă, sfîntă. Neînfricat, am biruit toate piedicile pe care le-am întîmpinat, am chemat la arme tovarășii de nenorocire. S-au adunat șaizeci de mii, pe care i-am dus la victorie. Făcut-am toate acestea numai pentru a le spune într-o bună dimineață: „Ceea ce ați socotit că sînt victorii, nu au fost decît înfrîngeri; prin luptă nu putem cuceri libertatea; întoarceți-vă la stăpînii voștri și lăsați-vă ferecate brațele în vechile lanțuri!“ Și dacă, cu toate sfaturile și stăruințele mele, gladiatorii vor refuza să se împrăștie?...

— Atunci... — adause patricianul, cu glas scăzut și șovăitor, lăsînd capul în jos și jucîndu-se nervos cu marginea togei — atunci... un comandant încercat ca tine... deoarece, ai face-o, la urma urmei, tot numai pentru binele acestor nenorociți... e imposibil să nu găsești... pentru că ai putea să găsești oricînd mijlocul de a-ți duce armata... într-un loc primejdios...

— Intr-un loc — completă Spartacus, alb la față, fulgerînd de mînie și de ură — unde consulul Marcus Terentius Varro Lucullus o va aștepta cu legiunile sale și o va încercui, ca apoi să urmeze inevitabila predare, care se va petrece fără zgomot. Iar consulul va putea să-și atribuie chiar gloria unei izbînzi ușor dobîndite. Nu-i așa ?

Romanul lăsă capul în jos fără a răspunde.

— Ce-e-e ? Poate vrei să spui că nu-i așa ? răcni Spartacus atît de puternic, încît Rufus Ralla se cutremură.

Solul ridică ochii spre Spartacus, dar chipul gladiatorului era atît de crunt, că, fără să vrea, romanul se dădu cu un pas înapoi.

— Ah, pe toți zeii Olympului ! strigă Spartacus, mîndru și amenințător. Mulțumește zeilor, care te ocrotesc, că un gladiator ticălos și de nimic știe să respecte dreptul ginților. Mînia ce m-a cuprins nu-mi întunecă rațiunea într-atît, încît să uit că ai venit aici cu o solie. Tot atît de viclean și de ticălos ca și Senatul tău, ca și poporul tău, ai venit să-mi propui să trădez. Ai încercat să atingi cele mai gingașe coarde ale sufletului meu... ai căutat să mă cumperi, ai căutat să folosești pasiunea și dragostea mea de părinte pentru a dobîndi prin înșelăciune izbînda, acolo unde, prin puterea armelor, n-ați putut reuși !...

— Ia seama, barbar ticălos ! izbucni, scos din fire, Rufus Ralla, făcînd doi pași înapoi și pironindu-și privirea plină de ură asupra lui Spartacus. Mi se pare că uiți cu cine vorbești !

— Nicidecum, Marcus Terentius Varro Lucullus, consul al Romei ! Tu ești acela care a uitat unde se află și cu cine vorbește ! Ticălosule ! Mizerabile ! Credeai că n-am să te recunosc ?... Ai venit aici pe furiș, sub nume fals, să încerci să-mi cumperi inima, care socoteai că e croită după chipul și asemănarea inimii tale. Nemernicule ! Pleacă... Întoarce-te la Roma... Adună-ți legiuni noi și apoi vino de te măsoară cu mine, în luptă dreaptă... Atunci, dacă vei avea îndrăzneala să vii față în față cu mine, ca acum, o să-ți dau răspunsul pe care-l merită mîrșavele tale propuneri.

— Cu alte cuvinte — ripostă răstit consulul Varro Lucullus, fără a-și mai ascunde disprețul — tu crezi, biet nebun ce ești, că vei fi în stare să mai reziști mult împo-

triva legiunilor noastre? Te amăgești oare cu nădejdea că vei obține o victorie definitivă asupra Romei atotputernice?

— Nădăjduiesc să scot din Italia această masă de sclavi nenorociți și, odată ajunși în țările noastre, voi răscula împotriva voastră toate popoarele asuprite și voi desființa ticăloasa și nelegiuita voastră stăpînire. Și, făcînd cu mîna dreaptă un gest autoritar, Spartacus porunci consulului să se retragă.

Îndreptîndu-se spre ieșire, Varro Lucullus îi spuse:

— Ne vom revedea pe cîmpul de bătălie.

— De-ar vrea zeii... Dar nu prea-mi vine a crede. Cînd Lucullus tocmai era gata să iasă din pretorium, Spartacus îi strigă: Ascultă, consul al Romei... Pe puținii gladiatori pe care i-ați luat prizonieri, știu că i-ați răstignit. Văd că voi, romanii, nu aplicați dreptul ginților față de noi. De aceea, te previn că, dacă pînă în douăzeci de zile, nu voi primi aici, în tabăra mea, echipamentul și armele cerute, cei patru mii de legionari pe care i-am luat prizonieri lîngă Fundi vor fi răstigniți.

— Cum?... Ai să îndrăznești? strigă consulul, palid de furie.

— Față de oamenii care nu respectă nimic și pentru care nu există nimic sfînt, totul e îngăduit... Cu voi — ocară pentru ocară, crimă pentru crimă, măcel pentru măcel... Și acum, pleacă!... Și făcu din nou semn consulului să se retragă.

Rămas singur, Spartacus se plimbă vreme îndelungată în lung și în lat în fața cortului său, muncit de gînduri amare și sumbre.

Apoi dădu ordin să fie chemați Crixos, Granicus și Oinomaos și le aduse la cunoștință propunerile pe care i le făcuse consulul Terentius Varro Lucullus, cu excepția celor în legătură cu simțămintele sale pentru Valeria, pe care le privea ca pe o taină sfîntă.

Cei trei aprobară călduros atitudinea demnă a lui Spartacus și apoi plecară, pătrunși de afecțiune pentru viteazul lor prieten și conducător suprem și adînc mișcați de admirabila lui jertfire de sine.

Cînd se înnoptă, Spartacus intră în cortul său. Își scoase platoșa și armele și se aruncă pe pat. Adormi foarte tîrziu,

după ce se suci și se răsuci îndelung de pe o parte pe alta, și uitînd să stingă opaițul de lut ars.

Să fi trecut vreo două ceasuri de cînd adormise, strîngînd în mînă medalionul Valeriei, pe care-l purta totdeauna la gît, cînd, deodată, prelungă și fierbinte, o sărutare pe buze îl trezi din somn. Se deșteptă, se ridică și întrebă

— Cine e ? Cine e aici ?...

O zări atunci pe frumoasa Euthybida, care, stînd în genunchi și cu mîinile ei mici împreunate, șoptea rugător :

— Îndură-te de mine, Spartacus. Nu mă mai chinui atita !...

— Euthybida ! strigă el, uimit, strîngînd mai tare în mînă medalionul. Tu... tu, aici ? Cum ai pătruns ?

— De cîteva nopți mă ascund în colțul acela — și arătă cu mîna spre locul unde stătuse — și aștept pînă adormi. Apoi mă apropii în genunchi de patul tău și stau și privesc fermecată chipul tău minunat și plîng în tăcere. Au trecut cinci ani lungi, cinci ani nesfîrșiți de cînd te iubesc, de cînd te ador cu desperare, nebunește, ca o halucinată. Fiind respinsă de tine, am căutat zadarnic să te alung din inima mea. Nimic nu m-a putut lecui. Fie-ți milă, fie-ți milă de mine !... Nu mă alunga, Spartacus. Dacă și de astă dată ai să întorci capul cu dispreț, ai să mă faci capabilă de orice, mă auzi ? De orice... chiar de cele mai sălbatice și mai necurate fapte !

Apoi tînăra îndrăgostită îi apucă mîna și i-o acoperi de sărutări fierbinți. Cît a durat acest torent de cuvinte și această pătimașă dezlănțuire, Spartacus cînd se aprindea la față, cînd pălea, făcîndu-se alb ca varul. Îl treceau fiori prin tot trupul. Strîngea tot mai tare medalionul în care se aflau cele două șuvițe din buclele Valeriei și ale Postumiei. Singur acest talisman îi dădu puterea să reziste farmecului frumoasei Euthybida. În cele din urmă își trase binișor mîna din mîna ei și, cu bunătate aproape părintească, îi spuse :

— Liniștește-te... liniștește-te... prostuțo... Iubesc pe altcineva, care mi-a dăruit un copil. Și știi doar că Spartacus nu-și calcă jurămintele, că așa cum, o dată ce și-a închinat viața cauzei asupriților, va lupta pînă la moarte pentru această cauză, tot așa va rămîne credincios femeii iubite și nu va iubi niciodată o altă femeie... Alungă de aceea

din căpșorul tău înfierbîntat orice gînduri în privința mea... și nu-mi vorbi despre dragoste.

— A !... Divine Erynii ! izbucni cu glas înăbușit și scrîșnind din dinți Eutlıybida, pe care Spartacus, în timp ce rostea ultimele cuvinte, o îndepărtase cu blîndețe de lîngă el. Valeria, nesuferita și blestemata Valeria, ea te răpește mîngîierilor și sărutărilor mele !...

— Să părăsești cortul meu și să nu mai calci aici niciodată — izbucni plin de mînie Spartacus, încruntat și amenințător. Mîine vei pleca cu ceilalți contubernali desemnați pentru statul major al lui Oinomaos.

Cu capul plecat, mușcîndu-și mîinile și abia mai stăpînindu-și hohotele de plîns care făceau să-i zvîcnească pieptul, curtezana părăsi cortul încet, cu pași rari. Spartacus deschise medalionul și sărută buclele ce erau închise în el.

Capitolul XVI

LEUL LA PICIOARELE FETEI. UCIGAȘUL PEDEPSIT

Euthybida era o femeie neobișnuită. Ea fusese din totdeauna sclava poftelor nesăbuite, fiind stăpînită de patimi nenumărate, tiranice. Încă din anii fragezi ai copilăriei fusese tîrîtă de un patrician desfrînat în orgiile cele mai destrăbălate și saturnaliile cele mai deșănțate. Rezultatul a fost că își pierdu castitatea și-și perverti conștiința, adică singurele pavăze care întăresc și apără inima femeilor împotriva ispitei.

Nu știa ce înseamnă înfrînarea și era obișnuită să obțină îndată tot ce poftea, fără a se gîndi la urmări. Pentru ea, binele nu era altceva decît satisfacerea poftelor, chiar dacă satisfacerea lor însemna durere și suferință pentru alții. Își urmărea și-și atingea totdeauna țelurile cu o consecvență și o dîrzenie neînduplecată, cu o încăpățînare sălbatică.

Pe Spartacus îl văzuse întîia oară, în toată strălucirea frumuseții, bărbăției și puterii lui, în ziua cînd ieșise biruitor în sîngeroasa luptă de la circ. Era pe atunci sătulă de petreceri pînă peste cap, nespus de bogată, curtată și adorată de cei mai eleganți, mai înfumurați și mai avuți patricieni romani. Viața pe care o ducea nu-i mai putea oferi nimic care s-o atragă, nimic care s-o ispitească și nu-i mai făgăduia nici o fericire. De cum îl văzuse pe Spartacus, Euthybida se înflăcărase; nu se îndoia că va izbuti ușor să-și satisfacă capriciul și, în închipuirea ei aprinsă, se îmbăta dinainte de plăcerile ce avea să guste în această nouă aventură care, socotea ea, venise tocmai la timp pentru a risipi monotonia unei vieți ce ajunsese să-i pară insuportabilă.

Se iviră piedici neașteptate în calea ei. Cînd observă că Spartacus rămînea nepăsător în fața farmecelor ei și

mai ales cînd descoperi că era îndrăgostit de altă femeie, o gelozie turbată se porni să biciuiască cu limbi de foc imaginația curtezanei. Sîngele începu să-i clocotească furtunos în vine. Ceea ce nu era decît un capriciu trecător, se transformă deodată într-o patimă sălbatică. Depravarea sufletească și firea violentă și impulsivă a Euthybidei făcură ca această patimă să crească și să ajungă repede la paroxism.

Ca să-l uite pe Spartacus, Euthybida întreprinse chiar și călătorii. Însă nici excesele orgiilor, nici călătoriile nu reușiră s-o vindece de această patimă chinuitoare. Pretutindeni o urmărea chipul lui Spartacus, care îi otrăvea fiecare clipă. Atunci se hotărî să mai pună încă o dată la încercare inima gladiatorului.

Trecuseră patru ani de la întîia lor întîlnire. S-ar fi putut ca între timp Spartacus s-o fi uitat pe Valeria și, mai mult ca sigur, o și uitase. Euthybida socoti că sosise momentul să cîștige dragostea lui Spartacus. Și astfel, după ce luă hotărîrea de a se dedica, cu devotamentul nețărmurit al sclavelor orientale, bărbatului care îi stîrnise această pasiune atît de puternică, își vîndu toate bijuteriile, luă cu ea toată averea și plecă în tabăra gladiatorilor.

Dacă Spartacus ar fi primit-o cu brațele deschise, Euthybida ar fi fost fericită și, cine știe, s-ar fi schimbat poate în bine, deoarece, pentru a-i cîștiga dragostea, se simțea în stare de orice acțiune nobilă și curajoasă.

Așteptase, nădăjduise. Speranțele însă îi fură înșelate... Spartacus o respinse pentru a doua oară... Cu chipul schimonosit de furie, cu ochii scînteietori, dar înlăcrimați, Euthybida părăsi cortul conducătorului gladiatorilor, deznădăjduită și cu fața aprinsă de mînie.

Rătăci în neștire prin tabăra liniștită, împiedicîndu-se ici de țărușii corturilor, izbindu-se colo de parii care susțineau funiile ce împrejmuiau țarcurile cailor.

Învăluindu-i trupul gingaș, alb ca zăpada, vîntul de dimineață, pătrunzător și tăios, o smulse din toropeală și o trezi la realitate. Înfășurîndu-se mai bine în falduriile peplumului, Euthybida privi lung împrejur, ca halucinată, străduindu-se să-și adune gîndurile risipite și să identifice locul unde se găsea. Băgă de seamă că mîinile îi erau

însîngerate și își aminti că și le mușcase ea însăși cu sălbăticie. Se opri locului și, ridicîndu-și spre cer ochii verzi și mîinile roșite de sînge, însuflețită de toată puterea urii sale adînci, se jură în gînd, tuturor zeilor cerului, să se răzbune pentru înjosirile și chinurile ce îndurase. Jurîndu-se pe sîngele care-i mînjea mîinile, făgădui Furiilor răzbunătoare și zeilor Infernului să le dăruiască capul lui Spartacus.

A doua zi, Spartacus îl vesti pe Oinomaos că avea să-i trimită pe unul din contubernalii săi ca să-i fie de ajutor.

Vestea nu făcu nici o impresie asupra lui Oinomaos. Cînd o văzu însă apropiindu-se pe Euthybida, despre care presupunea că ar fi iubita lui Spartacus, rămase uimit:

— Cum?... Tu ești? exclamă mirat germanul. Ce, tu ești contubernalul pus la dispoziția mea de Spartacus?

— Eu sînt... chiar eu! confirmă fața, pe al cărei chip palid erau adînc întipărite îngrijorarea și amărăciunea. Dar ce te miri așa?!

— Pentru că... pentru că lui Spartacus tu îi erai mai scumpă decît...

— Ehei! spuse Euthybida, zîmbind cu o ironie amară. Spartacus e virtuos, nu se gîndește la altceva decît la izbînda cauzei noastre.

— Asta n-ar trebui să-l împiedice să bage de seamă că ești minunat de frumoasă, că ești cea mai frumoasă dintre toate femeile născute sub soarele Greciei.

Frumusețea Euthybidei îl impresionase pesemne puternic pe Oinomaos. Ursul se domesticise, și dintr-un sălbatic grosolan devenise dintr-o dată un bărbat curtenitor.

— N-ai de gînd, sper, să-mi faci declarații de dragoste? Am venit aici să lupt împotriva asupritorilor. Pentru cauza noastră sfîntă am renunțat și la bogăție, și la plăcerile dragostei. Ia aminte, învață de la Spartacus să fii tare și stăpînit.

Rostind aceste cuvinte cu un aer de superioritate, Euthybida îi întoarse spatele lui Oinomaos și intră în cortul vecin, care servea de locuință contubernalilor.

— Pe frumusețea divină a Freiei, mama tuturor lucrurilor! exclamă Oinomaos, uluit de frumusețea și de ținuta Euthybidei. Jur că fata asta e la fel de frumoasă

și mîndră ca cea mai mîndră și mai frumoasă dintre Walkirii!

Era firesc ca Euthybida să caute să-l seducă pe Oinomaos. Cine ar fi putut însă să ghicească ce urmărea să obțină de la el? Părea probabil că germanul îi era necesar pentru realizarea planurilor de răzbunare pe care le țesea.

Oricum, era limpede că pentru o femeie atît de neobișnuit de frumoasă și meșteră în arta de a seduce, cum era Euthybida, nu avea să fie greu să-l prindă în mrejele ei pe necioplitul și naivul Oinomaos. Într-adevăr, în scurt timp, ea cîștigă asupra lui o autoritate deplină, nețărmurită.

Între timp, în tabăra de lîngă Venusia, Spartacus continua neobosit să instruiască cele două legiuni noi. Optsprezece zile după convorbirea sa cu consulul Marcus Terentius Varro Lucullus, în tabăra gladiatorilor fură aduse cele zece mii de platoșe, scuturi și săbii și o sută de mii de sulițe, care erau prețul răscumpărării celor patru mii de prizonieri romani.

Îndată ce au fost înarmate și aceste două legiuni noi, Spartacus părăsi tabăra de lîngă Venusia și, înaintînd în etape scurte, pătrunse în Apulia, ajungînd pînă la Brundisium, cel mai important și mai mare port militar roman la Marea Adriatică.

În cursul acestei expediții, care dură două luni de zile, nu avu loc nici o ciocnire serioasă între romani și gladiatori. Într-adevăr, slaba împotrivire pe care încercaseră s-o opună unele orașe la intrarea gladiatorilor nu atinsese nicăieri proporții și fusese peste tot înfrîntă de gladiatori, fără nici o greutate.

Spartacus își așeză tabăra lîngă Gnatia, fără a face vreo încercare de a lua Brundisiumul, care era foarte bine întărit. Hotărîse să petreacă iarna în această provincie, unde pămîntul roditor, pășunile minunate și belșugul de vite asigurau hrana armatei sale.

În tot timpul acestei expediții, Spartacus meditase îndelung asupra măsurilor ce trebuiau luate pentru a schimba în mod radical cursul războiului. După ce chibzui temeinic, convocă la sfat pe comandanții de corpuri de armată, care îi erau direct subordonați. Deoarece în

tabăra gladiatorilor nimeni nu izbuti să afle ce anume se hotărîse la acest consiliu de război, se născu bănuiala că fusese luată probabil o hotărîre foarte însemnată.

În noaptea care urmă acestui consiliu de război, după ce-și dezbrăcă platoșa și echipamentul militar, Euthybida se învălui cu deosebit rafinament în peplum, lăsîndu-și spatele și pieptul pe jumătate descoperite, și se tolăni pe o banchetă în cortul ei.

De stîlpul ce susținea cortul atîrna o lampă mică de aramă, care răspîndea o lumină slabă.

Cîteva clipe mai tîrziu își făcu apariția la intrarea cortului silueta uriașă a lui Oinomaos, care, pentru a pătrunde în „templul Venerei", cum poreclise în glumă cortul Euthybidei, trebuia să-și plece capul și să-și încovoaie spatele.

După ce intră în cort, uriașul îngenunche în fața curtezanei și, apucîndu-i amîndouă mîinile, le duse la buze oftînd :

— O, divina mea Euthybida !

Contrastul între capetele lor, care se găseau față în față, era izbitor. Trăsăturile fine și regulate ale Euthybidei făceau să pară și mai grosolane trăsăturile lui Oinomaos ; albeața tenului ei făcea să pară și mai întunecată fața lui pămîntie, închisă, iar chica lui ciufulită și barba-i zbîrlită făceau să pară și mai frumoase cosițele roșcate ale fermecătoarei curtezane.

— V-ați întins mult la vorbă, la consiliu ? întrebă Euthybida, aruncînd o privire galeșă și binevoitoare uriașului german, care rămăsese în genunchi la picioarele ei.

— Mult... din păcate — răspunse Oinomaos. Și te rog să mă crezi că grozav m-am plictisit de toate aceste consilii. Sînt omul armelor și consiliile astea, ți-o jur pe fulgerele lui Thor, nu-mi fac nici o plăcere.

— Dar și Spartacus e omul acțiunii. Pentru triumful cauzei noastre are să fie cu atît mai bine, dacă vitejia va fi îmbinată cu prudența.

— O fi... o fi... nu zic ba... Aș prefera însă să pornim îndată împotriva Romei...

— Asta-i un gînd nebunesc!... Nu vom putea încerca acest lucru decît după ce vom avea cel puțin două sute de mii de oameni.

Urmă o tăcere. Oinomaos o privea pe Euthybida cu o expresie de nemărginit devotament, iar ea, prefăcîndu-se că ar fi îndrăgostită, îl dezmierda cu priviri languroase. După cîteva clipe, Euthybida îl întrebă cu un aer distrat:

— Și zi, la consiliul de azi ați dezbătut probleme grele și însemnate?

— Da... grele și însemnate... au vorbit... Spartacus, Crixos și Granicus...

— Desigur... ați discutat, firește, planul de acțiune pentru campania de primăvară?

— Nu. Nu tocmai... Ceea ce am hotărît are însă legătură directă cu asta.... Am dezbătut... — Se opri însă brusc, exclamînd: Ah! Ne-am legat toți cu jurămînt solemn să nu destăinuim nimănui ceea ce am hotărît. Și uite, chiar acum, fără să bag de seamă, am și început să trăncănesc...

— Nu-ți închipui cumva că a-mi destăinui mie planurile voastre e tot una cu a le divulga dușmanului?

— O, Venus, adorata mea!... Cum poți să crezi că nu ți-aș împărtăși hotărîrile luate de noi din neîncredere față de tine?

— Nu mai lipsea decît asta! izbucni indignată curtezana. Pe Apollo din Delphi! Se poate? Am dăruit toate bunurile mele, tot avutul, am renunțat la toate plăcerile unei vieți fastuoase, plină de desfătări, pentru cauza asupriților, dorind să lupt pentru libertate. Și după toate astea, e cu putință să îndrăzniți, tu sau altul, să puneți la îndoială devotamentul meu!...

— Să mă ferească și să mă păzească Odin de una ca asta! Crede-mă, sînt îndrăgostit nebunește de tine, mi-am pierdut mințile. Sînt îndrăgostit nu numai de frumusețea ta cerească, dar și de noblețea sufletului tău... Te cinstesc și te slăvesc într-atît, încît în ciuda jurămîntului dat, nu mi-e de loc greu să-ți spun că...

— Ah, nu! Nu-i nevoie! protestă curtezana, arătîndu-se și mai supărată și evitînd mîngîierile germanului. Ce mă privesc pe mine secretele voastre?... Nu vreau să știu nimic. Nicidecum... Și nu vreau să-ți calci jurămîn-

tul și să pui cauza noastră în primejdie de a fi trădată. Dacă ai avea încredere în mine... dacă m-ai cinsti... dacă m-ai iubi, așa cum spui... ai înțelege că jurămîntul te leagă față de oricine, dar nu față de mine... față de sufletul și gîndul vieții tale, așa cum mă numești tu. Din nenorocire... iubești în mine numai această biată frumusețe a mea... nu rîvnești la altceva decît la sărutările mele... Dragostea curată și adîncă ce nădăjduiam s-o găsesc la tine a fost numai o aniăgire... un vis...

Pe măsură ce vorbea, glasul Euthybidei vibra din ce în ce mai tare, pînă ce izbucni într-un hohot de plîns prefăcut, dar nestăvilit.

Cu aceste lingușiri și viclenii, Euthybida obținu ceea ce urmărea. Ca ieșit din minți, uriașul începu să-i sărute pătimaș picioarele, cerîndu-i iertare și jurînd că nu se îndoise de ea niciodată. În cuvinte sincere și înflăcărate o încredință că, de cînd o cunoscuse, o iubea mai mult decît pe sine însuși. Deoarece curtezana se prefăcea mai departe că ar fi jignită și supărată, repetînd că nu vrea să știe nimic, Oinomaos începu s-o implore să-l asculte. Îi făgădui că pe viitor orice secret pentru care se va lega prin jurămînt să nu-l dezvăluie nimănui îl va păstra, bineînțeles, față de toți, afară de ea, care era parte din propria lui ființă.

Apoi îi istorisi pe scurt cele dezbătute la sfatul comandanților. Spartacus le demonstrase că era neapărat necesar ca gladiatorii să obțină sprijinul unei părți a tineretului roman, care, fiind înglodat în datorii, era dornic de schimbări și răscoale. De aceea luaseră hotărîrea să trimită chiar a doua zi un sol de încredere la Catilina, să-i transmită rugămintea de a primi comanda armatei gladiatorilor. Solia o luase de bună voie asupra sa Rutilius.

Euthybida își atinsese scopul. Mai rămase posomorîtă o bucată de vreme, apoi privi zîmbind vesel spre Oinomaos, care între timp se lungise la pămînt. După ce se așeză la picioarele Euthybidei, Oinomaos spuse:

— Uite... Euthybida... privește, sînt sclavul tău... calcă-mă în picioare... iată, sînt în țărînă... și mi-am așezat capul sub picioarele tale.

— Ridică-te... Iubitul meu Oinomaos, ridică-te — insistă curtezana cu prefăcută sfială și nerăbdare în glas.

Ridică-te, nu acolo e locul tău... ridică-te... vino la mine... mai aproape de inima mea.

Și rostind aceste cuvinte, cu o mișcare drăgăstoasă, îl trase spre ea pe gladiator. Acesta se ridică de jos ca o vijelie și o strînse în brațe, cît p-aci s-o înăbușe în focul turbat al sărutărilor sale.

Îndată ce izbuti să răsufle și să scoată un cuvînt, Euthybida spuse:

— Lasă-mă... lasă-mă acum... să mă duc, ca în fiecare zi la ceasul acesta, să-mi văd caii și să mă încredințez că Xenocrate a avut grijă de ei... Ai să vii înapoi mai tîrziu... după ce se va potoli tabăra... Întoarce-te ca totdeauna la ceasul tihnit al nopții... Și vezi să nu sufli nimănui o vorbă despre dragostea noastră. M-auzi? Nimănui... și mai ales lui Spartacus.

După ce o mai sărută încă o dată fierbinte, Oinomaos ieși îndreptîndu-se spre cortul său.

Cîteva minute mai tîrziu, Euthybida își părăsi și ea cortul. În drum spre cortul celor doi servitori devotați ei cu trup și suflet, chibzuia

„O-o!... Nu e rău planul!... A-l pune pe Catilina în fruntea celor șaizeci de mii de sclavi... înseamnă a înnobila însăși armata și răscoala gladiatorilor... O dată cu Catilina ar veni și cei mai iluștri și mai îndrăzneți patricieni romani... s-ar răscula probabil și toată plebea de pe malurile Tibrului... Răscoala sclavilor, care era sortită unui eșec inevitabil, s-ar transforma dintr-o dată într-un război civil primejdios, care ar avea ca urmare prefacerea din rădăcină a structurii statului... Și nu e de așteptat că participarea lui Catilina va duce la slăbirea autorității lui Spartacus. Catilina e prea înțelept ca să nu priceapă că, fără Spartacus, n-ar putea să țină în frîu nici măcar o zi hoardele astea sălbatice de gladiatori. Nu... nu!... Toate astea nu se potrivesc cu planurile mele... și de astă dată Spartacus nu va obține ceea ce așteaptă."

Chibzuind astfel, ajunse la cortul servitorilor ei. Îl chemă pe Xenocrate și, mergînd cu el într-un loc pustiu, începu să-i vorbească încet pe grecește.

A doua zi, în zori, pe Via Consularis, venea călare dinspre Gnatia un tînăr falnic și voinic. Purta o tunică

simplă de stofă aspră, de pe umeri îi flutura o mantie largă, întunecată, iar pe cap avea o pălărie de pîslă. Pe un murg sprinten, de rasă apuliană, tînărul înainta în trap grăbit dinspre Gnatia, în direcția orașului Barium. Oricine l-ar fi întîlnit, judecîndu-l după înfățișare, l-ar fi luat drept un agricultor bogat de prin împrejurimi, care se ducea după treburi la tîrgul din Barium.

După trei ore de drum, călătorul se opri la un han să mănînce ceva și să-și lase calul să mai răsufle.

— Sănătate, prietene! spuse călătorul rîndașului, care-i ieșise în întîmpinare pentru a lua calul în primire.

În ușa casei apăru în acea clipă și gazda, un uriaș rotofei cu fața stacojie, căruia călătorul îi strigă:

— Ocrotească-te zeii, pe tine cu familia ta!

— Mercur să te aibă în pază în călătoria ta. N-ai vrea să te odihnești și să guști ceva după calea lungă pe care ai bătut-o? Se vede că frumosul tău cal apulian a călcat drum lung, nu glumă.

— De șase ceasuri e tot pe drum — răspunse călătorul. Apoi, brusc, adăugă: Îți place apulianul meu? Nu-i așa că-i frumos?

— Pe aripile divinului Pegassus, jur că n-am văzut cal mai minunat ca ăsta de cînd sînt!

— Sărmanul cal!... Cine știe în ce hal are să ajungă peste o lună! oftă călătorul, intrînd în casă.

Gazda îl pofti să ia loc la una din mesele așezate de-a lungul pereților încăperii:

— Vrei să mănînci ceva?... Dar de ce-ți jelești calul? Am niște vin vechi de Formiae! Rivalizează cu nectarul lui Jupiter... Ce-ai zice de-o ciozvîrtă de miel fript?... E fraged și dulce ca laptele cu care l-a hrănit mamă-sa.

Sosirea unui alt oaspete întrerupse pălăvrăgeala gazdei. Noul venit era un om cam la patruzeci de ani, înalt, voinic și musculos, oacheș la față, cu barba rasă. După îmbrăcăminte părea să fie vreun servitor sau libert, aflat în slujba unei familii nobile și bogate.

— Zeii să te însoțească! salută gazda pe drumețul care tocmai intrase. Vii de departe?... Nu iei loc să mănînci ceva?... Vrei să guști o costiță de miel la frigare? Mielul e fraged ca iarba pe care a păscut-o maică-sa. Ai umblat

mult și repede?... Pare-mi-se că vii de departe, nu-i așa?... Pot să-ți dau un vin vechi de Formiae... Un vin care poate sta fără frică alături de nectarul ce se servește la masa atotputernicului Jupiter... Ia loc, de bună seamă ești foarte obosit...

Noul venit se așează la o masă, iar gazda se duse în sfîrșit la bucătărie.

— Slavă lui Jupiter, prea bunul și mărețul liberator — exclamă ușurat călătorul care sosise cel dintîi — că ne-a izbăvit de pisălogeala lui nesuferită, de bocitoare.

— E palavragiu și plicticos, într-adevăr — încuviință libertul.

Conversația celor doi se opri aici.

Libertul părea cu totul adîncit în gîndurile sale, iar agricultorul apulian, jucîndu-se cu cuțitul de pe masă, îl cerceta cu ochi pătrunzători.

Gazda se întoarse între timp, aducînd friptura de miel făgăduită, și amîndoi călătorii începură să mănînce cu mare poftă.

După ce terminară de mîncat mielul, stăpînul calului apulian se adresă gazdei:

— Va să zică îți place calul meu! Nu-i așa?

— Pe Hercule!... Auzi, mai întreabă de-mi place?... Firește că-mi place: adevărat cal de rasă apuliană... zvelt... sprinten... flancuri ușor ieșite, picioare subțiri și nervoase, o curbă frumoasă a gîtului... Închipuiți-vă că...

— Mi-ai da în schimbul lui unul din cei douăzeci de cai ai tăi?

— Unul din cei patruzeci, cetățene, patruzeci, deoarece hanul ăsta e de rangul întîi, nu de ultimul rang, și știi că...

— Așadar, mi-ai da unul din cei patruzeci, o sută, o mie de cai pe care-i ai în grajd? îl întrerupse agricultorul, izbucnind de nerăbdare. Procopsi-te-ar Esculap cu bășici pe limbă!

— Ah!... Să vezi... Să-ți spun... Să dau un cal pe care-l știu... în schimbul altuia care e frumos, da... dar pe care, de, nu-l cunosc... — răspunse stăpînul hanului, abia ascunzîndu-și încurcătura — vezi, asta nu prea-mi surîde... Trebuie să știi că odată, cu vreo cinci ani în urmă, mi s-a întîmplat tocmai...

— Dar nici nu vreau să-ți dau calul meu, vreau numai să-l las zălog... O să-mi dai unul din caii tăi, ca să ajung pînă la primul popas; acolo voi lăsa calul tău și voi lua altul, și voi face așa pînă o să ajung... pînă o să ajung acolo unde doresc. La întoarcere o să mi-l iau înapoi pe Ajax... Așa îl cheamă pe murgul meu.

— O, să n-ai nici o grijă în privința lui! La întoarcere ai să-l găsești voinic, sănătos. Știu eu cum trebuiesc îngrijiți caii... Pare-mi-se însă că te grăbești grozav și trebuie să mergi tare departe, nu-i așa?... Pînă la Beneventum?

— Poate — răspunse surîzînd călătorul.

— Sau poate chiar pînă la Capua?

— Poate!

— Cine știe, te pomenești că trebuie să mergi pînă la Roma?

— Se prea poate!

Tăcură amîndoi cîteva clipe.

— Ia, mai bine bea din cupa asta a prieteniei — spuse zîmbind agricultorul, întinzînd gazdei cupa sa plină.

— Pentru reușita călătoriei tale și pentru binele tău! închină gazda, apoi, după ce sorbi două-trei înghițituri de vin de Formiae, întinse cupa oaspetelui său.

Oaspetele însă nu luă cupa, ci îi spuse

— Ofer-o acum celuilalt călător, dar bea mai întîi și pentru sănătatea lui. Și, adresîndu-se libertului, îl întrebă: Mi se pare că ești libert?

— Da, așa-i! răspunse respectuos călătorul de statură herculeană. Sînt un libert al familiei lui Manlius Imperiosus.

— Vechi și vestit neam! spuse hangiul.

— Merg la Roma să-l înștiințez pe Titus Manlius de pierderile suferite la vila lui de lîngă Brundisium, în urma trecerii gladiatorilor răsculați.

— A!... Gladiatorii! repetă gazda, cu jumătate de glas și scuturat parcă de un fior. Pentru numele lui Jupiter Stator, nu-mi mai pomeniți de ei!... Nu pot uita spaima ce am tras din pricina lor acum două luni, cînd au trecut pe aici, în drum spre Brundisium.

— Blestemați să fie, cu ticălosul lor conducător cu tot! vociferă agricultorul apulian, lovind cu pumnul în masă. Apoi întrebă: Ți-au pricinuit pagube însemnate?

— La drept vorbind, nu prea... Dacă vrei să știi, cu mine și cu familia mea s-au purtat bine. Mi-au luat ei patruzeci de cai... dar i-au plătit pe șin, numai monede de aur, minunate... Să-i fi văzut cum au trecut pe aici!... Uriașă armată!... Nu-i mai vedeai sfîrșitul!... Și ce legiuni disciplinate!... Dacă n-ar fi o necuviință să-i asemeni pe tîlharii ăștia cu vestiții noștrii soldați, aș spune că legiunile lor nu se deosebesc cu nimic de ale noastre.

— Haide, recunoaște — îl întrerupse libertul — că Spartacus e un mare comandant. Din șaizeci de mii de robi și gladiatori a știut să făurească o armată de șaizeci de mii de ostași viteji și disciplinați.

— Ah!... Pe zeii romani ai Concordiei! interveni cu uimire și indignare agricultorul, adresîndu-se libertului. Cum adică?... Ticălosul gladiator a venit să jefuiască vila stăpînului și binefăcătorului tău, iar tu, nemernicule, îndăznești să-i justifici faptele și să-i preamărești vitejia?

— Pentru numele lui Jupiter cel atotputernic, să nu cumva să crezi așa ceva! protestă libertul, umil și respectuos. Nici prin gînd nu mi-a trecut să fac una ca asta. Și apoi să știi că gladiatorii n-au jefuit de fel vila stăpînului...

— Atunci de ce-ai spus adineauri că pleci la Roma ca să-l înștiințezi pe Titus Manlius Imperiosus de pagubele serioase pricinuite vilei lui de gladiatorii din regiune?

— Pierderile de care am vorbit nu privesc nici palatul, nici onoarea stăpînului meu... Am vrut să-i aduc la cunoștință doar că au fugit cincizeci și patru din cei șaizeci de sclavi ce se găseau la vilă. Crezi cumva că asta-i pagubă ușoară? Cine are să mai muncească acum, cine o să are și să semene, cine are să lucreze viile, cine are să mai strîngă rodul de pe moșia stăpînului?

— În Infern, la Ereb cu Spartacus și cu toți gladiatorii! se răsti agricultorul, furios și disprețuitor. Să ridicăm cupa pentru stîrpirea gladiatorilor și pentru înflorirea noastră!

După ce plăti friptura și vinul, agricultorul se sculă de la masă, ca să meargă la grajd să-și aleagă un cal; gazda îl opri însă:

— Așteaptă o clipă, dragă cetățene. Nu vreau să se poată spune vreodată că pe la hanul lui Asellio a trecut un om bun fără să fi luat cu el tabula ospitalității.

Și părăsi grăbit încăperea, lăsîndu-i singuri pe agricultor și pe libert. Libertul deschise vorba:

— Pe cît se vede, e un om cumsecade.

— Nici vorbă!

Asellio se înapoie curînd, aducînd cu sine o tabulă de lemn pe care era înscris numele său. Apoi, după ce frînse tabula în două, îi înmînă apulianului jumătatea pe care se putea citi ultimele litere ale numelui său „...lio", spunîndu-i:

— Cu jumătatea asta de tabulă ai să-ți cîștigi la fiecare han bunăvoința stăpînului. Arat-o peste tot și îndată îți vor da cel mai bun cal, așa cum au dat totdeauna celora ce aveau de la mine jumătate din tabula ospitalității. Asta îmi aduce aminte cum într-o zi, acum vreo opt ani, cînd a trecut pe aici Cornelius Chrysogonos, libertul slăvitului Sulla...

— Îți mulțumesc din toată inima pentru bunătatea ta — îl întrerupse apulianul. Să știi că, în ciuda limbuției tale ametitoare, eu, Porcius Mutilius, cetățean al Gnatiei, nu voi uita niciodată bunătatea ta și îți voi păstra o sinceră prietenie.

Cîteva clipe mai tîrziu sosi încă un călător, care, judecînd după îmbrăcăminte, părea a fi sclav. Cu calul de căpăstru, călătorul intră în grajd, unde Porcius Mutilius privea cum grăjdarul punea șaua pe calul ce și-l alesese.

Îi salută pe Porcius și pe Asellio cu obișnuitul „salvete" și își duse calul într-una din despărțiturile grajdului.

Tocmai atunci intră în grajd, ca să-și vadă calul, și libertul lui Manlius Imperiosus. Neobservat de Porcius Mutilius sau de Asellio, el schimbă iute o privire cu noul venit. Acesta, după ce termină de îngrijit calul, dînd să iasă din grajd, trecu pe lîngă libert și, prefăcîndu-se că abia acum îl zărise, strigă deodată:

— O!... Pe Castor!... Lafrenius!...

— Cine-i? întrebă acesta, întorcîndu-se brusc. Crebricus!.. Tu aici?... De unde vii?...

— De la Roma, merg la Brundisium. Dar tu, încotro?...

— Eu, de la Brundisium la Roma.

Întîlnirea celor doi, precum și exclamațiile lor, îl făcură pe Porcius Mutilius să se întoarcă și să urmărească pe furiș pe servitor și pe libert.

Îndată însă ce băgară de seamă că acesta se uita la ei și că trăgea cu urechea la convorbirea pe care, după primele cîteva exclamații zgomotoase, o continuară în șoaptă, nouă venit ieși din grajd, iar libertul își văzu de cal. Porcius prinse totuși două cuvinte:

— La fîntînă!

Porcius Mutilius ieși și el din grajd, spunîndu-i lui Asellio:

— Așteaptă-mă aici o clipă... Mă întorc îndată.

Dădu fuga în spatele casei, la fîntînă, și se ascunse în partea dinspre grădina de zarzavat, după zidul rotund al fîntînei.

După vreo trei minute auzi întîi pașii cuiva care se apropia venind din partea dreaptă a casei, și îndată după aceea, alți pași dinspre stînga.

— Așadar? întrebă Lafrenius, căruia Porcius îi recunoscu imediat glasul.

— Am aflat că Marbricus, fratele meu, a plecat în tabără la ai noștri — răspunse repede, dar cu glas scăzut, celălalt. Iată de ce am fugit de la vila stăpînului și mă duc și eu la ai noștri.

— Eu — șopti Lafrenius — sub cuvînt că plec la Roma să-i dau de veste lui Titus Manlius despre fuga de la vilă a tuturor sclavilor lui, mă duc să-l iau pe iubitul meu fiu Ignatius, pe care nu vreau să-l las în mîinile asupritorilor noștri. După aceea, cu el împreună, am să mă duc și eu în tabăra viteazului nostru conducător.

— Atunci, cu bine, să nu ne vadă împreună. Cu ce ochi bănuitori se uita adineauri la noi apulianul ăla...

— Mă tem și eu că ne urmărea. Cu bine! Succes!

— Stăruință!...

— Și victorie!...

Porcius Mutilius auzi apoi cum sluga și libertul se depărtau repede în direcții diferite.

Ieși atunci și el din ascunzătoare, întrebîndu-se surprins dacă asta era oare marea taină pe care voise s-o descopere și dacă văzuse în realitate pe dușmanii pe care nădăjduise să pună mîna. Și după ce, clătinînd din cap și surîzînd, se mai gîndi puțin la această întîmplare, se duse și-și luă rămas bun de la gazdă. Pe urmă, Porcius sări în șa, dădu pinteni calului și porni în galop spre Barium. Asellio alergă în urma lui o bucată de drum, strigînd:

— Drum bun! Zeii să fie cu tine și să te ocrotească!... Ia te uită!... Ia te uită!... Ce frumos mai galopează! Și ce chipeș arată călare pe Artaxerxes al meu!... Cu bine, Porcius Mutilius!...

Gîndindu-se la ciudata întîmplare, Porcius Mutilius, în persoana căruia cititorii l-au recunoscut desigur pe Rutilius cel născut liber, care mergea la Roma cu solia lui Spartacus către Catilina, își continuă drumul.

A doua zi, puțin înainte de apusul soarelui, zări un nor de praf stîrnit probabil de vreun călăreț ce galopa înaintea sa. Rutilius, care la drum era cîte se poate de prudent și prevăzător, îl ajunse repede din urmă pe călăreț. Acesta nu era altul decît Lafrenius, libertul, pe care-l întîlnise în ajun lîngă Barium, la hanul lui Asellio.

Fără să întoarcă măcar capul ca să vadă cine se apropia, libertul salută:

— Sănătate!

— Sănătate, Lafrenius Imperiosus — răspunse Rutilius.

— Cine e? se miră libertul, întorcîndu-se repede.

Văzîndu-l și recunoscîndu-l pe Rutilius, spuse cu un oftat de ușurare:

— Ah, cinstite cetățene, tu erai?... Zeii să fie cu tine!

Revăzîndu-l pe bietul libert care se îndrepta spre Roma ca să-și răpească fiul din mîinile asupritorilor, pentru a-l aduce apoi în tabăra gladiatorilor, Rutilius se simți mișcat. Deodată însă îi trecu prin minte să-i tragă o păcăleală și-i spune aspru:

— Te duci la Roma, ca să-ți scoți fiul din casa stăpînilor tăi, pentru ca să fugi cu el în tabăra ticălosului și nesuferitului de Spartacus ? !

— Eu ?... Ce-ai spus ? mormăi buimăcit Lafrenius, făcîndu-se alb la față.

— Am auzit totul. Am stat ascuns în spatele fîntînii, la hanul lui Asellio. Știu tot, slugă vicleană și nerecunoscătoare... și în primul oraș în care vom ajunge, voi porunci să fii întemnițat.

Lafrenius își opri calul. Rutilius opri și el.

— N-am să recunosc nimic — spuse cu glas surd și amenințător libertul — deoarece nu mi-e frică de moarte.

— Nu ți-e teamă nici chiar de răstignirea pe cruce ?

— Nici de asta... Știu eu cum să scap.

— Ei, cum ? insistă Rutilius, prefăcîndu-se că era uimit.

— Ucigîndu-te pe tine, denunțătorule — strigă mînios Lafrenius, ridicînd în sus ghioaga de fier, scurtă dar zdravănă, pe care o ținea ascunsă sub harșaua calului. Însă în clipa cînd, dînd pinteni calului, era gata să se năpustească asupra lui Rutilius, acesta izbucni într-un hohot de rîs răsunător și strigă :

— Stai !... Ia stai, frate !... Stăruință și...

Cu mîna stîngă Lafrenius strînse frîul și opri calul. Rămase cu mîna dreaptă, în care ținea ghioaga, ridicată amenințător.

— Stăruință și... — repetă Rutilius, așteptînd de la Lafrenius cealaltă jumătate a parolei.

— Și... victorie ! bolborosi acesta, care părea că nu-și revenise încă din uimire.

Atunci, Rutilius îi întinse mîna și se legitimă, apăsînd de trei ori cu arătătorul mîinii drepte în palma mîinii stîngi a libertului. Despre partea sa, Rutilius nu mai avea în privința tovarășului său de drum nici o îndoială, după ce se convinsese că avea de-a face cu un membru al Ligii asupriților.

Se lăsă noaptea.

După ce se îmbrățișară, cei doi călăreți porniră la pas, alături, povestindu-și unul altuia păsurile.

— Ai putea să te miri — spunea Rutilius — de faptul că eu, care m-am născut liber, m-am vîndut de bună voie,

ca gladiator, unui lanist. Află că m-am născut și am crescut în belșug. M-am ținut de petreceri și am făcut risipă, iar tatăl meu și-a prăpădit aproape toată averea la zaruri. Cînd a murit tata, aveam douăzeci și doi de ani. Plata datoriilor a înghițit aproape tot ce-mi lăsase și, împreună cu maică-mea, am rămas săraci lipiți. Mizeria, pe mine personal, nu mă înfricoșa. Mă temeam însă pentru mama. Și atunci, după ce am adunat aproape cincisprezece mii de sesterți, ultima rămășiță a trecutei noastre bogății, și după ce am mai adăugat cei zece mii de sesterți ce i-am primit de la lanistul căruia m-am vîndut, am asigurat bătrînei și nefericitei mele mame o existență modestă pînă la adînci bătrînețe... Asta e singurul motiv pentru care mi-am vîndut libertatea, pe care acum, după opt ani de suferințe și primejdii, m-am hotărît să mi-o redobîndesc.

Rostind ultimele cuvinte, glasul lui Rutilius începu să tremure, și pe obrajii săi palizi de emoție se prelingeau lacrimile.

Cîtăva vreme, cei doi călăreți își continuară drumul în tăcere. Deodată, calul lui Lafrenius, speriat pare-se de umbra aruncată de un copac pe drumul argintat de lumina lunei care tocmai răsărea, se ridică în două picioare și, după două-trei salturi nebunești, se rostogoli în șanțul de la marginea drumului.

La țipătul lui Lafrenius, Rutilius își opri calul, descălecă și, după ce-și legă calul de un arbust, alergă spre șanț, în ajutorul prietenului care căzuse.

Nici nu apucă să se dumerească ce se întîmplase, cînd simți o puternică lovitură în spate. Rutilius se prăbuși la pămînt. Încercă să ghicească cine îl lovise, cînd simți o a doua izbitură, de astă dată dată în umăr.

Înțelese atunci că nimerise într-o cursă întinsă de un trădător. Își trase pumnalul de sub tunică și, izbutind să se ridice, se aruncă asupra adversarului său, răcnind:

— Trădător infam și mîrșav!... Fățiș n-ai fi îndrăznit să mă ataci niciodată!

Îl izbi pe Lafrenius în piept. Acesta avea însă o platoșă sub tunică.

Se încinse o luptă crîncenă, pe viață și pe moarte, între Rutilius, care era rănit mortal, și Lafrenius, care,

deși nevătămat, părea că șovăie în fața vitejiei adversarului său. Se auzeau țipete și gemete amestecate cu înjurături și blesteme înăbușite.

După un minut se auzi bufnitura surdă a unui trup neînsuflețit care cade.

Urmă o tăcere deplină.

Lafrenius îngenunche lîngă cél căzut și, aplecîndu-se, își lipi urechea de pieptul lui, să se încredințeze dacă într-adevăr încetase să mai răsufle. Apoi se ridică gîfîind, și după ce ieși din șanț, la drumul mare, începu să mormăie ceva îndreptîndu-se spre calul lui Rutilius.

— Pe Heroule! scrîșni el deodată, simțind că-și pierde cunoștința. Simt că... Ce înseamnă asta?... Începu să se împleticească: Simt o durere aici... — murmură el, cu glas din ce în ce mai stins, ducînd mîna dreaptă la gît. Dar îndată își trase mîna înapoi, mînjită cu sînge cald: O, pe toți zeii... m-a lovit... tocmai... aici... singurul loc neapărat de platoșă.

Se clătină în loc și apoi căzu. În jurul lui, sîngele care-i curgea șuvoi din carotidă formă o băltoacă.

Și astfel, pe drumul pustiu, tăcerea adîncă a nopții fu sfîșiată de ultimul horcăit al groaznicei agonii de care avu parte cel care își dăduse numele de Lafrenius, dar care de fapt nu era altceva decît unealta respingătoare a Euthybidei. La cîțiva pași zăcea cadavrul nefericitului Rutilius, străpuns în opt locuri.

Capitolul XVII

ARTORIX-SALTIMBANC

Domnea zarvă mare și voioșie la Roma, în ziua aceea, deoarece ziua a paisprezecea dinaintea Calendelor lui Ianuarie 682 (19 decembrie a anului 681) era zi de sărbătoare pentru locuitorii Romei. Cuprinsă de o nestăvilită bucurie, mulțimea, veselă și radioasă, mișuna pe străzi, umplea Forum-ul, templele și basilicele, și se înghesuia în fața birturilor și tarabelor cu de-ale mîncării.

Era întîia zi a Saturnaliilor — marele praznic, ce dura trei zile în șir, închinat zeului Saturn. Potrivit unui străvechi obicei, sclavii se bucurau de o umbră de libertate în aceste trei zile. Aveau voie să stea la aceleași mese, cot la cot cu cetățenii și laolaltă cu senatorii, cavalerii și plebeii, și putea să se distreze fiecare după placul lui.

Fiind închinate lui Saturn, zeul agriculturii, serbările erau mai ales cîmpenești și pastorale. Umbra de libertate ce se lăsa robilor în aceste trei zile amintea că în vechime, în vremea cea fericită a domniei lui Saturn, nu exista încă sclavia, oamenii fiind egali și liberi.

La Roma erau nu mai puțin de două milioane de locuitori. Pe deasupra, în zilele Saturnaliilor se perindau la Roma toți locuitorii orașelor și satelor învecinate. Îmbătați de o veselie fără margini, oamenii alergau pe străzi, strigînd de-a valma cu glas asurzitor:

— Io bona Saturnalia! Io bona Saturnalia![1]

În această primă zi a Saturnaliilor, prin Porta Esquilina pătrunse în Roma un tînăr saltimbanc. Purta în spate o scăriță, cîteva inele de fier de mărimi diferite și un colac de frînghie; pe brațul stîng ducea o maimuțică și era urmat de un cîine. Era Artorix.

---

[1] Trăiască veselele Saturnalii! (n. r.)

Intrînd în oraș, găsi străzile periferice tăcute și pustii. Un zgomot nedeslușit, surd, care semăna cu zumzetul unui stup uriaș, îl vesti însă că în centrul marelui oraș domnea o voioșie clocotitoare. Pe măsură ce înainta pe străzile întortocheate ale Esquilinului, ecoul chiotelor depărtate se auzea din ce în ce mai clar și mai tare.

În cartierul Carinelor îi ieși înainte, cu muzicanți și țiterași în frunte, o mulțime pestriță care dănțuia ca turbată, intonînd zgomotos imnuri în cinstea lui Saturn.

Obișnuit cum era cu veșmintele romanilor, Artorix recunoscu îndată rangurile diferite ale oamenilor amestecați în mulțime. Alături de tunica cenușie a locuitorilor lipsiți de drepturi deosebi veșmintele cavalerilor și, în rînd cu stolele albe ale matroanelor, zări hainele roșii ale unor bieți sclavi.

Pentru a lăsa să treacă mulțimea care înainta nebunește, se dădu la o parte lipindu-se de un zid. Ar fi vrut să scape neobservat, fiindcă nu avea nici un chef să se oprească pentru a da o reprezentație. Era grăbit să-și continue drumul spre țința sa.

Nu izbuti însă să scape nebăgat în seamă. Cineva din mulțime îl observă numaidecît pe saltimbanc. Atunci, trecătorii se opriră strigîndu-le să stea pe loc celor care o luaseră înainte și oprindu-i în același timp și pe cei care veneau în urma lor.

— Trăiască saltimbancul! Trăiască saltimbancul! strigau cu toții.

— Stai, arată-ne scamatoriile tale! strigă unul.

— Hai, în cinstea lui Saturn! stărui un altul.

— Să vedem și noi ce știe maimuța ta! exclamă un al treilea.

— Pune cîinele să sară!

— Maimuța!... Maimuța!...

— Lărgiți cercul, lărgiți cercul!

— Faceți mai mult loc!

— Să facem un cerc!

— Drăguță maimuțică!

— Ce minunat cîine de Epir!

Cu toată zarva, nimeni nu se mișca. Înghesuiala începu însă să-l exaspereze pe Artorix, și de aceea, în cele din urmă, cedă:

— Bine, bine. Vă dau o reprezentație. O să fac cu animalele mele tot ce-mi stă în putere ca să-l cinstesc pe Saturn. Pentru asta am însă neapărat nevoie de loc.

— Așa-i!

— Are dreptate!

— Să lărgim cercul!

— Înapoi! Dați-vă înapoi!

Țipau toți de zor, dar de mișcat nu se mișca nici unul.

Deodată cineva strigă cît îl ținea gura:

— Să-l ducem cu noi la Curia Carinelor!...

— Da, da, la Curia Carinelor! se asociară întîi zece, douăzeci, apoi vreo sută de glasuri.

Multă vreme au stat și au țipat cu toții că vor să meargă la Curia Carinelor. De clintit însă, nu se clintea nimeni. În sfîrșit, cei ce erau mai aproape de saltimbanc făcură cerc în jurul lui și, croindu-și drum cu coatele, porniră cu el înapoi, în direcția de unde tocmai venise mulțimea. În curînd porniră cu toții în direcția Curiei Carinelor.

Crescînd neîncetat, pentru că i se adăugau toți cei pe care îi întîlnea în drum, mulțimea ajunse curînd în vasta piață în care se înălța a treia din cele treizeci de curii ale Romei — Curia Carinelor. Aci, asemenea unui torent năvalnic, mulțimea se revărsă, dînd buzna peste cei ce ședeau la mese și se ospătau.

Se stîrni învălmășeală și piața răsună de blesteme și amenințări. Îndată ce se duse însă vestea că un saltimbanc avea să dea o reprezentație acolo în mijlocul pieții, spiritele se potoliră. Oamenii își făceau loc spre cercul format chiar în centrul pieții, se urcau pe bănci și pe mese, se agățau de zăbrelele de fier ale ferestrelor de la catul de jos al caselor înconjurătoare. Peste cîteva clipe, fiecare își găsise loc și stăteau toți într-o liniște adîncă, așteptînd nerăbdători, cu ochii pironiți asupra lui Artorix.

După ce-și rîndui pe jos diferitele unelte și accesorii ale meșteșugului său, tînărul gall se apropie de un om din mulțime și, înmînîndu-i o bilă de fildeș, îi spuse:

— Dă-o mai departe.

Mai dădu o altă bilă roșie unui sclav aprins la față și puțin cam amețit de băutură, care sta în rîndul întîi al cer-

cului de spectatori, cu aerul unui om fericit, care așteaptă o fericire și mai mare, și îi spuse:

— Dă-o din mînă în mînă.

Apoi păși înainte și, oprindu-se chiar în mijlocul cercului, își strigă cîinele alb cu pete negre, care ședea cuminte, cu capul său inteligent întors către stăpînul lui:

— Endymion!

Cîinele se ridică și, cu ochii țintă la Artorix, începu să dea din coadă, voind parcă să spună că era gata să-i îndeplinească poruncile.

— Hai, du-te de caută bila albă...

Îndată, cîinele se aruncă în partea unde spectatorii își treceau din mînă în mînă bila albă.

— Înapoi! porunci Artorix. Adu bila roșie!

Endymion se repezi pe dată în direcția unde bila roșie trecea de la om la om și voi să se strecoare printre picioarele spectatorilor, spre acela care în acea clipă avea bila în mînă. Artorix însă strigă, de parcă ar fi comandat un manipul de soldați:

— Stai!

Și imediat cîinele se opri pe loc.

Apoi, saltimbancul spuse adresîndu-se mulțimii:

— Cei ce au bilele în mînă în acest moment să nu dea mai departe, să le păstreze. Cîinele meu va merge după ele.

Un murmur de curiozitate și neîncredere străbătu mulțimea, apoi îndată se lăsă o tăcere adîncă: toți așteptau cu atenție încordată. După ce încrucișă brațele pe piept, Artorix ordonă cîinelui:

— Du-te, adu-mi bila albă.

Strecurîndu-se repede printre picioarele mulțimii, Endymion se apropie de unul dintre spectatori și, punîndu-i labele pe piept, îl privi cu ochii săi expresivi, cerîndu-i parcă să-i dea bila.

Spectatorul, care după chenarul de purpură al tunicii se vedea că e patrician, scoase bila de sub togă și o întinse cîinelui, care, după ce o prinse în gură, alergă cu ea spre stăpînul său.

Cînd, cu aceeași agerime, cîinele găsi și pe posesorul bilei roșii, exclamațiile de aprobare și admirație se transformară într-o ovație asurzitoare și într-un ropot de aplauze.

Atunci, Artorix luă scărița pe care o purta în spate și o înfipse în pămînt. Apoi luă frînghia și, după ce înșiră pe ea trei inele mari de fier, legă un capăt de treapta cea mai de sus a scăriței. Cu celălalt capăt în mînă se depărtă puțin de scăriță, întinzînd frînghia la o înălțime de vreo patru picioare de pămînt. Așeză apoi maimuța pe frînghie, adresîndu-i următoarele cuvinte:

— Ia arată-le și tu, Psyche, acestor iluștri fii ai lui Quirinus, îndemînarea și știința ta!

Ridicîndu-se pe picioarele dindărăt, maimuța porni de-a lungul frînghiei cu o dexteritate uimitoare, iar Artorix, întorcîndu-se către cîine, strigă:

— Endymion, arată-le vestiților locuitori ai orașului lui Marte cum știi tu să te cațeri pe scărița asta.

În vreme ce maimuța continua să umble pe frînghia întinsă, cîinele se încordă și, făcînd eforturi, nu glumă, începu să se cațere pe scăriță, sărind de pe o treaptă pe alta. Maimuța, care tocmai ajunsese la primul inel, coborî pe el și, după ce execută cîteva figuri, sări iar pe frînghie și înaintă pînă la inelul al doilea, unde se opri și repetă figurile, înainte de a porni mai departe.

Cîinele atinsese între timp vîrful scăriței. Atunci, Artorix îi spuse.

— Să te văd acum, sărmane Endymion, cum ai să cobori de-acolo?

Cîinele îl privi dînd vioi din coadă.

— De cățărat, te-ai cățărat tu acolo sus, cu chiu, cu vai, să te văd însă cum cobori? continuă Artorix, în timp ce maimuța executa salturi mortale, în cel de-al treilea și ultim inel.

— Ei, să te văd cum ieși din încurcătură? mai zise Artorix o dată.

Din vîrful scăriței, cîinele sări jos. Apoi se așeză țanțoș pe labele dindărăt, privind mulțimea cu un aer triumfător.

Aplauze unanime și prelungite salutară ingeniozitatea cu care inteligentul Endymion dezlegase spinoasa problemă ce i se pusese. În aceeași clipă, maimuța ajunsese la celălalt capăt al frînghiei și, în mijlocul exclamațiilor zgomotoase ale spectatorilor, se așeză pe treapta cea mai de sus a scăriței.

Desprinzîndu-se din mulțime, un cavaler se apropie de Artorix și-i spuse:

— Dă-mi pălăria să adun ceva bani. Dacă nu pentru tine, cel puțin pentru animalele acestea minunate.

Artorix își scoase pălăria și i-o întinse. Cavalerul, după ce aruncă cel dintîi un sestert în pălărie, porni cu cheta prin mulțime. Ași, jumătăți de ași și terunți începură să curgă în pălărie.

Între timp, Artorix, după ce scosese de sub tunică două zaruri mici și un păhărel de lemn, strigă:

— Psyche! Endymion! Acum o să jucați o partidă de zaruri, pentru a arăta nobililor și generoșilor spectatori care din voi doi e mai îndemînatic și mai norocos.

În mijlocul hohotelor de rîs ale spectatorilor îngrămădiți în jurul lor, cîinele și maimuța se așezară unul în fața celuilalt și începură să joace.

Endymion aruncă cel dintîi zarurile, dînd cu laba o lovitură puternică păhărelului pe care stăpînul îl apropiase de el, și-l răsturnă așa fel, încît zarurile se rostogoliră departe, pînă la picioarele mulțimii. Cîțiva spectatori, care se aplecaseră să citească ce zar dăduse Endymion, prinseră să strige, bătînd din palme:

— Venus!... Venus!... Strașnic, Endymion!

Parcă pricepînd că aruncase un zar bun, cîinele începu să miște vesel din coadă.

Artorix ridică zarurile, le băgă la loc în păhărel și întinse păhărelul lui Psyche.

Maimuța îl luă și, după ce se schimonosi și se strîmbă în fel și chip, stîrnind rîsul spectatorilor, scutură păhărelul și aruncă zarurile.

— Venus! Venus!... Și ea, la fel! izbucniră mai multe glasuri. Trăiască Psyche! Bravo, Psyche!

Atunci, maimuțica se ridică pe labele dindărăt și cu labele dinainte începu să facă bezele publicului, care izbucni în hohote de rîs zgomotos.

Între timp, cavalerul, care făcuse cheta pentru saltimbanc, se întoarse spre acesta și-i întinse pălăria plină de mărunțiș. Artorix îi mulțumi și vărsă monedele în punga de piele ce-o purta atîrnată la brîu.

Tocmai cînd voia să întindă zarurile animalelor, să le mai arunce o dată, niște țipete puternice abătură atenția mulțimii în altă direcție.

În sunete de trîmbițe și chitare, un grup de mimi și histrioni, unii ciudat grimați, alții cu măști stranii, înfricoșătoare, însoțiți de o mulțime uriașă, se apropia de Curia Carinelor, sărind și țopăind.

În cîteva clipe, toți cei care pînă adineauri se înghesuiau în jurul saltimbancului se risipiră, alergînd în întîmpinarea mimilor și histrionilor. Trîmbițașii suflau în trîmbițe, chiotele în cinstea lui Saturn se întețeau... Rămînînd singur în piață, gallul își adună totul la repezeală, luă maimuța pe brat și intră într-o tavernă din apropierea Curiei. Aici ceru o cupă de vin, de bună seamă cu intenția de a scăpa de mulțime.

Lucrurile se petrecură întocmai cum se așteptase. Curînd piața se umplu iarăși de lume, iar mimii, urcîndu-se pe treptele Curiei, începură să joace o pantomimă burlescă și obscenă, care stîrni frenetice explozii de rîs.

Profitînd de momentul prielnic, Artorix începu încet, încet să-și croiască drum prin mulțime, furișîndu-se de-a lungul zidurilor. După un sfert de ceas de luptă cu valurile mulțimii reuși să răzbească pe o stradă care ducea către Circul Mare.

Să-l lăsăm s-o ia puțin înainte pe această stradă care răsuna de strigătele de veselie ale mulțimii ce forfotea pe ea, și să explicăm pe scurt cititorilor cum și pentru ce venise Artorix la Roma, travestit în saltimbanc.

A doua zi după asasinarea lui Rutilius, un detașament de gladiatori călări, care ajunsese pînă la Barium, în căutare de nutreț pentru cai, află despre misteriosul asasinat săvîrșit în ajun pe drumul Gnatiei, unde fuseseră găsite, unul lîngă altul, cadavrele a doi oameni necunoscuți.

Gladiatorii descoperiră, spre marea lor uimire, că una din victime nu era altcineva decît un comandant de legiune din armata lor, anume viteazul Rutilius, care, lucru de neînțeles pentru ei, fusese găsit travestit ca agricultor apulian.

Datorită acestei întîmplări, trista veste îi parveni lui Spartacus. Acesta bănui că un trădător, un om care dorea să-i contracareze planurile, se ascundea probabil în însăși tabăra sa. Nu putu stabili totuși, cu certitudine, dacă Rutilius fusese ucis după ce căzuse într-o cursă anume întinsă, sau dacă pierise în urma unui conflict întîmplător iscat între el și adversarul său.

Oricare ar fi fost însă împrejurările morții lui Rutilius, după înmormîntarea lui cu toate onorurile, Spartacus trebui să se gîndească să trimită alt sol la Roma, lui Catilina. Hotărîrea de a se trimite un sol, fiind luată de consiliul comandanților, Spartacus socoti că, pentru alegerea persoanei căreia să-i încredințeze solia, nu mai era necesar să se sfătuiască cu nimeni. Păstrînd cel mai strict secret, el alese pentru această misiune anevoioasă și delicată pe omul care-i era cel mai scump — pe Artorix.

Pentru a putea învinge mai ușor piedicile de care s-ar fi putut izbi în cale, Artorix hotărî să învețe toate șiretlicurile obișnuite ale saltimbancilor.

În vederea acestui scop, după ce găsi un saltimbanc adevărat, Artorix se apucă să învețe în taină de la el tot soiul de scamatorii. Cumpără de la acesta un cîine și o maimuță și, pentru a căpăta îndemînarea necesară, făcu cu ei tot felul de exerciții, din august pînă în noiembrie. Apoi părăsi pe ascuns tabăra gladiatorilor. Ajuns la o distanță destul de mare de tabără, lepădă armele, se travesti în scamator și o porni. Parcurgînd etape scurte și poposind aproape în fiecare oraș și sat din drum, sosi în cele din urmă la Roma. Cititorii au văzut cum, pe neașteptate, se văzuse silit să-și dovedească, în fața bunilor locuitori ai orașului lui Quirinius, îndemînarea la scamatorii. Să ne întoarcem acum și să-l ajungem din urmă pe îndrăznețul Artorix, pe strada care ducea spre Circul Mare. Trecea tocmai prin dreptul Curiei Saliilor, unde ședeau la mese și mîncau laolaltă oameni de clase și situații diferite, care vorbeau și strigau vesel, făcînd o hărmălaie de nedescris.

Mîncarea preferată în zilele Saturnaliilor era carnea de porc, care se gătea în fel și fel de chipuri.

— Trăiască Saturn! exclamă în clipa aceea un sclav cappadocian, cu o statură de uriaș, pe lîngă masa căruia tocmai trecea Artorix. Să trăiască Saturn și cîrnații ăștia grozavi, făcuți de neîntrecutul Curio, ospătarul nostru, care e meșter mare la gătitul cărnii de porc.

— O! nu că aș vrea să mă laud cu asta, ferească zeii! ripostă Curio, un omuleț bondoc și rotofei. Pot spune însă, în fața tuturor, că asemenea cîrnați de porc, cum fac eu, din uger și mărunțaie, nu se găsesc nici la masa lui

Lucullus, nici la a lui Marcus Crassius. Pe părul cel negru al Junonei, protectoarea familiei mele.

— Ura! Strașnic! Vesele Saturnalii! răcni sclavul cappadocian, care era cam cherchelit și care se ridicase în picioare cu o cupă plină cu vin în mînă, pentru a închina cu tovarășii lui de băutură.

Și toți goliră pe nerăsuflate vinul din cupele lor.

— De-ar încuviința zeii atotputernici să reînvie împărăția lui Saturn și să dispară orice urmă de sclavie de pe fața pămîntului! adăugă cappadocianul.

— Numai că atunci n-ai să mai mănînci tu cîrnații lui Curio și n-ai să mai bei acest minunat vin de Caecubum...

— Ei, și ce mare pagubă? se răsti sclavul, indignat. Crezi că fără vin de Caecubum și de Falern nu se poate trăi? Cum adică, izvoarele munților patriei mele sînt oare neîndestulătoare pentru a potoli setea unui om liber?

— Apa e bună pentru spălat și scăldat — se amestecă în vorbă, surîzînd ironic, un alt sclav. Prefer vinul de Caecubum.

— Și nuielele temnicierului! completă cappadocianul. O, Cynesos, atenian decăzut, cît te-a înjosit lunga ta robie!

Artorix se opri ca să bea și el o cupă de vin de Tusculum și să mai tragă cu urechea.

— Oho! strigă un cetățean, adresîndu-se cappadocianului. Oho, scumpul meu Ediochus, pare-mi-se că la adăpostul Saturnaliilor îndemni sclavii să se răscoale și să se atăture lui Spartacus.

— În Infern cu mîrșavul gladiator! strigă un patrician, înfuriat numai la auzul numelui de Spartacus.

— Da-i-ar Minos Eryniile ca prietene nedespărțite, în Infern! mai strigă patricianul.

— Blestemat să fie! strigară în cor vreo șase-șapte cappadocieni, care ședeau și ei la masă.

— Ah, oameni viteji și curajoși! răspunse cappadocianul, cu o calmă ironie. Nu vă irosiți în zadar sulițele împotriva acestui gladiator nemernic, care se află atît de departe!

— Pe toți zeii care ocrotesc Roma! Acest sclav ticălos, care cutează să ia apărarea infamului barbar, ne jignește pe noi, cetățeni romani.

— Nu te înfierbînta! spuse Ediochus. Nu vreau să jignesc pe nimeni. Cu atît mai puțin vreau să vă jignesc pe voi, ilustri patricieni și cetățeni, pentru că printre voi se află și stăpînul meu. Pe Spartacus nu-l voi urma, după cum nu l-am urmat nici pînă acum. Nu cred în succesul cauzei lui, deoarece împotriva lui luptă Roma cea norocoasă și iubită de zei. Neurmîndu-l, nu mă simt însă dator nici să-l urăsc, nici să-l blestem ca voi, pentru simplul motiv că a ridicat armele și că luptă cu bărbăție împotriva legiunilor romane, nădăjduind să recucerească libertatea pentru el și tovarășii lui. De vorbit, vorbesc și eu așa, numai pentru a folosi deplina libertate de a spune ce poftim și de a merge unde ne place, libertate care ne e hărăzită nouă, sclavilor, de rînduiala Saturnaliilor, în aceste trei zile.

Cuvintele cappadocianului fură urmate de un puternic murmur de dezaprobare, și cetățeanul care-i era stăpîn strigă, mînios peste măsură:

— Pe vălul alb al zeiței castității, nu pot să sufăr asemenea vorbă, sclav fără minte! Nu puteai să mă superi mai rău nici dacă m-ai fi jignit pe mine sau pe soția mea, nici dacă te-ai fi atins de cinstea familiei mele!... Roagă-te zeilor tăi să nu-mi amintesc de cuvintele tale nesocotite după trecerea Saturnaliilor!

— Auzi, să ia apărarea gladiatorului!

— Să laude faptele lui mîrșave!

— Să înalțe în slavă un ticălos de tîlhar!

— Pe Castor și Pollux!

— Pe Hercule!... Ce nerușinare!...

— Și tocmai astăzi, tocmai astăzi, cînd simțim mai crîncen groaznicele urmări ale răscoalei lui Spartacus! exclamă stăpînul lui Ediochus. Astăzi, cînd datorită lui Spartacus, nu se găsesc la Roma nici măcar o sută, nici măcar zece gladiatori, care să fie jertfiți în circ în cinstea lui Saturn!

„Mare nenorocire!“ cugetă Artorix, sorbind încet, înghițitură cu înghițitură, vinul de Tusculum.

— Și obiceiul străvechi, păzit totdeauna cu sfințenie — stărui patricianul — cere ca lui Saturn să i se aducă jertfe omenești, deoarece la obîrșie Saturn a fost un zeu al Infernului, nu al Cerului.

— Atunci, Saturn să-l facă praf și pulbere pe ticălosul de Spartacus, care e primul și singurul vinovat de această nenorocire! strigă o cetățeană, roșie la față și înfierbîntată de prea mult vin.

— Dar nu, pe toți zeii! jură patricianul, ridicîndu-se de la locul lui. N-o să îngăduim o asemenea rușine! Bunul zeu Saturn o să-și primească jertfele omenești. Am să dau cel dintîi exemplu; o să dau un sclav de-al meu preoților, ca să fie jertfit pe altarul zeului. Nu mă îndoiesc că se vor mai găsi și alți oameni pioși în Roma, care să-mi urmeze pilda, și astfel Saturn își va primi jertfele, ca și în anii trecuți.

— Da, da!... O să se săvîrșească toate jertfele! spuse amărît stăpînul lui Ediochus. Nouă însă, cine o să ne ofere spectacolul nostru preferat — lupta de gladiatori?

— Cine o să ne dea iar lupte? întrebară în cor cîteva glasuri jalnice.

Urmă o clipă de tăcere. Cuprins de un simțămînt de rușine la gîndul că e om, Artorix își ascunse fața în palme.

— Au să ne dea viitorii consuli, vitejii Gellius Publicola și Cnaeus Cornelius Lentulus Clodianus — spuse patricianul, cu ochii sticlind de bucurie sălbatică. La primăvară, vor porni amîndoi împotriva gladiatorilor, cu două armate a cîte treizeci de mii de oameni fiecare... Pe Hercule Învingătorul, om vedea noi atunci dacă barbarul ăsta, hoțul ăsta de vite, are să poată ține piept la patru legiuni consulare, cu unitățile lor auxiliare și cu aliații lor!

— Parcă și legiunile nimicite de el lîngă Fundi n-au fost tot consulare! murmură ironic cappadocianul.

— O! Intre o armată pretoriană și două armate consulare e o deosebire pe care tu, barbar ce ești, n-o poți pricepe! Pe divinul Marte, gladiatorii au să fie repede nimiciți și toți acei care vor ajunge în închisorile noastre au să fie mînați cu miile la circ, să fie uciși!

— Nici o milă pentru tîlharii ăștia ticăloși!

— O să plătească ei și pentru timpul cît am fost lipsiți de luptele de gladiatori.

— Ce mai sărbătoare o să fie! Ce desfătare!

— Ce-o să mai petrecem! O să ne distrăm din plin!

— Las' că mai vedem noi — mormăi Artorix, scrîșnind din dinți și tremurînd de mînie.

In timp ce oamenii aceștia, transformați în fiare, continuau să se îmbete visînd la măcelurile viitoare, saltimbancul, după ce-și plăti vinul, porni mai departe spre Palatin. Incet, încet, dînd mereu din coate ca să-și facă loc prin mulțime, Artorix abia răzbi pînă la casa lui Catilina.

Așezată la întîmplare sub portic, mulțimea uriașă a clienților, liberților și sclavilor lui Sergius petrecea, îndopîndu-se cu mîncare și îmbătîndu-se. Cîntecele și țipetele ce se auzeau din casa cruntului senator arătau că ea era plină de oaspeți.

Mulțimea salută cu aplauze furtunoase apariția saltimbancului, și acesta se văzu silit să repete în fața mulțimii de bețivani reprezentația cu care, trei ceasuri mai înainte, desfătase lumea adunată în piața Carinelor.

După reprezentație, în vreme ce unul din oaspeții lui Catilina făcea cheta în folosul saltimbancului, Artorix se apropie de administratorul casei și-l rugă să-l anunțe stăpînului.

După ce-l măsură din cap pînă în picioare cu o privire cercetătoare, acesta îi răspunse cu nepăsare și aproape cu dispreț:

— Nu-i acasă stăpînul! și-i întoarse spatele, gata să plece.

— Nici dacă vin de la Tusculum și dacă am să-i transmit ceva din partea Aureliei Orestilla? stărui în șoaptă Artorix.

Administratorul se opri și, întorcîndu-se către saltimbanc, îi spuse încet:

— A!... Ai venit din partea ei? Și, zîmbind cu șiretenie, adăugă: Am înțeles... Dacă vrei să-l vezi pe Catilina, coboară spre Forum și acolo ai să-l găsești cu siguranță. Și se depărtă.

Îndată ce reuși să scape de recunoștința zgomotoasă a noilor săi admiratori, Artorix coborî Palatinul, îndreptîndu-se spre Forum, unde, firește, înghesuiala și zgomotul erau mai mari decît în orice altă parte a orașului.

Aici forfoteau mai bine de trei sute de mii de bărbați și femei, de toate vîrstele, care aparțineau tuturor straturilor sociale. Pîlcuri de oameni care se îndreptau spre Templul lui Saturn, pentru a se închina zeului pe care-l sărbătoreau, se încrucișau cu alte pîlcuri ce ieșeau din templu. În fruntea

fiecărui pîlc mergeau mimi, trîmbițași, cîntăreți și țiterași, care intonau imnuri în cinstea lui Saturn, părintele tuturor, și îi scandau numele în delir.

Hărmălaia aceasta asurzitoare, de nedescris, era întețită de strigătele miilor de precupeți care vindeau jucării și de-ale mîncării, și de strigătele nenumăraților saltimbanci și negustori de mărunțișuri.

Îndată ce nimeri în mijlocul acestui puhoi de oameni, Artorix fu prins de el și tîrît fără voia lui, încet, încet, fără să se oprească, spre templul zeului.

În drum, tînărul gladiator întorcea mereu capul, cînd la dreapta, cînd la stînga, căutîndu-l pe Catilina.

La cîțiva pași înaintea lui pășeau doi tineri și un bătrîn. După veșminte, deși erau scumpe și somptuoase, Artorix cunoscu îndată că bătrînul era un mim. Era un om de statură potrivită și părea să aibă peste cincizeci de ani. Pe chipul lui spîn, ca de femeie, încrețit și brăzdat de zbîrcituri adînci, prost ascunse de farduri și suliimanuri, se citeau apucăturile cele mai perverse și mai josnice.

După cum arătau tunicile lor tivite cu purpură, tinerii care mergeau alături de el erau patricieni. Unul din ei, care părea de douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani cel mult, avea o statură mai mult înaltă, era zvelt și bine făcut și purta întipărită pe chipul lui palid o expresie de liniștită melancolie. Celălalt, care nu avea decît vreo șaptesprezece ani și care era mic de statură și slăbuț, avea trăsături regulate, puternic conturate, care lăsau să se întrevadă simțăminte adînci și o voință fermă și hotărîtă.

Bătrînul era Metrobius, iar tinerii erau Titus Lucretius Carus și Caius Cassius Longinus.

— Pe gloria nemuritorului meu prieten, Lucius Cornelius Sulla — se jură comediantul față de cei doi tineri care îl întovărășeau, continuînd vorba începută — femeie mai frumoasă decît această Clodia n-am mai văzut niciodată.

— Și totuși — glumi Lucretius — dacă unul ca tine, în viața lui desfrînată, ar fi putut întîlni și alte femei tot atît de frumoase ca ea, sînt sigur că una mai destrăbălată n-a întîlnit. Nu-i așa, bătrîne crai ?

— Nu mă întărîta, poetule — răspuse comediantul, măgulit de cuvintele lui Lucretius. Bagă de seamă că se știu și

despre tine lucruri destul de frumoase, pe Hercule Musagetul!

— Ah, pe Junona Moneta, mă tem c-am să-mi pierd capul cu totul! exclamă Cassius, cu ochii ațintiți spre porticul templului Vestei, în dreptul căreia ajunsese mulțimea în acea clipă. Își pironise privirile aprinse asupra fermecătoarei Clodia, care, împreună cu fratele ei Clodius, stătea în porticul templului. Cît e de frumoasă!... Ah, ce frumusețe divină!

— Nu e greu s-o cucerești, Cassius — îi spuse Lucretius, zîmbind. Ajunge numai să vrei, ca să-i dobîndești sărutările.

— O, n-ai nici o grijă, nu se va lăsa prea mult rugată, crede-mă pe mine! întări Metrobius.

În acea clipă, nu se știe de ce, mulțimea se opri din mers, lăsîndu-i astfel lui Artorix răgaz s-o vadă și el mai bine pe femeia căreia Cassius îi arunca priviri de îndrăgostit. Clodia nu avea nici douăzeci de ani. Era înaltă și zveltă, purta o tunică scurtă, strîmtă, de un alb imaculat, întinsă pe corp, lucrată dintr-o țesătură fină de lînă, care nu-i ascundea de fel liniile armonioase. Avea pielea de un alb transparent și, cu excepția unei ușoare rumeneli care îi colora obrajii, la față părea încă și mai albă. Dacă n-ar fi avut fața îmbujorată, s-ar fi putut jura că obrazul, gîtul, umerii și bustul Clodiei sînt ale unei statui, dăltuite de nemuritorul Phidias, din cea mai pură și mai transparentă marmură de Paros. Părul roșu, bogat și mătăsos îi umbrea fața însuflețită de privirile languroase și provocătoare ale ochilor ei albaștri.

Alături de această tînără și frumoasă femeie, pe care o și repudiase primul el bărbat, stătea Clodius, cel care urma să devină unul dintre cei mai turbulenți tribuni ai poporului, și care nu avea pe atunci decît paisprezece ani. Chipul lui senin de copil nevinovat nu lăsa de loc să se întrevadă omul crîncen care, cîțiva ani mai tîrziu, avea să tulbure liniștea Romei, dezbinîndu-i pe unii și pe alții, instigînd și punînd la cale omoruri.

— Nici Venus, nici Diana, așa cum și le închipuie poporul încrezător, n-ar putea fi mai frumoase decît ea! exclamă Cassius, după cîteva clipe de extaz mut.

— Venus ajunge — îl corectă Titus Lucretius Carus. Las-o pe Diana în pace. Prea e nepotrivit s-o asemuiești cu ea pe această Quadrantarie[1] !

— Dar cine i-a dat Clodiei această poreclă batjocoritoare ? Cine îndrăznește s-o defăimeze ? întrebă Cassius, furios.

— Invidia matroanelor, la fel de stricate, dar mai puțin cinice și mult mai puțin frumoase decît Clodia. O pizmuiesc, de aceea fac din ea obiectul batjocurii și urii lor.

— Uite-o ! exclamă Metrobius. Uite-o pe aceea care i-a pus Clodiei porecla de Quadrantaria !

Și arătă spre o patriciană frumoasă, dar cu chipul sever, aproape dur.

— Cine ?... Terentia ?... Soția lui Cicero ?...

— Chiar ea... Iat-o colo cu soțul ei cel smerit.

— O, bine îi stă, tocmai ea s-a găsit să înfiereze păcatele și desfrîul — spuse cu un surîs ironic Lucretius. Ea, sora vestalei Fabia, a cărei nelegiuită legătură cu Catilina e cunoscută tuturor ! Pe Hercule !...

— Ei ! interveni Metrobius, clătinînd din cap sceptic. Cu moravurile am ajuns acuma în asemenea hal, că dacă severul și neînduplecatul Cato, cel mai sever și mai neînduplecat dintre censorii Romei, ar trăi în zilele noastre, desigur că n-ar ști nici el ce să facă mai întîi pentru a îndrepta aceste moravuri destrăbălate. Dacă ar fi să hotărască alungarea din Roma a tuturor femeilor care n-ar merita să se afle aici, atunci, pe Castor și Pollux, ar însemna ca Roma să se transforme într-un oraș locuit numai de bărbați. Pentru a asigura urmași neamului lui Quirinus, ar trebui să se mai recurgă încă o dată la răpirea sabinelor. Și, fiindcă veni vorba, ar merita oare sabinele din zilele noastre să fie răpite ?

— Pe divinul Epicur ! Asta e culmea ! izbucni Lucretius. Metrobius să rostească o dithiramb împotriva decăderii moravurilor ! La viitoarele alegeri votez pentru tine și propun să te aleagă cenzor !

Mulțimea se urni încet și porni mai departe. Trecînd prin fața templului Vestei, Cassius o salută pe Clodia, ducîndu-și mîna dreaptă la buze și exclamînd :

---

[1] Quadrantarie — femeie care se vindea pentru un quadrans, cea mai mică monedă de aramă în circulație pe vremea aceea. (n.r.)

— Salut, Clodia, cea mai frumoasă între frumoasele Romei!

După ce-i aruncă lui Cassius o privire lungă și înflăcărată, Clodia îi întoarse salutul, înclinînd ușor capul și zîmbindu-i îmbietor.

— O privire care făgăduiește multe! îi șopti surîzînd Lucretius lui Cassius.

— Nu e lipsită de temei înflăcărarea ta, ilustre Cassius — spuse Metrobius. Niciodată n-am văzut femeie mai frumoasă decît ea, cu excepția Euthybidei, curtezana elenă!...

— Euthybida! repetă Lucretius, tresărind la auzul acestui nume. Și după o pauză adăugă oftînd ușor: Frumoasă fată, Euthybida!... Pe unde o mai fi acum?...

— Poate n-ai să crezi, totuși aceasta e adevărul. Euthybida e în tabăra gladiatorilor.

— Dimpotrivă, găsesc că e firesc — protestă Lucretius. Acolo e locul cel mai potrivit pentru ea.

— Să știi însă că dacă Euthybida s-a dus în tabăra tîlharilor ăstora de gladiatori, nu s-a dus decît din dorința de a cîștiga dragostea unuia dintre ei. E nebunește îndrăgostită de Spartacus... — Tăcură o clipă toți trei, apoi Metrobius continuă adresîndu-se lui Lucretius: Știi că frumoasa Euthybida mi-a propus în mai multe rînduri să mă duc în tabăra gladiatorilor?...

— Pentru ce? întrebă mirat Lucretius.

— Ca să te ții și pe acolo de beții? îl luă peste picior Cassius. Mi se pare însă că faci treaba asta atît de bine la Roma, încît...

— Rîdeți voi, rîdeți... Totuși m-aș duce acolo.

— Unde?

— În tabăra lui Spartacus. Sub alt nume și travestit, mi-aș cîștiga simpatia lui Spartacus, aș afla toate planurile, intențiile și pregătirile gladiatorilor și le-aș comunica în taină consulilor.

Cei doi patricieni pufniră într-un rîs zgomotos.

Metrobius se supără.

— Iarăși rîdeți? Degeaba rîdeți! Nu sînt eu acela care acum doi ani l-am prevenit pe consulul Lucius Licinius Lucullus despre răscoala gladiatorilor? Nu sînt eu acela care a descoperit complotul în crîngul zeiței Furrina?

— Așa! Bine că știm! își zise Artorix, încruntat, aruncîndu-i lui Metrobius o privire întunecată.

Ajunseseră între timp în fața monumentalei clădiri a templului lui Saturn, unde, în spatele altarului, se păstrau arhiva și tezaurul statului. Aici, înghesuiala și îmbulzeala erau și mai mari, iar din această cauză mulțimea se mișca încă și mai încet. Istoviți și pe jumătate striviți, Metrobius, Lucretius și Cassius și, după ei, și Artorix izbutiră să pătrundă în templu, abia după vreun sfert de ceas. Aici văzură statuia de bronz care-l reprezenta pe zeul Saturn cu un cosor în mînă și avînd la picioare uneltele care simbolizau muncile agricultorului și ale păstorului. Statuia era goală pe dinăuntru, iar pe dinafară era scăldată în untdelemn de măsline, în semn de belșug.

— Uite-l, uite-l pe Caesar, marele pontif — exclamă Metrobius. A săvîrșit jertfele rituale în cinstea zeului, și acum, după ce și-a lepădat veșmintele pontificale, părăsește templul.

— Cum o mai privește pe Sempronia! Pe frumoasa și înțeleapta Sempronia!

— Și putem adăuga: desfrînata Sempronia.

— Ia te uită ce-i mai scapără ochii ăștia negri și pătimași!... Și ce dulce îi zîmbește frumosului Iulius!...

— Mai bine v-ați uita la celelalte matroane și fecioare, să vedeți cu ce priviri duioase îl urmăresc pe Caesar.

— Ia uitați-vă și la roșcata de Fausta...

— Fiica lui Lucius Cornelius Sulla Felix, nemuritorul meu prieten.

— Se știe c-ai fost prieten cu el, se știe c-ai fost chiar prea prieten cu monstrul ăla. Nu e nevoie să o repeți mereu.

— Ce-o fi învălmășala asta?

Toată lumea se întorcea curioasă către intrarea templului, de unde răsunau ovații din ce în ce mai puternice și mai însuflețite, în cinstea lui Saturn.

Un grup de oameni posomorîți și istoviți înaintau prin mulțime, purtîndu-l pe brațe pe pretorul orașului.

— Aha!... Aha!... Asta era! Deținuții din închisoarea Mamertină, care așteptau judecata. Potrivit datinei, au fost grațiați — se dumeri Lucretius.

— Au venit, după obicei, să atîrne pe altarul lui Saturn lanțurile cu care au fost ferecați — adăugă Metrobius.

— Uitați-vă la Catilina, uitați-vă la el cît e de fioros — strigă Cassius, arătînd spre altar, în apropierea căruia stătea cumpltul patrician, privind țintă la una dintre tinerele vestale. Omul acesta e crud chiar și în dragoste. Uitați-vă cu ce ochi fioroși și cu ce lăcomie o privește pe sora Terentiei.

Artorix îl zări și el pe patrician, și în ochii săi se ivi o rază de bucurie. Încercă din răsputeri să-și croiască drum prin mulțime pentru a se apropia de Catilina.

Una era să vrei, alta să reușești. O jumătate de ceas îi trebui tînărului gall ca să răzbească pînă la Lucius Sergius. Ajuns lîngă el, îi șopti la ureche

— Lumină și libertate!

Catilina tresări și se întoarse brusc. Apoi, încruntîndu-se la saltimbanc, îl întrebă amenințător:

— Ce înseamnă asta?

— De la Spartacus — murmură Artorix. Viu tocmai din Apulia, ca să discut cu tine lucruri de cea mai mare însemnătate.

Patricianul aruncă iute o privire tînărului gall și-i spuse:

— Am să te ascult... Să ieșim din templu... Mergi apoi în urma mea... pînă vom găsi un loc prielnic și ferit.

Apoi, cu disprețul față de oameni, care-i era propriu, Catilina ieși din templu, croindu-și brutal drum cu coatele. Artorix îl urmă de aproape. După ce trecură de templul lui Hercule, Catilina se opri în apropierea micului templu închinat zeiței castității.

Artorix îi expuse solia cu care-l trimisese Spartacus. Începu prin a-i zugrăvi cu însuflețire puterea și vitejia legiunilor de gladiatori. Pe neobservate, reuși să-i măgulească orgoliul, încredințîndu-l că, dacă Lucius Sergius Catilina le-ar deveni conducător, vitejia celor șaizeci de mii de sclavi, ce fusese dovedită în atîtea bătălii, ar crește încă mai mult. Îi demonstră de asemenea că în modul acesta efectivul armatei gladiatorilor s-ar dubla în scurt timp și că, mergînd din victorie în victorie, pînă într-un an, armata ar putea ajunge cu forțe de neînvins la porțile Romei.

Numai la auzul acestor propuneri, ochii injectați ai lui Catilina se aprinseră. Mușchii feței sale crunte și expresive zvîcneau înfricoșător; din cînd în cînd scăpa cîte un oftat

care semăna cu răcnetul unei fiare sălbatice și își încleștа amenințător pumnii puternici.

După ce Artorix încheie, Catilina răspunse sacadat:

— Propunerea ta, tinere, e foarte ademenitoare... N-am să-ți ascund însă că mie, ca roman și patrician... gîndul de a mă așeza în fruntea unei armate de sclavi... fie ei oricît de viteji... dar totuși sclavi și răsculați, îmi insuflă o scîrbă de nestăpînit... Însă gîndul de a avea o armată atît de puternică... mie, care deși m-am născut pentru fapte mărețe, n-am avut niciodată posibilitatea să obțin măcar funcția de guvernator al unei provincii, gîndul acesta...

— Gîndul acesta nu cumva să-ți înflăcărеze creierul și să-ți întunece mințile pînă într-atît, încît să uiți că ești roman și că te-ai născut patrician. Dacă oligarhia care ne asuprește trebuie răsturnată, ea trebuie răsturnată nu cu ajutorul scelerat al sclavilor vrăjmași, ci cu brațul și arma romanilor liberi.

Această intervenție neașteptată venea din partea unui patrician, care, chiar în clipa aceea, apăruse de după colțul templului. Era un om de peste treizeci de ani, arogant și plin de prestanță.

— Lentulus Sura! exclamă Catilina, uimit. Tu, aici?

— Da. Omul acesta mi-a trezit bănuieli și de aceea te-am urmărit. Nu o dată ți-am prevestit că soarta a hotărît ca Roma să fie stăpînită pe rînd de trei Cornelius. Cornelius Cinna și Cornelius Sulla au și cîrmuit-o, iar tu ești al treilea, ales de soartă, pentru a stăpîni Roma. Vreau să te împiedic să faci acum un pas greșit, care în loc să te apropie te-ar putea îndepărta de țintă.

— Crezi tu oare, Lentulus, că am să mai întîlnesc alt prilej la fel de favorabil? Crezi tu că, pentru înfăptuirea planurilor noastre, vom izbuti să strîngem o armată ca a gladiatorilor?

— Dacă am recurge la ajutorul gladiatorilor, cred că ne-am atrage ura poporului și disprețul întregii Italii. Nu am mai lupta atunci nici pentru binele plebei, nici pentru interesele celor apăsați de datorii și ale celor dezmoșteniți și lipsiți de drepturi, ci ne-am lupta numai și numai în folosul barbarilor și al dușmanilor gloriei romane... Dacă, datorită bunăvoinței și sprijinului prietenilor noștri, barbarii aceștia ar deveni cîndva stăpînii Romei, îți închipui oare că

vor mai respecta vreo lege sau că îi vei mai putea ține în frîu ?... Crezi că vor lăsa puterea în mîna noastră ? În ochii lor, orice cetățean are să pară a fi un dușman și au să ne împingă la măceluri și omoruri.

Pe măsură ce Lentulus vorbea, fiecare mișcare a lui Catilina lăsa să se vadă cum se stingea avîntul care pusese stăpînire pe el. După ce Sura termină de vorbit, Catilina, copleșit, lăsă capul în piept și, oftînd adînc, șopti :

— Logica ta taie adînc, fără cruțare, ca o lamă spaniolă bine ascuțită.

Artorix tocmai se pregătea să-i spună ceva lui Lentulus, cînd acesta i se adresă cu un gest poruncitor :

— Întoarce-te și spune-i lui Spartacus că admirăm curajul vostru, dar că, înainte de toate, sîntem romani. Cînd o primejdie amenință patria, pe malurile Tibrului toate dezbinările trebuie să înceteze. Sfătuiește-l să profite de împrejurările prielnice, să treacă Alpii și să lase pe fiecare să meargă acasă. Continuarea războiului în Italia vă va fi fatală. Du-te, zeii să te însoțească.

Și rostind aceste cuvinte, Lentulus Sura îl luă de braț pe Catilina, care fusese absorbit de gînduri, și porni cu el spre centrul orașului.

Artorix rămase locului, privind îngîndurat după cei doi patricieni care se depărtau. Deșteptat din această stare de Endymion, care începuse să sară și să-i lingă mîinile, falsul saltimbanc porni încet în direcția Curiei Aeculeia.

Frămîntat cum era de gîndurile întunecate, stîrnite de cuvintele lui Sura, Artorix nu băgase de seamă că de cîtăva vreme era urmărit de Metrobius. Acesta, ba mergea în spatele lui Artorix, ba i-o lua înainte, privindu-l cu luare-aminte. Abia cînd ajunse în piața cea largă a Curiei Aeculeia, Artorix, observîndu-l pe mim, îl recunoscu îndată. Gîndul că poate și Metrobius recunoscuse în el pe unul din gladiatorii lui Sulla îl neliniști. De aceea, după ce chibzui puțin, hotărî să iuțească pasul, nădăjduind că, pierzîndu-se în mulțime, are să scape de urmărirea lui Metrobius.

Soarta păru să-i surîdă lui Artorix, deoarece, în apropiere, la intrarea locuinței unui patrician, se înghesuia un mare număr de clienți cu lumînări în mînă. Erau clienții unui senator care, cu prilejul sărbătorii Saturnaliilor, aduceau lumînări în dar patronului lor, potrivit tradiției.

După ce se amestecă în mulțimea clienților, el intră în locuința patricianului. Portarului îi spuse că venea să-i propună stăpînului ca să dea o reprezentație pentru clienții lui, drept răsplată pentru darurile aduse.

Portarul îl lăsă să treacă din vestibul în atrium, împreună cu clienții. Artorix știa că locuințele romanilor bogați erau clădite aproape toate după același plan, de aceea se uită îndată să vadă dacă și casa aceasta mai avea o ieșire în cealaltă parte a grădinii. Convingîndu-se că avea, profită de învălmășeala pricinuită de intrarea clienților și străbătu atrium-ul, galeria acoperită și coridorul, ieșind în grădină. Cînd ajunse în dreptul ieșirii, îi spuse portarului de aici că dăduse o reprezentație în fața stăpînului și că acum, fiind așteptat în altă parte, îl roagă să-i dea drumul prin ieșirea aceasta, întrucît intrarea principală era prea aglomerată de oameni. Portarul îl crezu și, după ce-i deschise poarta și-și luă rămas bun cu un zîmbet binevoitor, îi dădu drumul într-o ulicioară.

Începuse să se întunece. Artorix chibzui că trebuia neapărat să părăsească orașul, cît mai repede, ieșind pe porțile cele mai apropiate. Apucă de-a lungul malului stîng al Tibrului, pe strada largă care ducea spre Poarta Trigemina.

Fiind departe de centrul orașului, strada aceasta era aproape pustie. Numai zgomotul fluviului, umflat de ploile recente, tulbura liniștea ce domnea aici.

Deodată, după ce făcuse vreo trei sute de pași, lui Artorix i se păru că aude pași grăbiți în urma sa. Se opri o clipă și trase cu urechea. Zgomotul pașilor se apropia din ce în ce. După ce-și strecură mîna dreaptă sub tunică și-și scoase pumnalul, Artorix porni repede mai departe.

Profitînd de o cotitură, el se ascunse după trunchiul gros al unui stejar de lîngă mal. Voia să vadă dacă pașii ce se auzeau erau ai lui Metrobius sau ai vreunui cetățean care își vedea grăbit de drumul său. Curînd auzi gîfîitul omului ce se apropia și apoi îi zări fața... Era Metrobius.

Nemaivăzîndu-l pe Artorix, Metrobius se opri și, aruncînd o privire de jur împrejur, se întrebă cu glas tare:

— Unde-o fi dispărut?

— Aici sînt, dragul meu Metrobius — răspunse Artorix, ieșind din ascunzătoare.

Metrobius se dădu cîțiva pași la o parte, spre zidul scund de o jumătate de stat de om care despărțea strada de fluviu, și îi spuse mieros:

— A! Într-adevăr, chiar tu erai, scumpul meu gladiator... Te-am recunoscut... De aceea te-am și urmat... Am făcut cunoștință cu tine la vila de la Cumae a lui Sulla... Vreau să te poftesc să iei masa cu mine... Să bem un vin bun de Falern.

— Ai vrea tu, trădător bătrîn, să mă duci la masă — întîmpină Artorix domol, dar amenințător, apropiindu-se de comediant — însă la închisoarea Mamertină, pentru ca din trupul meu, răstignit pe cruce, să se ospăteze corbii Esquilinului...

— Nicidecum! Ce-ți veni în gînd? protestă Metrobius, cu glas tremurător, retrăgîndu-se în direcția de unde venise. Să mă trăsnească Jupiter cu fulgerul său dacă n-am vrut cu adevărat să te cinstesc cu un Falern excelent.

— Nu, bețiv ifam. Astă-seară ai să bei pînă o să-ți treacă pofta din apa galbenă și tulbure a Tibrului! șopti gladiatorul, năpustindu-se asupra bătrînului comediant.

— Săriți!... Ajutor!... Prieteni!... Mă ucide!... strigă comediantul, luînd-o la fugă spre Via Nova. Striga încă după ajutor, cînd Artorix, cu pumnalul în dinți, îl ajunse din urmă și-l înșfăcă de gît cu mîinile sale vînjoase.

— Aha, mișelule, mai poftești și prieteni... la masa pe care mi-ai oferit-o!... Într-adevăr, iată-i... iată-i că vin...

Artorix zărea o mulțime de sclavi și clienți cu făclii, care tocmai ieșea din casa patricianului prin care trecuse adineauri.

Atrasă de țipetele stridente ale comediantului, mulțimea alerga spre ei.

Atunci, Artorix îl izbi pe Metrobius de cîteva ori cu pumnalul în piept și spuse cu glas surd și fioros:

— Nici pe tine nu vor reuși să te salveze și nici pe mine n-au să pună mîna. Ticălosule! Și ridicîndu-l în brațe pe comediant, care era pe jumătate mort și din pieptul căruia țîșnea un șuvoi gros de sînge, îl azvîrli în Tibru, strigînd: Asta are să fie prima și ultima oară cînd ai să bei apă, bețivan bătrîn!...

După aceste cuvinte urmă un plescăit și strigătul deznădăjduit al lui Metrobius, care dispăru înghițit de apele tulburi ale fluviului...

— Acum! Venim, Metrobius!... Nu-ți fie teamă!...

— O să-l trimitem pe ticălosul gladiator să fie răstignit!

— N-o să ne scape! strigau din goană sclavii și cetățenii care acum ajunseseră la cincizeci, șaizeci de pași de Artorix.

Gladiatorul își rupse pelerina de pe umeri, îl azvîrli pe Endymion în fluviu și, după ce sări pe zid, se aruncă în apă.

— Ajutor!... Mor!... Aju... se mai auzi o dată glasul lui Metrobius.

Cei ce veneau în ajutorul lui ajunseră la locul unde se petrecuse sîngeroasa luptă. Se agitau de colo-colo de-a lungul zidului, făgăduind ajutor comediantului, dar nimeni nu făcu nimic pentru a-l salva.

Între timp, Artorix înota voinicește de-a curmezișul fluviului, îndreptîndu-se spre malul opus.

Cei adunați pe mal mai continuau să-l blesteme pe Artorix și să deplîngă soarta lui Metrobius, cînd gladiatorul ajunse cu bine pe malul celălalt și se făcu nevăzut în întunericul tot mai des care se lăsa deasupra Orașului Etern.

Capitolul XVIII

CONSULII ÎN RĂZBOI. BĂTĂLIA DE LA CAMERINUM. MOARTEA LUI OINOMAOS

Orice nădejde de a-l vedea pe Lucius Sergius Catilina luînd conducerea răscoalei fiind pierdută, gladiatorii aprobară noul plan propus de Spartacus. Potriviți acestui plan, la venirea primăverii, armata avea să pornească spre Alpi, urmînd ca după trecerea Alpilor răsculații să se împrăștie și fiecare să se întoarcă în țara sa pentru a îndemna populația să se ridice împotriva romanilor. Pentru Spartacus, care prin judecata sa sănătoasă și prin agerimea și puterea sa de pătrundere era unul din cei mai mari comandanți ai vremii sale, era evident că un război îndelungat purtat împotriva Romei, pe teritoriul Italiei, era sortit să se termine cu izbînda Quiriților. În consecință, pe la sfîrșitul lui februarie 682, cu mai bine de șaptezeci de mii de soldați minunat instruiți și înarmați, el porni din Apulia și, înaintînd de-a lungul litoralului, se îndreptă spre Samnium.

După un marș de zece zile, cînd ajunse în ținutul Paeligmilor, Spartacus află că, pentru a opri înaintarea gladiatorilor spre Padus, consulul Lentulus Clodianus concentra în Umbria o armată de vreo treizeci de mii de oameni, în timp ce celălalt consul, Gellius Publicola, sta gata s-o pornească din Latium și să-i cadă în spate, pentru a-i tăia orice putință de scăpare sau de întoarcere în Apulia. Senatul abia acum pricepuse ce amenințătoare și grozavă primejdie constituia războiul cu gladiatorii și, alarmat, hotărîse să-i trimită pe amîndoi consulii împotriva lui Spartacus, ca într-o campanie din cele mai grele. Două armate uriașe fură puse la dispoziția consulilor, cărora Senatul le încredință misiunea de a termina cu gladiatorii o dată pentru totdeauna.

La cîteva zile după intrarea lor în funcțiune, cei doi consuli începură să-și mobilizeze armatele, unul în Latium, celălalt în Umbria. Se vede însă că nici Lentulus, nici Gellius nu trăseseră nici o învățătură din experiența acestui război, adică din înfrîngerile suferite de pretorul Varinius, de questorul Cossinius și de însuși Orestes. Fie din cauza rivalității, fie din greșite considerații de tactică, ei nici că se gîndiseră o clipă să pornească împreună la luptă împotriva lui Spartacus.

După ce luă cunoștință de intențiile adversarilor, Spartacus se hotărî să-l atace mai întîi pe Gellius și își iuți marșul de-a lungul Samniumului, nădăjduind să-l întîlnească undeva pe șoseaua care lega Corfinium și Amiternum.

Ajungînd la Amiternum, el află de la sclavii de prin orașele vecine, care, deși nu se hotărau să vină în tabăra gladiatorilor, le făceau totuși foarte mari servicii iscodind mișcările inamicului, că Gellius se mai găsea la Anagnia, unde aștepta sosirea unităților sale de cavalerie, și că avea să mai rămînă acolo încă cincisprezece zile, cel puțin.

Conducătorul gladiatorilor luă atunci hotărîrea de a înainta mai departe, socotind să-l întîmpine pe Lentulus, care pornise din Umbria, să dea lupta cu el și să-l înfrîngă. După aceea ar fi putut fie să se întoarcă puțin înapoi și să-l nimicească pe Gellius, trecînd apoi peste Pad, fie să pornească de-a dreptul spre Alpi, fără a se mai sinchisi de Gellius.

Cînd ajunse la Asculum, numeroasele sale iscoade îi aduseră lui Spartacus știrea că Lentulus părăsise Perusia și se îndrepta spre Camerinum pentru a-l ataca. Spartacus se hotărî să rămînă la Asculum să-l aștepte pe Lentulus, care în patru-cinci zile avea să ajungă acolo. Dădu ordin să se așeze tabăra pe o poziție dominantă și să fie bine întărită. După ce tabăra fu instalată, Spartacus porni în fruntea a o mie de călăreți pentru a face o recunoaștere în împrejurimi. Călărea singur în fruntea detașamentului său, frămîntat de gînduri care dădeau chipului său o căutătură aspră și posomorîtă.

La ce se gîndea oare?

De cîtva timp, purtarea lui Oinomaos se schimbase simțitor. In cîteva rînduri lăsase să se întrevadă că nu mai

nutrea pentru Spartacus respectul și dragostea de altădată. La consiliul comandanților, ținut în tabăra de lîngă Gnatia, după refuzul lui Catilina de a lua comanda gladiatorilor, Oinomaos fusese singurul care se împotrivise hotărîrii ca armata să treacă Alpii și ca fiecare să se întoarcă în patria lui. Împotrivindu-se acestui plan, rostise cuvinte tari și grele la adresa lui Spartacus. Îndrugase cîteva fraze obscure, cu două înțelesuri, despre o anume tiranie, despre o putere abuzivă care nu mai putea fi tolerată. Mai mult chiar, amintind că gladiatorii luaseră armele în numele egalității, Oinomaos spusese că, din cauza unei anumite dictaturi, egalitatea rămăsese literă moartă și că venise vremea ca gladiatorii să înceteze de a se mai supune dictatorului, cum se supun copiii, învățătorului.

După această ciudată ieșire a germanului, Spartacus se ridicase cuprins de o mînie teribilă, dar apoi izbutise să se stăpînească și, pentru a-l liniști pe Oinomaos, care-i era atît de scump, îi răspunse cu blîndețe și prietenie. Văzînd însă că Crixos, Granicus și ceilalți comandanți se alăturaseră toți propunerii lui Spartacus, Oinomaos părăsise turbat cortul nevrînd să mai ia parte la consiliul fraților săi de arme.

De aceea purtarea lui Oinomaos îl frămînta serios pe Spartacus, de multe zile.

Cînd se întîlneau întîmplător, Oinomaos părea tulburat, tăcea și căuta să evite explicațiile.

Sub influența Euthybidei, Oinomaos devenise încăpățînat și rău, totuși de cîte ori se întîlnea cu Spartacus simțea că i se potolea mînia. Față în față cu marele conducător, care în măreția lui era bun, inimos și nespus de sincer și modest, sufletul cinstit al germanului se răzvrătea împotriva uneltirilor curtezanei.

Străduințile lui Spartacus de a descoperi pricina ce provocase o schimbare atît de neașteptată în atitudinea lui Oinomaos rămăseseră zadarnice. Euthybida ascunsese cu cea mai mare pricepere taina legăturilor ei vinovate cu comandantul germanilor. Iar pe Spartacus, cinstea și noblețea caracterului îl împiedicau măcar să bănuiască intrigile scornite de Euthybida, care îl prinsese cu atîta dibăcie pe Oinomaos în mrejele ei. Nici nu visa că Euthybida ar fi putut avea vreo influență asupra purtării stranii și de ne-

înțeles a prietenului său. De curiezană aproape că uitase, deoarece chiar ea evita orice întîlnire cu el.

La întoarcerea sa din recunoașterea făcută prin împrejurimile Asculumului, Spartacus, năpădit de gînduri întunecate, se izolă în cortul său și porunci unui contubernal să-l poftească pe Oinomaos.

Contubernalul ieși din cort pentru a îndeplini porunca. Dar nici nu apucase bine Spartacus să se întindă pe banchetă în așteptarea lui Oinomaos, că, iată, contubernalul se și întoarse.

— M-am dus după Oinomaos — raportă el — dar l-am întîlnit în drum, tocmai venea la tine... Iată-l.

Și, dîndu-se la o parte, contubernalul îi făcu loc lui Oinomaos, care, oprindu-se în fața lui Spartacus, îi spuse încruntat:

— Salut, conducător suprem al gladiatorilor! Vreau să-ți vorbesc și...

— Și eu vreau să-ți vorbesc, îi tăie Spartacus vorba, ridicîndu-se în picioare și făcînd contubernalului semn să plece.

După ce acesta ieși, Spartacus se întoarse spre Oinomaos și spuse cu blîndețe:

— Bine ai venit, frate Oinomaos! Ce voiai să-mi spui?

— Voiam... începu germanul, cu glas amenințător, dar lăsînd privirea în jos. M-am... săturat, nu mai pot... să tot joc după toanele și capriciile tale... Dacă e sclavie, sclavie să fie! Prefer însă să fiu slav la romani... Vreau să lupt, nu vreau să fiu sluga nimănui.

— Pe fulgerele lui Jupiter! exclamă Spartacus, cu adîncă amărăciune, încrucișîndu-și brațele și ridicînd ochii spre cer. Oinomaos, ți-ai ieșit din minți de-a binelea și...

— Pe cosițele mătăsoase ale Freiei! îl întrerupse germanul, ridicînd capul și privindu-l drept în față, cu privirea aprinsă a ochilor săi mici. Sînt în toate mințile.

— Să-ți ajute zeii să fie așa! Care sînt însă toanele de care vorbești? Cînd am încercat eu vreodată ca din tine sau din altul dintre frații mei de nenorocire și arme să fac jucăria mea?

— Nu spun asta... — răspunse Oinomaos, văzînd stingherit, lăsînd iarăși ochii în jos. Nu știu măcar dacă tu...

Nu știu dacă tu... știu însă că, la urma urmei, sînt și eu om...

— Om cinstit și viteaz. Așa ai fost în trecut și așa poți fi și de aici înainte! încuviință Spartacus, uitîndu-se fix și iscoditor în ochii lui Oinomaos, cu privirea lui scînteietoare. Ce legătură are însă asta cu ce mi-ai spus adineauri? Cînd am încercat eu vreodată să-ți pun la îndoială autoritatea în tabăra noastră?... Ce te-a făcut să bănuiești una ca asta? Care e pricina atitudinii ciudate, de neînțeles, pe care ai luat-o față de mine?... Te-am jignit eu cu ceva?... Cu ce ți-am greșit eu ție personal? Cu ce am păcătuit față de cauza comună pe care m-am jurat s-o înfăptuiesc și căreia i-am închinat întreaga mea viață?

— La drept vorbind nu... De jignit... de supărat... într-adevăr, tu nu m-ai jignit... Nici față de cauza noastră n-ai greșit cu nimic. Dimpotrivă, ești un conducător iscusit... ai dovedit-o. Hoardele de gladiatori ce s-au strîns în jurul tău le-ai prefăcut într-o armată disciplinată care inspiră teamă... și... și... In sfîrșit... nu-ți pot aduce nici o învinuire...

Așa i-a răspuns Oinomaos. Vorba lui, din arțăgoasă și necuviincioasă cum fusese la început, se făcuse, treptat, mai domoală și mai respectuoasă, și acum ajunsese să fie prietenească.

— Atunci, de ce te-ai schimbat așa? De ce ești supărat pe mine? De cînd, împotriva voinței mele, am fost ales conducător suprem, nu m-am purtat totdeauna cu toți ceilalți, și mai ales cu tine, ca un frate, ca un prieten sincer și ca un bun tovarăș de arme?

— Da, Spartacus, totdeauna te-ai purtat frumos... Dar nu-mi vorbi așa... nu te uita așa la mine — mormăi înduioșat Oinomaos. N-am spus că... Și nici nu voiam să spun asta...

— Dacă am susținut planul de a ne întoarce în țările noastre de baștină, n-am făcut-o decît după o lungă și temeinică chibzuință, și anume pentru că m-am convins că, luptînd pe pămîntul Italiei, nu vom izbuti niciodată să cîștigăm o victorie hotărîtoare asupra Romei... Roma!... Cucerirea Romei!... Frîngerea puterii romane și zdrobirea domniei tiranilor!... Nu înțelegi tu oare că gîndul ăsta mă

muncește și în vis și că-mi tulbură liniștea nopților?... A fi mai presus decît Brennus, decît Pyrrhus și decît Hannibal! A izbuti acolo unde au dat greș acești glorioși conducători de armate! N-ar fi aceasta o mare glorie?... Dacă o vom ataca pe pămîntul Italiei, cu Roma se va întîmpla ceea ce s-a întîmplat cu Anteu, care, de fiecare dată cînd Hercule, biruindu-l, îl arunca la pămînt, se ridica iarăși la luptă, mai puternic decît înainte. După ce, cu mare trudă și vărsare de sînge, izbutim să nimicim o armată romană, în cîteva zile Roma trimite împotriva noastră o altă armată, și apoi încă una, pînă ce, la urma urmei, are să ridice o armată de șaizeci-șaptezeci de legiuni, care au să ne strivească. Divinul Hercule, pentru a-l răpune pe Anteu, nu l-a mai trîntit la pămînt, ci l-a sugrumat ținîndu-l în aer cu brațele sale puternice. Noi, ca să biruim Roma, trebuie să ridicăm împotriva ei toate popoarele pe care le asuprește și să pornim împotriva Italiei din toate părțile, strîngînd mereu cercul în jurul zidurilor lui Servius Tullius. Abia cînd o să năvălim cu o armată de șase-șapte sute de mii de oameni, o să izbutim să înăbușim pentru vecie orașul și poporul acesta blestemat. E singurul mijloc de a înfrînge Roma, singura cale pentru a-i nimici puterea. Dacă noi n-o să izbutim s-o facem, au să izbutească nepoții sau strănepoții noștri; căderea Romei numai așa are să se poată obține. Orice război, orice luptă izolată împotriva puterii romane e cu neputință. Mithridate are să fie înfrînt, întocmai cum a fost înfrînt Hannibal. Popoarele de la Rin și parții au să fie nimiciți, cum au fost nimiciți pe rînd cartaginezii, grecii și iberii. Numai unind laolaltă toate forțele asupriților se poate zdrobi această uriașă caracatiță, care, treptat-treptat și fără putință de a-i ține piept, își întinde brațele-i monstruoase asupra lumii întregi.

Spartacus vorbea avîntat și cu înflăcărare, și ochii săi scăpărau fulgere. Ascultîndu-l, Oinomaos, care era cinstit, sincer din fire și devotat lui Spartacus, simțea cum scade și se stinge ura aprinsă în inima sa de vicleniile ticăloase ale Euthybidei. Cînd Spartacus isprăvi de vorbit, germanul își întinse rugător brațele spre el. Chipul minunat al lui Spartacus părea în acea clipă învăluit de o lumină supranaturală. Cu glasul tremurînd de emoție, Oinomaos șopti:

— O, iartă-mă... Spartacus... iartă-mă !... Tu nu ești om, tu parcă ești un zeu !...

— Nu... Sînt doar omul cel mai fericit, pentru că regăsesc în tine un frate ! exclamă tracul emoționat, deschizîndu-și larg brațele.

Oinomaos se aruncă vijelios în brațele lui, șoptind :

— O, Spartacus, Spartacus !... Te cinstesc și te iubesc și mai mult decît pînă acum !

Cîtăva vreme rămaseră amîndoi tăcuți, unul în brațele celuilalt, ca niște frați. Apoi, Spartacus se desprinse și cu vocea încă tulburată de emoție întrebă :

— Oinomaos, spune-mi acum, de ce-ai venit aici ?

— Eu ?... Dar... Nici eu nu mai știu — răspunse el cam încurcat. De ce să ne mai amintim de asta ? După o clipă de tăcere adăugă cu însuflețire : Iată, deoarece crezi că am venit să-ți fac o rugăminte, o să te rog, în numele meu și al germanilor mei, ca în apropiata bătălie pe care o vom da împotriva consulului Lentulus, apărarea poziției celei mai primejdioase să ne fie încredințată nouă.

Privindu-l cu blîndețe și prietenie, Spartacus exclamă :

— Ești neschimbat ! Pe cît de viteaz, pe atît de cinstit !... A ta va fi poziția cea mai primejdioasă.

— Îmi făgăduiești ?

— Da — întări Spartacus, întinzînd mîna dreaptă lui Oinomaos. Știi doar că în sufletul meu nu e loc nici pentru minciună, nici pentru teamă.

După ce mai stătură puțin de vorbă, Oinomaos și Spartacus ieșiră din pretorium. Nu apucaseră să facă nici cîțiva pași, cînd din urmă îi ajunse Artorix. Cu trei zile mai înainte, conducătorul gladiatorilor îl trimisese pe tînărul gall, în fruntea unui detașament de o mie de călăreți, să facă o recunoaștere în direcția Reate pentru a aduna știri despre armata lui Gellius. Artorix, care acum se întorsese din recunoaștere, aflase că Spartacus tocmai ieșise din tabără cu Oinomaos, și atunci fugise să-l ajungă din urmă.

— Salut, Spartacus ! Lui Gellius i-a venit o parte din cavaleria așteptată — raportă el. A și plecat de la Anagnia. Cel mai tîrziu peste cinci zile trebuie să-l așteptăm.

După ce chibzui și cîntări puțin aceste știri, Spartacus spuse :

— Perfect! Ridicăm mîine seară tabăra și pornim spre Camerinum; o să fim acolo poimîine, înainte de amiază. Lentulus are să ajungă acolo probabil poimîine seara, sau poate chiar mai tîrziu, în dimineața zilei a patra. Soldații lui Lentulus vor fi osteniți de drum. Noi, care vom fi apucat să ne odihnim, vom ataca cu îndrăzneală și-i vom înfrînge. Apoi o să ne întoarcem fără întîrziere împotriva lui Gellius și-i vom zdrobi armata. După asta, o să ne urmăm fără nici o piedică drumul spre Alpi. Ce crezi despre planul acesta, Oinomaos?

— Minunat plan — răspunse cu înflăcărare Oinomaos. Vrednic de un mare strateg!

După ce Spartacus îl lăsă pe Artorix să se retragă, Oinomaos îl pofti să ia masa în cortul său împreună cu contubernalii săi. Singură Euthybida lipsi de la această masă. Avea mult prea multe motive ca să evite orice întîlnire cu Spartacus, să evite chiar să se și arate în fața ochilor lui.

Stînd prietenește de vorbă, avînd în față o cană de vin de Truentus, aspru, însă de viță nobilă, timpul trecu pe nesimțite și Spartacus părăsi cortul germanului tîrziu, după ora primei făclii.

Îndată ce Oinomaos rămase singur, din despărțitura anume amenajată pentru ea în cortul germanului, își făcu apariția Euthybida, palidă, cu părul ei ruginiu, despletit, revărsat pe umeri. Încrucișînd brațele pe piept, se opri în fața lui Oinomaos:

— Așadar — izbucni Euthybida — Spartacus o să te mîne iarăși pe unde o să poftească el, ca pe un cal dus de căpăstru? Înseamnă că pentru a se înălța pe sine, o să se folosească și de acum înainte de puterea și de vitejia ta?

— O! Iar începi? o mustră germanul, cu glas surd și amenințător, aruncîndu-i o privire cumplită. Cînd ai să încetezi o dată cu clevetirile tale ticăloase? Cînd o să încetezi să-mi torni în sînge veninul insinuărilor tale? Femeie de trei ori blestemată, ești mai rea decît lupul Fenris!

— Bi-i-i-ne! Pe toți zeii Olympului... Te superi pe mine pentru că ești un sălbatic necioplit, un neghiob. Așa îmi trebuie, proastă și netrebnică ce sînt, care te iubesc, cînd s-ar

cuveni să te disprețuiesc. Așa-mi trebuie! Foarte bine, asta merit!

— Oare pentru a mă iubi e nevoie să-mi ceri să-l urăsc pe Spartacus, care e atît de nobil, cinstit și înțelept?

— Virtuțile lui aparente m-au înșelat și pe mine cîndva, prostuță nefericită ce sînt, și l-am crezut nu om, ci semizeu. Vrînd, nevrînd a trebuit să mă conving însă că Spartacus e un mincinos, că prin fiecare faptă și fiecare cuvînt el se dovedește a fi un prefăcut mîrșav și că în pieptul lui nu arde decît o singură flacără — flacăra ambiției. Acum m-am convins că ești mai prost ca un berbec...

— Euthybida! strigă Oinomaos, răcnind ca un leu care se sufocă și tremurînd tot de mînie.

— Nu mă tem de amenințările tale! îl sfidă ea. Mai bine n-aș fi crezut în jurămintele tale de dragoste. Aș fi putut să te urăsc tot atît de mult pe cît te disprețuiesc.

— Euthybida! tună din nou Oinomaos, cu vocea sa groasă și puternică, sărind de la locul său ca turbat, cu pumnii amenințători.

— Hai! Îndrăznește! îl întărîtă ea, apropiindu-se de el trufașă și provocatoare. Hai, viteazule, înaintează, lovește-mă! Sugrumă o biată fată cu labele tale diforme, fioroase!... Cu asta ai să-ți cîștigi mai multă glorie decît ți-ai cîștigat cu răpunerea adversarilor în circuri!... Hai, îndrăznește!...

Scos din fire de aceste cuvinte, Oinomaos se repezi la Euthybida, într-un acces de mînie. Stăpînindu-se în ultima clipă, își ridică spre cer mîinile cu care fusese gata s-o înșface și o rugă cu glasul înecat de mînie:

— Pleacă de aici... In numele zeilor tăi... pleacă pînă ce nu-mi pierd și ultima picătură de rațiune ce mi-a mai rămas.

— Asta e tot ce găsești să-mi spui? Asta e tot ce ești în stare să răspunzi femeii care te iubește, singurei ființe de pe pămînt care te iubește?... Așa răsplătești dragostea ce ți-o port? Așa mă răsplătești pentru grija ce ți-o port și pentru mîngîierile pe care ți le dăruiesc? Asta ți-e recunoștința că nu mă gîndesc la nimic altceva decît la tine, la gloria și la reputația ta? Bine!... Fie!... Trebuia să m-aștept la asta... Să te mai apuci să faci bine! Să-ți mai pese de fericirea altcuiva! Cît de proastă și nenorocită sînt!... N-ar fi

trebuit să mă gîndesc la tine... Pentru că am căutat să te scap de rețeaua josnicelor uneltiri ce se urzesc împotriva ta, se cuvine oare să atrag asupra mea sălbatica ta mînie? Și, după o scurtă pauză, adăugă cu glas din ce în ce mai tremurător: Nu! Ar fi trebuit să te las să fii călcat în picioare... să pieri... Ah, de-aș fi putut să fac asta!... N-aș fi fost silită să încerc azi această durere mai cumplită decît moartea... N-aș fi ajuns să îndur jigniri și ocări din partea omului pe care l-am iubit atît de mult... Ah! Asta e prea mult!...

Și izbucni într-un hohot de plîns năvalnic.

Atît era mai mult decît de ajuns pentru a-l zăpăci pe bietul Oinomaos, în al cărui suflet mînia se domolise treptat-treptat, făcînd loc întîi îndoielii și șovăielii, iar apoi milei, duioșiei și dragostei. Cînd Euthybida, acoperindu-și fața cu mîinile, dădu să iasă, Oinomaos alergă s-o oprească, rugîndu-se smerit:

— Iartă-mă... Euthybida... Nu știu ce să spun... ce să fac... Nu mă părăsi, te implor!

— Lasă-mă! In numele zeilor protectori ai Atenei, lasă-mă! spuse curtezana, înălțînd cu semeție capul și privindu-l țintă pe Oinomaos, cu ochii scăpărînd de mînie. Dă-te la o parte... Lasă-mă în pace! Lasă-mă să plec, să uit rușinea și durerea, să șterg duioasele amintiri ale dragostei mele distruse.

— O, niciodată... niciodată!... N-am să te las să pleci... N-am să te las să pleci așa... — stărui Oinomaos și, apucînd-o de mînă, o trase blînd, dar cu energie, spre mijlocul cortului. Ascultă-mă, Euthybida, iartă-mă! Te rog, ascultă!

— Ce să ascult, alte ocări și alte jigniri? Lasă-mă, Oinomaos, dă-mi drumul să plec, vreau să fiu cruțată de cea mai cruntă dintre dureri. Nu vreau să te văd aruncîndu-te din nou asupra mea.

— Nu... Euthybida... nu... să nu crezi că aș putea face un asemenea lucru. Nu mă scoate din minți! Ascultă-mă, de nu, aici, în fața ta, îmi tai beregata.

Și-și scoase pumnalul ce-l purta atîrnat la centură.

— Ah, nu!... Nu!... Pe fulgerele lui Jupiter! îl conjură curtezana, întinzînd spre el mîinile ei mici, împreunate, și prefăcîndu-se a fi înspăimîntată. Și, cu glas mai slab, mai

sfîșietor, adăugă: Viața ta mi-e prea scumpă... prea prețioasă... O, adoratul meu Oinomaos... o, dragostea mea!

— O, Euthybida mea — șopti el cu glas blînd și plin de dragoste — iartă-mă că m-am mîniat prostește... Iartă-mă... iartă-mă.

— O, ce inimă de aur ai, ce suflet ales ai! exclamă ea înduioșată și, luminîndu-se la față, zîmbi și-și petrecu brațele în jurul gîtului lui Oinomaos, care îngenunchease la picioarele ei. Iertare trebuie să-ți cer și eu pentru furia cu care m-am năpustit asupra ta și care te-a scos din minți. O clipă mai tîrziu adăugă cu o voce mîngîietoare: Te iubesc prea mult... N-aș putea trăi fără tine... Să ne iertăm unul pe celălalt, să uităm...

— O, buna mea... o mărinimoasa mea Euthybida!...

Desprinzîndu-se pe nesimțite din brațele lui Oinomaos, Euthybida îl întrebă insinuant:

— Crezi în dragostea mea?

— O, cred, așa cum cred în atotputernicia lui Odin.

— Atunci, pe săgețile de aur ale Dianei, cum ai putut să te îndoiești măcar o clipă că eu nu-ți vreau decît binele?

— De asta nu m-am îndoit niciodată!

— Dacă nu te îndoiești, de ce nu urmezi sfaturile mele? De ce atunci îi dai crezare perfidului tău prieten care te minte și n-o crezi pe femeia care te iubește mai presus decît pe sine însăși și care nu dorește decît să te vadă slăvit și fericit?

Oinomaos oftă fără a răspunde, se ridică și începu să se plimbe prin cort.

Trecură vreo două minute, timp în care nici el, nici ea nu rostiră un cuvînt. În cele din urmă, Euthybida începu să vorbească în șoaptă, ca și cum ar fi vorbit cu ea însăși:

— Nu. Nutresc eu cumva cine știe ce interese egoiste de a-l pune în gardă? Căutînd să-l apăr de credulitatea lui oarbă, proprie firii lui sincere, deschizîndu-i ochii asupra mrejelor cu care trădarea cea mai abjectă stă gata să-l învăluie pe el și pe oropsiții gladiatori, sînt oare mînată de motive egoiste?

— Dar cine te-a învinuit de așa ceva vreodată? Cui i-a trecut prin gînd una ca asta? o întrebă Oinomaos, oprindu-se în fața ei.

— Tu! răspunse răstit curtezana. Tu!

— Eu? se miră Oinomaos.

— Da, chiar tu! Pentru că, din două una: sau crezi cu adevărat că te iubesc și-ți doresc binele, și atunci trebuie să mă crezi cînd îți spun că Spartacus vă trădează și vă înșeală, sau de socotești că Spartacus e cinstit și virtuos, asta nu poate însemna altceva decît că mă socotești a fi o prefăcută care încearcă să te amăgească.

— Nu, nu! exclamă foarte amărît bietul Oinomaos, care, nefiind prea priceput în ale logicii, nu putea să reziste acestor argumente în aparență de nezdruncinat. Iartă-mă, Euthybida, zeița mea, nici că m-am gîndit vreodată că tu ai putea sau ai vrea să mă trădezi. Mi-ai dat doar atîtea dovezi de dragoste... Iartă-mă... însă... nu pot pricepe de ce ar căuta Spartacus să ne înșele!

— De ce?... De ce?... izbucni Euthybida. Spune-mi, prea lesne încrezătorule, după bătălia de la Fundi, n-a povestit chiar Spartacus că a venit la el consulul Varro Lucullus să-i ofere ranguri însemnate în armata din Spania sau o prefectură în Africa, cu condiția să accepte să înceteze lupta?

— Știi însă ce i-a răspuns Spartacus consulului...

— Dar tu, prostănacule, știi tu de ce i-a răspuns așa cum i-a răspuns? Pentru că răsplata ce i-a oferit nu i s-a părut destul de mare pentru ce i se cerea în schimb.

Oinomaos lăsă capul în jos și reîncepu să se plimbe încoace și încolo prin cort, fără a spune un cuvînt.

— Propunerile au fost reînnoite acum și răsplata oferită a fost dublată și triplată, dar despre asta nu v-a mai spus nimic.

— De unde știi asta? întrebă Oinomaos, oprindu-se în fața Euthybidei.

— Crezi oare că Rutilius, cînd a fost trimis la Roma să-i propună lui Catilina comanda armatei gladiatorilor... crezi că a fost trimis numai pentru asta?

— Dar dacă...

— In omul ăsta șiret și fără pereche de perfid, vă puteți încrede numai voi... Dar nu eu, care am înțeles limpede că solul a fost trimis la Roma pentru a reînnoda firul tratativelor începute personal cu consulul.

Oinomaos porni iar să se plimbe agitat prin cort.

— Dacă n-ar fi așa, de ce l-ar fi trimis pe Rutilius, tocmai pe Rutilius, care e latin și născut liber ?

Oinomaos nu răspunse.

— De ce atunci, după moartea învățuită în mister a lui Rutilius, fără a spune un cuvînt celorlalți comandanți, care au aceleași drepturi cu el, Spartacus l-a trimis la Roma pe credinciosul său Artorix, travestit în saltimbanc ? De ce tocmai pe Artorix, pe amantul surorii sale Myrtis ? De ce nu pe un altul ?.., De ce, după întoarcerea lui Artorix de la Roma, a ținut cu orice preț ca să luați hotărîrea de a părăsi Italia ?

Oinomaos se opri.

— Găsești că toate sînt finești, logice, juste și cinstite ? întrebă după o pauză Eutihybida. Cum adică ?... Roma e istovită și nu mai poate aduna legiuni pentru a ține piept lui Sertorius în Spania și lui Mithridate în Asia, și în acest moment de grea cumpănă pentru Roma, noi, care dispunem de șaptezeci de mii de soldați perfect instruiți și înarmați, în loc să pornim împotriva capitalei vrăjmașe ne retragem din fața ei ?... E normal ?

Oinomaos rămase locului, nemișcat, clătinînd doar ici-colo din cap.

— Două armate, una sub Lentulus, alta sub Gellius... Astea nu-s decît povești născocite de Spartacus pentru a explica această nejustificată și rușinoasă fugă ; povești scornite pentru a ascunde de ochii celor înșelați o trădare care altfel ar fi fost prea bătătoare la ochi... Gellius, Lentulus... și armatele lor ! continuă Eutihybida, vorbindu-și parcă ei însăși. De ce, pentru a isoodi mișcările pretinsei armate a lui Lentulus, a pornit Spartacus personal în recunoaștere în fruntea a o mie de călăreți ? De ce, pentru a aduna știri despre pretinsa armată a lui Gellius, l-a trimis iarăși pe acest Artorix ? De ce totdeauna Artorix ?... De ce n-a trimis pe un altul dintre voi ?...

— Ai dreptate... din păcate... ai dreptate... — bolborosi Oinomaos, abia perceptibil.

— O, pe toți zeii sferelor cerești ! se dezlănțui atunci Eutihybida, cu o energie înfricoșătoare. Trezește-te odată din visarea funestă în care te leagănă trădătorul ăsta ! Dacă mai poftești alte dovezi de trădare, dacă vrei să știi ce l-a putut împinge pe Spartacus la această ticăloșie,

adu-ți aminte că e îndrăgostit de o patriciană romană, de Valeria Messallina, văduva lui Sulla. De dragul ei, de dragul iubirii ei are să vă trădeze pe toți Senatului, și Senatul, drept răsplată, îi va dă de soție pe femeia iubită, și o dată cu ea îi va da vile, bogăție, onoruri și mărire...

— Adevărat!... Adevărat!... Trădarea lui Spartacus e evidentă! exclamă Oinomaos, deplin convins acuma de probele de necontestat care dovedeau trădarea tracului.

Cu ochii scînteind de bucurie sălbatică, Euthybida se apropie de german și repede, pe nerăsuflate, îl îmboldi:

— Atunci, mai iute! Ce mai aștepți?... Vrei să te trezești atras împreună cu germanii tăi credincioși în vreo trecătoare îngustă din munți, unde, neavînd putința să luptați, să fiți nevoiți să depuneți armele în mod rușinos? Vrei să vă răstignească sau să vă arunce într-o arenă drept hrană fiarelor sălbatice?

— Nu!... Nu!... Pe toate fulgerele lui Thor! strigă furios germanul și, după ce apucă platoșa lui uriașă, care zăcea într-un ungher al cortului, începu să se echipeze repede. Punîndu-și coiful și prinzîndu-și sabia de cingătoare, repetă: Nu! N-am să-l las să mă trădeze!... Acum... imediat... părăsesc tabăra trădării... împreună cu legiunile mele...

— Au să te urmeze mîine toți ceilalți; gallii, illyrii și samniții au să plece cu tine. N-au să rămînă cu el decît tracii și grecii. Ai să devii conducătorul lor suprem și, atacînd și cucerind Roma, tu, singur tu, ai să te acoperi de glorie... Du-te... du-te... fă în așa fel ca ai tăi să iasă din tabără pe nesimțite... să pornim chiar în noaptea asta... ascultă sfatul aceleia care te iubește... al aceleia care ar dori să te vadă cel mai mare și cel mai vestit dintre oameni.

Cîteva minute mai tîrziu, bucinele legiunilor germane sunau deșteptarea. In mai puțin de un ceas, cei zece mii de soldați ai lui Oinomaos își strînseră corturile și erau încolonați, gata să iasă din tabără.

Locul ocupat de legiunile germane era lîngă porțile principale din dreapta taberei. După ce dădu parola decanului care comanda straja de la aceste porți, Oinomaos își scoase fără zgomot legiunile din tabără. Bucinele germanilor care sunaseră deșteptarea treziseră însă și legiunile vecine, ale gallilor, și unii dintre ei crezură că întreaga

armată trebuia să iasă la luptă, iar alții — că se apropia inamicul de tabăra gladiatorilor. Săriră atunci cu toții, se echipară în grabă, ieșiră din corturi, și fără să mai aștepte nici un ordin, porunciră buciumașilor lor să ia bucinele și să sune deșteptarea. Peste puțin timp, tabăra gladiatorilor fu toată în picioare și soldații tuturor legiunilor săriră la arme. Se iscă învălmășeală, așa cum se întîmplă totdeauna, chiar în armata cea mai disciplinată, în momentul cînd inamicul se ivește pe neașteptate.

Spartacus se trezi printre cei dintîi și, repezindu-se afară din cort, întrebă pe ostașii care erau de strajă în pretorium ce se întîmplase.

— Pesemne că se apropie inamicul — răspunseră străjile.

— Cum ?... Din ce parte ?... Ce înāmic ? insistă Spartacus și mai mirat de acest răspuns.

După ce-și luă în grabă armele, ieși din cort și se îndreptă spre centrul taberei.

Acolo i se raportă că Oinomaos, împreună cu legiunile lui, părăsea tabăra, ieșind prin porțile principale din dreapta, și că celelalte legiuni, crezînd că ordinul de a ieși din tabără vine de la Spartacus, se pregătesc să-l urmeze pe Oinomaos.

— Ah !... ce înseamnă asta ?... S-ar putea oare ca el ?!... exclamă Spartacus, lovindu-se cu mîna peste frunte. Dar nu ! Asta-i cu neputință ! Și pe drumul luminat de făcliile ce ardeau din loc în loc, porni cu pași repezi spre porți.

Cînd ajunse în dreptul porților, tocmai ieșea din tabără a doua legiune germană. Făcîndu-și loc cu coatele, Spartacus reuși să treacă înaintea ultimelor rînduri ale legiunii. Trecînd pe poartă, după ce parcurse în pas alergător o distață de patru-cinci sute de pași, ajunse în punctul unde, înconjurat de contubernalii săi, Oinomaos aștepta călare trecerea legiunii a doua.

In acea clipă, Spartacus se văzu depășit de un gladiator complet echipat. Era Crixos. Gîfîind, după ce se apropie de Oinomaos, acesta îl întrebă cu glas tare :

— Oinomaos, ce faci ?... Ce s-a întîmplat ? De ce ai ridicat toată tabăra în picioare ?... Unde te duci ?

— Departe, cît mai departe de tabăra trădătorului — răspunse calm germanul, cu glasul său ca de tunet. Și dacă

nu dorești să cazi victima trădării, și dacă nu vrei să fii dat în mîinile dușmanilor, cu legiunile tale cu tot, atunci vino și tu cu mine. O să pornim împreună împotriva Romei.

Tocmai atunci se apropiase de el și Spartacus, care, cu răsuflarea întretăiată, izbucni:

— Despre ce trădător vorbești, Oinomaos? La cine te referi?

— De tine vorbesc, la tine mă refer. Lupt împotriva Romei și o să atac Roma. Nu vreau să pornesc spre Alpi, pentru ca în vreo străinătoare — desigur, numai datorită unei întîmplări nefericite — să mă trezesc că am nimerit în ghearele inamicului!

— Pe Jupiter prea bunul și atotputernicul! strigă Spartacus, turbat de mînie. Dacă glumești, atunci trebuie să-ți spun că asta e cea mai josnică glumă pe care și-o poate închipui cineva.

— Nu, nu glumesc, jur pe Freia... Nu glumesc de loc și vorbesc cît se poate de cumpătat și cu mintea întreagă!

— Mă socotești trădător? întrebă Spartacus, înecat de mînie.

— Nu numai că te socotesc, sînt chiar convins și ți-o spun în auzul tuturor.

— Minți, bețiv ticălos! răcni Spartacus și, trăgînd sabia din teacă, se năpusti asupra lui Oinomaos.

Acesta, după ce-și scoase și el sabia, își întoarse calul spre Spartacus.

Smulgîndu-i însă frîul din mîini, Crixos îi împinse calul îndărăt, strigînd:

— Oinomaos!... Dacă cumva nu ți-ai pierdut mințile, precum par a arăta faptele tale, afirm că tu ești trădătorul, cumpărat cu aurul și prin uneltirile romanilor, și...

— Ce-ai spus, Crixos? îi reteză germanul vorba, tremurînd de furie.

— Pe puterea razelor lui Belenus! exclamă gallul, clocotind. Așa cum procedezi tu acum, nimeni în locul tău n-ar fi procedat, afară numai dacă în locul tău ar fi fost cumva însuși unul din consulii Romei!

Intre timp Spartacus fu înconjurat de Artorix, Bortorix, Tessalonius și alți douăzeci de comandanți. După ce își stăpîni valul de mînie și după ce-și vîrî liniștit sabia înapoi în teacă, Spartacus spuse:

— Nu mă îndoiesc că prin gura ta vorbește una dintre Erynii. Tu, Oinomaos, care ai străbătut alături de mine drumul plin de primejdii de la Roma la Capua, tu, care ai luat parte cu mine, chiar de la începutul răscoalei noastre, la toate restriștile și la toate izbînzile, tu n-ai fi putut vorbi așa cum ai vorbit acum. Nu știu... nu pricep... dar sîntem probabil amîndoi victimele unor josnice și monstruoase uneltiri puse la cale de la Roma, care, în chip inexplicabil pentru mine, au pătruns în tabăra noastră. Nu ăsta e însă lucrul cel mai de seamă acum. Dacă vorbele pe care le-ai rostit tu acum, le-ar fi rostit altul și nu tu, pe care te-am iubit totdeauna ca pe un frate, acela ar fi plătit cu viața pînă acum. Pleacă... Părăsește steagurile și cauza fraților tăi... Jur, în fața legiunilor tale și a fraților tăi, jur pe cenușa răposatului meu părinte, pe amintirea ce o port mamei, pe viața surorii mele, pe toți zeii Cerului și ai Infernului, jur că nu am făptuit nici una din ticăloșiile de care mă bănuiești tu. Dacă am călcat măcar o clipă jurămintele de credință făcute tovarășilor mei de nenorocire, să mă trăsnească și să mă facă praf și pulbere fulgerul lui Jupiter, iar numele meu să rămînă urmașilor cei mai îndepărtați însemnat cu stigmatul rușinos și de nesters al trădării.

Acest jurămînt, rostit de Spartacus cu hotărîre și solemnitate, făcu o puternică impresie asupra celor ce erau de față. Zdruncinase probabil chiar și încăpățînarea sălbatică a lui Oinomaos. Deodată însă se auzi dinspre porțile principale din dreapta sunetul bucinelor celei de a treia legiuni (prima legiune gallică) și acest sunet abătu atenția tuturor.

— Pe zeii Infernului! exclamă Spartacus, a cărui față palidă se făcu cadaverică. Pleacă și gallii?

Porniră cu toții în goană spre porțile taberei.

Atunci, Euthybida, care sta călare pe căluțul ei grațios, alături de Oinomaos, apucă calul acestuia de frîu și-l trase după ea, pe drumul pe care cele două legiuni germane începuseră să se îndepărteze. In urma lor porniră și ceilalți contubernali ai lui Oinomaos.

In timp ce Crixos și Spartacus se grăbeau spre porți, tocmai ieșeau treizeci de arcași germani călări, care întîrziaseră în tabără. După ce-l văzură pe Spartacus, care, însoțit de Crixos, venea către ei, începură să strige:

— Iată-l pe Spartacus!
— Iată trădătorul!
— Moarte lui!

Apucînd repede arcurile, ţintiră pe cei doi comandanţi, în timp ce decanul lor striga:

— Asta-i pentru tine, Spartacus, iar asta pentru tine, Crixos! Trădătorilor!

Şi, şuierînd, treizeci de săgeţi ţîşniră din arcuri spre Spartacus şi Crixos.

O puzderie de săgeţi se înfipseră în scuturile pe care aceştia abia avură vreme să le ridice pentru a-şi apăra faţa. Aşezîndu-se înaintea lui Spartacus spre a-i servi de pavăză cu propriul său trup, Crixos îl conjură:

— În numele cauzei, sări şanţul!

Dintr-un salt, Spartacus sări şanţul şi se pomeni în poiana ce se întindea de-a lungul drumului; Crixos îl urmă. Izbutiră astfel să scape de atacul dezertorilor, care, fără a-i mai băga în seamă, îşi urmară drumul pentru a ajunge din urmă legiunile germane.

— Fir-aţi să fiţi blestemaţi, dezertorilor! strigă Crixos.

— Harcea-parcea să vă facă Gellius! adăugă Spartacus, mînios.

Ajunşi la porţile taberei, îi văzură pe Artorix şi Bortorix, care, mai cu rugăminţi, mai cu blesteme, făceau sforţări uriaşe să-i oprească pe ostaşii legiunii a treia, care voiau să părăsească tabăra şi să urmeze legiunile germane.

Începînd a-i ocărî, a-i ameninţa şi a-i afurisi pe limba lor, numindu-i în tot felul: adunătură infamă, bandă de tîlhari şi turmă de trădători, Crixos reuşi să-i oprească. Curînd izbuti să-i domolească chiar şi pe cei mai încăpăţînaţi, şi îndată ce-şi încheie îndemnurile cu ameninţarea că în zori avea să descopere pe toţi ticăloşii care puseseră la cale această ruşinoasă rebeliune şi că avea să poruncească răstignirea lor, gallii reintrară în tabără, liniştiţi şi ascultători ca nişte miei.

Deodată, pe cînd rostea ultimele cuvinte, Crixos păli, iar glasul său, care la început fusese puternic şi sonor, se făcu slab şi surd. Abia apucaseră să facă stînga împrejur primele rînduri ale legiunii rebele, cînd gallul se clătină şi căzu în braţele lui Spartacus, care era lîngă el.

— O, pe toți zeii! strigă tracul, îndurerat. Te-au rănit, desigur, cînd m-ai apărat de săgeți.

Într-adevăr, îl loviseră două săgeți, una îl nimerise în coapsă, iar cealaltă, străbătînd inelele de zale, i se înfipse între a cincea și a șasea coastă.

Crixos fu dus în cortul său și acolo i se legară rănile cu grijă. Spartacus îl veghe toată noaptea, copleșit de gînduri întunecate. Îl muncea gîndul la Oinomaos, la fuga lui inexplicabilă și la primejdiile uriașe care-i pîndeau pe cei zece mii de germani.

În zori, Spartacus dădu ordin legiunilor să ridice tabăra și porni spre Camerinum. Ajunse acolo, potrivit prevederilor, noaptea tîrziu, o zi înaintea consulului Lentulus.

Consulul era un patrician fără cine știe ce experiență militară, dar pătruns pînă în măduva oaselor de legendara trufie a latinilor. După părerea lui, era imposibil ca patru legiuni romane, numărînd douăzeci și patru de mii de oameni, la care se adăugau douăsprezece mii de auxiliari, să nu poată înfrînge o adunătură de șaptezeci de mii de gladiatori slab înarmați, fără onoare, lipsiți de credință și nedisciplinați.

De aceea, chiar din ziua următoare, după ce ocupă o poziție prielnică și după ce, pentru a-i înflăcăra pe legionari, ținu în fața armatei sale o cuvîntare plină de trufie și lăudăroșenie, Lentulus primi lupta cu gladiatorii. În mai puțin de trei ceasuri, Spartacus, profitînd cu înțelepciune și chibzuință de superioritatea numerică a armatei sale, izbuti aproape să-l încercuiască pe Lentulus din toate părțile. Deși luptară vitejește, legiunile romane fură silite să se retragă pentru a nu se expune unui atac de la spate.

Spartacus folosi în mod dibaci șovăiala inamicului. Ivindu-se rînd pe rînd în diferite puncte ale cîmpului de luptă, el izbuti, prin pilda vitejiei sale, să-i înflăcăreze pe gladiatori într-atît, încît, năpustindu-se din nou la atac, armatele gladiatorilor sfărîmară frontul romanilor, îi învinse și puseră stăpînire pe tabăra lor cu toate proviziile și armele, precum și pe întreg convoiul de care.

Spartacus nu avu însă răgaz să se bucure cum s-ar fi cuvenit de această nouă și strălucită victorie al cărei răsunet a fost foarte mare, deoarece fusese repurtată asupra unuia dintre consuli. Îl frămînta și îl rodea gîndul că între

timp Gellius, celălalt consul, ar fi putut să-l atace pe Oinomaos și să-i nimicească armata.

Din această pricină, a doua zi după bătălie porunci să se strîngă corturile și, după ce trimise înainte, ca de obicei, un numeros detașament de cavalerie, ca să-i aducă știri despre inamic, porni înapoi spre Asculum.

În seara zilei următoare, Mamilius, comandantul cavaleriei, se prezentă la Spartacus și îi raportă că Oinomaos își așezase tabăra la picioarele muntelui Fiscellus și că Gellius, prinzînd de veste că un corp de zece mii de germani s-au desprins din armata gladiatorilor, o pornise în grabă împotriva acestui grup, ca să-l nimicească.

Spartacus, după ce lăsă legiunile să se odihnească numai șase ceasuri, se îndreptă, peste stîncile sterpe ale pietroșilor Apennini, spre muntele Fiscellus.

Consulul Gellius Publicola, cu douăzeci și opt de mii de soldați, ajunsese între timp la muntele Fiscellus și îl atacase pe Oinomaos, care, fără a chibzui bine, primise o luptă inegală.

Ciocnirea fu crîncenă și sîngeroasă. Două ceasuri soarta bătăliei a stat în cumpănă, deoarece ambele armate s-au luptat cu egală înverșunare și bărbăție. Curînd însă, Gellius, întinzîndu-și frontul, înconjură amîndouă legiunile germane.

Germanii se văzură deodată închiși într-un adevărat cerc al morții. Constatînd zădărnicia oricărei încercări de a scăpa din încercuire, ei se hotărîră să moară vitejește. Pricinuiră romanilor uriașe pierderi, rezistînd cu înverșunare vreme de încă două ceasuri și mai bine, pînă ce căzură cu toți pe cîmpul de bătălie.

Oinomaos căzu printre ultimii, după ce ucisese cu mîna lui un tribun militar, un centurion și nenumărați legionari. Acoperit de răni și sîngerînd, lovit în spate de mai multe săbii deodată, se prăbuși cu un geamăt sălbatic alături de Euthybida, care fusese rănită puțin înaintea lui.

Abia încetase bătălia, cînd se auzi glasul răgușit al goarnelor, care, intonînd semnalul atacului îi prevenea pe învingători că se apropie un nou inamic.

Era Spartacus, care tocmai ajunsese la locul bătăliei. Cu toate că legiunile lui erau obosite de marșul anevoios pe care-l executaseră, Spartacus le așează în ordine de bă-

taie și trecu prin fața lor, îndemnîndu-și gladiatorii să răzbune masacrul fraților asupriți.

Consulul Gellius făcu toate sforțările cu putință pentru a-și regrupa legiunile.

Se încinse o nouă bătălie, mai înverșunată decît cea dintîi.

Oinomaos gemea adînc în agonie, rostind din cînd în cînd numele Euthybidei.

Locul unde fuseseră măcelăriți germanii rămăsese părăsit, deoarece noul adversar îi făcuse pe romani să se abată în altă direcție. Pe tot întinsul vastei cîmpii semănate cu cadavre nu se auzea altceva decît gemete slabe, amestecate cu vaietele de durere ale răniților și muribunzilor.

Șiroaie de sînge curgeau din rănile fără număr de care era acoperit trupul uriaș al lui Oinomaos ; inima însă nu încetase să-i bată. In timp ce el, trăgînd să moară, horcăia și o chema mereu pe iubita sa Euthybida, aceasta se ridică încet de la locul unde căzuse. După ce rupse o fîșie de pînză din tunica unui contubernal ce zăcea lîngă ea, își legă rana destul de gravă, care îi însîngerase brațul stîng. Deoarece Gellius îi atacase pe germani prin surprindere, Euthybida nu mai avusese răgaz nici să dezerteze la romani, nici să se furișeze de pe cîmpul de bătălie și se văzuse silită să ia parte la luptă. Dar în clipa cînd fu rănită, chibzui că scăparea cea mai sigură era să se culce la pămînt, printre cadavre, și să se prefacă moartă.

— O, Euthybida... O, adorata mea... — murmura cu glas istovit germanul, pe a cărui față palidă începuse să se aștearnă vălul morții. Trăiești încă ?... Mai trăiești ? ! O, acum pot muri... fericit... Ah, Euthybida !... Mi-e sete... dă-mi o înghițitură de apă... și o ultimă sărutare...

Euthybida, cu chipul palid, schimonosit de o bucurie sălbatică, se uita aiurea ; nici nu-l băgă în seamă pe muribund. Numai după ce se sătură privind priveliștea sîngeroasă pe care o oferea cîmpul de luptă, își întoarse capul spre Oinomaos.

Prin negura ce-i întunecase vederea, lui Oinomaos i se păru că Euthybida era însîngerată toată și o clipă crezu că ea trăgea să moară. Strălucirea răutăcioasă a ochilor și felul cum umbla, dînd la o parte cu piciorul și călcînd peste

cadavrele prăbușite unele peste altele, îl încredințară însă că nu era decît rănită și, pesemne, rănită ușor. Mintea îi fu străbătută de o bănuială oribilă. Alungă însă îndată acest gînd îngrozitor și, cu glasul care i se stingea treptat, îngînă rugător:

— O, Euthybida... dă-mi... o sărutare... O, Euthybida...

— Sînt grăbită! îi răspunse ea, trecînd pe lîngă muribund și privindu-l cu nepăsare.

— Ah!... Fulgerul lui Thor să te prefacă în pulbere! o blestemă Oinomaos, încordîndu-și ultimele puteri. Acum... am înțeles totul... curtezană ticăloasă!... Spartacus e nevinovat... Tu ești un monstru!... Fii blestemată!... Bleste... — și își dădu sufletul, fără a-și isprăvi vorba.

Euthybida întoarse capul spre el și, văzînd că murise, îl blestemă, gesticulînd cu vehemență:

— In Infern cu tine!... Să-mi ajute zeii atotputernici și să-mi dea atîtea zile, încît să apuc să-l văd pierind și pe ticălosul de Spartacus, tot așa cum mi-a fost dat să te văd pe tine murind în deznădejde!

Apoi porni mai departe, spre locul de unde se auzea în depărtare larma noii bătălii.

Capitolul XIX

BĂTĂLIA DE LA MUTINA. RĂZMERIȚE. MARCUS CRASSUS INTRĂ ÎN ACȚIUNE

Care avea să fie deznodămîntul bătăliei ce se da acum între Spartacus și Gellius era limpede. Furișîndu-se printre cadavre, spre cîmpul de bătălie, Euthybida văzu de departe ce slabă împotrivire opuneau romanii iureșului irezistibil al gladiatorilor, care ocoleau spre dreapta și spre stînga frontul armatei consulare pentru a o ataca din flancuri.

Fără să se teamă, Euthybida urmărea desfășurarea bătăliei, cînd deodată îi trecu prin față, în goana mare, un cal alb, cu harșa albastră, cu frîu și ham bogat. Cu urechile ciulite și cu ochii larg deschiși, calul rătăcea de colo-colo, îngrozit, sărind și călcînd peste leșurile celor uciși.

Euthybida recunoscu îndată calul: era calul lui Uciliacus, un tînăr contubernal al lui Oinomaos, pe care îl văzuse cu ochii ei căzînd printre cei dintîi la începutul sîngeroasei bătălii din dimineața aceea. Cum unul dintre cei trei cai ai ei fusese și el alb, ea întrezări pe dată de ce folos ar putea să fie acest cal, în planurile perfide.

Se repezi spre locul unde animalul rătăcea de colo-colo și începu să-l cheme, plescăind din limbă și pocnind din degete.

În loc s-o asculte și să se apropie de ea, nobilul animal fugea înfricoșat tot mai departe. În cele din urmă, poticnindu-se de un cadavru, calul căzu. Euthybida alergă într-un suflet și-l înhăță de frîu.

Ridicîndu-se în picioare, calul începu să se smucească, căutînd să scape din mîinile Euthybidei. Ea îl ținea însă cu putere, încercînd în același timp să-l astîmpere cu mîngîieri și vorbe blînde. Treptat, calul se potoli și se lăsă mîngîiat, apoi i se supuse cu totul.

Între timp, rîndurile destrămate ale armatei lui Gellius, mereu și mereu încolțite din toate părțile de către gladiatori,

se retrăgeau în dezordine spre cîmpul pe care, chiar în dimineața aceea, romanii îi măcelăriseră pe germani. Gladiatorii lui Spartacus îi urmăreau cu înverșunare. Cu înfricoșătorul „barra" și cu chiofe sălbatice, ei strîngeau din ce în ce mai mult cercul în jurul romanilor, nerăbdători să-i zdrobească și să răzbune astfel măcelărirea celor zece mii de gladiatori, tovarăși de luptă ai lor.

Urletele turbate, asurzitoare, ale luptătorilor se apropiau din ce în ce. Euthybida, care urmărea bătălia cu ochii aprinși de ură, exclamă cu glas scăzut:

— Ah !... Pe măreția lui Jupiter Olympianul !... Asta nu e drept ! Am făcut atîtea eforturi ca să-i îndepărtez pe germani din tabăra gladiatorilor, nădăjduind că pe ei îi vor urma gallii, dar gallii n-au vrut să-i urmeze. Cînd am pus la cale manevra asta, așa încît cei zece mii de germani să fie nimiciți de Gellius, speram că cei doi consuli îl vor prinde pe Spartacus într-un clește de fier. Și cînd colo, iată-l, sosește cu toate forțele și-i zdrobește acum pe romani, iar după ce o să isprăvească cu Gellius, o să se arunce asupra lui Lentulus, dacă nu cumva a și făcut-o între timp !... E oare cu putință, o, Jupiter Răzbunătorule, ca Spartacus să fie invincibil ? Oare e cu adevărat invincibil ?...

Urmăriți de aproape, dar continuînd să opună rezistență, romanii se apropiau tot mai mult de cîmpul unde avusese loc măcelul în dimineața aceleiași zile. Palidă de mînie și ținînd de căpăstru calul cel alb al lui Uciliacus, Euthybida porni spre locul unde zăcea, neînsuflețit, trupul lui Oinomaos. Cînd ajunse acolo, se opri și, după ce trase din teacă sabia ei mică și ascuțită, i-o înfipse bietului cal o dată, și încă o dată în piept. Rănit, calul se smuci înapoi, nechezînd jalnic, sfîșietor, și după cîteva salturi se prăbuși pe picioarele dinainte. Curînd muri zguduit de convulsii înfricoșătoare.

Grecoaica se întinse atunci la pămînt lîngă cal, strecurîndu-și un picior sub gîtul calului pentru a da impresia că amîndoi, călăreața și calul, ar fi căzut împreună în acel loc, loviți de mîna dușmanului: ea, greu rănită, iar calul, mort.

Larma bătăliei continua să se apropie de locul unde zăcea Euthybida. Urletele sălbatice ale galilor și tînguie-

file și vaietele latinilor îi întăreau mereu convingerea că romanii suferiseră o înfrîngere zdrobitoare.

Cuprinși de panică, romanii o luară curînd la goană. Gladiatorii îi urmăreau cu o înverșunare care sporea, pe măsură ce apărea cîmpul acoperit de cadavrele germanilor. Înfrîngerea suferită de romani fu într-adevăr zdrobitoare. Numai numărul morților se ridica la paisprezece mii. Armata lui Gellius fu complet sfărîmată, iar Gellius însuși, care fusese rănit, scăpă numai datorită iuțelii calului său. Supraviețuitorii se împrăștiară în toate direcțiile, pierzîndu-și mijloacele de transport, proviziile și steagurile.

Bucuria prilejuită legiunilor de gladiatori de această strălucită izbîndă fu întunecată de jalea provocată de măcelărirea germanilor. Spartacus nu numai că interzise să se sărbătorească victoria, dar dădu chiar ordin ca armata să păstreze doliu toată ziua.

A doua zi, după această dublă bătălie, gladiatorii începură încă de dimineață să pună pe ruguri cadavrele fraților de arme căzuți pe cîmpul de luptă. Înălțaseră nenumărate ruguri, pe care fură arse, cu sutele, cadavrele gladiatorilor răpuși.

Apoi, într-o adîncă tăcere, comandanții se adunară îndurerați în fața unui rug mai mic, anume pregătit pentru cadavrul lui Oinomaos, iar legiunile se aliniară în jurul lui într-un careu.

Pe rug era întins, înfășurat într-un giulgiu alb țesut din lîna cea mai fină, trupul uriaș al viteazului german, scăldat în uleiuri bine mirositoare și frecat cu arome scumpe trimise, la cererea lui Spartacus, de locuitorii înspăimîntați ai unui oraș din apropiere. Peste trupul neînsuflețit al germanului erau presărate nenumărate flori. Palid la față, mîhnit pînă în adîncul sufletului și cu glasul înecat de plîns, Spartacus rosti o cuvîntare. Proslăvindu-l pe Oinomaos, el aminti curajul și bărbăția lui neclintită și cinstea lui sufletească. Apoi, luînd cel dintîi făclia, puse foc rugului, care în cîteva clipe se aprinse, din el izbucnind o văpaie cu mii de limbi roșiatice.

După ce a fost strînsă cu grijă pe o bucată de pînză, cenușa lui Oinomaos a fost depusă într-o mică urnă de bronz, pe care din ziua aceea Spartacus o păstra ca pe cea mai scumpă dintre relicve.

Din cei zece mii de germani care luptaseră împreună cu Oinomaos n-au fost găsiți în viață pe cîmpul de bătălie decît cincizeci și șapte de oameni, cu toți răniți, iar dintre aceștia nu au supraviețuit decît nouă. Printre supraviețuitori era și Euthybida. Vitejia ei stîrnise admirația tuturor. Spartacus, care, fiind mărinimos și nobil, prețuia generozitatea și faptele nobile, împărtăși și el această admirație, și de aceea, în aplauzele legiunilor, acordă Euthybidei și-i înmînă personal cununa de cetățean.

Cînd primi această atît de prețioasă distincție, Euthybida fu nespus de tulburată. Pe chipul ei se așternuse o paloare de moarte și îi tremura tot trupul. Deși starea ei nu se datora decît mustrărilor de conștiință, gladiatorii însă o atribuiră în întregime modestiei ei.

Cu toate că rana nu i se vindecase complet și mai purta brațul legat, Euthybida ceru să fie trecută în rîndul contuberanilor lui Crixos și, cu consimțămîntul lui Spartacus și Crixos, cererea ei fu încuviințată.

Douăzeci de zile după bătălia de lîngă Nursia, după ce-și reorganiză armata, Spartacus porni din nou spre fluviul Pad, cu intenția să-l treacă pentru a pătrunde în Gallia.

După paisprezece zile, el ajunse la Ravenna și-și așeză tabăra la cîteva mile de oraș, pentru ca să închege trei noi legiuni din cei cincisprezece mii de sclavi și gladiatori care i se alăturaseră în ultimul timp.

În fruntea acestor legiuni fură puși Caius Gannicus, un om liber, care devenise gladiator de bună voie, gallul Castus și tracul Idomeneu, care dăduse dovadă de vitejie neasemuită în luptele de lîngă Camerinum și Nursia.

Apoi, în fruntea armatei sale, care număra acum șaptezeci și cinci de mii de oameni, Spartacus reluă înaintarea în direcția Padului.

Auzind de înfrîngerile suferite de consulii Lentulus și Gellius și prinzînd de veste de apropierea lui Spartacus, Caius Cassius, care cu un an în urmă fusese consul la Roma și care acum era pretorul Galliei Cisalpine, își strînse în grabă o armată de douăzeci de mii de oameni. În fruntea ei, Cassius trecu Padul lîngă Placentia pentru a opri înaintarea gladiatorilor.

Între timp, gladiatorii parcurseseră două etape și, ajungînd la Bononia, își instalaseră tabăra în împrejurimile orașului, neavînd însă intenția să-l atace. Spartacus hotărîse să nu se clintească de aici pînă nu va primi de la iscoadele care plecaseră călare știri precise despre forța armatei dușmane și despre intențiile comandanților ei.

În zorii zilei următoare, în timp ce în tabără gladiatorii își făceau instrucția și execuțiile obișnuite, Euthybida se duse la cortul lui Spartacus și ceru să vorbească cu Myrtis.

Aceasta o primi cu plăcere și prietenie, deoarece pe ea, ca femeie, vitejia și bravura Euthybidei o entuziasmase mai mult decît pe bărbați.

Euthybida îi mărturisi Myrtidei că totdeauna a nutrit pentru ea cea mai sinceră simpatie și îi spuse că ar fi firesc ca între ele să se lege o caldă și sinceră prietenie, ele două fiind singurele femei din întreaga armată a gladiatorilor.

Myrtis primi mărturisirile Euthybidei cu mare bucurie, așa cum o îndemna cinstea ei sufletească și, cu jurăminte solemne și îmbrățișări pline de afecțiune, își făgăduiră reciproc prietenie veșnică. În vreme ce curtezana urmărea însă să cîștige prietenia Myrtidei pentru a putea unelti noi intrigi, aceasta, cu sufletul ei curat, nu bănuia nimic și era încîntată de noua ei prietenă.

Plecînd de la Myrtis, Euthybida se îndreptă spre acea parte a taberei unde erau așezate corturile gallilor.

În intervalele dintre șirurile de corturi făceau instrucție cei cinci mii de galli recrutați în ținutul Sennonilor, din care tocmai se alcătuise a paisprezecea legiune.

În fața fiecărui nou recrut stătea un veteran înarmat cu o sabie de lemn, care-i arăta cum să lovească și cum să se apere după regulile scrimei. Răsunau neîncetat fel de fel de comenzi:

— Drepți!
— Scutul mai sus!
— Vîrful sabiei ceva mai jos!
— Privește drept în ochii mei!
— Capul sus!
— Mai cu îndrăzneală!
— Parează cu scutul lovitura la cap. Lovește cu sabia!
— Pentru numele lui Taranus!... Mai iute! Doar ai sabie în mînă, nu furcă de tors!

— Un pas înai-i-nte!... Un pas înapoi!... Iute, în numele lui Esus, mai sprinten!

— Drepți! Lovitura la cap se parează cu vîrful sabiei!

— Salt la dreapta!

— Izbește!

— Jumătate de voltă cu sabia la stînga!

— Drepți!

— Salt înapoi!

— Iute! Înainte!... Atacă-mă!... Înainte!...

Cinci mii de voci puternice răsunau deodată rostind comenzi militare cu intonația marțială caracteristică. Douăzeci de mii de brațe și zece mii de oameni se mișcau în același timp. Zgomotul și mișcarea dădeau taberei gallilor un aspect deosebit de animat.

Euthybida se opri să admire această priveliște unică. Deodată auzi niște glasuri ce veneau parcă dintr-un cort învecinat, care, fiindcă avea în față steagurile legiunii a cincea ce era cantonată acolo, trebuia să fie cortul gallului Arvinius, comandantul acestei legiuni.

— La urma urmelor — răsună un glas răgușit și grav, pe care Euthybida îl recunoscu a fi glasul lui Orciles, comandantul legiunii a unsprezecea a numizilor și africanilor — la urma urmelor nu sîntem chiar oi ca să ne mîne astfel!...

— Ce-ar fi fost el fără noi? se auzi alt glas, pe care Euthybida îl recunoscu ca fiind al lui Caius Gannicus, comandantul legiunii a treisprezecea, acela care se născuse liber.

— N-ar fi fost decît un om ca oricare altul... poate chiar mai puțin decît un om... ar fi fost un biet gladiator vrednic de dispreț! se amestecă supărat Brezovir.

— Pe zeul Baal, eu cu africanii mei nu mă duc în Gallia!... V-o jur, n-am să mă duc! tună iar Orciles.

— Oinomaos a avut dreptate! strigă Castus, comandantul legiunii a paisprezecea, din care făceau parte cei cinci mii de galli, care în clipa aceea se îndeletniceau cu exerciții de scrimă.

— Bietul Oinomaos!... E limpede că a căzut jertfă trădării lui Spartacus! își spuse părerea Onacius, un samnit, care luase locul lui Rutilius în fruntea legiunii a opta.

— Ah, jur pe puterea supremă a maicii mele! izbucni cu glasul lui puternic, turbat de mînie, Tessalonius epiro-

tul, care comanda legiunea a șaptea. Spartacus trădător ?... Asta întrece măsura !... E prea din cale-afară !...

— Totuși, Spartacus cu Crixos și Granicus ne vînd Senatului roman.

— Sînteți niște trădători, voi toți ăștia care vreți să ne treceți peste Alpi și să ne duceți cît mai departe de Roma.

— Noi vrem să pornim asupra Romei, asupra Romei !...

— Eu am încredere în Spartacus : e cel mai vrednic și mai cinstit om din lume. Socot că, după el, cei mai vrednici din tabăra noastră sînt Crixos și Granicus. Împreună cu legiunea mea, care are încredere în mine, pe ei îi voi urma, nu pe voi.

— Și eu — declară Bortorix.

— Ei și, n-aveți decît să vă duceți cu ei. Noi însă, cu cele șapte legiuni ale noastre — spuse cu hotărîre Caius Gannicus — mîine chiar pornim înapoi spre Ravenna, și apoi o să înaintăm asupra Romei !

— Da, da ! Grozave isprăvi o să mai faceți fără Spartacus ! ripostă Bortorix, ironic.

— O să vă facă fărîme cel dintîi pretor care o să vă iasă în cale — spuse Tessalonius.

— Oamenii ăștia sînt oameni care au pretenția să cucerească libertatea ! exclamă batjocoritor Caius Gannicus. Au și devenit sclavii unui om care e deopotrivă cu ei.

— Dacă voi nu înțelegeți prin libertate decît dezbinare și anarhie, nu avem nevoie de asemenea libertate ! strigă Tessalonius. Preferăm disciplina și ordinea și rămînem alături de acela care, în doi ani și mai bine de război, s-a dovedit a fi un conducător înțelept și viteaz.

Sunetul răgușit al unei trîmbițe, care chema la arme legiunea a treia, întrerupse discuția gladiatorilor și o trezi pe Euthybida din încîntarea cu care le urmărise cearta.

Peste puțin timp, semnalul de alarmă fu repetat de trîmbițele legiunii a patra, de cele ale legiunii a cincea și apoi de toate fanfarele din tabăra gladiatorilor.

Soldații se năpustiră spre corturi, își puseră platoșele și coifurile și, după ce-și luară armele, se aliniară pe unități, manipule și cohorte.

Un alt semnal, trîmbițat de legiunea a treia și repetat apoi de trîmbițele tuturor celorlalte legiuni, răspîndi porunca de a se strînge corturile.

Două ceasuri mai tîrziu, tabăra era strînsă și toate legiunile erau încolonate și se pregăteau în tăcere de marș.

Apoi răsună un al treilea semnal, care îi chema pe comandanții de legiuni la conducătorul suprem pentru a primi ordine.

Dînd pinteni cailor, comandanții se îndreptară în grabă spre pretorium. Aci, Spartacus îi înștiință că pretorul Caius Cassius înainta împotriva lor și că, probabil, avea să ajungă la Mutina chiar în seara acelei zile. Pentru a-l ataca a doua zi, mai înainte de a i se alătura celelalte detașamente, împreună cu care el ar fi putut să-i împiedice pe gladiatori să efectueze trecerea peste Pad, era absolut necesar ca să pornească neîntîrziat.

Cînd Spartacus își încheie cuvîntarea, se lăsă o tăcere generală.

După oarecare ezitare, cu ochii în pămînt și fără a putea să-și ascundă încurcătura, Caius Gannicus rosti cu glas scăzut :

— De luptat împotriva lui Cassius, desigur că vom lupta Padul însă n-o să-l trecem.

— Cum ? întrebă Spartacus, ca și cum n-ar fi înțeles. Ce-ai spus ?

— A spus că dincolo de Pad nu te urmăm ! interveni Orciles numidul, aruncîndu-i lui Spartacus o privire sfidătoare.

— Șapte legiuni — precizează Caius Gannicus — nu vor să se întoarcă în țările lor, ci doresc să meargă asupra Romei.

— O ! izbucni Spartacus, mîniat. Iar vă răzvrătiți... Oare tristul exemplu al lui Oinomaos nu v-a servit de învățătură ? In loc de răspuns, Spartacus nu auzi decît un murmur nedeslușit. Pe toți zeii ! reluă el cu vehemență, după o scurtă pauză. Sînteți ori nebuni, ori trădători ! Comandanții răzvrătiți continuau să tacă. După cîteva clipe de gîndire, tracul spuse : Acum ne aflăm față în față cu inamicul ; o să vă mai supuneți autorității mele numai pînă cînd isprăvim cu Cassius ; apoi ținem sfat și vedem ce e mai nimerit să facem pentru binele nostru, al tuturor. Și cu un gest categoric le făcu semn să plece. Pe cînd încălecau, Spartacus mai adăugă cu un ton care nu admitea replică : Să se știe că nu voi îngădui nici cea mai mică

nesupunere, nici în timpul marșului și nici în timpul bătăliei! Pe Jupiter cel atotputernic, jur că cel dintîi care va crîcni sau va face o mișcare de răzvrătire va pieri de această sabie a mea, care n-a dat niciodată greș!

Apoi le făcu din nou semn să plece și comandanții, supunîndu-i-se, plecară tăcuți la unitățile lor.

Armata gladiatorilor porni spre Mutina și ajunse acolo cam la vreun ceas înaintea zorilor zilei următoare, după un marș de o noapte întreagă.

Cassius ocupase două dealuri înalte și-și întărise tabăra împrejmuind-o cu un solid gard de pari și cu șanțuri largi.

Pe la amiază, Spartacus dezlănțui atacul împotriva pretorium-ului, aruncînd asupra lui șase legiuni. Pozițiile ocupate de pretor pe coastele dealurilor erau cît se poate de prielnice pentru romani. Foarte repede însă, din cauza superiorității numerice a gladiatorilor și a înflăcărării cu care aceștia se năpusteau la atac, cei douăzeci de mii de romani, dintre care cei mai mulți erau veterani de-ai lui Marius și Sulla, o luară la fugă.

În cîteva ceasuri își găsiră moartea pe cîmpul de bătălie aproape zece mii de romani. Restul fură alungați și risipiți prin împrejurimi. Printre fugari se găsea însuși pretorul, căruia îi fusese ucis calul sub el și care numai printr-o minune reușise să scape cu viață. Corturile și întregul echipament al romanilor căzură în mîinile învingătorilor. În această bătălie, armata gladiatorilor nu suferi decît pierderi ușoare.

Aceasta era a treia izbîndă repurtată de Spartacus asupra romanilor în mai puțin de o lună. A doua zi după bătălia de la Mutina, legiunile gladiatorilor fură aliniate pe cîmpia de pe malul rîului Tannarus. Trebuiau să hotărască dacă voiau să meargă mai departe și să treacă Padul, pentru ca fiecare să se înapoieze în patria sa, sau să se întoarcă și să pornească împotriva Romei.

Spartacus le vorbi cel dintîi. Le descrise cu căldură, pe de o parte, avantajele și obiectivul final al planului său, iar pe altă parte, urmările nefaste care ar decurge inevitabil din adoptarea celuilalt plan. Le reaminti serviciile pe care le adusese sfintei cauze a asupriților, căreia îi închinase zece ani din viață, recapitulînd toate succesele repurtate. Acestea nu le enumerase nicidecum din vanitate. O făcuse numai

din dorința de a dovedi mai bine fraților de nenorocire și de arme temeinicia părerii sale în privința părăsirii Italiei, și pentru că această părere izvora din convingerea că altfel Italia avea să devină mormîntul gladiatorilor, așa cum devenise mormîntul galilor lui Brennus, al grecilor lui Pyrhus, al cartaginezilor, al cimbrilor și teutonilor și, în sfîrșit, al tuturor străinilor care cotropiseră Italia și încercaseră să poarte război pe teritoriul ei.

După ce jură în mod solemn că singura rațiune care-l făcea să susțină planul de a părăsi Italia era gîndul la fericirea gladiatorilor, Spartacus le ceru să hotărască singuri, asigurîndu-i că avea să se supună voinței majorității. Fie în calitate de conducător, fie în calitate de simplu soldat, avea să lupte întotdeauna alături de ei și, dacă așa îi era scris în cartea destinului, avea să moară bucuros împreună cu ei.

Cuvîntarea lui Spartacus fu salutată cu aplauze puternice și, dacă s-ar fi trecut îndată la vot, propunerea lui ar fi fost probabil acceptată cu o covîrșitoare majoritate. Dar victoriile repurtate în cursul ultimilor doi ani îi făcuse pe gladiatori să devină înfumurați. Mulți dintre fruntașii lor, care în adîncul sufletului erau de bună seamă de partea tracului, începuseră să considere prea apăsătoare disciplina de fier, care interzicea soldaților jaful. Aplauzele fură urmate de murmurul slab al cîtorva voci stinghere, care se îngroșă răspîndindu-se ca o molimă și cuprinzînd legiuni întregi.

Caius Gannicus, care se învîrtise prin Forum înainte de a se fi vîndut ca gladiator și care știa să vorbească frumos, profită de acest moment. Luă cuvîntul și, pentru ca nimeni să nu-i bănuiască că ar nutri vreo dușmănie ascunsă împotriva lui Spartacus, începu prin a-i lăuda vitejia și înțelepciunea. Pe urmă însă se apucă să zugrăvească în culori vii jalnica situație a romanilor și neputința lor în acea clipă de a ține piept unui atac al celor șaptezeci de mii de săbii pline de îndrăzneală ale gladiatorilor. Apoi, după ce îndemnă legiunile să nu scape acest moment prielnic de a pune stăpînire pe Roma, moment care s-ar putea prea bine să nu se mai prezinte niciodată, Gannicus își încheie cuvîntarea, propunînd ca să pornească chiar a doua zi în direcția Tiburului.

— La Ro-ma !... La Ro-ma !... începură să scandeze cincizeci de mii de glasuri, asemenea unui tunet.

— La Ro-ma ! La Ro-ma !

Trecîndu-se la vot, şapte legiuni îmbrăţişară unanim propunerea lui Gannicus ; celelalte şase legiuni o respinseră însă numai cu o mică majoritate, şi doar cavaleria se declară aproape în unanimitate în favoarea propunerii lui Spartacus. Deci, în vreme ce mai bine de cincizeci de mii de gladiatori doreau să pornească asupra Romei, numărul celor ce împărtăşeau părerea lui Spartacus nu ajungeau nici măcar la douăzeci de mii.

Cît de mult l-a mîhnit pe Spartacus această neaşteptată înfrîngere, e lesne de înţeles, pentru că ea îi răsturna toate planurile şi îi depărta pe gladiatori de ţelul final, adică de răsturnarea tiranicei stăpîniri romane.

Întunecat şi abătut, rămase cîtăva vreme fără a rosti nici un cuvînt. În cele din urmă, ridicîndu-şi capul palid şi trist, zîmbi ironic şi, adresîndu-se lui Crixos, Gannicus şi Artorix, care stăteau făcuţi în jurul lui, le spuse încet :

— Pe zeii Olympului ! Nu pot spune că mi-am cîştigat prea mulţi partizani printre gladiatori, mai ales după cît am muncit şi după cîte primejdii am înfruntat pentru ei !... Dar nu face nimic... Pe Hercule !... Foarte bine !... Adresîndu-se apoi legiunilor, care-i aşteptau hotărîrea în tăcere, Spartacus spuse cu glas răsunător : Bine, mă supun hotărîrii voastre. Mergeţi asupra Romei, nu însă sub comanda mea, pentru că din clipa aceasta renunţ la titlul de conducător suprem pe care voi mi l-aţi acordat de două ori şi pe care acum vă rog să-l încredinţaţi altcuiva, mai vrednic decît mine.

— Nu... în numele zeilor, nu ! strigă Livius Grandenius, comandantul legiunii a douăsprezecea, care era originar din Samnium. Ai să fii conducătorul nostru suprem totdeauna, pentru că nu e nici unul printre noi care să-ţi fie egal !

— Spartacus, conducător suprem !... Spartacus, conducător suprem ! îl ovaţionară într-un glas cei şaptezeci de mii de gladiatori, ridicînd scuturile în aer.

— Nu, niciodată !... Sînt împotriva expediţiei asupra Romei şi de aceea nu vreau să vă conduc. Alegeţi-vă drept

conducător pe unul din aceia care cred în succesul acestei expediții.

— Tu ești conducătorul !... Tu ești conducătorul !... Spartacus !... Tu ești conducătorul ! strigară de cîteva ori în șir treizeci sau patruzeci de mii de glasuri.

Cînd începu să se potolească larma, Crixos făcu semn că ar vrea să spună ceva.

— Sînt aici o sută de mii de gladiatori sub arme, dar chiar de am fi numai o sută, un singur om poate și trebuie să fie comandantul nostru ! Numai învingătorul de la Aquinum, de la Fundi, de la Camerinum, Nursia și Mutina poate și trebuie să fie comandantul nostru !... Trăiască Spartacus !

Toată valea răsună de un chiot puternic, asurzitor.

— Trăiască Spartacus !

Tracul făcea tot ce-i sta în putere pentru a scăpa de rugămințile insistente ale prietenilor. Zadarnic însă, deoarece pentru realegerea lui stăruiau toți, stăruiau comandanții legiunilor, și în primul rînd, Arvinius, Orciles și Caius Gannicus, stăruiau toți tribunii, centurionii și decarii, într-un cuvînt — armata întreagă. Mișcat de această strălucită dovadă de stimă și dragoste, chiar și din partea celor care se arătaseră nesupuși, Spartacus le spuse

— Vreți voi așa ?... Atunci, fie. Consimt pentru că prevăd că alegerea unui alt comandant va duce inevitabil la dezbinări și lupte sîngeroase între voi ; primesc deci să luptăm împreună și să mor în fruntea voastră.

În timp ce toți îi aduceau mulțumiri și unii s-au apropiat să-i sărute mîinile și veșmintele, proslăvindu-i vitejia și meritele, Spartacus adăugă cu un surîs amar :

— Nu vă făgăduiesc să vă duc la izbîndă. Nu prea am încredere în succesul acestei expediții nechibzuite. În orice caz, o să începem campania împotriva Romei. Mîine pornim spre Bononia.

Astfel, Spartacus se văzu silit să întreprindă fără voie o campanie care, după părerea sa, nu putea să-și atingă obiectivele. A doua zi, armata gladiatorilor ridică tabăra și porni spre Arimifium, pe drumul ce ducea prin Bononia.

Armata nu mai era însă cea de altădată. Disciplina începuse să slăbească, deschizînd calea nesupunerii în rîndurile gladiatorilor. Datorită nestăvilitei pofte de jaf, această puternică armată care, sub comanda lui Spartacus, cîștigase

atîtea victorii strălucite începuse să se destrame, să se descompună și să slăbească.

Cînd o legiune, cînd alta, cînd mai multe legiuni deodată atacau și prădau orașele prin care treceau. De aici decurgeau două neajunsuri. Pe de o parte, legiunile bine închegate ale gladiatorilor se transformau în hoarde dezmățate de tîlhari care stîrneau murmurele și blestemele populației expuse silniciilor lor. Pe de altă parte, necontenitele opriri pentru prădăciuni frînau mișcările armatei, și tocmai iuțeala acestor mișcări constituise secretul victoriilor repurtate de Spartacus pînă atunci.

Zadarnic se strădui Spartacus să pună stavilă acestor excese. La început se mînie, dojeni și acoperi cu ocări legiunea a treisprezecea pe care o comanda Caius Gannicus, aceea care cea dintîi dăduse exemplul cel rău. Nu reuși decît să mai limiteze prădăciunile, fără a izbuti să le stîrpească cu desăvîrșire. Două zile mai tîrziu, în vreme ce Spartacus înainta spre Faventia, legiunile a cincea și a șasea, care formau ariergarda armatei, intrară în Imola și o prădară. Tracul se văzu nevoit să se întoarcă din drum împreună cu Crixos și cu trei legiuni trace pentru a-i domoli pe jefuitori.

Între timp, vestea înfrîngerii celor doi consuli și a pretorului Galliei Cisalpine ajunsese la Roma, unde pricinui panică și zăpăceală. Puțin după aceea veni și știrea că gladiatorii hotărîseră să pornească asupra Romei, ceea ce spori încă și mai mult temerile poporului și ale Senatului.

Comițiile încă nu fuseseră convocate în vederea alegerilor consulare pentru anul următor. De altfel, în urma înfrîngerilor suferite de Lentulus și Gellius, scăzuse simțitor numărul candidaților care își disputau cinstea de a fi aleși în această înaltă funcție. Totuși, pe Caius Aufidius Orestes tocmai înfrîngerile acestea îl împinseră să încerce să obțină consulatul. El susținea că înfrîngerea de la Fundi, unde fusese bătut de Spartacus, datorită superiorității numerice a acestuia, nu i se mai putea reproșa, de vreme ce și cei doi consuli fuseseră bătuți, deși avuseseră o armată de șaizeci de mii de oameni. Bătăliile de lîngă Camerinum și Nursia, spunea el, constituiau o justificare și o descărcare, deoarece pentru romani înfrîngerea de lîngă Fundi nu însemnase un dezastru comparabil cu cel suferit la Camerinum și Nursia.

Acest raționament era cam ciudat și păcătuia împotriva dreptei judecăți. Împrejurarea că Aufidius Orestes suferise pierderi mai mici decît ceilalți nu dovedea cu nimic vitejia lui. Atît era însă de scăzut moralul romanilor în privința răzoiului cu gladiatorii și atît erau de puțini candidații la consulat, încît, pentru a îndeplini această înaltă funcție în anul următor, fură aleși cu majoritate Aufidius Orestes și Publius Cornelius Lentulus Sura.

Între timp, din pricina insubordonării și vandalismului legiunilor care ceruseră zgomotos să pornească împotriva Romei, Spartacus se văzuse silit să-și întrerupă înaintarea asupra Romei. Întîrzie aproape o lună la Ariminum. Renunță la comandă și multe zile la rînd stătu retras în cortul său, fără a se lăsa înduplecat de nici o rugăminte. Armata întreagă se adună atunci în fața pretorului și, căzînd în genunchi, ceru iertare pentru nevrednicele ei purtări și-l înduplecă să iasă din cort.

Cumplit de palid, cu semnele suferinței întipărite pe chipul său mîndru, cu pleoapele roșii de plîns, Spartacus avea înfățișarea unui om istovit și descurajat. Apariția lui stîrni exclamații zgomotoase, jurăminte de devotament și mărturisiri de căință.

Făcu semn că dorește să le spună ceva. Îndată ce se stabili cea mai adîncă liniște, începu să le vorbească aspru, însă convingător. Critică fără milă purtarea legiunilor. Arătă că josnicia acțiunilor lor îi făcea să semene nu a oameni ce vor să-și cîștige libertatea, ci a tîlhari ticăloși. Încheie declarînd că rămîne neclintit în hotărîrea de a nu mai merge nici un pas mai departe, atîta vreme cît nu i se acordă dreptul nețărmurit de a pedepsi exemplar pe cei care îndeamnă la jaf.

În unanimitate, legiunile îi încuviințară acest drept. Atunci, Spartacus reluă comanda armatei și, prin măsuri aspre, începu să reaprindă simțul datoriei, care se stinsese în gladiatori, și să reintroducă cea mai severă disciplină.

Pe numitul Orciles, cel mai sălbatic dintre comandanții de legiuni, care se dezonorase la Bertinorum comițînd o crimă josnică, îl osîndi la moarte și porunci numizilor să-l răstignească în prezența tuturor legiunilor. Din ordinul lui, alți doi comandanți de legiuni, gallul Arvinius și samnitul Caius Gannicus fură bătuți cu vergi și izgoniți din tabără,

iar două sute şi mai bine de gladiatori, care se dedaseră la cruzimi în timpul jafurilor, fură răstigniţi.

Spartacus reorganiză apoi toate legiunile. In locul celor vechi, alcătuite după criteriul naţionalităţii, organiză legiuni noi, repartizînd în fiecare manipul şi în fiecare cohortă o anumită proporţie de soldaţi din fiecare naţionalitate. Fiecare manipul de o sută douăzeci de oameni se compunea acum din patruzeci de galli, treizeci de traci, douăzeci de samniţi şi cîte zece illyri, greci şi africani.

Armata astfel reorganizată de Spartacus fu împărţită în paisprezece legiuni, grupată în trei corpuri de armată primul corp, alcătuit din şase legiuni, fu pus sub comanda lui Crixos, al doilea, alcătuit din patru legiuni, avea comandant pe Granicus, iar comanda celui de al treilea, alcătuit din restul de patru legiuni, fu încredinţată lui Artorix.

Cavaleria, care număra opt mii de oameni, rămase sub comanda lui Mamilius.

Reorganizîndu-şi armata, Spartacus îşi dădu seama că, înainte de a porni asupra Romei, are să fie nevoie să întărească unitatea noilor legiuni. De aceea, părăsind Ariminumul, trecu în Umbria, înaintînd încet, făcînd etape scurte, anume pentru a lăsa timp soldaţilor să se cunoască, să se preţuiască unii pe alţii şi să se deprindă cu noii comandanţi.

Cînd ştirile despre jafurile şi stricăciunile săvîrşite de gladiatori în ţinutul Sennonilor ajunseră la Roma exagerate de zvonul public, romanii fură cuprinşi de groază. Tribunii poporului prinseră a striga mulţimii în Forum că patria era în primejdie şi că venise ceasul ca cetăţenii să ia în sfîrşit măsuri pentru salvarea ei.

Fu convocat Senatul. Unii senatori deplîngeau faptul că, datorită nepriceperii comandanţilor, cărora le încredinţaseră rînd pe rînd lichidarea gladiatorilor, Senatul era acum silit să examineze cu adîncă îngrijorare chestiunea răscoalei care, dintr-o glumă, cum păruse la început, se prefăcuse într-un război cumplit şi într-o primejdioasă ameninţare pentru Roma însăşi. Alţii strigau că venise vremea ca toate resursele statului să fie mobilizate împotriva gladiatorilor.

Senatul ţinu seamă că pe cei doi consuli în funcţiune Spartacus îi bătuse ruşinos şi că din cei doi consuli desem-

nați pentru anul următor unul fusese și el înfrînt de răsculați, iar în celălalt nu putea pune nici o nădejde, fiind lipsit de experiență militară. De aceea, printr-un decret special, Senatul hotărî să nu lase consulilor conducerea războiului, ci s-o încredințeze unui strateg încercat, căruia să i se dea o armată puternică și cele mai largi împuterniciri.

Se luă hotărîrea ca să se încredințeze conducerea expediției împotriva lui Spartacus noului pretor al Siciliei, care tocmai avea să fie ales peste cîteva zile.

Aflînd despre această hotărîre a Senatului și înfricoșați de greutățile războiului cu gladiatorii, candidații la funcția de pretor al Siciliei se retraseră.

Prietenii îl îndemnară pe Iulius Caesar să candideze, făgăduindu-i că vor stărui pe lîngă Senat și popor să i se pună la dispoziție o armată de opt legiuni, și căutară să-l convingă că, avînd opt legiuni, îi va fi ușor să-i înfrîngă pe gladiatori.

Deși victoriile și triumful lui Pompeius nu-l lăsau să doarmă, Caesar refuză cu hotărîre. Războiul cu Spartacus nu era mai ușor decît cel pentru care i se acordaseră lui Cnaeus Pompeius onorurile triumfale. Totuși era neîndoielnic că, pentru o izbîndă asupra lui Spartacus, învingătorul nu avea să fie răsplătit cu onoruri triumfale, nici măcar cu o ovație, deoarece ar fi însemnat să se facă nevrednicilor gladiatori cinstea de a-i recunoaște ca pe niște adevărați adversari, ceea ce mîndria romană nu putea admite.

— Dacă ar fi să primesc răspunderea conducerii unei campanii, n-aș lua decît conducerea unei campanii pentru succesul căreia aș fi sigur că pot căpăta onorurile triumfale. Mie îmi trebuie un triumf care să constituie o treaptă către consulat.

Acesta era răspunsul pe care Caesar îl dădea prietenilor. Se prea poate să fi avut și alte motive mai temeinice și că tocmai acelea îl determinau să refuze. Caesar își dădea bine seama că gladiatorii răsculați, la fel ca mulțimea nefericiților sclavi care li se alăturaseră, și bieții păstori de prin munții Samniumului, care și ei urmaseră steagurile răscoalei, reprezentau cele trei categorii de oameni nevoiași și asupriți ale căror aspirații și a căror putere

plănuia să le folosească pentru a zdrobi pentru totdeauna tiranica dominație a oligarhiei. Și își mai dădea seama că, dacă va trebui să se prezinte cîndva în fața acestor categorii, mînjit cu sîngele nefericiților gladiatori, cu greu ar putea să le cîștige încrederea și simpatia.

În ziua Comițiilor, Marcus Licinius Crassus apăru în Forum îmbrăcat într-o togă sclipitor de albă, pentru a solicita alegerea sa ca pretor al Siciliei. Era toga pe care o purtau candidații. El fusese împins la acest pas și de stăruințele celor mai influenți senatori și ale clientelei lui nenumărate, dar, mai presus de orice, de propria lui ambiție. Averea și trecerea nu-i mai ajungeau și rîvnea să obțină și laurii victoriei, prin care Pompeius dobîndise atît de repede măreție și glorie.

Marcus Licinius Crassus avea pe atunci aproape patruzeci de ani. Luptase în mai multe rînduri sub comanda lui Sulla, în timpul războiului civil, în campaniile împotriva italicilor, făcînd dovadă în aceste campanii nu numai de o bărbăție și vitejie neobișnuită, ci și de agerimea și destoinicia necesare pentru a conduce operațiuni militare de mari proporții.

De aceea poporul îl întîmpină cu aplauze prelungite și zgomotoase, cînd apăru în ținută de candidat, la aceste alegeri pentru pretură. Aceasta dovedea cît de mare încredere avea în el poporul în acel moment de impas și panică, și ce speranțe punea în el pentru viitoarea campanie împotriva gladiatorilor.

Crassus fu ales pretor al Siciliei, în unanimitate. Totodată i se acordă dreptul de a mobiliza șase legiuni și un contingent corespunzător de trupe auxiliare și încuviințarea ca din rămășițele armatelor lui Lentulus și Gellius să-și mai alcătuiască încă patru legiuni. Deci Crassus urma să aibă la dispoziție optzeci și patru de mii de oameni, cu alte cuvinte o armată imensă, o armată cum nu se mai văzuse din vremea războiului purtat de Sulla împotriva lui Mithridate.

Chiar a doua zi după alegerea sa, Crassus publică un apel prin care chema cetățenii la arme în vederea expediției împotriva lui Spartacus. În același timp, Senatul promulgă un decret prin care oferea mari recompense

veteranilor lui Sulla și Marius care aveau să ia parte la această expediție.

Moralul atît de scăzut al cetățenilor fu întărit de acest decret și de apelul lui Crassus.

Între tinerii care aparțineau celor mai ilustre familii se desfășură o adevărată întrecere; se grăbeau toți, care mai de care, să se înscrie în legiunile lui Crassus.

Cu energie febrilă, Crassus începu să-și organizeze armata. Fără a ține seama nici de situație, nici de rang, el își recrută questorul și tribunii numai din rîndul celor mai experimentați oameni în arta militară. Pentru funcția de questor îl alese pe Publius Aelius Scrofa, un agricultor din Tibur, care participase la unsprezece campanii și la o sută treizeci de bătălii și care fusese rănit de douăzeci și două de ori, primind tot atîtea recompense și cununi, iar apoi se întorsese la țară, la viața pașnică. Crassus socoti că nu se va înjosi dacă se va duce personal pentru a-l ruga să primească să intre în serviciul său și astfel să isprăvească o dată pentru totdeauna cu Spartacus. Mișcat de vizita lui Crassus, Scrofa primi bucuros să-i fie questor și, părăsind pacea senină a dealurilor Tiburului său natal, îl urmă la Roma. Unsprezece zile după alegerea sa în funcția de pretor, Marcus Licinius porni spre Ocriculum, oraș aflat la hotarul ținutului Aequilor cu al Umbrilor, în fruntea a patru legiuni alcătuite din veteranii recrutați la Roma și de prin împrejurimi. La Ocriculum se afla Mummius, unul dintre locțiitorii lui Crassus, care recruta și organiza alte două legiuni și trupe auxiliare.

La plecarea din Roma, pretorului i se făcu o ovație entuziastă de către poporul ce se adunase lîngă porțile Ratumene, unde era așezată tabăra lui Crassus. Pretorul părăsi Roma nu numai însoțit de urările de bine ale cetățenilor de toate clasele, dar și ocrotit de scutul zeilor, a căror bunăvoință în privința acestei expediții fusese arătată de tot felul de semne favorabile. Așa cel puțin vestiseră haruspicii, după ce examinaseră măruntaiele jertfelor.

Două din cohortele legiunii întîia erau alcătuite din tineri care aparțineau celor mai de vază familii și care doriseră să-l urmeze pe Crassus în calitate de simpli soldați. În rîndurile acestor cohorte erau Marcus Porcius

Cato, Titus Lucretius Carus, Caius Cassius Longinus, Faustus, fiul lui Sulla, și sute de alți tineri din familii consulare, precum și alte sute de tineri care aparțineau Ordinului Cavalerilor.

Rudele, prietenii și clienții acestor tineri conduseră legiunile lui Crassus pînă la podul Milvius. Patru zile mai tîrziu, Crassus ajunse la Ocriculum, unde, după ce își așeză tabăra într-o poziție favorabilă, hotărî să se oprească pentru a face instrucția armatei sale. Totodată se gîndea că de la Ocriculum putea să apere Roma de un atac al lui Spartacus, fie că avea să fie dezlănțuit direct din Umbria, fie că avea să pornească din ținutul Picenilor.

Aproape o lună întreagă Crassus, ca și Spartacus, au rămas unul la Ocriculum și celălalt la Arretium, ocupîndu-se cu pregătirea operațiunilor, întocmind planuri și născocind noi stratageme pentru a-l înșela pe inamic.

Într-o noapte bîntuită de o furtună puternică, socotind că venise momentul prielnic, Spartacus ordonă legiunilor sale să iasă din tabără în cea mai mare liniște. Rămaseră pe loc numai șapte mii de călăreți sub comanda lui Mamilius, deoarece un detașament de o mie de călăreți fusese trimis înainte în recunoaștere.

Profitînd de furtuna ce se dezlănțuise, Spartacus merse toată noaptea și aproape toată ziua următoare, ajungînd la Iguvium, de unde plănuia ca, ascunzîndu-se de Crassus, să înainteze asupra Romei prin Camerinum, Asculum, Sulmo, lacul Fucinus și Subiacum.

In acest timp, cavaleria, care rămăsese în tabăra de la Arretium, trebuia să-și continue recunoașterile obișnuite ca și pînă atunci și să strîngă de prin orașele vecine merinde ca pentru șaptezeci și opt de mii de gladiatori. Astfel, populația avea să creadă mai departe că armata gladiatorilor se mai găsește încă lîngă Arretium, și acest lucru, socotea Spartacus, nu se putea să nu ajungă la urechile lui Crassus.

Înaintînd pe un drum foarte anevoios, de-a lungul lanțului Apeninilor, parcurgînd totuși nu mai puțin de douăzeci și cinci pînă la treizeci de mile pe zi, Spartacus străbătu ținutul Picenilor, îndreptîndu-se spre Roma. Ar fi ajuns probabil pe neașteptate sub zidurile ei, dacă Marcus

Crassus nu i-ar fi aflat planurile, grație unei întîmplări neprevăzute.

Trei zile după ce armata gladiatorilor plecase pe ascuns de la Arretium, văzînd că inamicul nu mai iese din tabăra lui întărită, Crassus se hotărî să pornească la atac și să întrebuințeze toate mijloacele pentru a-l provoca pe Spartacus la o bătălie hotărîtoare, care să pună capăt întregului război.

Pornind de la Ocriculum, Crassus ajunse în apropierea taberei de lîngă Arretium, după numai patru zile de marș. Pricepuse că pe Spartacus nu-l putea înfrînge decît folosind tactica lui. Aflînd că se apropie armata romană, Manilius părăsi tabăra peste noapte, pe furiș, potrivit instrucțiunilor lui Spartacus. În zorii zilei următoare, iscoadele lui Crassus, care s-au strecurat pînă la meterezul taberei răsculaților, s-au convins că armata lui Spartacus nu mai era acolo și că părăsise tabăra.

Uimit de acest fapt, Crassus chibzui îndelung pentru a ghici încotro putuse s-o ia Spartacus. El trimise neîntîrziat cavaleria să cerceteze toate drumurile care porneau de la Arretium în diferite direcții, ordonîndu-le să-și extindă recunoașterile pe o rază de treizeci de mile.

Curînd i se aduse la cunoștință că la apropierea romanilor cavaleria răsculaților plecase de la Arretium, îndreptîndu-se spre Camerinum prin Iguvium, și că Spartacus însuși cu grosul armatei lui trecuse prin Camerinum cu cîteva zile înainte.

Ca un comandant încercat ce era, Crassus ghici îndată intențiile gladiatorului și concepu un plan ingenios pentru a-i tăia calea. Spartacus înainta de-a lungul povîrnișului de răsărit al Apenninilor. Crassus se hotărî să se deplaseze spre Roma, cît mai repede cu putință, urmînd povîrnișul de apus al munților. Înaintînd paralel cu Spartacus, Crassus avea astfel avantajul că mergea aproape în linie dreaptă, în vreme ce Spartacus era silit să meargă în zig-zag. Această împrejurare îi mai permitea lui Crassus ca într-o singură etapă să se apropie de Roma, atît cît tracul în trei, și acest lucru era esențial pentru Crassus dacă voia să micșoreze avansul pe care îl cîștigase gladiatorul și să-l ajungă din urmă.

După cinci zile de marșuri lungi, istovitoare, pe care legiunile romane le-au executat cu un avînt vrednic de laudă, Crassus ajunse la Reate, unde se opri, acordînd soldaților săi o zi de repaus.

Între timp, deplasîndu-se cu o iuțeală neobișnuită, Spartacus ajunsese la Cliternia, lîngă lacul Fucinus. Aici, rîul Velinus îi opri înaintarea. Apele veneau umflate din cauza ploilor abundente și nu era chip să le treacă prin vad. Se văzu nevoit să aștepte trei zile, două pentru a așeza un pod plutitor peste rîu și încă una pentru trecerea trupelor.

Înștiințat de iscoadele sale că Spartacus ajunsese la Cliternia, Crassus îi ordonă lui Aulus Mummius ca, în fruntea a două legiuni romane și a șase mii de soldați din trupele auxiliare, să treacă rîul Velinus lîngă Reate. Îi dădu instrucțiuni să înainteze în marș forțat de-a lungul malului stîng al rîului pînă la Alba Fucens, de acolo să treacă pe malul drept și să înainteze pînă la Cliternia. Totodată îi interzise cu strictețe să primească lupta cu Spartacus, ba, mai mult, îi ordonă ca la nevoie să se retragă pînă ce se va apropia el cu grosul armatei și-l va ataca pe Spartacus pe la spate.

Mummius îndeplini cu rigurozitate ordinele primite de la Crassus. Strecurîndu-se prin trecătorile Apenninilor, ajunse la Subiacum, unde poposi pe coastele unui munte abrupt și stîncos, într-o poziție strategică foarte prielnică și de unde avea de gînd să pornească mai departe a doua zi.

Tribunii începură însă să-l îndemne să nu se retragă în fața inamicului. Căutau să-l convingă că, folosind prilejul favorabil ce i se oferea, ar putea să-l zdrobească pe Spartacus și fără ajutorul lui Crassus. Strîmtoarea acestei trecători, spuneau ei, o să-l împiedice pe gladiator să-și folosească superioritatea numerică. Stăruiau pe lîngă Mummius să-l aștepte pe Spartacus în acest loc inaccesibil și, în numele legiunilor, îi făgăduiau că o să aibă o izbîndă strălucită.

Mummius fu amețit de perspectiva victoriei, care i se părea sigură. A doua zi, de cum se iviră forțele armatei lui Spartacus, deschise lupta. Tracul văzu imediat că poziția în care se găsea nu era prielnică. De aceea, în

timp ce legiunile a treisprezecea și a paisprezecea luptau cu dușmanul, el strînse toți veliții și arcașii din celelalte legiuni și formă cu ei un corp căruia îi încredință misiunea de a urca pe culmile munților înconjurători pentru a-i lovi pe romani pe la spate.

Aceste detașamente de infanterie ușor înarmată executară cu mare avînt ordinul lui Spartacus. La vreo trei ceasuri după începerea acestei bătălii, în care amîndouă părțile au luptat cu egală bărbăție și dîrzenie, spre marea lor uimire și groază, romanii au descoperit deodată că piscurile înconjurătoare mișună de prăștiași și arcași inamici, care aruncă asupra lor o grindină de proiectile de tot soiul. Cînd îi văzură că încep să coboare ca să-i învăluie pe aripi și pe la spate, cuprinși de panică, romanii au rupt-o la fugă lepădînd armele și scuturile. Mai bine de șapte mii de romani își pierdură viața în această bătălie.

Capitolul XX

DE LA BĂTĂLIA DE PE MUNTELE GARGANUS PÎNĂ LA FUNERALIILE LUI CRIXOS

Spartacus nu a putut să tragă nici un folos de pe urma bătăliei de la Subiacum, deşi ea a avut un sfîrşit atît de jalnic pentru romani şi atît de glorios pentru gladiatori. Nici Crassus nu reuşi însă să-l oprească pe Spartacus aici. Cînd detaşamentele de călăreţi trimise în recunoaştere îi aduseră vestea că grosul armatei lui Crassus trecuse rîul, tracul înţelese pe loc că era imposibil să înainteze asupra Romei, lăsîndu-l pe Crassus în spatele frontului. Drept urmare părăsi Subiacum chiar în seara aceea şi, după ce trecu rîul Liris, nu departe de izvoarele lui, se îndreptă spre Campania.

Crassus află de înfrîngerea lui Aulus Mummius abia în seara zilei următoare. Fu indignat de acţiunea lui Mummius şi de comportarea legiunilor lui. Numeroşi fugari din aceste legiuni reuşiră să ajungă la Roma, ducînd cu ei vestea noii înfrîngeri, care stîrni o panică grozavă. Crassus se grăbi să explice într-un raport către Senat că bătălia de la Subiacum nu avea nici pe departe însemnătatea care i se atribuia sub imperiul panicii şi căută să-i liniştească pe senatori. Totodată ceru Senatului ca toţi fugarii din legiunile lui Mummius să fie prinşi şi să-i fie neîntîrziat trimişi. Cîteva zile mai tîrziu, abătuţi şi ruşinaţi, fugarii prinşi fură aduşi sub pază în tabăra lui Crassus.

După ce strînse întreaga armată în jurul pretorium-ului, formînd un careu în mijlocul căruia îi aşeză pe fugarii dezarmaţi, Crassus rosti o cuvîntare. Era un orator deosebit de elocvent. Tăios şi aspru, îi ocări pe fugari. Arătă că, fugind ca muierile fricoase şi părăsindu-şi armele — armele cu care strămoşii răzbiseră prin încercări neasemuit mai grele şi mai primejdioase, şi cu care cuceriseră lumea

întreagă — ei se acoperiseră pe veci de rușine, dovedindu-se a fi niște lași. Gladiatorii ajunseseră să fie socotiți puternici și viteji nu pentru că ar fi fost viteji cu adevărat, ci numai datorită lașității legiunilor romane. Legiunile romane, cărora altădată le mergea vestea că sînt puternice și de neînvins, ajunseseră să fie disprețuite și deveniseră obiectul de batjocură al întregii omeniri.

Îi avertiză apoi pe soldați că nu va mai tolera nici o fugă rușinoasă în fața inamicului, pentru că sosise vremea faptelor de vitejie și a izbînzilor răsunătoare. Le atrase atenția că dacă va constata că sentimentul demnității și mîndria de a fi roman nu sînt destul de puternice, va ști atunci să obțină victoria, introducînd o disciplină de fier și aplicînd pedepsele cele mai aspre.

— Voi repune în vigoare — încheie Crassus — decimarea — pedeapsa cu moartea din zece în zece — la care recurgeau cîte o dată strămoșii noștri. Două veacuri aproape nu s-a simțit nevoia de a se recurge la această pedeapsă crudă, dar salutară. Dat fiind însă că ați fugit aruncînd ca niște lași armele în fața gladiatorilor, vă jur pe zeii Concordiei că am să vă aplic pedeapsa decimării. Chiar astăzi vor fi supuși decimării acești nouă mii de mișei ce stau în fața voastră, rușinați, cu fețele palide, cu capetele plecate și ochii înlăcrimați de o căință tîrzie.

Deși numeroși tribuni și patricieni cu autoritate interveniră căutînd să-l înduplece, Crassus nu reveni asupra acestei hotăriri nemiloase și ordonă ca decimarea să fie adusă la îndeplinire pînă seara.

Osîndiții începură atunci să tragă la sorți. Din fiecare zece soldați, unul, cel desemnat de sorți, era dat pe mîna lictorilor. Iar lictorii, după ce mai întîi îl băteau cu nuielele, îi tăiau capul.

Această cumplită pedeapsă, care adesea lovea soldați care se luptaseră vitejește și care nu aveau nici o vină că alții dezertaseră, cutremură tabăra, umplîndu-i de jale pe romani. Pedeapsa lovi pe cinci sau șase dintre cei mai vajnici legionari ai lui Mummius, care, deși cunoscuți pentru vitejia lor, plătiră cu viața lașitatea altora. Compătimirea cea mai vie a fost stîrnită de unul dintre acești viteji, anume Aemilius Glabrio, care nu avea decît douăzeci de ani. În bătălia de la Subiacum, el ținuse piept vitejește

iureșului gladiatorilor și rămăsese neclintit la datorie, deși fusese de două ori rănit. În cele din urmă fusese tîrît de fuga celorlalți. O știau și o afirmau toți cu tărie, totuși Glabrio trebuia executat, pentru că asupra lui căzuseră sorții nemiloși.

Cu fața palidă, cadaverică, dar cu un sînge rece și cu o dîrzenie vrednice de Mucius Scaevola și de Iunius Brutus; viteazul Glabrio ieși în fața pretorului și, în mijlocul plînsetelor generale, declară cu bărbăție:

— Pedeapsa decimării pe care ne-ai dat-o nu e numai folositoare și necesară pentru binele republicii, ea e și dreaptă și pe deplin justificată de ticăloasa comportare pe care au avut-o cele două legiuni ale noastre în ultima bătălie. Soarta mi s-a arătat potrivnică și trebuie să mor. Dar pentru că și tu, Marcus Crassus, știi, așa cum știu toți trații mei de arme, că n-am fost laș și n-am fugit, și că, deși rănit, am luptat vitejește, cum trebuie să lupte un roman, îndrăznesc să-ți cer o favoare. Cer ca lictorii să nu mă bată întîi cu nuielele, ci să mă decapiteze.

Pretorul, care ascultîndu-l se schimbase la față, îi răspunse

— Primesc. Se va face așa cum dorești, tînăr viteaz. Nespus de rău îmi pare că rigoarea și severitatea legii strămoșești mă oprește să-ți las viața, așa cum ai merita...

— Viața mea aparține patriei. De aceea mi-e totuna dacă mor de mîna dușmanului pe cîmpul de bătălie sau de toporul lictorului aici, în pretorium. Mi-ajunge să știu că are să afle toată lumea, și mama mea, și poporul, și Senatul, că n-am fost laș... Dacă mi-am salvat onoarea, nu-mi pasă că mor.

— Nu, tinere erou, n-ai să mori — exclamă un soldat, care, desprinzîndu-se din rîndurile legionarilor lui Mummius, pornise în goană către locul unde se afla pretorul. Cînd ajunse în fața pretorului, soldatul care avea ochii plini de lacrimi izbucni: Slăvite Crassus, sînt Valerius Attalus, cetățean roman și soldat în a treia cohortă a legiunii a treia. La Subiacum am luptat cot la cot cu acest tînăr viteaz și l-am văzut cum, deși rănit, a continuat să se lupte, în vreme ce noi toți porniserăm la fugă, tîrîndu-l apoi și pe el. Acum, cînd lictorul trebuie să decapiteze unul din fiecare zece fugari, ar fi mai bine să mă decapiteze pe

mine, care am fugit, nu pe unul care s-a purtat ca un adevărat roman!

Tulburarea celor de față fu sporită de cuvintele acestui soldat, care, în timpul luptei, covîrșit de frică, fugise, dar care acum făcea dovada că are un caracter ales. Între Attatus și Glabrio se porni o întrecere neobișnuită și emoționantă. Fiecare stărui să fie decapitat în locul celuilalt. Crassus însă rămase neînduplecat și Glabrio fu dat pe mîna lictorilor.

Din mijlocul celor două legiuni supuse decimării izbucniră strigăte de jale, iar ochii a mii de soldați se umplură de lacrimi. Întorcîndu-se către frații săi de arme, Glabrio spuse:

— Dacă credeți că mor nevinovat, dacă ceea ce mi se întîmplă mie acum stîrnește cu adevărat compătimirea voastră și dacă vreți ca sufletul meu să fie liniștit în Elyseu, jurați pe cei doisprezece zei ai Panteonului că mai bine veți primi moartea cu toții, decît să mai fugiți vreodată din fața infamilor gladiatori!

— Jurăm!... Jurăm!...

— In numele zeilor, jurăm!

Jurămîntul făcut într-un glas de cei șaizeci de mii de soldați răsună asurzitor și înfricoșător ca un tunet.

— Fie ca zeii atotputernici să apere și să ocrotească Roma!... Mor cu sufletul plin de bucurie! strigă nefericitul Glabrio.

După aceea își întinse gîtul gol, pentru a primi lovitura de topor a lictorului. Dintr-o lovitură iute și precisă, lictorul îi reteză capul cel mîndru. Însîngerat, capul se rostogoli în țărînă, în mijlocul strigătelor de compătimire și groază ale soldaților.

Marcus Crassus se întoarse cu spatele pentru a-și ascunde lacrimile ce i se prelingeau pe obraji.

Cînd decimarea se termină, Marcus Crassus ordonă să se restituie armele fugarilor din legiunile lui Mummius și, într-o scurtă cuvîntare, își exprimă nădejdea că nu vor mai fugi niciodată din fața inamicului.

A doua zi, după ce dădu ordin ca rămășițele celor nouă sute de soldați decapitați să fie incinerate, Crassus părăsi tabăra, pornind pe urmele lui Spartacus. Acesta, după ce-și dăduse seama că atacul împotriva Romei era imposibil,

străbătuse în grabă Campania și Samniumul și dusese armata gladiatorilor din nou în Apulia, sperînd că va izbuti să-l atragă acolo pe Crassus. Nădăjduia că, încleștîndu-se cu adversarul său într-o mare bătălie, departe de Roma, avea să-i nimicească legiunile, iar după aceea va putea s-o pornească spre Tibru. Armata gladiatorilor înainta repede, dar nici legiunile lui Crassus, asupra cărora decimarea făcuse o puternică impresie, nu se lăsau mai prejos.

După cincisprezece zile de urmărire, Crassus îl ajunse pe Spartacus, care își așezase tabăra în ținutul Daunilor, în apropiere de Sipontum. Pentru că venise cu intenția de a-i prinde pe gladiatori între armata sa și malul mării, Crassus își stabili tabăra undeva între Arpi și Sipontum, în așteptarea unui moment prielnic, pentru a începe bătălia cu Spartacus.

A treia zi, după ce amîndouă armatele s-au oprit, puțin după miezul nopții, Crassus, care dormea în cortul său, fu deșteptat de un contubernal. Acesta îi raportă că sosise un gladiator, care declarase că dorește să vorbească cu pretorul într-o chestiune foarte importantă.

Crassus era un om deosebit de cumpătat și dormea foarte puțin. Se sculă îndată și ordonă contubernalului să i-l aducă pe gladiator.

Mărunt la trup, gladiatorul purta o armură bogată. Viziera coifului, lăsată în jos, îi ascundea fața. După ce se apropie de Crassus, își ridică viziera, descoperindu-și chipul palid, feminin.

Gladiatorul nu era altul decît Euthybida, care venea la Crassus pentru a-și trăda tovarășii de arme.

— Nu mă mai cunoști, Marcus Licinius Crassus? întrebă ea ironic.

— Da, da... da, desigur... de undeva, mi-e cunoscută fața ta... — bolborosi pretorul, căutînd să-și amintească de unde o cunoștea.

— Repede ai uitat tu sărutările Euthybidei, pe care alți bărbați nu le pot uita niciodată!

— Euthybida! strigă uluit Marcus Crassus. Pe fulgerele lui Jupiter! Ce cauți aici? Ce te-a făcut să vii tocmai în mijlocul nopții?... Și de ce echipată astfel? Apoi, fulgerat de o bănuială, făcu un pas înapoi și, încrucișîndu-și brațele și sfredelind-o cu privirea ochilor săi gălbui-ce-

nușii, care scînteiau, îi spuse încet, dar cu hotărîre și severitate: Dacă ai venit să mă ademenești, te previn că ai venit degeaba, eu nu sînt Clodius, Varinius sau Orestes.

— N-oi fi, dar asta nu te împiedică însă, sărmanul meu Crassus, să fii cam nerod — îi răspunse Euthybida cu obrăznicia ei obișnuită, surîzînd ironic și aruncîndu-i pretorului o privire aprinsă, plină de mînie și răutate. Da, Crassus — urmă ea după o clipă — ești într-adevăr cel mai bogat, dar ești departe de a fi cel mai deștept dintre romani.

— Ce dorești?... Ce gînduri ai?... Spune-mi pe scurt.

— Pe gloria lui Jupiter Olympianul — se supără ea — eu vin să-ți asigur victoria, și tu mă primești în felul acesta! Nu m-am așteptat la asemenea primire! Să mai faci bine oamenilor!... Frumoasă răsplată, pe toți zeii!...

— Nu vrei să-mi spui o dată pentru ce-ai venit? stărui Crassus, continuînd a fi bănuitor.

Atunci, Euthybida îi destăinui lui Crassus pricina urii nestinse ce i-o purta lui Spartacus. Îi istorisi cum, datorită uneltirilor ei, germanii fuseseră măcelăriți de romani, și cum după măcel își cîștigase totuși, cu ajutorul răzbunătoarelor Erynii, și renumele de luptătoare viteză și deplina încredere a gladiatorilor. Îi povesti apoi cum, profitînd de această încredere, stăruise să fie numită contubernal al lui Crixos, pentru a putea ajuta romanilor să captureze armata gladiatorilor și să dobîndească o izbîndă strălucită și hotărîtoare.

Crassus o ascultă cu luare-aminte, privind-o tot timpul iscoditor. Cînd termină de istorisit, o întrebă rar și cu glas domol:

— Dar dacă toate poveștile astea ale tale nu sînt decît o stratagemă pentru a mă atrage într-o cursă întinsă de Spartacus?... Cine mă asigură de sinceritatea cuvintelor și intențiilor tale?

— Eu însămi. Ca să fii încredințat de sinceritatea și seriozitatea celor ce făgăduiesc, îmi pun viața zălog în mîinile tale.

Crassus rămase parcă pe gînduri o clipă, apoi îi spuse:

— Dar dacă și asta o fi tot o viclenie?... Dacă cumva te-ai hotărît să-ți jertfești viața pentru triumful cauzei sclavilor?

— Pe toți zeii tăi, Crassus, jur că ai devenit din caleafară de bănuitor.

— Oare nu găsești și tu — obiectă încet pretorul Siciliei — că, decît să te încrezi prea repede în oameni, e mai bine să fii bănuitor?

După-o scurtă pauză, în care îi aruncă lui Crassus o privire cercetătoare și irónică, Euthybida spuse:

— Cine știe?... Poate ai dreptate. Oricum, Marcus Crassus, ascultă ce am să-ți spun. Cum ți-am arătat, Spartacus, Crixos și ceilalți conducători ai gladiatorilor au deplină încredere în mine. De aceea știu ce pune la cale ticălosul de Spartacus pentru a te zdrobi.

— Nu cumva mă minți? o ispiti Crassus, jumătate în glumă, jumătate în serios. Ei, ce anume plănuiește?... Să vedem.

— Mîine, pe la amiază, făcînd zarvă mare pentru ca faptul să ajungă la urechile tale cît mai repede, patruzeci de mii de oameni, sub comanda lui Spartacus, vor ieși din Sipontum, întreptîndu-se spre Barletta și căutînd să lase impresia că intenționează să pornească spre ținutul Picenilor. Crixos însă, cu corpul său de armată, care numără treizeci de mii de oameni, va rămîne lîngă Sipontum și va răspîndi zvonul că s-a despărțit de Spartacus, din pricina unor neînțelegeri de neîmpăcat, ivite între ei doi. Îndată ce vei fi aflat de plecarea lui Spartacus, tu te vei arunca desigur asupra lui Crixos. Acesta va începe bătălia cu tine. Atunci, Spartacus, care ascuns cu armata sa prin pădurile vecine va aștepta acest moment, se va întoarce năprasnic și se va năpusti prin surprindere asupra ta. Și așa, soldații tăi, oricît de viteji ar fi, ar urma să fie măcelăriți în întregime.

— Vai! exclamă Crassus. Asta e planul lor?

— Da.

— O să vedem noi dacă am să le cad sau nu în capcană!

— De nu ți-aș fi spus eu, Crassus, nici vorbă că ai fi căzut. N-ai vrea însă să tragi un folos mai mare? Te mulțumești numai să te aperi de vicleniile lor, sau poate ai vrea să-i prinzi pe ei în cursa pe care ți-au întins-o ție? Nu vrei să-i înfrîngi și să-i nimicești cu totul pe cei treizeci de mii de soldați ai lui Crixos și să te arunci apoi asupra lui Spartacus?

— Să presupunem că vreau!... Ce trebuie să fac atunci?

— Mîine în zori de zi s-o pornești de aici spre Sipontum. Cînd vei ajunge acolo, Spartacus are să fie la o depărtare de cincisprezece sau douăzeci de mile. Misiunea de a-i raporta mișcările tale îmi va fi încredințată mie. Am să-i raportez lui Spartacus că nu te-ai mișcat din tabără. Mă voi întoarce apoi la Crixos și îi voi transmite, ca din partea lui Spartacus, ordinul de a porni spre munții Garganus, iar acolo, în cazul că l-ai ataca, să se apere din răsputeri. Îndată ce Crixos se va depărta mai mult de Spartacus și va ajunge pe povîrnișurile munților Garganus, ai să-l ataci și o să ai vreme destulă să-l nimicești cu totul, mai înainte ca să-i poată veni în ajutor Spartacus, dacă cumva știrea despre primejdia în care se află Crixos ar ajunge pînă la el.

Crassus ascultase uimit cum infama Euthybida schițase acest plan de bătălie mai bun, desigur, decît planul pe care l-ar fi putut întocmi el însuși. După ce o privi îndelung pe curtezană, căreia îi dogorea obrazul ca para focului, izbucni

— Pe Jupiter Eliberatorul, ești uluitoare!

— Bărbații m-au făcut să fiu așa — răspunse ea, zîmbind amar. Dar să nu vorbim de asta. Ce părere ai despre planul și propunerile mele?

— Ceva mai îndrăcit de limpede și mai îngrozitor, nici în fundul Infernului nu s-ar fi putut scorni. Repet însă, n-am încredere în tine și...

— Bine, bine, ascultă. Ce-o să pierzi dacă mîine o să ieși la luptă cam cu trei ore înainte de amiază și dacă o să-ți împingi cu băgare de seamă iscoadele spre Sipontum? Dacă te voi fi înșelat, în cel mai rău caz o să te trezești față în față cu toată armata gladiatorilor. Ei și? N-ai venit tu aici tocmai pentru asta? Oare nu dorești să dai o bătălie decisivă cu gladiatorii? Să presupunem că te-am mințit. Ce nenorocire are să fie dacă, în loc să-l găsești pe Crixos singur, ai să dai acolo și de Spartacus? Care-i paguba?

După ce mai chibzui puțin, Crassus îi spuse:

— Bine, fie, te cred... Sau, mai exact, prefer să te cred. Dacă totul se va întîmpla așa cum ai spus, îți făgăduiesc o generoasă răsplată din partea mea, și alta și mai bogată din partea Senatului, căruia am să-i aduc la cunoștință importantele servicii pe care le-ai adus poporului roman.

— N-am nevoie de recompensele voastre! Ce-mi pasă mie de poporul roman! sări Euthybida, cu glas șuierător, cu ochii fulgerînd de răutate și mînie. N-am venit să-ți aduc plocon victoria, nici de dragul tău, nici de dragul romanilor, ci din setea de a mă răzbuna!... Poți tu înțelege ce desfătare divină, ce plăcere de nedescris îți poate oferi răzbunarea? O! De-aș putea să-mi înfig numai genunchiul în pieptul lui Spartacus în agonie, de-aș putea numai să aud horcăitul lui din urmă, în mijlocul unui cîmp, nesfîrșit de leșuri! Ce să fac cu darurile tale! La ce-s bune recompensele Senatului!

Chipul Euthybidei se schimonosise de tot. Devenise atît de hidos, încît Crassus se cutremură de spaimă și dezgust.

Apoi, Euthybida încălecă și, după ce ieși la pas din tabăra romană, dădu pinteni calului ei aprig și, în trap întins, se îndreptă spre tabăra gladiatorilor.

În zori, Crassus dădu dispoziție să se strîngă corturile. Ordonă ca cinci mii de călăreți să se strecoare cu mare băgare de seamă pînă la trei mile înaintea legiunilor și să cerceteze împrejurimile pentru a evita vreo cursă. Puțin după răsăritul soarelui, Crassus părăsi și el tabăra, pornind spre Sipontum.

Între timp Spartacus, în fruntea a opt legiuni și a cavaleriei, înainta către Barletta. Crixos, cu cele șase legiuni ale sale, rămăsese la Sipontum. În ținutul înconjurător se lăți zvonul că, în urma unor adînci neînțelegeri ivite între Spartacus și Crixos, armata răsculaților se rupsese în două, că o parte ar avea de gînd să țină în loc legiunile romane care-și aveau tabăra lîngă Arpi, iar cealaltă parte s-ar fi hotărît s-o pornească prin Beneventum, asupra Romei. Îndată iscoadele aduseră aceste zvonuri la cunoștința lui Crassus.

„Pînă aici — reflectă comandantul romanilor — Euthybida nu m-a înșelat. Semn bun."

În noaptea următoare, în vreme ce armata lui Crassus sta ascunsă într-o văgăună împădurită la patru mile de Sipontum, Euthybida gonea pe drumul spre Barletta. Îi ducea lui Spartacus vestea, din partea lui Crixos, că inamicul părăsise Arpi și căzuse în cursă, așa că Spartacus trebuia să pornească neîntîrziat spre Sipontum.

Ajunsă în fața lui Spartacus, Euthybida răspunse fără șovăire întrebărilor lui pline de neliniște:

— Crassus încă nu s-a clintit din Arpi. A trimis cîteva mii de oameni în recunoaștere spre Siponium. Dar iscoadele noastre l-au încredințat pe Crixos că legiunilor romane încă nu li s-a dat nici măcar ordin să se pregătească pentru a părăsi tabăra.

— În numele tuturor zeilor! exclamă tracul. Crassus ăsta e mai ager și mai viclean decît aș fi crezut-o! După ce se gîndi puțin, îi spuse Euthybidei: Înapoiază-te la Crixos și spune-i că, orice s-ar întîmpla, să nu iasă din tabără; iar cînd are să se apropie Crassus și are să pornească lupta, să-mi dea de veste, trimițîndu-mi din sfert în sfert de ceas trei contubernali, unul după celălalt. Din trei, cel puțin unul are să răzbească pînă la mine. Îmi pare că nu e semn bun faptul că Crassus nu se grăbește să profite de momentul prielnic ca să ne înfrîngă separat pe mine și pe Crixos. Și, ca și cum ar fi vrut să-și alunge gîndurile negre, tracul își trecu de cîteva ori mîna dreaptă peste frunte. Apoi o întrebă pe Euthybida: Cît ai făcut de la tabăra voastră pînă aici?

— Ceva mai puțin de două ceasuri.

— Ai gonit cît se putea de iute?

— Poți să judeci după starea în care se găsește calul meu.

— Bine, înapoiază-te tot așa, gonește cît poți.

Euthybida își luă rămas bun de la Spartacus și o porni în galop, în direcția Sipontumului.

Îndată ce ajunse acolo, îi comunică lui Crixos că Spartacus îi ordonă să iasă din Sipontum și să pornească spre poalele muntelui Garganus, unde să caute să ocupe o poziție inexpugnabilă.

Mai erau două ceasuri pînă la răsăritul soarelui. Crixos dădu îndată ordin gladiatorilor săi să-și strîngă în liniște corturile și, mai înainte de a fi răsărit soarele, armata lui era în drum spre Garganus.

După patru ceasuri, armata lui Crixos ajunse la poalele acestui munte foarte înalt, din vîrful căruia se deschidea o întinsă priveliște asupra Mării Adriatice. Pe valurile de o limpezime cristalină lunecau pînzele albe ale vaselor pescărești.

Crixos atinsese cea mai depărtată muchie din masivul Garganului, și tocmai ordona să se așeze tabăra într-un loc prielnic și ferit, chiar lîngă mare, cînd se auziră deodată strigăte:

— Romanii !... Romanii !...

Se apropiau legiunile lui Crassus, care urmaseră întocmai indicațiile Euthybidei.

În fața acestui atac neașteptat, Crixos nu-și pierdu cumpătul. Cu sîngele rece și hotărîrea unui comandant viteaz, așeză legiunile în ordine de bătaie, folosind accidentele terenului. Puse patru legiuni cu fața spre inamic și, pentru a prelungi cît mai mult cu putință linia frontului, împinse această linie spre dreapta, pînă la dealul pe care avusese de gînd să-și așeze tabăra. deal care avea să fie apărat de legiunea a cincea și a șasea, pe care hotărîse să le țină în rezervă. În stînga împinse frontul pînă la stîncile repezi, inaccesibile, de care valurile mării se spărgeau cu un zgomot surd.

Curînd, în rînduri compacte, șase legiuni năvăliră asupra gladiatorilor. Liniștea seculară a acestor meleaguri nelocuite, acoperite de păduri, fu sfîșiată de chiotele sălbatice ale soldaților și de zăngănitul asurzitor al săbiilor și scuturilor, iar ecoul, mirat, repeta aceste sunete neobișnuite din peșteră în peșteră. din stîncă în stîncă.

Crixos, de o parte, Crassus, de altă parte, străbăteau rîndurile celor două armate pentru a le însufleți și a le îndemna la luptă. Se încinse o bătălie crîncenă, în care amîndouă părțile luptau dîrz fără a se clinti cu un pas.

Fiindcă romanii atacaseră în formație compactă, extremitatea aripii stîngi a legiunilor lui Crixos rămăsese neangajată în luptă. Grație acestei împrejurări, mai mult de trei mii de oameni din legiunea a patra stăteau inactivi. Observînd acest lucru, samnitul Onacius, care comanda legiunea a patra, se puse în grabă în fruntea celor trei mii de ostași și, ordonîndu-le o „întoarcere spre dreapta", îi aruncă asupra aripii drepte a romanilor. Contraatacată din front și amenințată din flanc, legiunea romană care forma extremitatea aripii drepte a lui Crassus fu în scurt timp complet dezorganizată.

Acest succes se dovedi însă a fi înșelător și de scurtă durată. Questorul Scrofa, care comanda aripa dreaptă a

romanilor, se năpusti spre locul unde stătea în rezervă cavaleria romană și-i ordonă lui Cnaeus Quintus, comandantul ei, să arunce șase mii de călăreți asupra aripii stîngi a gladiatorilor, care rămăsese descoperită. Puțin după aceea, legiunile a treia și a patra, care formau aripa stîngă, fură puternic atacate pe la spate de cavaleria romană, iar rîndurile lor fură rupte.

În același timp, Crassus trimise două legiuni și șase mii de arcași pentru a-l învălui pe Crixos și aripa dreaptă. Cu un avînt și o iuțeală nemaivăzută, aceștia se cățăraseră pe niște coame situate în spatele dealului pe care se găseau rezervele gladiatorilor. De acolo, romanii urcară peste povîrnișul opus al dealului, trecură peste vîrf și, coborînd concentric, atacară legiunile a cincea și a șasea. Întinzîndu-și flancul drept la mare, aceste două legiuni de gladiatori alcătuiră un al doilea front de rezistență. Poziția ocupată de gladiatori căpătă astfel forma unui triunghi, a cărui bază o constituia marea; de aici porneau cele două linii de rezistență, care reprezentau laturile, și acestea se uneau în muchea dealului, care constituia vîrful triunghiului.

Cioc**nirea deveni nemaipomenit de înverșunată.**

Văzînd că încercarea de depășire și învăluire a aripii drepte a gladiatorilor nu-i reușește, Crassus hotărî să exploateze mai adînc greșala săvîrșită de Onacius, pe care o exploatase și Scrofa. Aruncă deci asupra aripii stîngi a gladiatorilor, în scopul de a o învălui, nu numai tot restul cavaleriei sale, ci încă două legiuni, ordonîndu-le să-i înconjoare pe gladiatori și să-i atace pe la spate.

În mai puțin de trei ceasuri, în ciuda minunilor de vitejie săvîrșite în cursul acestei încleștări în care o armată de treizeci de mii de oameni a înfruntat atacul unei armate care număra optzeci de mii, cele șase legiuni ale lui Crixos, înconjurate din toate părțile, fură măcelărite fără milă.

Pînă la sfîrșit, Crixos continuase să spere că, în cele din urmă, Spartacus va veni. Cînd văzu însă că cea mai mare parte a fraților săi de arme pierise, își opri în loc calul — era al treilea pe care îl încălecase în ziua aceea, deoarece alți doi fuseseră omorîți sub el — și cuprinse într-o privire mîhnită și obidită priveliștea groaznicului prăpăd. Lacrimi grele, fierbinți, i se prelingeau pe față. Apoi, privind țintă spre acel punct al orizontului de unde ar fi trebuit să apară

Spartacus, Crixos exclamă cu glas tremurător și plin de frățească dragoste:

— O, Spartacus!... N-ai să mai vii la timp nici ca să ne salvezi, nici ca să ne răzbuni!... Ce-ai să faci cînd ai să vezi de ce jalnică moarte au pierit treizeci de mii dintre tovarășii tăi cei mai viteji! Ridică mîna stîngă și, după ce își șterse lacrimile, cu o mișcare hotărîtă se întoarse către contubernalii săi — Eunybida nu mai era în rîndul lor, se făcuse nevăzută de la începutul bătăliei — și le spuse liniștit, cu glas energic: Fraților!... E timpul să mergem la moarte!...

Roti în aer sabia înroșită în sîngele romanilor răpuși în luptă, dădu pinteni calului și se năpusti asupra unui manipul de pedestrași dușmani care împresurase și încolțise o mînă de gladiatori răniți, care totuși mai opuneau rezistență. Agitînd vijelios deasupra capului sabia lui temută, urlă:

— Ei, romanilor, vitejilor! Tare mai sînteți îndrăzneți cînd luptați trei împotriva unuia! Acu să vă văd! Sîntem hotărîți să murim!

Pătrunzînd călare în rîndurile dușmane, Crixos și cei patru contubernali ai săi începură să-i secere, să-i calce în picioare și să-i răpună pe romanii care abia se puteau apăra de grindina de lovituri ce se abăteau asupra lor. La început, oarecum zăpăciți, legionarii se traseră înapoi. Pe urmă însă, pe măsură ce li se adăugau forțe noi, strînseră cercul în jurul celor cinci gladiatori care, deși fuseseră doborîți de pe cai, continuau să lupte cu o nemaipomenită înverșunare. Dar, atacîndu-i din toate părțile, în cele din urmă, romanii le-au venit de hac. Crixos, al cărui trup era acoperit de răni din cap pînă în picioare, se prăbuși și el. În cădere, se întoarse către romanul care-l lovise pe la spate și, străpungîndu-l cu sabia, îl trase după sine. Dar sabia îi rămase înplîntată în pieptul legionarului. Lovit de o săgeată aruncată de la cinci pași, Crixos nu mai avu putere să mai apuce sabia. Putu doar să șoptească:

— Ție, Spartacus... fie ca ție să-ți surîdă... victoria... — Apoi amuți. În mijlocul pieptului sfîșiat de răni fu lovit de o suliță, care se înfipse adînc în carne. Legionarul care o aruncase strigă:

— Pînă una-alta, te plimbă pe lumea cealaltă!

— Pe toți zeii! se minună un veteran. Am luat parte la toate campaniile lui Sulla, dar om cu așa vitalitate n-am mai văzut!

— Ia te uită — strigă un altul, arătînd spre cadavrele romanilor care zăceau în jurul lui Crixos — cîți a mai răpus dintre ai noștri. Înghiți-i-ar Ereb sufletul!...

Astfel se încheie bătălia de la poalele muntelui Garganus, unde în trei ceasuri și-au găsit moartea zece mii de romani și treizeci de mii de gladiatori.

Prizonieri n-au fost luați decît vreo opt sute de gladiatori, în cea mai mare parte răniți. Și cu toții au fost condamnați, potrivit poruncii lui Crassus, să fie răstigniți pe cruci de-a lungul drumului parcurs de romani în noaptea precedentă.

După-amiază, Crassus dădu poruncă se se ardă cadavrele romanilor și apoi să se apuce de organizarea taberei și de întărirea ei cu șanțuri largi. Tribunilor și centurionilor le ordonă ca legiunile să fie gata de plecare înainte de miezul nopții.

Între timp, într-o stare de neliniște de nedescris, Spartacus așteptase toată ziua și toată noaptea sosirea contubernalilor lui Crixos. În zori, văzînd că nu mai vine nimeni, trimise spre Sipontum doi din contubernalii săi, fiecare în fruntea a o sută de ostași călări, pentru a strînge informații despre Crixos și despre dușman. Îi mai trimisese între altele și pentru motivul că gladiatorii săi, cînd părăsiseră tabăra, nu luaseră cu ei alimente decît pentru trei zile, și acum nu mai aveau hrană decît pînă seara.

Acela dintre contubernalii lui Spartacus care ajunse cel dintîi în tabăra de lîngă Sipontum, găsind-o părăsită, rămase uimit. Neștiind ce să facă, se hotărî să aștepte sosirea celui de-al doilea contubernal pentru a chibzui împreună ce era de făcut. Veni și al doilea contubernal și, pe cînd stăteau la îndoială, fără să se poată hotărî, în tabăra părăsită sosiră în galop pe niște cai prăfuiți, care gîfîiau din greu, cei doi contubernali pe care Crixos îi trimisese la Spartacus de cum își făcuseră apariția romanii lîngă Garganus.

Cînd și-au dat seama de trădarea Euthybidei și de situația deznădăjduită în care se afla Crixos, cei patru contubernali fură cuprinși de groază și o porniră în galop după Spartacus.

Pînă să ajungă ei cu vestea la Spartacus, bătălia de lîngă muntele Garganus era pe isprăvite.

— O, pe toți zeii Infernului! răcni Spartacus, făcîndu-se galben ca ceara, cînd primi vestea josnicei trădări, ale cărei nenorocite urmări le deslușea limpede. Înainte! Să pornim neîntîrziat în marș spre Sipontum!

Îl chemă pe Granicus și, sărind pe cal, cu glasul înecat de lacrimi, îi spuse:

— Îți încredințez opt legiuni să le duci în marș forțat. Aripi să crească la picioarele soldaților... Mai tari ca diamantul să le fie inimile!... Să zburați!... Să zburați, nu alta!... Crixos e în primejdie de moarte!... Frații noștri sînt măcelăriți cu sălbăticie!... Pornesc înainte cu călărimea... Vă conjur, în numele a tot ce vă e sfînt, grăbiți-vă, Zburați!

Apoi, în fruntea a opt mii de gladiatori călări, Spartacus porni ca o vijelie pe drumul ce ducea la Sipontum.

Un ceas și jumătate mai tîrziu, cu caii istoviți și înspumați, Spartacus ajunse la Sipontum. În apropierea locului unde Crixos își avusese tabăra pînă în ziua aceea, Spartacus întîlni cîțiva gladiatori, care scăpaseră ca prin minune.

— În numele lui Jupiter Răzbunătorul, spuneți-mi ce s-a întîmplat — îi întrebă Spartacus gîfîind.

— Sîntem bătuți... Zdrobiți... N-a mai rămas decît numele și amintirea celor șase legiuni ale noastre!...

— O, frații mei nefericiți!... O, Crixos, iubitul meu prieten! izbucni Spartacus, cuprins de deznădejde, acoperindu-și fața cu mîinile și plîngînd în hohote.

În fața acestei nemăsurate dureri, comandanții cavaleriei și contubernalii lui Spartacus păstrară o tăcere adîncă. Uimirea și neliniștea ce se puteau citi pe fețele lor, după ce auziseră vestea îngrozitoare a înfrîngerii, sporiră, cînd îl văzură plîngînd pe viteazul lor conducător.

Tăcerea se prelungi pînă ce Mamilius, care era alături de Spartacus, îl îmbărbătă cu glas blajin, vibrînd de emoție:

— Capul sus... vrednice Spartacus! Întîmpină nenorocirea bărbățește...

— O, Crixos!... Sărmanul meu Crixos!... gemea Spartacus, îndurerat. Apoi, după ce cuprinse cu brațul drept gîtul lui Mamilius, își ascunse fața la pieptul lui și izbucni iarăși în hohote de plîns.

După o clipă, își ridică fața udă de lacrimi și cu palma mîinii stîngi începu să-și șteargă ochii.

Mamilius îl îndemnă din nou:

— Fii tare, Spartacus!... Să chibzuim cum să scăpăm celelalte opt legiuni!

— Așa-i! Trebuie să găsim mijlocul de a scăpa de primejdia care ne amenință. Să facem ceva pentru a evita urmările mîrșavei trădări făptuită de această ticăloasă furie a Infernului. Trebuie să ne retragem. După bătălia grea pe care au dat-o, legiunile lui Crassus nu vor fi în stare să părăsească regiunea Garganus mai înainte de opt sau zece ceasuri. Neapărat trebuie să folosim acest răgaz pentru a ne îmbunătăți situația. Și, întorcîndu-se către unul dintre contubernali, ordonă: Aleargă la Granicus și transmite-i ordinul să se oprească și să pornească înapoi cu legiunile. După ce contubernalul se depărtă în galop, Spartacus îi spuse lui Mamilus: Să facem zilnic treizeci de mile pe drumuri de munte și, trecînd prin Minervium și Venusia, în cinci-șase zile o să ajungem în ținutul Lucanilor, și acolo noi contingente de sclavi o să vină să ne îngroașe rîndurile. Din Lucania, dacă n-o să fim în măsură să luptăm cu Crassus, putem oricînd să ne retragem spre Puttium, și apoi de acolo să trecem în Sicilia, ca să reaprindem flacăra răscoalei printre sclavi.

După ce lăsă cailor istoviți de goană un răgaz de o jumătate de ceas, Spartacus ordonă cavaleriei să se înapoieze și să-i ia și pe cei opt gladiatori, care supraviețuiseră măcelului de la muntele Garganus.

Iar el cu trei sute de călăreți hotărî să se furișeze pînă la muntele Garganus, pentru a căuta trupul neînsuflețit al lui Crixos.

Granicus se străduí să-l facă pe Spartacus să se răzgîndească, să renunțe la acest plan, argumentînd că, deși oamenilor de rînd le era îngăduit să disprețuiască primejdia, conducătorului și animatorului cauzei lor sfinte nu îi era iertat să caute primejdia și s-o sfideze.

— Nu, sînt convins că n-o să mi se întîmple nimic, și peste trei zile o să vă ajung din urmă pe creasta Apeninilor. Și chiar dacă s-ar întîmpla să pier, tu, Granicus, ești destul de încercat și ager, de viteaz și curajos, și ai destulă

autoritate pentru a duce mai departe, cu energie și tenacitate, lupta împotriva asupritorilor.

Zadarnice fură străduințele lui Granicus. Spartacus nu voia cu nici un preț să renunțe la planul său.

Însoțit de un detașament călare, porni spre Garganus. Cînd ajunse în apropierea lui, Spartacus trimise o parte dintre soldați înainte, ca să cerceteze regiunea și să culeagă știri despre mișcările inamicului. După ce primi rapoarte liniștitoare, ordonă soldaților să descalece și să-și ia caii de căpăstru. Mergînd pe jos se adînciră în pădurea prin care trecea drumul ce ducea de la Sipontum, peste muntele Garganus, spre mare. Înaintau cu greu, fiind nevoiți să-și taie drum cu sabia prin pădurea neumblată. După două ceasuri și ceva ajunseră într-o mică poiană, înconjurată din toate părțile de stejari și brazi, unde se aflau bordeiele unor tăietori de lemne, care, cea mai mare parte a anului, munceau în aceste păduri.

Pentru ca tăietorii de lemne să nu poată semnala romanilor prezența sa pe acele meleaguri, prima grijă a lui Spartacus fu să-i rețină pe toți și să-i pună sub strajă. Apoi le porunci să-și stingă focurile, care ar fi putut atrage luarea-aminte a inamicului, iar gladiatorilor le ordonă să păstreze cea mai adîncă liniște și să fie cît se poate de atenți.

Întocmai cum prevăzuse Spartacus, Crassus porni în noaptea aceea cu legiunile spre Sipontum. Pe la cîntatul cocoșilor, gladiatorii auziră duduind pas cadențat de pedestrime, tropot de cai și zvon de glasuri. Erau romanii care înaintau fără să le pese de nimic, pentru că se simțeau învingători și pentru că știau că dușmanul era departe.

După ce se îndepărtă și ultimul manipul de romani, Spartacus cu cei trei sute de gladiatori călări porniră în galop spre cîmpia largă pe care avusese loc bătălia și care se întindea de la poalele muntelui Garganus pînă la mare.

În fața priveliștii groaznicului măcel, lui Spartacus i se strînse inima și i se făcu negru în fața ochilor. Drumul fiind acoperit de mormane de cadavre, descălecă și, lăsîndu-și calul în paza unuia dintre călărești care-l însoțeau, începu să colinde deznădăjduit lugubrul cîmp de bătălie. La fiecare pas recunoștea alți prieteni, pe ale căror chipuri schimono-

site se așternuse paloarea morții. Ochii i se umplură de lacrimi.

Într-un loc văzu cadavrul lui Tessalonius, epicureanul îndrăgostit de viață și plin de distincție. Zăcea într-o rînă și avea trupul acoperit de sute de răni; în mînă își mai ținea strîns sabia.

Pe Brezovir abia îl putu recunoaște; capul îi era cu desăvîrșire zdrobit de copitele cailor, iar pieptul era străpuns în mai multe locuri de lovituri de sabie. Mai încolo zări cadavrul viteazului și îndrăznețului Livius Grandenius, comandantul legiunii a șasea, aproape îngropat sub leșurile dușmanilor răpuși de el. Îl descoperi apoi pe Onacius, iar mai departe pe Castus, comandantul legiunii a treia, rănit în mai multe locuri, dar încă în viață, care cerea ajutor cu glas stins. Îl ridicară pe brațe și-l îngrijiră cu mult devotament.

Copleșit de durere, Spartacus colindă două ceasuri și mai bine cîmpul acoperit de cadavre, pînă ce, în sfîrșit, găsi cadavrul lui Crixos sfîrtecat în bucăți și sîngerînd. Doar fața mai rămăsese întreagă și păstra întipărită încă și după moarte pecetea demnității și bărbăției deosebite de care dăduse dovadă în viață.

Spartacus se aruncă la pămînt și, acoperind cu sărutări fața prietenului său, izbucni:

— Scumpul meu Crixos, ai căzut pradă trădării celei mai mîrșave! Ai pierit singur, fără mine! Eu nici să-ți vin în ajutor n-am putut! Ai căzut nerăzbunat! O, nobilul și dragul meu Crixos!... Luă mîna vitează a gladiatorului ucis și o strînse la piept. Și blestemînd cu glas tare, făcu următorul legămînt: Jur pe toate zeitățile Cerului și Infernului, pe Furiile răzbunătoare, pe Hecate cea aducătoare de rele, jur aici, în fața trupului tău neînsuflețit, jur, frate, că pentru moartea ta, pe ticăloasa trădătoare are s-o ajungă pedeapsa nemiloasă, chiar dacă s-ar ascunde în adîncurile oceanului sau în abisurile nevăzute ale Tartarului!...

După aceea, cu ochii injectați de mînie, se ridică, înălțîndu-și spre cer brațele și fața. Apoi luă trupul lui Crixos în brațe și, însoțit de cîțiva ostași, îl duse la malul mării. Acolo, după ce îi scoase platoșa găurită și-l dezbrăcă de veșmintele însîngerate, îl cufundă în valuri și îl spălă cu grijă; lepădă apoi toga sa cea întunecată, și cu ea înfășură

trupul neînsufleţit, poruncind ca să fie purtat la locul unde rămăseseră să aştepte caii şi ceilalţi călăreţi.

Cum pe Castus nu-l puteau transporta călare, pe poteci abrupte şi prăpăstioase, din pricina stării lui foarte grave, Spartacus îl lăsă la vila unor patricieni din apropiere, în seama administratorului vilei, care era trup şi suflet alături de răsculaţi. După ce cadavrul lui Crixos fu înfăşurat cu grijă şi aşezat pe un cal pe care îl luă de căpăstru însuşi Spartacus, detaşamentul o porni înapoi.

La Arpi, Spartacus află că Crassus cu armata lui se îndreptase spre Cannae. De aceea părăsi fără zăbavă Arpi, pornind spre Herdoniae. Nu apucase să se depărteze de Arpi nici o milă, cînd înaintea ochilor i se înfăţişă o privelişte sîngeroasă şi înfricoşătoare. De copacii care străjuiau drumul atîrnau, legănîndu-se, cadavrele gladiatorilor pe care Crassus îi luase prizonieri în bătălia de la muntele Garganus. Livid, schimbat la faţă, cu ochii aprinşi, Spartacus parcurse drumul de-a lungul căruia de fiecare copac era spînzurat cîte un cadavru. Erau cu totul opt sute.

Printre spînzuraţi, Spartacus îl recunoscu pe tracul Mesembrius, viteazul său compatriot, al cărui trup mînjit de sînge era acoperit de răni. Văzîndu-l, Spartacus îşi acoperi ochii cu mîna şi scrîşni din dinţi:

— Ah, Marcus Crassus, spînzuri prizonierii! Bine, Marcus Crassus! Nu vrei să-ţi fie o povară în cursul campaniei! Ah, jur pe toţi zeii că de la voi, romanii, care sînteţi cei mai vestiţi în treburile militare, trebuie să le înveţe omul pe toate. Şi eu le-am învăţat pe toate de la voi. Nu-mi mai rămînea decît să învăţ şi asta! Apoi adăugă cu glas de tunet: Nouă, gladiatorilor, romanii nu ne recunosc aceleaşi drepturi ca celorlalţi oameni!... A!... Ne socotesc ca pe nişte fiare sălbatice, ca pe nişte tîrîtoare, ca pe nişte vite bune de tăiat?... Pe focul mistuitor al Tartarului, fie! O să-i scoatem însă şi noi pe romani de sub scutul dreptului ginţilor. Lacrimi pentru lacrimi, sînge pentru sînge!

Fără a cruţa caii, Spartacus goni toată noaptea pe cărări anevoioase, iar a doua zi la amiază ajunse din urmă legiunile.

Armata gladiatorilor îşi întinse tabăra lîngă Asculum.

Chiar în noaptea aceea, Spartacus îi porni pe soldaţi, ducîndu-i în marş rapid pînă la Venusia. În loc să-şi aşeze

tabăra în preajma orașului, își duse armata sus, pe culmile munților. Tabăra, le spuse el, trebuie să fie așezată în locuri greu accesibile și o să trebuiască să rabde de frig și să îndure lipsuri, pentru ca să nu poată Crassus să-i ajungă și să-i nimicească.

Comandantul romanilor ajunsese între timp în apropiere de Rubi, unde-și instalase cartierul general. Trimisese patru legiuni, zece mii de auxiliari și cinci mii de călăreți sub comanda questorului Scrofa, la Andria. De acolo, conform planului lui Crassus, Scrofa urma să pornească spre Venusia pe un drum, în timp ce Crassus însuși avea să pornească pe altul. Pe de altă parte, Crassus ordonase ca la Barium, Brundisium și în celelalte orașe învecinate să se recruteze oameni pentru a se alcătui încă o legiune, care să umple măcar în parte golul lăsat de cei zece mii de oameni pierduți în bătălia de lîngă Garganus.

Pretorul înaintă Senatului o dare de seamă în care-l înștiința despre izbînda repurtată, exagerînd însemnătatea ei, și arăta că gladiatorii, demoralizați, se retrag spre ținutul Lucanilor și că, încercuindu-i cu cele două corpuri de armată ale sale, se pregătea să-i strivească.

Spartacus, după două zile de odihnă, își trimise cavaleria să adune știri despre inamic, și peste alte două zile, primind știri precise, părăsi în timpul nopții împrejurimile Venusiei. Deplasîndu-se neîntrerupt, toată ziua și toată noaptea, ajunse prin surprindere lîngă Rubi. Acolo, ascunzîndu-se cu grijă de inamic, făcu popas, dîndu-le soldaților săi numai șase ceasuri de repaus. Pe la amiază porni împotriva lui Crassus și, atacîndu-l pe neașteptate, îi sfărîmă legiunile într-o bătălie care dură trei ceasuri. Pieriră șase mii de romani în această luptă, iar trei mii fură luați prizonieri.

După opt ceasuri de odihnă, Spartacus porni în direcția Metapontumului și ordonă ca două mii șase sute dintre romanii luați prizonieri în bătălia de la Rubi să fie spînzurați de-a lungul drumului. Lăsă în viață numai patru sute de prizonieri, care aparțineau aproape toți familiilor patriciene din Roma.

Pe unul din acești patru sute îl puse în libertate și-l trimise la Crassus, ca să-l înștiințeze ce făcuse Spartacus cu prizonierii, urmînd pilda de cruzime dată de comandantul

roman și ce avea de gînd să facă cu ei de aici înainte. In afară de aceasta, tînărul patrician mai primi din partea lui Spartacus misiunea de a oferi lui Crassus o sută din cei patru sute de prizonieri rămași în viață, în schimbul Euthybidei, despre care Spartacus era încredințat că se ascunde în tabăra romană.

Patru zile mai tîrziu, Spartacus ajunse la Metapontum. De acolo se îndreptă spre orașul Thurii, pe care-l luă cu asalt și se întări înăuntrul lui, hotărît să rămînă în oraș pentru a recruta și a organiza noi legiuni din rîndurile sclavilor.

Mai mult de șaisprezece mii de sclavi veniră la el în răstimp de opt zile, și el se străduí să-i instruiască în grabă. Desprinzînd apoi cîte două mii de oameni din fiecare din cele opt legiuni ale sale, alcătui cu ei patru legiuni noi, sporind astfel numărul legiunilor la douăsprezece; iar fiecăruia dintre cele douăsprezece legiuni îi repartiză un număr egal de recruți din acești șaisprezece mii. Numărul total al soldaților strînși sub steagul lui Spartacus sporise iarăși; armata sa număra cincizeci și șase de mii de pedeștrași și opt mii de călăreți.

Capitolul XXI

SPARTACUS ÎN LUCANIA. PĂSĂRARUL NIMEREȘTE ÎN LAȚ

— Trebuie Myrtis, trebuie să mi te destăinuiești în sfîrșit. Trebuie să-mi încredințezi taina amară pe care de doi ani mi-o ascunzi cu atîta încăpățînare. O, Myrtis! Dacă ți-ar fi milă de mine cît de puțin, dacă ai fi bună și mărinimoasă pe cît ești de frumoasă, mi-ai dezvălui acum această taină. Myrtis, înțelege că te iubesc din tot sufletul! Astfel se ruga Artorix de Myrtis. Scena se petrecea în fața cortului lui Spartacus, la vreo douăzeci de zile după incinerarea lui Crixos.

În acel moment, tabăra gladiatorilor se găsea în Lucania. Datorită unui nou aflux de sclavi răsculați, care veniseră în tabără, pedestrimea lui Spartacus crescuse pînă la șaptezeci și două de mii de oameni. Se auzea însă că Crassus înainta împotriva gladiatorilor, în fruntea a optzeci de mii de romani.

Artorix aținuse drumul Myrtidei la ieșirea din cort. Ea dăduse tocmai să iasă. Purta o cămașă de zale de oțel, întinsă pe corp, strălucitoare ca argintul, care cobora pînă la genunchi, pulpane de fier la picioare, iar brațul drept îi era acoperit de o apărătoare de fier. În mîna stîngă ținea un scut mic, rotund, de bronz. O sabie scurtă îi atîrna de cingătoarea frumos lucrată. Pe cap avea un coif de argint cu o creastă scurtă. Acest echipament, care semăna pînă în cel mai mic amănunt cu cel al Euthybidei, fusese făurit anume pentru ea din ordinul lui Spartacus, în timpul cît tabăra fusese instalată lîngă Ravenna.

— Artorix! Ce înseamnă asta? îl mustră Myrtis.

— Ce să însemne? Cum adică, nu ți-am spus destul de limpede? o întîmpină gallul, cu glas blînd, și privind-o cu adorație. Urît nu-ți sînt, asta știu. Că nu iubești un altul,

mi-ai jurat de o mie de ori. De ce mă respingi atunci cu atîta încăpățînare? De ce nu vrei să răspunzi dragostei mele înflăcărate?

— Dar tu — întrebă Myrtis, cu tulburare în glas — dar tu de ce vii să mă ispitești? De ce mă chinuiești? Nu pot, nu pot să fiu a ta și niciodată n-am să fiu a ta...

— Vreau să știu de ce! izbucni Artorix, pălind. Cred că am dreptul să știu de ce în loc să mă înalț pe culmile fericirii, sînt osîndit să mă prăvălesc în prăpăstiile disperării.

Aceste cuvinte, izvorîte parcă de-a dreptul din inima lui Artorix, vibrau de atîta pasiune, de atîta putere încît Myrtis se simți vrăjită, înfrîntă și zdruncinată în hotărîrea ei.

Ochii îi străluceau plini de iubire. Întreg chipul ei oglindea o dragoste sinceră.

Rămaseră cîteva minute nemișcați, înfiorați, privindu-se țintă ochi în ochi, fără a scoate o vorbă. În cele din urmă, Artorix rupse tăcerea

— Myrtis... Nu sînt laș... O știi... La luptă sînt totdeauna printre cei dintîi și nu părăsesc cîmpul de bătălie decît printre ultimii. Nu-mi precupețesc viața în fața primejdiei... Vezi, totuși, că acum plîng ca un băiețandru. O, adorata mea, iubita mea! Spune-mi că mă iubești... Mîngîie-mă cu privirea ta divină... Îngăduie ca raza asta de fericire să strălucească în fața ochilor mei totdeauna.

Artorix luă mîna fetei și, ducînd-o la buze, o acoperi de sărutări fierbinți. Tremurînd toată, ea îi șopti:

— Artorix, lasă-mă... pleacă... De-ai ști ce durere... îmi pricinuiesc cuvintele tale... de-ai ști cît chin...

— Dacă duioasele priviri de adineauri au fost înșelătoare, spune-mi atunci... îndrăznește... spune-mi: „Artorix, speranțele tale sînt deșarte, iubesc pe altul...“

— Nu... nu iubesc — sări fata — niciodată n-am iubit, niciodată n-am să iubesc pe nimeni afară de tine!

— Ah! strigă Artorix în culmea fericirii. Mă iubești... Pot oare și zeii să guste astfel de bucurie?

— Zeii! Ah, zeii! spuse ea, desprinzîndu-se din brațele lui. Zeii nu numai că gustă bucurii, dar se și îmbată de ele... pe cîtă vreme, noi, muritorii, sîntem sortiți să ne iubim în taină fără a îndrăzni vreodată să revărsăm în sărutări tot focul dragostei noastre.

— Dar cine, cine ne oprește ?

— Nu-l căuta zadarnic pe cel care ne oprește — răspunse ea, mîhnită. Nu căuta să-l descoperi... Ursita ne stă împotrivă, nu vrea să ne unim... Grea... crudă soartă... dar nimic n-o poate schimba... Lasă-mă... pleacă... și nu încerca să afli mai mult.

Și izbucni în hohote de plîns amarnic.

Uluit, Artorix se străduti s-o liniștească. Încercă să-i sărute mîinile. Ea însă, apărîndu-se cu blîndețe, dar și cu hotărîre, îi spuse :

— Fugi, ferește-te de mine, Artorix ! Dacă ești cinstit și nobil, ferește-te de mine !

Ridicîndu-și ochii, Myrtis o zări pe Cethul, sclava originară din Numidia, care trecea pe acolo. Cethul venise în tabăra gladiatorilor tocmai de la Tarentum. Fugise de acolo cu vreo douăzeci de zile în urmă, în ziua cînd, din porunca stăpînei sale, i se retezase limba, drept pedeapsă pentru că trăncănise despre lucruri care ar fi trebuit să nu vorbească. Myrtis o chemă :

— Cethul ! Cethul ! Apoi, întorcîndu-se către Artorix, îi zise : Uite, Artorix, vine încoace... Nădăjduiesc că măcar acum ai să pleci.

Gallul îi prinse iar mîna, o trase și o apăsă de buzele sale.

— Totuși taina asta va trebui să mi-o încredințezi.

— Niciodată !

În acea clipă, Cethul ajunse în fața cortului lui Spartacus, și atunci Artorix părăsi pretorium-ul cu pași rari, legănat de simțăminte dulcioase, dar în același timp chinuit de gînduri triste.

— N-ai vrea să mergem să jertfim oița asta lui Mars Lucanus ? o întrebă Myrtis pe Cethul, arătînd către o oiță albă, priponită de unul din stîlpii cortului.

Fata, căreia nelegiuita ei stăpînă îi tăiase limba, făcu semn din cap că vrea.

Peste puțin, cele două fete ieșiră din tabără prin porțile Decumane, care dădeau spre rîul Aciris. Cam la o mică depărtare de tabără era o movilița în vîrful căreia se înălța un templu închinat lui Mars Lucanus, spre care începură să urce domol. Aci, potrivit rînduielii grecești, Myrtis jertfi

viţa, cerînd zeului războiului să sprijine armata gladiatorilor.

Myrtis mai era încă în templu, cînd Spartacus se întoarse valvîrtej din recunoaşterea în care pornise dis-de-dimineaţă. Intîlnise un grup de cercetaşi romani şi luase şapte prizonieri, de la care aflase că Crassus cu armata lui se îndreptau spre Grumentum.

Intr-adevăr, a treia zi pe la amiază, îşi făcu apariţia pretorul, în fruntea legiunilor sale, pe care le aşeză în ordine de bătaie în faţa gladiatorilor.

Răsunară apoi semnalele din amîndouă părţile.

Armatele se ciocniră şi începu o bătălie crîncenă, care ţinu mai mult de patru ceasuri. Amîndouă părţile luptară cu vitejie şi avînt. Către asfinţit însă, aripa stîngă a răsculaţilor, care era sub conducerea lui Artorix, începu să şovăie şi să cedeze teren. Aceasta din pricină că mulţi dintre recruţii proaspeţi din care erau alcătuite legiunile gladiatorilor nu aveau suficientă experienţă pentru a ţine piept năvalei romanilor. In ciuda minunilor de vitejie săvîrşite de Artorix, care, deşi rănit la piept şi la cap, se bătea ca un leu, legiunile continuau să se retragă în mare învălmăşeală.

Ca turbat, Spartacus se repezi în mijlocul lor şi, cu glas tunător, strigă

— Se poate oare ? Să fi devenit romanii viteji ca leii, iar voi fricoşi ca iepurii, în urma izbînzilor ce le-aţi repurtat asupra lor ? Pentru numele lui Marte Hiperboreanul ! Nu fugiţi, opriţi-vă ! Luptaţi alături de mine ! Luptaţi vitejeşte şi-l vom pune pe fugă şi de astă dată pe duşman, ca totdeauna !

Apoi, după ce îşi zvîrli scutul în rîndurile duşmanilor care înaintau şi după ce luă în mîna stîngă sabia unui gladiator răpus, Spartacus se năpusti asupra romanilor, cu două săbii, aşa cum se obişnuia în şcolile de gladiatori. Se rotea cu aşa iuţeală şi lovea cu ele cu atîta sete, încît curînd tot locul a fost semănat cu trupurile legionarilor răpuşi. Rîndurile duşmane se răriră şi începură să se tragă înapoi. Incurajaţi de acest succes, gladiatorii se aruncară în luptă cu un nou avînt.

Intre timp însă, Crassus, care comanda personal legiunea alcătuită din veteranii lui Marius şi Sulla, îşi concentrase toate eforturile împotriva centrului armatei gladia-

torilor, și aici frontul gladiatorilor, nemaifiind în stare să reziste violentului atac al romanilor, se destramă, începînd să șovăie, să se clatine și să se retragă.

Spartacus dădu atunci fuga la unitățile sale de cavalerie care stăteau în rezervă tocmai în spatele centrului și, rînduindu-le pe douăsprezece coloane, alcătui o a doua linie de bătaie. Intervalele dintre coloane trebuiau să îngăduie legiunilor epuizate să se retragă în tabără.

Aceste măsuri nu putură opri retragerea dezordonată, cu grele pierderi, a legiunilor care formau centrul și aripa stîngă a dispozitivului. Numai aripa dreaptă, comandată cu fermitate de Granicus, se retrase luptînd.

Pentru a stăvili năvala învingătorilor, cavaleria, sub comanda lui Spartacus însuși, se năpusti asupra cohortelor romane. Și se năpusti cu atîta înverșunare, încît cohortele lui Crassus se văzură silite să se oprească, și deși, pentru a nu fi măcelărite, ele se strînseră în cercuri, careuri și triunghiuri compacte, totuși pierderile suferite de romani de pe urma acestui atac au fost uriașe.

Crassus ar fi vrut să-și arunce în luptă cavaleria. Era însă prea tîrziu. Se lăsa noaptea. Peste puțin, trîmbițele ambelor armate sunară încetarea și soldații se retraseră în tabere.

Bătălia luase sfîrșit. Romanii pierduseră cinci mii de oameni, iar gladiatorii opt mii, pe lîngă o mie două sute de prizonieri.

Peste noapte, Spartacus cu armata sa părăsi pe furiș tabăra de la Grumentum. Hotărîse să se îndrepte prin Bruttium spre Cosentia.

La Pandusia îl ajunse din urmă un sol trimis de Crassus. Acesta, care cîtva timp mai înainte refuzase cererea lui Spartacus de a i-o preda pe Euthybida în schimbul a o sută de patricieni romani, propunea acum să-i dea pe cei o mie două sute de gladiatori pe care-i luase prizonieri la Grumentum, în schimbul celor o sută de patricieni.

După ce se sfătui cu Granicus și cu ceilalți comandanți de legiuni, Spartacus primi schimbul și se înțelese cu solul ca schimbul să se facă peste trei zile, la Roscianum.

După plecarea solului, lui Spartacus îi trecu prin minte o bănuială, nu tocmai fără temei, și anume că Crassus făcuse propunerea de schimb, nădăjduind că în acest fel va

reuși să întîrzie înaintarea gladiatorilor și va putea recupera timpul pierdut. De aceea, Spartacus hotărî să trimită la Roscianum o mie două sute de călăreți, cu cei o sută de prizonieri romani și cu două mii patru sute de cai. Mamilius, căruia i se încredință întreaga răspundere pentru executarea schimbului, primi ordin strict să nu predea o sută de romani decît după ce mai întîi va fi primit în schimb pe cei o mie două sute de gladiatori : de asemenea, ca imediat ce aceștia vor fi încălecat pe caii aduși pentru ei, s-o pornească cu toții spre Temesa, unde Spartacus avea să ajungă cu armata sa peste patru zile. În ipoteza că s-ar fi observat cel mai mic indiciu că romanii umblă să le întindă o cursă sau să-i înșele, cei o sută de patricieni urmau să fie măcelăriți, iar detașamentul trebuia să se întoarcă la grosul armatei, lăsîndu-i pe gladiatorii prizonieri în voia sorții.

Pe drumul de la Pandusia la Temesa, Spartacus întîlni o coloană înarmată. Erau cinci mii de sclavi, recrutați și instruiți la repezeală de Caius Gannicus. Acesta se căia de neajunsurile ce i le făcuse nu de mult lui Spartacus. Aducea acum întăriturl răsculaților, nădăjduind ca prin aceasta să-și răscumpere în mod onorabil greșeala din trecut, și jura că de aici înainte va fi disciplinat.

Samnitul și oamenii săi fură primiți frățește de Spartacus, care îl numi din nou pe Gannicus comandant de legiune.

Cinci zile mai tîrziu se întoarse și Mamilius cu cei o mie două sute de gladiatori scăpați din captivitatea romană. În fața întregii armate, Spartacus îi mustră amarnic pe foștii prizonieri. El le arătă că nu chiar totdeauna se găseau în tabără, cum se întîmplase de astă dată, o sută de prizonieri romani, cu care să poată fi răscumpărați gladiatorii care se predau de bună voie în mîinile inamicului. De n-ar fi fost această fericită coincidență, ei ar fi atîrnat acum cu toții de copaci la marginea drumurilor, ciuguliți de ciorile și șoimii Apenninilor. În încheiere le spuse că, decît să cadă în mîinile dușmanului și să piară spînzurați în chip rușinos, mai bine să cadă luptînd pe cîmpul de bătălie.

Crassus nu ajunse la Temesa decît peste douăzeci de zile. În acest timp primise însă mereu noi întăriturl din Lucania, Apulia, Messapia și Iapigia.

Armata sa numără acum aproape o sută de mii de oameni.

Între timp, Spartacus începuse tratative cu niște pirați de prin părțile Ciliciei, care pe acea vreme bîntuiau cu corăbiile lor țărmul Mării Tireniene. Îi întrebase dacă n-ar primi să-i transporte armata peste mare, în Sicilia, oferindu-le pentru aceasta treizeci de talanți, adică întreg tezaurul gladiatorilor, pentru că, deși erau învinuiți că s-ar fi dedat la mari jafuri, asta era tot ce posedau.

Piraților au acceptat propunerea lui Spartacus și au luat chiar și zece talanți arvună de la Granicus, care dusese tratativele, însă în ajunul zilei hotărîte pentru îmbarcarea gladiatorilor, temîndu-se pesemne de răzbunarea romanilor, ridicară ancorele pe furiș și ieșiră noaptea din Temesa.

Pînzele corăbiilor ce se depărtau de mal se mai vedeau încă din tabăra gladiatorilor, cînd iată că sosi în grabă un manipul de cercetași cu vestea că se apropie Marcus Crassus.

Cît ai clipi, gladiatorii puseră mîna pe arme și se așezară în ordine de bătaie. Și, mai înainte ca legiunile inamicului să fi avut vreme să se rînduiască de luptă, linia întîia a oastei lui Spartacus, alcătuită din primele șase legiuni, se aruncă cu înverșunare asupra romanilor, provocînd mare învălmășeală în rîndurile lor.

Tracul păstrase patru legiuni în linia a doua, iar la extremitățile celor două aripi postase cîte patru mii de călăreți.

Afară de asta mai lăsase două legiuni la Temesa. În caz de înfrîngere, hotărîse să se adăpostească acolo cu toată armata, în așteptarea momentului prielnic pentru revanșă. Cîntărise pesemne amănunțit și mijloacele prin care ar fi putut ieși dintr-o situație atît de dificilă.

Înainte de începerea luptei, Spartacus, dînd instrucțiuni comandanților celor șase legiuni care alcătuiau eșalonul întîi, le spuse că, în cazul cînd vor fi siliți să se retragă, să o facă disciplinat, regrupîndu-se în linia a doua.

Prima ciocnire dură cîteva ceasuri. Spre amiază, Crassus aruncă forțe proaspete în luptă și își întinse frontul spre dreapta și spre stînga. Atunci, pentru a evita învăluirea pe aripi, Granicus, care comanda, dădu ordin

de retragere. Mulțumită supravegherii și energiei neobosite a comandanților, retragerea fu executată nespus de repede. Prin intervalele anume lăsate în linia a doua, legiunile din linia întîia se strecurară în spatele frontului, fără ca să se destrame sau să se învălmășească.

Crezînd că gladiatorii începuseră s-o ia la fugă, legionarii romani se aruncară să-i urmărească, dar se izbiră de o altă linie de gladiatori, care, năpustindu-se asupra lor într-un iureș turbat, îi sili să se retragă cu pierderi grele. Marcus Crassus se văzu nevoit să dea semnalul de retragere, pentru a-și adăuga legiuni noi, și să reînceapă bătălia cu mai multă îndîrjire. După ce aduse încă două legiuni cu care își întări aripile, așezîndu-le una în stînga și alta în dreapta, Crassus se simțea sigur că îi va putea învălui pe gladiatori. Ieșind însă la luptă din amîndouă flancurile, cavaleria lui Spartacus îi răsturnă cu totul planurile.

Între timp, Granicus regrupase cele șase legiuni care luptaseră în primul eșalon și le așezase din nou în ordine de bătaie, așa că, în clipa cînd Crassus dădu ordin cavaleriei sale să pornească la atac, Spartacus putu să se retragă într-o ordine desăvîrșită înapoia eșalonului comandat de Granicus, care era iarăși gata să înfrunte legiuniie romane.

Astfel, tot luptîndu-se și retrăgîndu-se alternativ, cu cele două eșaloane, gladiatorii ajunseră spre seară sub zidurile Temesei, fără ca Marcus Crassus să fi putut trage vreun folos de pe urma superiorității sale numerice. Nu-i mai rămase nimic altceva de făcut decît să sune încetarea. Oprindu-se la poalele dealurilor care înconjurau Temesa, Crassus îi spuse questorului Scrofa:

— Poți să-i spui cum poftești: gladiator nevrednic sau gladiator ticălos... Trebuie să recunoști însă că blestematul ăsta de Spartacus posedă toate calitățile unui mare comandant de oști.

— Spune mai bine — răspunse cu regret Scrofa — că Spartacus e viteaz și iscusit și că e neîndoielnic un excelent comandant.

Așa se încheie această bătălie care a durat șapte ceasuri și mai bine. Gladiatorii pierduseră șase mii, iar romanii șapte mii de oameni.

Avînd în vedere că Spartacus se retrăsese și se închisese în Temesa, Crassus nu se sfii să se proclame învingător. El înștiință Senatul că nădăjduiește să isprăvească campania pînă în douăzeci-treizeci de zile, că gladiatorul e complet împresurat și că nu va reuși să-i scape.

Spartacus, care cu mult timp înainte se îngrijise să fie săpate șanțuri largi în jurul zidurilor orașului, veghea însă cu atenție încordată și lua toate măsurile de apărare necesare, urzind în taină un plan cu ajutorul căruia se pregătea să scape din cleștele dușman.

Spartacus interzise cu strășnicie ieșirea locuitorilor din oraș, indiferent pentru ce motiv, și rîndui gladiatori care să păzească porțile și zidurile orașului zi și noapte, fără întrerupere.

Această interzicere băgă spaimă în locuitorii Temesei. Ei se așteptau la un asediu îndelungat și aveau în fața ochilor toate primejdiile, lipsurile și grozăviile foametei pe care un asemenea asediu avea să le aducă asupra cetății.

Spartacus profită de panica locuitorilor și declară autorităților orașului că, pentru a scăpa de grozăviile asediului și ale foametei, locuitorii aveau un singur mijloc, și anume: pe de o parte, să adune de grabă toate corăbiile, bărcile de pescari, luntrile și orice altfel de vase ce posedau, iar pe de altă parte, să-i pună la dispoziție toți meseriașii constructori de luntri și corăbii din oraș, precum și cherestеaua necesară, pentru a înjgheba o mică flotă cu care să-și poată transporta trupele în Sicilia.

Locuitorii Temesei se învoiră și, scurt timp după aceea, pe malul mării se adunară sute de lucrători, care, înfrățiți cu miile de gladiatori, se apucară să construiască bărcile necesare pentru alcătuirea flotei.

Fără a bănui ceva despre noile planuri ale gladiatorilor, Crassus trimise ștafete la Thurii, Metapontum, Heraclea, Tarentum și Brundisium, cerînd să i se trimită neîntîrziat o mare cantitate de arme pentru asediu. Socotea că fără berbeci, catapulte și baliste, asediul s-ar prelungi multă vreme.

Cîteva zile după bătălia de lîngă Temesa, Euthybida hoinărea singură prin tabăra romană. Deodată îi veni în minte să viziteze împrejurimile orașului și să se furișeze cît

mai aproape de avanposturile dușmane. Ar fi voit să verifice dacă nu există vreo cale de acces la zidurile orașului și dacă nu s-ar putea pătrunde prin surprindere în oraș.

Porunci celor două sclave pe care le cumpărase la Tarentum să-i prepare o alifie de culoare castanie. Cînd se unse pe mîini, pe față și pe gît cu ea, Euthybida căpătă înfățișarea unei etiopiene și deveni de nerecunoscut. Se îmbrăcă apoi cu rochia uneia dintre sclave, își strînse părul arămiu cu o basma latâ de culoare închisă și, cîteva ceasuri înainte de răsăritul soarelui, ieși din tabără cu un urcior de lut în mînă și se îndreptă spre dealul în vîrful căruia se înălțau zidurile Temesei. Pe muchea dealului susura un izvor.

Pretinsa etiopiană înainta cu băgare de seamă prin întuneric și, ajungînd în preajma izvorului, prinse un zvon abia perceptibil de glasuri și zăngănit de scuturi și de săbii. Însemna că lîngă izvor se găsea de bună seamă o cohortă de gladiatori, care făcea de strajă.

Atunci, după ce se abătu binișor spre stînga, o luă de-a lungul dealului, ca să-și dea seama bine de toate împrejurimile.

La vreo jumătate de milă, Euthybida zări silueta unei clădiri înconjurată de un pîlc de copaci umbroși. Cînd se uită mai bine, văzu că era un templu.

După ce chibzui o clipă, se hotărî și o porni iute în direcția templului, care, socotea ea, nu putea fi ocupat de gladiatori, fiind prea departe de zidurile Temesei.

Clădirea templului era mică, dar foarte armonioasă, zidită în stil doric și în întregime din marmură. Văzînd că templul, care era închinat lui Hercule Olivarius, nu este păzit de gladiatori, Euthybida intră.

Templul era pustiu; se pregătea tocmai să iasă, cînd deodată zări un bătrîn în odăjdii. Cufundat în gîndurile sale, stătea lîngă altarul în fața căruia se înălța, săpată în marmură, o minunată statuie care-l reprezenta pe Hercule, cu măciuca lui de lemn de măslin.

Euthybida se apropie de preot și, într-o latinească stricată, îi spuse că ar fi vrut să-și umple urciorul cu apă din bazinul templului. Îi povesti că era sclava unui proprietar de pămînt din apropiere, care, de cînd războiul ajunsese și

pe aceste meleaguri, se ascundea într-o vale învecinată, unde nu era de loc apă de băut.

Conducînd-o la bazinul de apă, preotul începu să-i vorbească Euthybidei despre jalnicele urmări ale acestui război, urmări deosebit de grele, pentru că războiul coincidea cu o slăbire a unicului izvor al înfloririi popoarelor — credința și cultul zeilor, pretindea el, constituiseră laolaltă o minunată și străveche trăsătură a caracterului italicilor de odinioară. De aceea zeii fuseseră generoși cu italicii, dăruindu-le totdeauna bunăvoința și ocrotirea lor. Acum însă se întindeau mereu mai mult epicureismul, disprețul pentru cultul zeilor și luarea în derîdere a preoților. Pentru asemenea sacrilegii, zeii trimit totdeauna binemeritate și grele pedepse. Mărturie stau dezbinările, răscoalele și războaiele care au sfîrșit Italia în cursul ultimilor ani și care nu erau altceva decît semnele vădite ale urgiei cerești.

Bătrînul se plînse îndeosebi de amarnicele urmări ale asediului și ale interzicerii de a ieși din Temesa. Nu mai venea nimeni să aducă jertfe zeului ; chiar să fi vrut, nimeni nu mai putea aduce nici zeciuiala cuvenită, nici daruri de nici un fel. Era lesne de înțeles de ce toate acestea îl mîhneau atît pe bătrînul preot. Orice prinos adus lui Hercule se încheia printr-o petrecere, și orice jertfe și daruri ce se aduceau zeului rămîneau preotului.

Intr-un cuvînt, ca toți slujitorii cultelor din toate vremurile, indiferent de religie sau de popor, preotul templului lui Hercule cîntărea credința bieților oameni prostiți și înșelați, exclusiv după cantitatea și calitatea ofrandelor pe care aceștia le aduceau templului.

— De douăzeci de zile nimeni n-a mai călcat în templul lui Hercule Olivarius, atît de slăvit în toată Lucania și în Brutium — spuse preotul, oftînd.

— Bine, i-oi spune stăpînului să vină să-i aducă jertfe sau, cel puțin, să-i trimită daruri marelui Hercule Olivarius, pentru ca avutul și casa lui să scape — făgădui sclava, într-o latină pocită, cu o expresie de adîncă și naivă credință.

— Hercule să te aibă în pază pentru inima ta bună — îi mulțumi preotul. Apoi adăugă : Pietatea sălășluiește mai ales în inima femeilor. Tocmai ți-am spus că de douăzeci de zile n-a mai călcat picior de om pe aici, să aducă

jertfă zeului nostru. Am greșit. A mai fost aici, de vreo două ori, ca să aducă jertfe, și o fată din armata gladiatorilor; o fată credincioasă și pioasă.

Euthybidei i se aprinseră ochii de bucurie și un fior îi trecu prin tot trupul.

— Ah! exclamă ea, neizbutind să-și stăpînească tulburarea. Cum? Ai spus că a fost pe aici o fată din tabăra dușmană?

— Da, o fată care poartă platoșă și sabie la cingătoare. În amîndouă rîndurile a venit însoțită de o etiopiană ca tine... dar mută, sărmana, căci fosta ei stăpînă a poruncit să i se taie limba.

Euthybida se prefăcu că ar fi cutremurată de groază și, după o clipă de gîndire, jucîndu-și mai departe rolul de fată naivă și bună, spuse:

— Uite, chiar și la dușmani... există respect față de zeii atotputernici... Mîine... am să vin din nou... dar mai înainte ca să se lumineze de ziuă... mă tem de gladiatori... Dacă n-am să izbutesc să-mi conving stăpînul să trimită daruri neînfrîntului Hercule Olivarius, am să aduc eu modestul meu obol.

Preotul o mai lăudă pentru credința ei, îi mai făgădui încă o dată ocrotirea lui Hercule, și la plecare îi arătă o potecă ascunsă, pe care era lesne de coborît și urcat, fără a fi observat.

Bucuria perfidei Euthybida era de nedescris. Găsise în sfîrșit un aliat mult mai bun decît ar fi putut visa. Lăcomia și venalitatea preotului erau vădite. Era ușor să-l cîștige de partea ei și cu siguranță că, datorită ajutorului lui, avea să găsească mijlocul de a se apropia de zidurile orașului. Și pe deasupra, mulțumită lui, va putea să-i dea lui Spartacus o lovitură crîncenă, sfîșietoare — și asta era tocmai ceea ce făcea să-i zvîcnească inima de bucurie — îi va ucide sora, o va ucide!

Noaptea următoare, Euthybida ieși iarăși din tabăra romană, luînd cu ea de astă dată doi purcei de lapte, un miel și patru porumbei albi ca neaua. Urcă la templul lui Hercule pe poteca ce-i fusese arătată. Poarta templului i-o deschise chiar preotul, care primi darurile sărmanei sclave.

În următoarele cinci-șase zile, Euthybida repetă vizita la templul lui Hercule, căutînd să afle ce fel de om era și

ce gîndea Aius Stendidius — acesta era numele preotului — și în același timp pregătindu-și cu îndemînare terenul pentru propunerile ce se hotărîse să-i facă. Îi mărturisi în cele din urmă că nu era sclavă, ci că era în slujba romanilor, și îl încredință că Crassus avea să-i răsplătească cu mărinimie, pe el și pe ceilalți preoți, pentru serviciile ce i-ar putea aduce. Ceea ce li se cerea era numai să indice un punct slab al zidurilor pe unde s-ar fi putut dezlănțui prin surprindere un atac asupra orașului.

Deși se aștepta la o propunere de acest fel, preotul se prefăcu că ar fi rămas uimit.

— Cum așa, nu ești nici etiopiană, nici sclavă? Grecoaică ești?... devotată romanilor? Strașnic te-ai mai prefăcut!

— Ce să-i faci, viclenie de război.

— Nu-ți fac nici o vină. Zeii supremi îi socotesc pe romani că sînt cu drept cuvînt vestiți pentru pietatea lor. Noi, preoții lui Hercule, trebuie să-i sprijinim pe romani, deoarece ei sînt cei mai zeloși adoratori ai zeului nostru. Nu i-au înălțat ei în orașele lor șase temple minunate?

— Deci n-ai să refuzi să sprijini planurile lui Crassus? strărui grecoaica, cu privirea scînteietoare de mulțumire.

— Am să mă străduiesc, pe cît voi putea... cu ce voi putea... — se învoi preotul.

Căzură repede la învoială. Preotul făgădui că, deși avea să se expună la mari primejdii, căutînd să intre în oraș, sub un oarecare pretext plauzibil, avea să încerce totuși. Se bizuia pe ajutorul Myrtidei. Îndată ce va veni Myrtis, avea să se ducă cu ea în oraș. Se mai lăudă că știa el o potecă ce trecea peste niște rîpe repezi și prăpăstioase și care ducea într-un loc unde zidurile erau aproape dărîmate și că acolo, oricît de puternic ar fi întărit gladiatorii locul, tot nu putea fi greu să pătrunzi în oraș. Euthybida făgădui preotului zece talanți în contul răsplatei generoase ce avea să primească de la Crassus, după ce va fi îndeplinit ceea ce i se cerea.

Noaptea următoare, după ce, cu destulă greutate, reuși să-și curețe alifia cea castanie de pe față, Euthybida își puse echipamentul militar și se duse la templul lui Hercule. Pe Aius Stendidius nu-l găsi însă acolo. De la ceilalți preoți află că în ajun Myrtis venise la templu pentru a

aduce jertfe lui Hercule și că după aceea Aius Stendidius plecase cu ea spre oraș.

Cu inima fremătîndă și șovăind între teamă și nădejde, Euthybida așteptă întoarcerea preotului, stînd ziua întreagă ascunsă în templu. Spre seară se întoarse și-i aduse la cunoștință că zidul dărăpănat fusese zidit din nou de Spartacus, care, ca un comandant destoinic și prevăzător, cercetase din timp zidurile și întărise toate punctele slabe.

Vestea adusă de preot o mînie strașnic pe Euthybida. Blestemă furioasă spiritul de prevedere al lui Spartacus.

Rămase apoi cîtva timp pe gînduri, și în cele din urmă îl întrebă pe preot:

— Dar Myrtis, sora gladiatorului, cînd are să mai vină pe aici, pe la templu?

— Nu știu... — răspunse preotul, încurcat. Pesemne că... are să vină poimîine, cred că în ziua Antimachiilor, sărbătoarea închinată lui Hercule, la care e obiceiul să se aducă drept jertfă zeului veșminte femeiești, știi, în amintirea evadării în straie de femeie de pe insula Cos. Mi-a spus sora lui Spartacus că are de gînd să vie poimîine la templu cu daruri și jertfe pentru a cere zeului să-i ocrotească pe sclavii răsculați și îndeosebi pe fratele ei.

— Ah, Jupiter, ce iubitor de dreptate mai ești! Iubitor de dreptate ești și tu, Hercule! Zeii Olympului sînt toți iubitori de dreptate! izbucni grecoaica, ridicîndu-și ochii către cer, cu o expresie de bucurie sălbatică, cumplită. O să mă răzbun pe el mai cumplit decît m-am răzbunat pînă acum. Asta o să fie o răzbunare cu adevărat sîngeroasă.

— Dar de ce răzbunare e vorba? întrebă preotul, mirat. Știi bine că zeii nu permit și nu sprijină răzbunarea.

— Știu, dar cînd răzbunarea e pentru o jignire grea, cînd e pentru o jignire adusă fără nici un motiv... O, desigur că atunci și zeii Cerului, nu numai cei ai Infernului, aprobă răzbunarea și o înlesnesc, obiectă Euthybida. Apoi își scoase de pe umeri lanțul gros de aur, de care era agățată sabia ei cea scurtă cu mînerul presărat cu pietre nestemate, și le înmînă lui Stendidius.

— N-am dreptate, Stendidius? adăugă ea, în vreme ce preotul mîngîia darul primit, cu priviri hrăpărețe. Nu-i așa că o răzbunare dreaptă e și pe placul zeilor din cer?

— Firește... — încuviință el — cînd răzbunarea e dreaptă... cînd jignirea a fost neîntemeiată. Răzbunarea n-a fost ea poreclită bucuria zeilor?

Atunci, Euthybida își luă de pe cap coiful de argint, care în loc de creastă avea un mic șarpe de aur cu două enorme rubine în chip de ochi, și-l întinse și pe acesta preotului.

Cu ochi lacomi, preotul începu să cerceteze noile și scumpele daruri. Euthybida îi spuse însă:

— Lucrurile astea de nimic le dăruiesc invincibilului Hercule. Mîine însă am să aduc încă zece talanți... neînvinsului Hercule — și apăsă asupra ultimelor două cuvinte — pentru ca tu, preotul lui, să-mi dai o mînă de ajutor să mă răzbun.

— Pe Castor și Pollux! exclamă preotul. De vreme ce e o răzbunare dreaptă... desigur că trebuie să te ajut! Pe sceptrul Proserpinei!

— O să trebuiască ca mîine să ascunzi aici peste noapte doi soldați viteji și credincioși.

— Aici?... În templu?... Să profanez sacrul lăcaș al divinului Hercule?... Să risc să fiu spînzurat de gladiatori, dacă din întîmplare vor găsi aici pe cei doi soldați ai tăi? protestă speriat preotul, dîndu-se doi pași înapoi.

— Dar mi-ai făgăduit că ai să mă ajuți să mă răzbun — stărui Euthybida.

— Vezi, eu... nu pot consimți ca fata aceea, ca Myrtis, să fie ucisă... tocmai în templul zeului meu... Nu, nu aceasta este chemarea preotului... Dacă ar fi fost vorba doar să fie prinsă... și să-ți fie dată pe mînă...

O lucire lugubră se ivi în ochii verzi, scînteietori ai Euthybidei și un surîs straniu îi flutură pe buze.

— Bine, fie! strigă ea. Să fie luată prizonieră... și să fie dată pe mîna mea. Fiindcă de ucis... vreau s-o ucid eu însumi, bineînțeles, de n-are să vină Spartacus să se arunce la picioarele mele pentru a-și răscumpăra sora!

— Ce anume ai să faci cu ea... nu vreau să știu... Vreau doar să fiu sigur că mîna mea n-are să ia parte la o crimă sîngeroasă... că nu mă fac părtaș la o crimă — îngăimă preotul, mieros și prefăcut. Am să le arăt credincioșilor tăi soldați unde să se ascundă... aproape de tot de

aici... chiar lîngă drum... în crîngul acela, care parcă tocmai pentru asta a crescut!

— N-are să poată fugi de acolo?

— Dacă-ți spun că crîngul parcă anume ă fost făcut ca să nimerească graurii în laț...

— Bine, bine... fie după voia ta... Numai ca să ai conștiința împăcată... — spuse Euthybida, cu o fină ironie. Adăugă însă îndată: Mi-a trecut prin minte o idee strașnică.

— Ce anume?

— Ca, fără a mai spune nimic celor doi colegi ai tăi, să cobori la vale, să stai la masă cu mine... la o masă îmbelșugată... cu care vreau să cinstesc în persoana ta nu numai pe slujitorul lui Hercule Olivarius, ci și pe omul cinstit și pe adevăratul cetățean.

— Pe toți zeii! exclamă preotul, prefăcîndu-se că ar fi indignat. Asta înseamnă oare că nu ai încredere în mine!... Mă tem numai de ce pot face mustrările unei conștiințe încărcate. Nu știu însă dacă se cade...

— Dacă se cade să mergi cu mine?!... Da. Trebuie neapărat să-mi ajuți să car pînă aici cei cincisprezece talanți conveniți... Dar pare-mi-se că spusesem zece mai înainte?

— Ba cincisprezece, cincisprezece ai spus — sări iute preotul cu gura.

— In orice caz, chiar dacă am spus zece... ă fost o greșeală... De dragul răzbunării mele, îi hărăzesc zeului cincisprezece talanți! Să mergem, prea cinstite Stendidius, ai să fii mulțumit de ziua de azi.

Preotul ascunse coiful și sabia Euthybidei într-un loc știut numai de el și plecă cu ea spre tabăra romană.

Marcus Crassus avea acum destulă încredere în Euthybida, pentru a-i îngădui să iasă și să intre în tabără cînd dorea, fie singură, fie însoțită de cine voia ea.

In tabără, Euthybida organiză un ospăț îmbelșugat în cinstea lui Stendidius, iar acesta, pentru a-și îneca durerea pricinuită de neîncrederea curtezanei, turnă pe gît opt sau zece cupe de vin strașnic.

In timpul ospățului, Euthybida îl chemă pe credinciosul ei Xenocrate și vorbi ceva cu el, în șoaptă.

Pe la miezul nopții, Euthybida își puse un coif de oțel, își potrivi pe umărul drept, în diagonală, o curea de care

era prinsă o sabie mică și ascuțită și, însoțită de preotul care, fiind beat turtă, nu prea se ținea bine pe picioare, părăsi tabăra.

Euthybida și Aius Stendidius erau urmați la o depărtare de cîțiva pași de doi sclavi cappadocieni, complet înarmați, care aparțineau lui Marcus Licinius Crassus.

Să-i lăsăm să meargă înainte, în direcția templului lui Hercule Olivarius, și să ne aruncăm privirile pentru o clipă la Temesa. De trei zile, Spartacus avea gata pregătită o numeroasă flotă. Nu aștepta decît o noapte întunecoasă, ca să poată îmbarca și transporta primul lot de cincisprezece mii de gladiatori, deoarece vasele ce le adunase nu puteau cuprinde un număr mai mare de oameni.

În ziua aceea, îndată după apusul soarelui, care tot timpul fusese acoperit de norii negri și cenușii adunați pe cer, Spartacus ordonase celor trei legiuni, ce-și aveau tabăra pe mal, să-și strîngă în liniște corturile și să se îmbarce. Pe la ceasul întîiei făclii, după ce îi dădu lui Granicus toate instrucțiunile necesare, fu dat semnalul de plecare.

Flotila gladiatorilor se depărtă în liniște de țărm și, pornind spre larg, ieși din Temesa.

Siroco sufla însă puternic dinspre malul african și nu îngădui navigatorilor, în ciuda sforțărilor herculeane, să ia direcția Siciliei.

Vîslind cu îndîrjire, gladiatorii abia izbutiră să înainteze vreo cîteva mile. Dar pe la cîntatul cocoșilor, dat fiind că marea devenea din ce în ce mai agitată, Granicus trase la mal și ordonă celor cincisprezece mii de gladiatori să debarce pe țărmul pustiu din preajma Nicoterei. De acolo, cu un vas ușor, trimise la Temesa un centurion și zece soldați, să-l înștiințeze pe Spartacus de cele întîmplate, iar el porni îndată cu legiunile sale spre munți.

Între timp, în drum spre templul lui Hercule Olivarius, preotul și Euthybida îi lăsaseră pe cei doi sclavi cappadocieni în crîngul de la marginea drumului ce ducea din oraș spre templu. Nu departe de crîngul acela era o vilă în care fusese instalat un avanpost al gladiatorilor. Și, din timp în timp, rafalele vîntului năprasnic aduceau pînă la urechile cappadocienilor zgomote de pași și murmur de voci de la vilă.

— Deci, Ercidan, trebuie să facem tot — spunea în șoaptă, pe limba lui maternă, unul dintre sclavi către celălalt — tot ce ne stă în putință, ca s-o prindem de vie pe amazoana asta tînără.

— Să facem tot, Ascubari — răspunse Ercidan — numai să izbutim...

— Și eu la fel am spus... numai să putem.

— Drept să-ți spun, dacă am să văd că vrea să se apere cu sabia sau cu pumnalul, am s-o ucid dintr-o singură lovitură, mai ales că, dacă noi de aici auzim șoaptele gladiatorilor, de bună seamă că au să audă și ei de acolo țipetele miorlăitei ăsteia.

— De bună seamă, și dacă au să le audă, au să vină asupra noastră și o să ne prăpădească.

— Așa-i, pe Jupiter, ai dreptate!... Treaba asta începe să nu mai îmi placă.

Cei doi cappadocieni rămaseră tăcuți, munciți de gînduri sumbre, apăsătoare.

Peste foșnetul frunzelor stîrnite de vînt se auzi deodată, lămurit, un zgomot de pași printre tufișuri.

— Cine-i acolo? întrebă cu glas surd Ascubari, scoțîndu-și sabia din teacă.

— Cine-i acolo? repetă Ercidan, ca un ecou al tovarășului său.

— Tăcere! răspunse un glas de femeie. Eu... Euthybida... Cercetez împrejurimile... Nu vă sinchisiți de ceea ce se întîmplă îndărătul vostru, păziți numai drumul. Apoi dispăru printre tufișuri.

Ascubari și Ercidan tăcură o bună bucată de vreme. În cele din urmă, Ascubari șopti:

— Ercidan!

— Ce-i!

— Trebuie să chibzuim cum am putea ieși din beleaua asta cu fața curată și cu pielea întreagă.

— Prea bine! Ai găsit vreo cale, vreun mijloc?

— Pare-mi-se că da.

— Ia să vedem!

— Cînd s-o apropia mica amazoană, o să ne luăm încet arcurile, și tu, și eu, și de la doisprezece sau cincisprezece pași o să tragem în ea două săgeți bune, una în gît, iar

cealaltă în inimă... Pun prinsoare că n-o să mai fie în stare să țipe. Ce zici ?

— Bravo, Ascubari ! Nu e rău !

— Celeilalte, o să-i spunem că a încercat să se împotrivească.

— Strașnic !

— Atunci așa rămîne ?

— Așa rămîne.

Și cei doi cappadocieni rămaseră nemișcați și tăcuți cu arcurile pregătite, cu urechea ciulită la orice zgomot.

Între timp, Euthybida rătăcea neliniștită prin apropiere, așteptînd ivirea zorilor cu încordată nerăbdare. Fiecare ceas îi părea o veșnicie. De mai multe ori se aventurase pînă la marginea crîngului, aproape de avanpostul gladiatorilor, și se întorsese îndărăt. În cele din urmă băgă de seamă că treptat-treptat vîntul, care suflase năprasnic toată noaptea, se domolise cu totul. Cercetînd linia orizontului și culmile Apenninilor, băgă de seamă că norii îngrămădiți deasupra lor prinseseră a se lumina slab, căpătînd reflexe portocalii palide. Euthybida suspină ușor, văzînd aceste semne ce prevesteau aurora.

Ea porni atunci încă o dată pe drumul ce ducea spre vilă și se apropie binișor de avanpost. Nu făcuse însă nici două sute de pași, cînd deodată fu oprită de un glas răgușit și răstit, care întrebase sec :

— Cine-i acolo ?

Era o patrulă de gladiatori, care ieșise din avanpost înainte de răsăritul soarelui pentru a cerceta împrejurimile.

Euthybida nu răspunse. Făcu stînga-mprejur și o luă repede la fugă spre crîng.

Neprimind răspuns, patrula se luă după ea.

Curînd, grecoaica și urmăritorii ei se apropiară de marginea crîngului, unde cei doi cappadocieni așteptau cu arcurile întinse.

— Auzi zgomot de pași ? îl întrebă Ascubari pe Ercidan.

— Aud.

— Atunci, fii gata !

— Sînt gata !

Deoarece primele licăriri ale zorilor începuseră să risipească întunericul des al nopții, cei doi sclavi îl putură

vedea pe micul soldat care se apropia repede de ei. Fața lui însă nu se putea deosebi.

— Ea e... — îi șopti Ascubari lui Ercidan.

— Da... uite că poartă cămașă de zale... coif... și e atît de mică, încît, fără îndoială, e femeie.

— Ea e... ea...

Și în aceeași clipă, după ce ochiră bine, cei doi cappadocieni dădură drumul săgeților.

Cele două săgeți zburară șuierînd. Se înfipseră una în gîtul, iar a doua, străpungînd zalele de argint, în pieptul Euthybidei. Izbucni un strigăt ascuțit și prelung. Apoi, îndată Ascubari și Ercidan auziră tropăitul mai multor oameni ce se apropiau în goană.

Un glas răsunător strigă:

— La arme!

Cappadocienii o rupseră la fugă spre tabăra romană. Patrula, compusă din patru gladiatori și un decan, se opri lîngă Euthybida, care zăcea la pămînt și horcăia fără a putea rosti nici un cuvînt.

După ce-l transportară pe muribund la marginea drumului și după ce-l așezară cu spatele rezemat de trunchiul unui stejar, îi scoaseră coiful. Văzînd părul arămiu, bogat revărsat pe umeri, gladiatorii izbucniră într-un glas:

— O femeie!

Se aplecară să-i vadă mai de aproape chipul. Deși lividitatea premergătoare morții i se așternuse pe față, o recunoscură îndată și strigară cu toții deodată:

— Euthybida!...

In acea clipă ajunse la stejeriș un maniplul de gladiatori, care făcu cerc în jurul rănitei.

— Dacă e rănită, a rănit-o desigur cineva — se pronunță centurionul care comanda manipulul. Să pornească îndată cincizeci de oameni să-i prindă pe ucigași; prea mult n-au putut să se depărteze încă.

Cincizeci de gladiatori porniră în goană spre templul lui Hercule Olivarius. Intunecați la față, ceilalți rămaseră roată în jurul Euthybidei și urmăreau în tăcere agonia acestei nenorocite, care adusese atîtea năpaste pe capul lor.

— Euthybida! Afurisită trădătoare! izbucni cu glas aspru, după un răstimp de tăcere, centurionul. Oare ce căutai tu aici, la ceasul ăsta?... Cine te-o fi rănit? Nu

pricep nimic... Bănuiesc însă că la mijloc trebuie să fie vreo nouă uneltire nelegiuită pusă la cale de tine, și îmi pare că acestei uneltiri, din întîmplare, i-ai căzut jertfă chiar tu.

Un geamăt de durere scăpă printre buzele învinețite ale Euthybidei și, cu mîna, ea le făcu semn gladiatorilor să se îndepărteze de ea.

— Nu — strigă centurionul, arătîndu-i amenințător pumnul. Ai dus la pieire, prin trădarea ta, treizeci de mii de frați de-ai noștri... O să rămînem aici. Vrem să îmbunăm și să liniștim umbrele lor nerăzbunate, amintindu-ți toate crimele săvîrșite și întețind chinurile agoniei tale.

Euthybidei îi căzu capul pe piept și, dacă n-ar fi continuat să geamă din greu și sacadat, s-ar fi putut crede că murise.

Cei cincizeci de gladiatori trimiși în urmărirea cappadocienilor se întoarseră, aducîndu-l cu ei pe Ercidan care, rănit, căzuse în mîinile lor.

După ce cappadocianul le spuse tot ce știa, gladiatorii pricepură cele petrecute.

În clipa aceea, un glas de femeie întrebă:

— Ce s-a întîmplat aici?

Era Myrtis. Venea la templul lui Hercule.

— Slavă lui Hercule! Săgețile, pe care ticăloasa asta de Euthybida le pregătise pentru tine, au străpuns-o pe ea, trădătoarea — o lămuri centurionul, făcîndu-i loc Myrtidei, ca să poată pătrunde în cercul compact pe care gladiatorii îl formaseră în jurul muribundei.

Recunoscînd glasul Myrtidei, Euthybida își înălță capul și-și ațintì asupra ei ochii în care sticleau ura și deznădejdea. Mișcînd din buze, de parcă ar fi vrut să spună ceva, și întinzînd mîinile cu degetele răschirate, de parcă ar fi vrut s-o înhațe pe Myrtis, făcu o sforțare supraomenească, încercînd să se arunce asupra ei cu tot corpul. Apoi, cu un ultim geamăt, închise ochii, se izbi cu capul de trunchiul copacului și căzu la pămînt fără suflare.

— De astă dată s-a prins în laț păsărarul! exclamă centurionul.

Apoi, centurionul propuse Myrtidei și celorlalți să-l urmeze și se depărtară tăcuți de cadavrul odioasei trădătoare.

Capitolul XXII

ULTIMA BĂTĂLIE. ÎNFRINGEREA DE LÎNGĂ BRADANUS. MOARTEA

Vasul trimis de Granicus ca să-i aducă veşti lui Spartacus acostă la Temesa exact în momentul cînd Euthybida murea sub ochii Myrtidei. Debarcarea lui Granicus în Bruttium încurcă planurile lui Spartacus, care rămase multă vreme pe gînduri, fără să poată lua o hotărîre asupra a ceea ce avea de făcut. În cele din urmă, întorcîndu-se către Artorix, îi spuse

— Bine... de vreme ce Granicus cu cincisprezece mii dintre oamenii noştri e lîngă Nicotera... să transportăm acolo, pe mare, armata întreagă, şi de acolo să reîncepem operaţiunile militare cu şi mai mare vigoare.

Şi trimise vasul îndărăt la Granicus cu ordinul ca în noaptea următoare întreaga flotă să se întoarcă la Temesa. Opt nopţi în şir a durat trecerea armatei lui Spartacus la Nicotera. Şi cu excepţia ultimei nopţi, cînd împreună cu cavaleria părăsi şi el Temesa, Spartacus organiză în fiecare noapte alte ieşiri din cetate, pentru a abate atenţia romanilor.

Flota care îi transporta pe Spartacus, pe Mamilius şi cavaleria lor abia ajunsese la cîteva mile de ţărm, cînd locuitorii Temesei se duseră să-l vestească pe Crassus de cele întîmplate.

Comandantul roman se făcu foc şi pară. Revărsă un şuvoi de blesteme asupra locuitorilor Temesei, pentru că nu îndrăzniseră să-i dea mai din timp de ştire, prin orice mijloc, de evacuarea armatei lui Spartacus. Odată scăpaţi din cleşte, gladiatorii aveau să poată duce iară cu şi mai multă îndîrjire războiul pe care Crassus îl socotise terminat, aşa cum de altfel şi raportase la Roma.

A doua zi, după ce, drept pedeapsă pentru lașitatea lor, impuse locuitorilor orașului o amendă grea, Crassus dădu ordin armatei sale să iasă din tabără și, în fruntea ei, se îndreaptă spre Nicotera.

Spartacus însă, chiar în zorii acelei zile, îndată după ce debarcase la Nicotera, pornise în marș cu toate legiunile sale și merse douăzeci de ceasuri în șir, oprindu-se tocmai lîngă Scyllaeum, unde își așeză tabăra.

A doua zi înaintă pînă la Rhegium, chemînd la arme pe toți sclavii pe care-i întîlnea în calea sa. După ce ocupă o poziție foarte prielnică, trei zile și trei nopți puse gladiatorii să lucreze la săpatul șanțurilor și la întărirea meterezelor, ca să fie evident și pentru Crassus că tabăra nu putea fi luată cu asalt.

Văzînd locul unde era așezată tabăra și întăriturile făcute de gladiatori, Crassus își dădu seama că trebuie să-l silească pe Spartacus fie să iasă din tabără pentru a primi lupta, fie să se predea. Și pentru a atinge acest scop, întreprinse o lucrare uriașă, caracteristic romană, care, de n-ar exista mărturiile unanime ale lui Plutarch, Appianus și Florus, ar părea de necrezut.

Pentru că însăși configurația terenului părea să ceară acest lucru, Crassus se apucă îndată să ridice un zid de-a curmezișul istmului. Această lucrare, pe de o parte, îi scăpa pe soldații romani de inactivitate, iar pe de altă parte tăia inamicului orice putință de aprovizionare. Intr-un scurt răstimp, legionarii lui Crassus săpară de-a curmezișul istmului un șanț lung de trei sute de stadii, a cărui lățime și adîncime era de cincisprezece picioare. Pe marginea șanțului înălțară un zid înalt și puternic.

In vreme ce mii de romani trudeau la această lucrare titanică, Spartacus își organiză două noi legiuni din cei unsprezece mii de sclavi originari din Bruttium care i se alăturaseră și se ocupă de instruirea lor. In același timp însă chibzuia cum să scape din capcana clădită de Crassus.

In a douăsprezecea zi după așezarea taberei gladiatorilor la Rhegium, Artorix întrebă:

— Nu vezi, Spartacus, că ne-au închis în capcană?

— Crezi că ne-au închis?

— Văd doar că termină de ridicat zidul și-mi pare că sîntem închiși.

— Și pe Vezuviu a crezut bietul Claudius Glaber că m-a prins într-o cursă de șoareci.

— Peste zece zile o să rămînem însă fără provizii.

— Cine ?

— Noi.

— Unde ?

— Aici.

— A !... Dar cine ți-a spus oare, iubitul meu Artorix, că vom mai fi aici peste zece zile ?

Artorix tăcu și lăsă capul în jos, rușinat că voise să dea sfaturi celui mai perspicace dintre comandanți. Mișcat de tulburarea lui, Spartacus îl privi însă blajin și îl bătu prietenește pe umăr, spunîndu-i :

— Bine ai făcut, Artorix, că mi-ai atras luarea-aminte cum stăm cu proviziile. Nu fii neliniștit în privința sorții noastre. O să-l păcălim pe Crassus, că are să rămînă cu gura căscată în fața zidului său.

— Totuși, trebuie să recunoaștem că acest Crassus e un comandant încercat !

— Cel mai încercat din cîți au luptat împotriva noastră în acești trei ani — răspunse Spartacus. Și, după o clipă de gîndire, adăugă : Totuși nu ne-a învins încă.

— Și cît timp ai să fii tu în viață, nici n-are să ne învingă.

— Ah, Artorix, nu sînt altceva de cît un biet om și eu.

— Nu, tu ești cugetul, puterea, steagul. În tine e întruchipată și în tine trăiește ideea : „Jos asuprirea ! Fericire pentru cei năpăstuiți ! Libertate sclavilor !" De la tine izvorăște lumina care îi domolește și pe cei mai sălbatici dintre ostașii noștri. Cît timp ai să trăiești tu, au să-ți împlinească totdeauna voia și au să reușească, ca și pînă acum, să facă imposibilul. Cît timp ai să trăiești tu, au să străbată cîte treizeci de mile pe zi, au să îndure toate lipsurile, au să rabde de foame și au să se bată ca leii. Dacă ai pieri, o dată cu tine ar pieri și steagul nostru, și în douăzeci de zile războiul s-ar încheia cu distrugerea noastră totală... Să te ție zeii ani îndelungați, ca să cucerim izbînda finală !

În acea clipă se apropie de ei un centurion cu vestea că la porțile pretoriene se prezentau trei mii de prăștiași

dalmați și illyri, fugiți din tabăra romană, care se rugau să fie primiți în rîndurile fraților lor.

Spartacus stătu un timp în cumpănă dacă să încuviințeze sau nu cererea celor trei mii de fugari. Apoi, fie că avea îndoieli asupra sincerității lor, fie că nu voia să dea o pildă rea soldaților săi, se hotărî și porni spre porțile taberei, unde le spuse fugarilor:

— A părăsi steagul e o faptă de ocară, nevrednică de soldați viteji. A ocroti fugarii din tabăra dușmană și a-i primi în rîndurile armatei tale nu e numai nevrednic de un comandant cinstit, dar ar putea fi și o pildă proastă și primejdioasă pentru propriii săi soldați, care ar fi siliți să primească în rîndurile lor oameni care și-au trădat cauza și steagul.

Și refuză să-i primească.

Trecură șapte zile de la aceste întîmplări. În ziua a șaptea, pe la asfințit, decanii și centurionii merseră din cort în cort ca să comunice gladiatorilor ordinul lui Spartacus ca toată lumea să părăsească tabăra în cea mai mare liniște, fără a aștepta semnalele trîmbițelor.

În același timp, potrivit dispozițiilor conducătorului, călărețiî fură trimiși cu topoare prin pădurile vecine, ca să taie copaci, pe care să-i aducă în tabără, la căderea nopții.

La ceasul primei făclii, Spartacus porunci să se aprindă focuri mari în tabără. Apoi, la adăpostul perdelei de zloată, care cădea neîntrerupt de două zile, legiunile porniră pe întuneric și fără zgomot spre un punct al șanțului lui Crassus, unde încă nu fusese înălțat zidul. Ajungînd acolo, Spartacus porunci să fie aruncate în șanț trunchiurile și ramurile tăiate și aduse de călăreți. Deasupra acestor trunchiuri și ramuri, șase mii de gladiatori așezară șase mii de saci cu nisip, care fuseseră pregătiți din timp. După ce șanțul fu astupat astfel pe o porțiune destul de lungă, Spartacus porunci gladiatorilor să treacă în liniște pe acest pod și apoi, în ciuda lapoviței, să meargă înainte, fără oprire, pînă la Caulonia.

Cavaleria, cu Spartacus în frunte, rămase ascunsă într-o pădure, lîngă tabăra dușmană. A doua zi pe la amiază, cavaleria gladiatorilor se năpusti asupra celor două legiuni ale lui Crassus, care cutreierau ținutul în căutare de

provizii. Peste patru mii de romani fură uciși într-o jumătate de ceas. Apoi, gladiatorii porniră în galop înspre Caulonia.

— O!... Pe toți zeii Infernului! răcni Marcus Crassus, cînd i se raportară cele întîmplate. Ce fel de om e ăsta?... Îl împresor cu un cerc de fier, și-mi scapă. Îl zdrobesc, și iată că-și adună trupe noi și mă atacă mai înverșunat, cu mai multă putere decît înainte; raportez că războiul e pe sfîrșite, și el îl întețește și mai mult!... Pe sufletele morților, e un duh rău! E un strigoi, a cărui sete de sînge crește ceas de ceas! E un vampir, căruia măcelurile și omorurile îi sînt hrana și desfătarea!

— Nu, nu e altceva decît pur și simplu un mare comandant — îl contrazise tînărul Cato, care tocmai fusese numit în funcția de contubernal al lui Crassus, drept răsplată pentru faptul că se distinsese atît prin respectarea strictă a disciplinei, cît și prin tenacitate și vitejie.

Turbat de mînie, Marcus Licinius îi aruncă o privire furioasă, voind parcă să-i dea un răspuns tăios, dar se stăpîni și îi spuse:

— Ai poate dreptate, tinere îndrăzneț.

— Dacă obiceiul de a spune totdeauna adevărul înseamnă îndrăzneală, atunci nici Perseu, nici Iason, nici Diomede și nici un alt om pe lume n-a fost mai îndrăzneț decît mine — răspunse Cato, mîndru.

Crassus tăcu. Tăceau și Scrofa, și Quintus, și Mummius, și ceilalți comandanți. Toți erau frămîntați de gînduri apăsătoare. În cele din urmă, Crassus începu să vorbească, de parcă și-ar fi depănat gîndurile cu glas tare:

— Îl putem urmări, dar nu-l putem ajunge; gonește dintr-un loc într-altul ca un ogar, ca un cerb, nu ca un om! Ce ne facem dacă acum se aruncă asupra Romei, cu cei optzeci de mii de oameni ai săi?... Ah, pe toți zeii! Ce surpriză! Și ce primejdie! Ce-i de făcut pentru a-l împiedica de la aceasta?... Ce-i de făcut?...

Toți fură de părere că Crassus ar trebui să scrie Senatului despre toate aceste lucruri, fără a ascunde că războiul luase o întorsătură mai gravă și mai amenințătoare: să scrie Senatului că, pentru a termina repede acest război, era neapărat necesar ca, în afară de armata lui Crassus, să mai fie aruncate împotriva gladiatorilor și armatele lui

Cnaeus Pompeius și Lucius Licinius Lucullus, care tocmai se întorceau la Roma. Înconjurat de trei armate a cîte o sută de mii de oameni fiecare, avînd în fruntea lor pe cei mai buni generali ai republicii, Spartacus avea să fie strivit în cîteva zile. Altfel nu se va putea pune capăt acestui război, care constituia o rușine pentru Roma.

Deși nu-i prea venea la îndemînă să scrie asemenea lucruri, Crassus se văzu totuși constrîns să trimită la Roma un raport în sensul acesta. Apoi ridică tabăra și porni în urmărirea lui Spartacus.

Tracul hotărîse să treacă munții. După ce părăsi Caulonia, se îndreptă spre munții Policastro și Nicastro, parcurgînd zilnic distanțe foarte mari.

Cînd armata lui Spartacus ajunse lîngă Policastro, în tabăra gladiatorilor izbucni o răzmeriță, stîrnită de Caius Gannicus. Acesta, care avea o fire încăpățînată și rebelă, cîștigase cinci legiuni de partea lui, declarînd sus și tare că întîi de toate trebuia nimicit Crassus, iar abia după aceea să înainteze asupra Romei. Castus i se alătură. Toate amenințările și toate îndemnurile lui Spartacus fură zadarnice. Legiunile răzvrătite părăsiră tabăra lui Spartacus și se instalară la zece mile depărtare de ea.

Spartacus, nevoind să-i lase pradă unei înfrîngeri sigure și totale, așteptă ca rațiunea să învingă și ca răzvrătiții să se întoarcă. Această așteptare îl făcu să piardă avansul pe care-l avea asupra lui Crassus.

Dușmanul înainta repede. Cîteva zile mai tîrziu, pe o înălțime din apropierea muntelui Policastro, Crassus ajunse din urmă legiunile lui Caius Gannicus și le atacă năprasnic. Cei treizeci de mii de gladiatori luptară vitejește, însă, fără intervenția imediată a lui Spartacus, ar fi fost desigur zdrobiți.

De cum interveni tracul, bătălia deveni mai violentă și mai sălbatică, și numai căderea nopții reuși să-i despartă pe combatanți. Nici una din părți nu cedase nici o palmă de teren. Gladiatorii pierdură însă douăzeci de mii de oameni în această bătălie, în vreme ce romanii nu pierdură decît zece mii.

În cursul nopții, armatele gladiatorilor, care erau numericește mai slabe decît cele dușmane, părăsiră tabăra și,

după ce izbutiră să-i determine pe răzvrătiți să li se alăture, porniră spre Besidiarum.

Ca să-i convingă pe Caius Gannicus și pe Castus să nu se răzlețească de grosul armatei și să evite deocamdată să dea o nouă luptă, Spartacus le spuse că nădăjduiește să-l zdrobească pe Crassus, după ce-l va fi obosit bine cu marșurile și manevrele.

Aceste argumente parcă izbutiră să-i potolească întrucîtva pe Castus și pe Gannicus. De fapt, ei nu numai că nu-l dușmăneau, ci, dimpotrivă, îl respectau și-l admirau pe Spartacus, le era însă nesuferită rigoarea disciplinei și, fiind nechibzuiți, erau nerăbdători să se încaiere cu dușmanul.

Trei zile, Spartacus își ascunse armata pe un munte din apropiere de Besidiarum. Apoi, profitînd de o noapte vijelioasă, furișîndu-se în tăcere pe niște poteci prăpăstioase, scăpă încă o dată din mîna lui Crassus și, în marș forțat, se îndreptă spre Claromont.

După opt zile, Crassus îi ajunse din nou din urmă pe gladiatori și își alese pozițiile, urmărind iarăși să-l blocheze pe Spartacus pe muntele unde era așezată tabăra gladiatorilor. Gannicus și Castus, care din nou se despărțiseră de trac, se instalaseră cu cele două legiuni ale lor la șase mile de locul unde se găsea Spartacus.

In primele două zile, Crassus căută să se familiarizeze cu regiunea și cu pozițiile inamicului. In noaptea zilei a treia, Crassus dădu ordin unei legiuni să ocupe un deal acoperit cu copaci și tufișuri și să stea ascunsă acolo, gata să-i atace pe la spate pe Gannicus și Castus, în clipa în care Scrofa avea să-i atace din față, cu trei legiuni. Crassus socotea că-i va putea măcina pe cei douăsprezece mii de gladiatori ai lui Gannicus și Castus în vreun ceas, adică înainte ca Spartacus să le poată veni în ajutor, și că apoi va putea începe lupta cu Spartacus. In urma pierderilor suferite în lupta de lîngă Policastro, armata gladiatorilor nu mai număra decît șaptezeci de mii de oameni. După ce va fi reușit să nimicească cele două legiuni ale lui Gannicus, efectivul armatei gladiatorilor avea să fie redus la cincizeci și opt de mii. Pe baza acestui calcul, Crassus era convins că cei nouăzeci de mii de soldați ai săi aveau să izbutească să-l încercuiască pe Spartacus.

Livius Mamercus, comandantul legiunii trimise în pădure, își strecură cu atîta băgare de seamă soldații pe dealul indicat, încît Gannicus și Castus nu simțiră nimic. Pentru că se temea că strălucirea armelor în soare ar fi putut trăda inamicului prezența romanilor pe acel deal, Mamercus porunci soldaților să-și acopere cu frunziș coifurile și platoșele.

Cu emoție și nerăbdare aștepta Mamercus să treacă noaptea și să înceapă ziua următoare, care fusese hotărîtă pentru atacarea inamicului. O întîmplare zădărnici însă planurile romanilor. La poalele dealului ocupat de Mamercus se găsea un mic templu închinat lui Jupiter. Templul era părăsit, dar, aflînd de existența lui, Myrtis hotărî să-i aducă o jertfă părintelui zeilor.

Fiindcă își adora fratele și fiindcă clipă de clipă era îngrijorată de soarta lui, Myrtis nu pierdea nici un prilej de a aduce jertfe zeilor, implorîndu-i să-l ajute și să-l ocrotească pe Spartacus.

În ziua aceea, însoțită de credincioasa ei Cethul, Myrtis porni spre micul templu al lui Jupiter, ducînd cu ea un ied alb pentru a-l jertfi zeului zeilor.

Cînd ajunse în apropierea templului, ea zări soldați romani, unii ghemuiți, alții culcați în iarbă, pe cealaltă parte a dealului. Se întoarse tiptil și, străbătînd în grabă vîlceaua, se abătu mai întîi pe la tabăra lui Gannicus și Castus, ca să le dea de veste despre primejdia care-i pîndea. Apoi, împreună cu etiopiana, alergă într-un suflet să-l înștiințeze pe Spartacus.

Cam la un ceas înainte de amiază, Caius Gannicus își scoase din tabără cele două legiuni ale sale și-i atacă pe romani. Mamercus ținu piept cu bărbăție acestui atac neașteptat și trimise îndată un contubernal la Crassus pentru a-i cere ajutor.

Peste puțină vreme sosiră cam în același timp la locul de bătălie, cu toate forțele ce le aveau la dispoziție, atît Spartacus, cît și Marcus Crassus. Se încinse o bătălie mai crîncenă, neasemuit mai crîncenă decît toate celelalte. Bătălia se prelungi pînă ce bezna nopții se lăsă asupra combatanților. Romanii au avut mai bine de unsprezece mii de morți, iar gladiatorii — douăsprezece mii trei sute,

între care trei comandanți de legiuni: Gannicus, Castus și Indutiomar, care luptaseră vitejește.

Patru ceasuri după încetarea bătăliei, Spartacus, după ce-și regrupă gladiatorii, își continuă pe cărări prăpăstioase, prin păduri și rîpi înaintarea spre munții Petelini.

Rămînînd stăpînul cîmpului de bătălie, Crassus porunci să se ardă cadavrele romanilor. Spre marea lui uimire, află că numai doi din cei douăsprezece mii trei sute de gladiatori răpuși în această luptă fuseseră răniți în spate, și că toți ceilalți se prăbușiseră luptînd cu fața la dușman.

După această bătălie, Crassus începu să regrete că scrisese Senatului, cerînd să-i trimită într-ajutor pe Pompeius și pe Lucullus.

Gloria victoriei decisive în acest război avea să fie atribuită altor comandanți, deși el era acela care măcinase și istovise forțele gladiatorului. Hotărî de aceea să stîrșească cu răsculații înainte de întoarcerea lui Lucullus în Italia, și mai înainte ca Pompeius, care tocmai sosise la Roma cu armata lui, să pornească spre Lucania.

În acest scop, îi ordonă lui Scrofa, sub a cărui comandă pusese șaizeci de mii de oameni, să-l urmărească de aproape pe Spartacus, fără a-i lăsa o clipă de răgaz, iar el porni cu restul armatei spre Thurii, și de acolo la Potentia, trimițînd recrutori în toate părțile, care să făgăduiască mari recompense celor ce aveau să intre în armata lui.

Scrofa căută să îngreuneze prin toate mijloacele retragerea lui Spartacus. Îi hărțuia ariergarda, dobîndind succese mărunte, și prindea mici grupuri de gladiatori, pe care apoi îi spînzura de copaci de-a lungul drumurilor.

După plecarea din Claromont, Spartacus se îndreptase spre Heraclea, ocolind dealurile.

Cînd ajunse la rîul Casuentus, constată că, din pricina ploilor din ultimele zile, apele acestuia erau umflate și că rîul se transformase într-un puhoi năvalnic, de netrecut. Cavaleria romană, care între timp îl ajunsese din urmă, se aruncă năprasnic asupra unităților care încheiau coloana gladiatorilor.

Spartacus se înfurie. După ce așeză legiunile în ordine de bătaie, le spuse că de astă dată trebuiau fie să biruiască, fie să piară pînă la ultimul om, deoarece de retras nu se mai puteau retrage, fiindcă în spatele frontului era rîul,

care nu putea fi trecut. Apoi, cu avînt nemaipomenit, se năpusti asupra dușmanului. Atît de sălbatic a fost iureșul gladiatorilor, încît după două ceasuri de luptă romanii fură puși pe fugă, iar gladiatorii, urmărindu-i cu o extraordinară energie, nimiciră mai bine de zece mii de legionari. Gladiatorii nu pierdură decît vreo opt sute de oameni. Panica romanilor fu atît de mare, încît trecură într-o goană pe lîngă Arca și nu s-a oprit decît cînd s-au văzut la adăpostul zidurilor orașului Thurii.

Îndată ce află de înfrîngerea suferită de Scrofa, Crassus se grăbi să părăsească Potentia pentru a merge la Thurii cu armata sa, ale cărei rînduri fiind îngroșate de numeroși recruți număra acum treizeci și opt de mii de oameni. El revărsă asupra soldaților lui Scrofa un torent de mustrări și-i amenință că, de vor mai fugi încă o dată din fața inamicului, îi va supune din nou decimării.

După ce poposi la Thurii cîteva zile, Crassus o luă pe urmele gladiatorilor, care, după cum îl încredințau iscoadele, își așezaseră tabăra pe malul rîului Bradanus, nu departe de Silvium.

Cîteva zile după bătălia cu Scrofa veniră la Spartacus trei gladiatori de la Roma, care-i înmînară o epistolă din partea Valeriei Messallina.

Spartacus păli și își duse mîna dreaptă la piept, voind parcă să astîmpere bătăile inimii care zvîcnea cu putere. După ce îi trimise în tabără pe cei trei gladiatori, poruncind să li se dea ospitalitate, desfăcu papyrusul și citi următoarele:

„INVINCIBILULUI ȘI VITEAZULUI
SPARTACUS.
VALERIA MESSALLINA
ÎI UREAZĂ GLORIE ȘI SĂNĂTATE.

Măreața ta luptă, căruia tu, iubitul meu Spartacus, i-ai închinat toate comorile sufletului tău prea ales, n-au vrut s-o ocrotească nici soarta, nici zeii vrăjmași. Mulțumită vitejiei și iscusinței tale supraomenești, timp de trei ani victoria a făcut să fîlfîie steagurile voastre, care sînt simbolul libertății. N-ai să poți înfrînge însă vrăjmășia sorții și atotputernicia romană, pentru că Lucullus a fost chemat din Asia ca să pornească împotriva ta, iar în clipa

în care îți scriu, Pompeius Magnus, întors din Spania, se îndreaptă spre Samnium, cu toată armata sa. Cedează, Spartacus, cedează și cruță-ți viața. Fă acest lucru pentru dragostea mea înflăcărată și nepotolită, cruță-te de dragul mîngîierilor iubitei noastre copile, Postumia, care va rămîne orfană dacă te vei încăpățîna să duci mai departe acest război deznădăjduit.

Femeia pe care Spartacus o iubește nu poate, nu trebuie și nici n-o să-l sfătuiască vreodată să săvîrșească vreo faptă nedemnă. Depunînd însă armele acum, după ce ai făcut Roma să tremure, după ce te-ai acoperit de slava și de laurii atîtor victorii strălucite, nimeni nu va putea spune că te predai vrăjmașilor de frică. E limpede că, predîndu-te, nu ai face decît să te înclini în fața sorții neînduplecate. Sorții nu-i poate sta împotrivă nici o putere omenească. Sforțările celor mai puternici oameni pe care i-a cunoscut vreodată istoria — Cyrus, Xerxes, Pyrrhus și Hannibal — s-au sfărîmat totdeauna de hotărîrile sorții.

Predă-te lui Crassus pînă nu intră Pompeius în luptă. Pentru a nu-i lăsa rivalului său gloria victoriei asupra ta, Crassus are să-ți acorde, desigur, condiții onorabile.

Renunță la această luptă care acum a devenit zadarnică, vino de te adăpostește în vila mea de la Tusculum, unde te așteaptă dragostea cea mai curată, cea mai duioasă, cea mai înflăcărată, cea mai devotată. Acolo ai să-ți trăiești viața numai în bucurie, ca un soț și părinte iubit, într-o fericire încîntătoare, netulburată, necunoscută oamenilor.

O, Spartacus, Spartacus, te imploră o nefericită femeie, te conjură o mamă îndurerată. Fiica ta, auzi tu, Spartacus, sărmana ta fiică, cu mîne împreună, la picioarele tale, îți îmbrățișează genunchii, îți acoperă mîinile cu sărutări și lacrimi și te imploră să cruți pentru noi neprețuita-ți viață, care ne e mai scumpă decît toate comorile din lume.

Scriind aceste rînduri, îmi tremură mîna, mă înăbușă hohotele de plîns și, în cîteva locuri, lacrimile fierbinți ce-mi picură din ochi au șters cele ce ți-am scris.

O, Spartacus, Spartacus, fie-ți milă de fiica ta, fie-ți milă de mine, sînt o biată și nefericită femeie, și de vei muri tu, voi pieri și eu de deznădejde și de mîhnire...

O, Spartacus, fie-ți milă de mine, care te iubesc, te ador și te venerez mai mult decît pot fi iubiți și adorați zeii supremi! O, Spartacus, fie-ți milă de mine...

VALERIA

Citind scrisoarea, Spartacus începuse să plîngă. Lacrimile îi curgeau șiroaie pe față și se rostogoleau pe papyrus, amestecîndu-se cu lacrimile Valeriei. Cînd isprăvi de citit, duse scrisoarea la buze și o acoperi cu sărutări fără număr. Apoi lăsă mîinile jos și, împreunîndu-le, rămase așa multă vreme, cu ochii înlăcrimați pironiți în pămînt, furat de gînduri amare.

Cine știe unde-i zburau gîndurile?... Cine știe ce arătări încîntătoare avea în fața lui?... Cine știe ce imagine iubită îl însufleția în acea clipă?...

Își veni însă brusc în fire, își șterse ochii, mai sărută o dată papyrusul, îl împături și-l ascunse la piept. Apoi, după ce-și puse platoșa și coiful și după ce se încinse cu sabia și-și luă scutul, chemă un contubernal și-i ordonă să i se pregătească de drum calul și să se formeze un detașament de cavalerie.

Un sfert de ceas mai tîrziu, după ce se sfătuise cu Granicus, părăsi tabăra în galop, în fruntea a trei sute de gladiatori călări.

Cîteva minute după plecarea lui Spartacus, însoțită de Artorix, Myrtis se întorcea spre cortul fratelui ei.

Artorix o implora și o conjura să-i dezvăluie pricina care o împiedica să-i devină soție.

— Nu mai pot să trăiesc așa, nu mai pot! Crede-mă, Myrtis — stăruia gallul. Iubirea asta, patima asta nu mai are nimic omenesc. A devenit uriașă, este stăpîna tuturor simțurilor mele, tirana sufletului meu. Cînd am să aflu ce te reține, cine te oprește să devii soția mea, poate că... cine știe?... o să trebuiască să mă conving că e o piedică de netrecut, poate că o să recunosc această imposibilitate și o să mă plec în fața sorții nemiloase. De vreme ce știu însă că mă iubești, nu pot să renunț la fericire de bună voie, nici nu pot să mă resemnez și să tac.

Zguduită de cuvintele lui, sărmana Myrtis fu covîrșită de un sentiment de indescriptibilă jale.

— Artorix — spuse ea, cu glasul înecat de plîns — Artorix, nu mai stărui, nu-mi mai cere nimic! Te implor, în numele zeilor tăi, te conjur în numele dragostei ce-i porți lui Spartacus! Dacă ți-ai da seama cum mă chinuiești, dacă ai ști la ce suferință mă supui, crede-mă, Artorix, că n-ai mai insista.

— Atunci — izbucni gallul, pe care durerea și amărăciunea îl scoseseră din fire — ascultă-mă, Myrtis. Deznădăjduit cum sînt, nu pot să mai trăiesc. Dacă nu-mi dezvălui taina, vreau să mor pentru că nu mai pot, nu mai sînt în stare să îndur acest groaznic chin! Fie ca atotputernicul Taranus să-l trăsnească pe Spartacus cu fulgerele lui, dacă nu-mi iau viața aici, în fața ochilor tăi!

Artorix își trase pumnalul de la brîu și-l ridică gata să și-l împlînte în inimă.

— Ah, nu... În numele zeilor atotputernici! sări Myrtis, întinzîndu-și brațele rugătoare spre Artorix. Nu!... Nu te omori!... Mai bine să mă acopăr de rușine... în ochii tăi... decît să te văd mort; prefer să mă disprețuiești... Artorix... nu pot fi a ta pentru că nu sînt vrednică de tine... — Începu să plîngă cu hohote și, acoperindu-și fața cu mîinile, continuă să vorbească cu vocea înecată de lacrimi: Am fost sclavă... Biciul stăpînului... care era proxenet... schingiuirile cu nuielile înroșite în foc m-au constrîns să-mi vînd trupul. Se opri o clipă, și apoi, cu glas stins, abia auzit, șopti: Am fost... curtezană!

O podidi iarăși un plîns amar și, înclinîndu-și capul, își ascunse fața în mîini.

Ochii lui Artorix începură să arunce fulgere de mînie. Ridicînd amenințător spre cer brațul înarmat cu pumnalul, strigă cu glas tunător:

— Afurisiți fie bestialii negustori de carne vie! Afurisită fie sclavia! Afurisită fie cruzimea oamenilor! Se aruncă apoi la picioarele Myrtidei și, după ce îi sărută mîinile, privind-o plin de dragoste, o conjură: O, nu plînge... iubita mea... nu plînge! Nu-i nimic! Să nu crezi că din pricina asta ai fi mai puțin curată sau că în ochii mei, tu, jertfă nevinovată a barbariei romanilor, ai fi acum mai puțin minunată! Doar trupul ți l-au putut pîngări, n-au putut să întineze și puritatea sufletului tău!

— O, lasă-mă, lasă-mă să mă ascund de mine însămi! se rugă fata, smucindu-și mîinile din mîinile lui și ascunzîndu-și iar fața în ele. Lasă-mă să fug de privirea ta, pe care nu o mai pot îndura... — și alergă să se ascundă în fundul cortului, unde căzu istovită în brațele sclavei Cethul.

Un răstimp, Artorix rămase pe loc, mîngîind-o cu priviri pline de dragoste. Apoi părăsi cortul suspinînd ușurat, pentru că ceea ce Myrtis credea că e o piedică de neînvins lui nu-i părea de loc a fi o piedică.

A doua zi dis-de-dimineață, lui Marcus Crassus, care își așezase tabăra la Oppidum, i se înfățișă un sol din partea lui Spartacus, care îi înmînă o tabulă cerată. Pe tabula aceasta, scrisă în grecește, Crassus citi următoarele:

„LUI MARCUS LICINIUS CRASSUS —
— IMPERATOR —
DIN PARTEA LUI SPARTACUS, SALUT!

Trebuie neapărat să stau de vorbă cu tine. Pe drumul dintre Oppidum și Silvium, la zece mile de tabăra ta, și la zece mile de tabăra mea, se află o mică vilă, proprietatea lui Titus Ossilius, patrician din Venusia. Mă aflu la această vilă, însoțit de trei sute de soldați călări. Primești să vii acolo, însoțit de un număr egal de soldați? Am venit acolo cu intenții cinstite și mă bizui întru totul pe cinstea ta.

SPARTACUS"

Crassus acceptă îndată propunerea gladiatorului și ordonă să se dea răspuns solului că, peste patru ceasuri, Crassus va fi la întîlnire, la locul arătat, și că așa cum Spartacus are încredere în cinstea sa, așa și el se încrede în cinstea lui Spartacus.

Trei ceasuri și jumătate mai tîrziu, cam la vreo două ceasuri înainte de amiază, Crassus, în fruntea unui detașament de cavalerie, ajunse la vila lui Titus Ossilius. La porțile vilei fu întîmpinat de Mamilius, de un centurion și de zece decurioni din detașamentul de gladiatori care-l însoțise pe Spartacus.

Cu toate onorurile cuvenite, fu condus de aceștia prin vestibulul vilei, prin atrium, și apoi, printr-un coridor, spre o mică galerie cu picturi. La intrarea galeriei se ivi Spar-

lacus, care auzise pașii ce se apropiau. După ce făcu semn alor săi să se depărteze, Spartacus spuse, ducînd mîna dreaptă la buze, în semn de salut:

— Salut, slăvite Marcus Crassus!

Apoi se dădu la o parte spre interiorul galeriei, pentru a-i face loc să intre comandantului roman, care, pășind în sală, îi răspunse la salut, spunînd:

— Salut, viteazule Spartacus!

Cei doi comandanți se măsurau în tăcere.

Gladiatorul era mai înalt decît patricianul. Conformația zveltă și virilă a făpturii lui atletice contrasta izbitor cu vădita obezitate a lui Crassus.

În timp ce Spartacus își plimba privirea de la trăsăturile proeminente ale feței oacheșe, pur romane, a lui Crassus, la gîtul scurt, la umerii lați și la picioarele strîmbe, arcuite în afară în dreptul genunchilor, Crassus admira maiestatea, suplețea și armonia perfectă a înfățișării herculeane a lui Spartacus, noblețea frunții sale înalte, strălucirea ochilor și sinceritatea care se citea pe toate trăsăturile chipului său frumos.

Crassus nu putea să alunge simțămîntul de adîncă admirație care, fără voie, pusese stăpînire pe el, la vederea acestui om.

Spartacus deschise vorba:

— Spune-mi, Crassus, nu ți se pare că războiul acesta s-a prelungit prea mult?

După ce șovăi o clipă, romanul răspunse:

— Da, s-a prelungit din cale-afară de mult.

— Dar că noi i-am putea pune capăt, nu ți se pare? stărui gladiatorul.

În ochii gălbui-cenușii, pe jumătate acoperiți de pleoape, ai lui Crassus, licări o lumină și îi răspunse prompt:

— Cum?

— Făcînd pace.

— Pace?... întrebă Crassus, uimit.

— De ce nu?

— ...Pentru că... în ce chip s-ar putea încheia pacea aceasta?

— Pe Hercule!... La fel cum se încheie totdeauna o pace între două părți aflate în război.

— Da ?! exclamă Crassus, zîmbind ironic. Întocmai cum s-ar încheia pace cu Hannibal, cu Antiochus sau cu Mithridate...

— De ce nu ? întrebă Spartacus, cu ironie fină în glas.

— Pentru că... — răspunse stingherit, dar în același timp semeț, comandantul romanilor — pentru că... poți tu oare să fii socotit parte beligerantă ?

— Sîntem o coaliție de popoare, care luptă împotriva tiraniei romane.

— Pe Marte Răzbunătorul ! întîmpină Crassus, batjocoritor, trecîndu-și mîna stîngă sub lanțul de aur ce-l purta în eșarfă. Eu socoteam că sînteți o nerușinată adunătură de sclavi netrebnici, răzvrătiți împotriva stăpînului vostru legitim.

— Da, am însă de făcut o singură precizare — răspunse liniștit Spartacus. Nu sîntem netrebnici, hotărît, nu ! Sîntem sclavii bunului vostru plac, al arbitrariului vostru care calcă în picioare legile. Nu sîntem însă netrebnici. Cît despre legitimitatea dreptului vostru asupra noastră, mai bine să nu mai vorbim.

— Într-un cuvînt — spuse Crassus — ai vrea să închei pace cu Roma, de parcă ai fi Hannibal sau Mithridate ? Spune, ce provincii dorești să ți se dea ? Ce despăgubiri de război ceri ?

Ochii lui Spartacus scăpărară de indignare și, dacă nu s-ar fi stăpînit la vreme, cine știe ce i-ar fi spus lui Crassus. După ce își puse mîna stîngă la buze, parcă pentru a-și închide gura, și după ce își trecu dreapta de cîteva ori peste frunte, îi răspunse :

— N-am venit aici nici să mă cert cu tine, nici să te jignesc, nici să ascult jignirile tale.

— Dar nu-ți pare oare că propunerea de a încheia pace cu sclavii și gladiatorii răsculați jignește mîndria poporului roman ? Numai cine nu e născut pe malurile Tibrului poate să nu înțeleagă ce ocară cuprinde o asemenea propunere. Din nenorocire pentru tine, nu te-ai născut roman, deși îți jur, Spartacus, că ai fi fost vrednic de aceasta, și de aceea nu-ți poți da seama destul de bine de gravitatea jignirii ce mi-ai adus.

— Pe tine însă, nemăsurata trufie, caracteristică latinilor, te împiedică să înțelegi ce jignire aduci, dacă nu

mie și fraților mei de arme, cel puțin firii și zeilor mari, socotind că toate celelalte popoare de pe lume ar fi inferioare și că ar fi mai aproape de dobitoace decît de oameni.

Urmă un răstimp de tăcere.

După cîteva minute de gîndire, Crassus își înălță capul și spuse, privind drept în ochii lui Spartacus:

— Istovit fiind și nemaiputînd să mai reziști, ceri pace. Bine, care-ți sînt condițiile?

— Am șaizeci de mii de oameni și știi, cum știe de altfel și Roma întreagă, cît sînt de puternici și de viteji... În toată Italia gem sub lanțurile voastre milioane de sclavi, care întotdeauna vor completa cu ostași rîndurile legiunilor mele. Războiul durează de trei ani și are să se prelungească încă zece, și poate să se transforme într-o văpaie care va mistui Roma întreagă. Sînt ostenit, dar istovit încă nu sînt.

— Uiți că Pompeius e în marș spre Șamnium cu legiunile care l-au înfrînt pe Sertorius, uiți că Lucullus trebuie să debarce zilele acestea la Brundisium, în fruntea legiunilor ce au luptat împotriva lui Mithridate?

— Ah, și Lucullus deci! exclamă Spartacus. O, zei! Cîtă cinste le face Roma gladiatorilor! Și, deși vă vedeți siliți să trimiteți toate armatele republicii împotriva lor, totuși vă e silă să discutați pacea cu ei? După o pauză adăugă: Care sînt condițiile în care ai accepta să se facă pace?

— Tu, împreună cu o sută dintre ai tăi, aleși de tine, o să puteți pleca liberi. Ceilalți trebuie să se predea necondiționat. Soarta lor are să fie hotărîtă de Senat.

— Iar ei... — începu Spartacus, dar Crassus îi tăie vorba, spunînd mai departe:

— Sau, dacă ai ostenit, părăsește-i. O să ți se dea libertatea, cetățenia și funcția de questor în armata noastră. Fără tine și fără înțeleapta ta conducere au să se destrame și pînă în opt zile au să fie cu desăvîrșire sfărîmați.

Fața lui Spartacus se făcu roșie ca para focului. Încruntat, cu căutătura amenințătoare, făcu un pas către Crassus, dar se stăpîni și, cu glasul tremurînd de mînie, îi răspunse:

— Fugă?... Trădare?... Prefer să mor cu frații mei de arme pe cîmpul de bătălie. Și, îndreptîndu-se spre ieșire, adăugă: Adio, Marcus Crassus. În prag însă se opri și,

întorcîndu-se către conducătorul romani, îl întrebă: Am să te întîlnesc în prima luptă?

— Ai să mă întîlnești.

— Ai să te lupți cu mine?

— Da, am să mă lupt cu tine.

— Cu bine, Crassus.

— Cu bine.

Spartacus ieși în curtea vilei, sări pe cal, ordonă însoțitorilor săi să-l urmeze și porni apoi în galop spre tabăra sa.

Cum ajunse în tabără dădu ordin să se strîngă corturile și, după ce trecu prin vad rîul Bradanus, se îndreptă spre Petelia. Acolo ajunse spre asfințit și își așeză tabăra.

In zorii zilei, iscoadele îi aduseră lui Spartacus un decurion roman pe care-l prinseseră; venea să-i dea de știre lui Crassus că armata lui Lucullus debarcase la Brundisium.

Spartacus pierdu orice nădejde de scăpare. Singura ieșire părea să fie o luptă pe viață și pe moarte împotriva lui Crassus și, dacă era cu putință, o victorie asupra acestuia. De aceasta atîrna acum soarta lui.

De aceea se întoarse din drum și își întinse tabăra pe malul stîng al rîului Brandanus, cam la o milă depărtare de rîu. Pe celălalt mal, unde cu o zi înainte se aflase tabăra lui Spartacus, se găsea acum armata lui Crassus.

Peste noapte, Crassus trecu cu legiunile pe malul stîng al rîului și dădu ordin ca tabăra să fie așezată la două mile de tabăra gladiatorilor.

Se îngîna de ziuă, cînd patru cohorte romane săpau de zor, adîncind șanțul taberei. Văzîndu-le, trei cohorte de gladiatori, care mergeau după lemne în pădure, îi atacară năprasnic.

Auzind strigătele fraților lor de arme, toți soldații legiunii romane instalate în apropiere se năpustiră peste val.

Gladiatorii din tabără, auzind zgomot și zăngănit de arme, se repeziră pe meterezele întărite cu pari și, văzînd că începuse încăierarea, alergară să dea ajutor. Lupta se încinse într-o clipă.

Intre timp, Spartacus tocmai isprăvise de împăturit papyrusul pe care-l scrisese Valeriei. După ce-l lipi cu

ceară și-i puse pecete cu medaliomul, dădu papyrusul în mîna unuia dintre cei trei gladiatori trimiși de ea.

— Vă încredințez această epistolă, adresată stăpînei voastre, pe care o iubiți atît de mult...

— Și pe tine te iubim tot atît de mult — protestă gladiatorul care luase scrisoarea.

— Vă mulțumesc, bunii mei frați, pentru dragostea voastră — reluă Spartacus. Alegeți poteci singuratice și cărări nebătute, mergeți zi și noapte cu cea mai mare băgare de seamă și duceți-i scrisoarea. Dacă din nefericire aceluia ce are scrisoarea i s-ar întîmpla ceva, s-o ia altul. Faceți tot ce e cu putință ca să-i parvină această scrisoare. Acum, duceți-vă, și zeii să fie cu voi.

Cei trei gladiatori părăsiră cortul însoțiți de Spartacus, care îi sfătui:

— Ieșiți mai bine pe porțile Decumane...

In clipa aceea, Spartacus auzi larma luptei ce începuse și alergă să vadă ce se întîmplase. La fel dădu fuga și Crassus, care se hotărîse încă din ajun să dea bătălia decisivă cu inamicul. Văzînd încăierarea ce se încinsese, cei doi comandanți rînduiră legiunile pentru luptă.

Trecînd în revistă rîndurile legiunilor așezate în front, Spartacus își îmbărbătă soldații:

— Fraților, soarta întregului război atîrnă de sfîrșitul acestei bătălii; Lucullus, care a debarcat la Brundisium, înaintează spre noi și se pregătește să ne atace prin spate. Pe flancul drept sîntem amenințați de Pompeius, care a și ajuns în Samnium. In față îl avem pe Crassus. Astăzi trebuie sau să învingem, sau să murim. Trebuie sau să nimicim armata lui Crassus, pentru ca să ne putem arunca apoi asupra lui Pompeius, sau să murim așa cum se cuvine să moară niște viteji care au cîștigat atîtea victorii asupra romanilor. Cauza noastră e sfîntă și dreaptă și nu va pieri o dată cu noi. Calea spre izbîndă e o cale stropită cu sînge, ideile mărețe nu izbîndesc decît mulțumită jertfelor și dăruirii de sine. Mai bine o moarte vitejească și glorioasă decît o viață mîrșavă și umilitoare. De vom pieri, o să le lăsăm urmașilor drept moștenire răzbunarea și izbînda și înroșit în sîngele nostru steagul libertății și al egalității. Fraților, nici un pas înapoi! Izbîndă sau moarte!

Așa le vorbi Spartacus. Cînd îi aduseră minunatul lui cal numid, negru ca abanosul, își trase sabia și, înfigînd-o în pieptul calului, strigă:

— Azi n-am nevoie de cal. Dacă o să înving, o să-mi aleg dintre caii dușmanului orice cal o să-mi placă. Iar dacă o să fiu înfrînt, n-o să mai am nevoie de cal niciodată.

Pentru gladiatori, cuvintele acestea și gestul lui Spartacus erau un semn că această bătălie avea să fie cea din urmă. Aclamîndu-l, îi cerură să dea semnalul de atac.

Spartacus dădu semnalul. Trîmbițele și bucinele răsunară puternic. Gladiatorii se repeziră asupra vrăjmașului.

Se năpustiră asupra romanilor asemenea unui torent, care, umflat de ploi și zăpezi, se precipită tumultuos și năvalnic din munți, potopind împrejurimile, răsturnînd și nimicind tot ce întîlnește în cale.

Zdruncinate de această izbitură crîncenă, legiunile lui Crassus șovăiră și începură să se retragă.

Spartacus lupta cu sabia în rîndul întîi, acolo unde era mai aprigă lupta și săvîrșea minuni de vitejie și curaj. Văzînd ezitarea legiunilor dușmane, ordonă să se sune semnalul convenit cu Mamilius.

Mamilius cu cei opt mii de călăreți ai săi se găsea înapoia pedestrimii. Cînd auzi semnalul, porni în goană spre aripa stîngă a gladiatorilor. După ce o depăși cu mai mult de două stadii, își desfășură unitățile și, executînd o jumătate de voltă la dreapta, se aruncă în galop asupra flancului romanilor.

Crassus însă urmărea de aproape operațiunile și îmbărbăta legiunile care începuseră să șovăie. El dădu ordin lui Quintus să iasă în întîmpinarea cavaleriei gladiatorilor. Zece din cele cincisprezece mii de cavaleriști romani se desfășurară cu iuțeala fulgerului și Mamilius, care tocmai era gata să izbească prin surprindere flancul drept al lui Crassus, se văzu oprit de forțele superioare ale cavaleriei inamice, cu care se încleștă într-o luptă crîncenă.

În aceeași clipă, Mummius, cu patru legiuni, se năpusti vijelios înainte, ca să încercuiască aripa dreaptă a gladiatorilor. Granicus scoase atunci ultimele două legiuni ce erau în rezervă și-l contraatacă pe Mummius.

În această desperată bătălie, superioritatea numerică a romanilor era însă prea mare. Legiunile romane care fă-

ceau față gladiatorilor în centrul cîmpului de luptă continuau să se retragă și erau gata s-o ia la fugă, dar Crassus interveni cu ultimele trei legiuni ținute în rezervă și dădu ordin ca legiunile dezorganizate să părăsească terenul. Pînă într-un sfert de ceas, ele se retraseră spre dreapta și stînga, lăsînd locul cohortelor proaspete, care, conduse personal de Crassus și de tribunul Mamercus, se aruncară cu furie asupra lui Spartacus.

Și astfel la centru se încinse o luptă și mai crîncenă, și mai aprigă. Între timp, restul de cinci mii de călăreți romani ocoleau flancul drept al cavaleriei lui Mamilius și o atacau pe la spate.

Cavaleria gladiatorilor fu dezorganizată și zdrobită. În ciuda iscusinței și energiei lui Granicus și cu toate eforturile supraomenești depuse de vitejii gladiatori, Mummius reuși să învăluiască aripa dreaptă a lui Spartacus.

Ceea ce îi însuflețea pe gladiatori acum nu era nici nădejdea salvării, nici aceea a izbînzii, ci numai dorința de a-și vinde scump viața, setea de răzbunare și hotărîrea cu care luptă omul ajuns în culmea desperării.

Bătălia se transformă într-un măcel cumplit.

Urmărite și învăluite, cele două aripi ale frontului gladiatorilor se retraseră departe. Numai centrul, unde lupta vitejește Spartacus și, alături de el, Artorix, mai ținea piept inamicului.

Granicus, văzînd că legiunile lui sînt zdrobite, se aruncă acolo unde lupta era mai crîncenă și, după ce ucise cu mîna lui un tribun, doi decani și opt sau zece soldați, căzu sub loviturile a douăzeci de săbii, vărsîndu-și sîngele pînă la ultima picătură.

Alături de el căzu ca un viteaz, cu trupul acoperit de răni, macedoneanul Erosthenes, comandantul legiunii a zecea.

Resturile zdrobite ale cavaleriei gladiatorilor îl văzură pe bravul lor Mamilius prăbușindu-se lovit de zeci de săgeți.

Începu să se înșereze. Deși sfîrșiți de oboseală și plini de răni, din care curgeau șiroaie de sînge, gladiatorii continuau să reziste dușmanului. Luptau nu ca cei mai îndrăzneți dintre oameni, ci ca niște fiare sălbatice.

Spartacus nu se clintise nici măcar cu un pas. Dimpotrivă, în fruntea a o mie de gladiatori, pătrunse ca un cui în rîndurile legiunii a șasea romane, care, deși alcătuită din veterani, nu putu ține piept atacului său. Tot timpul îl provoca la luptă pe Crassus, care se bătea nu departe de locul unde se afla el.

Pe tribunul Mamercus, care se aruncase asupra sa în fruntea vitejilor veterani ai lui Marius și Sulla, Spartacus îl răpuse pe dată. În cîteva clipe mai căzură sub loviturile lui repezi, de care nu era chip să se ferească cineva, doi centurioni și opt sau zece decani. Aceștia doriseră să le arate soldaților lor cum trebuiesc parate asemenea lovituri, dar nu izbutiră să-i învețe altceva decît cum să primească moartea.

Întunericul se lăsa tot mai negru peste cîmpul de bătălie. Romanii cîștigaseră victoria decîsivă și totuși mai erau constrînși să se bată. Curînd răsări luna, luminînd cu razele ei palide înfiorătoarea priveliște a crîncenului măcel.

Treizeci de mii de gladiatori și optsprezece mii de romani zăceau pe întinsul cîmpului de luptă. Bătălia luă sfîrșit. Pîlcuri, pîlcuri, gladiatorii care supraviețuiseră, istoviți și sleiți de această luptă ce durase opt ceasuri, se tîrau acum în dezordine către dealurile și munții din împrejurimi.

Într-un singur loc, sălbatica și sîngeroasa încăierare continua cu furie.

Această încăierare se petrecea în centru; urmînd exemplul lui Spartacus, o mie de gladiatori se băteau cu nestrămutată înverșunare.

— Crassus!... Unde ești?... repeta din cînd în cînd Spartacus, cu vocea răgușită și întretăiată. Mi-ai făgăduit să te măsori cu mine... Unde ești, Crassus?...

Spartacus ordonase cu vreo două ceasuri mai înainte ca Myrtis să fie dusă la adăpost, cît mai departe de cîmpul de bătălie. Ea plecase plîngînd și aproape fusese nevoie de forță pentru a o face să părăsească locul luptei.

Încăierarea se prelungi încă un ceas. Spartacus, al cărui scut era străpuns peste tot de suliți, îi văzu prăvălindu-se pe ultimii săi tovarăși de luptă — pe Vibsalt și Artorix.

Cu o săgeată înfiptă în piept, Artorix se prăbușise, strigîndu-i prietenului său:

— Spartacus!... Am să te revăd în cîmpiile Elysee... printre...

Singur împotriva a șapte sau opt sute de dușmani, care-l încolțeau din toate părțile, acoperit de răni, Spartacus izbea și dobora, rotindu-și cu iuțeala fulgerului sabia-i grozavă, lovea și secera pe toți cei ce încercau să-l atace.

Un pilum zvîrlit de la doisprezece pași i se înfipse în șoldul stîng, rănindu-l grav. Căzînd în genunchi, Spartacus, asemenea lui Hercule înconjurat de centauri, cu scutul se apăra de dușmani, iar cu sabia izbea, săvîrșind minuni de vitejie supraomenească. În cele din urmă, șapte sau opt suliți aruncate de la zece pași îl străpunseră și se rostogoli, șoptind:

— Va... le... ria...

Muți de uimire, romanii, care-l văzuseră cu ce eroism luptase din prima pînă în ultima clipă a bătăliei, se îmbulziră în jurul cadavrului lui.

Astfel muri omul acesta fără seamăn, care a întrunit în persoana lui un caracter ales, o minte deosebit de ageră, o tenacitate nestrămutată, o vitejie fără de pereche și o adîncă înțelepciune — însușiri pe temeiul cărora a fost trecut în rîndul celor mai vestiți comandanți pe care-i cunoaște istoria.

Două ceasuri mai tîrziu, romanii se retraseră în corturile lor. Doar gemetele răniților și muribunzilor mai tulburau lugubra tăcere ce pusese stăpînire pe cîmpul de luptă, luminat de razele întristate ale lunei.

Pe cîmp, printre trupurile fără suflare, rătăcea o umbră.

Încet, umbra se apropie de locul unde lupta fusese mai crîncenă decît oriunde. Părea să fie un ostaș. Coiful și armele lui străluceau din cînd în cînd în bătaia lunei. Merse și iar merse ostașul vreme îndelungată, pînă ce ajunse la locul unde căzuse Spartacus. Aici se opri. Ostașul era mic de stat și subțirel la trup. Mersese cu capul plecat asupra cadavrelor, cercetîndu-le unele după altele, pînă ce, în sfîrșit, recunoscuse rămășițele neînsufletite ale conducătorului gladiatorilor. Îngenunche în fața lui. Nu fără greutate încercă apoi să ridice puțin capul bălai al lui

Spartacus și să-l proptească de cadavrul unuia dintre centurionii romani, răpuși de el.

Asupra chipului livid al gladiatorului se opri o rază de lună. Plîngînd amarnic, micul ostaș își apropie buzele de obrazul lui fără suflare și începu să-l sărute cu duioșie.

Cum desigur au ghicit cititorii noștri, ostașul era Myrtis. După zdrobirea gladiatorilor, Myrtis, părăsindu-i pe furiș pe cei cărora le fusese dată în pază de Spartacus, se întorsese la locul unde se dăduse bătălia. Nu nădăjduia să mai găsească în viață nici pe Spartacus, nici pe Artorix; pornise însuflețită doar de dorința de a săruta pentru ultima dată chipurile lor dragi.

— O, Spartacus!... Fratele meu!... suspină ea, cu glas stins, plîngînd în hohote și continuînd a-i acoperi obrazul cu sărutări. Cum mi-a fost dat să te găsesc!... Nici o bucățică nu ți-a mai rămas întreagă... Cîte răni!... Cît sînge!

Deodată tăcu. I se păruse că aude un geamăt mai deslușit, venind parcă mai de aproape decît celelalte gemete care sfîșiau tăcerea lugubră și străbăteau pînă la ea.

Myrtis nu se clinti însă de lîngă Spartacus, continuînd să-i sărute obrazul fără viață.

Geamătul se auzi iarăși, și de astă dată parcă deslușI un cuvînt.

Încet, Myrtis se concentră și, trăgînd cu urechea, parcă auzi cum glasul unui muribund îi îngîna numele.

Sări în picioare. Fu scuturată de un fior, care îi străbătu toată făptura. Simți pe frunte broboane reci de sudoare. Cu pupilele dilatate de groază, vorbind fără să-și dea seama, întrebă cu glas tare, de parcă ar fi fost cineva care s-o audă:

— Pentru numele zeilor!... Cine-i?... Cine mă cheamă?

— Myrtis!... O, Myrtis a mea! pronunță de astă dată destul de limpede glasul.

— Ce-i asta? strigă ea brusc, înviorată de bucurie. Să fie oare adevărat? Artorix, tu?...

Și sărind și ocolind cadavrele, alergă într-un suflet spre locul unde, într-o baltă de sînge, zăcea Artorix, cu fața rece și palidă. Din cînd în cînd ridica încet pleoapele îngreunate de pecetea morții și deschidea ochii.

Myrtis se aruncă la pămînt lîngă el și, sărutîndu-l pe față, începu să-l îmbărbăteze:

— Trăiește... Artorix, iubitul, adoratorul meu! Poate am să te pot salva... Am să te încălzesc cu suflarea mea... Am să-ți leg rănile... Am să te duc într-un loc ferit...

Aceste cuvinte și focul acestor sărutări întîlăcărate îl treziră din toropeală pe muribund. Deschise ochii care se stingeau și șopti cu glas surd:

— Sîntem împreună ?... Atît de repede ?... Sîntem deci în Elyseu... O, Myrtis... De ce... de ce e atît de frig în Elyseu?...

— Nu! strigă ea, dînd frîu liber pasiunii. Nu! Nu sîntem în Elyseu, eu sînt... eu, Myrtis a ta!... Trăiești... și ai să trăiești... pentru că vreau ca tu să trăiești... pentru că am nevoie ca tu să trăiești!...

Cuprinzîndu-i încet gîtul cu brațele sale fără vlagă, gallul șopti:

— E adevărat va să zică ?... Mai trăiesc... și mi-a fost hărăzită într-adevăr... fericirea... să te sărut... înainte de moarte ?

— Da, da, Artorix... n-ai să mori... sînt a ta... a ta din tot sufletul...

— Mor fericit! Esus mi-a împlinit... rugăciunile...

Glasul lui Artorix slăbea. Emoția și bucuria ce încercase îl istoviseră de tot.

— O, Myrtis! exclamă el sărutînd-o. Simt... că mor...

— Nu, nu muri singur... așteaptă-mă... să murim împreună și împreună să facem drumul spre Elyseu.

Dintr-o mișcare smulse pumnalul ce atîrna de cingătoarea lui Artorix și și-l înfipse în gît, cu o mînă hotărîtă. După ce îl îmbrățișă strîns pe Artorix, strigă:

— Cu tine am să mor, cu tine am să pășesc în lăcașul sufletelor bune!

— Ce... ce-ai făcut ? abia șopti muribundul.

— Iubitul meu... îți împărtășesc soarta...

Myrtis, care-și tăiase carotida, nici nu mai putea vorbi. Îl îmbrățișă și mai strîns pe Artorix, își apropie buzele de buzele lui și, uniți în această ultimă sărutare, rămaseră amîndoi nemișcați.

Între timp, înaintînd cu multă grijă printre cadavre, doi gladiatori se strecuraseră pînă la locul unde căzuse Sparta-

cus. Ridicară trupul lui neînsufleţit, îl înfăşurară într-o pătură mare de lînă şi plecară cu el în braţe.

La o depărtare de două mile îi aştepta un car cu boi.

După ce aşezară în car cadavrul lui Spartacus, grămădiră deasupra lui nişte saci cu grîne ce erau lîngă car, cu care acoperiră în întregime cadavrul.

Carul se urni, iar în urma lui porniră cei doi gladiatori.

Cei doi erau Acilius şi Aquilius, fiii lui Libedius, administratorul vilei pe care o avea Valeria la Tusculum. Duceau rămăşiţele pămînteşti ale conducătorului lor la vila femeii pe care o iubise, pentru ca aceste rămăşiţe să nu rămînă expuse profanărilor la care, fără îndoială, că s-ar fi dedat învingătorii, în trufia şi îngîmfarea lor fără margini.

ÎNCHEIERE

Războiul cu gladiatorii se termină în cele cincisprezece zile următoare bătăliei de lîngă rîul Bradanus. Risipiți prin munți, lipsiți de conducători, urmăriți pas cu pas de Crassus, de o parte, și de Pompeius, de altă parte, cele cîteva mii de gladiatori care supraviețuiseră măcelului fură măcelăriți în cîteva zile. N-au fost prinși decît vreo șase mii, care au fost răstigniți de-a lungul Viei Appia, între Capua și Roma.

Zadarnic a fost căutat trupul lui Spartacus printre cadavrele celor uciși lîngă Bradanus. Trupul nu a putut fi găsit. Din această pricină, s-au făcut cele mai diferite presupuneri, toate foarte depărtate de adevăr.

Astfel luă sfîrșit acest război care a durat aproape patru ani și în care, prin vitejia lor, gladiatorii au făcut dovada că erau vrednici să fie liberi și destoinici să săvîrșească fapte mari.

Acum încheiem povestirea, conducîndu-i pe cititori într-un loc unde vor regăsi două din personajele povestirii.

Trecuseră douăzeci de zile de la bătălia de lîngă Bradanus. Crassus și Pompeius, clocotind de ură și gelozie unul împotriva celuilalt, se apropiau de Roma, în fruntea armatelor lor, fiecare revendicînd pentru sine gloria de a fi înăbușit răscoala și cerînd drept răsplată consulatul.

Pe o banchetă în conclavul vilei de la Tusculum ședea frumoasa Valeria, înveșmîntată într-o stolă cenușie de doliu.

Fiica lui Messalla era foarte palidă și durerea cruntă ce o lovise de curînd își lăsase pecetea pe chipul ei. De prea multe lacrimi, pleoapele îi erau roșii și umflate. Părul ei negru ca pana corbului îi cădea despletit, moale și des, pe umerii ei minunați, iar în ochii-i întunecați și pe față erau întipărite urmele deznădejdii adînci, care-i sfîșia inima. Sta cu capul sprijinit într-o mînă, în fața unei frumoase mă-

suțe de marmură, pe care era așezată o urnă de bronz aurită, lucrată cu dalta de un meșter grec.

In cealaltă mînă strîngea un papyrus. Ochii ei negri priveau țintă la urnă. Femeia aceasta, atît de frumoasă în durerea ei adîncă și mută, aducea aminte de Niobe, deoarece ca și Niobe părea a spune: „Priviți, există oare suferință mai mare ca suferința mea?"

Pe o banchetă mică, lîngă măsuța de marmură, ședea, bălaie și drăgălașă, Postumia, de asemenea în doliu.

Fetița mîngîia cu degetele figurile, frunzele și reliefurile ce împodobeau urna mortuară și, din timp în timp, își privea mama, parcă mustrînd-o cu privirea ei inteligentă.

Deodată, ca și cum s-ar fi trezit brusc din somn, Valeria își întoarse privirea asupra papyrusului pe care-l ținea în mîna dreaptă și începu să citească scrisoarea:

Iată cuprinsul ei:

„DIVINEI VALERIA MESSALLINA,
DE LA SPARTACUS
SALUT ȘI FERICIRE!

Din dragoste pentru tine, divina mea Valeria, m-am întîlnit cu Marcus Crassus. Am consimțit să fac aceasta pentru tine și pentru scumpa noastră Postumia. Pretorul Siciliei mi-a propus însă viața și libertatea numai cu prețul trădării.

Decît să-mi trădez frații și decît să accept ca numele meu să fie în veci acoperit de rușine, am preferat să fiu ingrat față de tine și față de fiica mea.

Cînd ai să primești această scrisoare, probabil nu voi mai fi, deoarece sîntem în ajunul unei bătălii mari și hotărîtoare, în care am să pier vitejește.

Așa e voia sorții vrăjmașe.

In pragul morții simt nevoia, adorata mea Valeria, să-ți cer iertare pentru toate suferințele ce ți-am pricinuit.

Fii tare și trăiește, trăiește din dragoste pentru mine, trăiește pentru nevinovata noastră fetiță. Aceasta e rugămintea unui om care se pregătește să moară.

Plînsul mă îneacă, mă înăbuș și nu mă mîngîie decît un singur gînd — gîndul că într-o lume mai bună am să pot îmbrățișa sufletul tău nemuritor. Către tine zboară, cu ultima sărutare și cu ultimul meu gînd, ultima bătaie a inimii lui Spartacus al tău.“

După ce termină de citit, duse scrisoarea la buze și izbucni în plîns.

— Mamă, de ce plîngi așa ? întrebă mîhnită fetița.

— Sărmana mea fetiță ! exclamă Valeria, mîngîind capul bălai și cîrlionțat al Postumiei. Nu-i nimic... nu-i nimic, nu fii amărîtă, scumpa mea.

Strînse la piept capul fetiței și, acoperindu-l de sărutări, izbucni din nou în plîns.

— Nu ți s-a întîmplat nimic și totuși plîngi ! o dojeni Postumia. Cînd plîng eu, tu spui că sînt rea. Acum tu ești rea...

— O, nu spune așa ! strigă biata femeie, mîngîindu-și și sărutîndu-și fetița cu și mai multă căldură. Dacă ai ști cît mă dor cuvintele tale.

— Cînd plîngi tu, și pe mine mă doare.

— O, cît ești de drăgălașă și, în același timp, cît de crudă, tu, care de aici înainte ai să fii singura mea iubire ! Spunînd acest lucru, biata femeie sărută din nou scrisoarea și, după ce o ascunse la piept, își întinse brațele spre Postumia. O luă în brațe și, străduindu-se să-și stăpînească plînsul, îi spuse : Ai dreptate, biată mititică, am fost rea... N-am să mai fiu rea. Am să fiu bună totdeauna și n-am să mă mai gîndesc decît la tine. Ai s-o iubești pe sărmana ta mamă ?

— O, totdeauna, mult, mult de tot !

Și rostind aceste cuvinte, fetița își săltă capul și, după ce o luă de gît pe mamă-sa, începu s-o sărute.

Cînd se desprinse din îmbrățișarea mamei, fetița reîncepu să mîngîie urna.

În conclav domni o lungă tăcere.

Deodată, Postumia o întrebă pe mamă-sa :

— Spune-mi, mamă, ce-i acolo înăuntru ?

Ochii Valeriei se umplură de lacrimi și, după ce-i ridică spre cer, strigă îndurerată :

— O, sărmană micuță !... Apoi, după o clipă, stăpînindu-și anevoie hohotele de plîns, îi spuse cu glas tremurînd : În urna aceasta, sărmana mea fetiță, se află rămășițele pămîntești ale tatălui tău.

Și izbucni iarăși în plîns.

Abolla — manta militară.

Acheron — în mitologia greacă, unul din fluviile împărăției subpămîntene a Infernului, peste care sufletele morților erau transportate de luntrașul Charon.

Achille — erou al războiului troian, cîntat de Homer în „Iliada". Cel mai viteaz dintre comandanții armatei grecești. Thetis, mama lui Achille, pentru a-l face invulnerabil, l-a scăldat în apele Styxului, unul din fluviile împărăției subpămîntene. Numai un călcîi, acela de care îl ținuse, a rămas neatins de apele miraculoase și deci vulnerabil. În luptele prilejuite de asediul Troiei, eroul troian Paris l-a rănit pe Achille cu o săgeată, tocmai în călcîiul vulnerabil, ucigîndu-l. De aici expresia: „călcîiul lui Achille", adică punctul slab, fără apărare, al cuiva.

Acropolă — cetățuie înăuntrul orașelor grecești, așezată de obicei pe o stîncă sau pe o înălțime, în care se refugiau locuitorii pentru a se apăra de dușmani.

Ajax — erou grec din războiul troian.

Alexandrină — limba greacă vorbită în Alexandria, care cuprindea numeroase elemente ebraice și egiptene. Alexandria (oraș egiptean, întemeiat de Alexandru Macedon în anul 331 înaintea erei noastre) a fost veacuri de-a rîndul (pînă în secolul al VII-lea al erei noastre) un vestit centru de cultură. La Alexandria se afla o bibliotecă uriașă pentru vremea aceea, care atrăgea numeroși învățați, filozofi și scriitori din diferite țări.

Andabat (andabata) — gladiator a cărui cască n-avea deschizături pentru ochi, ceea ce-l obliga să lupte orbește, spre hazul spectatorilor.

Angustus clavus — chenar îngust de purpură pe tunică, semn distinctiv al ordinului echestru.

Anteu — personaj din mitologia greacă — gigant, fiul lui Poseidon și al zeiței pămîntului (Terra). Cît timp era în contact cu pămîntul, pe Anteu nu-l putea birui nimeni, deoarece prindea puteri de

la maică-sa. Dar Hercule a reuşit să-l biruiască, după o luptă îndelungată, ridicîndu-l în văzduh.

Antiochos III, cel Mare — puternic rege al Siriei (223—187 înaintea erei noastre) a încercat să-şi întindă stăpînirea asupra Europei, dar a fost învins de romani.

Apeduct (aquaeductus) — conductă de apă.

Apollo din Delphi — la greci şi la romani, Apollo era zeul soarelui şi al luminii, ocrotitorul cîntului, muzicii şi poeziei. Mitologia greacă îi atribuia lui Apollo întemeierea templului de la Delphi (la poalele muntelui Parnas) unde, prin mijlocirea unui oracol, dezvăluia oamenilor voinţa zeilor.

Appia Via — vezi Via Appia.

Aquae Sextiae (Aix en Provence) — locul bătăliei în care, în anul 102 înaintea erei noastre, consulul roman Marius i-a înfrînt pe teutoni.

Arelate — oraş din Gallia Narbonensis (actualmente Arles).

As — monedă romană de bronz (0,975 gr.).

Attic — însuşire caracteristică locuitorilor din Attica (ţinut din vechea Grecie, cu capitala Atena). In vechime, Attica era faimoasă pentru dezvoltarea ştiinţelor, filozofiei şi artelor. De aceea se spunea, şi se spune şi azi, despre o manifestare care se distinge prin bun gust sau spirit, că are un caracter attic. De exemplu, despre un spirit bun se spune „spirit attic".

Atrium — încăperea centrală a caselor romane, în jurul căreia erau aşezate camerele de locuit. In atrium se aflau vatra familială şi imaginile venerate ale strămoşilor.

Auguri (augures) — prezicători romani; romanii credeau că, după zborul păsărilor şi după felul cum cădea trăsnetul, augurii puteau ghici voinţa zeilor şi puteau prezice dacă rezultatele unei acţiuni anumite vor fi favorabile sau nefavorabile. Magistraţii romani se adresau augurilor în toate împrejurările mai însemnate înainte de a întreprinde ceva, de pildă, înainte de a convoca o adunare a poporului ş.a.m.d. Dacă prezicerile erau nefavorabile, nu se întreprindea nimic.

Aureus — monedă romană de aur.

Baal — principala divinitate a fenicienilor şi carthaginezilor.

Bacchus — zeul veseliei şi al vinului la greci şi la romani.

Balistă (ballista) — maşină de război folosită de popoarele vechi pentru a zvîrli pietre, săgeţi şi lănci împotriva cetăţilor asediate.

Basilică (basilica) — clădire mare, dreptunghiulară, susţinută de şiruri longitudinale de coloane care împărţeau clădirea în mai multe

părți. În orașele romane, basilicile serveau de tribunale și piețe acoperite, unde se întîlneau negustorii pentru a trata afacerile lor ș.a.m.d.

Belenus — zeul soarelui la celți.

Bucine (bucina) — instrument roman de suflat, asemănător cu cornul de vînătoare de astăzi.

Caesar, Caius Iulius — vestit general și om de stat roman, născut în anul 100 înaintea erei noastre. Pentru a pune mîna pe puterea de stat, el încheie cu Crassus și Pompeius o înțelegere secretă, pentru a cîrmui împreună. Ales consul, Caesar își cîștigă mare faimă prin cucerirea Galliei (Gallia ocupa teritoriul de astăzi al Franței și Valea Padului din Italia). Intrînd apoi în luptă cu Pompeius, Caesar îl birui și se proclamă dictator. În anul 44 înaintea erei noastre, fruntașii partidului republican aristocratic urziră un complot împotriva lui și, în timpul unei ședințe a Senatului, Caesar fu asasinat. Printre ucigașii lui Caesar se număra și Cassius, care este pomenit în romanul „Spartacus"

Calende — prima zi a fiecărei luni, în calendarul roman.

Camilius, Marcus Furius — general roman și dictator, care s-a acoperit de glorie în războiul cu gallii, în secolul al IV-lea înaintea erei noastre. Pentru serviciile aduse, Camilius a dobîndit de mai multe ori onorurile triumfale și a căpătat titlul onorific de „al doilea întemeietor al Romei".

Cîmpul lui Marte — (Campus Martius) — cîmpie situată în marginea Romei, pe malul stîng al Tibrului, consacrată lui Marte Aci se desfășurau alergările de cai în cinstea zeului Marte și se țineau unele adunări ale poporului. De asemenea, Cîmpul lui Marte era locul unde erau înmormîntați cei mai iluștri romani.

Cîmpul Sessorian — (Sessorium) — cîmp situat la marginea Romei, dincolo de Poarta Esquilină. Acolo erau răstigniți sclavii condamnați.

Capena (Porta) — una din porțile Romei, pe unde, urmînd Via Appia, se mergea spre Capua și sudul Italiei.

Capitoliu — colină în Roma antică, care la începuturile orașului era întărită ca o cetățuie. Aici se afla un templu al Triadei Capitoline: Jupiter, Juno și Minerva.

Carthagina — stat în Africa de Nord întemeiat de fenicieni. Hotarele lui erau aproximativ aceleași cu ale Tunisului de astăzi. Capitala era la Carthagina. Statul carthaginez a dus războaie înverșunate împotriva Romei — cunoscute în istorie sub denumirea de războaie punice. Aceste războaie s-au încheiat cu dărîmarea Cartha-

ginei de către generalul roman Scipio Aemilianus, în anul 146 înaintea erei noastre.

Castor — personaj din mitologia greacă, fiu al lui Zeus şi frate geamăn cu Pollux. Prietenia care îi lega pe Castor şi Pollux a rămas proverbială.

Catapultă — maşină de război folosită de popoarele din vechime pentru zvîrlirea de bolovani şi săgeţi, simple sau aprinse, asupra inamicului.

Catilina — om politic şi senator roman din secolul I înaintea erei noastre, cunoscut prin complotul urzit împotriva consulilor şi Senatului. Catilina plănuise să pună mîna pe putere cu ajutorul maselor populare, cărora voia să le împartă moşiile, pe care avea de gînd să le confişte de la bogătaşii şi nobilii romani. Intrucît programul său prevedea şi stingerea datoriilor, Catilina cîştigase de partea sa şi numeroşi aristocraţi înglodaţi în datorii. In anul 63 înaintea erei noastre, complotul fu descoperit de Cicero, iar Catilina îşi găsi moartea într-o ciocnire cu armata trimisă împotriva sa.

Cato cel Bătrîn — om de stat şi scriitor roman (237—149 înaintea erei noastre), vestit pentru cinstea exemplară şi pentru austeritatea moravurilor sale. Fiind ales cenzor, a combătut prin toate mijloacele luxul la care se deda aristocraţia romană. A fost duşmanul neimpăcat al Carthaginei. In Senat, îşi încheia toate cuvîntările cu cuvintele: „Carthagina trebuie dărîmată".

Cato cel Tînăr — strănepot al lui Cato cel Bătrîn (95—46 înaintea erei noastre), membru al partidului republican şi adversar al lui Iulius Caesar. După înfrîngerea armatelor partidului republican, Cato s-a sinucis, nevrînd să vadă prăbuşirea republicii.

Censor — magistrat roman care avea îndatorirea de a face recensămîntul cetăţenilor şi al averilor acestora. In grija lui era totodată şi sarcina de a supraveghea moravurile cetăţenilor.

Centurion — căpetenia unei centurii. Centuria era o subunitate a cohortei romane şi număra o sută de oameni.

Ceres — zeiţa agriculturii la romani.

Charon — luntraş bătrîn, despre care grecii antici credeau că ar fi cel care trece sufletele morţilor peste rîul Acheron, în împărăţia morţii. De aceea, grecii obişnuiau să pună un bănuţ în gura morţilor, pentru ca aceştia să-i poată plăti vama lui Charon.

Cicero, Marcus Tullius — mare orator, om politic şi scriitor roman din secolul I înaintea erei noastre. A descoperit complotul lui Catilina împotriva Senatului, fapt pentru care Senatul i-a conferit

titlul de „părinte al patriei". A fost asasinat în anul 43 înaintea erei noastre de ucigaşi plătiţi de triumvirul Marcus Antonius.

Cimbrii — popor germanic, originar de pe ţărmurile Mării Nordului, care şi-a făcut pentru prima oară apariţia în Alpii Răsăriteni, în anul 113 înaintea erei noastre. Înfrîngîndu-i pe romani, au pătruns în Gallia şi în Peninsula Iberică (Spania), repurtînd peste tot succese împotriva romanilor. În anul 101 înaintea erei noastre, ei au năvălit în Italia, dar aici au fost nimiciţi de consulul Marius, lîngă Vercellae (astăzi Vercelli).

Cinna, Lucius Cornelius — consul în anii 87—86 înaintea erei noastre, vrăjmaş al lui Sulla şi unul dintre conducătorii partidului popular. A fost asasinat în cursul unei răscoale militare.

Clepsydră — ceas cu apă, care se întrebuinţa în antichitate: asemănător ceasului cu nisip.

Client — vezi patron.

Cohortă — unitate de infanterie romană, care număra cinci sute de oameni; zece cohorte alcătuiau o legiune

Comitium — partea de est a Forum-ului roman, numită astfel pentru că, pînă la o vreme, aici se ţineau adunările poporului grupat în „curii" (comitia curiata).

Comiţii — adunări populare care votau legile şi alegeau magistraţii în vechea Romă.

Conclav — încăpere ce putea fi închisă cu cheia, în care matroanele romane se retrăgeau pentru a-şi primi prietenii apropiaţi. De obicei, conclavul se găsea lîngă camera de culcare.

Consul — supremul magistrat în republica romană. Consulii erau în număr de doi, pînă la o vreme aleşi numai din rîndul patricienilor, pe termen de un an. Puterile politice şi militare ale consulilor, care la început corespundeau cu prerogativele regale, cu timpul au fost îngrădite

Contubernal (contubernalis) — ofiţer aghiotant.

Crassus, Marcus Licinius — om politic roman (115—53 înaintea erei noastre). Partizan al lui Sulla. A strîns o avere uriaşă, însuşindu-şi bunurile celor proscrişi şi exilaţi de Sulla. A reuşit să înăbuşe răscoala lui Spartacus în anul 71. A fost de două ori consul. Împreună cu Pompeius şi cu Caesar a format primul triumvirat în anul 60, urmărind să pună stăpînire şi să împartă între ei puterea de stat. A fost ucis în Asia, în anul 53, în cursul unei expediţii contra parţilor. Tradiţia spune că regele parţilor ar fi poruncit să i se taie capul, iar în gură să i se toarne aur topit: „Satură-te — ar fi spus regele — de acest metal, de care tot timpul vieţii ai fost atît de lacom".

Cunună de cetățean (corona civica) — cunună de frunze de stejar cu ghindă, cu care erau răsplătiți soldații romani care izbuteau să-și scape din primejdie frații de arme și care răpuneau cu acest prilej pe dușmani.

Curia — la Roma. Incă din epoca regală, toți patricienii erau grupați în ginți și curii. Zece ginți alcătuiau o curie și erau în total treizeci de curii. In adunările populare, numite „curiate", cetățenii votau pe curii. Fiecare curie trebuia să dea armatei romane un anumit număr de pedestrași, sau de soldați călări. Se mai numea Curie și clădirea în care aveau loc ședințele Senatului (Curia Hostilia).

Decan sau decurion — căpetenia unui grup de zece soldați în armata romană.

Denarius — veche monedă romană de argint. Valora 15 ași.

Diana — zeița vînătoarei la romani.

Dionysos — zeul vinului și al veseliei la grecii antici (la romani — Bacchus).

Dolon — iscoadă a troienilor, care a izbutit să pătrundă în tabăra grecilor, pe vremea războiului troian. A fost surprins și ucis de Odisseu și Diomede.

Douăsprezece Table — lege care forma temelia vechiului drept roman, întocmită între anii 451—450 înaintea erei noastre de către o comisie alcătuită din zece membri (decemviri). Această lege, săpată pe douăsprezece plăci sau table de bronz, se afla expusă în Forum, care era centrul vieții de stat romane.

Edil — magistrat în Roma antică. La început, edilii au fost ajutorii tribunilor poporului, apoi li s-au încredințat atribuțiuni independente, polițienești, sarcina de a inspecta edificiile și piețele, de a preveni incendiile și de a organiza jocurile.

Elyseu (Elysium) — locaș de desfătare, unde, potrivit mitologiei greco-romane, poposeau după moarte sufletele eroilor și ale oamenilor virtuoși.

Epicur — filozof materialist grec, urmaș al lui Democrit (321—270 înaintea erei noastre). El socotea că lumea n-a fost creată de zei, ci prin mișcarea perpetuă a materiei și împreunarea celor mai mici particule ale acesteia. Mai credea că viața omului se sfîrșește o dată cu moartea trupului și că dincolo de mormînt nu există viață; după el, fericirea consta în a obține seninătatea și liniștea sufletească și eliberarea de durere. Epicur socotea că filozoful nu trebuie să ia parte la viața publică. Din numeroasele sale scrieri nu ne-au parvenit decît unele fragmente din principala sa lucrare „Despre natură". Poetul

roman Lucretius, care a îmbrăţişat ideile lui Epicur, a expus filozofia acestuia în poemul său intitulat „Despre natura lucrurilor".

Epirot — originar din Epir, ţinut situat la nordul Greciei antice.

Era romană — romanii socoteau anii începînd de la întemeierea Romei, care, presupuneau ei, ar fi avut loc la anul 754 înaintea erei noastre.

Ereb — în mitologia greacă, cea mai întunecată parte a împărăţiei subpămîntene.

Eroul de la Thermopyle — supranume dat lui Leonidas, regele Spartei (stat al Greciei antice), care, în anul 480 înaintea erei noastre, a căzut împreună cu toţi soldaţii săi, apărînd trecătoarea Thermopyle împotriva armatelor mult superioare ale regelui persan Xerxes.

Erynii — vezi Eumenide.

Esculap (Aesculap) — în mitologia greacă zeul medicinei.

Eschil (Aischylos) — unul din cei trei mari tragedieni ai Greciei antice, ceilalţi doi fiind Euripide şi Sofocle. A trăit între 525—456 înaintea erei noastre. A scris aproape 80 de tragedii, dar nu ni s-au păstrat decît 7, printre care „Agamemnon", „Eumenidele", „Perşii". Pentru că a fost cel dintîi care a scris tragedii, Eschil a fost supranumit „părintele tragediei". Subiectele mai tuturor tragediilor sale sînt luate din vechile mituri.

Esus — zeul războiului la vechii galli.

Etiopian — originar din Etiopia, numele din antichitate al actualei Abisinii, ţară situată în Africa, la sud de Egipt.

Eumenide — sau Erynii, zeiţele răzbunării în mitologia greacă (în mitologia romană, Furii).

Eunous — sclav sirian, conducător al răscoalei sclavilor din Sicilia, în anul 136 înaintea erei noastre. După ce birui armatele romane, se proclamă rege şi îşi adună o armată de două sute de mii de oameni. După un număr de victorii asupra romanilor, Eunous suferi o înfrîngere în anul 132, fu luat prizonier şi muri în închisoare.

Euripide — mare scriitor din antichitate, autorul tragediilor „Iphigenia", „Medeea", „Hypolyt", „Troienele", „Elena" ş.a.

Exedră — sală de primire în casele romane.

Falern — vin de Falern. Vin renumit în antichitate pentru calitatea sa superioară, produs în regiunea numită Falernus Ager.

Fascii — vezi lictori.

Faun — în mitologia romană, zeu al pădurilor şi al cîmpiilor şi protector al turmelor. Corespunde zeului Pan din mitologia greacă.

Fenris — vezi Lupul Fenris.

Fortuna — zeița fericirii și a norocului la romani. Era reprezentată cu ochii legați, înaintînd pe o sferă sau pe o roată.

Forum — piața publică în care se țineau adunările poporului și se discutau treburile obștești.

Freya — zeiță din mitologia scandinavă și germană, soția lui Wotan (Odin).

Furii — vezi Eumenide.

Gaius, Memmius Gemellus — om de stat roman din secolul I înaintea erei noastre. Memmius, plebeu de origină, era un om foarte învățat, mare orator și poet.

Gallia Cisalpină (adică de la sud de Alpi) — numele acelei părți a Galliei care se găsea în Italia de Nord. Cealaltă parte a Galliei, Franța actuală, era denumită Gallia Transalpină (de peste Alpi).

Galli — locuitorii din antichitate ai Galliei (Franța actuală și Italia de nord).

Ganymede — în mitologia greco-romană, paharnicul zeilor.

Gemoniae (scalae) — scări săpate în coasta abruptă a colinei Capitoliumului, pe care erau tîrîte spre Tibru cadavrele celor executați.

Giganți sau Titani — uriași înzestrați cu puteri supraomenești, fiii Terrei (în greceşte Gea), zeița pămîntului. Giganții au intrat în război cu Zeus, pentru a cuceri stăpînirea lumii, dar au fost înfrînți. Potrivit legendei, lupta aceasta dintre giganți și Zeus s-a desfășurat în împrejurimile Vezuviului.

Gracchi — frații Tiberius și Caius Gracchus, oameni de stat romani din secolul al II-lea înaintea erei noastre. În calitate de tribuni ai poporului, Gracchii au luptat pentru a înfăptui reforme în folosul săracilor de la sate și orașe, propunînd să li se distribuie pămînt, pîinea să le fie vîndută mai ieftin, să li se reducă obligațiile militare ș.a.m.d. Aceste măsuri au asmuțit Senatul și aristocrația împotriva Gracchilor. Tiberius Gracchus a fost asasinat în anul 133 iar în 121, Caius Gracchus s-a văzut silit să se sinucidă.

Hannibal — genial comandant militar carthaginez (Carthagina era un stat din antichitate care stăpînea o parte din Nordul Africii, cam în hotarele Tunisului din zilele noastre). A trăit de la 246—183 înaintea erei noastre. Cunoscut prin războiul purtat împotriva romanilor, a cîștigat un șir de victorii strălucite asupra acestora chiar pe teritoriul Italiei. Neprimind însă ajutor la vreme, Hannibal a trebuit să se întoarcă în Africa, unde a fost înfrînt de generalul roman Scipio Africanul. Cînd romanii au cerut să le fie predat Hannibal, el s-a refugiat în Asia, unde s-a alăturat lui Antiochos, în lupta împotriva Romei. După înfrîngerea lui Antiochos, Hannibal s-a otrăvit.

Hercule (în latineşte Hercules, iar în greceşte Heracles) — vestit erou al mitologiei greco-romane. Pe cînd era prunc, a sugrumat doi şerpi trimişi în leagănul său de o zeiţă care îi era vrăjmaşă şi voia să-l ucidă. A săvîrşit douăsprezece fapte eroice. A sugrumat cu mîinile sale un leu înfricoşător, a răpus hidra cu nouă capete, l-a răpit pe Cerber, cîinele cu trei capete din împărăţia Infernului, l-a biruit pe gigantul Anteu etc. Gladiatorii îl socoteau pe Hercule zeu al forţei şi al vitejiei şi-l cinsteau ca pe protectorul lor.

Hlamidă — veşmînt bărbătesc purtat peste tunică de către greci. Hlamida era ca o mantie încheiată la gît.

Horatii — ilustră familie romană Legenda spune că în secolul al VII-lea înaintea erei noastre, cînd Roma se războia cu Alba-Longa, o cetate învecinată, s-a hotărît ca războiul să se termine printr-o luptă dusă între trimişii romanilor şi ai celor din Alba-Longa. Din partea romanilor au ieşit la luptă cei trei fraţi Horatius, iar din partea locuitorilor din Alba-Longa — cei trei fraţi Curiaţi. După ce doi dintre fraţii Horatius au fost ucişi, iar cei trei Curiaţi au fost răniţi, cel de al treilea Horatius, care rămăsese în viaţă, o luă la fugă. Curiaţii au început urmărirea lui. Pe neaşteptate, Horatius s-a întors şi l-a răpus mai întîi pe acela care ajunsese mai aproape de el, după care îi omorî pe rînd şi pe ceilalţi doi Curiaţi

Ianus Superior — unul din templele închinate zeului Ianus, la Roma. Ianus era zeul porţilor, al intrărilor şi al ieşirilor, şi ocrotitorul tuturor începuturilor (început de an, de lună, de zi, început de lucrare, de război, de clădire etc.)

Idele — în calendarul roman, ziua a treisprezecea sau a cincisprezecea a lunii.

Illyrii — locuitorii Illyriei (ţinut situat pe ţărmul de nord-est al Mării Adriatice). Illyria a devenit provincie romană în secolul al II-lea înaintea erei noastre.

Imperator — titlu onorific care se conferea generalilor romani de către soldaţi sau de către Senat, după repurtarea unei victorii asupra duşmanului (începînd din secolul al VI-lea înaintea erei noastre) Imperatorul căpăta dreptul la onoruri triumfale. Lui Caesar i-a fost dat titlul de imperator pe viaţă de către Senat. Mai tîrziu, titlul de imperator a devenit titlul oficial al conducătorului statului roman.

Inchisoarea Mamertină (Carcer Mamertinus) — închisoare din Roma, rezervată criminalilor care atentau la securitatea statului; această închisoare era cunoscută şi sub numele de Tullianum.

Iugurtha — rege al Numidiei (țară situată în Africa de Nord, actualmente Algeria) A purtat un îndelungat război cu Roma (războiul Iugurtin), în care a fost învins de Marius, în anul 105 înaintea erei noastre.

Junona (Juno) — în mitologia romană, zeița protectoare a familiei și soția lui Jupiter

Jupiter — în mitologia romană, zeul zeilor, stăpînul cerului și al pămîntului. Jupiter era supranumit și „Tonans"... „Tunătorul"

Jupiter Stator — supranume al lui Jupiter, care exprima credința că el era acela care da soldaților dîrzenia de a lupta și-i oprea să fugă de pe cîmpul de luptă („stator", în limba latină — cel care oprește).

Lanist (lanista) — profesor de gladiatori sau proprietar de școală de gladiatori.

Laqueator — gladiator deprins să lupte, în loc de altă armă, cu un soi de arcan sau laț (laqueus).

Larii (Lares) — romanii nu credeau că sufletul piere o dată cu trupul omului și socoteau că sufletele morților continuă să trăiască în casă, împărtășind viața și soarta familiei. Sufletele strămoșilor morți se numeau Lari și Mani (Manes) și li se mai spunea și Penați (Penates), pentru că trăiau în interiorul casei, în latinește „penetrallia". Larii erau socotiți ca niște spirite ce ocroteau casa și familia. Ori de cîte ori în viața familiei se întîmplau evenimente însemnate, de pildă o naștere, o căsătorie, plecare sau înapoiere din călătorie, se aduceau jertfe Larilor. Nu numai fiecare familie, ci și fiecare localitate își avea Larii săi. Mici sanctuare închinate Larilor se înălțau la răspîntii.

Laticlav (Latus clavus) — togă albă cu chenar de purpură, pe care o purtau senatorii romani.

Latium — ținut din Italia de mijloc, locuit de latini. In secolul al IV-lea. înaintea erei noastre, Roma, care la început fusese doar una din cetățile Latiumului, izbuti să subjuge întregul ținut.

Legea celor Douăsprezece Table — vezi Douăsprezece Table.

Legi Sumptuarii (sumptuariae leges) — măsuri legislative periodice, promulgate în Roma republicană și imperială, cu scopul de a pune frîu cheltuielilor exagerate ale particularilor.

Legiune — unitate militară romană, numărînd cinci pînă la șase mii de oameni. Legiunea era împărțită în zece cohorte și era cea mai mare dintre unitățile armatei romane.

Lictori — soldați care formau garda de onoare a celor mai înalți magistrați romani. Mergeau înaintea acestora pentru a le deschide

drumul. La ordinul magistraților, lictorii prindeau și pedepseau pe criminali și pe infractori. Semnul distinctiv al lictorilor era fascia — un mănunchi de nuiele cu o secure în mijloc.

Livius Drusus — tribun al poporului; a vrut să repună în vigoare legile Gracchilor pentru împroprietărirea țăranilor și pentru ieftinirea grîului. De asemenea a propus să se acorde aliaților romanilor dreptul de cetățenie. Din pricina împotrivirii Senatului, aceste reforme nu au fost adoptate. Drusus a murit asasinat, cîteva zile înainte ca propunerile sale să fie discutate de Senat.

Lorar (lorarius, de la lorum — „curea") — persoană însărcinată cu biciuirea sclavilor condamnați. Era de obicei tot un sclav.

Lucretius, Carus Titus — vestit poet și filozof materialist roman din secolul I înaintea erei noastre. Autor al marelui poem „De rerum natura" („Despre natura lucrurilor"), în care a expus învățătura filozofului Epicur, al cărui adept era.

Lucullus, Lucius Licinius — general roman din secolul I înaintea erei noastre. A condus cu succes războiul împotriva lui Mithridate, regele Pontului. Ultimii zece ani ai vieții i-a petrecut în vila lui minunată, risipindu-și averea în ospețe deosebit de fastuoase, pentru care i s-a dus faima.

Lupul Fenris — monstru mitologic german, care trăia în împărăția morților.

Manigarmor — cîine înfricoșător din mitologia germană, asemănător cu Cerberul vechilor greci. Trăia în Infern (Niefelheim) și sfîșia trupurile păcătoșilor.

Manipul — subunitate a armatei romane. Legiunea romană, care număra cinci-șase mii de soldați, era împărțită în zece cohorte, iar fiecare cohortă în trei manipule.

Marea Tireniană — o parte a Mării Mediterane situată între Italia și insulele Corsica, Sicilia și Sardinia.

Marius, Caius — comandant militar roman, fiu de țăran (156—87 înaintea erei noastre). Mulțumită talentelor sale militare deosebite, Marius, care și-a început cariera ca simplu legionar, s-a ridicat la funcțiile cele mai înalte. A fost pretor în Iberia (Spania) l-a învins pe Iugurtha, regele Numidiei, i-a zdrobit pe cimbri și pe teutoni. S-a războit cu Sulla pentru stăpînirea Romei și a fost alungat din Italia. Cînd s-a întors, Marius s-a răzbunat crunt pe adversarii săi. A murit la cîteva zile după ce fusese ales consul pentru a șaptea oară.

Marte (Mars) — zeul războiului la romani. La origină fusese zeul primăverii și protectorul turmelor și cirezilor, de la care își trage numele întîia lună de primăvară, luna martie. Sărbătorile de pri-

măvară date în cinstea lui Marte erau însoțite de dansuri războinice. Străvechile legende romane îl arată pe Marte ca fiind părintele poporului roman și tată al lui Romulus și Remus, legendarii întemeietori ai Romei. Lui Marte i se spunea și Quirinus — de unde numele de Quiriți sub care erau cunoscuți cetățenii romani cu drepturi depline.

Marte Hyperboreanul — adică nordicul, zeul războiului la traci.

Matroană — femeie măritată, de neam.

Mecena (Maecenas) — personaj de seamă și scriitor roman din epoca lui August — primul împărat al Romei (secolul I înaintea erei noastre). Mai tîrziu, numele de Mecena s-a transformat într-un nume comun, indicînd pe oamenii bogați care sprijină pe artiști. Prin generozitatea sa, Mecena a influențat opera de creație a poeților, îndemnîndu-i să înalțe imnuri de slavă împăratului.

Medeea — vrăjitoare, soția lui Jason, erou din mitologia greacă. Fiind părăsită de Jason, s-a răzbunat ucigîndu-și propriii ei copii. Povestea Medeei a servit de subiect multor lucrări dramatice din antichitate.

Megera — una dintre cele trei Erynii sau Eumenide, cunoscute în mitologia romană sub numele de Furii.

Mercur (Mercurius) — zeu roman, despre care mitologia spunea că ar însoți sufletul morților pînă la lăcașul lor și că ar fi protectorul negoțului și al navigației.

Midgard — șarpe uriaș, despre care vechile legende din mitologia germană povestesc că ar fi fost aruncat de zeul Odin în mare. Acolo, acest șarpe a crescut atingînd dimensiuni gigantice și încingînd întreg pămîntul. Midgard era considerat ca o zeitate a Infernului.

Miliție — corp de armată nepermanent, de la începutul republicii romane, care era chemat sub arme numai în timp de război.

Mim (mimus) — la romani, scurtă comedie populară, alcătuită din cîteva scene comice, simple, cam grosolane, cu glume vulgare, bătăi și palme, al căror subiect era luat din viața de toate zilele. În romanul „Spartacus", cuvîntul mimi este folosit pentru a desemna pe actorii care jucau în aceste comedii

Minerva — la romani, zeița înțelepciunii, științei și meseriilor, apărătoare a orașelor și neînvinsă războinică. Era fiica preferată a lui Jupiter. La greci, ea era cunoscută sub numele de Pallas Athena.

Minos — personaj din mitologia greacă, fiul lui Zeus și rege al Insulei Creta. După moarte, Minos a devenit unul din judecătorii împărăției Infernului.

Mithridate cel Mare (al VI-lea, Eupator) — rege al Pontului și al regatului Bosporani (pe malurile Mării Negre). A trăit în seco-

lele II şi I înaintea erei noastre, a cucerit Asia Mică şi Caucazul. Timp de douăzeci şi şapte de ani, aproape fără nici o întrerupere, a purtat războaie cu Roma. In anul 63 a fost înfrînt de Pompeius, în urma trădării fiului său, şi s-a sinucis, năpustindu-se în ascuţişul propriei sale săbii.

Mirmillon (myrmillo, murmillo) — gladiator pus să lupte de obicei cu retiarii şi avînd ca semn distinctiv coiful gallic, împodobit cu un peşte în chip de panaş.

Momus — zeitate romană, patron al comendianţilor, reprezentat de obicei în veşminte de bufon.

Mucius Scaevola (stîngaciul) — erou legendar roman. In anul 507 înaintea erei noastre, în timpul asediului Romei de către regele etrusc Porsenna, Mucius porni spre tabăra duşmană ca să-l ucidă pe rege. Fiind prins, fu adus în faţa lui Porsenna, dar cînd acesta îl ameninţă cu moartea, Mucius, pentru a dovedi că nu se teme de nimic, îşi vîrî mîna în foc şi o lăsă să ardă. Aflînd că treizeci de tineri romani, la fel de hotărîţi ca Mucius, s-au jurat să-l ucidă, Porsenna se hotărî să ridice asediul Romei.

Murrina — cupă făcută dintr-un mineral extrem de rar şi de preţios, numit de romani murra sau murrha. (Probabil florură de calciu sau fluorină).

Nectar — băutură rezervată zeilor. Mitologia greacă pretindea că oricine gusta din această băutură devenea nemuritor.

Nefast (zi nefastă) (nefasta dies) — anumite zile ale lunii, despre care romanii credeau că ar aduce nenoroc acelora ce începeau vreo treabă în acele zile.

Niefelheim — Infernul în religia vechilor germani.

Nimfe — fecioare fermecătoare, despre care grecii din antichitate credeau că ar popula mările, fluviile, lacurile, munţii şi peşterile.

Niobe — legendele grecilor din antichitate povestesc că regina Niobe, care era mama a şapte fete şi a şapte băieţi minunat de frumoşi, ar fi jignit-o cîndva pe zeiţa Latona, spunîndu-i că e stearpă, deoarece nu avea decît doi copii. Cei doi copii ai Latonei — Apollon şi Artemis — pentru a o pedepsi pe Niobe, i-au ucis toţi copiii. Niobe, care a văzut cum i-au fost ucişi copiii, rînd pe rînd, de săgeţile lui Apollon şi Artemis, s-a transformat de durere într-o stană de piatră.

Numa Pompilius — rege legendar al Romei, care, după unii istorici romani, ar fi domnit între anii 715—672 înaintea erei noastre.

Oligarhie — formă de guvernămînt, în care puterea de stat se află în mîna unui grup restrîns. In timpul dictaturii lui Sulla, guver-

narea era oligarhică, Sulla fiind sprijinit doar de un partid puțin numeros, din rîndurile aristocrației.

Olymp — cel mai înalt munte din Peninsula Balcanică (2985 metri înălțime). Grecii din antichitate socoteau că Olympul ar fi reședința zeilor.

Option — ofițer inferior al unei centurii.

Ossa și Pelion — munți din Thessalia.

Ostiar (ostiarius) — portar.

Ovație (ovatio) — onoruri acordate la romani unui comandant militar pentru o izbîndă.

Palatin (dealul Palatin) — una din cele șapte coline ale Romei antice. Legenda (confirmată de descoperirile arheologice) arată că pe această colină au fost clădite cele dintîi case ale orașului. Mai tîrziu, pe colina Palatină s-au construit numai casele și palatele romanilor de seamă.

Palla — veșmînt femeiesc, alcătuit dintr-o bucată de pînză dreptunghiulară, purtat peste stolă de romanele de vază. Palla învăluia bustul în falduri frumoase, iar pe vreme rea servea de acoperămînt pentru cap.

Pan — zeul pajiștilor, al cîmpiilor, al pădurilor și al turmelor la grecii din antichitate. Era reprezentat cu coarne în frunte, cu picioare de țap, cu barbă mică și în mînă cu un fluier ciobănesc, al cărui inventator grecii socoteau că ar fi fost chiar el. Cînd se auzeau zgomote și sunete stranii, înfricoșătoare, de prin munți și de prin păduri, grecii le atribuiau lui Pan, de unde cuvîntul „panică", care înseamnă spaimă neașteptată și fără temei.

Papyrus — material de scris sau scrisoare scrisă pe acest material. Papyrusul a fost descoperit cu vreo 2 500 de ani înaintea erei noastre. Numele acestui material se trage de la planta cu același nume, din a cărei tulpină se făceau foi pentru scris, ce se lipeau formînd fîșii lungi și se înfășurau în suluri.

Parce (Parcae) — potrivit mitologiei romane, trei zeițe care hotărau soarta oamenilor. Una din Parce începea să toarcă firul vieții omenești, cealaltă îl depăna, iar cea de a treia îl tăia. Parcele erau reprezentate una cu furca, alta cu fusul, iar a treia cu foarfecele

Patricienii — clasa stăpînitoare în Roma antică. Patricienii au pus mîna pe întreaga putere politică și au dobîndit dominația asupra poporului chiar de la formarea republicii romane, în secolul al VI-lea înaintea erei noastre.

Patron — astfel se numeau la Roma patricienii care luau sub ocrotirea lor pe locuitorii plebei, care nu se bucurau de toate drep-

turile cetăţeneşti. Locuitorii luaţi sub ocrotire de către patroni se numeau clienţi. In romanul „Spartacus", Metrobius se referă la zeul Momus ca la patronul său, deoarece, potrivit credinţelor vechi romane, Momus era socotit protectorul comedianţilor.

Pegassus — cal înaripat din mitologia greacă.

Peplum sau peplos — manta feminească fără mîneci, ce se încheia pe umăr, împrumutată de romani de la greci.

Pilum — suliţă scurtă, de aruncat, măsurînd cam 1,20 m, arma obişnuită a infanteriştilor romani.

Piraţi cilicieni — tîlhari originari din Cilicia (o regiune muntoasă din Asia Mică) care cutreierau mările, oprind şi jefuind corăbiile ce le ieşeau în cale.

Plebei — numele acelor locuitori ai Romei antice, care multă vreme nu s-au bucurat de toate drepturile cetăţeneşti. Abia în secolul al III lea înaintea erei noastre, în urma unor lupte dîrze cu patricienii, plebeii şi-au cîştigat egalitatea deplină în drepturi..

Pluto, Mercur şi Lorariu — slujitori ai circurilor romane. Lorariu (de la „lorum", adică curea) lega cu curele cadavrele gladiatorilor şi le tîra afară din arenă; Pluto era slujitorul care-l întruchipa pe Pluto, zeul împărăţiei morţilor, iar Mercur era numele unui alt slujitor al circului, care-l întruchipa pe zeul Mercur, zeu care, după unele mituri, însoţea sufletele morţilor pînă la lăcaşul lor subpămîntean.

Pollux — vezi Castor.

Pompei — vechi oraş roman, situat lîngă Neapoli, la poalele Vezuviului; a fost acoperit de un strat gros de cenuşă cînd a erupt vulcanul, în anul 79 al erei noastre. Săpăturile pentru dezgroparea oraşului Pompei au început în anul 1748. Acum oraşul e aproape în întregime dezgropat şi curăţat. S-au păstrat numeroase edificii publice, case, statui şi fresce, care dau posibilitatea cunoaşterii felului de viaţă al romanilor de odinioară, Pompeiul fiind un minunat muzeu de antichităţi.

Pompeius cel Mare (Cn. Pompeius Magnus) — general şi om de stat roman din secolul I înaintea erei noastre. A fost ales consul, a condus războiul împotriva lui Mithridate, a încheiat cu Crassus şi Iulius Caesar o înţelegere (triumviratul) pentru a împărţi între ei puterea statului. Mai tirziu, intrînd în conflict cu Caesar pentru putere, Pompeius fu înfrînt de acesta la Pharsale şi se refugie în Egipt, unde pieri asasinat în anul 48 înaintea erei noastre.

Pontifi (pontifices) — membrii unui colegiu sacerdotal, însărcinat cu supravegherea riturilor. Mai marele lor (Pontifex maximus) era în acelaşi timp suprema autoritate religioasă romană.

Portic — galerie acoperită, dar deschisă pe lături, al cărei acoperiș este susținut de coloane. În Grecia și în Italia se clădeau portice în jurul piețelor publice și în fața intrării caselor bogătașilor. Pe vreme de ploaie sau arșiță, lumea se aduna sub portice, pentru a se plimba și pentru a sta de vorbă.

Prefect (praefectus) — comandant, căpetenie. La vechii romani, titlul de prefect era dat fără deosebire prefectului unui oraș, guvernatorului unei provincii și comandantului unei unități militare; de pildă, comandantului călărimii i se spunea prefectul cavaleriei.

Prefice (praeficae) — bocitoare tocmite pentru a plînge morții și pentru a le proslăvi însușirile.

Pretor (praetor) — cel mai înalt magistrat al Romei antice după consul. Pretorului îi cădeau în sarcină funcțiunile judecătorești, iar cînd lipsea consulul, îi ținea locul.

Pretoriu (praetorium) — locul unde, în taberele militare romane, era așezat statul major și cortul comandantului suprem (pretor sau consul).

Proscripție — act prin care unul sau mai mulți cetățeni erau declarați scoși de sub scutul legilor și lipsiți de toate drepturile lor. Listele cu numele cetățenilor proscriși erau afișate pentru a fi cunoscute de popor. Proscripția era folosită în Roma antică pentru distrugerea adversarilor politici și pentru confiscarea averilor lor.

Proserpina — la greci și romani, regina Infernului și soția lui Pluto.

Pyrrhus — rege al Epirului (țară situată la nordul Greciei vechi), care a învins armatele romane la Heraclea și Asculum în anii 280 și 279 înaintea erei noastre, dar a suferit în aceste bătălii pierderi uriașe, care i-au slăbit armata. De aceea, victoriile lui Pyrrhus asupra romanilor n-au adus nici un folos pozitiv.

Regulus, Marcus Atilius — general roman, căzut prizonier la carthaginezi, în timpul primului război punic, și omorît.

Retiar (retiarius) — gladiator care se lupta înarmat cu un trident și cu o plasă în care căuta să-și prindă adversarul.

Rhodopeea — adică originară din ținutul munților Rhodope din Tracia.

Romulus și Remus — doi frați gemeni care, potrivit legendelor romane, ar fi pus temelia unui oraș pe colina Palatină. După întemeierea orașului, Romulus l-ar fi ucis pe Remus și ar fi devenit regele cetății, care s-a numit, după numele lui, Roma. Legendele mai povestesc că cei doi gemeni ar fi fost alăptați de o lupoaică.

Roscius — Quintus Roscius Gallus, actor, unul din prietenii lui Cicero.

Rostra — tribuna oratorilor în Forum-ul roman (numită astfel, deoarece era împodobită cu prove de corăbii, capturate în războaie); (rostrum — prova de corabie)

Rudiar (rudiarius) — gladiator care şi-a redobîndit libertatea.

Sabina — ţinut din Italia de mijloc, locuit de neamul sabinilor.

Samniţii — triburi care locuiau în Samnium, ţinut muntos al Italiei de odinioară. La începutul secolului al III-lea înaintea erei noastre, în urma unor îndelungate războaie cu romanii (cunoscute în istorie sub numele de războaiele samnite), samniţii au căzut sub stăpînirea Romei. Răsculîndu-se în secolul I înaintea erei noastre, au fost aproape cu totul nimiciţi de către armatele lui Sulla.

Saturn — zeul agriculturii, în mitologia romană. Fiind izgonit din cer de către fiul său Jupiter, Saturn s-a aşezat în Italia, unde i-a învăţat pe locuitori agricultura.

Saturninus, Lucius Apuleius — tribun al poporului şi conducător al partidului popular în timpul cîrmuirii lui Marius. In anul 100 înaintea erei noastre a întocmit legi pentru ajutorarea populaţiei nevoiaşe, unele prevăzînd ieftinirea grîului, iar altele hotărînd împroprietărirea soldaţilor cu loturi de pămînt în regiunile cucerite. A fost ucis în anul 99, în cursul unei lupte de stradă.

Satyri — divinităţi care, potrivit mitologiei grecilor şi romanilor, populau pădurile şi cîmpiile şi-l întovărăşeau pe Bacchus, zeul vinului şi al veseliei. Satyrii erau reprezentaţi cu nasul turtit, cu un flaut în mînă şi cu corniţe, urechi, piciorare şi coadă de ţap.

Scipio Africanul (Publius Cornelius) — vestit general roman (235—183 înaintea erei noastre). A luptat împotriva carthaginezilor în cel de al II-lea război punic şi a supus Iberia (Spania), iar în anul 202 a înfrînt armata lui Hannibal lîngă Zama (Africa).

Secutor — gladiator înarmat numai cu sabie şi scut. Secutorului îi era totdeauna opus un gladiator înarmat cu un trident şi cu o plasă. Dacă acesta din urmă nu reuşea să-l prindă pe secutor în plasă, o lua la fugă, urmărit de secutor. (In latină „secutor" înseamnă urmăritor)

Senat — organul suprem al puterii de stat în Roma antică. Senatul îşi trage numele de la cuvîntul latinesc senex, care înseamnă bătrîn, pentru că, la origină, în Senat erau aleşi cei mai bătrîni dintre patricieni. Senatul număra la început numai trei sute de membri, dar pe vremea lui Caesar numărul senatorilor ajunsese la nouă sute.

Servius Tullius — al şaselea rege al Romei (secolul al VI-lea înaintea erei noastre). I se atribuie o mare reformă a organizării statului, anume organizarea centuriată.

Sestert — veche monedă romană de argint (sestertius).

Sofocle — mare scriitor grec (495—406 înaintea erei noastre). A scris mai mult de o sută de tragedii. Din ele, şapte s-au păstrat pînă în zilele noastre, printre care: „Ajax", „Antigona", „Electra", „Oedip Rege".

Stabiae — oraş al vechii Campanii (Italia), nimicit o dată cu oraşul Pompei de erupţia Vezuviului din anul 79 al erei noastre.

Stadium — măsură de lungime (125 paşi) folosită de greci în vechime.

Stoici — adepţi ai învăţăturii lui Zenon, filozof grec din antichitate. Au primit numele de stoici, deoarece pentru discuţiile lor filozofice se adunau sub un portic (pe greceşte — stoa). Stoicii socoteau că principalul în viaţa omului este înţelepciunea şi erau nepăsători faţă de bunurile lumeşti. De aci se trage şi adjectivul „stoic", care e întrebuinţat pentru a desemna pe omul care îndură toate nenorocirile şi toate lipsurile cu tărie şi bărbăţie.

Stola — veşmînt lung, căzînd în falduri şi încins cu două brîuri, purtat peste tunică de matroanele romane.

Styl (stylus sau stilus) — instrument ascuţit din metal sau os, servind la scris pe tăbliţe acoperite cu ceară (tabula cerată).

Styx — fluviu care, potrivit mitologiei grecilor antici, ocolea de şapte ori împărăţia subpămînteană a morţilor.

Suburra — cartier din Roma antică, în care locuia populaţia săracă.

Sulla, Lucius Cornelius — general şi consul roman, născut în anul 138 înaintea erei noastre. In anul 83 înaintea erei noastre, după ce l-a învins pe Mithridate, regele Pontului, Sulla s-a întors în Italia şi, după un an de cumplit război civil, izbuti să pună stăpînire pe întreaga putere de stat romană. Prin proscripţii îşi lichidă apoi cu cruzime adversarii politici, partizani ai lui Marius, şi deveni dictatorul Romei. Sulla a făcut o serie de legi în folosul aristocraţiei. In anul 79 înaintea erei noastre, el renunţă la dictatură şi, un an după aceea, muri.

Talant — cea mai mare unitate de greutate din vechime, egală cu aproape 26 de kilograme. Se numea de asemenea talant şi cea mai mare monedă din antichitate.

Taran — armă folosită de popoarele antice, pentru dărîmarea cetăţilor asediate. Taranul era alcătuit dintr-un trunchi de copac lung

şi gros, prevăzut la un capăt cu un vîrf greu de metal. Taranul era suspendat cu lanţuri sau funii de o schelă mobilă. După ce era legănat, pentru a i se face vînt, era repezit în zid, cu vîrful de metal.

Taranus — zeul tunetului şi fulgerului la celţi.

Tartar — abis întunecat în împărăţia subpămînteană, unde credeau grecii din antichitate că ar fi chinuiţi păcătoşii.

Terme — numele băilor publice în Roma antică (de la grecescul „thermos", care înseamnă cald). Băile publice la romani se deosebeau prin mărimea şi luxul lor.

Terunţiu (teruncius) — mică monedă de aramă ($^1/_4$ as, 3 uncii).

Tetrarh (etrarcha, tetrarches) — cîrmuitor al unui sfert dintr-o ţară, mic domnitor peste ţinuturile situate la frontierele răsăritene ale imperiului roman.

Teutates — zeitate a morţii la vechii galli.

Teutonii — vechi popor germanic, care a năvălit în sudul Europei (în Gallia), dar a fost înfrînt de generalul roman Marius (102 înaintea erei noastre).

Thor — zeul războiului la vechile popoare germane.

Tracia — ţinut în nordul Greciei antice. A devenit provincie romană în secolul I al erei noastre. Tracia era locuită de traci, un popor războinic.

Thyeste — potrivit unei legende greceşti, Thyeste l-ar fi ucis pe Chrysippos, propriul său frate.

Tibru — fluviu din Italia, care trece prin Roma şi se varsă în Marea Tireniană.

Tiron (tiro) — recrut, soldat tînăr; într-un înţeles mai larg, orice începător într-o îndeletnicire oarecare.

Toga — veşmîntul obişnuit al romanilor. Toga era o bucată lungă de pînză ţesută din lînă, care se purta înfăşurată în jurul trupului, pornind de la umărul stîng şi lăsînd descoperit braţul drept. Romanii nu aveau dreptul să poarte toga decît după majoratul civil.

Trib (tribus) — populaţia Romei era împărţită pe districte, populaţia fiecărui district alcătuind un trib. In adunările poporului, cetăţenii votau pe triburi.

Tribun militar — comandantul unei legiuni în Roma antică. Pe lîngă fiecare legiune erau şase tribuni militari, care exercitau comanda pe rînd, cîte două luni fiecare.

Tribunii poporului — erau aleşi de plebei, ale căror interese le reprezentau şi le apărau. Ei aveau dreptul să oprească punerea în aplicare a oricăror măsuri luate de magistraţi, care ar fi putut aduce prejudicii plebeilor.

Triclinium — sala de ospăţ în casele din Roma antică. Cuvîntul latin „triclinium" înseamnă trei paturi. De obicei, în sălile de ospăţ romane, de cele trei părţi ale mesei erau aşezate trei paturi de ospăţ. Romanii nu şedeau la masă, ci stăteau culcaţi, cu braţul stîng rezemat pe perne

Triremă — corabie romană cu trei rînduri de vîsle.

Triumfator — general roman căruia, drept răspiată pentru o victorie însemnată, i se acordau, în virtutea unei hotărîri a Senatului, onoruri deosebite, denumite onoruri triumfale. Triumfatorul îşi făcea intrarea solemnă în Roma, în picioare, pe un car aurit, îmbrăcat în toga de purpură şi încununat cu laurii victoriei. In urma lui venea cortegiul prizonierilor şi al prăzilor luate în război.

Tunică — cămaşă albă de lînă cu mîneci scurte sau fără mîneci, purtată de vechii romani.

Tusculum — vin de Tusculum, vin produs în viile din împrejurimile vechiului oraş Tusculum, care era alcătuit aproape exclusiv din vile, aparţinînd celor mai bogaţi patricieni romani. Oraşul Tusculum era situat la 24 kilometri de Roma.

Tullianum — vezi închisoarea Mamertină.

Umbra oaspetelui — la romani, în antichitate, fiecare oaspete avea dreptul să aducă cu sine la ospăţ un prieten, iar prietenului astfel adus i se zicea „umbra oaspetelui"

Utica — vechi oraş situat pe ţărmul de nord al Africii, lîngă Carthagina. La Utica s-a sinucis republicanul Cato cel Tînăr, care din această pricină a rămas cunoscut în istorie sub numele de Cato din Utica (Uticensis).

Vampir — potrivit superstiţiilor populare, un mort ce iese din mormînt şi suge sîngele oamenilor adormiţi.

Veliţi (velites) — pedestrimea uşoară a armatei romane. Veliţii erau înarmaţi cu arcuri, săgeţi şi suliţe scurte.

Venus — zeiţa dragostei şi frumuseţii la romani; la greci, Afrodita.

Vestale — preotese care îngrijeau de întreţinerea focului sacru în templul Vestei. In templul acestei zeiţe, care se găsea în Forum (principala piaţă publică a Romei), ardea un foc nestins, iar vestalele, şase la număr, erau obligate să vegheze ca focul să nu se stingă niciodată. Vestalele erau recrutate încă din fragedă copilărie din rîndul celor mai ilustre familii. Atît cît slujeau zeiţei Vesta, adică treizeci de ani, erau oprite a se căsători. Pe vestalele care călcau această rînduială sacră le aştepta o moarte cumplită, fiind condamnate a fi îngropate de vii.

Via Appia — vestită șosea militară de la Roma la Capua (prelungită pînă la Brundisium), construită în anul 312 înaintea erei noastre de cenzorul roman Appius Claudius. Această șosea a fost atît de trainic construită și de bine pietruită, încît pe alocuri ea s-a păstrat pînă în zilele noastre.

Veteran — soldat care și-a împlinit anii de serviciu militar.

Vulcan — zeul focului și al metalurgiei la romani. Vulcan era totdeauna reprezentat cu un ciocan și un clește.

Walkirii — fecioare războinice, minunat de frumoase, din mitologia germană. Erau fiicele lui Wotan (Odin) și hotărau soarta bătăliilor, cauzînd moartea unora sau altora dintre combatanți potrivit voinței zeilor.

Wotan sau Odin — zeul suprem al vechilor germani. Corespunde zeului Jupiter al romanilor.

CUPRINS

			Pag.
Capitolul	I	MARINIMIA LUI SULLA	5
Capitolul	II	SPARTACUS IN ARENA	19
Capitolul	III	TAVERNA VENEREI LIBITINE . . .	36
Capitolul	IV	CUM ŞI FOLOSEA SPARTACUS LIBERTATEA	52
Capitolul	V	TRICLINIUM-UL LUI CATILINA ŞI CONCLAVUL VALERIEI	69
Capitolul	VI	AMENINŢARI, INTRIGI ŞI PRIMEJDII .	88
Capitolul	VII	CUM MOARTEA A LUAT-O INAINTEA LUI DEMOFIL ŞI METROBIUS	114
Capitolul	VIII	URMARILE MORŢII LUI SULLA . .	132
Capitolul	IX	CUM UN BEŢIV ŞI-A INCHIPUIT CA E SALVATORUL REPUBLICII . .	158
Capitolul	X	RASCOALA	182
Capitolul	XI	DE LA CAPUA LA VEZUVIU . . .	209
Capitolul	XII	SPARTACUS ŞI MAREŞTE NUMARUL OSTAŞILOR DE LA ŞASE SUTE LA ZECE MII	225
Capitolul	XIII	DE LA BATALIA DE LA CASILINUM PINA LA CEA DE LA AQUINUM .	245
Capitolul	XIV	SPARTACUS ŞI TRECE IN REVISTA LEGIUNILE	268
Capitolul	XV	SPARTACUS OBŢINE O VICTORIE ASUPRA UNUI PRETOR ŞI BIRUIE GRELE ISPITE . . .	299
Capitolul	XVI	LEUL LA PICIOARELE FETEI. UCIGAŞUL PEDEPSIT	320
Capitolul	XVII	ARTORIX-SALTIMBANC . . .	338
Capitolul	XVIII	CONSULII IN RAZBOI. BATALIA DE LA CAMERINUM. MOARTEA LUI OINOMAOS	361
Capitolul	XIX	BATALIA DE LA MUTINA. RAZMERIŢE. MARCUS CRASSUS INTRA IN ACŢIUNE	383

Pag.

Capitolul XX DE LA BATALIA DE PE MUNTELE GARGANUS PINA LA FUNERALIILE LUI CRIXOS 405

Capitolul XXI SPARTACUS IN LUCANIA. PASARARUL NIMEREȘTE IN LAT . 426

Capitolul XXII ULTIMA BATALIE. INFRINGEREA DE LINGA BRADANUS. MOARTEA 447

INCHEIERE 473

GLOSAR 477

Redactor responsabil : A. Ţimpău
Tehnoredactor : Puşcaşu Mariana

Dat la cules 29.01.1964. Bun de tipar 07.02.1964. Apărut 1964 Comanda nr. 6651. Tiraj 30.160. Broşate 28.100 + legate 2060. Hîrtie tipar sul de 50 g/m², 540×840/16. Coli editoriale 28,2. Coli de tipar 31,5. A. T. 1068. C.Z. pentru bibliotecile mici 85—93=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.071 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023